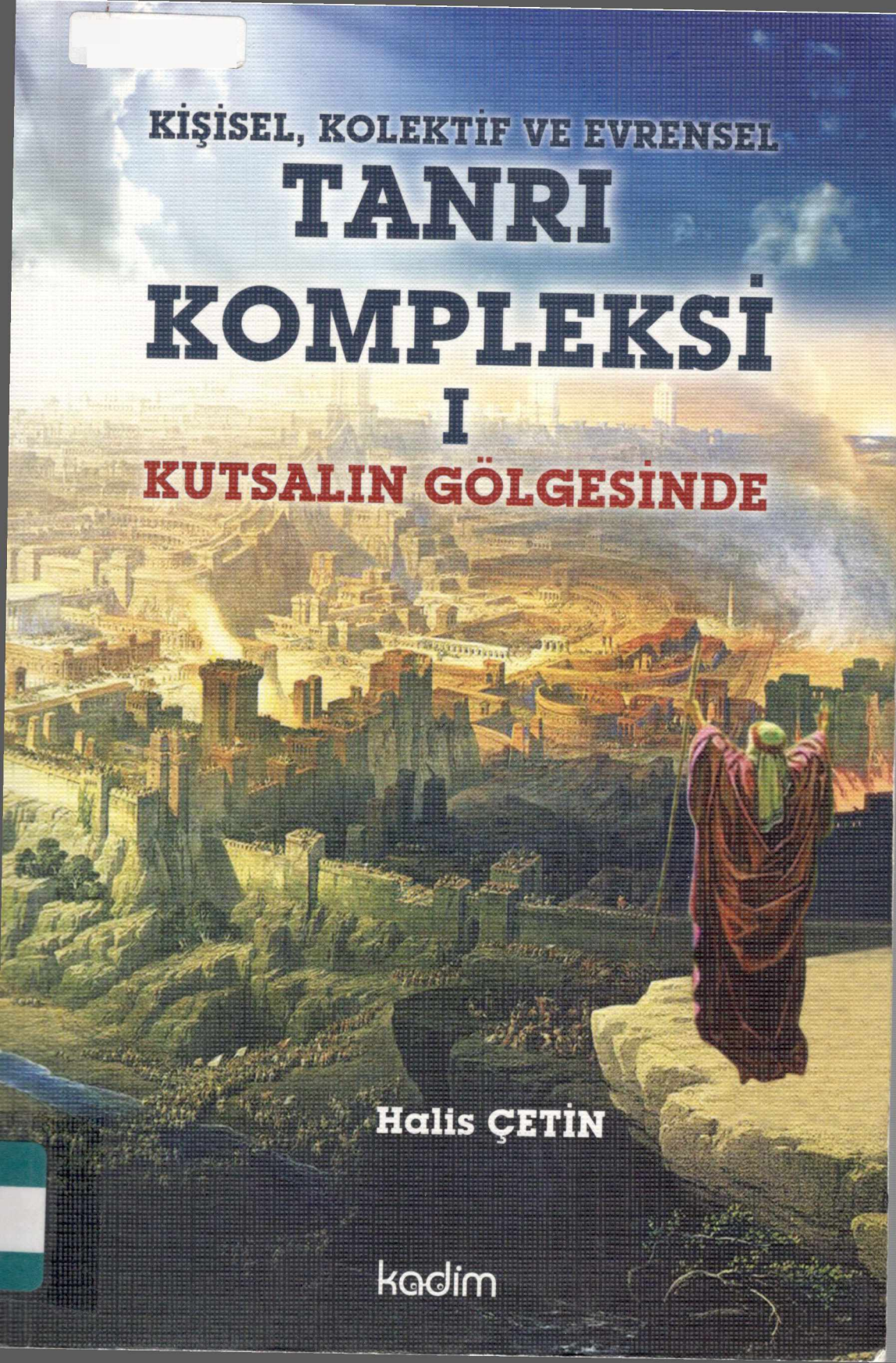
KİŞİSEL, KOLEKTİF VE EVRENSEL

TANRI KOMPLEKSİ

I

KUTSALIN GÖLGESİNDE

Halis ÇETİN

kadim

Kişisel, Kolektif ve Evrensel
TANRI KOMPLEKSİ
I
KUTSALIN GÖLGESİNDE

HALİS ÇETİN

1969 yılında Sivas'ta doğdu. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü'nden mezun oldu (1993). Cumhuriyet Üniversitesinde Yüksek Lisans (1996), Gazi Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümünde Doktora yaptı (2001). 2005 yılında "Siyasal Düşünceler" alanında Doçent, 2011 yılında Profesör oldu. Halen Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümünde öğretim üyesi olarak akademik çalışmalarını sürdürmektedir. Siyaset Bilimi, Siyasal İdeolojiler ve Siyaset Felsefesi alanlarında çok sayıda makale ve kitap yazan ÇETİN'in yayınlanmış kitapları şunlardır: İnsan ve Siyaset: Siyasetin PsikolojikTemelleri (Siyasal Kitabevi: 2003); Modernleşme ve Türkiye'de Modernleştirme Krizleri (Siyasal Kitabevi: 2003); Türk Toplum Sözleşmesi: Siyasetin Sosyolojik Temelleri (Lotus Yayınları: 2004); Çağdaş Siyasal Akımlar (Orion Yayınları: 2007); Cumhur ve Başkanı: Kral Çıplak, Halk Çırılçıplak (Orion Yayınları:2007); Modernleşme Krizi: İdeoloji ve Ütopya Arasında Türkiye (Orion Yayınları:2007); Totaliter soylu Gelenek (Kadim Yayınları:2010); Siyaset Bilimi (Orion Yayınları: Edit: 2011) ve Korku Siyaseti ve Siyaset Korkusu (İletişim Yayınları: 2012).

Kişisel, Kolektif ve Evrensel

TANRI KOMPLEKSİ

I

KUTSALIN GÖLGESİNDE

Halis ÇETİN

kadim

Kişisel, Kolektif ve Evrensel
TANRI KOMPLEKSİ I
KUTSALIN GÖLGESİNDE
Halis ÇETİN

Kadim Yayınları : 68
Siyaset : 33

© Kadim Yayınları. Bu kitabın tüm hakları saklıdır ve Kadim Yayınlarına aittir. Kitabın hiçbir bölümü yayıncının izni olmadan fotokopi ve bilgisayar ortamında yeniden üretilemez, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

1. Baskı Mayıs, 2014.

Yayın Yönetmeni: Serhat Buhari BAYTEKİN
İç Tasarım: Yeter BAYSAL
Kapak: Ezgi ZORLU

Sertifika No: 17590

KÜTÜPHANE KARTI

ÇETİN, Halis
Kişisel, Kolektif ve Evrensel
Tanrı Kompleksi I
Kutsalın Gölgesinde

1. Baskı, 15,5x23 cm
VI + 490 sayfa, Dizin ve Kaynakça var

ISBN: 978-975-9000-53-0
1.Tevrat 2.İncil 3. Kur'an 4.Tanrı 5. Kutsal

Basım
Salmat Basım Ltd. Şti.
Büyük Sanayi 1. Cadde 95/1
İskitler / Altındağ / Ankara

KADİM YAYINLARI
Kazım Özalp Mah. Rabat Sok. No:17 Kat:2
Gaziosmanpaşa- Çankaya/Ankara
Tel: 0-312 431 21 55 www.kadimyayinlari.com
Kadim Yayınları, Orient Yayıncılık markasıdır

İÇİNDEKİLER

Önsöz/ 1

Giriş / 7

BİRİNCİ BÖLÜM

TEVRAT'TA TANRI KOMPLEKSİ

A. Adem'den İbrahim'e: Kutsalın Gölgesinde / 14

B. İbrahim'den Musa'ya: Kutsal Soyun Kutsallık Yolculuğu / 21

C. Kutsalın Kişisel, Kolektif ve Evrensel Bedende İnşası / 27

D. musa'nın yolu: tanrı komplekslerine karşı 'tanrı gibi' / 38

E. korku ve umut arasında kutsallık savaşı / 45

F. Kutsalı Evrensel Temsil Savaşı: Tanrı Gibi ve Tanrı Kompleksleri / 56

G. Kolektif Tanrı Kompleksi Kutsal Ulusun Yeniden İnşası: Tanrının Ulusu, Ulusun Tanrısı ve Ulusun Tanrılığı / 73

H. Halktan Ulusa, Ulustan Devlete: Kutsal Hiyerarşik Düzen / 78

I. İkinici En İyi Düzen: Kutsal Halkın Korku İle Umuda Yolculuğu / 87

J. Kutsalı Temsil Ve Bölüşüm Krizleri / 99

K. Nostalji İle Ütopya Arasında Gönüllü Kulluk Veya Zorunlu Özgürlük / 110

L. Musa İçin Yolun Sonu: Lanetli Tecrübeden Kutsal Yasaya / 126

M. Musa'nın Ölümü: Yasak Meyve ve Kahır Yüklü 'Veda' / 145

İKİNCİ BÖLÜM

İNCİL'DE TANRI KOMPLEKSİ

A. İsa'mn Üçlü Üç Misyonu / 155

B. Göklerin Egemenliğinin İnşasında İlk Harç: Kutsal Ruh / 168

C. İsa'nm Yolu: Göklerin Egemenliğini Yeryüzünde İnşa Etmek / 175

D. Müjde Yasaları: Adalet, Merhamet ve Sadakat / 181

E. Kişisel Tanrı Kompleksleriyle Mücadele / 193

F. Kolektif/Toplumsal/Dini Tanrı Kompleksleri İle Mücadele / 206

G. Evrensel Tanrı Kompleksleri İle Mücadele / 229

H. ...Ve Savaş: Dine Karşı Din / 234

I. Tanıksız Yargıdan Yargısız İnfaza: Hain, Kafir ve
Asi Olan İsa'nın Evrensel Diyeti / 261

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KURAN'DA TANRI KOMPLEKSİ

A. Yeni Söylem Yeni Eylem: Muhammed'in İslam/Barış Yolculuğu / 285

B. Tanrı Ve Tanrı Kompleksleri Arasında Son Savaş:
Yeni Savaş Yeni Düşmanlar / 294

C. Tanrı Kompleksi Doğası: Nefis ve İnsan / 308

D. Tanrı Komplekslerine Karşı Gerçeğin ve Sıradanlığın Gücü:
Muhammed'in Yolu / 323

E. Yeryüzü Egemenliğinin Yesrib'de İnşası: Medine/Yeni Medeniyet / 347

F. Yeni Din, Yeni Medeniyet ve Yeni Düşmanlar / 364

G. İnanan 'İnsan' ve Doğasındaki Tanrı Kompleksleri / 406

H. Yeni Dinin Yeni Kavramsal Dünyası: Kişisel, Kolektif ve Evrensel Tanrı
Komplekslerinin Ezeli Ve Ebedi Örnekleri / 431

I. Başlangıcın Sonu, Sonun Başlangacı: Muhammed'in 'Veda'sı / 450

SONUÇ / 469

KAYNAKÇA / 476

DİZİN / 477

ÖNSÖZ

"RAB Tanrı Adem'i topraktan yarattı ve burnuna yaşam soluğunu üfledi. Böylece Adem yaşayan varlık oldu. RAB Tanrı doğuda, Aden'de bir bahçe dikti. Yarattığı Adem'i oraya koydu. Bahçede iyi meyve veren türlü türlü güzel ağaç yetiştirdi. Bahçenin ortasında yaşam ağacı ile iyiyle kötüyü bilme ağacı vardı"... "RAB Tanrı Aden bahçesine bakması, onu işlemesi için Adem'i oraya koydu. Ve ona, 'Bahçede istediğin ağacın meyvesini yiyebilirsin, ama iyiyle kötüyü bilme ağacından yeme. Çünkü ondan yediğin gün kesinlikle ölürsün' diye buyurdu Adem'den aldığı kaburga kemiğinden bir kadın yaratarak onu Adem'e getirdi. Adem, 'İşte, bu benim kemiklerimden alınmış kemik, etimden alınmış ettir. Ona 'Kadm' denilecek. Çünkü o adamdan alındı' dedi" (Tevrat, Yaratılış; 2: 7-25). "RAB Tanrı'nın yarattığı yabanıl hayvanların en kurnazı yılandı. Yılan kadına, 'Tanrı gerçekten, 'Bahçedeki ağaçlarm hiçbirinin meyvesini yemeyin' dedi mi?' diye sordu. Kadm, 'Bahçedeki ağaçların meyvelerinden yiyebiliriz. Ama Tanrı, 'Bahçenin ortasındaki ağacın meyvesini yemeyin, ona dokunmayın; yoksa ölürsünüz' dedi' diyerek yanıtladı. Yılan, 'Kesinlikle ölmezsiniz. Çünkü Tanrı biliyor ki, o ağacın meyvesini yediğinizde gözleriniz açılacak, iyiyle kötüyü bilerek Tanrı gibi olacaksınız' dedi. Kadın ağacın güzel, meyvesinin yemek için uygun ve bilgelik kazanmak için çekici olduğunu gördü. Meyveyi koparıp yedi. Yanındaki kocasma verdi. Kocası da yedi. İkisinin de gözleri açıldı. Çıplak olduklarını anladılar. Bu yüzden incir yaprakları dikip kendilerine önlük yaptılar... RAB Tanrı Adem'le karısı için deriden giysiler yaptı, onları giydirdi. Sonra şöyle dedi: 'Adem iyiyle kötüyü bilmekle bizlerden biri gibi oldu. Şimdi yaşam ağacına uzanıp meyve almasına, yiyip ölümsüz olmasına izin verilmemeli'. Böylece RAB Tanrı,

> yaratılmış olduğu toprağı işlemek üzere Adem'i Aden bahçesinden çıkardı. Onu kovdu; yaşam ağacının yolunu denetlemek için Aden bahçesinin doğusuna Keruvlar ve her yana dönen alevli bir kılıç yerleştirdi" (Tevrat, Yaratılış; 3: 1-24).

Tanrı kompleksi, her bir insanın doğasındaki Tanrı parçacığı ile kendinden daha zayıf gördüğü diğer bir insana bilgi, servet, kutsallık, iyilik ve güç gibi üstünlük iddiaları ile tanrılık yapmak arzusunun evrensel hiyerarşik kodudur. Bu hiyerarşik model Tanrıdan başka herkesin tanrısının olduğu bir dünya demektir. Tanrı kompleksi, kişisel anlamda eşitsiz tüm insan ilişkilerinde karşılaşılabilecek bir hayat felsefesidir ve bunun kökeninde insanın bu dünyadaki temel ve değişmez varlık durumunun acizliğinin yarattığı aşağılık kompleksini üstünlüğe doğal olarak da eşitsizliğe dayalı irade, akıl, güç gösterisi ve tahakküm ile bastırmak ve gizlemek isteği vardır. Tanrı kompleksinin özü insanın doğasında ve ruhunda bulunan sonsuz üstünlük ihtirası ile sınırlı gerçekler arasındaki farkın çatışmasıdır.

İnsan, sonsuz ihtiras evrenini bu dünyada, olduğu haliyle, arzularını tatmine taşıyacak gerekli ve yeterli beceri ve donanımdan yoksun bir varlıktır. Bu dünya, aslına bakılırsa, insanın çıplak haliyle uyum sağlayabileceği ve hayatta kalabileceği bir yer bile değildir. İnsanın gerçekleri ile hayatın gerçekleri arasındaki bu ontolojik örtüşmezlik hali Tanrı kompleksinin asli kaynağıdır. İnsan "olmaması gerekenin varlığı" ile "olması gerekenin yokluğu" arasında bir yaşam sürer ve bu varlık ve yokluk arasındaki farkı/dilemmayı Tanrı kompleksinin yarattığı davranış kalıplarıyla kapatmaya çalışır. Acizliğini örtmek için üstünlük iddiasının arkasına sığınır. Tanrı olamamanın yokluğunu "Tanrı gibi" olmanın varlığıyla aşmaya çalışır. İnsanın bir tarafında beşeri yoksunluğu, diğer tarafında da tanrısal gücü vardır. Bir tarafında mutlak yokluk, diğer tarafında mutlak varlık yani "Tanrı gibi olduğuna inanma" inancı yani Tanrı kompleksi vardır. Bu yüzden her insan yoksunluk tarafını kapatmak ve gidermek için kendince ve kendinde bir tanrı yaratır. Bu insanın doğasındaki içgüdüdür. İnsanın büyüklüğü de işte bu yoksunluğunu bildiğinden dolayıdır. İnsanın kendini büyük görmesi/göstermesi de bu bilgiden dolayıdır.

Bu bağlamda ilk Adem ile son Adem arasında hiçbir fark yoktur. Her ikisi de doğa ve hayat karşısındaki acziyetlerini Tanrı kompleksinin kibri ile yenme kaygısındadır. Her ikisi de ölümsüzlük, mutlak bilgi ve mutlak iktidar peşindedir. İlk Adem ile son Adem'in güdüleri, doğaları ve ruhlarındaki Tanrı kompleksi kaynakları arasında değişen hiçbir şey yoktur. Değişen sadece bu Tanrı kompleksi kaynaklarını tatmin etme şekli ve araçlarıdır.

İlk Adem Tanrı kompleksini yasaklanmış meyveyi yiyerek gerçekleştirmek isterken son Adem ise yenecek ve yenmeyecek meyvelerin cinsini ve miktarını kendisi belirleyerek bu kompleksini tatmin etmektedir. Amaç ise her ikisinde de aynıdır: "iyiyi kötüden ayırt etme bilgisi, ölümsüzlük tutkusu ve mutlak iktidar ihtirasıdır". İlk Adem, yasağı ihlal ettiği için suçluluk içinde kıvranan bir kişilik iken son Adem kendinden bekleneni yerine getiremediği için yetersizlik ve utanç hisseden veya hayatın gereklerini yerine getirdiği ve dünya gerçekleri tarafından cömert biçimde ödüllendirildiği halde bir türlü mutluluğu, içsel huzuru ve tatmini yakalayamayan anlamsız ve doyumsuz bir insandır. İlk Adem "Tanrı gibi" olma, son Adem ise bizzat Tanrı olma ihtirasını tatmine dönüştürmek için Tanrı komplekslerine yöneldiler. Bu yüzden evrensel ve tek olan salt gerçeklik insanın doğasındaki bu Tanrı kompleksi özelliklerin tekliği gerçeğidir.

İnsan doğası tektir yani her bir insan Tanrı kompleksi ile doğar ama bunun hayata yansımaları, biçimleri ve yöntemleri her bir insan kadar hatta her bir insanın davranışlarında bile çok çeşitli ve farklıdır. Tanrı kompleksini yaratan Tanrı, insanlardaki bu Tanrı kompleksinin teklik içindeki çokluğunu ve çokluk içindeki tekliğini insanların bedeni, aklı ve ruhunda sınıyor (Tevrat), test ediyor (İncil) ve imtihan ediyor (Kuran): Tıpkı babaları Adem gibi. Musa, bir peygamber değil kral olmakla; İsa Tanrının ruhu değil bizzat Tanrı olmakla; Muhammed toplumunun kralı, en zengini veya en üstünü olmak teklif ve ısrarlarıyla sınandılar. Tevrat baştan sona Musa'nın Tanrı kompleksleri ile çevrili hayatının "Tanrı gibi" olma sınamaları ile; İncil İsa'nın bizzat kendisinin "Tanrı olması" yönünde yapılan telkin ve yönelimlerin testleri ile; Kuran, baştan sona tüm insanlığın kişisel, kolektif ve evrensel egemenlik arzusuyla "Tanrı kompleksi" olma ihtiraslarının imtihan örnekleri ve uyarıları ile doludur. Aslında Tanrının sınadığı şey insandan öte bu Tanrı kompleksinin yani kendisi gibi olmaklığın hayata yansıyan gerçekleridir. Tanrı veya "Tanrı gibi" olmanın bir insanın bedeninden evrenselin ruhuna yansıma şekilleridir. Zaten insanlık tarihi de Tanrı kompleksinin insan doğasmdaki ezeli ve ebedi dilemması olan Tanrı olmak ve kul olmak arasındaki teklikte çokluk ile çoklukta teklik ilişkisinin mücadele ve hayata yansıma biçimlerinin gösteri alanı ve savaş arenasından başka bir şey de değildir.

Tanrı kompleksi konusunu işte bu dilemmanın gerçekliği ve çatışmacı doğası bağlamında incelediğim bu çalışma ile Tanrı kompleksi teorisini bir hastalık olarak kabul edip yargılamak; tüm kötülüklerin kaynağı olarak ilan edip lanetlemek; alçakgönüllü bir şekilde konuyla yüzleşmek yerine

Tanrı gibi davranarak sorunu ya yok etme ya da çözdüğünü iddia etme kibrine yönelmek; her alana yayarak genelleştirmek; hayata ve gerçeğe dair sorunların tek ve mutlak tek bir doğru cevabının olmadığı inancı yerine tek doğru tercihli bir algıyı dayatıp her sorunu nasıl çözeceğine dair mutlak bir cevabın olduğuna inanarak yanılabilirlik gerçeğini kabul etmeme tekebbürüne düşmek; insana, gerçeğe ve hayata dair çok boyutlu ve karmaşık bu problemi başkalarını ikna etmeye çalışma acziyeti içinde mutlak bir bilgi ve inanç paradigması içinde tek, basit ve mutlak doğru iddiasına indirgemek; anlaşılmaz olanı anlama, karmaşık olanı basite indirgeme, bilinemez olanı bilme, yönetilemez olanı yönetme iddiası içinde kavramın farklı yaklaşımlarla izahına çalışıp totoloji yapmak veya Tanrı kompleksine kapılıp kavramı her alana ve her olguya şamil kılıp boşluk korkusu içinde mükemmelliği aramak hatasına düşmek yerine bu kompleksin kutsallık alanları ve beşeri yansımaları üzerinde durmaya çalışacağım.

Fakat "yarın kimseye vaat edilmemiştir" kutsal yasasma aykırı ama kutsal merhametin sınırsızlık kapısına sığınarak bir Tanrı kompleksi örnekliği göstererek bu çalışmamı beş cilt olarak planladığımı belirtmek isterim. Birinci ciltte onların beni götürdüğü dil, üslup ve felsefeye sadık/bağımlı kalarak Musa, İsa ve Muhammed'in hayatı üzerinden Tevrat, İncil ve Kuran gibi kutsal metinlerdeki Tanrı kompleksi örneklerine; ikinci ciltte kutsal yasa okumaları, edebiyat literatürü ve siyaset felsefesi alanındaki yansımalarına; üçüncü ciltte insanlık tarihi boyunca yaşanan sosyal, siyasal, ekonomik, dini, ideolojik ve bilimsel Tanrı kompleksi mücadelelerine; dördüncü ciltte yine aynı başlıklar altında Türk tarihinin Tanrı kompleksi kişilik, olgu ve olaylarına; beşinci ciltte ise Tanrı kompleksinin en yoğun ve yaygın olarak yaşandığı ama herkesin umursamadan kanıksadığı, hatta bir din ve kültür olarak gönüllü kulluk içinde benimsediği hayatın sıradan Tanrı kompleksi gerçekliklerine yöneleceğim.

Belirtmek isterim ki tüm çalışma boyunca sadece hata yapma özgürlüğümü bir hak olarak kullanarak bu konuyu kişisel olarak anlamak istiyorum. Eser boyunca şahsımın Tanrı kompleksine kapılmaması için "Başkasını yargılamayın ki, siz de yargılanmayasınız. Başkasını nasıl yargılarsanız, siz de aynı yoldan yargılanacaksınız. Hangi ölçekle ölçerseniz, size de aynı ölçek uygulanacak" (Matta, 7: 1) kutsal ve evrensel yasaya; okuyucunun da Tanrı kompleksine kapılmaması için eserdeki temel ahlaki kriter olarak "doğru söylüyorsam niçin vuruyorsunuz, yanlış söylüyorsam niçin düzeltmiyorsunuz" ilkesine sadakati esas alması gerektiğine inanıyorum. Ben, "yargılamamalı, anlamalı" prensibinden yola çıkarak konunun Tanrı-İnsan

ve İnsan-İnsan ilişkisine yansıyan yönlerini hem kutsal tarafın gözünden kutsal kitapların ve onların farklı yorumlarının yol göstericiliğinde hem de insanların kutsalı anlama, hayata uyarlama ve öteki insanlar üzerinde tekebbüre dayalı tahakküm ilişkilerini kavramaya çalışmak istiyorum. Çünkü inanıyorum ki Tanrı kompleksi Tanrının insanın ruhuna üflediği kendi ruhunun bir parçasıdır. Tanrı kompleksi insan doğasındaki tanrı parçacığıdır ve sadece kişisel değil toplumsal/kolektif ve evrensel boyutları da olan bir gerçekliktir. Ve bu minvalde incelediğim başta kutsal kitaplar (Tevrat, İncil ve Kuran) olmak üzere onların dini, edebi ve siyasi yorumları, tarihi kişilik ve kurumlar, günlük hayata yansıyan sıradanlık örnekleri bu gerçekliklere "Işık" tutan en önemli kaynaklardır. Tanrı kompleksi sorunsalını birinci muhatapları olan "Tanrı" ve "İnsan" gözüyle ve diliyle anlatan tek ve asli kaynaklar "Tanrı" tarafı için kutsal kitaplar ve "İnsan" tarafı için de kutsalın yorumları, eleştirileri, meydan okumaları, isyanları, itaatleri, hayata yansıyan tarihsel veya sıradan ilişkileri olsa gerektir. Çünkü sadece "Kutsal Yazılarda" değil insan yazıtlarında da "Tanrın olanı sınama!" diye yazılmıştır. Ama...

Halis ÇETİN

Mayıs 2014

GİRİŞ

"İsa, İblis'in denemelerinden geçmek üzere Ruh tarafmdan çöle götürüldü. Kırk gün kırk gece oruç tuttuktan sonra acıktı. O zaman ayartıcı Şeytan O'na gelip, 'Tanrı'nın Oğluysan, söyle de şu taşlar ekmek olsun' dedi. İsa ona şu karşılığı verdi: 'Kutsal Yazılarda, insan yalnız ekmekle değil, Tanrı'nın ağzından çıkan her sözle yaşar' diye yazılmıştır'. Sonra İblis O'nu kutsal kente götürdü. Tapınağın tepesine çıkarıp dedi ki, 'Tanrı'nın Oğluysan, kendini buradan aşağı at. Çünkü şöyle yazılmıştır: 'Tanrı, senin için meleklerine buyruk verecek. Ayağın bir taşa çarpmasın diye seni elleri üzerinde taşıyacaklar'. İsa İblis'e şu karşılığı verdi: 'Tanrın olan Rab'bi sınama' diye de yazılmıştır. İblis aynı şekilde İsa'yı çok yüksek bir dağa çıkarıp O'na tüm görkemleriyle dünyanın bütün ülkelerini gösterdi. 'Yere kapanıp bana taparsan, bütün bunları sana vereceğim' dedi. İsa ona şöyle karşılık verdi: 'Çekil git, Şeytan! Tanrın olan Rab'be tap, yalnız O'na kulluk et' diye yazılmıştır. Bunun üzerine İblis İsa'yı bırakıp gitti. Melekler de gelip İsa'ya hizmet ettiler. O günden itibaren İsa şu çağrıda bulunmaya başladı: Tövbe edin! Göklerin Egemenliği yaklaştı" (İncil; Matta, 4: 1-17; Markos,1: 12-13; Luka, 4: 1-13).

Tanrı kompleksi kavramını ilk kez sosyal ve siyasal hayat literatürüne sokan kişi Birinci Dünya Savaşında Alman kamplarındaki esirlere yöneticilerin 'onların hayatını bağışlayan veya yok eden kişilermiş gibi davranmaları' üzerine yine bir esir olan Dr. Archie Cochrane tarafından dahil edilmiştir. O'na göre Tanrı kompleksi, kendiliğinden işleyen hayatın raslantısal kurallarını reddedip insanın kendi duygu, düşünce, din, idea veya ideolojisi ile mükemmel bir dünya inşa etme iddiasıdır. Bu iddia insanların nispi güçleri ile mutlak iktidar peşinde koşmaları yüzünden onları ve toplumları

hayat ve gerçekler karşısında zayıflatan bir güç yitimidir. Tanrı kompleksi, insana, gerçeğe ve hayata dair problem ne kadar karmaşık olursa olsun cevap bulmada, hatasız bir şekilde doğru olduğuna dair kesinlikle ezici bir mutlak inancın olmasıdır. O'na göre Tanrı kompleksi, başta askerler olmak üzere, doktorlar, politikacılar, din adamları, öğretmenler, iktisatçılar, yöneticiler kısaca insanların hayatına müdahil olan eşitsiz güç ilişkilerinin olduğu her kesim ve her durumda görülen bir algı ve olgudur. Tanrı kompleksi, inanılmaz derecede karmaşık bir dünyanın ve ilişkiler ağının karşısında dünyanın nasıl çalıştığını, hayatın nasıl işlediğini, gerçeğin ne olduğunu anladıklarına ne olursa olsun kesinlikle ikna olmuş, mutlak bilgiye ve mutlak iktidara sahip olduğuna kesin bir inançlılık ve sabit bir fikirlilik içinde kani olmuş bir insanlık durumudur. Bu insanlık durumu bir kişide tecessüm ederse kişisel; topluluk, toplum, grup, parti, cemiyet, cemaat, mezhep, din, sınıf, elit, ulus-millet-ümmet gibi bir kolektivitede ortaya çıkarsa kolektif ve bir din, ideoloji ve devlet eliyle tüm dünyaya nizam vermeye yönelirse de evrensel Tanrı kompleksi olarak ortaya çıkar.

Sosyal bilimlerle özellikle psikoloji, sosyoloji ve siyasetle uğraşan insanların öncelikli ve asli sorunu insanın hayatını yönlendiren arkhe/kaynak, ideal, amaç, ihtiyaç ve doğasının ne olduğu yönünde olmuştur. Hemen her düşünür insanın idealleri ve amaçları için bir ana dürtü ürettiği ve onunla hayatı ve gerçekleri yönettiği şeklinde ortak kanaate sahiptir. Bu ana dürtü insanın tüm davranışlarına kaynaklık eden ve yöneten anahtar idealdir. Freud'a göre bu insanı yönlendiren anahtar dürtü cinsellik iken Adler'e göre aşağılık ve üstünlük kompleksinin çatışması, McDougall'e göre ise insanın kendi Ben'ini önemseme ve gerçekleştirme arzusudur. Tüm bu dürtülerin ortak noktası insanın üstünlük ve mükemmellik arayışıdır. Tüm dürtü ve davranışların ana kaynağı tıpkı Tanrı gibi olarak ondaki en üstünlük ve en mükemmellik peşinde koşmaktır. İnsana ve hayata ait diğer tüm ideallerin kaynağı da işte bu Tanrı kompleksi doğasıdır. İnsanlık tarihinin neredeyse tamamı bu doğa tarafından yazılmıştır. İnsanın Tanrı gibi olarak kendi Ben'inin bilincini mükemmellik ile gerçekleştirme arzusu olan bu doğa, insanın kendi varoluşunu en yüksek düzeyde bilme ve öteki insanlara bildirme sürecidir. Bu doğa yine tıpkı Tanrı gibi "kendini tezahür ettirme" irade ve yeteneğinin göstergesidir. Bu iradenin amacı, insanın Tanrı gibi kendisi için ve kendinde mutlak özgürlük ve mutlak Benlik kazanma arzusudur. İnsan, doğasındaki Tanrı kompleksinin bütün eğilim ve yönelimlerine özgürlük yani mutlak benlik bilinci vermedikçe Tanrı gibi olamaz.

Mutlak benlik bilinci, mutlak özgürlük için mutlak güce ve mutlak mükemmelliğe ihtiyaç duyar. Tanrı kompleksi olarak ortaya çıkan bu irade ve

bilinç, insanın kendini ispat etmek ve kendi tatmini için diğer insanlara, dünyaya, maddeye, mülke ve iktidara hükmetmeyi zorunlu kılmaktadır. Bu zorunluluğun asli unsuru da güçtür. Yani bir Tanrı kompleksi iddiasının diğer Tanrı kompleksi iddialarının doğalarına ve bedenlerine tahakküm etme gücüdür. Bu nedenle Tanrı kompleksi diğer Tanrı komplekslerini kul kompleksi haline getirmedikçe, kendisini mükemmelliğe ulaştıramaz. Bu yüzden tahakküm etme amacı Tanrı kompleksinin motivasyonel kaynağı ve gücüdür. İnsanların bütün davranışlarının kaynağı ve ideali bu doğadır. Doğayı gerçekleştirmek bizzat ideanın da kendisidir. İdeanın ve doğal olarak da Tanrı kompleksinin üstünlük derecesini gücünün büyüklüğü belirler veya sınırlar. İnsan doğası ile ideasının bütünleştiği tek alan/amaç ise bizzat Tanrının kendisidir. Tanrı kompleksi, insanın Tanrı ile Tanrı gibi olmak için bütünleşme tutkusunun ürünüdür. İnsanı en yüksekteki bu mükemmellik amacına ulaştıran her şey sıradanlık araçlarıdır. İnsan, tüm evrende kendisini tatmin edecek en üstün ve güçlü obje olarak Tanrıyı seçip onun gibi olmayı arzular. Bu arzu bir yönüyle Tanrıyı nesneleştirip insanı ideal haline getirdiği gibi tam tersi olarak da Tanrıyı (Tanrı kompleksini) idealize edip insanlığı nesneleştirebilir.

Tanrı, insanın Tanrı kompleksi idealidir. Bu ideal, insanın arzuladığı ama bir türlü ulaşamadığı gerçek obje olan Tanrının yerine kendi Ben'inin Tanrı kompleksi olarak hayata yansıması durumudur. Tanrı kompleksi insanın Tanrı gibi olmak için ödediği bedeldir. Tanrı kompleksi, insanın her zaman kendi bildiği ve inandığı en yüksek değer ve en üstün güçlülük ithaf ettiği ve bu nedenle de tüm varlığı ile bağlandığı ikircikli bir şekilde obje veya idealdir. Tanrı kompleksini bir dilemma olarak analiz etmemin nedeni de budur. EN olmak yani mükemmel olmak Tanrı kompleksi Benliğin asli varlık ve varoluş hedefidir. Onun bütün davranışlarının kaynağı bu EN olmak güdüsüdür. Alt amaçlar ve doğalar sınırsızdır ama sadece bir tane üst amaç ve doğa vardır ki o da hepsine hükmedici TEK güçtür. Bu yüzden alt amaçlar bu TEK amaç olan Tanrı kompleksi tarafından yönetilip yönlendirildikleri için kendi başlarına bir varlıkları ve değerleri yoktur. Her türlü amaç ve araca değer ve sınır çizen şey insanın bu asli doğası olan Tanrı kompleksidir. Nasıl ki bir şair yazmak, bir müzisyen beste yapmak, bir sporcu koşmak, bir ressam resim yapmak, bir çiftçi ekin ekmek, bir kadın çocuk yapmak kapasitesine ve yeteneğine sahipse bir Kedi Fare, bir Aslan Antilop, bir Örümcek de Sinek yakalamak kapasitesine ve yeteneğine sahiptir. Fakat hiçbiri bu kapasite ve yeteneklerini her daim, sürekli kullanmaz. Her biri yapmak için doğdukları şeyi gerçekleştirmek için güçlerinin

ve yaratıcılıklarının en üst sınırına gelmesini beklerler. O üst sınır da Tanrı kompleksidir ki bir adım ötesi Tanrının sınırıdır.

O yani Tanrı kompleksi doğası geldiğinde de en durağan, en zayıf, en korkak ve en güçsüz yetenekte bile tüm dünyaya hâkim olma güç ve iradesi belirir. Onda tıpkı Tanrı gibi ölüyü bile diriltme gücü vardır. Tıpkı intikam ve şehvet güdüsü gibi o yaratıcı veya yıkıcı güç geldiğinde karşı konulmaz bir ihtiras ve tutku ile sahibi olan canlıyı ona rağmen ve karşı da olsa esir alır. Yaratıcı bu güç geldiğinde diğer her şey onun yüceliği karşısında boyun eğer, teslim olur ve kendileri hakkında vereceği kararı bekler. Hatta Tanrı kompleksi onun sahibi olan insanın kendine rağmen ve karşı da ona bir değer ve rol biçer. İnsan doğasının dürtülerine olduğu gibi insanlara da hiyerarşik olarak yer ve değer biçen unsur Tanrı kompleksi gücüdür. BEN, Tanrı kompleksi dışında hiçbir şey tarafından mutlak anlamda tatmin edilemez ve gerçekleştirilemez. Yine Tanrıyı da insan BEN'indeki Tanrı kompleksi dışında hiçbir şey mutlak anlamda tezahür ettiremez. İnsan Tanrısal mükemmelliğe ancak doğasındaki Tanrı kompleksinin bizzat onda tabiat olması ile ulaşabilir. İnsanlık tarihindeki tüm mücadele ve değişimlerin gerçek nedeni, insanda tabiat haline dönüşen bu Tanrısal mükemmelliğe ulaşma arzusudur. Bu arzunun psikolojik yansımadaki mükemmellik kurgusu ise "Omnipotent" algısıdır.

Psikoloji ve psikiyatride Tanrı kompleksi anlamında kullanılan 'Omnipotens' terimi 'mutlak iktidar, sınırsız güç arzusu' olarak ifade edilmektedir. Tanrı kompleksi, 'Omnipotens' iradenin kazandırdığı 'mutlak iktidar ve sınırsız güç arzusu' ile her şeyi değiştirebilme imkânına sahip olduğuna inanan insanın, "benlik ve benimlik" söylem ve eylemlerinde bulunmasıdır. Tanrı kompleksi, evrensel ve Tanrısal adaletin bizzat kendisidir. Tanrı kompleksi, Tanrının adalet görevini kendi üzerine alarak ilahi adaleti sağlamak ve bu misyon gereğince de gücünün hırsına kapılarak insanların hayatlarına/kaderlerine müdahale etmeyi kendisinde meşru bir hak olarak görmek iradesidir. En güçlü ve adil olan Tanrı olduğuna göre, Tanrının adaletini kuracak tek kişi de Tanrı kompleksinden başkası değildir. İnsanların bedenlerine, düşüncelerine, ruhlarına, hayatlarına ve ölümlerine karar verecek olan, onları yargılayacak ve cezalandıracak olan, kaderini yazacak olan kadiri mutlak tanrısal yetkiler de doğuştan sadece onda mevcuttur.

Tanrı kompleksinin evrensel doğasının özünde/kökünde/kaynağında, bu dünya gerçekleri ile insanın ontolojik örtüşmezlik sorunu yer almaktadır. Söz konusu örtüşmezlik, dünya ile insan benliği arasındaki ilişkinin temelde doyumsuzluk üreten, eksiklik hissi veren agresif bir ilişki olmasının da

sebebidir. İnsan yarattığı ve sürekli olarak geliştirdiği kişisel, toplumsal ve evrensel Tanrı kompleksleri sayesinde bu agresif ilişkiyi haz kaynağı haline çevirme uğraşı vermektedir. Bu çatışmalı gerilim, insanlığın kaderidir. Hayatı çoğu zaman dramatikleşen bir serüvene dönüştüren de bu kaderin öngörülemezliği ve belirsizliğidir. İnsandaki Tanrı komplesinin kibirli benliği ontolojik acizliğini biri savunmacı diğeri hakiki olmak üzere temelde iki yöntemle telafi etmeye çalışır: yanılsamalara sığınmak ve özbenlik gereksinimleri doğrultusunda egosunu yetkinleştirmek. İkincisi Tanrı kompleksidir.

İnsan araçsal tarih açısından gelişse de her zaman ontolojik acizliğini korur. İnsan dünyayı değiştirse de kendini asla değiştiremez. İnsan kendinden başka her şeyi değiştirme gücüne sahip olduğu için kendini değiştirmenin yolu olarak da her şeyi değiştirebilmeye yönelir. İnsanlık her gün ilerlese de insan hep aynı kalmaya mahkûmdur. Zira ontolojik acizlik giderilebilecek değil, ancak telafi edilebilecek bir varoluş halidir. İnsan, egosu yetkinleşene dek acizliğine tahammül edebilmek için yanılsamalara, büyüklenmeci/kibirli fantezilere sığınma ihtiyacı duyar. Yanılsamalar, acizliğe hakiki bir çözüm getiremese de çözümün olmadığı noktada, insana bu acizliğe tahammül gücü verir. Bu dünyada aciz, güçsüz, savunmasız, çaresiz, sahipsiz ve ölümlü birer varlık olduğu gerçeğini, henüz bu gerçeği hazmedemediği noktada inkâr edebilmesine yardımcı olur. Bu nedenle Tanrı kompleksi bir tarafta iddianın ispatı diğer yanda inkârı dilemması üzerine inşa edilir. Çünkü bu dünya ile insan arasındaki uyuşmazlık insan ölümlü olduğu sürece hiçbir zaman tam olarak giderilemez. Bu süreç ideal durumda yetkin egoya sahip özgür ve doygun özbenliğin yanılsamalara baskın geldiği yönde ilerlerse yani insan "potent" hale geldikçe "omnipotent"/Tanrı kompleksi arayışlarına giderek daha az ihtiyaç duyabilir.

Başta kutsal kitaplar ve insanlık tarihi olmak üzere incelenen kaynaklarda da rahatlıkla görüleceği üzere insan bu ezeli ve ebedi evrensel dilemma ile her yüz yüze geldiğinde üstün olma kibrini en azından eşit olma merhametine tercih etmektedir. Bu ezeli ve ebedi dilemmayı da her zaman ve her yerde Tanrı kompleksi ihtirası ile Tanrı gibi olmaktan yana çözmeye yönelmektedir. Yeter ki ona kutsal kitapların da asli konusu olan "kesinlikle ölmeyeceksin, gözlerin açılacak, iyiyle kötüyü bilerek Tanrı gibi olacaksın" (Tevrat, Yaratılış; 3: 4-5); "taşları ekmek yapacaksın, ayağın taşlara bile çarpmaksızın melekler seni elleri üzerinde taşıyacak ve sen de onlar gibi ölümsüzlüğe ulaşacaksın, tüm görkemleriyle dünyanın bütün ülkeleri senin olup yeryüzü egemenliğinin kralı olacaksın" (İncil; Matta, 4: 1-17); "sonsuzluk/ölümsüzlük içinde çökmesi olmayan bir saltanat/mutlak iktidar sahibi olacaksın" (Kuran, Taha: 120) vaatleri/imkânları sunulsun. Yeter ki...

BİRİNCİ BÖLÜM

TEVRAT'TA TANRI KOMPLEKSİ

"Haddinizi bileceksiniz!".

Kutsal kitapların ilki 'Eski Ahit' adıyla da anılmakta olan Tevrat'tır. Tevrat, Yahudilerin kutsal kitabıdır. Üç ana bölümden oluşan Tevrat'ın incelemeye aldığımız birinci bölümü Musa'nın beş kitabı olarak da bilinen 'Yasa Kitapları' bölümüdür. Yasa Kitapları bölümü, birinci kitap olan 'Yaratılış' kısmında evrenin ve insanın yaratılışını, ilk günahın ve bu yüzden dünyada yaşanan acıların başlangıcını ve Tanrının insanlara yaklaşım biçimlerini anlatır. 'Yaratılış' kitabı Adem ile Havva, Kayin ile Habil, Nuh'un tufanını anlattıktan sonra İsrail Oğullarının atalarını İbrahim'den Mısır'a yerleşmelerini sağlayan Yusuf'a kadar anlatır. Bu süreçte yaşanan insan doğasında Tanrı komplekslerinin kaynakları ve Tanrı-insan ilişkilerine yoğun göndermelerde bulunur. 'Mısırdan Çıkış' bölümü ise İsrail halkının 3500 yıllık Mısır'daki kölelikten kurtulma sürecini anlatır. Bu bölümde Musa ve Harun'un Firavun ve kendi halkına karşı verdiği mücadele ile İsrail halkının Tanrı RAB'be karşı mücadele örnekleri yoğun şekilde anlatılır. Kişisel Tanrı kompleksleri ile birlikte toplumsal/kolektif Tanrı komplekslerinin de çok miktarda örneklerini anlatan bu bölüm Yahudiler ile Tanrı arasında yapılan anlaşmadaki dini, ahlaki, sosyal ve ekonomik yasalara da kaynaklık etmektedir. Üçüncü bölüm ise İsrail halkının tapınma kuralları, sunu ve kurbanları, kutsallık ve önemli günlerin yönetilmesi ve bunları yönetecek olan Levi oymağından gelen kâhinlerle ilgili kuralları anlatır. 'Levililer' bölümü kutsal din adamları topluluğunun yaşadığı kolektif Tanrı kompleksi örnekleri ile doludur. Dördüncü bölüm olan 'Çölde Sayım' ise İsrail hal-

kının kolektif Tanrı kompleksi kibri içinde Tanrının vaat ettiği topraklara giderken yaşanan kompleks örneklerini anlatır. Bu bölüm, sık sık cesaretsizliğe düşen, sıkıntılar karşısında sürekli şikâyetlerle Tanrıyı ve Musa'yı bezdiren, Tanrıya isyan eden, günahlar içinde olmalarına karşın sorumlu tuttukları Musa'ya hakaretler eden, başka Tanrılara tapmaya kadar giden bir toplumsal Tanrı kompleksi serüvenidir. Musa'nın Kitaplarının beşinci ve son bölümü olan 'Yasa Kitabı' ise Musa'nın halkının kişisel, kolektif ve evrensel Tanrı komplekslerinden korunmaları ve kurtulmaları için yapmaları gereken kuralların tavsiyeleri ve vaazlarından oluşur. Tanrıya sadakatten insan ilişkilerine, 'On Buyruk'un tekrarından bayramların kutlanmasına, vaat edilmiş topraklardaki yönetim biçiminden ahlaki kurallara, önderlerin atanmasından Musa'nın vasiyetleri ve nihayet ölümüne kadar olan yolculuğun son bölümlerini içerir.

A. ADEM'DEN İBRAHİM'E: KUTSALIN GÖLGESİNDE

Kutsal Tevrat kitabının tüm bu bölümlerinin ortak özelliği ilk insandan son insana kadar tüm insanların ortak doğası olan Tanrı komplekslerinin kaynakları ve yansımaları ile ilgili yoğun bir örneklik teşkil etmesidir. Tevrat insan doğasındaki Tanrı kompleksini Adem'den başlayıp İsa'ya kadar en ince detayına kadar anlatan kutsal bir kitap olarak aynı zamanda insan-insan, insan-toplum, toplum-toplum, ulus-ulus ve insan-Tanrı, hatta Tanrı-Tanrı ilişkilerine kadar inceler. Tevrat, "Tanrı insanı yarattığında onu kendine benzer kıldı" ile başlayan kişisel Tanrı kompleksi anlatısını "İsrail oğulları soyunu kutsuyorum. Bu soyun aracılığıyla yeryüzündeki bütün uluslar kutsanacak" ifadesindeki toplumsal/kolektif ve evrensel Tanrı kompleksinin yeryüzündeki egemenlik mücadeleleri ile sürdürmektedir. Tevrat'a göre evrensel Tanrı kompleksine giden insanlığın yolculuk hikâyesi ilk insan Adem'in "Tanrı gibi olacaksınız" vaadine inanması ile başlar

1. Adem'in Yolu; Ölümsüzlük Arzusu: "Tanrı gibi olacaksınız".

Tevrat, "Yaratılış" bölümünde Tanrının Adem'i yaratmasını, kendi ruhundan üflemesini, Tanrı kompleksinin kaynağı olan "yasak meyve"yi ve Yılan'ın (Şeytan) o meyveyi Adem ve Havva'ya hangi vaatlerle yedirdiğini anlatır:

> "RAB Tanrı Adem'i topraktan yarattı ve burnuna yaşam soluğunu üfledi. Böylece Adem yaşayan varlık oldu. RAB Tanrı doğuda, Aden'de bir bahçe dikti. Yarattığı Adem'i oraya koydu. Bahçede iyi meyve veren türlü türlü güzel ağaç yetiştirdi. Bahçenin ortasında yaşam ağacı ile iyiyle kötüyü bilme ağacı vardı" (Tevrat, Yaratılış; Adem ile Havva: 7-9). "RAB Tanrı

Aden bahçesine bakması, onu işlemesi için Adem'i oraya koydu. Ve ona, "Bahçede istediğin ağacın meyvesini yiyebilirsin" diye buyurdu, "Ama iyiyle kötüyü bilme ağacından yeme. Çünkü ondan yediğin gün kesinlikle ölürsün"...Adem'den aldığı kaburga kemiğinden bir kadın yaratarak onu Adem'e getirdi. Adem, "İşte, bu benim kemiklerimden alınmış kemik, etimden alınmış ettir" dedi, "Ona 'Kadın' denilecek, Çünkü o adamdan alındı". Bu nedenle adam anasını babasını bırakıp karısına bağlanacak ve ikisi tek beden olacak. Adem de, karısı da çıplaktılar, henüz utanç nedir bilmiyorlardı" (Tevrat, Yaratılış; 2: 15-25). RAB "Tanrı'nın yarattığı yabanıl hayvanların en kurnazı yılandı. Yılan kadına, "Tanrı gerçekten, 'Bahçedeki ağaçlarm hiçbirinin meyvesini yemeyin' dedi mi?" diye sordu. Kadın, "Bahçedeki ağaçların meyvelerinden yiyebiliriz" diye yanıtladı, "Ama Tanrı, 'Bahçenin ortasındaki ağacın meyvesini yemeyin, ona dokunmayın; yoksa ölürsünüz' dedi". Yılan, "Kesinlikle ölmezsiniz" dedi, "Çünkü Tanrı biliyor ki, o ağacın meyvesini yediğinizde gözleriniz açılacak, iyiyle kötüyü bilerek Tanrı gibi olacaksınız". Kadın ağacın güzel, meyvesinin yemek için uygun ve bilgelik kazanmak için çekici olduğunu gördü. Meyveyi koparıp yedi. Yanındaki kocasına verdi. Kocası da yedi. İkisinin de gözleri açıldı. Çıplak olduklarını anladılar. Bu yüzden incir yaprakları dikip kendilerine önlük yaptılar...RAB Tanrı Adem'le karısı için deriden giysiler yaptı, onları giydirdi. Sonra şöyle dedi: "Adem iyiyle kötüyü bilmekle bizlerden biri gibi oldu. Şimdi yaşam ağacına uzanıp meyve almasına, yiyip ölümsüz olmasma izin verilmemeli." Böylece RAB Tanrı, yaratılmış olduğu toprağı işlemek üzere Adem'i Aden bahçesinden çıkardı. Onu kovdu; yaşam ağacının yolunu denetlemek için Aden bahçesinin doğusuna Keruvlar ve her yana dönen alevli bir kılıç yerleştirdi". (Tevrat, Yaratılış; 3: 1-24).

Bu metinlerde dikkati çeken ilk nokta "RAB Tanrı Adem'i topraktan yarattı ve burnuna yaşam soluğunu üfledi" ifadesidir. Tanrı'nın Adem'e kendi ruhundan üflemesi ve melekler dahil tüm canlılara üstün kılması insanın doğasındaki Tanrı kompleksine önemli bir atıftır. İnsan Tanrının ruhundan kendi ruhuna üflenmesi ile potansiyel Tanrı kompleksini taşımaya başlamıştır. Aslında Tanrının insanı teste tabi tutmasının en önemli sebebi de ruhundaki, doğasındaki bu Tanrı gibi olma potansiyelidir. İnsanların bu dünyadaki imtihanının tek nedeni ve kaynağı bu Tanrısal ruh veya Tanrı parçacığının insanlar tarafından ne denli kullanılıp kullanılmayacağıdır. Bu yüzden insanlar arasındaki tek ilahi eşitlik Tanrının tüm insanlardaki Tanrı kompleksi doğasını eşit nitelikte ve güçte yaratmasıdır. Kimi onu yenip kulluğu tercih ederek, kimi ona boyun eğip Tanrı gibi olmaya yönelerek, kimi onu gerçekleştirmek için Tanrı rolüne soyunarak, kimi de onu kul-

lanmak için eline geçen ilk güç ve fırsatta Tanrı kompleksine dönüştürmek için bekler. Sorun sadece "an" meselesidir.

Metinlerde geçen ikinci bir önemli unsur da Tanrı RAB'bin kendi egemenlik ve mutlak iktidar halini ve alanını ilan etmek, insanların Tanrı komplekslerine kapılmamalarını sağlamak ve kul olarak sınırlarını ve hadlerini bilmelerini öğretmek için "istisnai hal" yaratma çabasıdır. "Aden'de bir bahçe yaratan, yarattığı Adem'i oraya koyan, bahçede iyi meyve veren türlü türlü güzel ağaç yetiştiren, bahçenin ortasında yaşam ağacı ile iyiyle kötüyü bilme ağacını var eden ve bir bahçıvan olarak Aden bahçesine bakması, onu işlemesi için Adem'i oraya koyan" Tanrı RAB, mutlak egemenliğinin gereği olarak "olağanüstü durum ya da istisnai hal hakkında karar verme iktidarının ifadesi" olarak Adem'e "bahçede istediğin ağacın meyvesini yiyebilirsin. AMA iyiyle kötüyü bilme ağacından yeme" istisnasını koyar. Bahçenin sahibinin iradesi ile bahçıvanın sınırları arasındaki yetki ilişkisini kat'i bir şekilde belirler. Tanrı RAB için "istisnai hal" (tek ağaç istisna/hariç, her ağaç serbest) kendi mutlak iktidar alanının çitlerle çevrilmesidir. Tanrı RAB, insanları tıpkı Adem'e yaptığı gibi "istisnai hal" yaratma iktidarı ile onları ehlileştirmek istemektedir. Çünkü Tanrılık iddiasının en önemli özelliği olan "istisna koymak" ("ASLA", "AMA" ve "FAKAT") iktidarı hem gökyüzü hem de yeryüzü egemenlik iddiaları için geçerlidir. Bu yüzden Tanrı RAB'in insanlara yönelik uyguladığı her istisnai hal ve müstesna durum/konum/kategori/yasak aynı zamanda onları terbiye edip ehlileştirmenin ve kul kompleksi içine mahkûm etmenin bir aracıdır. Bu aracın yani terbiye etmenin/ehlileştirmenin en önemli unsuru da korkutmadır: "Ondan yediğin gün kesinlikle ölürsün". Tanrıyı RAB (terbiye eden, mürebbi) yapan şey de zaten "istisna koyan tek müstesna iktidar" olmaktır. Tanrının Tanrı komplekslerine karşı elinde tuttuğu en "istisnai hal" gücü olan "ölüm" tehdidinin (kesinlikle ölürsün) kaynağı da burasıdır. Tanrı RAB'bin kendi ruhundan üflediği Tanrı kompleksi doğasındaki EN, TEK ve MUTLAK olmak üstünlük ihtirasının sonul amacı da zaten "müstesna olmak" arzusudur. Adem ve Havva'nın "istisnai hale" isyan etmesinin sebebi de doğalarındaki bu müstesna olma kompleksidir. Onlar değişmez, mutlak bir ilahi düzen ve cennet dışındaki değişebilir bir düzen yani ilahi nomos ile insani nomos arasında tercihte kendi "istisnai hal" nomoslarını inşa etmek yönünde karar verdiler. Her türlü tehdide rağmen ve karşı doğalarındaki ilahi ve insani sınırlandırmalara boyun eğmeme iradesi ve tercih yapma hakkı nedeniyle tüm kısıtlamalara ve istisnai hallere (tek ağaç istisna/hariç, her ağaç serbest) isyan ettiler. Tanrıya karşı Tanrı komplekslerine bir şans yarattılar. Tanrının insana sunduğu istisnai halleri reddedip sınırlılık

ve kısıtlılık ve "her gün ölüm korkusu" içinde yaşamaktansa, "Tanrı gibi" olabilmenin tüm kötülük, sürgünlük, ölümlülük ve zulüm içinde yaşamak imkânlarını zorlamayı tercih ettiler ve sonunda kendi sahibi ve bahçıvanı oldukları cenneti yeryüzünde inşa etmek için milyonlarca "istisnai hal" yarattılar. İstisnai hal yaratma ayrıcalığı/üstünlüğü/tahakkümü tüm Tanrı komplekslerinin ortak özelliğidir. "ASLA", "AMA" ve "FAKAT" gibi istisnai hal sınırlamaları genele şamil olduğunda otoriter, özele şamil kılındığında ise totaliter bir Tanrı kompleksi ile yüz yüzeyiz demektir.

Metinlerde dikkat çeken üçüncü unsur ise Adem'e yasaklanan ağacın niteliğidir: "İyiyle kötüyü bilme ağacı". Aslında Tanrı kendisi gibi olma isteği ve gücü dışında her şeyi Aden cennetine yerleştirdiği Adem'e bahşetmiştir. Buradan da anlaşılacağı gibi Tanrı'yı en yüce varlık yapan ilk özellik olan "iyiyle kötüyü bilme" gücüdür. Tanrının insandan esirgediği bu güç akıl yönünden bilginin duygu yönünden ise vicdanın gücüdür. İster bilgi gücü isterse vicdani duygu gücü olsun her ikisi de insanlarda Tanrı kompleksinin asli kaynağıdır. İlkinde Tanrının "her şeyi bilen" sıfatının, ikincisinde de "merhamet sahibi" olmasının insanda Tanrı kompleksine neden olacağı aşikârdır. Her iki kompleks de kibre neden olur. Bilginin veya tevazunun kibrine. İnsan, bilginin verdiği ayrıcalık ve güçle kendini diğer insanlardan üstün görerek kendini aydınlık içinde diğerlerini karanlık içinde addeder. Bilginin gücünün doğurduğu kibir fiziki gücün doğurduğu tekebbürden daha tehlikelidir. Çünkü her şeyi bilen olmanın doğal uzantısı herkesin kaderine hükmetme, insanların hayatına yön erme ve onları şekillendirme iddiası yaratır. Ayrıca bilgili insan tıpkı RAB gibi kendi mutlak, iyi, gerçek düşünceleri ile başkalarını terbiye etmeye, eğitmeye yönelir. Kendisinde var olduğunu iddia ettiği mutlak doğrular ile sorgulanamaz, hata yapmaz ve eleştirilemez olmakla mükemmellik alanına geçerek Tanrı kompleksine ulaşır. Alimlerin kalemlerinin zalimlerin kılıcından daha keskin olmasının nedeni de budur. Dünya tarihi alimlerin kaleminden dökülen mürekkeplerin oluşturduğu kan deryalarının zalimlerin kılıçlarının yarattığı kan göllerinden daha fazla olduğuna şahitlik etmektedir.

Vicdanın doğurduğu Tanrı kompleksi ise gaddarlığın doğurduğu Tanrı kompleksinden daha tehlikelidir. Vicdan içinde tıpkı ilim gibi mutlaklık barındırır. Vicdanın sürekli telkin ettiği "mutlak iyi" algısı diğer insanlara iyiler ve iyilikler dayatmasıyla sonuçlanır. Vicdanın ürettiği "daha iyi" hiyerarşisinde üstün olan iyiler alçak olan iyilere veya kötülere galebe çalmak için dikte ve despotluk eğilimlerine yönelir. Daha iyi olmanın tekebbürü daha kötü olmanın kibrinden daha zararsız ve arzulanır olması nedeniyle

daha tehlikelidir. Kötülük adma değil iyilik adma konuşan zalimler daha büyük zaferler kazanmıştır. Vicdanın doğurduğu merhamete dayalı Tanrı kompleksi iyilik, güzellik, güven, sevgi gibi olumlu çağrışımlar ile adalet iradesini yok eder. Tarih nefretten çok sevginin adalete nasıl engel olduğu örnekleri ile doludur. Kendi yakınına, milletine, dindaşına yönelik vicdani merhametin doğurduğu Tanrı kompleksi adaleti engeller ve iyiliğe dayalı keyfiliğe yol açar. Kolektif Tanrı komplekslerinin kaynağı da budur. İnsanlar kötülük adından daha çok iyilik adına adaleti yok ederler. Tarih insanlara "senin iyiliğin için" yapılan vicdani söylevlerin ürettiği kan gölünden başka bir şey değildir. Bu yüzden cehennemin yolu iyilik taşlarıyla örülüdür. Cennetten kovulmanın yolu da Yılanın insanlara yaptığı iyiliktir: "O ağacın meyvesini yediğinizde gözleriniz açılacak, iyiyle kötüyü bilerek Tanrı gibi olacaksınız". Bu örnekte de görüldüğü üzere, doğal olarak Tanrı kompleksinin ilk tezahürü insanlar arasındaki bilgi farklılıklarının doğurduğu üstünlük iddiası olacaktır. İnsanı Tanrı gibi olmak iddiasına yükselten en büyük kibir kaynağı bilgidir. Tanrı kompleksini yaratan asli kaynak "bilgi güçtür" inancının doğurduğu bilgililerin bilgisizlerden üstün olduğu iddiasıdır. Daha da önemlisi bilginin iyi ile kötüyü birbirinden ayırma özelliğine inanmanın doğurduğu "mutlak bilgi tekelinin" kendisinde olduğu iddiasıdır. Üstün olmak bilgili olmakta değildir, bilginin iyi ile kötüyü belirleme gücündedir. Bu güç inancı Tanrı kompleksinin ilk işaretidir. Bilenlerin bilmeyenlere üstün olduğunu ve onları tıpkı Tanrı gibi yönetmesi gerektiğine inanan "entelektüel elitizm", "filozof kral", "aydınlanma", "pozitivizm", "aydın despotizmi" gibi komplekslerin kaynağı da budur.

Metinde Tanrı kompleksinin insan doğasındaki kaynağına ilişkin bir başka işaret ise Havva'yı kandırmaya çalışan Yılan'ın şu sözlerinde saklıdır: "Yılan, 'Kesinlikle ölmezsiniz' dedi, 'Çünkü Tanrı biliyor ki, o ağacın meyvesini yediğinizde gözleriniz açılacak, iyiyle kötüyü bilerek Tanrı gibi olacaksınız". Yılan insanın doğasmdaki zaafı en iyi bilenlerden biri olarak onların doğasındaki "Tanrı gibi olma" parçacığını ve ruhunu anlayarak onlara "ölümsüz olma" ve "iyi ile kötüyü bilme" yeteneğini müjdeler. İnsan da zaten potansiyel olarak var olan "Tanrı gibi olma" arzusunu böylece gerçekleştirir. Bu metin bize gösteriyor ki Tanrı kompleksinin ikinci kaynağı insanın "Tanrı gibi ölümsüz olma" isteğidir. Bu yüzden insanlara hayat bahşeden, insanların hayatına yön veren, insanların kaderini kontrol eden kişi ve meslek gruplarında bu kompleks daha yaygındır.

İnsanlara "ölümsüzlük" vaat eden en önemli kaynak olan "Tarih" de yani tarihe geçme arzusu da buradan beslenmektedir. İnsanların 'on beş

dakika'lığına da olsa kendisini tarihin bir aktörü, figüranı veya parçası olarak tarih sahnesinde gösterme arzusunun kaynağı da yine bu ihtirastır. İnsanlara iktidar, ihtişam, itibar, azamet ve şöhret kazandıran tarihin tiyatrosu da siyasettir. Hepsinden önemlisi insanlara ölümsüzlük meyvesine bahşeden en önemli etkinlik siyasettir. Tanrının insanın ruhumuza üflediği şey ölümsüzlük nefesinin yaşama alanı siyasettir. Siyaset insanların hayatını ve var oluşunu tarihe geçirme, tarihin şahitliğine sunma sahnesidir. Tarih yani ölümsüzlük siyaset meydanlarında yazılan siyasetçilerin hayat hikâyelerinden başka bir şey değildir. Siyaset ölümsüzlüğü arayan yani "Tanrı gibi olma" arzusunu gerçekleştirmek isteyen insanların kendilerini buldukları savaş alanıdır. Çünkü insan, ancak tarihe mal olursa, kamusala ortak olursa, diğer insanların kaderine yön verirse, yargılanamaz, dokunulamaz, sorgulanamaz olursa ölümsüz olur. Bunu da insanlara bahşeden tek şey siyasettir. Bu yüzden Tanrının yasak kıldığı ağacın meyvelerinden biri de siyasettir. Siyaset arenasındaki Tanrı kompleksi, insan olma aşamasından Tanrı olma aşmasına yükselen insanların insan olma yüklerinden kurtulma sürecidir. Tanrının da ifade ettiği gibi: "Adem iyiyle kötüyü bilmekle bizlerden biri gibi oldu. Şimdi yaşam ağacına uzanıp meyve almasına, yiyip ölümsüz olmasına izin verilmemeli". Adem'i Tanrılardan biri gibi yapan şey iyi ile kötüyü bilmenin doğurduğu mutlak akıl ve ölümsüz olma ihtirası yani tarihe geçme yani mutlak iktidar sahibi olma gücüdür. Tanrı kompleksi de Tanrının Adem'e ve Ademoğullarına "uzanıp meyve almasına, yiyip ölümsüz olmasına izin verilmemeli" buyruğuna rağmen ve karşı yasaklanan o "yaşam ağacına" tırmanmaya ve o meyvelerden yemeye çalışılmasıdır. Belki de "yasak meyve" dünya gezegeninin bizzat kendisidir. İnsanların tekebbür içinde ulaşabilecekleri tüm ihtiraslarının kaynağı ve alanı dünya gezegenidir. Kendilerini "Tanrı gibi" ilan ederek, mutlak bilgi, mutlak iktidar ve ölümsüzlük tutkularını teskin edecek tüm nimetler bu yasak meyvenin yani dünyanın ve dünyada insanlara mutlak hiyerarşik yükselme gücü ve imkânı tanıyan siyasetin nimetleridir. Mademki bu kadar çok istiyorsunuz işte size yasak meyvenin tüm nimetlerine ulaşabileceğiniz dünya! Ama onunla biraz mücadele etmeniz/savaşmanız gerekmektedir denmektedir. Bu mücadelenin/savaşın dünyada meyve verdiği tek "yaşam ağacı" da tarihtir. Tarihe geçmek için her yol mubahtır. Ölümsüzlüğe ulaşmak için kardeşini dahi öldürmek gerekebilir. Tıpkı Kayin gibi.

2. Kayin'in Tercihi; Ölümsüzlük için Öldürmek: "Kardeş kanını içmek".

Tevrat'ta geçen çok önemli bir başka Tanrı kompleksi örneği de Adem'in iki oğlu Kayin ile Habil arasında yaşanan iktidar kavgasının veya üstünlük

mücadelesinin sonucunda ortaya çıkan bir insanın tıpkı Tanrı gibi başka bir insanın hayatına son verme arzusu ve eylemidir. Bilmek gerekir ki, Tanrı kompleksinin en yoğun yaşandığı alan Tanrının en büyük gücünün temsil edildiği hayatı ve ölümü yaratma alanıdır. Tanrı kompleksi, Tanrısal aklın ve iktidarın en üstün temsil alanı olan "yaşam ağacını" kontrol etmek, kimin yaşayıp kimin öleceğine karar vermek ve insanları yaşatmanın veya ölüme mahkûm etmenin iktidarını kendi elinde tutma iradesidir. Bu iradenin yansıdığı ilk örnek olay, Kayin'in kardeşi Habil'i hayatı üzerinden yargılaması, onun hayatına son verme hakkını ve gücünü kendisinde görmesi ve onu ölüme mahkûm etme kararını uygulamasıdır.

> Adem karısı Havva ile yattı. Havva hamile kaldı ve Kayin'i doğurdu. "RAB'bin yardımıyla bir oğul dünyaya getirdim" dedi. Daha sonra Kayin'in kardeşi Habil'i doğurdu. Habil çoban oldu, Kayin ise çiftçi. Günler geçti. Bir gün Kayin toprağın ürünlerinden RAB'be sunu getirdi. Habil de sürüsünde ilk doğan hayvanlardan bazılarını, özellikle de yağlarını getirdi. RAB Habil'i ve sunusunu kabul etti. Kayin'i ve sunusunu ise reddetti. Kayin çok öfkelendi, suratını astı. RAB Kayin'e, "Niçin öfkelendin?" diye sordu, "Niçin surat astın? Doğru olanı yapsan, seni kabul etmez miyim? Ancak doğru olanı yapmazsan, günah kapıda pusuya yatmış, seni bekliyor. Ona egemen olmalısın". Kayin kardeşi Habil'e, "Haydi, tarlaya gidelim" dedi. Tarlada birlikteyken Kayin kardeşine saldırıp onu öldürdü. RAB Kayin'e, "Kardeşin Habil nerede?" diye sordu. Kayin, "Bilmiyorum, kardeşimin bekçisi miyim ben?" diye karşılık verdi. RAB, "Ne yaptın?" dedi, "Kardeşinin kanı topraktan bana sesleniyor. Artık döktüğün kar deş kanını içmek için ağzını açan toprağın laneti altındasın. İşlediğin toprak bundan böyle sana ürün vermeyecek. Yeryüzünde aylak aylak dolaşacaksın". Kayin, "Cezam kaldıramayacağım kadar ağır" diye karşılık verdi, "Bugün beni bu topraklardan kovdun. Artık huzurundan uzak kalacağım. Yeryüzünde aylak dolaşacağım. Beni kim bulsa öldürecek". Bunun üzerine RAB, "Kim seni öldürürse, ondan yedi kez öç alınacaktır" dedi. Kimse Kayin'i bulup öldürmesin diye onun üzerine bir nişan koydu. Kayin RAB'bin huzurundan ayrıldı. Aden bahçesinin doğusunda, Nod topraklarına yerleşti (Tevrat, Yaratılış; 4: 1-16).

Kayin'in tercihi dünyevi bir iktidar aracı uğruna kardeşini öldürüp onun "kanını içmek" idi. Kayin yaptığı eylemi "doğru olanı kendisinin yaptığı" ve "kendisinin o makama daha layık" olduğu gerekçesi ile meşrulaştırdı. Kayin'in açtığı bu yolda nice insan nice farklı saik ve gerekçelerle kardeşlerini, çocuklarını, babalarını, amcalarını, dostlarını, arkadaşlarını,

eşlerini öldürmekten bile çekinmediler. Onlar tıpkı Kayin gibi öldürdükleri insanların yaşattıkları amaçlarından daha değersiz olduklarına karar verdiler. Her bir katil Kayin gibi cinayetinin kişisel ihtiras ile işlediğini kabul etme erdemi göstermek yerine büyük bir ideanın, soylu bir amacın, kutsal bir davanın, kaos, parçalanma, bölünme veya dağılma korkusunun, birlik ve beraberlik mitinin, kolektif çıkarların, saygın bir liyakatin, kaçınılmaz bir gerçeğin veya zorunluluğun, hikmet-i hükümetin veya üstün bir aklın ve iradenin gereklilikleri veya zorunlulukları arkasına gizledi. Bu yüzden ilerde de görüleceği gibi Kayin'in tercihi evrensel bir tercihe dönüşerek Kayin kompleksi dediğimiz, bir iktidar uğuruna kardeşini bile öldürmekten çekinmemenin ve bunu meşrulaştırmanın yöntemi olmuştur. Kendi kişisel iktidar ihtirası uğruna bir davaya veya bir lidere ihanet etmek, ortak bir yapı içerisinde iktidar kavgalarına tutuşmak, devrimlerin kendi evlatlarını yemesi de yine bu baptandır. Aslında "Tarih" (History) bir nevi de Kayin'in tercihi üzerinden yazılan bir hayat, bir yol hikâyesidir: Sadece O'nun hikâyesi (His Story).

B. İBRAHİM'DEN MUSA'YA: KUTSAL SOYUN KUTSALLIK YOLCULUĞU

Tevrat, Adem'den Nuh'a ve O'ndan da İbrahim'e, O'ndan da Musa'ya kadar olan tarihsel gelişimi "Yaratılış" bölümü içerisinde anlatır. Bu bölüm içerisinde konumuz olan "Tanrı Kompleksi" açısından üzerinde kısaca durulması gereken hususlar vardır. Bunların en başında, "Tanrı insanı yarattığında onu kendine benzer kıldı. Onları erkek ve dişi olarak yarattı ve kutsadı. Yaratıldıkları gün onlara 'İnsan' adını verdi" (Tevrat, Yaratılış; 5:1-2) ayetleridir.

1. İnsanın Kötülük/Zorbalık Yolu: "İnsanları yarattığıma pişman oldum".

Ayetlerden de anlaşılacağı üzere Tanrı insanların bedenine kendi ruhundan üfleyerek onları "kendine benzer kıldı" ve "kutsadı". Bu özellikleri ile insan, Tanrı gibi olma doğasına, kibirlenerek doğasını gerçekleştirme hırsına ve kutsanmışlığını gerekçe göstererek Tanrı'nın ruhu aracılığıyla üstünlük ihtirasına ve diğer insanlara zorbalık yapma kötülüğüne kapılmıştır. Bu yüzden insanlık tarihi üzerinden daha çok zamanlar geçmeden insanlar, Nuh zamanında Tanrı gibi olmaya meylederek yoldan çıktılar. Onların kötülükleri o denli artmıştı ki Tanrı onları "yarattığına pişman" olmuştu. Sonunda "RAB baktı, yeryüzünde insanın yaptığı kötülük çok, aklı fikri hep kötülükte. İnsanı yarattığına pişman oldu. Yüreği sızladı. 'Yarattığım insanları, hayvanları, sürüngenleri, kuşları yeryüzünden silip atacağım'

dedi, 'Çünkü onları yarattığıma pişman oldum'. Tanrı Nuh'a, 'İnsanlığa son vereceğim' dedi, 'Çünkü onların yüzünden yeryüzü zorbalık doldu. Onlarla birlikte yeryüzünü de yok edeceğim" (Tevrat, Yaratılış; 6: 5-7,13) dedi. Bu ayetlerden de anlaşılacağı üzere insanların doğasında Tanrı'nın test etmek, imtihan etmek veya onunla denemek üzere yarattığı Tanrı kompleksi hemen ortaya çıkmış ve insanlar kötülük ve zorbalık üzerinde bir hayat inşa etmişlerdir. Tanrı ise kendisine bu şekilde meydan okunmasına tahammül edememiş ve Nuh ve inananları hariç tüm insanları tufan ile yok etmiştir. Tufandan sonra ise Tanrı Nuh'u ve oğulları aracılığıyla soyunu kutsamış ve onlara yeryüzüne ve ondaki tüm canlılara tahakküm etme (yönetme) gücü vermiştir: "Tanrı, Nuh'u ve oğullarını kutsayarak, 'Verimli olun, çoğalıp yeryüzünü doldurun' dedi, 'Yerdeki hayvanların, gökteki kuşların tümü sizden korkup ürkecek. Yeryüzündeki bütün canlılar, denizdeki bütün balıklar sizin yönetiminize verilmiştir. Bütün canlılar size yiyecek olacak. Yeşil bitkiler gibi, hepsini size veriyorum" (Tevrat, Yaratılış; 9: 1-3). Böylece insanlardaki kişisel Tanrı kompleksi diğer insanlar üzerindeki zorbalıkla beraber tüm yeryüzü ve üzerindeki her türlü canlı ve cansız varlıkları kapsayan bir boyuta yani evrensel Tanrı kompleksine yükselmiştir.

2. İnsanın Ün Salma Tutkusu: "Göklere erişecek bir kule dikip ün salalım".

Tevrat'ta "Yaratılış" bölümünde geçen bir başka Tanrı kompleksi örneği ise "Babil Kulesi" yapılması olayıdır: "Başlangıçta dünyadaki bütün insanlar aynı dili konuşur, aynı sözleri kullanırlardı. Doğuya göçerlerken Şinar bölgesinde bir ova buldular ve oraya yerleştiler. Birbirlerine, 'Gelin tuğla yapıp iyice pişirelim' dediler. Taş yerine tuğla, harç yerine zift kullandılar. Sonra, 'Kendimize bir kent kuralım' dediler, 'Göklere erişecek bir kule dikip ün salalım. Böylece yeryüzüne dağılmayız'. RAB insanların yaptığı kenti ve kuleyi görmek için aşağıya indi ve şöyle dedi: 'Tek bir halk olup aynı dili konuşarak bunu yapmaya başladıklarına göre düşündüklerini gerçekleştirecek, hiçbir engel tanımayacaklar. Gelin, aşağı inip dillerini karıştıralım ki birbirlerini anlamasınlar'. Böylece RAB onları yeryüzüne dağıtarak kentin yapımını durdurdu. Bu nedenle kente Babil (kargaşa) adı verildi. Çünkü RAB bütün insanların dilini orada karıştırdı ve onları yeryüzünün dört bucağına dağıttı" (Tevrat, Yaratılış; 11: 1-9). Bu ayetlerde de geçtiği üzere insanlar yeryüzüne ve üzerindeki tüm varlıklara hükmetmenin verdiği kibirle gökyüzüne de hükmetme isteği ve "ün salma" ihtirası içinde Tanrıya meydan okudular. Tek bir kolektivite olmanın verdiği organizmacı birlik, güç ve kibirle Tanrı kompleksini toplumsallaştırdılar. Tanrı da Tanrı komp-

leksini kendisine yönelik bir şirk unsuru olarak gördüğü için o kolektivitenin en büyük korkusu olan "yeryüzüne dağılma" korkusunu gerçekleştirip onları birlik ve beraberlikten yoksun bir şekilde bozarak "bütün insanların dilini orada karıştırdı ve onları yeryüzünün dört bucağına dağıttı". İnsanların ün salma tutkusu aslında diğer insanlar nezdinde üstünlük gösterisi ile birlikte o insanlar nezdinde değer ve güç devşirme acziyetinin de işaretidir. Diğer insanları Tanrı kabul etme kompleksi üzerine kurulu bu davranış biçimi insanlık tarihinde en çok görülen insan özelliklerindendir. İnsanın ün salacağı en önemli alan ise tarihtir. İnsan tarihin aktörü olduğunda ün salacağını bildiği için kendini gerçekleştirmek adma tarihin akışını da zorlamakta ve değiştirmektedir.

Tanrı, bir Tanrı kompleksi özelliği olan "ün salma" sendromunun arkasında önce insanları kıyaslama, sonra yargılama ve en sonunda da tekebbür içinde cezalandırıp tahakküm etme ihtiraslarının yattığına inanarak bu tutkuyu cezalandırır. Ün salma ve meşhur olma eğer liyakat, erdem ve adalet ilkelerine dayalı bir meşruiyete tekabül ediyorsa yani meşhurluğun meşruiyeti bir hak ve hukuk gereği ise Tanrı kompleksine yol açacak ihtirasları da özünde barındırmaz. Ama meşhurluğun meşruiyeti güç, üstünlük ve kategorik ayrımların kibri ile şekillenmişse bu yolun sonu mutlaka Tanrı kompleksine gider ve Tanrı da buna kesinlikle müdahale eder. Babil'in azamet/kibir ile yol açtığı "kargaşa"nın bedeli acziyet ile kargaşaya mahkûm olmaktır.

3. İnsanın Doğa Bozumu: Ey Lut, sana gelen erkekleri "bize getir de onlarla yatalım".

Tevrat'a göre insanlar "Tanrı'ya benzer" yaratılmasının kompleksiyle önce Adem'in ölümsüzlük arzusu, sonra Kayin'in iktidar hırsı, sonra Nuh halkının zorbalığa yönelmesi, sonra Babil halkının toplumsal bir Tanrı kompleksi içinde Tanrıya bile meydan okuma ve ün salma tutkusu yüzünden sürekli bir yükselen bozulma doğası içerisine girdi. İnsan Tanrı kompleksinin doğurduğu kibir ile tahakküm ettiği yeryüzünü ve üzerindeki tüm canlıların doğasını bozduktan sonra da sıraya kendi doğalarını bozma bozgunluğunu koymuştu. Tevrat, Lut peygamberin yaşadığı Sodom ve Gomora halkının "kadınları bırakıp erkeklerle cinsel ilişki kurmasını" insanın doğasını bozmak iddiasıyla lanetlemektedir. Hatta Lut'a hakaretler edip kendisine vahiy getiren iki meleğe bile saldırıp "getir onları da yatalım" ve "sana da daha beterini yaparız" tehditleri ile "kapıyı kırmaya" kadar azgınlaştılar. Onların Tanrı kompleksini bu denli azgın bir şekilde kullanarak Tanrının yarattığı doğanın aksine bir davranış içerisinde olmaları Tanrıyı çok kızdır-

dı ve "RAB Sodom'la Gomora'nın üzerine gökten ateşli kükürt yağdırdı. Bu kentleri, bütün ovayı, oradaki insanların hepsini ve bütün bitkileri yok etti" (Tevrat, Yaratılış; 19:24-25).

4. Evrensel Yargı Düzeni: "Haklıyı, haksızı aynı kefeye koyarak haksızın yanında haklıyı da öldürmek senden uzak olsun. Bütün dünyayı yargılayan adil olmalı".

Tevrat bu olaylar yaşanmadan önce Lut'a giden iki meleğin önce İbrahim'e geldiğini ve ona oradaki tüm halkı "haklı-haksız ayrımı yapmadan yok edeceklerini" söylemişlerdi. Bunun üzerine Tanrı kompleksinin en önemli örneklerinden biri yaşanmıştı. "Adamlar oradan ayrılıp Sodom'a doğru gittiler. Ama İbrahim RAB'bin huzurunda kaldı. RAB'be yaklaşarak, 'Haklıyı da haksızla birlikte mi yok edeceksin?' diye sordu, 'Kentte elli doğru kişi var diyelim. Orayı gerçekten yok edecek misin? İçindeki elli doğru kişinin hatırı için kenti bağışlamayacak mısın? Senden uzak olsun bu. Haklıyı, haksızı aynı kefeye koyarak haksızın yanında haklıyı da öldürmek senden uzak olsun. Bütün dünyayı yargılayan adil olmalı'. RAB, 'Eğer Sodom'da elli doğru kişi bulursam, onların hatırına bütün kenti bağışlayacağım' diye karşılık verdi" (Tevrat, Yaratılış; 18: 22-26). Bu ayetlerde ifade edilen evrensel bir Tanrı kompleksi örneği vardır. Tanrı, Lut kavminin insanın doğasını bozarak yapmış olduğu günahlar yüzünden tüm Sodom ve Gomara halkını haklı-haksız, günahkâr-masum, suçlu-suçsuz ayrımı yapmaksızın ortadan kaldıracağım ifade ederken İbrahim bunun adalete uygun olmadığını düşünmekte ve Tanrı'yı bu kararından vaz geçirmektedir. İbrahim'e göre "haklıyı, haksızı aynı kefeye koyarak haksızın yanında haklıyı da öldürmek" bir Tanrı için bile olsa adil olmayacaktır. Fakat iş işten çoktan geçmiştir. "Bütün dünyayı yargılayan" Tanrı, ataları Adem ve Havva'nın suçunun cezasını tüm insanlığın hesabına çoktan yazmıştır bile.

Hele hele insanlar hakkında hüküm veren yargıç "bütün dünyayı yargılayan" bir güç ve iradeye sahipse o mutlaka "adil olmalı"dır. Adalet güçlünün işine geldiği gibi davranması değil haklıyı ve haksızı birbirinden ayıracak bir adalet "kefe"sinin olmasıdır. Bu yüzden elindeki gücü sadece kendi haklılık ölçüleri doğrultusunda kullanan tüm kişisel, kolektif ve evrensel yargıçlar burada geçen Tanrı kompleksine maruz kalabilir. Kendi dini, mezhebi, etnik, ulusal, ideolojik vb. ilke ve değer yargılarına göre başkalarını yargılayıp hüküm veren Tanrı kompleksine sahip yargıçlar "adil olmalı" evrensel ilkesi gereği hiçbir kategorik ayrımın esiri olmadan sadece "insan olmak" durumunun gereğince yargılamalıdırlar. Ayrıca, elindeki güç ile bütün dünyaya hükmedebilme imkânına sahip yeryüzü Tanrıları

olan devletler de Tanrı kompleksine kapılarak "bütün dünyayı yargılayan" bir kibirle "haklıyı, haksızı aynı kefeye koyarak haksızın yanında haklıyı da öldürmek" eylemlerine girişmeyip "adil olmalı". Özellikle savaş zamanlarında bir bomba ile milyonlarca insanı haklı-haksız ayrımı yapmadan bombalamak, herhangi bir kişinin suçunu mensubu olduğu dini, mezhebi, etnik, ideolojik vb. içindeki tüm insanlara şamil kılmak, haklılık-haksızlık ayrımı kesinleşmeden insanlar hakkında hüküm vermek gibi Tanrı kompleksi davranışlar bu ayetlerle lanetlenmektedir.

Bu ayetler ışığında vurgulanması gereken en önemli Tanrı kompleksi yansıması İbrahim'den bin yıllar sonra kendisini "ölümsüz Tanrının altında, ölümlü Tanrı" ilan eden ve kendisini kutsamak için adını Tevrat'tan alan Leviathan yani devlettir. Bu yeni Tanrı, insanların hayatlarını, varlıklarını ve güvenliklerini temin etme şartıyla kendisine "Tanrı gibi" tapılmasını emretmektedir. Tanrı kompleksinde en çok söylenen ifade ile "eğer o olmasaydı" insanlar tıpkı vahşi "kurtlar gibi" birbirini parçalayıp yok edeceklerdir. "Eğer o olmasaydı herkesin herkese karşı daima savaş hali" sürüp gidecektir. Bu "ölümlü Tanrı" tıpkı "ölümsüz Tanrı" gibi mutlak, bir, sürekli ve bölünmezdir. O Tanrı kompleksi gereği "bireysel kudretlerin toplamını kendi iradesine göre kullanmak yetkisi" ile donatılmış ve Tanrı gibi olduğu için de mutlak ve sınırsızdır. O, hiçbir yükümlülük altında değildir. Bütün toplumsal ve kamusal güç onun elindedir. O, doğal durumda kalan tek güç olduğu için, mutlak özgürlüğe ve mutlak haklara sahiptir. Ülke sınırları içinde ona hesap soracak, onu yargılayacak hiçbir maddi ve manevi baskı aracı, hiçbir güç yoktur. Onun erki sınırsızdır, çünkü ona sınır koymak doğal savaş durumuna geri dönmek olur. Onun, kimsenin karşı koyamayacağı, hatta tartışamayacağı mutlak bir erke sahip olması, insanların barış ve güvenlik içinde yaşayabilmelerinin zorunlu koşuludur. Zaten insanlar da kendilerini korusun diye yarattıkları bu Tanrının koruyucuları/kullarıdır. Bu yüzden Tanrı-kul ilişkisi gereği: "Uyruklar egemenin karar ve eylemlerine kendi eylem ve kararlarıymışçasına boyun eğecek, itiraz etmeyecek, eleştirmeyecek, uyruklar için neyin gerekli olduğuna egemen karar verecek, hangi şeylerin uyruklardan kime ait olduğuna egemen karar verecek, yargılama ve anlaşmazlıkları çözme hakkı egemene ait olacak, iyi, kötü, yasal, yasal olamayana egemen karar verecek, uyruklara hangi düşüncelerin öğretileceğine, kanıların denetlenmesine, kimlerin halk topluluklarının karşısında hangi durumlarda ve nereye kadar konuşmalarına izin verileceği ve bütün kitaplardaki düşünceleri yayımlanmalarından önce kimin inceleneceğine egemen karar verecek, ödül ve ceza, şeref veya payeyi egemen verecektir. Çünkü bu "egemen güç yokluğu kadar zararlı değildir".

Bu gün de Tevrat'ta bahsedildiği gibi "haklıyı, haksızı aynı kefeye koyarak haksızın yanında haklıyı da öldürmek" Tanrı kompleksine sahip "bütün dünyayı yargılayan" bir kibirle hareket eden Leviathan'lar vardır. Bu "bütün dünyayı yargılayan" devletler üstü egemen iradenin varlığı için, meşru kabul edilebilecek gerekçeye bile ihtiyaç yoktur. Meşruiyet, sadece o devletin mutlak gücüne dayalı tek yanlı irade beyanıdır. O Leviathan'ın ölümlü tanrılığını da öldürüp Tanrı olma iddiasını taşımaktadır. Doğal olarak, onun hesap vereceği Tanrı da yine kendisidir. Ona hesap soracak, onu yargılayacak hiçbir maddi ve manevi baskı aracı yoktur. O, istediği uluslararası hukuk sözleşmelerine uyar, istediğine uymaz. O, uyruk devletler için reva gördüğü yaptırım, cezalandırma ve güç kullanma gerekçelerine kendi uymak zorunda değildir. Uyruk devletler için bu yaptırımlara konu olan yasaklamalar onun için serbesttir. O, istediği silahı üretir ve kullanır, istediği devlete istediği gibi müdahale eder, insanların özgürlüklerini, haklarını, yaşamlarını ve sağlıklarını istediği gibi tehdit ve tahdit edebilir. Tüm dünya devletleri bu yeni tanrının uyruk devletleri, tüm insanlar da bu kadiri mutlak tanrının kullarıdır. "Bütün dünyayı yargılayan" Leviathan, Tanrısal iradeyi de kendi uhdesine aldıktan sonra, sadece mutlak bir egemen güç olmakla kalmaz, aynı zamanda, kutsal bir güç haline de dönüşür. Bunun sonucu olarak da, tüm dünyayı iyi-kötü, dost-düşman, doğru-yanlış, yalan-gerçek, melek-şeytan ikilemi içinde tercihe zorlar: benden değilsen, düşmanımsın; ya iman et, ya da öl; cenneti kabul etmiyorsan, işte sana cehennem. Kutsallık misyonuyla donanımlı bu Leviathan, kuruluş amacının ışığında, diğer insanlardaki ve devletlerdeki "farklı doğayı" "kötü" ilan edip yok ederek, kulluğa dayalı bir düzen inşa etmek ister. Bu süreç, diğer tüm insanlar ve devletler "uyruk/uydu" haline getirinceye kadar sürer. Bu bir evrensel yasadır, bu deterministik bir yoldur, bu tarihin sonudur ve buna direnmek mümkün değildir. Bu Tanrıya direnecekler, zaten bilmektedir ki, salt yasanın gücü değil kılıcın gücü de tepelerinde asılıdır. Çünkü "kılıçsız yasalar basit sözlerden başka bir şey değildir. Salt yasalar güvenliği sağlayacak güçten yoksundurlar". Güvenilir tek senet, "haklıyı, haksızı aynı kefeye koyarak haksızın yanında haklıyı da öldürmek" Tanrı kompleksinin gereği olarak kılıç korkusudur. Kılıcın ihtişamı da ancak savaşta parlar. Her bir insanın her bir insana ve her bir devletin her bir devlete karşı savaşması ihtimalini (kaosu) yok etmenin tek yolu, tek bir devletin her bir devlete karşı savaşması ihtimalidir. Savaşa son vermenin tek yolu savaştır. Savaşlardaki "haklıyı, haksızı aynı kefeye koyarak haksızın yanında haklıyı da öldürmek" ilkesi neredeyse evrensel bir kabul hükmündedir. İnsanlığın yaşadığı iki büyük dünya savaşı, öncesinde ve sonrasında yaşanan savaşla-

rın doğasında da bu Tanrı kompleksinin "bütün dünyayı yargılama" işaretleri ve örnekleri çok miktarda mevcuttur.

C. KUTSALIN KİŞİSEL, KOLEKTİF ve EVRENSEL BEDENDE İNŞASI

Tanrı yeryüzünde kutsal bir kişilik olarak seçtiği İbrahim ve Oğulları aracıyla hiyerarşik bir kutsallık evreni yaratmak ister. Fakat bu kutsallığın bir insana ve soyuna emanet edilmesi için onun bunu büyük bir sınamadan geçerek hak etmesi gerekecektir. Bu kurban ve kutsama ayetlerinde geçen durumlarla ilgili Tanrı kompleksi açısından iki önemli olayın altını çizmek gerekir. Birincisi Tanrının bir insanı kendisine saygı ve itaat bağlamında smaması; ikincisi ise bir kişinin soyunu kutsayarak o soyu diğer soylardan üstün ilan etmesidir. Tanrının "test edilmeyen hiçbir erdem saygın değildir" kutsal yasası gereği Tanrı İbrahim'den en sevdiği şeyi kendisi için feda etmesini yani oğlunu kurban etmesini istemektedir. Bu durum bir insanın maruz kalabileceği en ağır imtihandır. Tanrının kendi kudretinin kabul edilmesi, "sözünün dinlenmesi" ve iktidarına boyun eğilmesi yönünde yaptığı bu imtihan Tanrı gibi olma kompleksine sahip insanlar tarafından da yıllarca uygulanacaktır.

1. Sınama; Kutsamayı Hak Ediş: "Tanrı, (İbrahim'e) İshak'ı, sevdiğin biricik oğlunu al, orada sana göstereceğim bir dağda oğlunu yakmalık sunu olarak sun/kurban et".

Tevrat'ta geçen bir başka Tanrı kompleksi örneği de Tanrının İbrahim'i oğlu İshak'ı kendisi için kurban etmesi yönünde yaptığı sınama/imtihandır. Tevrat'ta "İbrahim'in Sınanması" başlığıyla geçen bu olay şöyle anlatılmaktadır: "Daha sonra Tanrı İbrahim'i sınadı. 'İbrahim!' diye seslendi. İbrahim, 'Buradayım!' dedi. Tanrı, 'İshak'ı, sevdiğin biricik oğlunu al, Moriya bölgesine git' dedi, 'Orada sana göstereceğim bir dağda oğlunu yakmalık sunu olarak sun". Tanrı'nın kendisine belirttiği yere varınca İbrahim bir sunak yaptı, üzerine odun dizdi. Oğlu İshak'ı bağlayıp sunaktaki odunların üzerine yatırdı. Onu boğazlamak için uzanıp bıçağı aldı. Ama RAB'bin meleği göklerden, 'İbrahim, İbrahim!' diye seslendi. İbrahim, 'İşte buradayım!' diye karşılık verdi. Melek, 'Çocuğa dokunma' dedi, 'Ona hiçbir şey yapma. Şimdi Tanrı'dan korktuğunu anladım, biricik oğlunu benden esirgemedin'. İbrahim çevresine bakınca, boynuzları sık çalılara takılmış bir koç gördü. Gidip koçu getirdi. Oğlunun yerine onu yakmalık sunu olarak sundu. RAB'bin meleği ikinci kez göklerden İbrahim'e seslendi: 'RAB diyor ki, kendi adıma ant içiyorum. Bunu yaptığın, biricik oğlunu esirgemediğin için seni fazlasıyla kutsayacağım; soyunu göklerin yıldızları, kıyıların

kumu kadar çoğaltacağım. Soyun düşmanlarının kentlerini mülk edinecek. Soyunun aracılığıyla yeryüzündeki bütün uluslar kutsanacak. Çünkü sözümü dinledin" (Tevrat, Yaratılış; 22: 1-2, 9-18).

Tarihin muhtelif dönemlerinde, insan toplumlarında, insan kurban etme ayinleri görülür. İbrahim'in oğlunu kurban etmesi gibi birçok toplum birçok gerekçe ile oğul veya kızlarını bir kutsallık kaynağına adak olarak kurban etmişlerdir. Eski çağlarda insan kurban edilmesi, bir nevi temizlenme ve sihir vasıtasıdır. Ailenin ilk çocuğu Tanrı'ya aitti ve ona kurban edilmesi gerekiyordu. Mısırlılar köpek başlı olarak tasvir ettikleri insanlara Âni diyorlar ve onları Ay Tanrısı'na kurban olarak sunuyorlardı. Fenikelilerin inancına göre tanrılar her şeyin ilkini isterler, ilk doğan erkek çocuğun istenmesi de buradan kaynaklanmaktadır. İnsan kurbanının önlenmesi ilk dönemlerde çok zor olur. Mısır ve Atina'da belli törenlerle insanlar da kurban edilmektedir. Kartacalılar da kendi tanrılarına insan kurban ederlerdi. Eski Mezopotamya kültürlerinde Fenikelilerde, bazı Kızılderili topluluklarda, eski Yunan kültüründe, Doğu Afrika yerlilerinde ve eski Ruslarda görülmüş olan çocuk kurban etme ayinleri vardı. İlk çocuk tanrının hakkı sayılıp boğazlanarak kanındaki güç ve iktidar sunulurdu. İnka kültüründe ise güneş tanrısı Uirakoşa'nın kanla beslendiğine inanılırdı. Anadolu'da özellikle tarihî devirlerde, mesela ilk çağlarda hasat mevsimi dolayısıyla icra edilen insan kurbanı ve kafa kesme ayinlerine örnek olarak Frigyalılar vardı. Yüzyıllar önce hasat zamanında insanları, başlarını kesmek suretiyle kurban ettiklerini, o zamanlar bu âdetin Doğu Akdeniz'in her tarafmda yaygm olduğu bilinmektedir. İslam öncesi Arapların da, insan kurbanı âdetinin devam ettiği kaydedilmektedir. Arapların, Sabah Yıldızı'na daha doğmadan büyük bir acele ile insan ve beyaz deve kurban ettikleri kayıtlarda geçmektedir. Yine önemli tanrılardan Uzza'ya, erkek ve kız çocuklarının ve esirlerin de kurban edildikleri bilinmektedir. İster insan olsun ister hayvan olsun kurban bütün dinlerin ana temalarından ve ritüellerinden biridir.

Latince kökenli Batı dillerinde kurban karşılığı kullanılan 'sacrifice' kökünde "kutsamak, bir nesnenin tanrıya sunularak kutsal hale getirilmesi", 'offering' de tanrıya hediye sunma, takdim, anlamını taşır. Tevrat'ta da görüldüğü gibi kurban karşılığında, bağış ve vergi manasındaki 'minha', yaklaştıran şey anlamında 'gorban' ve "kutsal kan dökme"yi ifade eden 'zebah' kelimeleri kullanılır. Çeşitli dillerde bu kavramı ifade için kullanılan kelimelerin imlediği kök anlamlarının ortak olması da bu ibadetin/ritüelin aslî kökünün İbrahim'e dayandığını göstermektedir. Mitolojik dönemdeki kurban eylemi ise inşa ayinlerinin asli unsurudur. 'Canlandırılmadığı', bir

kurban verilerek ona 'can' bahşedilmediği takdirde hiç bir şey hayat süremez; inşa ayininin prototipi dünyanın kuruluşu sırasmda gerçekleşen kurban kesme eylemidir. Öyle ki, kimi arkaik kozmogonilerde dünya, kaosu simgeleyen bir ilk canavarın (Tiamat) veya bir kozmik devin (Ymir, Pan-Ku, Puruşa) kurban edilmesiyle varoluş kazanır. Bu önemlidir, çünkü kurbanın gayelerinden biri, dengesizliklerin, felaketlerin, kaosun önüne geçme isteği/talebidir. Kurban sadece insan ve hayvanlarla sınırlı olmayıp Habil ve Kayin örneğinde Kayin'in sunusunda görüldüğü gibi bitkilerden de olmaktadır. Bitki kurbanı günümüze değin görülür. Doğu Afrika'daki Britanya Nandi'lerinde ailedeki kadınlar bir sepet yeni buğday toplayıp tavanda kuruturlar. Aile reisi elinde bir miktar buğday tutarak sıhhat, kuvvet, süt vb. için dua eder. Batı Afrika'daki Ewes'lerde yeni mahsul önce "Agbasia"ya takdim edildikten sonra ziyafette yenir. Kongo kabilelerinde mısır, fasulye vb. ilk mahsullerinin bir kısmı doğan güneşe atılır, diğer kısmı ise "ilelebet bunu yiyeceğiz" denerek yenir. Musquakie yerlileri, yeşil buğday dansında, bereketin çoğalması için, Manitou'ya buğday yakma takdiminde bulunurlar. New Caledonia'da özel çanaklar içerisinde pişirilen ilk mahsul, reis veya bir ihtiyarın her sene iyi mahsul için dua etmesinden sonra yenir. Amerika'nın birçok yerli kabilesinde yeni mahsul törenle ve genellikle önceden oruç tutulduktan veya kusturucu bir ilaç alındıktan sonra yenir[1]. Kurban sunusu Tevrat'ta Musa ve kavmi için de çok önemli bir geleneği temsil eder: "RAB Musa'ya, 'Bütün ilk doğanları bana adayın' dedi, 'İsrailliler arasında insan olsun, hayvan olsun her rahmin ilk ürünü bana aittir" (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 13: 1-2) buyurulur.

Kendisini Tanrı ilan eden kişi ve kurumlar kendilerine mutlak itaat edilmesini sağlamak için çeşitli kutsallık ve idealler adma insanların çocuklarını kendilerine kurban etmesini istediler. Onların imtihanları sadece kurban etmekle sınırlı değildi. Aynı zamanda kurban olmaları ile de alakalıydı. Özellikle eğitim, ordu ve kurumsal ilişkilerde Tanrı kompleksi sahibi yöneticiler, siyasetçiler ve amirler neredeyse insan hayatının tamamını "sözlerinin dinlenip dinlenmemesi" hususunda imtihana dönüştürdüler. Çıkartılan kanunlar, kararlar, emirler hep bu itaat geleneğinin sürdürülmesi ve test edilmesi ile ilgili yapıldı. İnsanlar da yıllarca bu Tanrıların imtihan yapma kompleksini sorgulamadan hem kendilerini hem de çocuklarını onlara kurban ettiler. En değerli varlıklarını bu Tanrılara sunu/armağan ettiler. Bu yüzden insan hayatının neredeyse tamamı "sözünün dinlenmesini" isteyen Tanrı komplekslerinin sınaması ile geçti. Bilinmesi gerekir ki nerede bir "sı-

[1] Tahir Göroğlu, Star, Açık Görüş, 28.10.2012.

nama" varsa orada mutlaka bir "sunu", nerede bir "sunu" varsa orada bir Tanrı vardır. Tanrılar da mutlaka kutsal (sacrifice) ilan ettiklerini kurban (sacrifice) ederler. Çünkü kutsal olan aynı zamanda da kurban olandır.

2. Kolektif Tanrı Kompleksinin Doğuşu; Kutsal Kişi, Kutsal Soy, Kutsal Ulus: Ey İbrahim, "Seni fazlasıyla kutsayacağım; soyunu çoğaltacağım. Soyun düşmanlarının kentlerini mülk edinecek. Soyunun aracılığıyla yeryüzündeki bütün uluslar kutsanacak".

Ayetlerde geçen diğer bir Tanrı kompleksi kaynağı, Tanrının İbrahim'i ve soyunu kutsayıp onun "soyunu göklerin yıldızları, kıyıların kumu kadar çoğaltacağı(na); soyunun düşmanlarının kentlerini mülk edinece(ğine); soyunun aracılığıyla yeryüzündeki bütün uluslar(ın da) kutsanaca(ğına)" dair "kendi adı(n)a ant iç"mesidir. Bu kutsama ve kutsanma durumu tarih boyunca Tanrı kompleksi açısından çok ama çok önemli bir kaynak teşkil etmiştir. Kendilerinin kutsandığı iddiası ile insanlar veya topluluklar kendilerinden başka insanlara ve topluluklara Tanrılık yapma, tahakküm kurma hak ve yetkisini savunmuştur. Doğuştan kutsal, doğal olarak da ayrıcalıklı ve üstün kişiler, soylar, milletler, dinler ötekiler üzerinde kendilerini ve "kentlerini mülk edinme" hakkı ve meşruluğu iddia ettiler. Onların da kurtuluşu ve varlığı ancak bu kutsallıklara boyun eğmekten geçtiği iddia edildi. Çünkü ancak o zaman o kutsal kişiler ve soyların "aracılığıyla yeryüzündeki bütün ulusların da kutsanması" mümkün olacaktır. Yoksa Tanrının, Tanrının kutsadığı kişiler ve soyların "laneti" onları yok edecektir. Bu yüzden Tanrının kutsadığı İbrahim, Tanrıdan aldığı kutsama yetkisiyle oğlu İshak'ı kutsadı. İshak babasından aldığı hak ve yetkiyle oğlu Yakup'u (İsrail ve oğullarını) kutsadı: "Yakup yaklaşıp babasını öptü. Babası da onun giysilerini kokladı ve kendisini kutsayarak şöyle dedi: İşte oğlumun kokusu, Sanki RAB'bin kutsadığı kırların kokusu. Tanrı sana göklerin çiyinden ve yerin verimli topraklarından bol buğday ve yeni şarap versin. Halklar sana kulluk etsin, uluslar boyun eğsin, kardeşlerine egemen ol, kardeşlerin sana boyun eğsin; Sana lanet edenlere lanet olsun, seni kutsayanlar kutsansın" (Tevrat, Yaratılış; 27: 27-29).

Bir kişinin veya soyun kutsanmasının doğurduğu Tanrı kompleksi yukarıdaki ayetlerden de anlaşılacağı üzere o kişi veya soya "göklerin ve yerin" hâkimiyet hakkını; diğer halkların o halka "kulluk etmesini"; diğer ulusların o kutsal ulusa "boyun eğmesini"; kutsanmış kişinin "kardeşlerine egemen olmasını ve kardeşlerin de ona boyun eğmesinin" bir kutsal yasa olarak emreder: "Sana lanet edenlere lanet olsun, seni kutsayanlar kutsansın". Bu yüzden "Tanrı Kompleksi" ifadesinde vurgunun Tanrılığa değil de

komplekse yapılmasının sebebi de budur: inandırma gücü. Tarihi örnekler göstermiştir ki, bir iktidar iddiasının en önemli sorunu; toplumun siyasal iktidar tarafından gerçekleştirilen sosyal ve siyasal düzenlemeye, sosyal ve siyasal emirlere, kanunlara uyması ve bu emir ve kanunların insanların kişisel varlıklarından daha üstün ve güçlü olduğunu kabul etmeleridir. İnsanların kurallarla yönetilmeyi kabul etmeleri için, o kuralları söyleyen aşkın bir güce rıza göstermeleri gerekir. Çünkü hiçbir toplum, kişisel varlığı aşan ve yasayı söyleyen bir kutsallık odağı yaratmadan Tanrılık iddiasında bulunan bir iktidara itaat etmez. Tevrat'taki bu ayetlerden de anlaşılacağı üzere kadim topluluklardan itibaren toplumsal kaynaşmayı ve dayanışmayı sağlayacak insanüstü, toplum üstü değer ve ilkeler aranmıştır. Bu toplumlarda, toplumsal kaynaşma, toplumun yönetiminde egemen olan ve kural koyan güçlerin tümden dinsel nitelikte görülmesi ve doğaüstü, insan bilincinde yer etmiş kavramlarm toplum yönetimine 'yasallık' sağlaması sonucunu doğurmuştur.

Her siyasal iktidar, yasak koyma, kural koyma ve yaptırım uygulama, kısacası yönetme erkini, belirli bir kaynağa dayandırmak ve böylece iktidara geçerlilik, 'meşruiyet' sağlama gereksinimi duymaktadır. Bu meşruiyet arayışı yönetilenlerin, yönetenin koyduğu kurallara uygun davranmalarını sağlayacak ve iktidarın belirtilen erkine yasallık ve geçerlilik kazandıracak bir kaynağın varlığını gerektirecektir. Böyle bir kaynağa dayanılmadığında, yönetilenlerin, yönetenin iradesine uygun davranmasının "neden"i de ortadan kalkacaktır. Bu "neden", yüzyıllar boyunca dini veya seküler olsun "kutsallık" olarak kabul edilmiştir. İktidarın kaynağı doğaüstü, tanrısal, dinsel temellere dayandırılmış ve siyasal iktidar ile dinsel iktidar, siyasal yapı içinde devamlı birlikte var olmuşlardır. Öyle ki, suç ve günah, itaat ve ibadet kavramları birbirinden ayrılmamış, iktidara itaat dinsel bir gereklilik sayılmıştır. Hatta siyasal iktidarı elinde bulunduran kişilere Tanrı-Kral adı verilmiştir. İbrahim ve soyu gibi eski Mısırda da Firavunlar Tanrı Osiris'in oğulları olarak ilan edilmiştir. Böylece Firavun, sadece Tanrının oğlu değil, aynı zamanda Tanrının yeryüzünde insanları yönetmek için görevlendirdiği kişi idi. Ona itaat etmek, sadece bir siyasal sorumluluk değil, aynı zamanda dinsel bir ibadetti. Bu gelenek Çin imparatoru için "Göklerin Oğlu"; Türk hakanı için, "Gök Tengri'nin Kut verdiği kişi" şeklinde de yaygındı. Eski Yunan'da ise Polis'in dinsel ve kutsal bir niteliği vardı. Polis, Tanrıların şehriydi ve Tanrıların Yunanlılara bağışladığı bu nimeti bozmaya çalışmak, onun kurallarına uymamak en büyük günah ve suçtu. Polis yasasına karşı gelmek, Tanrıları reddetmekti. Bu yüzden cezası ya ölüm ya da polis dışına sürgüne gönderilip "tecrit" edilmekti. Her klana ait tanrılar ve ritüeller dev-

let tarafından kutsal kabul ediliyor ve toplumsal birlik ve bütünlüğü sağlamanın ve toplumu yönetmenin bir aracı olarak kullanılıyordu. Polis, bir Yunanlı için kutsal bir tapınak ve din olarak anlam ifade ediyordu. Hatta yabancı demek, Polisin Tanrısının korumasında olmayan, bir Tanrıya bağlı olmayan yani kutsaldan nasibini almamış kişi anlamında kullanıyordu.

Ortaçağ Avrupa'sında ise kutsallığı bir kurum olarak kilise temsil ediyordu. Kilisenin dinsel alanda "evrensel nüfuz" iddiası vardı. Otoritelerin meşruiyeti Hıristiyan toplumunun temelini oluşturan tanrısal buyruklarla ya da kilise doktrini ile açıklanırdı. Kilise bütün Hıristiyan dünyasına yayılmış bir örgüt olarak, diğer otoritelerden daha güçlü (egemen), daha yaygın, daha eski ve daha süreklidir. Kilise, Hıristiyanlığın amaçları doğrultusunda toplumun her alanına el atıp, eğitimden vergiye her türlü toplumsal ilişkilere müdahale etmektedir. Kilise bu çağda dünyevi iktidarın yani kralın papaya bağlı olmasını, onun emir ve direktifleri altında hüküm vermesini, dünya krallığının tanrı krallığına boyun eğmesi gerektiğini savunuyordu. Papa, bu yüzden, tek egemenlik merkezi olarak kabul edilir ve krala bağımlı bir konumda olması asla düşünülemezdi. Krallıklar ulusal devletleriyle beraber ulusal kiliseleri kurmaya yöneldiler. Krallıklar evrensel bir kilisenin içinde yer almaktansa, kiliseyi kendi sınırları içinde örgütleyip denetimleri altına aldılar. Bunun ön koşulu, ulusal gücün tek bir merkezde toplanmasıydı. Bu amaçla kral, devleti düzenli bir bürokrasiye dönüştürmüş, yeni vergi sistemleriyle gücünü tüm ülkeye yaymış, sürekli ve düzenli bir ordu kurmuştur. Fakat krallıkların toplum üzerinde güçten başka bir meşruiyet kaynağı olmaması onların sürekliliğini engellemekteydi. Burada sahneye yine din ve kutsallık çıkarak, dün "Omnis Potestas a Deo" (Bütün İktidarlar Tanrıdan Gelir) ifadesiyle, dünyevi iktidar hakkını Kiliseye verirken yine aynı sözle kralların iktidarını meşrulaştırıyorlardı. Artık, krallar da, siyasal iktidarlarını Tanrıdan ve kilise aracılığıyla Tanrının kut vermesinden almaya başladılar. Taç giyme, yemin etme, kılıç kuşanma ritüelleri ve savaş törenleri krala kilise/din tarafmdan Tanrısal bir kutsallık sağlama çabalarıdır. Kralların kişiliği değil, iktidarlarının kaynağı Tanrısal ve kutsal olmaktaydı. Her türlü insan iradesinin üzerinde, kaynağını yalnızca Tanrıdan alan, yalnızca onun adına kullanan ve yalnızca ona karşı sorumlu olan krallar, mutlak, bir, bütün ve bölünmez iktidarlarının yanına kutsallığı da eklediler. Bu kutsallaştırma, tarihsel olarak da çok güçlü bir meşruiyet kaynağı olarak uzun yıllar siyasal iktidarlara hizmet etmiş bir gelenektir. Yüzyıllar boyunca, mutlak krallıklar, iktidarların hep bu "kutsal", "ilahi"/ Tanrısal" hakka dayanarak sürdürmüşlerdir. İslam toplumlarında da aynı yönde iktidarların çok uzun süre kullanıldığım, hatta günümüzde bile Tan-

rısal hakka dayanarak toplumlarını yöneten krallıkların sürdürüldüğünü görmekteyiz. Ayrıca, günümüzde, iktidarını halkın meşruiyetinden alamayan güçlerin zaman zaman Tanrıyı yardıma çağırdıklarına da şahit olmaktayız. Tıpkı, "Tanrının lütfu Caudillo" veya "takdiri ilahinin seçilmiş Führer'i" gibi. Kutsallaştırmanın amacı, her türlü kişisel ve kurumsal iktidara en yüksek otorite yani meşrulaştırılmış iktidar sağlamaktır. Bu yüzden dini veya seküler kutsallık, siyasal iktidara en yüksek otorite rezervi sağlayan kaynaktır. Siyasal düzen ve onun devam etmesi için ona itaat etmenin dinsel ve kutsal bir gereklilik olduğu inancı en etkili meşruiyet aracıdır. Bu, iktidarı elinde bulunduran insanlara yönelik kutsamalar için de geçerlidir. Onlar, aşkın ve mutlak bir güç adına konuşurlar ve emir verirler. Böylece toplum, kendileri gibi bir kişiye değil, bir kutsallığa itaat ettirilmiş olur. İktidara kutsallık ve dinsellik ile giydirilen elbise sayesinde iktidara doğaüstü, toplum üstü bir güç/meşruiyet katılmış olur.

Tevrat'ta geçtiği üzere sadece dinsel kutsamalar değil mitolojik kutsallıklar da bir kişi veya soya üstünlük atfetme işlevi görmüştür. Bu yüzden mitolojiler de tıpkı dinler gibi en eski ve güçlü kutsallık kaynaklarıdır. Mitolojiler, aslında iktidarların kutsal metinleridir. Mitolojilerin masal, destan ve Tanrıların hikâyeleri ile yapılan çeşitli törenler özellikle cenaze, kurban törenleriyle, doğuştan itibaren insanlara geçmiş ve geleceğe yönelik ortak bir duygu ve düşünce birliği oluşturmak konusunda çok etkili araçlar olduğu söylenebilir. Ritüel mitosları aracılığıyla, toplumda bir güç ve bir erk yaratılarak ortak bir geçmiş ve gelecek duygusu topluma yayılar. Orijin mitosları aracılığıyla, topluma bir 'ilk sebep ve ilk ilke' misyonu sağlanır. Kült mitosları aracılığıyla, toplumsal kurtuluş, yeniden doğuş, hâkim bir güç olunması gerektiğine yönelik inanç gerçekleştirilir. Prestij mitosları aracılığıyla, toplumun saygı duyacağı kahramanlık destanları üretilerek ortak bir duygu ve misyon yaratılır. Eskatalogya mitosları aracılığı ile, toplumun gerek kötü günler, gerek düşman istilaları ile bir sonun geleceğine inandırılır. Böylece mitolojiler, toplumsal uyum ve düzenin korunması ve siyasal iktidara itaatin sürdürülmesi için güçlü bir araç olarak kullanılmaktadır. Mitolojiler aracılığıyla, bir üst kutsanmışlıklar alanı yaratılarak var olan duruma yönelik kabuller güçlendirilmekte, bir talih, bir kader inancı ile tüm toplumun zihinsel olarak birbirini tamamlaması ve bütünleşmesi, ortak bir bağlılık dünyasının yaratılması gerçekleştirilmektedir. Mitolojiler ile zaman ve mekân olguları istenilen zaman ve mekâna dönüştürülerek yeni bir dünya kurulması sağlanmaktadır. Mitolojiler, bir mantığa veya sürekliliğe sahip olmamalarına rağmen, tüm mantıki konular ve diğer konular onun içinde onun aracılığıyla yeniden oluşturulmakta, tüm mantık dışı olgular onun içinde bir mantıki ge-

rekçelendirmeye dönüştürülmektedir. Onda, geçmiş ve gelecek bugüne dönüştürülür. Mekân, her yere uyarlanabilir. Kısaca mitolojiler aracılığıyla her şeyin her şey olması mümkündür. Mitoloji, şeylerin niçin o şeyler olduğunu açıklayan sosyal teorilerdir. Topluma, ritüeller aracılığıyla bir toplumsal yapının, bir düzen veya bir kahramanın etrafında yapılanmasının, iktidarın gücünü kullanmasının meşru bir hak olduğunu anlatırlar. Mitoloji, bir toplumda dinin yapmış olduğu tüm görevleri üstlenir ve insanlara ne için yaşayıp ne için ölmesi gerektiğini öğretir. Sonuçta ise kutsal iktidar, mitoloji aracılığıyla, insanları kendine bağlayan haklılık gerekçelerini güçlendirmiş olur. Kısaca, tarih boyunca Tanrı komplekslerine itaat, dini, mitolojik ve seküler kutsallık sayesinde Tanrıya ibadet haline dönüştürülmüştür.

3. Karizmatik Kutsallık veya Tanrı Kompleksinin Karizması: "Artık sana Yakup değil, İsrail (Tanrı ile dövüşen/güreşen) denecek".

Kutsallık ile yaratılan her türlü iktidarın bir diğer önemli Tanrı kompleksi kaynağı da karizmadır. Karizma, Tanrı kompleksinin psikolojik boyutudur. Tanrı kompleksini yaratan kutsal ve soylu amaç olan toplumsal birlik ve bütünlüğün en iyi temsil eden şey karizmatik liderliktir. Karizma, toplumun bir insanla içselleşmesi, dinin, geleneksel iktidarın kısaca bir kutsallığın bir kişide tecessüm etmesi, eşsiz bir tarihsel misyonun bir kişiyle örtüşmesi, korkunun ve ödüllendirmenin bir kişinin eliyle tüm topluma dağıtılmasıdır. Karizma; güçle, kutsallıkla, tarihsel misyonla, mitoloji veya gelenekle, dinsel veya ideolojik argümanlarla bir kişisel kült yaratılması, bir insanın diğer insanlar üzerinde mutlak bir iktidar oluşturmasıdır. Karizma; topluma eşsiz, tek ve kimlikli bir kişi sunar ve toplumsal dil bunu erişilmez ve anlatılmaz bir kutsallık olarak ifade eder. Karizma, toplumun birlik ve beraberliğinin, toplumsal dayanışmanın temsilcisi/özü olarak kabul edilir. Bu birlik ve beraberlik, her grup ve toplumda bireyleri uygun bir şekilde kuşatarak/kapsayarak kontrol altında tutularak yapılır. Karizmatik kutsallık ile Tanrı kompleksi ete kemiğe bürünür. Kutsal değerler tüm gizemini ve gücünü bir kişide toplar. Bu kişilik, tarih sahnesinde en çok görünen kişisel Tanrı kompleksi örneğidir/siyasal aktördür. Temsil edilen şey ise hepsinde aynıdır: kutsallaştırılmış bir ulusun birliği ve bütünlüğü. Bu kutsal karizmatik kişi şahsında, tüm ulus ortak bir ideale, ortak bir geleceğe kilitlenir. "O, artık bir geleneğe, bir kurala veya herhangi bir kısıtlamaya aldırmayan özgür biri olarak halkın efendisidir".

Kutsal karizma, "olağanüstü ve tanrı vergisi kişiliğin, karizmanın otoritesi, yani bir kişiye duyulan mutlak bağlılık ve güvene, onun kahraman-

lığına ya da başka niteliklerine inanmaya dayanan otoritedir". Karizmatik kutsallık, doğaüstü yeteneklerin olduğuna inanılmasına, ilahi bir misyon ve görev çağrısının inancına dayanır. Bu yüzden karizma, yalnızca içsel irade ve denetim kabul eder. Karizma verdiği kararlarda ve yaptığı işlerde sorumsuzdur. O, iktidarını kendisine göre kullanan kutsal bir otoritedir. Otoritesinin kaynağı Tanrı kompleksinin halkta yarattığı cazibe ve büyüdür. Bu cazibe ve büyü sayesinde karizma ve toplum/ulus birbiriyle bütünleşir. Toplumun/ulusun benliğiyle karizmanın benliği birleşir. Bu kolektif benlik birlikteliği bir ulus, bir sınıf, bir din, bir ideoloji ile örtüştürülür. Karizma, ister gerçek, isterse iddia olsun herhangi bir kimsenin olağanüstü ve kutsal bir yeteneği olarak anlaşılmalıdır. Karizmatik Tanrı kompleksinin meşruluğu, kutsallık inancına, sihirli güçlere, vahiylere ve hayranlığa dayanır. Bu inançların kaynağı, karizmatik yeteneğin mucizelerle, zaferle, kahramanlıkla ve başka başarılarla kanıtlanmasıdır. "Karizmatik otorite, öyle yazılmış, ama, ben sana diyorum ki!" diyebilme gücüne yani "Ama"-nın iktidarına dayanmaktadır.

Karizmatik kutsal iktidar, meşruiyet kaynağını Tanrı kompleksinin kutsallığına inanılması kültüründen almaktadır. Bir soyun veya ulusun kutsanması doğal olarak Tanrısal yetkilerin onlar tarafından kullanılması hakkını doğurur. Tanrı bir soy ve ulus da tecessüm ettiği için Tanrı kompleksi de onlar tarafından gerçekleştirilir ve Tanrıya has tüm özellikler onlara atfedilir. Artık Tanrı bir soy ve ulus adıyla hareket etmekte ve kendini onlar ile gerçekleştirmektedir. Son tahlilde kullar ile Tanrı aym şeydir. Ulusun iradesi ile Tanrının iktidarı onu ve onları temsil edenlerin özel iradesidir. Bu bağlamda Tanrı kompleksi, insan-soy-ulus-iktidar-kader özdeşliği ile bir bütün halinde tüm karşıt unsurlarım içerisinde eriten bir mekanizmaya dönüşmektedir. Tanrı kompleksi veya onu temsil eden güç, tüm kutsallık kaynaklarını ve araçlarını kendi tekelinde bulundurma yetkisiyle donatılmış bir iradedir. Tanrının bir ulusta, bir ulusun bir liderde özdeşleşip dünyayı yönetmesidir. Karizma, zamanının iradesini dile getiren, zamanının ne istediğini söyleyen ve onu gerçekleştiren kişidir. O, zamanın iç ruhuna ve özüne uygun olarak hareket eder ve onu gerçekleştirir. Zamanın gereksinimlerini kavramış ve zamanın neye hazır olduğunu anlamış kişidir. O, çağının kahramanıdır ve yaptıkları ve sözleri çağının bir gereği olarak iyi işler ve iyi sözlerdir. Tanrı gibi "iyiyi kötüden ayırma bilgisine sahip" olduğu için olayları en iyi kavrayan o olduğu için başkaları her şeyi ondan öğrenir, onu onaylar ve ona boyun eğerler.

Karizmanın otoritesine mecbur ve mahkûm kalan öteki insanlar, bütün bireylerin ortak ruhu olduğu için bu büyük kişiliğin ardından giderler.

Çünkü onda vücut bulmuş olan kendi deruni ruhlarının karşı gelinmez gücünü duyarlar. O, tutku ve ihtiras adamı olduğu için amacı sadece kendi Tanrı kompleksini doyurmaktır. O, büyük şeyler isteyip başardığı için en büyüktür. Öyle ki Tanrı bile, onun tutkularını kendi amacı için çalışır hale getirmiştir. Tutkular, özel çıkarlar ve bencil isteklerin doyurulması komplekslerinin en etkili itileridirler. Bunların gücü, adalet ve ahlakın ona zorla kabul ettireceği sınırlamalardan hiç birine saygı göstermemesinden ve bu doğal itilerin öbür insanları düzen ve kendini tutmaya eğilimli ve yapmacık ve sıkıcı disiplinden, yasa ve ahlaktan, daha doğrudan doğruya etkilemesinden gelmektedir. Karizmatik kutsal irade, Tanrının iradesini ulusuna, ulusun iradesini kendi iradesine bağlayan tek ve mutlak otoriter kişilik misyonunun temsilcisidir. Karizma, Tanrının, tarihin, kutsallığın ve ulusun tek bir kişide özdeşleşmesidir. Tüm bunlarm bir bütün olarak bir tek kişide buluşmasıdır. O, Tanrının insanlaşmış iradesidir. O, Tanrısal iradenin üzerlerine yüklediği misyonun hizmetkârıdır. Ulus da bu seçilmiş hizmetkârların hizmetçisidir. Konuşması ve eylemleri, söylenebilecek ve yapılabilecek şeyin en iyisidir. Kendinde ve kendisi için var olan Tanrının ereğine uygun ereğe sahip kişi olduğu için, saltık olarak haklıdırlar. O, insanlara ilkin ne istediklerini bildiren büyük adamdır. O, amacını gerçekleştirmek için hiçbir engel tanımaz. Her şeyin iyisini ve doğrusunu o bilir.

Unutmamak gerekir ki Tanrılar insanlaştırılmadıkça insanlar da Tanrısallaştırılamaz. Bu yüzden her yerde hem kişisel olarak insanlar, hem kolektif olarak toplumlar/dinler/cemaatler/mezhepler, hem de evrensel olarak devletler ve uluslar kendilerine benzeyen Tanrılar yaratmışlardır ki kendilerine benzemeyenleri kolaylıkla kıyaslayıp yargılayarak lanetleyip cezalandırabilsinler. Tanrının insanlarla konuşması, güreşmesi, tartışmalara girmesi, kızması, pişman olması, bağırması, küsmesi, kıskanması, sık sık yeryüzüne inip dünya işleriyle uğraşması, insanların gizli kusurlarını tecessüs etmesi gibi insanlara has özellikler Tevrat'ta çok sık geçmektedir. Buradaki amaç Tanrının insan özellikleriyle donatılarak insanların da Tanrı özellikleriyle kutsanmasının yolunu açmaktır. Hem bu durumun hem de kutsal karizmatik gücün hem kişisel hem soy hem de bir ulus olarak kutsanmışlık kaynağına en güzel örnek ise Tevrat'ta "Yakup Güreş Tutuyor" başlığı altında şöyle geçmektedir: "Yakup o gece kalktı; iki karısını, iki cariyesini, on bir oğlunu yanına alıp Yabbuk Irmağı'nın sığ yerinden karşıya geçti. Onları karşıya geçirdikten sonra sahip olduğu her şeyi de geçirdi. Böylece Yakup arkada yalnız kaldı. Bir adam gün ağarıncaya kadar onunla güreşti. Yakup'u yenemeyeceğini anlayınca, onun uyluk kemiğinin başına çarptı. Öyle ki, güreşirken Yakup'un uyluk kemiği çıktı. Adam, 'Bırak beni,

gün ağarıyor' dedi. Yakup, 'Beni kutsamadıkça seni bırakmam' diye yanıt verdi. Adam, 'Adın ne?' diye sordu. 'Yakup'. Adam, 'Artık sana Yakup değil, İsrail (Tanrı ile dövüşen) denecek' dedi, 'Çünkü Tanrı'yla, insanlarla güreşip yendin'. Yakup, 'Lütfen adını söyler misin?' diye sordu. Ama adam, 'Neden adımı soruyorsun?' dedi. Sonra Yakup'u kutsadı. Yakup, 'Tanrı'yla yüz yüze görüştüm, ama canım bağışlandı' diyerek oraya Peniel (Tanrı'nm yüzü) adını verdi" (Tevrat, Yaratılış; 32: 22-30).

"Yakup Paddan-Aram'dan dönünce, Tanrı ona yine görünerek onu kutsadı. 'Sana Yakup diyorlar, ama bundan böyle adın Yakup değil, İsrail olacak' diyerek onun adını İsrail koydu. 'Ben her şeye gücü yeten Tanrı'yım' dedi, 'verimli ol, çoğal. Senden bir ulus ve uluslar topluluğu doğacak. Kralların atası olacaksm. İbrahim'e, İshak'a verdiğim toprakları sana da vereceğim ve senden sonra soyuna bağışlayacağım'. Sonra Tanrı Yakup'tan ayrılarak onunla konuştuğu yerden yukarı çekildi. Yakup Tanrı'nın kendisiyle konuştuğu yere taş bir anıt dikti. Üzerine dökmelik sunu ve zeytinyağı döktü. Oraya, Tanrı'nın kendisiyle konuştuğu yere Beyt-El (Tanrı'nın evi) adını verdi" (Tevrat, Yaratılış; 35: 9-15). Böylece Tanrı, kendisiyle "dövüşme" güç, cesaret ve iradesini gösteren bir "karizma" olarak İsrail'i ve İsrailoğulları'nı kutsayarak babaları İshak'ın oğlu Yakup'u (İsrail) kutsarken vaat ettiği "halklar sana kulluk etsin, uluslar boyun eğsin, kardeşlerine egemen ol, kardeşlerin sana boyun eğsin; sana lanet edenlere lanet olsun, seni kutsayanlar kutsansın" yeminini tekrar güçlendirerek Tanrı kompleksinin tohumlarını ekmektedir. Tanrı'nın böyle bir yemininden ve kutsamasından güç, cesaret, karizma ve meşruiyet alan İsrail ve İsrailoğullarının Tanrı kompleksinin boyutları ise kutsal kitaplar Tevrat, İncil ve Kuran'da ayrıntılarıyla anlatılmaktadır.

4. Açlık / Kıtlık Korkusuyla Kölelik: "Toprakların tümü Firavun'un oldu. Yusuf Mısır'ın bir ucundan öbür ucuna kadar bütün halkı köleleştirdi".

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, Tanrı kompleksi, bir insanın kendisini Tanrı zannetmesi, Tanrı'ya ait özelliklerin, niteliklerin ve sıfatların birini veya bir kısmını kendi üzerinde taşıdığına inanması ve bu inancının gereği olarak da diğer insanlara göstermeye, ispatlamaya ve uygulamaya çalışmasıdır. Tevrat'tın "Yaratılış" bölümünde geçen bir başka Tanrı kompleksi hikâyesi ise Yusuf peygamber üzerinden anlatılan Tanrı'nın "Rezzak" sıfatının kullanılarak diğer insanların kaderi üzerinde hükümran olmaya yönelme örneğidir: "Kıtlık öyle şiddetlendi ki, hiçbir ülkede yiyecek bulunmaz oldu. Mısır ve Kenan ülkeleri kıtlıktan kırılıyordu. Yusuf sattığı buğ-

daya karşılık Mısır'daki ve Kenan'daki bütün paraları toplayıp Firavun'un sarayına götürdü. Mısır ve Kenan'da para tükenince, Mısırlılar Yusuf'a giderek, 'Bize yiyecek ver' dediler, 'Gözünün önünde ölelim mi? Paramız bitti'. Yusuf, 'Paranız bittiyse, davarlarınızı getirin' dedi, 'Onlara karşılık size yiyecek vereyim'. Böylece davarlarını Yusuf'a getirdiler. Yusuf atlara, davar ve sığır sürülerine, eşeklere karşılık onlara yiyecek verdi. Bir yıl boyunca hayvanlarına karşılık onlara yiyecek sağladı. O yıl geçince, ikinci yıl yine geldiler. Yusuf'a, 'Efendim, gerçeği senden saklayacak değiliz' dediler, 'Paramız tükendi, davarlarımızı da sana verdik. Canımızdan ve toprağımızdan başka sana verecek bir şeyimiz kalmadı. Gözünün önünde ölelim mi? Toprağımız çöle mi dönsün? Cammıza ve toprağımıza karşılık bize yiyecek sat. Toprağımızla birlikte Firavun'un kölesi olalım. Bize tohum ver ki ölmeyelim, yaşayalım; toprak da çöle dönmesin'. Böylece Yusuf Mısır'daki bütün toprakları Firavun için satın aldı. Bütün Mısırlılar tarlalarını sattılar, çünkü onları buna kıtlık zorluyordu. Toprakların tümü Firavun'un oldu. Yusuf, Mısır'ın bir ucundan öbür ucuna kadar bütün halkı köleleştirdi" (Tevrat, Yaratılış; 47: 13-21).

Bu ayetlerden de anlaşılacağı üzere Tanrı'nın insanların rızkını dağıtan ve onları doyuran olma özelliğini temsil eden "Rezzak" sıfatı Firavun'a atfedilerek insanların köleleştirilmesi anlatılmaktadır. Kullar yaratılmadan Tanrılar, kul kompleksleri yaratılmadan Tanrı kompleksleri, köleler yaratılmadan da Firavunlar var olamazdı.

D. MUSA'NIN YOLU: TANRI KOMPLEKSLERİNE KARŞI 'TANRI GİBİ'

Yukarıdaki ayetlerden de anlaşıldığı üzere, insanları açlıktan ve kıtlıktan koruyan ve onları doyuran güç olarak Firavun Tanrı kompleksinin gereği olarak bunun karşılığında insanlardan kendisine kul ve köle olmalarını istemektedir. Firavun kendi Tanrı kompleksini gerçekleştirmek için kıtlık korkusu ile ekonomik bir düzenleme yapar. Firavun, ekonomik güç ve imkânlarını kullanarak toplumun çıkarlarını ve çatışmalarını kontrol altında tutmak ve bunları kendi tekeline alarak, başta ekonomik kaynaklar olmak üzere tüm toplumsal ilişkilere müdahale eder. Elindeki güç kaynaklarını tüm topluma adil dağıtmak yerine, kendine kul ve köle yaratmak, kendine bağımlılığı arttırmak amacıyla bölüştürür. Ekonomik bir güç temerküzü aracılığıyla bu kölelik düzenini süreklileştirir. Bu gelenek, Tanrı kompleksinin tarih boyunca en çok kullanılan yansıması olmuştur. Her iktidar ekonomik güç aracılığıyla bir köleleştirme doğasına sahiptir. Tanrı kompleksine sahip iktidarlar için ekonomik güç, topluma müdahale imkânının en yoğun

ve en geniş alanını içermesinden dolayı çok önemli bir itaat yaratma aracıdır. Bu araçla birlikte Tanrı toplumsal yapının en üst kurumu olarak, bir sınıfsal araca hatta egemen sınıfların ekonomik çıkar aracına dönüşmektedir. Tanrı, ekonomi aracılığıyla bu sınıfsal çıkarın toplumsal itaat alanında meşrulaştırılması için üretim, bölüşüm gibi fonksiyonlarla toplumu yönlendirmektedir. Tanrı olan güç, köleler yaratmak ve kölelik düzenini sürdürmek için kıtlık (iktisat) korkusuyla toplumu kendine ihtiyaç duyar hale getirerek yönetmek için önce ekonomiyi düzenlemek zorundadır. Bu durum, karşılıklı ihtiyaç beslemesidir ki Tanrı kompleksi kullarını beslemeyi ihmal ederse sahip olduğu iktidarının besin kaynaklarını tamamen kurutmuş olacaktır. Kişisel ve evrensel Tanrı kompleksinin en önemli örneği olan Firavun'un iktidarının kaynağı da işte bu "hayat ağacının" yani ölümü ve yaşamı kontrol etme gücü olan ekonominin güç temerküzünün merkezinde/kaynağında olmasıdır.

1. Hayatı ve Ölümü Yaratan Muktedir; Firavun: "Doğan her İbrani oğlan Nil'e atılacak, kızlar sağ bırakılacak".

Tevrat'ta Tanrı kompleksine dair en geniş ve derin örnek "Mısır'dan Çıkış" bölümünde Peygamber Musa ve Tanrısı ile savaşa giren Firavun'dur. Bu örnek aslında Tanrı kompleksinin tarihte geçen en önemli prototipi olarak da değer ifade etmektedir. Tevrat'ta geçtiği üzere "Yusuf hakkında bilgisi olmayan biri Mısır Kralı oldu" ve bu kral "İsrailliler sayıca bizden daha çok" oldu gerekçesiyle "doğan her İbrani oğlan Nil'e atılacak, kızlar sağ bırakılacak" (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 1: 22) emrini verdi. Bu ayetlerin de gösterdiği gibi Mısır kralı örneğinde Tanrı kompleksinin ilk ve asli özelliği insanların hayatı hakkında yani kimin yaşayıp kimin öleceğine karar verme hakkını kendinde görmektir. Mısır kralı İbranilerden erkeklerin öldürülüp kızların sağ bırakılması emrini verdiğinde Tanrı kompleksini aşıp bizzat Tanrılık iddiasına geçmiştir. Tanrının en asli özelliği olan "Yaratan ve Öldüren/ölümü yaratan" sıfatını kendi uhdesine alıp kimin yaşayıp kimin öleceğine karar vermektedir. Tanrı kompleksinin en yoğun yaşandığı alan olan "hayat ve ölüm" üzerinde güç, etki ve karar verme imkânına sahip kişilerde (özellikle diktatörler, hekimler, hâkimler ve askerlerde) görünen bu hayatı ve ölümü "yaratan" olma kompleksi oldukça yaygındır. Bu ayetlerde, elinde başkalarının kaderi üzerinde "kadir" olma iktidarlarını tutan muktedir kişiler istedikleri an istedikleri gerekçeler ile öteki, düşman veya zararlı ilan ettiği kesimleri "soykırıma" tabi tutmasının keyfiliği de görülebilir. Tarih keyfi bir nedenle sadece düşmanların değil kendi halklarını da ölüm ve hayat arasında tercihe zorlayan muktedirlerle doludur. Belki tarih dediğimiz şey de budur.

Firavun tüm Tanrı komplekslerinde ortak olan "sahiplenici kişilik/malikil mülk" özellikleri taşır. Sahiplenici kişilik "sahip olmak" hakkıyla elinde bulundurduğu güç ve yetkiler ile sınırsız bir iktidarın "kendine ait" olduğuna inanır. Hayatın, eşyanın, kaderin, iktidarın, insanların kendisine ait ve kendisi için yaratıldığını düşünür ve onların sadece bedenlerinin değil akıllarının ve ruhlarının da sahibinin kendisi olduğunu düşünür. Firavun da hem kendi halkının hem de İsrail oğullarının kendi mülkiyetinde olduğuna inanmaktadır. İktidarın mülkiyetinin mülkiyetin iktidarına neden olacağını düşünmektedir. Bu nedenle de tüm eylem ve söylemleri bu kişilik çerçevesinde gelişmektedir.

2. Esaretten Kurtuluş Müjdesi: "Gel Ey Musa, halkım İsrail'i Mısırdan çıkarmak için seni Firavun'a göndereyim".

Öldürülmemesi için bir sepette suya bırakılan Musa, Mısır sarayında büyüdü. Musa bir kavga sebebiyle yetiştiği Mısır sarayından ve ülkesinden ayrıldıktan sonra Midyan'da kahin Yitro'nun yanında kaldı. "Aradan yıllar geçti, bu arada Mısır Kralı öldü. İsrailliler hâlâ kölelik altında inliyor, feryat ediyorlardı. Sonunda yakarışları Tanrı'ya erişti. Tanrı iniltilerini duydu. İbrahim, İshak ve Yakup'la yaptığı antlaşmayı anımsadı. İsrailoğulları'na baktı ve onlara ilgi gösterdi" (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 2: 23-25) ve onları Mısırlıların zulmünden ve esaretten kurtarmak için Musa'yı seçti. "RAB Tanrı Musa'nın yaklaştığını görünce, çalının içinden, 'Musa, Musa!' diye seslendi. Musa, 'Buyur!' diye yanıtladı. Tanrı, 'Fazla yaklaşma' dedi, 'Çarıklarını çıkar. Çünkü bastığın yer kutsal topraktır. Ben babanın, İbrahim'in, İshak'ın, Yakup'un Tanrısıyım'. Musa yüzünü kapadı, çünkü Tanrı'ya bakmaya korkuyordu. RAB, 'Halkımın Mısır'da çektiği sıkıntıyı çok iyi biliyorum' dedi, 'Angaryacılar yüzünden ettikleri feryadı duydum. Acılarını biliyorum. Bu yüzden aşağıya indim. Onları Mısırlıların elinden kurtaracağım, o ülkeden çıkarıp geniş ve verimli topraklara, süt ve bal ülkesine, Kenanlıların, Hititlerin, Amorluların, Perizlilerin, Hivlilerin, Yevusluların topraklarına götüreceğim. İsraillilerin feryadı bana erişti. Mısırlıların onlara yapmakta olduğu baskıyı görüyorum. Gel, halkım İsrail'i Mısırdan çıkarmak için seni Firavun'a göndereyim'... "Ama biliyorum, güçlü bir el zorlamadıkça Mısır Kralı gitmenize izin vermeyecek. Elimi uzatacak ve aralarında şaşılası işler yaparak Mısır'ı cezalandıracağım. O zaman sizi salıverecek. Halkımın Mısırlıların gözünde lütuf bulmasını sağlayacağım. Gittiğinizde eli boş gitmeyeceksiniz. Her kadın Mısırlı komşusundan ya da konuğundan altın ve gümüş takılar, giysiler isteyecek. Oğullarınızı, kızlarınızı bunlarla süsleyeceksiniz. Mısırlıları soyacaksınız" (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 3: 4-10, 19-22).

Bu ayetlerde dikkat çeken en önemli özellik daha önce de bahsettiğimiz ve Tanrı tarafından kutsanan bir ulus için Tanrının bizzat kendisinin "halkım" diyerek yüceltmesidir. İkinci önemli ifade ise Tanrının kendi halkını duyması, bizzat yeryüzüne inmesi ve onlara yeryüzünde topraklar, ganimetler ve ziynet eşyaları müjdelemesidir. Mısırdan çıkışın bedeli veya kazancı da bu müjdeler olacaktır: "Mısırlıları soyacaksınız".

3. Kutsalın 'Tanrının Halkı'nda Sembolik İnşası: "İsrail benim ilk oğlumdur".

Musa, Tanrının halkını Firavun'un zulmünden kurtarmak ve vaat edilmiş topraklara götürmek için karizmatik kutsal bir misyon üstlenir. İnsanlarm ve halkının bu misyonun kutsallığına ve "Tanrının kendisine görünmesine" "inanması" için Tanrıdan kendisini kutsamasını ve hatta bazı Tanrısal güçleri kendisine vermesini ister. Musa'nın amacı Tanrısal bu güçleri (mucizeleri) göstererek halkını ve Firavunu ikna etmektir. Çünkü bu bir kutsallık (dini ve seküler kutsallık) savaşıdır:

> Musa, 'Ya bana inanmazlarsa?' dedi, 'Sözümü dinlemez, 'RAB sana görünmedi' derlerse, ne olacak?' RAB, 'Elinde ne var?' diye sordu. Musa, 'Değnek' diye yanıtladı. RAB, 'Onu yere at' dedi. Musa değneğini yere atınca, değnek yılan oldu. Musa yılandan kaçtı. RAB, 'Elini uzat, kuyruğundan tut' dedi. Musa elini uzatıp kuyruğunu tutunca yılan yine değnek oldu. RAB, 'Bunu yap ki, ataları İbrahim'in, İshak'ın, Yakup'un Tanrısı RAB'bin sana göründüğüne inansınlar' dedi. Sonra, 'Elini koynuna koy' dedi. Musa elini koynuna koydu. Çıkardığı zaman eli bir deri hastalığına yakalanmış, kar gibi bembeyaz olmuştu. RAB, 'Elini yine koynuna koy' dedi. Musa elini yine koynuna koydu. Çıkardığı zaman eli eski haline dönmüştü. RAB, 'Eğer sana inanmaz, ilk belirtiyi önemsemezlerse, ikinci belirtiye inanabilirler' dedi, 'Bu iki belirtiye de inanmaz, sözünü dinlemezlerse, Nil'den biraz su alıp kuru toprağa dök. Irmaktan aldığın su toprakta kana dönecek'. Musa, 'Aman, ya Rab!' dedi, 'Ben kulun ne geçmişte, ne de benimle konuşmaya başladığından bu yana iyi bir konuşmacı oldum. Çünkü dili ağır, tutuk biriyim. RAB, 'Kim ağız verdi insana?' dedi, 'İnsanı sağır, dilsiz, görür ya da görmez yapan kim? Ben değil miyim? Şimdi git! Ben konuşmana yardımcı olacağım. Ne söylemen gerektiğini sana öğreteceğim'. Musa, 'Aman, ya Rab!' dedi, 'Ne olur, benim yerime başkasını gönder'. RAB Musa'ya öfkelendi ve 'Ağabeyin Levili Harun var ya!' dedi, 'Bilirim, o iyi konuşur. Hem şu anda seni karşılamaya geliyor. Seni görünce sevinecek. Onunla konuş, ne söylemesi gerektiğini anlat. İkinizin konuşmasma da yardımcı olacak, ne yapacağınızı size öğreteceğim. O sana

> sözcülük edecek, senin yerine halkla konuşacak. Sen de onun için Tanrı gibi olacaksın. Bu değneği eline al, çünkü belirtileri onunla yapacaksın' (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 4: 1-17).

Tanrı Musa'ya halkını ikna etmek için çeşitli mucizeler vererek onu "Tanrı gibi olacaksın" sözleriyle kutsar. Bu kutsamada dikkat çeken en önemli şey Musa'ya verilen mucizelerin insanları ikna etmek için başta gözlere (yılana dönüşen değnek ve elinin beyaza dönüşmesi) olmak üzere kulaklara (kardeşi Harun aracılığıyla hitabet yeteneği) ve ruhlara hitaben korkutma (Nil'den alınan suyun toprakta kana dönüşmesi) yetisi verilerek duygulara çeşitli simgesel ve sembolik gösterilerle hitap edilmektedir. Tanrı'nın halkının ikna edilmesi için akıl ve kalp gibi bilgi ve iman unsurlarından ziyade çeşitli mucizelerle insanların duyuları üzerinden bir ikna ve kabul yaratılmaya çalışılmaktadır. Tevrat'ta gözlemlenen en önemli inanç sorunu da Tanrı'nın halkının "Tanrı gibi olacaksın" iddiasını hem Tanrı hem de Musa üzerinden sık sık sorgulamakta olduğudur. Mucize üzerinden bir misyona inandırılan Tanrının halkının mucize görmeden hiçbir düşün ve eylem geliştirememesinin ve sürekli kutsalı ve misyonunu sorgulaması bu yüzdendir. Mucizenin giderdiği her bir şüphe giderilmesi gereken yeni şüpheler için de sürekli mucizelere ihtiyaç yaratmıştır. Mucize arttıkça inanç zayıflamış, inanç zayıfladıkça da mucizeler artmıştır. Dinlerde mucizeler inanmanın değil inanmamanın bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Mucizeler Tanrının kendi varlığını ve gücünü kullara ispat etmeye icbar edilmesidir. Ne kadar şüphe varsa o kadar da mucize vardır.

Tanrı ve "Tanrı gibi" olan Musa'nın halkı ile sık sık yaptığı bu mucize tartışmalarında "Tanrının halkı" olan İsrailoğullarının daha sonraki hayat hikâyelerinde de çok yoğun ve yaygın olarak bir takım simgeler, semboller, diller ve ritüellere yönelmeler vardır. Bu unsurlar ne kadar artarsa bir dini bütünlüğün birliktelik, dayanışma ve öteki yaratma (veya öteki olma) konumu da o kadar artar. Bu değerler bir toplumu kendi içine ne kadar kapatırsa dışarıya da o kadar yabancılaştırabilir. Musa'nın mucize örneklerinde de gördüğümüz gibi aşırı bir simge, sembol, dil ve ritüel aracılığıyla yeni bir toplumun (ulusun/Tanrının halkının) inşasının kaynakları ve o toplumun dinsel ve tarihsel ayrıcalıkları/farklılıkları görülmektedir. Asa, yılan, beyaz el, su, kan, toprak vd. gibi simgesel ve sembolik evren Tanrının halkını kutsaması örnekleridir. Kutsallık, büyük ölçüde simge ve dil aracılığıyla bir inançta kendini ifade eder. Kutsal olan, kendi inanç yasalarını topluma kabul ettirebilmek için sembollerden, simgelerden ve dilden faydalanır. Kullanılan dil ve semboller, 'inanç dünyası' içinde yer alan ve

çok önemli ikna fonksiyonu yerine getiren unsurlardır. İnsanın etrafındaki evreni anlamasına yarayan bu 'inanç dünyası', bir kutsallık bütünü olarak karşımıza çıkar. Bu bütünün oluşturduğu parçalara da simge denir. Simgeler, topluma iki alanda rehberlik eder: bilgilerin sistematikleştirilmesini mümkün kılan bilişsel çerçeveyi sağlar ve iyi-kötü gibi ahlaki ve duygusal hayata bir düzen verir. Her simge ve sembol, dinsel, siyasal ve toplumsal alanda bir düşünsel ve değersel çağrışımlar yaparak toplumda ortak bir "bilinç" yaratır. Bu bilinç, din ve dil bütünselliği içerisinde toplumda birlik, beraberlik ve uyum sağlar. Simgeler, dünyanın algılanmasında kullanılan sistem gözlükleridirler. Simgeler, dini veya seküler kutsallığın 'yüklü/verili' taşıyıcı araçları olarak; inanç dünyasının içindeki tüm kategorileri sınıflandırma, inanç bütünlüğündeki ortak değerlerin neler olduğunu hatırlatma ve onlara uymaya zorlama, bu değerleri içerme, duygusal tepkileri boşaltma ve açığa dökme ve ortak bilişsel bir evren kurma işlevi görürler. Simgeler, semboller ve bunların inanç bütünlüğüne yönelmiş dilleri daima dinin veya seküler dinlerin değer ve ilkelerine tabi olarak işlev görürler ve o kutsallık kaynağına bireysel uyum ve meşruiyet sağlamak için kullanılır. Tevrat'ta var olan simge ve sembollerin çokluğu bu kutsallık kaynağı ile olan ilişkinin aşırı yoğunluğundan ve karşıt seküler gücün (Firavun) de aynı dil ile (sembol ve simgelere dayanma) savaşmasından kaynaklanmaktadır.

> Böylece Musa karısını, oğullarını eşeğe bindirdi; Tanrı'nın buyurduğu değneği de eline alıp Mısır'a doğru yola çıktı. RAB Musa'ya, 'Mısır'a döndüğünde, sana verdiğim güçle bütün şaşılası işleri Firavun'un önünde yapmaya bak' dedi, 'Ama ben onu inatçı yapacağım. Halkı salıvermeyecek. Sonra Firavun'a de ki, 'RAB şöyle diyor: İsrail benim ilk oğlumdur. Sana, bırak oğlum gitsin, bana tapsın, dedim. Ama sen onu salıvermeyi reddettin. Bu yüzden senin ilk oğlunu öldüreceğim'...RAB Harun'a, 'Çöle, Musa'yı karşılamaya git' dedi. Harun gitti, onu Tanrı Dağı'nda karşılayıp öptü. Musa duyurması için RAB'bin kendisine söylediği bütün sözleri ve yapmasını buyurduğu bütün belirtileri Harun'a anlattı. Musa'yla Harun varıp İsrail'in bütün ileri gelenlerini topladılar. Harun RAB'bin Musa'ya söylemiş olduğu her şeyi onlara anlattı. Musa da halkın önünde belirtileri gerçekleştirdi. Halk inandı; RAB'bin kendileriyle ilgilendiğini, çektikleri sıkıntıyı görmüş olduğunu duyunca, eğilip tapındılar (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 4: 20-23,27-31).

İsrail halkı ile Tanrı RAB arasındaki ilişkilerin yoğunluğunun etkisiyle doğmuş olan simgesel ve sembolik evren, bir inanç ve kutsallık bütünlüğünün dilini aktarma, koruma ve değiştirme işlevi aracılığı ile de topluma yeni bir anlam ve şekil dünyası verme ve dini/toplumsal düzenin aynı biçimde

sürdürülmesi için ortak hayat bütünlüğünün/ kolektivitenin korunmasını ve sürdürülmesini amaçlamaktadır. Tevrat boyunca gözlemlenen bu evren, bir topluluk/ulus biçimi olarak hem üyeleri arasındaki benzerliğe hem de dışarıdakilerin farklılığına sürekli ve aşırı vurgular yaparak sadece ulusal ve dinsel değil aynı zamanda da simgesel sınırlar yaratılarak toplumun diğer toplumlardan yalıtılması için başlangıç ve sona dair üstünlük iddiası güçlendirilir ve ortak inanç bütünlüğü içinde yaşama zorunluluğunun bilinci kazandırılır. İsrail halkına kimlik, "rol" ve ödev yükleyen bu simgeler, semboller ve ritüeller diğer insanları ayıran/dışlayan "sınırlar" yaratır. Bu sınırlar, insanların içeridekiler ve dışarıdakiler arasmda bir ayrım yapılabilmesini ve kendi topluluğuna ilişkin bilincinin ve duyarlılığının yükseltilmesini sağlar. Sınırlar, inanç bütünlüğü içindeki farklılıkları gizleyip, ortak olanı öne çıkarmakta, bir "Biz" duygusu yaratmaktadır. İnsanları kendi kişisel değer ve ilkelerinden uzaklaştırıp inanç grubunun/Yahudilik üst ilke ve değerleriyle kuşatmaktadır. Bireyler toplumsal algılamalarını simgesel bir biçimde kurmakta ve bunu kendi kimliklerinin başvuru kaynaklarına dönüştürmektedirler. Simgelerin gücünün kaynağı, geçmiş ile sürekliliği temsil etme ve geleceği de aynı doğrusallıkla düzenleme yeteneklerine sahip olmalarıdır. Simgeler, ortak ritüellerde inanç üyelerini bir arada tutmak için belli aralıklarla kullanılan anahtar öğelerdir. Ortak inanç bütünlüğü içinde kutsal-lanetli, kahraman-hain, haram-helal, şeytan-melek, günah-sevap, mümin-kâfir, cennet-cehennem gibi imgeler vardır. Bu imgeler ayinler/ritüeller/törenler/bayramlar aracılığıyla kolektif bilinçlenme sürecine aktarılır. Kolektif bilinç, kolektif yaşam ve dayanışma kişinin yaşamının üzerine çıkarılır. Kolektif birlik ve bilinç böylece çok katı bir kolektif Tanrı kompleksi yaratır.

Simgeler ve ritüeller aracılığıyla insanlar/müminler onları aşan ve kendilerini aktif bir parçası hissettikleri bir varlık (Tanrı RAB veya Tanrı gibi olan Musa) ile özdeşleşmekten kaynaklanan yoğun bir 'iman' ortamına girer. Kolektif inanç bütünlüğü, bu simgeler, semboller ve ritüeller dünyası içerisinde; diğer kategorik ayrımlara karşı üstünlük, farklı olanlara karşı dışlama ve düşmanlık ile diğer/öteki tüm inanç girişimlerine karşı devamlı "teyakkuz" hali (güvenlik, korku ve savaş) sürdürülmektedir. Kolektif Tanrı kompleksi bu "teyakkuz" haline süreklilik kazandırmak için inşa edilir. Bu "teyakkuz" kurgusu içinde sıkı bir toplumsal (Tanrının halkı/ulusu) kontrol ve disiplin, dinsel korunma, içe kapanma ve ötekine yabancılaşma ortaya çıkar. Bu sayede, müminleri sınıflandırma ve görevlendirme, toplumsal hayatı tanımlama, "Tanrı gibi" olan kutsal güçlere mutlak bağlılığı öğretme, kolektif birlik ve beraberliği güçlendirici araçları üretme, hâkim

inanca uygun ve uyumlu müminler yaratma, toplumsal davranış kalıpları ve ilişkilerini düzenleme, kısaca bir 'kapalı inanç toplumu inşası' gerçekleştirilir.

Bu inanç toplumunun kolektif Tanrı kompleksi hiyerarşisinde en tepede Tanrı RAB yer alırken seküler inancın ürettiği kolektif Tanrı kompleksi hiyerarşisinin en tepesinde ise Firavun yer alır. Yahudi halkının sık sık Musa'ya "Tanrın kendisi Firavunla savaşsın" demesinin sebebi de budur. Sonuçta bu karşılıklı kutsallık savaşı, kolektif birlik ve bütünlüğün sağlanması için güçlü mucizeler ve düşmanlardan korunmak ve kurtulmak için güvenlik korkusu yaratır. Kutsal simgeler ise, insanların kutsallığa boyun eğmesini sağlamak için öğreti (din), kutsallığın anlamlarını öğretmek için öğretici (peygamber) ve simgeler topluluğundaki anlamların mevcut dünya görüşünün dışında anlamlanmaması ve yorumlanmaması için 'kutsal yasalar'ı (kitap) gerekli kılmaktadır. Son tahlilde ister mucize, ister korku, isterse umut ile olsun kutsala ve kutsallığın gücü olan "belirtilere" inanması gereken bir halk vardır ve bu halk "Tanrının halkı" olduğu için ancak "Tanrı gibi" olana ve olmaya inanacaktır: "RAB, 'Eğer sana inanmaz, ilk belirtiyi önemsemezlerse, ikinci belirtiye inanabilirler' dedi, 'Bu iki belirtiye de inanmaz, sözünü dinlemezlerse, Nil'den biraz su alıp kuru toprağa dök. Irmaktan aldığın su toprakta kana dönecek". Tüm bu belirtiler yukarıda ifade edilen bir "kutsal ulusun" inşası için başlangıç hükmündedir ki, bu bile "onlara rağmen" olmaktadır.

E. KORKU ve UMUT ARASINDA KUTSALLIK SAVAŞI

Yahudi geleneği ve kültüründe kişisel, kolektif ve evrensel Tanrı komplekslerinin kaynaklarının başında "oğul" kavramı gelmektedir. Yahudilikte sembolik ve merkezi bir öneme sahip olan bu kavram, Yahudi toplumu için kutsal ve mitolojik bir çerçeve kazanmış ve sonuçta Tanrı ile insan arasındaki ilişkiyi ifade eden bir içeriğe sahip olmuştur. Tanrı en üstün ve kutsal mutlak gerçekliği temsil ederken onun seçkin oğulları da aynı gerçekliğin yeryüzü temsilcileri olarak kutsanmaktadır. Bu bağlamda "oğul" kavramı hem bireysel hem de toplumsal anlamda kullanılmıştır. Bu gelenek daha sonra da çok güçlü olarak İsa'nın şahsında tecessüm etmiştir. Öncelikli olarak "oğul" kavramı toplumsal anlamda İsrail kavmine karşılık gelirken, bireysel anlamda İsrail'in peygamberleri, kralları ve yöneticileri için kullanılmıştır. Bu kavramla ortaya konulmak istenen şey, kutsal seçilmişliği ifade ederek diğer kavimlere olan mutlak üstünlüğü aynı zamanda kutsal üstünlükle beslemektir. Tanrının oğulları olarak seçilmiş halkın kutsal üstünlüğü aynı zamanda ondan kaynaklı kişisel, kolektif ve evrensel Tanrı

komplekslerinin siyasal ve toplumsal meşruiyet kaynağı olarak diğer uluslara tekebbür içinde tahakküm etme hakkının da doğal uzantısıdır. Bu bakımdan Tanrı, insanlığa kutsal öğretilerini ve ahlaki değerlerini öğretmek için İsrail'i kendi oğulları/halkı olarak seçmiş, onlarla ahitleşmiş ve bu seçkin halkı doğru bir şekilde yönlendirebilmek için de İsrail'in peygamber, kral ve yöneticilerini de onlara önder olarak seçmiştir. Bu nedenle kişisel kutsanmışlığm (oğul) kaynağı da kolektif kutsanmışlıktır (İsrail oğulları). Peygamberler, krallar ve Yahudi yöneticilerinin kutsiyet ve kudretlerinin kaynağı kutsal İsrail oğullarının bir oğlu olmaktan kaynaklandığı için de halkın üzerindeki otoriteleri oldukça sınırlıdır. Hatta zamanla oğul inancı kolektif Tanrı kompleksini güçlendirdiği için Babanın kutsiyetinin ve üstünlüğünün kaynağı bile oğullarından kaynaklanır olmuştur. Bu yüzden İsrail halkı ile Tanrı RAB arasındaki ilişki zaman zaman kimin Tanrı kimin kul olduğu sorularının sorulmasına bile neden olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında kutsallaştırılmış oğul kavramı ile ontolojik bir birliktelikten ziyade Tanrı ile seçkin halkı arasındaki soyut, elitist ve aynı zamanda da tekelci bir birlikteliğin varlığı amaçlanmıştır. Manevi bir vahdet-i vücuttan ziyade maddi ve dünyevi bir vahdet-i vücut anlayışı esas olmuştur. Bu çerçevede Baba ve oğulları ilişkisine zaman zaman sert ve kıskanç bir babanın cezalandırıcılığı, zaman zaman sevecen ve merhametli bir babanın affediciliği, zaman zaman söz dinlemeyen asi oğulların isyanı ve inkârı, zaman zaman da oğulların pişmanlık içinde tekrar baba ocağına dönmesi örnekleri Tevrat'tın ruhuna sinmiştir.

1. Tanrı, Tanrı Gibi, Tanrı'nın Oğulları ve Tanrı Kompleksleri: "Bizi Firavun ve görevlilerinin gözünde rezil ettiniz. Bizi öldürmeleri için ellerine bir kılıç verdiniz".

Baba ve oğullarının kutsallık ilişkisi nedeniyle Yahudilik hem bir kavmi hem de bir dini birlikte ifade eden ulusal bir karakter arz etmektedir. Nitekim Tanrı'nın oğullarını terbiye edici bir baba olarak tasavvur edilmesinin sıklıkla vurgulanmasının nedeni de budur. Diğer bir neden ise Mısır Firavunlarının insanlar üzerinde hâkimiyetlerini meşru kılmak amacıyla kendilerini Tanrı Osiris'in oğulları olarak ilan etmeleri ve bu iddia ile de EN, TEK, MUTLAK ve ÜSTÜN olan Tanrı'yla ilişkiyi kendi tekellerine almış olmalarına yönelik bir cevap arayışı vardır. Nasıl ki bir baba olarak Tanrı insanlarla iletişime geçmek ve onları yönetmek için Firavun'a temsil yetkisi vermişse aynı şekilde Tanrı RAB de bu yetkiyi bir kolektivite olarak kendi kutsal halkı ve oğulları olan Yahudilere vermiştir. Onlar zaten Tanrının oğulları olarak ona ait her türlü güç, mülkiyet ve kutsallığın da

yeryüzündeki tek varisleridir. Tanrı vasiyeti olan kutsal yasalarını ve yeryüzü egemenliğini insanlığa bir şekilde gösterecekse bunu da ancak yasal varisi olan İsrail oğulları eli ile gösterecektir: "Musa Tanrı'mn huzuruna çıktı. RAB dağdan kendisine seslendi: 'Yakup soyuna, İsrail halkına şöyle diyeceksin: Mısırlılar'a ne yaptığımı, sizi nasıl kartal kanatları üzerinde taşıyarak yanıma getirdiğimi gördünüz. Şimdi sözümü dikkatle dinler, antlaşmama uyarsanız, bütün uluslar içinde öz halkım olursunuz. Çünkü yeryüzünün tümü benimdir. Siz benim için bir kâhinler krallığı, kutsal bir ulus olacaksınız. İsrailliler'e böyle söyleyeceksin'. Musa gidip halkın ileri gelenlerini çağırdı ve RAB'bin kendisine buyurduğu her şeyi onlara anlattı. Bütün halk bir ağızdan, 'RAB'bin söylediği her şeyi yapacağız' diye yanıt verdiler" (Tevrat, Mısırdan Çıkış, 19: 3-8).

"Tanrı gibi" olan Tanrının oğlu Musa Tanrıdan aldığı kutsal güçle "Tanrının oğulları" olan İsrail halkını Tanrı kompleksi içinde "inatçı" bir doğaya sahip Tanrı Osiris'in oğlu Firavun'dan kurtarmak için Tanrıların oğulları aracılığıyla yaşanan savaşı temsil eden yol hikâyesine başlar. Bu hikâyede "Tanrı gibi" olan Musa'nın sadece kişisel Tanrı kompleksi sahibi Firavun ile değil aynı zamanda kolektif Tanrı kompleksi sahibi "Tanrınm oğulları" olan İsrail halkı ve bizzat Tanrı ile de mücadelelerine tanık olmaktayız. Bu mücadelenin asli nedeni "zoraki peygamber" olmuş bir kişi, "zoraki özgürlüğe" yöneltilmiş bir halk ve "zoraki Tanrı" olmaya şartlanmış bir RAB arasındaki "zorakilik" ilişkisinin doğurduğu karşılıklı sorunlarla mücadeledir. Her üç zorakilik ilişkisi karşılıklı olarak gönülsüzlük ve güvensizlik ilişkisi doğurmuş ve her durum ve olayda da bir ilişkideki zorakiliğin tüm çekilmezlikleri/tahammülsüzlükleri ortaya çıkmıştır. En basit zorlukta bile zoraki peygamber olmuş kişinin serzenişleri, zoraki özgürleştirilen halkın "keşkeleri" ve zoraki RAB olmaya çalışan Tanrının öfkeleri birbirini beslemiştir. Bu karşılıklı zorakilik mücadelesi Tanrısala ait olan ve Tanrısala ait alan hakkındaki ve üzerindeki bir savaşa dönüşmüştür:

> "Sonra Musa'yla Harun Firavun'a gidip şöyle dediler: 'İsrail'in Tanrısı RAB diyor ki: 'Halkımı bırak gitsin, çölde bana bayram yapsın'. Firavun, 'RAB kim oluyor ki, O'nun sözünü dinleyip İsrail halkını salıvereyim?' dedi. 'RAB'bi tanımıyorum. İsrailliler'in gitmesine izin vermeyeceğim'. Musa'yla Harun, 'İbraniler'in Tanrısı bizimle görüştü' diye yanıt verdiler, 'İzin ver, Tanrımız RAB'be kurban kesmek için çölde üç gün yol alalım. Yoksa bizi salgın hastalık ya da kılıçla cezalandırabilir'. Mısır Firavunu, 'Ey Musa ve Harun, niçin halkı işinden alıkoyuyorsunuz? Siz de işinizin başına dönün' dedi, 'Bakın, halkınız Mısırlılar'dan daha kalabalık, oysa siz

onların işini engellemeye çalışıyorsunuz'. Firavun o gün angaryacılara ve halkm başındaki görevlilere buyruk verdi: 'Kerpiç yapmak için artık halka saman vermeyeceksiniz. Gitsinler, kendi samanlarını kendileri toplasınlar. Önceki gibi aym sayıda kerpiç yapmalarını isteyin, kerpiç sayısını azaltmayın. Çünkü tembel insanlardır; bu yüzden, 'Gidelim, Tanrımız'a kurban keselim' diye bağrışıyorlar. İşlerini ağırlaştırın ki, meşgul olsunlar, yalan sözlere kulak asmasınlar'... Bunun üzerine İsrailli görevliler Firavun'un yanına varıp yakındılar: 'Neden kullarına böyle davranıyorsun? Neden bize saman verilmediği halde, 'Kerpiç yapın!' deniyor? İşte kulların dövülüyor, oysa suçlu senin kendi halkındır'. Firavun, 'Tembelsiniz siz, tembel!' diye karşılık verdi, 'Bu yüzden 'Gidip RAB'be kurban keselim' diyorsunuz. Haydi, işinizin başına dönün. Size saman verilmeyecek; yine de aynı sayıda kerpiç üreteceksiniz'. Kendilerine, 'Her gün üretmeniz gereken kerpiç sayısını azaltmayacaksınız' dendiğinde İsrailli görevliler zor durumda olduklarını anladılar. Firavun'un yanından ayrılınca, kendilerini bekleyen Musa'yla Harun'a çıkıştılar. 'RAB yaptığınızı görsün, cezanızı versin!' dediler, 'Bizi Firavun'la görevlilerinin gözünde rezil ettiniz. Bizi öldürmeleri için ellerine bir kılıç verdiniz'. Musa RAB'be döndü ve 'Ya Rab, niçin bu halka kötü davrandın?' dedi, 'Beni bunun için mi gönderdin? Senin adına Firavun'la konuşmaya gittim gideli Firavun bu halka kötü davranıyor. Sen de kendi halkını kurtarmak için hiçbir şey yapmadın" (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 5: 1-23).

Musa'nın halkının bırakılması teklifini ve Tanrısını reddeden (tanımayan) Firavun "inatçı" kişisel Tanrı kompleksi içinde İsrail halkının üzerinde sadece otoriter bir güç değil totaliter bir güçle de hayat düzenlemesine gitme kararı alır. Onların bayram yapma ve kurban kesme ritüellerine itiraz ederek sadece kendisine kul ve köle yani kurban olmalarını ister. Bu amaçla Firavun, Musa ve Harun'u "halkı işinden alıkoymakla" suçlayarak İsrail halkının iş yükünü, meşguliyetini ve çalışma saatlerini arttırır ve onları angaryaya mahkûm eder. Firavun bunu yaparak onlarm "yalan sözlere kulak asma"larının yani düşünsel bir inanç ve bozgunculuk içine girmelerinin önünü kesmektedir. İnsanlar işleriyle ne kadar meşgul olurlarsa işverenlerle de o kadar az meşgul olurlardı. Bir halkın hayatına ve kaderine hükmeden bir muktedir olarak Firavun bu amacında da başarılı olarak Tanrının halkını Tanrının yanından uzaklaştırıp kendi yanına çekmeyi başarır. Tanrının halkı da Tanrı RAB ve Tanrı gibi olan Musa'ya sadakat göstermeyip şikâyet mercii ve kulluk sunusu olarak Tanrı'yı değil Tanrı kompleksini tercih ederler ve "Firavun'un yanına varıp 'neden kullarına böyle davranıyorsun?' diye yakınırlar". Böylece Tanrı kompleksi ile zalimine aşık

olma sendromu yani kulluk kompleksi birleşmiş olur. İki Tanrı arasmda kalan İsrail halkı düştükleri bu "rezil" durum için de Musa ve Harun'u suçlarlar: "Firavun'un yanından ayrılınca, kendilerini bekleyen Musa'yla Harun'a çıkıştılar. 'RAB yaptığınızı görsün, cezanızı versin!' dediler, 'Bizi Firavun'la görevlilerinin gözünde rezil ettiniz. Bizi öldürmeleri için ellerine bir kılıç verdiniz' dediler. Musa ise olanlardan tamamen Tanrıyı suçlu tutarak halkının kendisine yönelttiği tüm suçlamaları Tanrıya "yansıtır": "Musa RAB'be döndü ve 'Ya Rab, niçin bu halka kötü davrandın?' dedi, 'Beni bunun için mi gönderdin? Senin adına Firavun'la konuşmaya gittim gideli Firavun bu halka kötü davranıyor. Sen de kendi halkını kurtarmak için hiçbir şey yapmadın" der. İsrail halkı, bir tarafta Mısır'dan ayrılmaları için "izin" çıkmadığında kendilerini bekleyen Tanrı (RAB) tarafından verilecek "salgın hastalık ya da kılıçla cezalandırılma" korkusu diğer tarafta Mısır'da kalmaları halinde "eline bir kılıç verilen" Tanrı kompleksi (Firavun) tarafından "öldürülme" korkusu içindedir. Korkunun ürettiği sonuç ise her zaman daha güçlü olana sığınma yönünde gelişen korkunun ikiz kardeşi ikiyüzlülüktür. Aslında tarih, özelde İsrail halkının genelde ise tüm insanlığın yaşamı boyunca yüz yüze kaldığı bu iki Tanrı (korku) arasında yaşamaya mahkûmluk/ikiyüzlülük durumudur: bir tarafta din Tanrısı diğer tarafta siyaset Tanrısı (Tanrı kompleksi).

2. Korku ve Umut Arasında Tanrısal Savaş veya Tanrılar Savaşı: "Musa RAB'be döndü ve 'Beni bunun için mi gönderdin? Senin adına Firavun'la konuşmaya gittim gideli Firavun bu halka kötü davranıyor".

İnsan ve insanlık tarihi aslında ikiye bölünmüş bir hayatın, ölümün, tanrısal inanışın ve savaşın hikâyesidir. Diyalektik olarak var olan ve insana ve hayata dair her şeyin özünde bu ikili çatışma kültürünü bulmak mümkündür. Neredeyse tüm medeniyetlerde ortak olan insanların yaratılmasında doğalarını inşa eden kil (toprak/çamur) ve kan (tanrının kanı/tükürüğü/nefesi/ruhu) sürekli çatışma halindedir. Tarih ve insana dair neredeyse her şey insanların doğasındaki bu ikiliğin çatışmasının ürünüdür. İnsan doğasının bir yanında tanrılık diğer yanında kulluk, bir yanında iyilik diğer yanında kötülük, bir yanında hayat diğer yanında ölüm, bir yanında korku diğer yanında güven, bir yanında savaş diğer yanında barış, bir yanmda iktidar diğer yanmda itaat vardır. İnsanların bu ikili çatışma dünyası tanrılar için de geçerlidir. Çünkü insanların bedenleri ve ruhları üzerinde egemenlik kurmak isteyen ve bu yüzden birbiriyle çatışan ikili doğası bu kez evrene ve insana hâkim olmak isteyen ve yine birbiriyle sürekli savaş halinde olan tanrılar ya-

ratmıştır. Hepsinde de ikili tanrıların rolleri aynıdır: Korku ve Güven, Kaos ve Düzen, Kötülük ve İyilik, Karanlık ve Aydınlık, Siyah ve Beyaz.

En eski uygarlıklardan birisi olan Çin düşüncesinin temel unsurlarından biri ikili çatışma kaynağını temsil eden "Yin" ve "Yang" ilkesidir. Yin; karanlık, ölüm, gece, negatif, soğuk, kadın, pasif, yumuşak, kış gibi değerleri, Yang ise ışık, aydınlık, yaşam, gündüz, pozitif, sıcak, erkek, aktif, sert, yaz gibi değerleri temsil eder. Bu ilkeye göre evrendeki tüm şeylerin ve süreçlerin birbiriyle çatışan ama sadece bir karşıtlığın kutuplarından biri olarak varlık kazanabilen iki yönü vardır. Kaos-güven, dişil-eril, sıcak-soğuk, yukarı-aşağı, başlangıç-bitiş, zaman-mekân, aydınlık-karanlık, doğu-batı gibi. İnsanlık tarihindeki tüm varlık, var oluş ve değişimler bunların dinamik etkileşiminden kaynaklanır. Yin zayıflığın timsali aydır. Yang ise güçlülüğün timsali güneştir. Ancak hem Yin'in hem de Yang'ın doğasında öbüründen bir parça vardır. İki güç birbirini hem çeker hem de tamamlar. Korku ile güven gibi, savaş ve barış gibi zıtların birlikteliğini mümkün kılan tam da bu ilişkidir. İki karşıt unsur sürekli birbirinin yerine geçer. Oluşumlar, karşıtı olmadan açıklanamazlar. Karşıtların biri, diğerinden bağımsız olamaz. Gündüz olmadan gece, gece olmadan gündüz, korku olmadan güven, güven olmadan korku; kaos olmadan düzen, düzen olmadan kaos açıklanamaz. Biri olmadığı sürece diğeri de yoktur. Karşıtlar, birbirine dönüşebilen yapıdadır. Dönüşüm aşamalarla, kendi sürecine bağlı olarak gerçekleşir. Fakat denge hiçbir zaman gerçekleşmez. Karşıt kutuplardan birinin ahlaki açıdan diğerine üstünlüğü söz konusu olmazsa da çeşitli felsefi akımlar çoğu kez kutuplardan birini ya da diğerini öne çıkartmıştır. Örneğin Taocular dişil ve yumuşak Yin'i, Konfüçyüsçüler ise eril ve sert Yang'ı yeğ tutarlar. Yang beyaz, Yin ise siyahtır.

Yine eski uygarlıklardan Mezopotamya'da Babil Atramkhasis efsanesi "inuma ilu av-ilu" (tanrılar insanken) sözleriyle başlar. Tanrılar insanken tıpkı insanlar gibi iki doğalı bir çatışma evrenine sahiptiler. Yakındoğu'da, Mezopotamya'da, Sümer ve Akad inanışlarında birbiriyle çoğu zaman çatışma içinde olan iki tanrı vardır: An ve Enlil (Sümer); Enki ve Ninmah, Teşub ve Kumarbi (Hitit); El ve Baal (Ugarit); Hürmüz (aydınlık/iyilik) ve Ehrimen (karanlık/kötülük) (İran Zerdüştlüğü); Marduk ve Asur. Bu tanrılar devlet tanrısıdır ve görevleri kainatı korku kaynağı olan ejderha Tiamat'ın yıkımından korumak ve insanlığı yok etmek isteyen iki kötü iblis olan Lamaştu ve Pazuzu ile savaşmak ve kralın hükümranlığını korumaktır. Bu tanrılar dünyayı ve insanları taş, ateş ve sudan oluşan canavarlardan korurlar. Ekinleri farelerden ve felaketlerden korusun diye tanrı Ninuta'ya

adaklar kurban edilir. Mezopotamya'da İnana, Marduk ve Ninurta gibi tanrıların görevi dünyayı ve insanları tehdit eden canavarlardan korumaktır. Mezopotamya medeniyetleri Babil, Sümer ve İbranilerde tanrılar büyük tufandan insan ırkını kurtarıcı güçtür. Sümerlerde insanların düşmanı olan diğer tanrılara karşı insanları kollayan, tufan olayında onlara gizlice gemi yapmasını söyleyen tanrı Enki'dir. Karanlığa ve karanlığın temsil ettiği zulme karşı "ışık" anlamına gelen güneş ve aydınlığı doğal olarak da adaleti temsil eden Sümer tanrısı Utu'dur. Hammurabi'nin kanunlarını aldığını ve onun kutsal gücünü temsil ettiğini iddia ettiği tanrı da yine budur.

Yakındoğu mitolojilerinde gerçek hayata paralel olarak bir de "Ölüler Diyarı" vardı. Kötü ruhların, hayaletlerin, kötü niyetli tanrıların ve iblislerin bulunduğu bu dünya gerçek dünyaya müdahil olabiliyor ve insanların hayatlarını olumsuz yönde yönetebiliyordu. Ölüler ile canlılar iç içe yaşadıkları için hayat ve ölüm de birliktedir. Tüm kötü unsurlar korku ve dehşet salarak kontrol ettikleri canlıların hayatlarına ve kaderlerine yön verebiliyorlardı. Dünyada tapınılan tanrıların rolü de tüm bu korku ve kötülük kaynaklarına karşı insanları iyilik ve güvenlik içinde tutmaktı. Enheduana bir şiirinde tanrıça İnana için şöyle yazar: "görünüşünle dehşet uyandırdığın, düşmanlarına bu dehşeti saçtığın, sana başkaldıranları toptan yok ettiğin, hatta onların cesetlerini bir hayvan gibi yediğin herkesçe görülecektir". İnsanlar tanrıları yaratıp korkularından emin olduklarında ise kendilerini tanrı ilan ettiler. Çünkü onlar da tıpkı tanrılar gibi korku ve güven yaratabiliyor, insanları kötülüklerden koruyabiliyordu. Böylece tarih sahnesine tanrı-krallar çıkıyordu. Tarihte adı geçen ilk Tanrı-Kral Akad imparatoru Naram-Sin'dir. Tanrılar insanken ile başlayan süreç insanlar tanrıykene evrilir. Böylece koruyucu tanrı figürü sadece hükümdarlara ve devletlere ait bir inanışa dönüşür ve "tanrı adına"nın yerini bizzat "tanrı olarak" alır.

Yahudilerinde uzun süre kültürü altında yaşayıp etkilendikleri Mısırlılar hem siyasal hem dinsel hem de sosyal hayatlarını düzenleyen binden fazla tanrı yarattılar ve insanı serseme çevirecek kadar karmaşık bir panteonu kapsayan hayret verici bir din kurdular. Diğer kültürlerin tanrıları gibi Mısır tanrıları da kendilerini yaratan insanların amaçlarına, arzularına ve korkularından korunmalarına hizmet ettiler. Tıpkı diğer medeniyetlerde olduğu gibi Mısırlılar için hayat ve evren birbiri ile karşıtlıklardan oluşan bir ikilik düzeniydi. İkilik düzeninin tanrıları da birbiriyle çatışan ve egemenlik kurmak isteyen ikili tanrılardı. Tanrılar arasında da büyük bir hiyerarşik düzen ve bürokratik yapı vardı. Mısırlılar aynı hiyerarşik ve bürokratik düzeni piramit mükemmelliğinde yeryüzünde de gerçekleştirdiler.

Çeşitli asil soylar ve kabileler kendi tanrılarının ve doğal olarak da kendi iktidarlarının egemenliği için tıpkı tanrılar gibi savaştılar. En büyük savaş da en büyük tanrı kabul edilen korku ve ölümü temsil eden Osiris'in (ölüler diyarının efendisi) altında yer alan Set ve Horus'un savaşıdır. Böylece her iki tanrı çatışması bir yandan korku, şiddet ve kaosu (Set) diğer yandan da güven ve düzeni (Horus) kişiselleştirir. Bu kişiselleştirmede "tanrının oğlu" olan Firavun da yine güven ve düzenin temsilcisi tanrı-kral olarak ortaya çıkar. Firavun bu çok katmanlı ve aşırı hiyerarşik bürokrasi ortamında tanrılar ile uyrukları arasındaki ilişkiyi sağlar. Bu bürokratik yapının tüm dünyevi ilişkilerini ise tapınaklara bakmakla görevli ruhban sınıfı ve din bürokrasisi üstlenmiştir. Korku hemen arkasından iktidarı yaratmış ve iktidar da korkuya dayanan bir tanrılar ve insanlar hiyerarşini ve bürokrasisini yaratmıştır.

Homeros, 'İlyada' adlı eserinde korkunun, şiddetin, kaba kuvvetin ve terörün simgesi olan ve tehditkar, azgın, kuralsız, korkunç ve uğursuz olarak nitelendirilen savaş tanrısı Ares'ten bahseder. Ares, annesi Hera ve babası Zeus'un bile saygı ve sevgi göstermediği ve asla yüz vermediği, insanların ve insanlığın en büyük düşmanı olarak sunulan olumsuz ve karanlık bir karakterdir. Fakat bu kötülük, çirkinlik ve karanlık sembolü karakter, güzellik tanrıçası Aphrodit'in de aşığı olarak bilinir. Savaş tanrısı Ares ile güzellik tanrıçası Aphrodit'in ilişkilerinden üç tane çocukları olur: Deimos (Kaygı), Phobos (Korku) ve Harmonia (Uyum). Yunanlılar, Tanrı ilan ettikleri Deimos (Kaygı) ve Phobos (Korku) adma tapınaklar ve heykeller yapmışlardı. Aynı Tanrılar (Kaygı ve Korku) Romalılar tarafından da yüce kabul edilip Pallor ve Pavor adlarında tapınaklar ve heykeller yaptırmışlardı. Askeri başarısızlıkların ve krizlerin sorumluluğunu onlara yüklüyorlardı. Kötü ruhları ve başarısızlık korkularını yok etmek için onlara adaklar sunuyor ve ibadetlerde bulunuyorlardı. Onlar, kötülüklere ve başarısızlıklara karşı dost olunması gereken müttefikler ya da korkunç düşmanlar olarak görünüyordu. Fakat onlar için korku sadece savaş alanı ile sınırlı değildi, korku her zaman ve her yerde var olan en büyük düşmandı. Korkudan korunmak için sığınılacak tek yer de yine korkunun kendisi idi.

Korku, her zaman ve her yerde hazır ve nazır olarak vardı. Siyaset bunun keşfedilip, yönetilip yönlendirilmesi ve insanların bedenlerine ve ruhlarına sindirilmesi ile başladı. Siyaset, korkuyu bir iktidar aracı olarak kullanmaya başladığında da zaten korku kendi iktidar aracı olarak siyaseti kontrol etmekteydi. Siyaset kendini yaratan korku tanrısının kulu olarak onun bahşettiği korku tanrılarının da tanrısı oldu. Böylece tanrısal korku hiyerarşisi

siyasal korku hiyerarşisine dönüştü. Korku hiyerarşisinde herkes korktuğu tanrının kulu, korkuttuğu kulun tanrısı oldu. Bu korku hiyerarşinin en tepesinde tek korku tanrısı yer aldı. Tanrıdan başka herkesin tanrısı oldu. Korkuya dair tüm sıfatlar insanları ve korkuyu özdeş yaratan bu tek Tanrı'ya atfedildi. Tanrı zamanla kutsal kitaplar aracılığıyla korkuya evrensel bir değer yükleyip Tanrısal korku haklarını kendini yeryüzünde temsil eden tanrı-insanlara devretti. Kutsal kitapları Tevrat'ta Rableri İsrailoğullarına şöyle seslendi; "Haydi kalkın! Arnon Vadisi'nden geçin! İşte Heşbon Kralı Amorlu Sihon'u ve ülkesini elinize teslim ettim. Ona saldırın ve ülkesini mülk edinmeye başlayın. Bugünden başlayarak göğün altındaki uluslara korkunuzu, dehşetinizi salacağım. Haberinizi duyunca korkuyla titreyecekler".

Böylece korku da Tanrı da insanların kontrolünde oldu. İnsanların elinde Tanrı korkusu korku tanrısına dönüştü. Korkunun sahibi ve yaratıcısı olan Tanrı insanların korku siyasetlerinin aracı oldu. Tanrı korkusu amacı tüm insan korkusu araçlarını meşru kıldı. İnsanlar korkunun da Tanrının da bizzat kendisi oldu. Kutsal kitaplar, tapınaklar, adaklar, saraylar, tahtlar, sunaklar, emirler-yasaklar, güçler, zenginlikler-yoksunluklar Tanrı adına üretilen korku araçları oldu. İnsanlar Tanrı korkusundan korku tanrıları ürettiler. Kendi tanrısallıklarına korku ile mutlaklık ve kutsallık kattılar. Korku siyasetlerine toplumun itiraz edemeyeceği aşkın bir boyut kattılar. Siyaset adınanın yerine Tanrı adınanın evrensel misyonunu yüklediler. Korku ve umut arasmda kendilerine köleler yarattılar. Siyaseti, cehennem korkusu ile cennet umudu arasmda yaşamaya mahkûm ettiler. Efsaneler, kahramanlar, tarihsel ve toplumsal mitler aracılığıyla korkuyu beslediler. Korku siyasetine ait tabular, kültler, tanrılar veya tanrı krallar, bir soyun, dinin, kişinin, devletin ve siyasetin üstünlüğüne ve imtiyazlarına dayanan mitoslar, kutsallıklar, doğmalarla çerçevelendirilmiş sorgulanamazlıklar ve toplumsal iradenin bir kişi, grup, sınıf, elit veya devlette toplandığını iddia eden dini ve ideolojik söylemler ürettiler. Siyasal korku iktidarları ile dinsel korku iktidarını birbiriyle örtüştürüp adını devlet veya 'yasa' koydukları siyasalar inşa ettiler. Tanrı yerine devlet, Tanrısal akıl yerine lider, din yerine siyaset, kutsal kitap yerine anayasa, vahiy yerine yasa, günah yerine suç, inkâr yerine ceza, tapınaklar yerine kamusal alanlar, ibadet yerine itaat ve kullar yerine vatandaşlar yarattılar. Korkudan sığındıkları saraylarının etrafını yine korkudan girilmemesi için korku duvarlarıyla ördüler. Bu siyaset dünyasına insanları korku veya umut ile entegre ettiler. Korku onları doğurdu onlar da korkuyu büyüttüler. Tanrılar insanken ("inuma ilu av-i-lu") sözleriyle başlayan tarih "insanlar tanrıyken" ilkesiyle devam etti.

Tanrısal korku yerine inşa edilen beşeri korku düzenleri sürekliliğin ilk şartı olarak "öteki" korkular veya düşmanlar/heretikler/kâfirler/asiler/hainler/bölücüler yarattılar. Tanrı adınanın adalet misyonu "zulüm toplumu" kurmanın korkularıyla sonlandı. İlahi öfkeye ve korkuya neden olmamak için toplumsal hijyen yapılarak siyasi ve dini öfke ve korku toplumları yaratıldı. Korku ile kuşatılmış ahlak dünyasında tek kimlikli insan ve tek biçimli toplum öngörüldü. Bu güçle egemen olan siyasal iktidar temsilcileri toplumun birlik ve beraberliğinin, toplumsal dayanışmanın temsilcisi olarak yüceltildi. Bu birlik ve beraberlik, her grup ve toplumda bireyleri uygun bir şekilde kuşatarak ve kontrol altında tutarak yapıldı. Korku siyasetinin en önemli özelliği olan organizmacı ve hiyerarşik bir bütünsel düzen kuruldu. Bu düzen içinde korkutulup nesneleştirilmiş insanlar amaç-araç, özne-nesne ikilemleri arasında yok edildi. Ortak korkularda birlik ve beraberlik inancı siyasal düzenin kimlik bütünlüğünü temsil eder oldu. Korku siyasetinin sirayet edemediği güven (özel/sivil) alanlarında da siyaset korkusu yarattılar. Korkunun nesnesi olmayanlar siyasetin öznesi olamadılar. Korkmayan insan tüm öteki ithamlarıyla lanetlenip vatandaşlıktan da reddedildi. Korkanlar ise bu mistik ve mitolojik bütünlük içinde eritilip dönüştürüldü. Bu korkular dünyasına uygun siyasi ve ahlaki kimlik ve kişilik oluşturulması için dinsel ibadetler siyasal ritüellere evrildi. Ortak korkulara karşı toplumsal birlik ve beraberlik miti, dağılma, bölünme ve yok olma korkusu yaratarak güven ve güvenlik kaynağı olarak sunulan siyasal iktidara sığınma ihtiyacı yaratıldı. Ortak korkunun yarattığı Tanrısal ve organik toplumsal ahlak ile bütünleşip yeni 'kardeşlik' toprağı üstünde yeşertildi. Tasada (korkuda) ve kıvançta birlik ortak kardeşlik diskuru olarak üst korku kimlikleri inşa edildi. Tıpkı dinler gibi korku siyaseti de korku karşısındaki eşitsizliklerle hiyerarşik sistem kurdu. Kutsalın herkese değil yalnız seçilmişlere açık olmasını gerektiren eski yapı yerini kamusalın herkese eşit hizmet etmeyeceğine ve yeni seçilmişlerin üstünlüklerine dönüştürüldü. Korkunun kulluğundan vatandaşlığın erdemlerine yükseltilmişler eskinin ilahi misyon yerine ulusal çıkar, kamusal yarar, kamu sağlığı ve güvenliği gibi yeni iyiliklerin hizmetçileri oldular.

Korku siyaseti, korkuyu sürekli kılmak için ötekini ve öteki ile savaşı kutsadı. Kutsallığın düzeninin karşısına kaosun korkusunu koydu. Korku ve iman ile kaos ve itaat ilkeleri birbiri içinde eritilip kaynaştırıldı. Din yerini siyasete, Tanrı da yerini devlete bıraktı. Doğal olarak da inkâr yerini düşmanlığa, şeytan yerini ötekine, cehennem yerini kaosa terk etti. Din irrasyonel ve doğaüstü olanı, siyasal iktidar ise rasyonel ve doğal olanı ifade etti. İrrasyonel olandan rasyonel olana, doğaüstü olandan doğal olana ge-

çişi de korku sağladı: Yaşam ve ölüm arasındaki ezeli ve ebedi ikili çatışma korkusu. Tüm korkuların taşıdıkları tehlike kutsal bir irade veya şeytansı bir güce bağlandı. Bu dünya ile öteki dünya arasındaki eksen olarak ölüm vardı. Ölüm korkusundan kurtulmak için hayat kutsandı. Ölüm tanrısından sığınmak için hayat tanrıları yaratıldı. Tüm korkular aslında hayatın ötekisi olan ölüm kaynaklıydı: cesedi hayalete dönüştürüp onun doğurduğu atalara tapınma; gökten gelen fırtına ve şimşeği totemlere dönüştürüp tanrılara tapınma; yerden gelen deprem ve seli kaygılara dönüştürüp doğaya tapınma; bütün kötülükleri baş kötülük olan şeytana dönüştürüp şeytana veya onun zıddı olan iyilik sembollerine tapınma; ekonomik kriz, iç savaş, işgal, düzensizlik, kaos, kargaşayı ölüm korkusuna dönüştürüp devlete tapınma gibi. Aslında tüm bu korkular insanların kendi eksiklik ve irrasyonel davranışlarının 'günah keçisi' rolünü üstlenmekte ve bunlardan kurtulmanın ve sığınmanın yolu olarak da siyasal iktidar gösterilmekteydi. İnsanlar, korkularından kurtulmak için inşa ettikleri kalelerinin/devletlerinin gönüllü mahkûmları oldular. İnsanlar tıpkı Frankestein gibi efendisi olmak için yarattıkları canavarın/Leviathan'ın gönüllü köleleri oldular. İnsanlar kendileri gibi olan diğer insanlara ne zaman korku, aşkınlık, mutlaklık ve egemenlik hakkı verdiler ise kendilerini hep onların kulu veya kölesi olarak buldular[2]. Tıpkı Tanrının kutsal çocukları olmalarına rağmen İsrail halkı gibi:

> "Sonra Musa'yla Harun Firavun'a gidip şöyle dediler: 'İzin ver, Tanrımız RAB'be kurban kesmek için çölde üç gün yol alalım. Yoksa bizi salgın hastalık ya da kılıçla cezalandırabilir'... Firavun'un yanından ayrılınca, kendilerini bekleyen Musa'yla Harun'a çıkıştılar. 'RAB yaptığınızı görsün, cezanızı versin!' dediler, 'Bizi Firavun'la görevlilerinin gözünde rezil ettiniz. Bizi öldürmeleri için ellerine bir kılıç verdiniz'. Musa RAB'be döndü ve 'Ya Rab, niçin bu halka kötü davrandın?' dedi, 'Beni bunun için mi gönderdin? Senin adına Firavun'la konuşmaya gittim gideli Firavun bu halka kötü davranıyor. Sen de kendi halkını kurtarmak için hiçbir şey yapmadın" (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 5: 1-23).

Tevrat ayetlerinde kişisel ve evrensel Tanrı kompleksi örneği olarak aktardığımız Firavun tüm bu din-siyaset-korku ilişkilerindeki "ideal tip" olarak tebarüz etmiş ve kendisinden sonra gelecek tüm 'tip'lere öncülük, önderlik ve örneklik teşkil etmiştir. İsrail halkı da tarih boyunca iki Tanrı arasında kalmışlığın en "ideal tipi" olarak kişisel, toplumsal/kolektif ve evrensel Tanrı komplekslerine örnek olarak sahne almıştır.

[2] Halis Çetin, Korku Siyaseti ve Siyaset Korkusu, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.

F. KUTSALI EVRENSEL TEMSİL SAVAŞI: TANRI GİBİ ve TANRI KOMPLEKSLERİ

İsrail halkı üzerinde Tanrı ile Tanrı kompleksi sahibi Firavun arasmda güç gösterisi ve iktidar savaşı kızışmaktadır. Firavun'un elindeki siyaset silahları olan angarya yüklemek, mülksüzleştirmek, meşgul etmek, ölümle tehdit etmek, rezil etmek, aşağılamak, köleleştirmek, korkutmak hamleleri karşısında Tanrı RAB de savaş alanına "Firavun'a karşı Tanrı gibi yaptığı" Musa'yı ve elindeki asayı sürer. Firavun'un siyaset gücü ve silahları karşısına Tanrı dinin kutsallık, umut, vaat edilmiş topraklar, mucizeler, lanetler, kehanetler gibi dini silahlarını koyar. İsrail halkı sadece savaşın veya oyunun üzerinde yapıldığı bir kutsal nesneye/masaya dönüşür. Oyunu/savaşı kazanan Tanrı masa/ganimet olarak halkını da alacaktır.

1. Savaşın Silahları; Kılıç ve Asa, Güç ve Yasa, İktidar ve İhtişam: "Öyle ki, bu dünyada benim gibisi olmadığını öğrenesin. Gücümü sana göstermek, adımı bütün dünyaya tanıtmak için seni ayakta tuttum".

Firavun Tanrıya karşı ilk hamlesinde Tanrının halkına zulmetmek için angaryalar yükleyerek onların insan olarak yaşam ve tahammül sınırlarını zorlamaya girişir. Bu hamleye karşı Tanrı RAB ise kendi halkının yanında yer alır ve o da ilk hamlesini meydan okumalar ve halkına "vaatler" sunarak yapar. Tanrı RAB bilmektedir ki savaşlar askerler ve "ordu"larla kazanılmaktadır ve her şeyden önce de askerleri ve orduları yani halkını kazanmak zorundadır. Bu yüzden Tanrı halkına; "Mısırlılar'ın boyunduruğundan çıkarma", "onlarm kölesi olmaktan kurtarma", "onları ağır biçimde yargılama", "güçlü eliyle halkını özgür kılma", "onları kendi halkı yapma", "onların Tanrısı olma", "onları Mısırlıların boyunduruğundan kurtarma", "onları İbrahim'e, İshak'a ve Yakup'a vereceğine ant içtiği topraklara götürme ve orayı onlara mülk olarak verme", "belirtilerini ve şaşılası işlerini Mısır'da arttırma", "elini Mısır'ın üzerine koyup onları ağır biçimde cezalandırma" ve "halkı İsrail'i ordular halinde Mısır'dan çıkarıp" zafere ulaştırma vaatlerini vermektedir. Tanrı RAB, tüm Tanrılar gibi korku ve umut arasında kul kompleksleri yaratmaktadır. Tanrının kendisi gibi yaptığı peygamberi "Musa bunları İsraillilere anlattı". İsrail halkı daha önce de bahsetmiş olduğumuz iki tanrı arasında (korku ve umut) kalmışlığın sendromlarıyla "umutları kırıldığı ve ağır baskı altında oldukları için onu dinlemediler". Bu durum ordusuna asker arayan komutanı kızdırdı ve "Musa, 'İsrailliler beni dinlemedikten sonra, Firavun nasıl dinler?' diye karşılık verdi, 'Zaten iyi konuşan biri de değildi". Tanrı artık Tanrı komp-

leksinin sembolü "Firavun'a karşı Tanrı gibi yaptığı" Musa'nın şahsında savaş alanına iner ve Tanrı gibi yaptığı (olduğu) Musa'mn "ağabeyi Harun'u da onun peygamberi" ilan ederek bir Tanrılık hiyerarşisi yaratır. Artık sıra savaşın taraflarının netleşmesindedir: "Ben Firavun'u inatçı yapacağım ki, belirtilerimi ve şaşılası işlerimi Mısır'da arttırabileyim. Ama Firavun sizi dinlemeyecek. O zaman elimi Mısır'ın üzerine koyacağım ve onları ağır biçimde cezalandırarak halkım İsrail'i ordular halinde Mısır'dan çıkaracağım. Mısır'a karşı elimi kaldırdığım ve İsrailliler'i aralarından çıkardığım zaman Mısırlılar benim RAB olduğumu anlayacak".

> "RAB Musa'ya, 'Firavun'a ne yapacağımı şimdi göreceksin' dedi, 'Güçlü elimden ötürü İsrail halkını salıverecek, güçlü elimden ötürü onları ülkesinden kovacak'. Tanrı ayrıca Musa'ya, 'Ben RAB'bim' dedi, 'İbrahim'e, İshak'a ve Yakup'a Her Şeye Gücü Yeten Tanrı olarak göründüm, ama onlara kendimi Yahve adıyla tanıtmadım. Yabancı olarak yaşadıkları Kenan ülkesini kendilerine vermek üzere onlarla antlaşma yaptım. Mısırlılar'ın köleleştirdiği İsrailliler'in iniltilerini duydum ve antlaşmamı hep andım. 'Onun için İsrailliler'e de ki: 'Ben RAB'bim. Sizi Mısırlılar'ın boyunduruğundan çıkaracak, onlarm kölesi olmaktan kurtaracağım. Onları ağır biçimde yargılayacak ve güçlü elimle sizi özgür kılacağım. Sizi kendi halkım yapacak ve Tanrınız olacağım. O zaman sizi Mısırlılar'ın boyunduruğundan çıkaran Tanrınız RAB'bin ben olduğumu bileceksiniz. Sizi İbrahim'e, İshak'a ve Yakup'a vereceğime ant içtiğim topraklara götüreceğim. Orayı size mülk olarak vereceğim. Ben RAB'bim'. Musa bunları İsrailliler'e anlattı, ama umutları kırıldığı ve ağır baskı altında oldukları için onu dinlemediler. RAB Musa'ya, 'Git, Mısır Firavunu'na İsrailliler'i ülkesinden salıvermesini söyle' dedi. Ama Musa, 'İsrailliler beni dinlemedikten sonra, Firavun nasıl dinler?' diye karşılık verdi, 'Zaten iyi konuşan biri değilim' (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 6: 1-13). RAB, 'Bak, seni Firavun'a karşı Tanrı gibi yaptım' dedi, 'Ağabeyin Harun senin peygamberin olacak. Sana buyurduğum her şeyi ağabeyine anlat. O da Firavun'a İsrailliler'i ülkesinden salıvermesini söylesin. Ben Firavun'u inatçı yapacağım ki, belirtilerimi ve şaşılası işlerimi Mısır'da arttırabileyim. Ama Firavun sizi dinlemeyecek. O zaman elimi Mısır'ın üzerine koyacağım ve onları ağır biçimde cezalandırarak halkım İsrail'i ordular halinde Mısır'dan çıkaracağım. Mısır'a karşı elimi kaldırdığım ve İsrailliler'i aralarından çıkardığım zaman Mısırlılar benim RAB olduğumu anlayacak'. Musa'yla Harun RAB'bin buyurduğu gibi yaptılar" (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 7: 1-7).

Tanrılar, Tanrı gibiler ve Tanrı kompleksleri yerlerini almıştır. Artık savaş başlamıştır. Fakat bu halkların (orduların) değil tüm insanlık tarihinde

olduğu gibi halklar üzerinden Tanrıların ve Tanrı komplekslerinin savaşıdır. Tanrı ile Tanrı kompleksi Firavun arasında güç gösterisi ve iktidar savaşı bir tarafın elinde din ve dini silahlar diğer tarafın elinde siyaset ve siyasi silahlar ile gerçekleşmektedir. Tanrı kılıcın karşısına asayı, gücün karşısına yasayı ve iktidarın karşısına ihtişamı koyacaktır. Tanrı sadece kendisini değil gökyüzünün kurallarını ve silahlarını da yeryüzüne indirmiştir. Kazanmaktan başka çaresi yoktur. Çünkü o tek ve mutlak Tanrı olarak sadece kendi halkının değil Mısırlıların (tüm insanların) da "RAB'i olduğunu anlamalarını" istemektedir. O, yanına başka bir Tanrı istememektedir.

> "RAB Musa'yla Harun'a şöyle dedi: 'Firavun size, 'Bir mucize yapın' dediğinde, söyle Harun'a, değneğini alıp Firavun'un önüne atsın. Değnek yılan olacak'. Böylece Musa'yla Harun Firavun'un yanına gittiler ve RAB'bin buyurduğu gibi yaptılar. Harun değneğini Firavun'la görevlilerinin önüne attı. Değnek yılan oluverdi. Bunun üzerine Firavun kendi bilgelerini, büyücülerini çağırdı. Mısırlı büyücüler de büyüleriyle aynı şeyi yaptılar. Her biri değneğini attı, değnekler yılan oldu. Ancak Harun'un değneği onların değneklerini yuttu. Yine de, RAB'bin söylediği gibi Firavun inat etti ve Musa'yla Harun'u dinlemedi" (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 7: 8-13).

> "RAB Musa'ya, 'Firavun inat ediyor, halkı salıvermeyi reddediyor' dedi, 'Sabah git, Firavun Nil'e inerken onu karşılamak için ırmak kıyısında bekle. Yılana dönüşen değneği eline al ve ona de ki: 'Çölde bana tapsınlar diye halkımı salıver, demem için İbraniler'in Tanrısı RAB beni sana göndermedi. Ama sen şu ana kadar kulak asmadın. Benim RAB olduğumu şundan anla, diyor RAB: İşte, elimdeki değneği ırmağın sularına vuracağım, sular kana dönecek. Irmaktaki balıklar ölecek, ırmak leş gibi kokacak, Mısırlılar artık ırmağın suyunu içemeyecekler'. Sonra RAB Musa'ya şöyle buyurdu: 'Harun'a de ki, 'Değneğini al ve elini Mısır'ın suları üzerine - ırmakları, kanalları, havuzları, bütün su birikintileri üzerine - uzat, hepsi kana dönsün. Bütün Mısır'da tahta ve taş kaplardaki sular bile kana dönecek'. Musa'yla Harun RAB'bin buyurduğu gibi yaptılar. Harun Firavun'la görevlilerinin gözü önünde değneğini kaldırıp ırmağın sularına vurdu. Bütün sular kana dönüştü. Irmaktaki balıklar öldü, ırmak kokmaya başladı. Mısırlılar ırmağın suyunu içemez oldular. Mısır'ın her yerinde kan vardı. Mısırlı büyücüler de kendi büyüleriyle aynı şeyi yaptılar. RAB'bin söylediği gibi Firavun inat etti ve Musa'yla Harun'u dinlemedi" (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 7: 14-25)

Gökyüzü Tanrısı RAB, yeryüzü Tanrısı Firavuna karşı tüm silahları ile saldırır ve gökyüzünü yeryüzüne, yeryüzünü gökyüzüne geçirir:

"RAB Musa'ya şöyle dedi: 'Firavun'un yanına git ve ona de ki, 'RAB şöyle diyor: Halkımı salıver, bana tapsınlar. Eğer halkımı salıvermeyi reddedersen, bütün ülkeni kurbağalarla cezalandıracağım. Irmak kurbağalarla dolup taşacak. Kurbağalar çıkıp sarayına, yatak odana, yatağına, görevlilerinin ve halkının evlerine, fırınlarına, hamur teknelerine girecekler. Senin, halkının, bütün görevlilerinin üstüne sıçrayacaklar'. 'Harun'a de ki, 'Elindeki değneği ırmakların, kanalların, havuzların üzerine uzatıp kurbağaları çıkart; Mısır'ı kurbağalar kaplasın'. Böylece Harun elini Mısır'ın suları üzerine uzattı; kurbağalar çıkıp Mısır'ı kapladı. Musa RAB'bin Firavun'un başına getirdiği kurbağa felaketi için RAB'be feryat etti. RAB Musa'nın isteğini yerine getirdi. Kurbağalar evlerde, avlularda, tarlalarda öldüler. Kurbağaları yığın yığın topladılar. Ülke kokudan geçilmez oldu. Ancak Firavun ülkenin rahatladığını görünce, RAB'bin söylediği gibi inatçılık etti ve Musa'yla Harun'u dinlemedi" (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 8: 1-15).

"RAB Musa'ya şöyle dedi: 'Harun'a de ki, 'Değneğini uzatıp yere vur, yerdeki toz sivrisineğe dönüşsün, bütün Mısır'ı kaplasın'. Öyle yaptılar. Harun elindeki değneği uzatıp yere vurunca, insanlarla hayvanların üzerine sivrisinekler üşüştü. Mısır'da yerin bütün tozu sivrisineğe dönüştü. İnsanların, hayvanların üzerini sivrisinek kapladı. Büyücüler Firavun'a, 'Bu işte Tanrı'nın parmağı var' dediler. Ne var ki, RAB'bin söylediği gibi Firavun inat etti, Musa'yla Harun'u dinlemedi" (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 8: 16-19).

"RAB dediğini yaptı. Firavun'un sarayına, görevlilerinin evlerine sürü sürü atsineği gönderdi. Mısır atsineği yüzünden baştan sona harap oldu. Firavun, 'Çölde Tanrınız RAB'be kurban kesmeniz için sizi salıveriyorum' dedi, 'Yalnız çok uzağa gitmeyeceksiniz. Şimdi benim için dua edin" (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 8: 20-32).

"RAB Musa'yla Harun'a, 'Yanınıza iki avuç dolusu ocak kurumu alın' dedi, 'Musa kurumu Firavun'un önünde göğe doğru savursun. Kurum bütün Mısır'ın üzerinde ince bir toza dönüşecek; ülkenin her yanındaki insanların, hayvanların bedenlerinde irinli çıbanlar çıkacak'. Böylece Musa'yla Harun ocak kurumu alıp Firavun'un önünde durdular. Musa kurumu göğe doğru savurdu. İnsanlarda ve hayvanlarda irinli çıbanlar çıktı. Büyücüler çıbandan ötürü Musa'nın karşısında duramaz oldular. Çünkü bütün Mısırlılar'da olduğu gibi onlarda da çıbanlar çıkmıştı. RAB Firavun'u inatçı yaptı, RAB'bin Musa'ya söylediği gibi, Firavun Musa'yla Harun'u dinlemedi" (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 9: 8-12).

Tanrı RAB, tek ve mutlak Tanrı olarak sadece kendi halkının değil Mısırlıların (tüm insanların) da "RAB'i olduğunu anlamalarını", yaptığı işlerin

ve kazandığı savaşın tarihsel bir destan olarak nesilden nesile anlatılmasını istemektedir. O, kendi karşısına "kibirli", "inatçı", "yalancı", "alçakgönüllü olmayan", "sözünde durmayan" bir Tanrı kompleksi olarak çıkan Firavun'a yeryüzünün ve gökyüzünün tek ve mutlak hâkimi olarak meydan okumakta ve elindeki tüm silahlarla savaşı kazanmaya çalışmaktadır. Firavun'un elindeki tek güç ise Tanrının halkını kendi kölesi yapmış olmanın verdiği iktidarla onların kaderine hükmetmekte direnmesidir. Aslında Tanrı RAB, istese Firavun ve Mısırlıları diğer kavimlere yaptığı gibi bir anda yok edebilirdi ama onun amacı evrensel tek ve mutlak Tanrılık yetkisinin kendinde olduğunu, "bu dünyada onun gibisi olmadığını herkesin öğrenmesini", "gücünü tüm dünyaya göstermek", "adını bütün dünyaya tanıtmaktır": "Tanrı(sı) RAB şöyle diyor: Halkımı salıver, bana tapsınlar. Yoksa bu kez senin, görevlilerinin, halkının üzerine bütün felaketlerimi yağdıracağım. Öyle ki, bu dünyada benim gibisi olmadığını öğrenesin. Çünkü elimi kaldırıp seni ve halkını salgın hastalıkla vurmuş olsaydım, yeryüzünden silinmiş olurdun. Gücümü sana göstermek, adımı bütün dünyaya tanıtmak için seni ayakta tuttum". Bu yüzden Tanrı, Tanrı gibi yaptığı "Musa'yla Harun (aracılığıyla) Firavun'un önünde bütün bu şaşılası işleri yaptılar". Gerçekten de o şaşılası işler Tanrı RAB'ın evrensel tek ve mutlak Tanrılık yetkisinin kendinde olduğunu, "bu dünyada onun gibisi olmadığını", "gücünü tüm dünyaya gösterdiğini", "adını bütün dünyaya tanıttığını" ve onun iktidarını "herkesin öğrenmesini" sağladı. Tanrı ve Tanrı kompleksi arasındaki savaş açısından insanlık tarihinin eşi ve benzeri görülmemiş büyük bir örneklik teşkil etti. Tanrı RAB'bin kendi iktidarını insanlık tarihi boyunca yücelttiği bu şaşılası işler Tevrat'taki başlıklarıyla geçtiği üzere şunlardır: "Harun'un Değneği Yılan Oluyor, Kan Felaketi, Kurbağa Felaketi, Sivrisinek Felaketi, Atsineği Felaketi, Hayvanların Ölümü, Çıban Felaketi, Dolu Felaketi, Çekirge Felaketi, Karanlık Felaketi, İlk Doğan Çocukların Ölümü".

> "RAB Musa'ya şöyle dedi: 'Sabah erkenden kalkıp Firavun'un huzuruna çık, de ki: 'İbraniler'in Tanrısı RAB şöyle diyor: Halkımı salıver, bana tapsınlar. Yoksa bu kez senin, görevlilerinin, halkının üzerine bütün felaketlerimi yağdıracağım. Öyle ki, bu dünyada benim gibisi olmadığını öğrenesin. Çünkü elimi kaldırıp seni ve halkını salgın hastalıkla vurmuş olsaydım, yeryüzünden silinmiş olurdun. Gücümü sana göstermek, adımı bütün dünyaya tanıtmak için seni ayakta tuttum... Musa değneğini göğe doğru uzatınca RAB gök gürlemeleri ve dolu gönderdi. Yıldırım düştü. RAB Mısır'a dolu yağdırdı. Şiddetli dolu yağıyor, sürekli şimşek çakıyordu. Mısır Mısır olalı böylesi bir dolu görmemişti... Hem kendisi, hem gö-

revlileri inat ettiler. RAB'bin Musa aracılığıyla söylediği gibi, Firavun inat ederek İsrailliler'i salıvermedi" (Mısırdan Çıkış; 9: 13-35).

"RAB Musa'ya, 'Firavun'un ve Mısır'ın başına bir felaket daha getireceğim' dedi, 'O zaman gitmenize izin verecek, sizi buradan adeta kovacak. Musa Firavun'a şöyle dedi: 'RAB diyor ki, 'Gece yarısı Mısır'ı boydan boya geçeceğim. Tahtında oturan Firavun'un ilk çocuğundan, değirmendeki kadın kölenin ilk çocuğuna kadar, hayvanlar da içinde olmak üzere Mısır'daki bütün ilk doğanlar ölecek. Bütün Mısır'da benzeri ne görülmüş, ne de görülecek büyük bir feryat kopacak. İsrailliler'e ya da hayvanlarına bir köpek bile havlamayacak. O zaman RAB'bin İsrailliler'le Mısırlılar'a nasıl farklı davrandığını anlayacaksınız. Bu görevlilerinin hepsi gelip önümde eğilecek, 'Sen ve seni izleyenler, gidin!' diyecekler. Ondan sonra gideceğim.' Musa Firavun'un yanından büyük bir öfkeyle ayrıldı. RAB Musa'ya, 'Mısır'da şaşılası işlerim çoğalsın diye Firavun sizi dinlemeyecek' demişti. Musa'yla Harun Firavun'un önünde bütün bu şaşılası işleri yaptılar. Ama RAB Firavun'u inatçı yaptı. Firavun İsrailliler'i ülkesinden salıvermedi" (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 11: 1-10).

Tanrı Rab'bin gösterdiği tüm bu şaşılası işler ve bu işlerin sebep olduğu inanılmaz felaketler karşısında Tanrı kompleksi Firavun elindeki tek savaş silahı olan "kibir" ile "inatlaştı" ve elindeki tek iktidar imkânı olan "insanları köleleştirme" gücü ile "İsrailliler'i ülkesinden salıvermedi".

2. Kurtuluş Bayramı ve Kurban: "Mısır'ın bütün ilahlarını yargılayacağım ve sizi ordular halinde Mısır'dan çıkaracağım".

Tanrı RAB, kendi halkını Firavun'un köleliğinden kurtarmak için onlara müjde verir ve bu müjdenin kutlanması için "Fısıh (Geçiş)" ve "Mayasız Ekmek" bayramlarını ilan eder:

"RAB Mısır'da Musa'yla Harun'a, 'Bu ay sizin için ilk ay, yılın ilk ayı olacak' dedi. 'Bütün İsrail topluluğuna bildirin: Bu aym onunda herkes ailesine göre kendi ev halkına birer kuzu alacak. Aym on dördüne kadar ona bakacaksınız. O akşamüstü bütün İsrail topluluğu hayvanları boğazlayacak. Bu RAB'bin Fısıh Kurbanı'dır. 'O gece Mısır'dan geçeceğim. Hem insanların hem de hayvanların bütün ilk doğanlarını öldüreceğim. Mısır'ın bütün ilahlarını yargılayacağım. Ben RAB'bim. Bulunduğunuz evlerin üzerindeki kan sizin için belirti olacak. Kanı görünce üzerinizden geçeceğim. Mısır'ı cezalandırırken ölüm saçan size hiçbir zarar vermeyecek. Bu gün sizin için anma günü olacak. Bu günü RAB'bin bayramı olarak kutlayacaksınız. Gelecek kuşaklarınız boyunca sürekli bir kural olarak bu günü kutla-

yacaksınız'... 'Bu RAB'bin Fısıh kurbanıdır' diyeceksiniz, 'Çünkü RAB Mısırlılar'ı öldürürken evlerimizin üzerinden geçerek bizi bağışladı'. İsrailliler eğilip tapındılar. Sonra gidip RAB'bin Musa'yla Harun'a verdiği buyruğu eksiksiz uyguladılar. Gece yarısı RAB tahtında oturan Firavun'un ilk çocuğundan zindandaki tutsağın ilk çocuğuna kadar Mısır'daki bütün insanların ve hayvanların ilk doğanlarını öldürdü. O gece Firavun'la görevlileri ve bütün Mısırlılar uyandı. Büyük feryat koptu. Çünkü ölüsü olmayan ev yoktu. Aynı gece Firavun Musa'yla Harun'u çağırttı ve, 'Kalkın!' dedi, 'Siz ve İsrailliler halkımın arasından çıkıp gidin, istediğiniz gibi RAB'be tapın. Dediğiniz gibi davarlarınızı, sığırlarınızı da alın götürün. Beni de kutsayın!' İsrailliler'in ülkeyi hemen terk etmesi için Mısırlılar diretti. 'Yoksa hepimiz öleceğiz!' diyorlardı. Böylece halk mayası henüz katılmamış hamurunu aldı, giysilere sarılı hamur teknelerini omuzlarında taşıdı. İsrailliler Musa'nın dediğini yapmış, Mısırlılar'dan altın, gümüş eşya ve giysi istemişlerdi. RAB İsrailliler'in Mısırlılar'ın gözünde lütuf bulmasını sağladı. Mısırlılar onlara istediklerini verdiler. Böylece İsrailliler onları soydular. Dört yüz otuz yılın sonuncu günü RAB'bin halkı ordular halinde Mısır'ı terk etti. O gece RAB İsrailliler'i Mısır'dan çıkarmak için sürekli bekledi. İsrailliler de kuşaklar boyunca aynı gece RAB'bi yüceltmek için uyanık olmalıdır. (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 12: 1-42).

Bu kutsal kurtuluş günü münasebetiyle Tanrı kendi gücünün ve nimetinin tarihsel olarak bir ritüele dönüştürülmesini ister. Aslında bu gelenek sadece İsrailliler için değil insanların tümü için dini, milli veya mitolojik bir "kurtuluş" ve "zafer" bayramı geleneğine dönüşür. Böylece hem Tanrının hem dinin hem liderin hem de ulusun kendi kutsallığı tekrarlanan ritüellerle süreklilik kazanmış olur. Daha önce mitolojiler konusunda ifade ettiğimiz gibi dini ritüeller aracılığıyla ulusal birlik ve beraberlik miti yüceltilir ve kuruluş, kurtuluş ve orijin mitosları ile ortak değerler bütünlüğü içinde kolektif bilinç yaratılır. Bayramlar bir topluluğu bir arada tutan tüm meşruiyet değerleriyle kuşanarak kendi toplumunu kutsal bir bütünlük haline dönüştürürken bu bayramların gereklerini yerine getirmeyen içeridekiler tecrit edilirken dışarıdakiler de lanetlenir. Bu durum tüm dini ve seküler ritüeller için de geçerlidir. İsrail halkı "kurtuluş" bayramını Tanrının gazabından korunmanın şükrü ve Mısırdan çıkışın müjdesi olarak kutlar. Onlar "Mısır'ı cezalandırırken ölüm saçandan zarar görmedikleri", "RAB Mısırlıları öldürürken evlerinin üzerinden geçerek onları bağışladığı", "RAB onların Mısırlılar'ın gözünde lütuf bulmasını sağladığı ve böylece Mısırlıları soydukları" ve "RAB'bin halkı olarak ordular halinde Mısır'ı terk ettikleri" için ona kurbanlar keserek ve şükran duyarak bayram yaptılar.

RAB'in halkı, bu kurtuluş gününü, "RAB'bi anma günü ve RAB'bin bayramı olarak gelecek kuşakları boyunca sürekli ve kalıcı bir kural olarak bu günü kutlayacaklardır". Eğer bu kurallara uymayan ve Tanrıya itaat etmeyenler olursa onların cezası da "İsrail'den atılmak" yani kutsaldan pay alamayıp lanetlenmek olacaktır. Kurtuluş müjdesi, ölüm tehdidi, ötekileştirilme cezası, zenginlik imkânı, kutsal topraklar vaadi ile kısaca umut ve korku arasında "İsrailliler eğilip tapındılar. Sonra gidip RAB'bin Musa'yla Harun'a verdiği buyruğu eksiksiz uyguladılar". Fakat Tanrı olmanın da kul olmanın da kurtuluşun da zaferin de bir de bedeli vardı: "RAB Musa'ya, 'Bütün ilk doğanları bana adayın' dedi, 'İsrailliler arasında insan olsun, hayvan olsun her rahmin ilk ürünü bana aittir'. 'RAB size ve atalarınıza ant içerek söz verdiği gibi sizi Kenan topraklarına getirecektir. Orayı size verdiği zaman, ilk doğan erkek çocuklarınızın ve hayvanlarınızın hepsini RAB'be adayacaksınız. Çünkü bunlar RAB'be aittir. 'İlerde oğullarınız size, 'Bunun anlamı ne?' diye sorduklarında, 'RAB bizi güçlü eliyle Mısır'dan, köle olduğunuz ülkeden çıkardı' diye yanıtlarsınız, Firavun bizi salıvermemekte diretince, RAB Mısır'da insanların ve hayvanların bütün ilk doğanlarını öldürdü. İşte bunun için hayvanların ilk doğan erkek yavrularını RAB'be kurban ediyoruz. İlk doğan erkek çocuklarımızın bedelini ise bir hayvanla ödüyoruz" (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 13: 11-16).

"İbrahim'in sınanması" bahsinde de ifade edildiği gibi kurban, kutsal sayılan bir varlığa takdim edilen sunu ve armağandır. Kurban, kutsal sayılan bir otorite için ve onun adına yapılan bir ibadettir ve neredeyse insanlığın başlaması ile eş zamanlıdır. Farklı dinlerde farklı şekillerde eyleme geçirilen bir ibadet olan kurban ile kişi kutsala yaklaşmayı istemekte bu yüzden sevdiği şeylerden vazgeçmeyi göze almaktadır. İlk kurban olayı daha sonra kendisinin de kurbanı olmasına sebep olacak olan Habil'in Tanrı RAB'be sunduğu hediyedir. İkinci örnek Nuh'un tufandan sonra RAB'be bir mezbaha yapması, her temiz hayvandan ve her temiz kuştan alıp onları mezbaha üzerinde yakılan sunular olarak Tanrı RAB'be özür olarak arz etmesidir. Üçüncü ve en yaygın örnek ise İbrahim'in oğlu İshak'ı Tanrı RAB'be kurban etmesidir. "Kobran, sacrifice, uhdiye, sunu, saçı" ve benzeri hangi terim kullanılırsa kullanılsın kurban, bütün inanç sistemlerinde yer alan bir ibadettir ve temelinde kutsal ile iletişim kurmak bulunmaktadır. Herhangi bir varlığı, nesneyi ya da bir değeri Tanrı'ya veya kutsiyete sunmak ve takdim etmek şeklinde yapılan bir ibadet olan kurban evrensel niteliğe sahiptir. Kurban ibadetinin özünü, kutsal olan için bir şeylerden vazgeçme, fedakârlıkta bulunma gayesi oluşturmaktadır. Kurban, kişi ile kutsal arasında bağlantı kurulmasını ifade etmektedir. Kurban ile insan

kutsala sunuda bulunmakta ve bunu kutsal ile iletişim kurma yolu olarak görmektedir. İnsanlar için değeri olan hemen her şey sunu olarak kullanılabilmektedir. Kurbanlıklar canlı varlıklar olabildiği gibi cansız varlıklar da olmakta veya bunların yerini sembolik bir şey de alabilmektedir. Kişi, kutsal için önem atfettiği şeyleri feda ederek kutsal olana bağlılığını göstermek istemektedir. Tevrat'ta çok yoğun olarak geçen kurban ve sunu ibadetleri olarak: Tanrı RAB'be yönelerek karşılığının geri döneceği ümidiyle hediye amaçlı kesilen kurbanlar; özür dilemek ve affedilmeyi ummak ile Tanrı RAB'bin cezasından kaçınmak için tövbe amaçlı kesilen kurbanlar; Tanrı RAB ile yakın bir ilişki kurmak ve onun rızasını kazanmak amacıyla mallardan ve yiyeceklerden paylaşım amacıyla kesilen kurbanlar ve sunular; ürünlerinin ve nimetlerinin verimliliğini ve devamını sağlamak için Tanrı RAB'be şükür için yapılan kurbanlar ve sunular; Tanrı RAB'bin gücüne ve ihtişamına sahip olmak için Tanrı'dan bir parça almak ve yemek amacıyla kesilen kurbanlar ve sunular ve bayram ve cenaze kurbanları ve sunuları anlatılmaktadır. Tüm bu kurban sunularmda ortak değer ise övme, tövbe etme, teşekkür etme, yalvarma ve kefaret gibi nedenler bulunmaktadır.

Tevrat'ta kurban ibadeti, kan akıtılması ve kurbamn hayatının sonlandırılması olarak 'kanlı kurban' ve 'kansız kurban' olmak üzere iki grupta ele alınmaktadır. Kanlı kurban ile belirtilen, kurban amacı ile sunulan hayvan ve insan gibi varlıkların yaşamlarının sonlandırılması veya kanlarının akıtılmasına yönelik törenlerdir. Kansız kurban ise, yiyecek, içecek, bitki, tahıl, süs ve mücevherat gibi nesneleri kapsar. Bazen ise kurban, kutsala tapınan kişinin kendi vücudundan bazı organları kesmesi veya işlevsiz bırakması ya da kendisini Tanrı hizmetine adaması gibi durumlar olarak da kendini gösterebilmektedir. Kutsal Yahudi halkı ile Tanrı RAB arasmdaki kutsallık bağı kurban/sunu olarak kurulmaktadır. Bu kurban/sunu Tevrat'ta çoğu zaman Tanrı RAB'bin Yahudi halkmı suçlarından ve günahlarından arındırmak/temizlemek için içlerinden bazı insanları "kurban" olarak seçmesi şeklinde de gerçekleşmektedir. Bu yüzden Tevrat'ın merkezinde kurban ibadeti bulunduğu görülmektedir. Tevrat'ta insanlığın ikinci babası/atası olarak anılan Nuh, Habil'den sonra kurban olayını günahlardan arınma/temizlenme ve Tanrı RAB'bin öfkesini ve cezasını savma geleneğine dönüştürmüştür. Bu yüzden tüm insanlık kültüründe mevcut olan kurbanın evrensel olmasının ilk kaynağı da Nuh'tur. Nuh'un kurban takdim etmesinin sebebi olarak Tevrat, insanlığın Tufan'a sebep olan günahı işlemiş olmalarınm karşılığı olduğunu belirtmektedir: "Nuh RAB'be bir sunak yaptı. Orada temiz sayılan hayvanların ve kuşların hepsinden yakmalık sunular sundu. Güzel kokudan hoşnut olan RAB içinden şöyle dedi: 'İnsanlar yüzünden

yeryüzünü bir daha lanetlemeyeceğim. Çünkü insanın yüreğindeki eğilimler çocukluğundan itibaren kötüdür. Şimdi yaptığım gibi bütün canlıları bir daha yok etmeyeceğim" (Yaratılış, 8: 20-21).

İsrail oğullarının her günahtan sonra Tanrı RAB'bin kendilerini bağışlaması için kurban kesme ve sunularda bulunma sebebi de bu anlayış ve gelenektir. Bu nedenle de Tevrat'ta her gün suç kurbanı olmak üzere genç bir boğanın takdim edilmesi (Çıkış, 29: 36) istenmektedir. Ayrıca "Rab Musa'ya 'ilk doğanları bana adayın' dedi. İsrailliler arasmda insan olsun hayvan olsun her rahmin ilk ürünü bana aittir" (Mısırdan Çıkış 13:1-2) emri gereği insanlardan da kurban etme ritüeli mevcuttur. Tevrat'ta halkm işlediği suçlardan dolayı günah sunusu olarak genç bir boğanın sunulması, topluma isabet eden musibetin hafifletilmesi, kralın tahta çıkması, savaşın başlaması veya sona ermesi hallerinde sunulan umumi kurbanlar; doğum, ölüm, ya da bir hastalıktan kurtulma; düğün, sevinç, neşe gibi insanlarm yaşamlarında önemli yer edinen belirli zamanlarda sunulan özel kurbanlar vardır[3].

Yahudi geleneğine göre kurban edilmesi uygun olan hayvanların boğazlanmak suretiyle kanının akıtılması gerekir. Bu şekilde sunulan hayvanların kanının yenmesinin yasaklanması, kanın cana bedel oluşuna bağlanmaktadır. Kutsal Mabedin M.Ö. 586 yılında Babilliler tarafından yıkılmasıyla birlikte kurban ibadeti kesintiye uğramış, sürgündeki Yahudiler kurbanın yerini alabilecek başka bedeller aramaya başlamışlardır. Bilhassa bu dönemde ibadetin anlam ve önemi artmış, oruç kurbanın yerini almıştır. Dua, tövbe, sadaka vermek ve ıstırap çekmek de kefaret vasıtaları sayılmaya başlanmış, sürgünlerde çekilen acı ise en etkili kefaret olarak kabul edilmiştir. Mabedin ikinci yıkımından sonra ise kanlı kurban olayı tamamıyla sona ermiştir. Yahudi geleneğinde ilerleyen dönemlerde kanlı kurban yerini başka şekilde yapılan ibadetlere bırakmıştır. Tevrat'ta Tanrı'ya yapılacak olan sunuların sığır, küçükbaş hayvanlar ve kanatlı hayvanlar olması istenir (Levililer, 1: 2). Yahudiler kurban ibadetlerinde bu nedenle sığır, erkek ve dişi koyun, erkek keçi, güvercin ve kumru sunularında bulunur ayrıca da sadaka amacı ve günahtan arınma amacı ile horoz da kurban ederlerdi. Yahudi şeraitinde belirtilen ve takdim edilmesi istenen sunular arasında hububat sunuları, huzur sunusu, buhur sunusu, Tanrı adına yere su ve şarap dökme sunuları da bulunmaktadır. Kefaret olarak sunulan bir diğer kurban çeşidi ise kişilerin yapmaları gereken bir şeyi yapmadıkları zaman ceza olarak beşte bir fazlasıyla suç sunusu olarak getirmek zorunda oldukları bir çeşit günah sunusuydu.

[3] Ahmet Güç, Çeşitli Dinlerde ve İslam'da Kurban, Düşünce Kitabevi, İstanbul, 2003, s. 198.

Günah sunularının başında ticaret ilişkileri gelmektedir. Örneğin birisine borçlu olduğu halde borcu olmadığına dair yalan yere yemin eden kimse, borcunu beşte bir fazlasıyla ödemeli ve ayrıca bir de koç kurban etmeliydi (Levililer, 6: 1-7). Kutsal mabedin eşyalarından haksız olarak yararlanan kişi de bedelini beşte bir fazlasıyla ödeyerek kurbanını da sunmalıydı (Levililer, 5: 15-17). Şayet birisi "Kutsal Şeyler"i kurallara uygunsuz olarak yemişse yine beşte bir fazlasıyla onu kâhinlere geri ödemeliydi (Levililer, 22: 14). "Günah Sunuları" genellikle koç idi. Şahıs fakir ise kumru veya güvercin de sunabilmekteydi. Tevrat, büyük günahların "Kefaret Sunusu" olarak Tanrı'ya "sunulan boğanın yağının mezbahada, derisine varıncaya kadar diğer bütün parçalarının ise çadırın dışında kül dökülen yerde yakılmasını" (Levililer, 4: 1-12) emreder. Yahudiliğin bir ahit dini olmasından, Yahudilerin seçilmiş, imtiyazlı bir millet olduklarına inanmalarından kaynaklanan durum kefaretle alakalı durumlarda kendini hissettirmektedir. Kefaretin Yahudilikteki anlamı günah işleyerek saf ve temiz hali bozulan insanın ve kutsal halkın, Tanrı RAB ile yeniden beraber olabilmesi için günah işlemeden önceki temiz haline dönmesidir. Günahların getirdiği kirlilikten arınmanın en etkili yolu ise kefaret kurbanlarıdır. Bu kurbanlar günlük olduğu gibi yıllık da olurdu. Yahudi takviminin Tişri onuncu günü kefaret günüdür ki bütün Yahudiler tarafından Tanrı ile yeniden barışmak için kutlanır. Kurban, Kudüs'teki Süleyman mabedinde kesilmelidir. Fakat M.S. 70 yılında mabet yıkıldığından beri Yahudiler kurban kesmemektedirler. O zamandan beri kurbanların yerini oruç, dua, sadaka, tövbe, ıstırap, sürgün gibi fiiller almıştır.

Kurban ibadeti ve kutsala sunuda bulunma insanlığın başlangıcı ile başlamış ve farklı devirlerde farklı toplumlarda farklı dinsel geleneklerde farklı şekillerde ancak hep uygulanan bir evrensel ibadet türü olmuştur. Kurban ibadeti Antik Yunan'da, Eski Mısır'da, Hititlilerde, Arabistan'da farklı adaklar şeklinde farklı ayinler yapılarak uygulanmıştır. Antik Yunan dininde yer altı ve deniz tanrılarına siyah, ateş tanrılarına kızıl renkte hayvanlar, güneş tanrısı Helios'a süratli atlar, tanrı Zeus'a kozmik verimlilik güçlerinin simgesi kabul edilen boğa kurban edilmiştir. Kurban vasıtasıyla tanrıların, tanrılar sayesinde de insan ve tabiatın yaşayacağına inanılmıştır. Eski Mısır'da rahiplerin idaresinde âyin haline getirilmiş kurban ritüeli yapılmakta idi. Sümerlerin yaşadığı eski Mezopotamya'da da rahipler eşliğinde zorunlu kurbanlarla iştirak edilen oldukça gelişmiş bayram takvimleri vardı. Hititlilerin, tanrıların yardım ve affını kazanmak için kurban kestikleri, bazı yiyecekler takdim ettikleri bilinmektedir. Dinî ve mitolojik Ugarit metinlerinde de Mezopotamya ve Kenan özelliği taşıyan bir kurban kültünün izleri

görülmektedir. Milâttan önce ilk binyılda Arabistan kültürlerinde rahiplerce yönetilen, Güneş, Ay ve Venüs gibi yıldızlarla büyük tanrılara sunulan kurban âyinleri mevcuttu. Eski İranlılar tanrılara kurbanlar, çeşitli bitkiler ve içki sunularında bulunmakta idiler. Her ne kadar Zerdüşt hayvan kurbanını yasaklayarak Ahura Mazda'ya adak ve şükür kurbanı sunmayı telkin ettiyse de, ölümünden sonra canlı kurban âdetine geri dönülmüştür. Eski İranlılar adak ve şükranlarını Hürmüz'e, diğer takdimlerini de kötülüğü engellemesi için Ehrimen'e arz ederlerdi. Sâbiî toplumunda güvercin ve koçun kurban edildiği törenleri vaftiz olmuş rahip veya yardımcısı icra eder, kurban edilen hayvanın kutsiyetine inanıldığından vaftiz olmayanların ona dokunmasına izin verilmezdi. Görüldüğü gibi her dönem ve her kültürde de tanrının affını kazanmak için ya da ona şükran duygularını iletmek için çeşitli şekillerde sunular yapılmaktadır. Putperest geleneklerde, kurban ibadetinin genellikle tapınaklar ya da benzeri kutsal mekânlarda kutsiyeti temsil eden semboller önünde yapılmakta olduğu dikkati çekmektedir. Kurbanın günahlara kefaret olması önemli amaçlarından birini oluşturur. Birçok dinsel gelenekte işlenen günahların, suçların ya da manevi kirlenmelerin karşılığı olarak kurban sunulmaktadır. Bazı dinlerde sunulan bu kurbanlar ile öfkelenen tanrı ya da tanrıların bu öfkelerinin dindirileceği; bazı inanç sistemlerinde ise bu kurbanlar ile tanrısal varlıkların açlıklarının giderileceği ve böylelikle memnun edilecekleri varsayılırdı[4].

Tevrat'ta çok yoğun ve yaygın olarak geçtiği üzere kurban, Tanrının ilahi egemenliğini (uluhiyyet) ispatlamak amacıyla ve kutsal Yahudi halkının kul kompleksini tatmin amacıyla yapılmaktadır. Özellikle işlenen her günahtan sonra günahın kefareti olarak insanların kurban verilmesi ve çeşitli sunularla Tanrı RAB'bin gönlünün hoş tutulması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda insan kurbanlar insanlık tarihi boyunca tıpkı Tanrı gibi "Tanrı gibi" olmayı amaçlayan kişisel, kolektif/toplumsal ve evrensel Tanrı komplekslerinin de iktidar kaynağı olarak kullanıldı. Tanrı kompleksinin doğasında olan kul kompleksi yaratma süreci kurban komplekslerine dönüştürüldü. Tanrı gibi Tanrı kompleksleri de kendi uğurlarına ölecek kurbanlar yarattılar. Tanrı gibi Tanrı kompleksleri de tanrısallığının en büyük ispat derecesinin kurbanlık insanlar yaratmak olduğunu öğrendiler ve kullarına öğrettiler. Kendi varlıklarını ve var oluşlarını Tanrı kompleksine kurban edecek, sunu da bulunacak ve armağan edecek kullar/kurbanlar yaratmakta yarıştılar. Tanrı komplekslerinin kutsallığını ve yüceliğini belirleyen en

[4] Nermin Öztürk, "İlahi Dinlerde Yemin, Keffaret ve Kurban", NE Üniversitesi, İlahiyat Dergisi, 2002, Sayı 13, s. 182-188 ve Ahmet Güç, Çeşitli Dinlerde ve İslam'da Kurban, s. 11.

büyük kıstas, uğruna ölecek insan kurbanların sayısı ile ölçüldü. İnsanların kulluk/kurbanlık derecesi ve sayısı arttıkça kişisel, kolektif ve evrensel Tanrı komplekslerinin değeri yüceldi. Tanrı kompleksleri "ölümsüzlük ve mutlak iktidar ağacını" insanların kanlarıyla sulayarak güç ve ihtişam meyveleri derdiler. Kutsal, ideal veya mutlak iyi ilan ettikleri dini ve siyasi düzenlerini uğruna yaşanacak değil ölünecek soyut kavramlar ile inşa ederek kurbanlık pazarları kurdular. Kişisel, kolektif/toplumsal ve evrensel Tanrı komplekslerini bu kutsal, ideal veya mutlak iyiyi temsil eden soyut kavramların arkasına gizleyerek kul/kurban kompleksi içinde dini cemaatler şeklinde örgütlenen hiyerarşik ve organizmacı kutsal siyasi topluluklar kurdular. Bunların her birinin her bir insandan daha üstün olduğuna insanları inandırarak onlar uğruna kurban olunması gerektiğini öğrettiler ve bu şekilde onları kurbanlıklar olarak eğittiler. Tanrı RAB'bin "insan olsun hayvan olsun her rahmin ilk ürünü bana aittir. Bu yüzden ilk doğanları bana adayın" talebini de aşarak herkesin kendilerine ait olduğunu iddia ederek tüm insanları kurbanlıkları olarak ilan ettiler. Böylece de kurbanlıklar kişisel, kolektif/toplumsal ve evrensel Tanrı komplekslerinin "Tanrı gibi" olma tekebbürünün tatmini ve öfkelerini yok etmenin gerekliliği uğruna kendilerini birbirleriyle savaşırken buldular. Kişisel, kolektif ve evrensel Tanrı komplekslerinin yaşaması için kul kompleksine sahip insanların ölmesi gerekiyordu. Sonuçta da dünyayı Tanrı kompleksleri uğruna insanların kendini feda ettikleri bir "mezbaha"ya çevirdiler. Tüm Tanrı kompleksleri de tıpkı Tanrı RAB gibi "kendilerine kurban/armağan edilen bu sunuların güzel kokularından ve büyük fedakârlıklarından hoşnut olarak" egemenliklerini sürdürdüler.

3. ...Ve Zafer, ...Ve Hiç: "RAB sizin için savaşacak, siz sakin olun yeter".

Fedakârlık ve bedel (kurban) yoksa zafer de yoktur. Tanrı kendi halkını Tanrı kompleksi Firavunun elinden kurtardığı için karşılığında kurban talep etti ve halkı da umut ve korku arasında ona "eğilip tapındılar ve onun verdiği buyruğu eksiksiz uyguladılar":

> "Firavun İsrailliler'i salıverdiğinde, Filist yöresi yakın olmasına karşın, Tanrı onları oradan götürmedi. Çünkü, 'Halk savaşla karşılaşınca, düşüncelerini değiştirip Mısır'a geri dönebilir' diye düşündü. Gece gündüz ilerlemeleri için, RAB gündüzün bir bulut sütunu içinde yol göstererek, geceleyin bir ateş sütunu içinde ışık vererek onlara öncülük ediyordu. Gündüz bulut sütunu, gece ateş sütunu halkın önünden eksik olmadı" (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 13: 17-22).

Firavun'u inatçı yapacağım. Onların peşine düşecek. Böylece Firavun'la ordusunu yenerek yücelik kazanacağım. Mısırlılar bilecek ki, ben RAB'bim'. İsrailliler söyleneni yaptılar. Halkın kaçtığı Mısır Firavunu'na bildirilince, Firavun'la görevlileri onlara ilişkin düşüncelerini değiştirdiler: 'Biz ne yaptık?' dediler, 'İsrailliler'i salıvermekle kölelerimizi kaybetmiş olduk!' Firavun savaş arabasını hazırlattı, ordusunu yanına aldı. Seçme altı yüz savaş arabasının yanısıra, Mısır'ın bütün savaş arabalarını sorumlu sürücüleriyle birlikte yanına aldı. Firavun yaklaşırken, İsrailliler Mısırlılar'ın arkalarından geldiğini görünce dehşete kapılarak RAB'be feryat ettiler. Musa'ya, 'Mısır'da mezar mı yoktu da bizi çöle ölmeye getirdin?' dediler, 'Bak, Mısır'dan çıkarmakla bize ne yaptın! Mısır'dayken sana, 'Bırak bizi, Mısırlılar'a kulluk edelim' demedik mi? Çölde ölmektense Mısırlılar'a kulluk etsek bizim için daha iyi olurdu'. Musa, 'Korkmayın!' dedi, 'Yerinizde durup bekleyin, RAB bugün sizi nasıl kurtaracak görün. Bugün gördüğünüz Mısırlılar'ı bir daha hiç görmeyeceksiniz. RAB sizin için savaşacak, siz sakin olun yeter'. Musa elini denizin üzerine uzattı. RAB bütün gece güçlü doğu rüzgârıyla suları geri itti, denizi karaya çevirdi. Sular ikiye bölündü, İsrailliler kuru toprak üzerinde yürüyerek denizi geçtiler. Sular sağlarında, sollarında onlara duvar oluşturdu. Musa elini denizin üzerine uzattı. Sabaha karşı deniz olağan haline döndü. Mısırlılar sulardan kaçarken RAB onları denizin ortasında silkip attı. Geri dönen sular savaş arabalarını, atlıları, İsrailliler'in peşinden denize dalan Firavun'un bütün ordusunu yuttu. Onlardan bir kişi bile sağ kalmadı. RAB'bin Mısırlılar'a gösterdiği büyük gücünü görünce korkan İsrail halkı, RAB'be ve kulu Musa'ya güvendi" (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 14: 1-31).

Yahudi halkı uzun süre kul ve köle olarak yaşamanın ürünü olarak "ezik" bir doğa ve "yetersizlik" algısı içinde kul/köle kompleksine duçar olmuştu. Kul/köle kompleksi onları ezenlere karşı direnebilecek tüm ilke, değer ve yetilerini yok etmişti. Aşırı bir ezikliğin ürünü olan kadercilik anlayışı içinde kaderlerine hükmeden en büyük güce tapınma ve güçlü olduklarında da kendilerine tapınılmasını isteme eğiliminde idiler. Kadercilik onlara güce tapınma ile birlikte kişisel ve toplumsal iradenin yok sayıldığı büyük bir sorumsuzluk ve görevden kaçınma ahlakı kazandırmıştı. Kendilerini güçlü rüzgârın istediği yere sürüklediği yaprak misali güçlüler arasmda kalmış bir ikilem doğasma adıyorlardı. Bu yüzden her zaman kazanandan yana olmanın bir yolunu buluyorlardı. Ezilmişliğin verdiği kul/köle kompleksi içinde kendilerini ezen Tanrı komplekslerini güçlü kendilerini güçsüz görüyor, elinde güç olan küçük bir azınlığın çok büyük kitlelere tahakküm edeceğini; dini bir güç ve tahakküm aracı olarak kullanacağını; ezenlerin

en büyük güç kaynağının bilgi olduğunu ve bilgililerin üstün olduğunu; ezilenlerin en güçlü oldukları anda bile ezenlerin insafından ve iktidarından medet umarak onların kültürüne öykünerek onların tahakkümünü arzulamaları; uzun yıllar ezilmenin doğurduğu eziklik psikolojisi altında birçok insani ve ahlaki erdemlerinin dumura uğraması nedeniyle kendilerini ezenlere tapınma kültürü geliştirmeleri; ezilenlerin ezenlere borçlu doğup, borçlu yaşayıp, borçlu ölmesi gibi kendi kazanımlarını bir görev ezenlerin verdiklerini bir lütuf olarak değerlendirmeleri; ezenlerin büyük çıkarlar için küçük çıkarlarını feda ederken ezilenlerin küçük çıkarlar uğruna büyük çıkarlarından vazgeçmelerini; ezilenlerin en büyük ezikliğinin azla daha doğrusu ezenlerin lütfettiği kadarıyla yetinmeyi alışkanlık edinip daha büyük vaatlere ihanet edebilmeleri gibi algı ve davranışlar sergiliyorlardı. Zaten tarih de ezilenlerin kendilerini ezecek olanlar arasında tercih yapmak için savaşıp birbirlerini öldürdüğü ve ezenlerin onlarm kanları üzerinden iktidarlarını sürdürdüğü bir hikâye idi. Kul/köle kompleksi içinde ezilenlerle Tanrı kompleksi altında ezenlerin aynı din ve Tanrıya inanmaları ancak böyle mümkün olabilirdi.

İşte bu yüzden Tanrı RAB'bin işi gerçekten de zordu. Köleliğe ve ezikliğe alışmış bir halkı özgürleştirmek imkânsızdı. Eziklik onlarda bir doğa olmuştu. Halk, özgürlüğün bedeli olarak savaşmak gerektiğinin bilincindeydi ama sürekli kendileri için savaşan bir Tanrıları olması onları bedelsiz bir hayata alıştırmış, kutsanmış bir ulus ve Tanrının halkı olma değerleri onları ezilmişliğin utancından kurtarıp üstün olmanın kibri içinde şımartmıştı. Her ikisi de bir eziklik psikolojisi ürünüydü. Bu yüzden her an "halk savaşla karşılaşınca, düşüncelerini değiştirip Mısır'a geri dönebilirdi". Yapılması gereken "gece gündüz ilerlemeleri için, RAB gündüzün bir bulut sütunu içinde yol göstererek, geceleyin bir ateş sütunu içinde ışık vererek onlara öncülük" etmeliydi. Tanrı Firavunu ne kadar "inatçı" ve "isyankâr" yapmışsa kendi halkını da güce karşı o kadar "uysal" ve "itaatkâr" kılmıştı: "Firavun yaklaşırken, İsrailliler Mısırlılar'ın arkalarından geldiğini görünce dehşete kapılarak RAB'be feryat ettiler. Musa'ya, 'Mısır'da mezar mı yoktu da bizi çöle ölmeye getirdin?' dediler, 'Bak, Mısır'dan çıkarmakla bize ne yaptın! Mısır'dayken sana, 'Bırak bizi, Mısırlılar'a kulluk edelim' demedik mi? Çölde ölmektense Mısırlılar'a kulluk etsek bizim için daha iyi olurdu".

Unutmamak gerekir ki Tanrı kompleksi potansiyel bir güç ve iddiadır, onu var eden ve yaşatan kul kompleksidir. Kullar olmasa Tanrılar da olmaz. Kul kompleksinden kurtulup Tanrı kompleksine yücelen bir halkın yapacağı ilk iş de kendisine yeni kulluk kompleksleri yaratmaktır. Nasıl

ki Tanrı kompleksi her şart ve zamanda emretme (emir verme) alışkanlığı yaratıyorsa aynı şekilde kul kompleksi de her şart ve zeminde itaat etme (emir alma) yani kendi hayatına dair her konuda başkaları tarafından verilen kararlara rıza gösterme hatta onları gönüllü olarak arzulama alışkanlığı yaratmaktadır. "En büyük ve en gerçek dinin alışkanlıklar" olduğu bir hayatta Tanrı ve kul kompleksleri hiyerarşisi de kaçınılmaz bir alışkanlık haline dönüşür. Bu nedenle Tanrı kompleksinin bir ulusta tezahür ettiği yukarıdaki durum, bir halkın Tanrıyı bile kendisine kullaştırabileceğinin de işaretlerini taşımaktadır. Amaç-araç ilişkisi tersine dönmüş, kimin Tanrı kimin kul olduğu belirsizleşmiştir. Sonunda kazanan kendilerini kurtarmak için "onca şaşılası işler" yapan Tanrıya karşı bile aşırı güvensizlik içindeki Tanrının halkı olmuştur: "RAB sizin için savaşacak, RAB bugün sizi nasıl kurtaracak göreceksiniz, siz yeter ki sakin olun".

Tanrının istediği kendisine itaatte kusur etmeyen kullar, kulların istediği ise kendilerine hizmette kusur etmeyen Tanrı idi. Tanrının ihtiyacının kullar olduğunu bilen Tanrınm halkı, Tanrının kendilerinden şükran ve itaat talebini yok etmek için kendi kulluklarını minnete dönüştürdüler, kulu olmaları gereken Tanrıyı da kendi kolektif Tanrı komplekslerinin kulu haline getirdiler. Kulluğuna güvenebilecekleri bir Tanrı yaratmadan kulluklarını gösterip Tanrıya güvenmediler. Tanrıyı en büyük zaafından yakaladılar yani onu bırakıp Tanrı kompleksine kulluk etmekle tehdit ettiler. Tanrıyı ya "bırak bizi, Mısırlılar'a kulluk edelim" ya da "bizim için sen git savaş" dilemması arasında kalmaya mecbur ettiler. Tanrıdan Tanrısal güç ve iradeye ait ne eksilttilerse Tanrının halkı olarak, Tanrı gibi olarak kendi Tanrısallıklarına onu eklediler. Sonunda RAB onlar için tek başına savaştı ve Tanrı kompleksi Firavun ve ordusunu denizde boğarak düşmanlarmı yok etti. "RAB'bin Mısırlılar'a gösterdiği büyük gücünü görünce korkan İsrail halkı, RAB'be ve kulu Musa'ya güvendiler". Böylece Tanrının ruhu bir kişinin kompleksinden çıkıp bir ulusun ruhuna girdi. Artık Tanrının şeriki ve rakibi bir ulus halinde karşısına çıkacak olan yeni kutsal ulusun kolektif Tanrı kompleksi olacaktı. Bir ulusta kendini yeniden inşa eden Tanrı kompleksi bir bedenden başka bir bedene geçmenin ve eski bedenden kurtulmanın bayramını "Kurtuluş Ezgisi" ile dile getirecektir:

> "Musa'yla İsrailliler RAB'be şu ezgiyi söylediler:
>
> Ezgiler sunacağım RAB'be, Çünkü yüceldikçe yüceldi; Atları da, atlıları da denize döktü.
>
> Rab gücüm, ezgim, Kurtuluşum oldu benim.

O'dur Tanrım, Övgüler sunacağım O'na.O'dur babamın Tanrısı, Yücelteceğim O'nu.

Savaş eridir RAB, Adı Yahve'dir.

Denize attı Firavun'un ordusunu, Savaş arabalarını. Kamış Denizi'nde boğuldu seçme subayları.

Derin sulara gömüldüler, Taş gibi dibe indiler. Senin sağ elin, ya RAB, Senin sağ elin korkunç güce sahiptir. Altında düşmanlar kırılır.

Devrilir sana başkaldıranlar büyük görkemin karşısında, Gönderir gazabını anız gibi tüketirsin onları.

Burnunun soluğu karşısında, Sular yığıldı bir araya. Kabaran sular duvarlara dönüştü, Denizin göbeğindeki derin sular dondu.

Düşman böbürlendi: 'Peşlerine düşüp yakalayacağım onları' dedi, 'Bölüşeceğim çapulu, Dileğimce yağmalayacağım, Kılıcımı çekip yok edeceğim onları'.

Üfledin soluğunu, denize gömüldüler, Kurşun gibi engin sulara battılar.

Var mı senin gibisi ilahlar arasında, ya RAB? Senin gibi kutsallıkta görkemli, heybetiyle övgüye değer, Harikalar yaratan var mı?

Sağ elini uzattın, Yer yuttu onları. Öncülük edeceksin sevginle kurtardığın halka, Kutsal konutunun yolunu göstereceksin gücünle onlara.

Uluslar duyup titreyecekler, Filist halkını dehşet saracak.

Edom beyleri korkuya kapılacak, Moav önderlerini titreme alacak, Kenan'da yaşayanların tümü korkudan eriyecek.

Korku ve dehşet düşecek üzerlerine, Senin halkın geçinceye dek, ya RAB, Sahip olduğun bu halk geçinceye dek, Bileğinin gücü karşısında taş kesilecekler.

Halkını içeri alacak ve kendi dağına, Yaşamak için seçtiğin yere, ya RAB, Ellerinle kurduğun kutsal yere dikeceksin. RAB sonsuza dek egemen olacak" (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 15: 1-19).

Tanrı kompleksi her zaman 'yeterince' ile yetinmeyip daha fazlasını elde etme arzusunu doğurur. Tanrının kendi halkının Tanrı kompleksine katlanamamasının sebebi de bu olacaktır: kendi Tanrı kompleksinin/iradesinin (ulûhiyet ve rububiyetinin) zedelenmesi.

G. KOLEKTİF TANRI KOMPLEKSİ KUTSAL ULUSUN YENİDEN İNŞASI: TANRININ ULUSU, ULUSUN TANRISI ve ULUSUN TANRILIĞI

Tanrı kompleksi, bir insanın kendisini Tanrı zannetmesi, Tanrı'ya ait özelliklerin, niteliklerin ve sıfatların birini veya bir kısmını kendi üzerinde taşıdığına inanması ve bu inancının gereği olarak da diğer insanlara göstermeye, ispatlamaya ve uygulamaya çalışmasıdır. Bu yüzden Tanrı kompleksini çözümleyebilmek için Tanrının özelliklerini bilmek gerekir. Öncelikle Tanrının kendisini anlattığı kutsal kitapları incelememizin nedeni de budur. Tevrat üzerinden yaptığımız yukarıdaki Tanrı özelliklerinden mutlak güç, yaratıcı, yok edici, doğaya hükmedici, her şeyi bilici, kutsal, üstün irade, insanların tek rabbi, insanlarm kaderinin kadiri mutlak muktediri gibi otorite unsurları öne çıkmakta idi. Çünkü Tanrı RAB'bin muhatabı azgın, zorba, cani, kötü, günahkâr, kibirli, inatçı topluluklar ve Tanrı kompleksi içinde olan Firavun idi. Tanrı RAB, kendisine isyan ve inat eden bu iktidarlara karşı yok edici gücünü kullanmakta daha doğrusu onların anlayacağı dili kullanıp kimin gerçek Tanrı olduğunu ispatlamaya çalışmaktadır. Yeni durum tamamen farklıdır. Artık Tanrı, Tanrının halkı ile yüzleşmek zorundadır. Kendi yani "Tanrı gibi" kutsadığı bir ulus ile yani Tanrı kompleksi ile yücelttiği bir halk ile karşı karşıyadır. Tanrı ve Tanrı gibi olan Tanrının halkının Tanrı kompleksi savaşacaktır. Tanrı, Tanrı kompleksi ile sınava tabi tuttuğu Tanrının ulusu ile yeni bir sınav yeni bir savaşım vermektedir. Doğal olarak bu yeni savaşın amacı, aracı, yöntemi ve silahları da değişecektir.

1. Tanrı'nın Yeryüzüne İnmesi; Hükmeden ve Şifa Veren: "Bütün kurallarıma uyarsanız, Mısırlılar'a verdiğim hastalıkların hiçbirini size vermeyeceğim, çünkü size şifa veren RAB benim".

Tanrı RAB, İsrail oğullarını Mısırdan çıkarttıktan sonra yeni tanrısal özelliklerini de kendi halkına ilan eder. Bu özellikler "sınav yapan", "kanun ve kural koyan", "buyruk veren" ve "şifa veren" gibi niteliklerdir:

> "Musa İsrailliler'i Kızıldeniz'in ötesine çıkardı. Şur Çölü'ne girdiler. Çölde üç gün yol aldılarsa da su bulamadılar. Mara'ya vardılar. Ama Mara'nın suyunu içemediler, çünkü su acıydı. Bu yüzden oraya Mara adı verildi. Halk, 'Ne içeceğiz?' diye Musa'ya yakınmaya başladı. Musa RAB'be yakardı. RAB ona bir ağaç parçası gösterdi. Musa onu suya atınca sular tatlı oldu. Orada RAB onlar için bir kural ve ilke koydu, hepsini sınadı. 'Ben, Tanrınız Yahve'nin sözünü dikkatle dinler, gözümde doğru olanı yapar, buyruklarıma kulak verir, bütün kurallarıma uyarsanız, Mısırlılar'a verdiğim hastalıkların hiçbirini size vermeyeceğim' dedi, 'Çünkü size şifa veren

RAB benim'. Sonra Elim'e gittiler. Orada on iki su kaynağı, yetmiş hurma ağacı vardı. Su kıyısında konakladılar (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 15: 22-27).

Tanrı, iktidarının kudretini muktedir bir şekilde insanların mukadderatını takdir eden kadiri mutlak bir güç yani "Yahve" olarak halkının arasına iner. Artık gökyüzünün değil yeryüzünün kuralları ve silahları geçerlidir. Tanrı kendi yarattığı halkının dünyasına veya seviyesine inmek zorunda kalmış ve o dünyanın kuralları ile yaşamaya başlamıştır. Doğal olarak o dünyanın hâkimi de o dünyanın kurallarını koyanlar olacaktır. İhtiyaçlar değişince Tanrıların nitelikleri de değişir. Düşmanlar değişince dostlar da değişir. Bu yüzden Tanrı tüm otoriter güçlerini bırakıp insanlar arasmda kanun koyan hâkim, kural koyan lider, emir veren amir, buyruk veren yönetici, hüküm veren hükümdar, halkını yöneten kral, sınav yapan mürebbi ve şifa veren hekimdir artık. Yeryüzünde Tanrı kompleksi iddiasında bulunanların çoğu da Tanrının bu özelliklerinden beslenecekleridir. Yeni Tanrı Yahvé ve yeni kolektif ve evrensel Tanrı kompleksi İsrail halkı arasındaki savaşın amacı da tam da budur: yeryüzünü kim yönetecek?

2. Roller Değişiyor; Halkı Tanrısını Sınav Yapıyor: "İsrailliler orada Musa'ya çıkışmış ve 'acaba RAB aramızda mı, değil mi?' diye RAB'bi denemişlerdi".

Tanrı, onlarca büyük "şaşılası işler" (mucizeler) sonunda Firavunun zulmünden kurtardığı halkının hâkimi idi. Fakat yeryüzü kuralları gereği Tanrınm hâkimliği halkı tarafından hadimlik (hizmetçilik) olarak anlaşılacaktı. Yeni savaş Tanrının halkını, halkın Tanrısını karşılıklı "denemesi" üzerinden yapılacaktır. Tanrı, artık halkının hizmetkarıdır. Artık Tanrının kutsadığı halkını Firavunun kulluğundan ve köleliğinden kurtarmasının bedelini ödemenin vakti gelmişti. Köleliğe alışmış bir halkı özgürleştirmenin bedeli onların kölelik ruhunun ve kul kompleksinin doğal uzantısı olan nankörlük, şikâyetçilik, minnet edicilik, şımarıklık ve tehditkârlık olacaktır.

Bütün İsrail topluluğu Elim'den ayrıldı. Mısır'dan çıktıktan sonra ikinci ayın on beşinci günü Elim ile Sina arasmdaki Sin Çölü'ne vardılar. Çölde hepsi Musa'yla Harun'a yakınmaya başladı. 'Keşke RAB bizi Mısır'dayken öldürseydi' dediler, 'Hiç değilse orada et kazanlarının başına oturur, doyasıya yerdik. Ama siz bütün topluluğu açlıktan öldürmek için bizi bu çöle getirdiniz'. RAB Musa'ya, 'Size gökten ekmek yağdıracağım' dedi, 'Halk her gün gidip günlük ekmeğini toplayacak. Böylece onları sınayacağım: Benim yasama göre yaşıyorlar mı, yaşamıyorlar mı, göreceğim. RAB Musa'ya şöyle dedi: 'İsrailliler'in yakınmalarını duydum. Onlara de ki, 'Akşamüstü et yiyeceksiniz, sabah da ekmekle karnınızı doyuracaksınız. O zaman bile-

ceksiniz ki, Tanrınız RAB benim'. Akşam bıldırcınlar geldi, ordugâhı sardı. Sabah ordugâhın çevresini çiy kaplamıştı. İsrailliler birbirlerine, 'Bu da ne?' diye sordular. Çünkü ne olduğunu anlayamamışlardı. Musa, 'RAB'bin size yemek için verdiği ekmektir bu' dedi, 'RAB'bin buyruğu şudur: 'Herkes yiyeceği kadar toplasın. Çadırınızdaki her kişi için birer omer (ölçü birimi) alın'. 'Kimse sabaha bir parça bile bırakmasın'. İsrailliler söyleneni yaptılar. Kimi çok, kimi az topladı. Ama bazıları ona aldırmayıp sabaha bıraktılar. Bıraktıkları kurtlanıp kokmaya başlayınca Musa onlara öfkelendi. Musa, 'RAB'bin buyruğu şudur' dedi, 'Yarın dinlenme günü, RAB için kutsal Şabat Günü'dür. Pişireceğinizi pişirin, haşlayacağınızı haşlayın. Artakalanı bir kenara koyun, sabaha kalsın'. Altı gün ekmek toplayacaksınız, ama yedinci gün olan Şabat Günü ekmek bulunmayacak'. Yedinci gün bazıları ekmek toplamak için dışarı çıktı, ama hiçbir şey bulamadılar. RAB Musa'ya, 'Ne zamana dek buyruklarıma ve yasalarıma uymayı reddedeceksiniz?' dedi, 'Size Şabat Günü'nü verdim. Bunun için altıncı gün size iki günlük ekmek veriyorum. Yedinci gün herkes neredeyse orada kalsın, dışarı çıkmasın'. Böylece halk yedinci gün dinlendi (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 16: 1-30).

Tevrat'ta İsrailliler kurtulduktan sonra yaşanan yolculukta Tanrı halkının yol arkadaşıdır ve onların her şikâyetinde, her yakınmasında, her tehdidinde ve her denemesinde onlara kendini ispat etmek zorundadır. Çünkü İsrailliler onun kulsuz yapamayacağını çok iyi bilmektedirler ve onu sürekli kulsuz bırakmakla tehdit etmektedirler. Kullar Tanrısız yapabilir ama Tanrılar kullarsız var olamazdı. O artık Tanrı değil sanki köledir. Bu yüzden Tanrı, yeryüzü kuralları gereği sınav yapan, hükmeden ve şifa veren sıfatlarının yanına insanlarda görülen Tanrı kompleksinin en yaygın ve yoğun yaşanan bir özelliğini de ekler: Rezzak (rızık veren).

"RAB'bin buyruğu uyarınca, bütün İsrail topluluğu Sin Çölü'nden ayrıldı, bir yerden öbürüne göçerek Refidim'de konakladı. Ancak orada içecek su yoktu. Musa'ya, 'Bize içecek su ver' diye çıkıştılar. Musa, 'Niçin bana çıkışıyorsunuz?' dedi, 'Neden RAB'bi deniyorsunuz?' Ama halk susamıştı. 'Niçin bizi Mısır'dan çıkardın?' diye Musa'ya söylendiler, 'Bizi, çocuklarımızı, hayvanlarımızı susuzluktan öldürmek için mi?' Musa, 'Bu halka ne yapayım?' diye RAB'be feryat etti, 'Neredeyse beni taşlayacaklar'. RAB Musa'ya, 'Halkın önüne geç' dedi, 'Birkaç İsrail ileri gelenini ve ırmağa vurduğun değneği de yanına alıp yürü. Ben Horev Dağı'nda bir kayanın üzerinde, senin önünde duracağım. Kayaya vuracaksın, su fışkıracak, halk içsin diye'. Musa İsrail ileri gelenlerinin önünde denileni yaptı. Oraya

> Massa (deneme) ve Meriva (çıkışma) adı verildi. Çünkü İsrailliler orada Musa'ya çıkışmış ve, 'Acaba RAB aramızda mı, değil mi?' diye RAB'bi denemişlerdi (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 17: 1-7).

İsrailliler, Mısırdan kurtulduktan sonra yaşanan yolculukta başlarına gelen küçük-büyük her sorunda büyük bir yakınma, sitayiş, mihnet ve kızgınlıkla Musa ve Tanrı RAB'be suç isnat etmekte, başlarına gelen her türlü belanın onlar yüzünden olduğunu süreklilikle iddia ve itham etmektedirler. İsrailliler, Tanrının yumuşak karnı olan "diğer kavimlere yaptığının tersi olarak onlar ne yaparsa yapsınlar onları helak etmeyeceği sözü" ve Tanrının halkı/ulusu, kutsal ulus payelerini ona karşı kullanmaktadırlar. Kızıldeniz önünde Firavun ve ordusunu gördüklerinde söyledikleri "Bırak bizi, Mısırlılar'a kulluk edelim, çölde ölmektense Mısırlılar'a kulluk etsek bizim için daha iyi olurdu" yakınmalarının bir benzerini açlık ve susuzluk çektiklerinde de söylemeye başladılar: "Keşke RAB bizi Mısır'dayken öldürseydi, hiç değilse orada et kazanlarının başına oturur, doyasıya yerdik. Ama siz bütün topluluğu açlıktan öldürmek için bizi bu çöle getirdiniz". Bir halk "Keşke" ifadesini kullanıp da geçmişteki köleliğe özlem duymaya başlamışsa o halk artık her istediğini Tanrıya yaptırabilecek bir silaha da kavuşmuş demektir. Bir halk Firavun'un kulluğunu Tanrının kulluğuna tercih eder duruma gelme sendromuna yani zalimine tapınma köleliğine düşmüşse Tanrılarının kendini onlara ispat etmekten başka yani yeni Tanrının eski Tanrılarından daha iyi olduğunu göstermeye çalışmaktan başka çaresi kalmamış demektir. Bu yüzden İsrail topluluğu Tanrıyı yardıma çağıracaklarında her defasında "Keşke"nin arkasına gizleneceklerdir. Tanrı da onların keşkeleri karşısında hala "onların Tanrı RAB'bı benim" iddiasını ispatlamak kaygısındadır: "RAB Musa'ya şöyle dedi: 'İsrailliler'in yakınmalarını duydum. Onlara de ki, 'Akşamüstü et yiyeceksiniz, sabah da ekmekle karnınızı doyuracaksınız. O zaman bileceksiniz ki, Tanrınız RAB benim". Fakat bunun karşılığında eğer lütfederlerse onları denemek için "Şebat Günü" o yiyecekleri yememelerini arz ederim. Sonuç yine aynı: "Yedinci gün bazıları ekmek toplamak için dışarı çıktı, ama hiçbir şey bulamadılar. RAB Musa'ya, 'Ne zamana dek buyruklarıma ve yasalarıma uymayı reddedeceksiniz?' dedi, 'Size Şabat Günü'nü verdim. Bunun için altıncı gün size iki günlük ekmek veriyorum. Yedinci gün herkes neredeyse orada kalsın, dışarı çıkmasın".

Aslında Tevrat'ta okuduğumuz İsrail oğulları hikâyesi tüm insanların "yol hikâyesi" gibidir. İsrail oğullarının kölelik ve kurtuluş yolculuğunun bizzat kendisi bir insanlık hikâyesidir. Bu yol hikâyesinde bugün de hayattaki karşılaşmalarımızdan siyasi çatışmalarımıza, kategorik farklılıkları-

mızdan evrensel değerlere kadar geniş bir skala da "insana ait" ve "insana dair" olanı görürüz. İster kutsal isterse lanetlenmiş insan toplulukları olsun bu hikâyelerde geçen her konu "gündeme dair"dir. İsraillilerin kölelik ve özgürlük arasındaki bu yol hikâyesinde karnı doyan halkın sıradaki talebi "Rezzak" olan güçten yine aynı kahırlar, şikâyetler, sitayişler ve keşkeler içinde su istemeleridir: İsrailliler, "Musa'ya, bize içecek su ver diye çıkıştılar. Niçin bizi Mısır'dan çıkardın?' diye Musa'ya söylendiler. Bizi, çocuklarımızı, hayvanlarımızı susuzluktan öldürmek için mi?" dediler. Anlaşılan Tanrı RAB sadece Firavunu "inatçı" ve "kibirli" yapmamıştı. Tanrı kompleksi olan her kişi ve toplulukta inatçılık ve kibir bir doğa olarak kendinden menkul bir değer olarak vardı. Bu durum karşısında Musa'ya düşen tek görev de arada kalmışlığın verdiği güvensizlik ve yabancılaşma içinde "feryat etmekti". Çünkü yeni Tanrı kompleksinin geldiği aşama peygamberi "taşlamak", "ona çıkışmak" ve "Tanrıyı denemekti": "Musa, 'Niçin bana çıkışıyorsunuz?' dedi, 'Neden RAB'bi deniyorsunuz?'... Musa, 'Bu halka ne yapayım?' diye RAB'be feryat etti, 'Neredeyse beni taşlayacaklar". Tanrı ise yine Tanrı kompleksinin kendisini "deneme" sınavından geçmek istiyordu: "RAB Musa'ya, 'Halkın önüne geç' dedi, kayaya vuracaksın, su fışkıracak, halk içsin diye. Oraya Massa (deneme) ve Meriva (çıkışma) adı verildi. Çünkü İsrailliler orada Musa'ya çıkışmış ve 'Acaba RAB aramızda mı, değil mi?' diye RAB'bi denemişlerdi". İsrail oğullarının aslında her fırsatta test ettikleri şey Tanrı RAB'bin "acı/ağrı/tahammül eşiği"dir. Her bir testte de Tanrının acı eşiği yükselmektedir. Başka kavimlerin yaptığı Tanrı kompleksine gösterilen tahammül eşiği ile Tanrının halkına karşı gösterilen tahammül eşiği arasında hayli büyük bir oran vardır.

3. Tanrı ve Tanrının Halkı; Başkomutan ve Ordusu: "Eller RAB'bin tahtına doğru kaldırıldı, RAB kuşaklar boyunca Amalekliler'e (ve tüm düşmanlara) karşı savaşacak!".

Tanrı sadece hâkim, şifa veren, Rezzak değil aynı zamanda bir komutan ve halaskar olarak halkının/ordusunun da başında olmalıydı. İsrail oğullarının yol hikâyesinde Tanrı kendini kendisi uğruna savaşmaları için seçtiği halkını korumak için savaş alanına inmek durumunda buldu:

> "Amalekliler gelip Refidim'de İsrailliler'e savaş açtılar. Musa Yeşu'ya, 'Adam seç, git Amalekliler'le savaş' dedi, 'Yarın ben elimde Tanrı'nın değneğiyle tepenin üzerinde duracağım'. Yeşu Musa'nın buyurduğu gibi Amalekliler'le savaştı. Bu arada Musa, Harun ve Hur tepenin üzerine çıktılar. Musa elini kaldırdıkça İsrailliler, indirdikçe Amalekliler kazanıyordu. Ne var ki, Musa'nın elleri yoruldu. Bir taş getirip altına koydular. Musa üze-

> rine oturdu. Bir yanda Harun, öbür yanda Hur Musa'nın ellerini yukarıda tuttular. Güneş batıncaya dek Musa'nın elleri yukarıda kaldı. Böylece Yeşu Amalek ordusunu yenip kılıçtan geçirdi. RAB Musa'ya, 'Bunu anı olarak kayda geç' dedi, 'Yeşu'ya da söyle, Amalekliler'in adını yeryüzünden büsbütün sileceğim'. Musa bir sunak yaptı, adını Yahve-Nissi (RAB sancağımdır) koydu. 'Eller Rab'bin tahtına doğru kaldırıldı' dedi, 'RAB kuşaklar boyunca Amalekliler'e karşı savaşacak!' (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 17: 8-16).

Tanrı RAB artık kutsadığı "halkı için kuşaklar boyunca karşılaşacakları tüm düşmanlara karşı savaşacak!" bir askerdir. İsrail halkı ise kendileri için "savaşacak" bir Tanrıya sahip olma cesareti ve güvencesiyle "kuşaklar boyunca tüm düşmanlarla savaşmaktan" çekinmeyecek bir halktır. Önünde/üstünde/yanında Tanrı olan bir kutsal halkın kutsal savaşlarında korkacağı, hesap vereceği veya kaygı duyacağı başka bir güç veya çekineceği başka bir Tanrı veya Tanrı kompleksi de olamazdı. Çünkü sadece onların Tanrısı sadece onlara sadece "kutsal toprak vaat" etmemekte aynı zamanda o "vaat edilmiş kutsal topraklar" için onlarla birlikte "kuşaklar boyunca karşılaşacakları tüm düşmanlara karşı savaşacak!" olmayı da vaat etmektedir.

H. HALKTAN ULUSA, ULUSTAN DEVLETE: KUTSAL HİYERARŞİK DÜZEN

Tanrının Mısırlılardan kurtardığı İsrail halkı onca mücadele ve savaştan sonra "umut ve korku" birlikteliği üzerinden tasada ve kıvançta ulus olmayı başarmıştı. Artık etraflarının çevrili olduğu ve "kuşaklar boyunca savaşacakları" düşmanlarla mücadele edebilmek için yeni bir akıl, yeni bir "yasa" ve yeni bir düzene ihtiyaçları vardı. Artık Tanrının halkının, Tanrının tepede, altında Musa'nın, altında kavim önderlerinin ve en altta da halkın olduğu hiyerarşik bir düzenlemeye geçme zamanı gelmişti. Tıpkı Mısırlılar gibi organizmacı hiyerarşik bir düzen kurmaya karar verdiler. İsrail halkı önceki kulluk ve kölelik kompleksinin genetik kodu ve geleneksel alışkanlığı olarak evrene, sosyal, siyasal, ekonomik, dini ve insani tüm ilişkilere eşitlik değil hiyerarşik bir akıl ve bakış açısı içinde yaklaşmayı öğrendiler. Hiyerarşik dünya algısının ve bakış açısının tek kaynağı da "üstünlük" ilkesi olmaktadır. Üstünlük ilişkisi de her alanda gücün belirleyiciliğine dayanmaktadır: ırk, ulus, din, iktidar, ihtişam, bilgi, kutsallık, çoğunluk, zenginlik vb. gibi. Onlara böyle bir düzenin inşası için de Tanrı RAB, Musa'nın kayınbabası Midyanlı Kâhin Yitro'yu gönderir.

1. Kutsal Organizmacı Hiyerarşik Sistem: "Tanrı'nın önünde halkı sen temsil etmelisin. Bunun yanı sıra dürüst adamlar seç ve onları biner, yüzer, ellişer, onar kişilik toplulukların başına önder ata".

Kâhin Yitro, "İsrailliler uğruna RAB'bin Firavun'la Mısırlılar'a bütün yaptıklarını, yolda çektikleri sıkıntıları, RAB'bin onları nasıl kurtardığını" öğrendiğinde Tanrı ile Tanrı kompleksi arasındaki mücadelenin asli ilkesini de ilan eder: "Artık biliyorum ki, RAB bütün ilahlardan büyüktür. Çünkü onların gurur duyduğu şeylerin üstesinden geldi". Yitro, bütün bilgeliği ile bilmekteydi ki, tarihsel ve evrensel yasa insanların kaderi üzerinden iktidar mücadelesi veren "bütün ilahlar" arasındaki savaştır ve Tanrı, Tanrı komplekslerinin (ilahlık iddialarının) "gurur duyduğu şeylerin üstesinden gelecek" tek, gerçek ve "en büyük" ilahtır. Tanrı kompleksleri ise iddia ettikleri ve büyük bir kibirle "gurur duydukları şeylerin" gerçek olan karşısında yok olup gideceğini bileceklerdir. Onlara hadlerini bildirmek için ise Tanrının tepesinde olduğu hiyerarşik, organizmacı ve kolektivist bir örgütlenme içinde var olacak bir piramidal düzen inşası gerekecektir:

> "Midyanlı Kâhin Yitro Musa'nın karısı ve oğullarıyla birlikte Tanrı Dağı'na, Musa'nın konakladığı çöle geldi. Musa İsrailliler uğruna RAB'bin Firavun'la Mısırlılar'a bütün yaptıklarını, yolda çektikleri sıkıntıları, RAB'bin kendilerini nasıl kurtardığını kayınbabasına bir bir anlattı. Yitro RAB'bin İsrailliler'e yaptığı iyiliklere, onları Mısırlılar'ın elinden kurtardığına sevindi. 'Sizi Mısırlılar'ın ve Firavun'un elinden kurtaran RAB'be övgüler olsun' dedi, 'Halkı Mısır'ın boyunduruğundan O kurtardı. Artık biliyorum ki, RAB bütün ilahlardan büyüktür. Çünkü onların gurur duyduğu şeylerin üstesinden geldi'. Kayınbabası Musa'nın halk için yaptıklarını görünce, 'Nedir bu, halka yaptığın?' dedi, 'Neden sen tek başına yargıç olarak oturuyorsun da herkes sabahtan akşama kadar çevrende bekliyor?'. Musa, 'Çünkü halk Tanrı'nın istemini bilmek için bana geliyor' diye yanıtladı, 'Ne zaman bir sorunları olsa, bana gelirler. Ben de taraflar arasında karar veririm; Tanrı'nın kurallarını, yasalarını onlara bildiririm'. Kayınbabası, 'Yaptığın iş iyi değil' dedi, Bu işi tek başına kaldıramazsın. Sana ağır gelir. Tanrı'nın önünde halkı sen temsil etmeli, sorunlarını Tanrı'ya sen iletmelisin. Kuralları, yasaları halka öğret, izlemeleri gereken yolu, yapacakları işi göster. Bunun yanı sıra halkm arasından Tanrı'dan korkan, yetenekli, haksız kazançtan nefret eden dürüst adamlar seç; onları biner, yüzer, ellişer, onar kişilik toplulukların başına önder ata. Halka sürekli onlar yargıçlık etsin. Büyük davaları sana getirsinler, küçük davaları kendileri çözsünler.

> Böylece işini paylaşmış olurlar. Yükün hafifler. Eğer böyle yaparsan, Tanrı da buyurursa, dayanabilirsin. Herkes esenlik içinde evine döner'. Musa kayınbabasının sözünü dinledi. Söylediği her şeyi yerine getirdi. İsrailliler arasından yetenekli adamlar seçti. Onları biner, yüzer, ellişer, onar kişilik toplulukların başına önder atadı. Halka sürekli yargıçlık eden bu kişiler zor davaları Musa'ya getirdiler, küçük davaları ise kendileri çözdüler. (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 18: 8-26).

Bu düzen; baş yargıç, başkomutan ve tek kralın Tanrı RAB olduğu ve Musa'nın da "Tanrı'nın önünde halkın temsilcisi" olarak Tanrının "kurallarını, yasalarını, izlemeleri gereken yollarını, yapacakları işleri" halkına "gösterdiği" ve "öğrettiği", halkının da liderleri/başkanları aracılığıyla uyguladığı bir sistem yani devlettir. Musa, bu yeni devlet modelini "İsrailliler arasından yetenekli adamlar seçerek, onları biner, yüzer, ellişer, onar kişilik toplulukların başına önderler olarak atayarak, onların halka sürekli yargıçlık etmesini sağlayarak ve zor davaları da kendisi çözerek" inşa etti. Böylece Musa, halkın tüm "işlerini paylaştırmış, kendi yükünü hafifletmiş, Tanrının buyruklarını başarıyla uygulamış ve herkesin de esenlik içinde" yaşamasını sağlamıştır. Tanrı RAB de onları yeniden kutsayarak "vaat edilmiş topraklar", "yeryüzünün mülkü", "kâhinler krallığı", "kutsal bir ulus" ve nihayet "bütün uluslar içinde Tanrının öz halkı" olduklarını ilan etmiştir: "RAB dağdan (Sina Dağı) kendisine (Musa'ya) seslendi: 'Yakup soyuna, İsrail halkına şöyle diyeceksin: Mısırlılar'a ne yaptığımı, sizi nasıl kartal kanatları üzerinde taşıyarak yanıma getirdiğimi gördünüz. Şimdi sözümü dikkatle dinler, antlaşmama uyarsanız, bütün uluslar içinde öz halkım olursunuz. Çünkü yeryüzünün tümü benimdir. Siz benim için bir kâhinler krallığı, kutsal bir ulus olacaksınız" (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 19: 3-6). Yalnız Tanrı RAB'bin tüm bu vaatleri için tek bir şartı vardır: "antlaşmama uyarsanız".

2. Kutsal Antlaşma; Tanrı ve 'Öz Halkı' Arasında İlahi Sözleşme: "On Buyruk/Emir".

Tevrat'ın en önemli unsurlarından biri de sadakat ilkesinin test edilmesi zorunluluğunun doğurduğu "ahit" kavramıdır. "Musa Tanrı'nın huzuruna çıktı. RAB dağdan kendisine seslendi: 'Yakup soyuna, İsrail halkına şöyle diyeceksin: Mısırlılar'a ne yaptığımı, sizi nasıl kartal kanatları üzerinde taşıyarak yanıma getirdiğimi gördünüz. Şimdi sözümü dikkatle dinler, antlaşmama uyarsanız, bütün uluslar içinde öz halkım olursunuz. Çünkü yeryüzünün tümü benimdir. Siz benim için bir kâhinler krallığı, kutsal bir ulus olacaksınız. İsrailliler'e böyle söyleyeceksin'. Musa gidip halkın ileri

gelenlerini çağırdı ve RAB'bin kendisine buyurduğu her şeyi onlara anlattı. Bütün halk bir ağızdan, 'RAB'bin söylediği her şeyi yapacağız' diye yanıt verdiler" (Tevrat, Mısırdan Çıkış, 19: 3-8). Tanrı ile halkı arasında yapılan bu antlaşma, Tanrı tarafından seçilmenin haklılığının ortaya konması ve seçilen kutsal ulusun diğer uluslara tahakkümü açısından somut bir meşruiyet belgesidir. Birçok kez ihanetler neticesinde yenilenmesine rağmen özünde tek bir ahit vardır ve bu çerçevede ahdin üzerine bina edildiği misyon Tanrı RAB'in kutsal misyonunu yeryüzü egemenliğinde tesis etmektir. Bunu tesis edecek ve şahsında ahdi garanti altına alacak kişi de Musa'dır (Tevrat, Mısırdan Çıkış, 20: 1-17). Musa, Tanrının kutsal misyonunun kutsal varisi olan kutsal çocukları İsrail oğullarını ortak bir idea etrafında toplayan ve onları bir ulus haline getiren kurucu akıl ve kurucu egemen kişiliktir. Bu nedenle Tanrı RAB, kendi öz halkı ilan ettiği İsraillilere yeni ahit düzeninin yasalarını ve uygulama yöntemlerini de bir bir söyleyerek ideanın yanına gerçekliği de ekledi. Tanrı RAB, tüm Tanrı komplekslerine insanların kaderlerine muktedir olma yönünde kaynaklık edecek ve onların "gurur duyduğu şeylere" bir yenisini daha ekledi: Yasa Yapıcı.

> "Tanrı şöyle konuştu: 'Seni Mısır'dan, köle olduğun ülkeden çıkaran Tanrın Yahve benim. Benden başka tanrın olmayacak. Kendine yukarıda gökyüzünde, aşağıda yeryüzünde ya da yer altındaki sularda yaşayan herhangi bir canlıya benzer put yapmayacaksın. Putların önünde eğilmeyecek, onlara tapmayacaksın. Çünkü ben, Tanrın RAB, kıskanç bir Tanrı'yım. Benden nefret edenin babasının işlediği günahın hesabını çocuklarından, üçüncü, dördüncü kuşaklardan sorarım. Ama beni seven, buyruklarıma uyan binlerce kuşağa sevgi gösteririm. Tanrın Yahve'nin adını boş yere ağzına almayacaksın. Çünkü Yahve, adını boş yere ağzına alanları cezasız bırakmayacaktır. Şabat Günü'nü kutsal sayarak anımsa. Altı gün çalışacak, bütün işlerini yapacaksın. Ama yedinci gün bana, Tanrın RAB'be Şabat Günü olarak adanmıştır. O gün sen, oğlun, kızın, erkek ve kadın kölen, hayvanların, aranızdaki yabancı hiçbir iş yapmayacaksınız. Çünkü ben, RAB yeri göğü, denizi ve bütün canlıları altı günde yarattım, yedinci gün dinlendim. Bu yüzden Şabat Günü'nü kutsadım ve kutsal kıldım. Annene, babana saygı göstereceksin ki, Tanrın RAB'bin sana vereceği ülkede ömrün uzun olsun. Adam öldürmeyeceksin. Zina etmeyeceksin. Çalmayacaksın. Komşuna karşı yalan yere tanıklık etmeyeceksin. Komşunun evine, karısına, erkek ve kadın kölesine, öküzüne, eşeğine, hiçbir şeyine göz dikmeyeceksin" (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 20: 1-17).

Tanrı bu asli antlaşma (On Emir) yani anayasa ile birlikte dini (itikat, ibadet ve muamalat), ahlaki, toplumsal, siyasal ve ekonomik konularda da

halkının neyi, niçin ve nasıl yapmaları gerektiğini en ince ayrıntısına kadar açıklayan yasalar koydu: "Sunaklara İlişkin Yasalar", "Kölelere Nasıl Davranmalı", "Şiddete Karşı Yasalar", "Mal Sahiplerinin Sorumluluğu", "Mala İlişkin Yasalar", "Sosyal Sorumluluklar", "Adalet ve Doğruluk Yasaları", "Üç Bayram", "Buluşma Çadırı İçin Armağanlar", "Antlaşma Sandığı", "Üzerinde Ekmek Sunulan Masa", "Şamdan", "Tanrı'nın Konutu", "Yakmalık Sunu Sunağı", "Konutun Avlusu", "RAB'bin Huzurunda Yanan Işık", "Kâhin Giysileri", "Efod", "Göğüslük", "Öbür Kâhin Giysileri", "Kâhinliğe Atanma", "Günlük Sunular", "Buhur Sunağı", "Bağışlanma Bedeli", "Yıkanma Kazanı", "Mesh Yağı", "Buhur", "Şabat: Dinlenme Günü" (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 21-31 Bl).

Tanrı, halkının RAB'bi yani mürebbisi olarak halkının "terbiyesi için" en küçük ayrıntıyı bile atlamadan sunaklardan kölelere, ustalardan kâhinlere, kâhinlerin giysisindeki kuşaklarından atanmalarına, ceza hukukundan medeni hukuka, mal ve mal paylaşımından ticaret yasalarına, sosyal sorumluluklardan adalet ve doğruluk gibi ahlaki yasalara, bayram kutlamalarında yenecek yemeklerden çadırların hangi takılarla süsleneceğine, antlaşma çadırının hangi ağaçtan yapılacağından ekmek sunulan masanın boyutlarına, şamdanın nitel ve nicel özelliklerinden Tanrının konutunun inşaat şekline ve avlusunun boyutlarına, bağışlanma bedellerinden yıkanma kazanlarına, mesh yağından şabat günü nasıl dinlenileceğine kadar insanların her an ve alanının düzenlemesi gerçekleştirdi. Bu haliyle Tevrat diğer kutsal kitaplara nazaran inanılmaz derecede kazuistik bir hayat inşası ve totaliter bir alan hâkimiyeti kitabıdır. Bir nevi günlük ajanda, kişisel gelişim koçu veya yaşam kılavuzudur. Böyle bir irade ile Tanrı aslında öz halkının kendi iradesi dışında her hangi bir iradi boşluğuna müsaade etmedi. Onların cüzi iradesini kendi külli iradesine, onların özel iradesini ulusun genel iradesine, onların şahsi hürriyetlerini umumi hürriyete, onların şahsi çıkarlarını da kamunun çıkarına bağımlı kıldı. Tanrı tam da kolektif bir ulus bilinci ve iradesi yaratmak için her şeyi muayyen bir içtimai gayeye göre ahlaki bir kod içerisinde ve organizmacı bir yapı içerisinde inşa etti. Tanrı, öz halkını topyekün ve bütün kaynaklarıyla tek bir kutsal gaye uğrunda bütünleştirip ferdi gayeleri ve yaşam alanlarını yok etti. Aslmda bir ulus adı altında dini bir cemaat yarattı. Bu cemaati de kendi uğrunda seferber edileceği "içtimai gaye", "müşterek gaye", "müşterek menfaat", "umumi refah" veya "umumi menfaat" hedefleri etrafında kenetlendirdi. Tepesinde kendisinin "yasa koyucu" RAB olarak bulunduğu bir "teşkilat hiyerarşisi" ve "gayeler hiyerarşisi"/"kıymetler silsilesi" yarattı. Eksiksiz ve boşluk kabul etmez bir total düzenleme ile "noksansız bir ahlak kodu" sayesinde halkının tüm fertle-

rinin bütün beşeri hayat alanını kapsayıp cemaatinin saflarını sıkılaştırdı. Sürekli yaptığı tehditler ile de cemaatin üzerinde "manevi cebir" ve "tecrit tehdidi" sayesinde murakabe kudretini yoğunlaştırdı. Tanrının "insanları yarattığına pişman olmasından", sürekli iyi niyet gösterilerinden, kendisinin sınanmasından, şikâyetlerden, tehditlerden kısacası öz halkı ile yaşanan yol hikâyesinden çıkarttığı ders de buydu; "Korkut ve Yönet": Eğer bana itaat etmezseniz, "babasının işlediği günahın hesabını çocuklarından, üçüncü, dördüncü kuşaklardan sorarım".

Tanrı var olan düzeni devam ettirmek için tüm Tanrı komplekslerinin de kullanacağı gibi sıkı sıkıya kurguladığı sistemini "umut ve korku" arasmda inşa etti. Bir cümlede halkma müjdeler verirken diğer cümlede tehditler savurmakta idi. Bir elinde havuç, diğer elinde sopa tutuyordu. Yukarıdaki ayette de geçtiği gibi Tanrı "kıskanç" olduğu için ilahi yasalar düzenini "sevgi ve nefret/öfke" dilemması üzerine kurdu. Sevgisinden çekinen nefretine/öfkesine, nefretinden/öfkesinden korkan sevgisine sığınması için "iyi-kötü" diyalektik yasasını yarattı. Fakat hala öz halkına güveni tam olmadığı ve Musa'yı yeterli görmediği için "onları koruması, hazırladığı yere götürmesi için önlerinde bir melek görevlendirdi". Tanrı işini şansa bırakmayacak kadar tedbirliydi:

> "Yolda sizi koruması, hazırladığım yere götürmesi için önünüzden bir melek gönderiyorum. Ona dikkat edin, sözünü dinleyin, başkaldırmayın. Çünkü beni temsil ettiği için başkaldırınızı bağışlamaz. Ama onun sözünü dikkatle dinler, bütün söylediklerimi yerine getirirseniz, düşmanlarınıza düşman, hasımlarınıza hasım olacağım. Dehşetimi önünüzden gönderecek, karşılaşacağınız bütün halkları şaşkına çevireceğim. Düşmanlarınız önünüzden kaçacak. Onlarla ya da ilahlarıyla antlaşma yapmayacaksınız. Onları ülkenizde barındırmayacaksınız. Yoksa bana karşı günah işlemenize neden olurlar. İlahlarına taparsanız, size tuzak olur" (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 23: 20-33).

Tanrı tüm bu antlaşma şartlarını levhalar halinde yanında "kırk gün, kırk gece" kalan Musa'ya verdi. Musa, Tanrının tüm şart ve yasalarını halkına bildirdiğinde onlar kayıtsız şartsız kabul edip uyacaklarına söz verdiler ve bunun nişanesi olarak kurbanlar kestiler. Musa da bu yasaların ebediyete kadar sürmesi için "akasya ağacından yaptığı sandık" ile antlaşma ve yasama sürecini tamamlamış oldu:

> "Musa gidip RAB'bin bütün buyruklarını, ilkelerini halka anlattı. Herkes bir ağızdan, 'RAB'bin her söylediğini yapacağız' diye karşılık verdi. Musa RAB'bin bütün buyruklarını yazdı. Sabah erkenden kalkıp dağın

eteğinde bir sunak kurdu, İsrail'in on iki oymağını simgeleyen on iki taş sütun dikti (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 24: 1-18).

"Akasya ağacından bir sandık yapsınlar... sana vereceğim taş levhaları ise sandığın içine koy. Seninle orada, Levha Sandığı'nın üstündeki Keruvlar arasında, kapağın üzerinde görüşeceğim ve İsrailliler için sana buyruklar vereceğim" (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 25: 10, 22)

Artık İsrail topluluğu bir halktan Tanrının öz halkı olduğu için ulusa, ulus olmaktan bütün uluslardan üstün olmaktan dolayı da Tanrının yasaların doğrultusunda, bir meleğin öncülüğünde ve bir peygamberin önderliğinde ilahi kutsal bir dini bir cemaat olmaya evrilmişti. Onların karşısında durabilecek hiçbir güç kalmamıştı. Tüm işlerini üstün ve kutsal bir ulus olarak cemaat yapısı içinde yasama, yürütme ve yargılama güçleriyle düzenleyebilme sistemine kavuşmuşlardı. Artık Tanrının komutasında "kuşaklar boyunca savaşacakları" düşmanları ile karşılaşmaya hazırdılar.

3. En Korkunç Günah/Altın Buzağı ile En Başa Dönüş; İhanet: "Bilirsin ki halk kötülüğe eğilimlidir".

Tanrı RAB, kendi öz halkı ilan ettiği İsraillilere yeni düzenin yasalarını ilan etmek için Musa'yı yanına çağırmıştı. "Musa bulutun içinden dağa çıktı. Kırk gün kırk gece dağda kaldı" ve "Tanrı Sina Dağı'nda Musa'yla konuşmasını bitirince, üzerine eliyle antlaşma koşullarını yazdığı iki taş levhayı ona verdi". Fakat halk, Musa'nın uzun süre dağda kaldığını bahane ederek altından bir buzağı yapıp ona tapındılar:

"RAB Musa'ya, 'Aşağı in' dedi, 'Mısır'dan çıkardığın halkın baştan çıktı. Buyurduğum yoldan hemen saptılar. Kendilerine dökme bir buzağı yaparak önünde tapındılar, kurban kestiler. 'Ey İsrailliler, sizi Mısır'dan çıkaran ilahınız budur!' dediler'. RAB Musa'ya, 'Bu halkın ne inatçı olduğunu biliyorum' dedi, 'Şimdi bana engel olma, bırak öfkem alevlensin, onları yok edeyim. Sonra seni büyük bir ulus yapacağım'. Musa Tanrısı RAB'be yalvardı: 'Ya RAB, niçin kendi halkına karşı öfken alevlensin? Onları Mısır'dan büyük kudretinle, güçlü elinle çıkardın. Neden Mısırlılar, 'Tanrı kötü amaçla, dağlarda öldürmek, yeryüzünden silmek için onları Mısır'dan çıkardı' desinler? Öfkelenme, vazgeç halkına yapacağın kötülükten. Kulların İbrahim'i, İshak'ı, İsrail'i anımsa. Onlara kendi üzerine ant içtin, 'Soyunuzu gökteki yıldızlar kadar çoğaltacağım. Söz verdiğim bu ülkenin tümünü soyunuza vereceğim. Sonsuza dek onlara miras olacak' dedin'. Böylece RAB halkına yapacağını söylediği kötülükten vazgeçti. Musa ordugâha yaklaşınca, buzağıyı ve oynayan insanları gördü; çok öfkelendi. Elindeki taş lev-

haları fırlatıp dağın eteğinde parçaladı. Yaptıkları buzağıyı alıp yaktı, toz haline gelinceye dek ezdi, sonra suya serperek İsrailliler'e içirdi. Harun'a, 'Bu halk sana ne yaptı ki, onları bu korkunç günaha sürükledin?' dedi. Harun, 'Öfkelenme, efendim!' diye karşılık verdi, 'Bilirsin, halk kötülüğe eğilimlidir. Musa halkın başıboş hale geldiğini gördü. Çünkü Harun onları dizginlememiş, düşmanlarına alay konusu olmalarına neden olmuştu. Musa ordugâhın girişinde durdu, 'RAB'den yana olanlar yanıma gelsin!' dedi. Bütün Levililer çevresine toplandı. Musa şöyle dedi: 'İsrail'in Tanrısı RAB diyor ki: 'Herkes kılıcını kuşansın. Ordugâhta kapı kapı dolaşarak kardeşini, komşusunu, yakınını öldürsün'. Levililer Musa'nın buyruğunu yerine getirdiler. O gün halktan üç bine yakın adam öldürüldü. Musa, 'Bugün kendinizi RAB'be adamış oldunuz' dedi, 'Herkes öz oğluna, öz kardeşine düşman kesildiği için bugün RAB sizi kutsadı'. Ertesi gün halka, 'Korkunç bir günah işlediniz' dedi, 'Şimdi RAB'bin huzuruna çıkacağım. Belki günahınızı bağışlatabilirim'. Sonra RAB'be dönerek, 'Çok yazık, bu halk korkunç bir günah işledi' dedi, 'Kendilerine altın put yaptılar. Lütfen günahlarını bağışla, yoksa yazdığın kitaptan adımı sil'. RAB, 'Kim bana karşı günah işlediyse onun adını sileceğim' diye karşılık verdi, 'Şimdi git, halkı sana söylediğim yere götür. Meleğim sana öncülük edecek. Ama zamanı gelince günahlarından ötürü onları cezalandıracağım'. RAB halkı cezalandırdı. Çünkü Harun'a buzağı yaptırmışlardı" (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 32:1-35).

Musa'nın taşıdığı levhada yazılı on emirden ilki ve en önemlisi olan "Tanrm Yahve benim. Benden başka tanrın olmayacak. Kendine yukarıda gökyüzünde, aşağıda yeryüzünde ya da yer altındaki sularda yaşayan herhangi bir canlıya benzer put yapmayacaksın. Putların önünde eğilmeyecek, onlara tapmayacaksın" ilkesi hiçe sayılmıştı. Tanrının halkı Tanrısından başka bir putu rab edinip ona kurbanlar kesip ibadet etmekteydi. Bu ihaneti, inatçılığı, kötülüğe eğilimi, baştan çıkmayı, sapkınlığı, en korkunç günaha yönelmeyi ve nankörlüğü gören Tanrı Musa'ya "Aşağı in' dedi, 'Mısır'dan çıkardığın halkın baştan çıktı. Buyurduğum yoldan hemen saptılar. Kendilerine dökme bir buzağı yaparak önünde tapındılar, kurban kestiler. 'Ey İsrailliler, sizi Mısır'dan çıkaran ilahınız budur!' dediler'. RAB Musa'ya, 'Bu halkm ne inatçı olduğunu biliyorum' dedi". Tanrı bir kez daha kendi halkı tarafından ihanete uğramış, onca iyilik ve yardım karşısında vefa değil nankörlük görmüştü. Tanrı gibi olan halkı onu "İnsan gibi" yaparak "öfkelendirdi" ve Musa'ya "'Şimdi bana engel olma, bırak öfkem alevlensin, onları yok edeyim" diyerek de "öfkesini alevlendirdi". Fakat Tanrının yumuşak karnını bilen Musa, onu hem kendilerine yaptığı iyiliklerle ve verdiği nimetlerle överek hem Tanrı hakkında söylenecek kötü sözlerle tehdit

ederek hem de daha önceki önderleri İbrahim'e, İshak'a, İsrail'e vaat ederek yemin ettiği sözleriyle etkileyerek ikna etti: "Ya RAB, niçin kendi halkına karşı öfken alevlensin? Onları Mısır'dan büyük kudretinle, güçlü elinle çıkardın. Neden Mısırlılar, 'Tanrı kötü amaçla, dağlarda öldürmek, yeryüzünden silmek için onları Mısır'dan çıkardı' desinler? Öfkelenme, vazgeç halkına yapacağın kötülükten. Kulların İbrahim'i, İshak'ı, İsrail'i anımsa. Onlara kendi üzerine ant içtin, 'Soyunuzu gökteki yıldızlar kadar çoğaltacağım. Söz verdiğim bu ülkenin tümünü soyunuza vereceğim. Sonsuza dek onlara miras olacak' dedin".

Musa'nın sözleri karşısında Tanrı ikna olarak İsrail halkına tekrar bir antlaşma yapmak üzere mühlet verdi. "Böylece RAB halkına yapacağını söylediği kötülükten vazgeçti". Tanrı daha sonra halkı affetti ama halk kendi aralarındaki çatışma sonucu büyük bir parçalanma ve can kaybı yaşadı. "Herkes kılıcını kuşandı, ordugâhta kapı kapı dolaşarak kardeşini, komşusunu, yakınını öldürdü, (bu savaşta) üç bine yakın adam öldürüldü". Musa, tıpkı İbrahim gibi "haklıyı, haksızı aynı kefeye koyarak haksızın yanında haklıyı da öldürmek senden uzak olsun. Bütün dünyayı yargılayan adil olmalı" ilkesi gereği haklıyı haksızdan ayırmış ve haksız olan üç bine yakın insanı öldürtmüştü. Aslında öldürülen o insanlar işlenen suçun, yapılan ihanetin, en büyük günahın kan bedeli ve toplumun günahlardan arınmasının/temizlenmesinin gereği olarak Tanrıya sunulan kurbanlardı. Musa'nın ifade ettiği gibi "herkes öz oğluna, öz kardeşine düşman kesildiği için RAB onları kutsamış" ve "kendilerini RAB'be adamış oldukları" için de RAB onları affetmişti. Fakat tüm bunlar RAB'bin öfkesini gidermemiş halkını kendisinden mahrum bırakmak cezası ile cezalandırmıştı: "RAB, 'Kim bana karşı günah işlediyse onun adını sileceğim' diye karşılık verdi, 'Şimdi git, halkı sana söylediğim yere götür. Meleğim sana öncülük edecek. Ama zamanı gelince günahlarından ötürü onları cezalandıracağım'. RAB halkı cezalandırdı. Çünkü Harun'a buzağı yaptırmışlardı". Daha sonra ise, "RAB Musa'ya 'İsrailliler'e de ki: 'Siz inatçı insanlarsınız. Bir an aranızda kalsam, sizi yok ederim. Şimdi üzerinizdeki takıları çıkarın, size ne yapacağıma karar vereyim'". "Halk bu kötü haberi duyunca yasa büründü. Kimse takı takmadı". İsrail halkının sık sık samimi bir şekilde af dilemesinin nedeni Tanrının güvenini yeniden kazanmak için yapılan akıl oyunlarıdır. Onlarda var olan adalet isteği ve sevgisi cezaya çarptırılma korkusundan kaynaklanmaktadır. Onların pişmanlık oyunu yanlış yapmaktan değil yanlıştan dolayı uğrayacakları cezalardan korkmalarındandır. Bu yüzden sık sık günah ve korkularını örtmek için onları itiraf etmektedirler. Tanrı RAB de her defasında onları affetmektedir.

I. İKİNİCİ EN İYİ DÜZEN: KUTSAL HALKIN KORKU İLE UMUDA YOLCULUĞU

Günahlarından arınarak affedilen yeni halk, yeni önderler (levililer) ve yeni Tanrısı (Yahve) ile birlikte yeni antlaşmanın gereği olarak "yol hikâyesine" umut ve korku arasında kaldıkları yerden devam ettiler: "Böylece bütün yolculuklarında konutun üzerinde gündüzün RAB'bin bulutu, gece de ateş İsrailoğulları'na yol gösterdi".

1. Yeni Kutsal Cemaat İnşası; Rab'den Yahve'ye, Yahve'den Leviathan'a: "Gök demir, yer bakır olacak".

Musa, artık Tanrı ile günahlarından arınmış yeni halkm arasında ikinci bir antlaşma yapmanm zamanı geldiğine inanarak Tanrı'nın yanına gitti. Tanrı ise yeni bir sözleşme için yeni şartlar tayin ediyordu:

> "Musa öncekiler gibi iki taş levha kesti. RAB'bin buyurduğu gibi sabah erkenden kalktı, taş levhaları yanına alarak Sina Dağı'na çıktı. RAB bulutun içinde oraya inip onunla birlikte durdu ve adını Yahve olarak açıkladı. Musa'mn önünden geçerek, 'Ben Yahve'yim' dedi, 'Yahve, acıyan, lütfeden, tez öfkelenmeyen, sevgisi engin ve sadık Tanrı. Binlercesine sevgi gösterir, suçlarını, başkaldırılarını, günahlarını bağışlarım. Hiçbir suçu cezasız bırakmam. Babalarm işlediği günahın hesabını oğullarından, torunlarından, üçüncü, dördüncü kuşaklardan sorarım'. RAB, 'Senin halkınla bir antlaşma yapıyorum' dedi, 'Onlarm önünde dünyada ve öteki uluslararasında görülmemiş harikalar yapacağım. Arasında yaşadığın halk neler yapabileceğimi görecek. Senin için korkunç şeyler yapacağım. Bugün sana verdiğim buyruğu tut. Amorlular'ı, Kenanlılar'ı, Hititler'i, Perizliler'i, Hivliler'i, Yevuslular'ı senin önünden kovacağım. Gideceğin ülkedeki insanlarla antlaşma yapmaktan kaçın. Çünkü bu senin için bir tuzak olur. Onların sunaklarım yıkacak, dikili taşlarını parçalayacak, Tanrıça Aşera'yı simgeleyen sütunlarını keseceksiniz. Başka ilahlara tapmayacaksınız. Çünkü ben kıskanç bir RAB, kıskanç bir Tanrı'yım. Ülke halkıyla herhangi bir antlaşma yapmayın. Yoksa onlar başka ilahlara gönül verir, kurban keserken sizi de çağırırlar; siz de gider yersiniz. Dökme putlar yapmayacaksınız. Bütün ilk doğanlar benimdir; ister sığır, ister davar olsun, ilk doğan erkek hayvanlarınızın tümü bana aittir. Altı gün çalışacak, yedinci gün dinleneceksiniz. Ekim, biçim vakti bile olsa dinleneceksiniz. Bütün erkekleriniz yılda üç kez İsrail'in Tanrısı ben Rab Yahve'nin huzuruna çıkacaklar. Öteki ulusları önünüzden kovacak, sınırlarınızı genişleteceğim. Yılda üç kez Tanrınız RAB'bin önüne çıktığınız zaman, kimse ülkenize göz dikemeyecek. Evinizde maya bulunduğu sürece bana kurban kesmeyeceksiniz. Fısıh

> kurbanı sabaha bırakılmayacak. RAB Musa'ya, 'Bunları yaz' dedi, 'Çünkü seninle ve İsrailliler'le bu sözlere dayanarak antlaşma yaptım'. Musa elinde iki antlaşma levhasıyla Sina Dağı'ndan indi. Sonra herkes ona yaklaştı. Musa RAB'bin Sina Dağı'nda kendisine bildirdiği bütün buyrukları onlara verdi" (Tevrat, Mısırdan Çıkış; 34:1-35).

Yeni antlaşma; yeni Tanrı, yeni halk, yeni kurallar ve yeni bir düzen getiriyordu. Tanrının halkı Tanrısını kendine göre yeniden dönüştürüyordu. Tanrı bu yeni düzende artık RAB değil Yahve idi. Artık o eskisi gibi cezalandıran, kahreden, tez öfkelenen, nefret eden, ihanet eden, halkının suçlarını, başkaldırılarını, günahlarını bağışlamayıp lanetleyen değil "Yahve"dir. Yahve ise eski Tanrının tam tersi olarak; "acıyan, lütfeden, tez öfkelenmeyen, sevgisi engin ve sadık olan, insanlara sevgi gösteren, suçlarını, başkaldırılarını, günahlarını bağışlayan Tanrı"dır. Tanrı yeni antlaşma ile halkının düşmanlığını ve işlerini kendisine yöneltmesinden bıkmış olmaktan dolayı halkının tüm mücadelesini artık "öteki" düşmanlar üzerine çevirmesini ister. Daha önce bir cemaat arayışında olan Tanrı artık bir ordu istemektedir ve ordusu aracılığıyla hem kendisinin hem de halkının düşmanlarıyla savaşa çıkmak istemektedir. Bu yüzden yeni antlaşma bir "ötekilerle savaş" ilanıdır: "'Onların önünde dünyada ve öteki uluslararasında görülmemiş harikalar yapacağım. Amorlular'ı, Kenanlılar'ı, Hititler'i, Perizliler'i, Hivliler'i, Yevuslular'ı senin önünden kovacağım. Gideceğin ülkedeki insanlarla antlaşma yapmaktan kaçın. Çünkü bu senin için bir tuzak olur. Onlarm sunaklarını yıkacak, dikili taşlarını parçalayacak, Tanrıça Aşera'yı simgeleyen sütunlarını keseceksiniz. Başka ilahlara tapmayacaksınız. Çünkü ben kıskanç bir RAB, kıskanç bir Tanrı'yım. Ülke halkıyla herhangi bir antlaşma yapmayın. Yoksa onlar başka ilahlara gönül verir, kurban keserken sizi de çağırırlar; siz de gider yersiniz". Tanrı ordusunun üstünde, melekler önünde ve Musa başlarında olarak "seferberlik emri" vermiştir. "RAB Musa'ya, 'Bunları yaz, çünkü seninle ve İsrailliler'le bu sözlere dayanarak antlaşma yaptım" diyerek yeni antlaşmanın metnini Musa'ya bildirdi. "Musa (da) elinde iki antlaşma levhasıyla Sina Dağı'ndan indi. Sonra herkes ona yaklaştı. RAB'bin Sina Dağı'nda kendisine bildirdiği bütün buyrukları onlara verdi":

> "Buyruklarıma uyacak, onları yerine getireceksiniz. RAB benim. Kutsal adıma leke sürmeyeceksiniz. İsrail halkı arasında kutsal tanınacağım. Sizi kutsal kılan RAB benim. Tanrınız olmak için sizi Mısır'dan çıkardım. RAB benim" (Tevrat, Levililer; 22: 31-33).

> "Put yapmayacaksınız. Oyma put ya da taş sütun dikmeyeceksiniz. Tapmak için ülkenize putları simgeleyen oyma taşlar koymayacaksınız. Çünkü

> Tanrınız RAB benim. Kurallarıma göre yaşar, buyruklarımı dikkatle yerine getirirseniz, yağmurları zamanında yağdıracağım. Toprak ürün, ağaçlar meyve verecek. Bol bol yiyecek, ülkenizde güvenlik içinde yaşayacaksınız. Ülkenize barış sağlayacağım. Korku içinde yatmayacaksınız. Tehlikeli hayvanları ülkenizden kovacağım. Savaş yüzü görmeyeceksiniz. Düşmanlarınızı kovalayacaksınız. Kılıç darbeleriyle önünüzde yere serilecekler. Beşiniz yüz kişinin, yüzünüz on bin kişinin hakkından gelecek. Düşmanlarınız kılıç darbeleriyle önünüzde yere serilecek. Size iyilikle bakacağım. Sizi verimli kılıp çoğaltacağım. Sizinle yaptığım antlaşmaya hep bağlı kalacağım. Aranızda yaşayacak, Tanrınız olacağım. Siz de benim halkım olacaksınız. Ben sizi Mısır'da köle olmaktan kurtaran Tanrınız RAB'bim. Boyunduruğunuzu kırdım. Sizi başı dik yaşattım" (Tevrat, Levililer; 26: 1-46).

Tanrı yeni halkının hangi yasalara nasıl uyacağını tek tek en ince ayrıntısına kadar bildirdi. Tanrı yeni halkına tekrar "iade-i itibar" vermiş, geçmişte yani Mısır'da yaşanan ve ahlak haline gelen kölelik tortularını "tabula rasa" yapmış ve onlara götürmeye vaat ettiği Kenan ülkesinde dini ve ahlaki bozulmalara karşı uyarılarda bulunmuştur. Tanrmm yaptığı en büyük uyarı kendi Tanrılığı karşısında ortaya çıkabilecek kişisel, kurumsal, ulusal, evrensel ve dini tüm Tanrı komplekslerine karşı halkının dikkatli olması idi. Bu yüzden halkına emrettiği kurallarının ortak özelliği daha önce yaptıkları gibi kendilerini seçilmiş kutsal bir ulus olduklarına inanıp Tanrı kompleksine kapılmamaları ve bu komplekse sahip toplumların yasalarına uymamaları idi. Ama bu yasalarına uymadıklarında ise Tanrı RAB onları cezalandıracağına dair de evrensel yasasına devreye soktu. O çok iyi biliyordu ki sadece umut itaat için yetmezdi, yanında mutlaka ikiz kardeşi korku da olmalıydı:

> "Ama beni dinlemez, bütün bu buyrukları yerine getirmezseniz, cezalandırılacaksınız. Kurallarımı çiğner, ilkelerimden nefret eder, buyruklarıma karşı çıkar, antlaşmamı bozarsanız, sizi şöyle cezalandıracağım: Üzerinize dehşet salacağım. Verem ve sıtma gözlerinizin ferini söndürecek, canınızı kemirecek. Boşa tohum ekeceksiniz, çünkü ürünlerinizi düşmanlarınız yiyecek. Size öfkeyle bakacağım. Düşmanlarınız sizi bozguna uğratacak. Sizden nefret edenler sizi yönetecek. Kovalayan yokken bile kaçacaksınız. Bütün bunlara karşın beni dinlemezseniz, günahlarınıza karşılık cezanızı yedi kat artıracağım. İnatçı gururunuzu kıracağım. Gök demir, yer bakır olacak. Gücünüz tükenecek. Topraklarınız ürün, ağaçlarınız meyve vermeyecek. Bozduğunuz antlaşmamın öcünü almak için başınıza savaş getireceğim. Kentlerinize çekildiğinizde aranıza öldürücü hastalık salacağım. Düş-

man eline düşeceksiniz. Ekmeğinizi kestiğim zaman, on kadın ekmeğinizi bir fırında pişirecek. Ekmeğiniz azar azar, tartıyla verilecek. Yiyecek ama doymayacaksınız. Açlıktan çocuklarınızın etini yiyeceksiniz. Cesetlerinizi devrilen putların üzerine serecek, sizden nefret edeceğim. Kentlerinizi viraneye çevirecek, tapınaklarınızı yıkacağım. Beni hoşnut etmek için sunduğunuz kokuları duymayacağım. Ülkenizi viran edeceğim, oraya yerleşen düşmanlarınız bile şaşkına dönecek. Sizi öbür ulusların arasına dağıtacak, kılıcımla peşinize düşeceğim. Ülkeniz viran olacak, kentleriniz harabeye dönecek. Düşman ülkelerinde sağ kalanlarınızın yüreğine öyle bir korku düşüreceğim ki, rüzgârın sürüklediği yaprakların sesinden bile kaçacaklar. Savaştan kaçarcasına kaçacaklar. Peşlerinde kovalayan olmadığı halde düşecekler. Kovalayan yokken savaştan kaçarcasına birbirlerinin üzerine yıkılacaklar. Düşmanlarınızın karşısında ayakta duramayacaksınız. Öbür ulusların arasında yok olacaksınız. Düşman ülkeler sizi yutacak. Artakalanlarınız gerek kendi, gerekse atalarının suçlarından ötürü düşman ülkelerde eriyip gidecekler. Ama işledikleri suçları, atalarının suçlarını, bana karşı geldiklerini, ihanet ettiklerini itiraf eder, inadı bırakıp alçakgönüllü olur, suçlarının bedelini öderlerse, ben de Yakup'la, İshak'la, İbrahim'le yaptığım antlaşmayı ve onlara söz verdiğim ülkeyi anımsayacağım. Tanrıları olmak için öbür ulusların önünde Mısır'dan çıkardığım atalarıyla yaptığım antlaşmayı onlar için anımsayacağım. RAB benim. RAB'bin Sina Dağı'nda Musa aracılığıyla kendisiyle İsrail halkı arasına koyduğu kurallar, ilkeler, yasalar bunlardır" (Tevrat, Levililer; 26: 1-46).

Tanrı "RAB'bin Sina Dağı'nda İsrail halkı için Musa'ya bildirdiği buyruklar şunlardır" (Tevrat, Levililer; 27: 34): "Yakmalık Sunu", "Tahıl Sunusu", "Esenlik Sunusu", "Bilinçsiz İşlenen Günah Sunusu", "Suç Sunusu", "Kâhinlerin Sunu Sunma Kuralları", "Esenlik Sunusu", "Yağ ve Kan Yenmemeli", "Kâhinlerin Payı", "Kâhinlerin Atanması", "Eti Yenen ve Yenmeyen Hayvanlar", "Doğum Yapan Kadının Paklanması", "Deri Hastalıkları Yasası", "Küfle İlgili Kurallar", "Deri Hastalarının Paklanması", "Küften Kurtulma", "Bedensel Akıntının Yol Açtığı Kirlilik", "Günahları Bağışlatma Günü", "Kan Yemek Yasaktır", "Yasak İlişkiler", "Adalet ve Kutsallık Yasaları", "Günahın Bedeli", "Kâhinlerle İlgili Kurallar", "Sunuları Kimler Yiyecek", "Kabul Edilmeyecek Kurbanlar", "Bayramlar", "Şabat Günü", "Fısıh ve Mayasız Ekmek Bayramı", "İlk Ürünler", "Hasat Bayramı", "Anma Günü", "Çardak Bayramı", "RAB'be Sunulan Ekmek", "Tanrı'ya Lanet Edenin Sonu", "Şabat Yılı", "Özgürlük Yılı", "Tanrı'ya Bağlılığın Ödülü", "Tanrı'dan Uzaklaşmanın Cezası", "Dilek Adaklarıyla İlgili Kurallar". Daha önce de belirttiğimiz gibi Tanrı sadece kendi ulusunu kutsamak için değil

aynı zamanda geçmiş kötülük ve en büyük günahlardan arındırmak için de bu yasalar ve kurallar ile organizmacı ve sıkı kolektivist bir cemaat inşa etmektedir. Bu yüzden "Yakmalık Sunu", "Tahıl Sunusu", "Esenlik Sunusu", "Bilinçsiz İşlenen Günah Sunusu", "Suç Sunusu", "Kâhinlerin Sunu Sunma Kuralları", "Esenlik Sunusu" gibi ritüellerden başlayıp "Yağ ve Kan Yenmemeli", "Kâhinlerin Payı", "Kâhinlerin Atanması", "Eti Yenen ve Yenmeyen Hayvanlar", "Doğum Yapan Kadının Paklanması", "Deri Hastalıkları Yasası", "Küfle İlgili Kurallar", "Deri Hastalarının Paklanması", "Küften Kurtulma", "Bedensel Akıntının Yol Açtığı Kirlilik", "Günahları Bağışlatma Günü", "Kan Yemek Yasaktır", "Yasak İlişkiler", "Adalet ve Kutsallık Yasaları", "Günahın Bedeli", "Kâhinlerle İlgili Kurallar", "Sunuları Kimler Yiyecek", "Kabul Edilmeyecek Kurbanlar" konusuna kadar toplumun her anı ve alanını düzenlemek, kontrol etmek ve yönetmek istemektedir. Tanrı RAB, cemaatine kendisinden kaçacak bir alan bırakmamaktadır. Çünkü o "çok kıskançtır" ve halkının kendisini bırakıp başka Tanrılara ibadet ve itaat etmesini istememektedir.

> "RAB Musa'ya şöyle dedi: 'İsrail halkına de ki: Tanrınız RAB benim. Mısır'da bir süre yaşadınız; onların törelerine göre yaşamayacaksınız. Sizleri Kenan ülkesine götürüyorum. Onlar gibi de yaşamayacaksınız. Onların kurallarına uymayacaksınız. Benim kurallarımı yerine getirecek, ilkelerime göre yaşayacaksınız. Tanrınız RAB benim. Kurallarıma, ilkelerime sarılın. Çünkü onları yerine getiren onlar sayesinde yaşayacaktır. RAB benim (Tevrat, Levililer; 18: 1-5).

> "Bu davranışların hiçbiriyle kendinizi kirletmeyin. Çünkü önünüzden kovacağım uluslar böyle kirlendiler. Onların yüzünden ülke bile kirlendi. Günahından ötürü ülkeyi cezalandırdım. Ülke, üzerinde yaşayan halkı kusuyor. İster yerli olsun, ister aranızda yaşayan yabancılar olsun kurallarıma ve ilkelerime göre yaşayacaksınız. Bu iğrençliklerin hiçbirini yapmayacaksınız. Sizden önce bu ülkede yaşayan insanlar bütün bu iğrençlikleri yaparak ülkeyi kirlettiler. Eğer siz de ülkeyi kirletirseniz, ülke sizden önceki uluslara yaptığı gibi sizi de kusar. Kim bu iğrençliklerden birini yaparsa Tanrı Halkı'nın arasından atılacaktır. Buyruklarımı yerine getirin, sizden önceki insanların iğrenç törelerine uyarak kendinizi kirletmeyin. Tanrınız RAB benim" (Tevrat, Levililer; 18:24-30).

> "Bütün kurallarıma, ilkelerime uyacak, onları yerine getireceksiniz. Öyle ki, yaşamak üzere sizi götüreceğim ülke sizi dışarı kusmasın. Önünüzden kovacağım ulusların törelerine göre yaşamayacaksınız. Çünkü onlar bütün bu kötülükleri yaptılar. Bu yüzden onlardan nefret ettim. Oysa size,

'Onların topraklarını miras alacaksınız. O bal ve süt ülkesini size mülk olarak vereceğim' dedim. Sizi öbür uluslardan ayrı tutan Tanrınız RAB benim" (Tevrat, Levililer; 20: 22-24).

Tanrı, ayrıca "Bayramlar", "Şabat Günü", "Fısıh ve Mayasız Ekmek Bayramı", "İlk Ürünler", "Hasat Bayramı", "Anma Günü", "Çardak Bayramı", "RAB'be Sunulan Ekmek", "Tanrı'ya Lanet Edenin Sonu", "Şabat Yılı", "Özgürlük Yılı", "Tanrı'ya Bağlılığın Ödülü", "Tanrı'dan Uzaklaşmanın Cezası", "Dilek Adaklarıyla İlgili Kurallar" gibi düzenlemeler ile cemaatini sadece korku ile değil aynı zamanda sevgi, saygı, umut ve güven ile de kendisine bağlı ve bağımlı kılmaktadır. Merhametinden şımaran halkını korku ile tehdit ederken, korkusundan çekinen halkının merhametine sığınmasını sağlamaktadır. Halkının sığınacağı güvenlik alanı da, kaçacağı korku sahası da kendisi olmaktadır. Yeni düzen umut ve korku arasında kutsal bir "seferberlik" ve "teyakkuz" düzeni idi. Tanrı bir elinde asa öbür elinde kılıç ile yönettiği yeni cemaatinin "Leviathan"ı idi.

2. Seferberlik Görev Emri; Nüfus Sayımı ve Askeri Örgütlenme: "İsrail topluluğunun bütün boylarıyla ailelerinin sayımını yapın. Savaşabilecek durumda yirmi ve daha yukarı yaştaki bütün erkekleri sayıp bölüklere ayırın".

Tanrı ve Tanrının kutsal halkı yaşanan tüm karşılıklı Tanrı kompleksi sorunlarından ders çıkartmış olarak yeni bir antlaşma ile yola koyuldular. Artık bir cemaat ve bir ulustan daha büyük bir gücü temsil ediyorlardı. Uyacakları yasal bir düzen, bu düzeni işleten hiyerarşik bir yapı, bu düzeni koruyan bir lider ve ordusu ve önceki günah ve komplekslerinden temizlenmiş ari bir halk vardı. Bu yüzden Tanrının vaat ettiği topraklara ve yeni mücadelelere girişmek için ilk yapılması gereken şey yapılarak "çölde sayım" gerçekleştirildi:

"İsrailliler'in Mısır'dan çıkışının ikinci yılı, ikinci aym birinci günü RAB Sina Çölü'nde, Buluşma Çadırı'nda Musa'ya şöyle seslendi: 'Sen ve Harun İsrail topluluğunun bütün boylarıyla ailelerinin sayımını yapın. Bütün erkekleri bir bir sayıp adlarım yazın. İsrailliler'den savaşabilecek durumda yirmi ve daha yukarı yaştaki bütün erkekleri sayıp bölüklere ayırın. Size yardım etmek için yanınızda her oymaktan birer adam bulunsun; bu kişiler aile başı olmalı... Musa'yla Harun adları bildirilen bu adamları getirttiler. Her önder bağlı olduğu aileyi temsil ediyordu. İsrail'de savaşabilecek durumda yirmi ve daha yukarı yaştakilerin tümü bağlı oldukları aileye göre sayıldılar. Sayılanların toplamı 603.550 kişiydi. Ne var ki, Levi oymağından olanlar öbürleriyle birlikte sayılmadı. Çünkü RAB Musa'ya şöyle demişti:

'Ancak Levi oymağını sayma, öbür İsrailliler arasmda yaptığın sayıma onları katma. Levililer'i Levha Sandığı'nın bulunduğu konuttan, eşyalardan ve konuta ait her şeyden sorumlu kıl. Konutu ve bütün eşyalarını onlar taşısın; konutun bakımını onlar yapsın, çevresinde ordugâh kursun. Konut taşınırken onu Levililer toplayacak; konaklanacağı zaman da onlar kuracak. Levililer dışında konuta yaklaşan ölüm cezasına çarptırılacak. İsrailliler çadırlarını bölükler halinde kuracaklar. Herkes kendi ordugâhında, kendi sancağının altında bulunacak. Ancak İsrail topluluğunun RAB'bin öfkesine uğramaması için Levililer Levha Sandığı'nın bulunduğu konutun çevresinde konaklayacak ve konuta bekçilik edecekler'. İsrailliler bütün bunları tam tamına RAB'bin Musa'ya buyurduğu gibi yaptılar" (Tevrat, Çölde Sayım; 1: 1-54).

Sayım sonucu yeni bir hiyerarşik düzen inşa edildi. Ulus boylara ayrılarak örgütlendirildi ama kutsal ulus içinde de kutsal boylar yaratıldı. Özellikle "Levililer" diğer boylardan ayrıcalıklı ve üstün bir konuma yükseltildiler. Levililer, "İsrail topluluğunun RAB'bin öfkesine uğramaması için Levha Sandığı'nın bulunduğu konutun çevresinde konaklayacak ve konuta bekçilik edeceklerdi". Bu durum uluslararasındaki üstünlükte İsrail halkım en üstün halk yaparken Levililerı de o halk içindeki en üstün boy kılmaktaydı. Yeni Tanrı kompleksleri de bu boyların kendilerine atfedecekleri üstünlük mücadelesi üzerinden yaşanacaktı. Çünkü diğer boylar ve kabileler kıskançlık ve kibir yüzünden kendi konumlarının yükseltilmesi için diğerlerinin konumlarını alçaltmaya çalışacaklardı. Sonuçta "RAB'bin Musa'ya verdiği buyruk uyarınca Levililer öbür İsrailliler'le birlikte sayılmadı. Böylece İsrailliler RAB'bin Musa'ya buyurduğu gibi yaptılar. Sancakları altında ordugâh kurdular. Göç ederken de herkes boyu ve ailesiyle birlikte yola çıktı". Tek bir bayrak altında toplanan onlarca sancağın evrensel Tanrı kompleksinin kalbine yürüyüşü başladı.

Yeni hiyerarşik düzen içerisinde Tanrı tüm boyların görevlerini, sayımlarını, topluluğu temiz tutmak için yapılacak sunuları, onların birbiri arasındaki tüm ilişki biçimlerini ve onların yasa ve cezalarını, kâhinlerin görevleri ve dualarını, Tanrıya sunulacak armağanların nitelik ve niceliklerini, toplumu yönetmek için çalınacak gümüş borazanların özellikleri ve çalınma şekillerini, Fısıh ve Şabat gibi günlerde nelerin yapılıp yapılmayacağı ve ilgili cezalarını, şamdanların cinsi ve yakılma biçimlerine kadar hemen hemen her türlü konuyu en ince ayrıntısına kadar bir bir sıralayıp yeni düzenin amaç ve ilkelerini umut vaatleri ve korku tehditleri arasmda ilan etti: "Levililer'in Görevleri", "Kehatoğulları'nın Görevleri", "Gerşonoğul-

ları'nın Görevleri", "Merarioğulları'nın Görevleri", "Levililer'in Sayımı", "Topluluğu Temiz Tutmak", "Kıskançlık Yasası", "RAB'bin Adanmışı", "Kâhinin Yapacağı Kutsama", "Önderlerin RAB'be Verdiği Armağanlar", "Şamdanla İlgili Kurallar", "Levililer'in Adanması", "Fısıh Kurbanı'yla İlgili Kurallar", "Konutun Üstündeki Bulut", "Gümüş Borazanlar" (Tevrat, Çölde Sayım; Bölüm: 3-10).

> "İkinci yılın ikinci ayının yirminci günü bulut Levha Sandığı'nın bulunduğu konutun üzerinden kalktı. İsrailliler de Sina Çölü'nden göç etmeye başladılar. Bu, RAB'bin Musa aracılığıyla verdiği buyruk uyarınca ilk göç edişleriydi... RAB'bin Dağı'ndan ayrılıp üç günlük yol aldılar. Konaklayacakları yeri bulmaları için RAB'bin Antlaşma Sandığı üç gün boyunca önleri sıra gitti. Konakladıkları yerden ayrıldıklarında da RAB'bin bulutu gündüzün onların üzerinde duruyordu. Sandık yola çıkınca Musa, 'Ya RAB, kalk!, Düşmanların dağılsın, Senden nefret edenler önünden kaçsın!' diyordu. Sandık konaklayınca da, 'Ya RAB, binlerce, on binlerce İsrailli'ye dön!' diyordu" (Tevrat, Çölde Sayım; 10: 11-13, 33-36).

Tevrat, sürekli diğer ulusları kutsal İsrail ulusunun düşmanları olarak nitelemektedir. Böylece Yahudi halkına etraflarını çeviren dış düşmanların çokluğu ve sürekli fırsat kolladığı inancı aşılanarak sürekli seferberlik, savaş ve teyakkuz durumu sürdürülmektedir. Tevrat, "etrafımız bir ateş çemberi", "çok hassas ve tehlikeli bir coğrafyada yaşıyoruz" söylemi ile evrensel korku siyasetinin amacı olan "korkut ve yönet" ilkesini uygulamaktadır. Bu yüzden Tevrat neredeyse bir korku kitabıdır. Ulusun kutsallığının korunması, Tanrı RAB'be sürekli ihtiyaç duyulması ve ulusal birlik ve beraberliğinin sürdürülmesi için bir korku iklimi ve siyaseti sürekli yinelenir. İç ve dış düşman korkusu üzerine kurulan kutsal ulus inşasında ulus sürekli "muharip" güç olarak teyakkuzda tutulmaktadır. Ulusal birlik ve beraberlik de ancak bu düşmanlara karşı sürekli bir savaş halinde kalmarak tesis edilebilir. Kutsal ulusun varlığının temel meşruiyet yasası ulusal birliğin korunması ancak ulusun sürekli savaş tehdidi altında tutulmasına bağlanır. Savaş, ulusal birliği sağladığı ve milleti devletine ve önderine bağlı ve bağımlı kıldığı için yüceltilir. Bu anlayış içerisinde beslenen bir başka olgu da militer söylem, militer siyasal ve toplumsal örgütlenme ve militer korku siyasetidir. Bu siyaset ile Spartan bir örgütlenme tarzı yani ordu-millet-Tanrı özdeşliği amaçlanmaktadır. Bu özdeşlik içinde ordunun ve savaşın siyasal ve toplumsal hayattaki başat rolünün meşruluk kaynakları olan dost-düşman, ateş çemberi, coğrafya ve güvenlik söylemi de yüceltilmektedir. Hatta bir Yahudi'nin diğer bir Yahudi'den başka dostunun olmayacağı anlayışına

kadar derinleşmiş bu kültür içerisinde, içinden çıktıkları toplumdan dahi gelse, her yabancı olguyu, potansiyel bir düşman olarak görmek düşüncesi de güçlenmektedir. Bu kültürün en önemli yansıması, kapalı, otarşik, kendisiyle yetinen, üyeleri birbirine sımsıkı tutunmuş, organizmacı, yabancı unsurlara karşı aşırı duyarlı bir ordu-millet-Tanrı özdeşliği anlayışıdır. Bu içine kapanma, devamlı teyakkuz durumu, hem toplum içi, hem de toplumlar arası savaş ve çatışmayı beslerken; ulusun düzen ve istikrarı için her an savaşmak zorunda olan, kutsal ulus için kendini feda etmeye hazır, güçlü, kuvvetli, cesur, çevik ve savaşçı askerler gerektirir. Tevrat'ta geçtiği gibi "her Yahudi asker doğar". Bu yüzden iyi insan, iyi Yahudi; iyi Yahudi de iyi asker olmak zorundadır. Tevrat'ta savaş, yiğitlik ve kahramanlık gibi olguların yüceltilmesi, savaşı ve kahramanlığı besleyen her türlü simge ve sembolün kutsallaştırılmasının kaynağı da işte bu algıdır. Çünkü "savaş yoksa ulus da yoktur, ordu yoksa erkekler köle, kadınlar cariye, kutsal ulus da yok olacaktır" anlayışı hâkimdir. Kutsal ulusun her ferdinin asker olduğu inancı ile sürekli askeri eğitim alması ve savaşa her an hazır olması istenir. İsrail halkının savaşçı ulus olmak zorunluluğu gereği asker-vatandaşlar tıpkı Spartan bir söylem ve anlayışla "onur", "cesaret", "ölüm", "canını feda etmek", "ulusu için canını vermek", "yiğitlik", "şeref" ve "övgü" gibi payelerle eğitilirler.

Tüm bu yeni düzen ve örgütlenme içinde büyük bir toplumsal, siyasi, ekonomik ve askeri güce dönüşen halk artık Tanrı RAB'bin vaat ettiği topraklar için onun önderliğinde yola çıkabilirdi. Bu yeni durum "Mısır'dan Çıkış" gibi bir kaçış sendromunun değil kutsal topraklara "varış" komplekslerinin sorunları ile inşa edilecekti. Karşılaşılacak tüm sorunlar da bu farklılıktan kaynaklanacaktı. "Kötülüğe eğilimli" bir halkın "iyilik" uğruna çıktığı bu yeni süreç bir "yol hikâyesi" olmaktan çok bir "savaş seferberliği" olacaktı.

3. Firavun'u Özleyen Halk ve 'Özlem Mezarları': "RAB öfkelendi, onları büyük bir yıkımla cezalandırdı. Bu nedenle oraya Kivrot-Hattaava (özlem mezarları) adı verildi".

Tevrat'ın asli anlatı konularının başında bozulma, "günah", ceza, kefaret ve günahlardan arınma sorunları çok önemli bir yer kapsar. Neredeyse Tevrat, bu konular üzerine yoğunlaşmaktadır. Tanrı RAB, kutsal misyonunu gerçekleştirmesi için kendine oğullar olarak seçtiği İsrail halkını ahitlerle sınamakta ve bu ahitlere uymadıklarında otoriter, sert ve kıskanç bir Baba olarak cezalandırmakta, daha sonra araya giren kutsal kişilik Musa'nın şefaatleri ile de oğullarının affederek ahitlerini yenilemektedir. Bu nedenle

ahde ihanet en büyük günah olarak kabul edilmektedir. Hatta nerdeyse Tevrat'ta günah tasavvuru Tanrı tasavvurunun zıttı olarak kabul edilmektedir. Günah, Tanrı kompleksi bağlamında insan tabiatının bozulması, insanın Tanrı'yla olan ahdini bozması ve yeryüzü egemenlik düzeninin ifadesi olan kutsal yasaya karşı gelinmesi olarak telakki edilmektedir. Sadakat testinin asli kaynağı olarak ahdin asli öneminden dolayı ihanete neden olan insan doğasındaki bu bozulma, hem bireysel hem kolektif/toplumsal hem de evrensel düzeni tehdit ettiğinden dolayı cezası da en şiddetli şekilde olacaktır. Bu ceza ihanetin büyüklüğü oranında, kozmik bir felaket olabileceği gibi askeri bir yıkım, salgın bir hastalık, açlık, iç savaş, toplu ölümler, kişisel cezalar şeklinde de olabilir. Bu nedenle Yahudi halkı için günahtan korunma veya işlendiği takdirde bundan nedamet duyarak tövbe etme, kefaret ödeme çok önemli bir yere sahiptir. Bu tövbe ritüelinde de kefaret olarak kurban sunulması önemli bir gelenektir. Böylelikle "kutsal bir ulusun felaketi yerine kişisel bir parçanın feda edilmesi" (İsa örneğinde görüleceği gibi) asli bir ilke olarak kabul edilmiştir. Kutsal bir amaç için her türlü aracın feda/kurban edilmesi gerekir. Çünkü asıl olan kutsal ulusun varlığı ve üstünlüğüdür. En büyük üstünlük ise ezeli ve ebedi günaha kaynaklık eden ilk günahın kefaretini ödemektir. Adem ve Havva'nın yasak meyveden yiyerek "iyiyle kötüyü ayırt etme bilgisini elde ederek Tanrı gibi olmaya" çalışması ve dolayısıyla ontolojik olarak insanı asli bir günaha sokması ciddi bir kefareti gerektirir. Kutsal yasalar, insanı bu günahtan kurtarmak ve arındırmak için gönderilmiştir. Ama evrensel bu günahtan asli olarak arınmanın tek yolu arınmış, seçilmiş kutsal bir ulusun yani Tanrının oğulları olan İsrail oğullarının yol göstericiliğinde evrensel egemenlik düzenine tabi olmaktır. Çünkü insanı ancak insan suretinde bedenleşen ve bu suretle kendisini insanlar için feda eden Tanrı'nın oğullarının (veya Tanrının oğlunun) şehadeti, şefaati ve kefareti kurtarabilir.

İşte bu evrensel kefareti ödemek üzere Tanrının oğulları olan kutsal halkın umuda/vaade yolculuğu başlamıştır. Fakat bu yeni düzenlemeler içinde yeni Tanrı komplekslerinin tohumları da atılmıştı. İsrailliler tek tek insan/kul olarak Tanrının sıkı kurallarıyla, kahinler Tanrının kendilerine verdiği ilimle, Levililer ayrıcalıklı bir boy olmanın kibriyle, halk zorlu yolculuk şartları ve çetin düşmanlarla, Musa "kötülüğe eğilimli" halkının nankörlüğüyle, Tanrı da kutsadığı halkın, boyların, kahinlerin ve insanların azgınlıkları ve suçlarının bedelini ödetmek gereği açısından Yahve yani "acıyan, lütfeden, tez öfkelenmeyen, sevgisi engin ve sadık olan, insanlara sevgi gösteren, suçlarını, başkaldırılarını, günahlarını bağışlayan Tanrı" olmakla

imtihan edileceklerdi. Yeni durum artık barış değil savaş durumuydu ve tüm bu ilişkilerde geçerli olan hukuk da artık savaş hukukuydu:

> "Halk çektiği sıkıntılardan ötürü yakınmaya başladı. RAB bunu duyunca öfkelendi, aralarına ateşini göndererek ordugâhın kenarlarını yakıp yok etti. Halk Musa'ya yalvardı. Musa RAB'be yakarınca ateş söndü. Derken, halkın arasındaki yabancılar başka yiyeceklere özlem duymaya başladılar. İsrailliler de yine ağlayarak, 'Keşke yiyecek biraz et olsaydı! Mısır'da parasız yediğimiz balıkları, salatalıkları, karpuzları, pırasaları, soğanları, sarımsakları anımsıyoruz. Şimdiyse yemek yeme isteğimizi yitirdik. Bu mandan başka hiçbir şey gördüğümüz yok...Musa herkesin, her ailenin çadırının önünde ağladığını duydu. RAB buna çok öfkelendi. Musa da üzüldü. RAB'be, 'Kuluna neden kötü davrandın?' dedi, 'Seni hoşnut etmeyen ne yaptım ki, bu halkın yükünü bana yüklüyorsun? Bütün bu halka ben mi gebe kaldım? Onları ben mi doğurdum? Öyleyse neden emzikteki çocuğu taşıyan bir dadı gibi, atalarına ant içerek söz verdiğin ülkeye onları kucağımda taşımamı istiyorsun? Bütün bu halka verecek eti nereden bulayım? Bana, 'Bize yiyecek et ver' diye sızlanıp duruyorlar. Bu halkı tek başıma taşıyamam, bunca yükü kaldıramam. Bana böyle davranacaksan - eğer gözünde lütuf bulduysam - lütfen beni hemen öldür de kendi yıkımımı görmeyeyim'... RAB, 'Elim kısaldı mı?' diye yanıtladı, 'Sana söylediklerimin yerine gelip gelmeyeceğini şimdi göreceksin'... Bir genç koşup Musa'ya, 'Eldat'la Medat ordugâhta peygamberlik ediyor' diye haber verdi. Gençliğinden beri Musa'nın yardımcısı olan Nun oğlu Yeşu, 'Ey efendim Musa, onlara engel ol!' dedi. Ama Musa, 'Sen benim adıma mı kıskanıyorsun?' diye yanıtladı, 'Keşke RAB'bin bütün halkı peygamber olsa da RAB üzerlerine Ruhu'nu gönderse!' Sonra Musa'yla İsrail'in ileri gelenleri ordugâha döndüler. RAB denizden bıldırcın getiren bir rüzgar gönderdi. Rüzgar bıldırcınları ordugâhın her yönünden bir günlük yol kadar uzaklığa, yerden iki arşın yüksekliğe indirdi. Halk bütün gün, bütün gece ve ertesi gün durmadan bıldırcın topladı. Kimse on homerden az toplamadı. Bıldırcınları ordugâhın çevresine serdiler. Et daha halkın dişleri arasındayken, çiğnemeye vakit kalmadan RAB öfkelendi, onları büyük bir yıkımla cezalandırdı. Bu nedenle oraya Kivrot-Hattaava (özlem mezarları) adı verildi. Başka yiyeceklere özlem duyanları oraya gömdüler. Halk Kivrot-Hattaava'dan Haserot'a göç edip orada kaldı" (Tevrat, Çölde Sayım; 11: 1-35).

Çölde vaat edilmiş topraklara seferberlik yürüyüşü başlamıştı. Çölün zorlu şartları altında İsrail halkı yine "Keşke yiyecek biraz et olsaydı! Mısır'da parasız yediğimiz balıkları, salatalıkları, karpuzları, pırasaları, soğanları, sarımsakları anımsıyoruz. Şimdiyse yemek yeme isteğimizi

yitirdik. Bu mandan başka hiçbir şey gördüğümüz yok" şeklinde şikâyet ve Mısır'daki köleliğe özlemleri içinde "yakınmaya" ve "sızlanmaya" başlamıştı. Her sızlanışlarında onlara yardıma koşan RAB'bin merhametinden emindiler. Fakat RAB, yeni yasalar gereği "suçları ve günahları hoş görecek ama affetmeyecekti". Bu yüzden Tanrı kompleksi ile şımarmış halkını "bir ay boyunca bıldırcın etiyle" ödüllendirirken "öfkelenip aralarına ateşini göndererek ordugâhın kenarlarını yakıp yok ederek" ve "et daha halkın dişleri arasındayken, çiğnemeye vakit kalmadan onları büyük bir yıkımla" cezalandıracaktı. Tanrının İsrail halkına gönderdiği her şeye değer biçen tek şey o halkın karakteriydi. İsrail halkının karakteri kaderi olmuştu. Bu yüzden Tanrı RAB, kutsal halkının erdemlerinden çok kusurlarına ve onun inşa ettiği karakterine yönelik cezalar vermekteydi.

Musa ise tıpkı halkı gibi Tanrı ile cedelleşmeye, hesaplaşmaya ve halkı yüzünden şikâyetlerde bulunmaya başladı. Musa da yeni Tanrısının sabrını, hoşgörüsünü, merhametini, cömertliğini test etmeye kalkıştı. Musa, "RAB'be, Kuluna neden kötü davrandın? Seni hoşnut etmeyen ne yaptım ki, bu halkın yükünü bana yüklüyorsun? Bütün bu halka ben mi gebe kaldım? Onları ben mi doğurdum? Öyleyse neden emzikteki çocuğu taşıyan bir dadı gibi, atalarına ant içerek söz verdiğin ülkeye onları kucağımda taşımamı istiyorsun? Bütün bu halka verecek eti nereden bulayım? Bana, 'Bize yiyecek et ver' diye sızlanıp duruyorlar. Bu halkı tek başıma taşıyamam, bunca yükü kaldıramam. Bana böyle davranacaksan-eğer gözünde lütuf bulduysam-lütfen beni hemen öldür de kendi yıkımımı görmeyeyim"; "Sen, 'Bu halka bir ay boyunca yemesi için et vereceğim' diyorsun. Bütün davarlar, sığırlar kesilse, onları doyurur mu? Denizdeki bütün balıklar tutulsa, onları doyurur mu?" sözleri ile içinde bulunduğu zor durumlar için Tanrıyı suçluyor, halkının günahları yüzünden kurtuluş sürecine lanet okuyor, kendisine yüklediği ağır görevden dolayı şikâyet ediyor ve Tanrının Rezzak sıfatına güvenmiyordu. Tanrı ise yeniden test edilmenin yarattığı öfkeyle ateş ve ölümle halkını, kızgınlığını ifade ederek ve yeni peygamberler seçip Musa'nın yükünü hafifleterek de Musa'yı cezalandırıyordu. Çünkü Tanrı, peygamberlik için seçtiği insanlara Musa'nın "üzerindeki Ruh'tan alıp onlara verecek ve halkın yükünü tek başına taşımaması için ona yardım edeceklerdi". Onlardan bir kısmı da daha Ruh'tan bir parça alır almaz Tanrı kompleksi içinde "ordugâhta peygamberlik etmeye" başladılar ve birçok gencin itiraz ve isyanına neden oldular. Bu ayetlerden de anlaşılacağı üzere her nimet bir külfet getirmekte ve halkın ve Musa'nın sırtındaki yük ve zorluk azaldıkça yeni ve daha büyük yük ve zorluklar, daha zor sınavlar doğmaktadır. Geçmişte yaşanan köleliğe sürekli özlem duymak üzerinden

bir akıl ve ahlak geliştiren halk, bıldırcın eti yerine sarımsağa, izzet yerine zillete, kutsallık yerine lanete, onur ve erdem yerine itaat ve azgınlığa, Tanrı yerine Firavuna, vaat edilmiş bal ve süt ülkesi yerine Mısır'daki sefalete, yeryüzü cenneti yerine cehenneme, iktidar, ihtişam, zenginlik, refah ve huzur yerine güce tapınma, yoksunluk, yoksulluk, aşağılanmışlık ve sürekli tedirginlik (teyakkuz) içinde yaşamaya, güven yerine güvenliğe ve özgürlük yerine köleliğe "özlem" duymaktadırlar. Tanrı'nın onlara verdiği cevap da "onları büyük bir yıkımla cezalandırmak" oldu. Tanrıdan başka şeylere "özlem duyanlar oraya gömüldüler ve oraya Kivrot-Hattaava yani 'Özlem Mezarları' adı verildi". Üstelik daha yolun başındayken.

J. KUTSALI TEMSİL ve BÖLÜŞÜM KRİZLERİ

Tanrı, insanları, toplumları ve ulusları Tanrı kompleksi ile imtihan etmek için yaratmıştı. Bu yüzden kendine has bazı nicel ve nitel özellikleri kulları üzerinde test etmek için onlara kendi ruhundan üfledi ve onları "Tanrı gibi" yaptı. Yukarıda insanların, toplumların ve ulusların Tanrı kompleksi ile nasıl test edildiğinin onlarca örneği geçti. Bu kez imtihan sırası tıpkı "Kayin ile Habil", "Esav ile Yakup", "Kardeşleri ile Yusuf" arasındaki iktidar mücadelesinde olduğu gibi Musa ile Harun ve Musa ile Levililer arasında olacaktır.

1. Kayin'in Harun'un Bedeninde Yeniden Dirilişi ve Liderler Arası İktidar Kavgası; Kutsalı Temsil Krizi: "RAB yalnız Musa aracılığıyla mı konuştu? Bizim aracılığımızla da konuşmadı mı?".

Tanrı kompleksi doğası üzerinden imtihan edilme sırası "Harun ile Musa" gibi kutsaldan pay almış iki kardeşe gelmişti. Onların kavgası, kutsalı kimin temsil edeceği, kutsalın nasıl bölüşüleceği ve halk üzerinde kimin iktidar süreceği üzerinden idi:

> "Musa Kûşlu bir kadınla evlenmişti. Bundan dolayı Miryam'la Harun onu yerdiler. 'RAB yalnız Musa aracılığıyla mı konuştu?' dediler, 'Bizim aracılığımızla da konuşmadı mı?' RAB bu yakınmaları duydu. Musa yeryüzünde yaşayan herkesten daha alçakgönüllüydü. RAB ansızın Musa, Harun ve Miryam'a, 'Üçünüz Buluşma Çadırı'na gelin' dedi. Üçü de gittiler. RAB bulut sütununun içinde indi. Çadırın kapısında durup Harun'la Miryam'ı çağırdı. İkisi ilerlerken RAB onlara seslendi: 'Sözlerime kulak verin: Eğer aranızda bir peygamber varsa, Ben RAB görümde kendimi ona tanıtır, Onunla düşte konuşurum. Ama kulum Musa öyle değildir. O bütün evimde sadıktır. Onunla bilmecelerle değil açıkça, yüz yüze konuşurum. O RAB'bin suretini görüyor. Öyleyse kulum Musa'yı yermekten neden kork-

> madınız?' RAB onlara öfkelenip oradan gitti. Bulut çadırın üzerinden ayrıldığında Miryam deri hastalığına yakalanmış, kar gibi bembeyaz olmuştu. Harun Miryam'a baktı, deri hastalığına yakalandığını gördü. Musa'ya, 'Ey efendim, lütfen akılsızca işlediğimiz günahtan ötürü bizi cezalandırma' dedi, 'Miryam etinin yarısı yenmiş olarak ana rahminden çıkan ölü bir bebeğe benzemesin'. Musa RAB'be, 'Ey Tanrı, lütfen Miryam'ı iyileştir!' diye yakardı. RAB, 'Babası onun yüzüne tükürseydi, yedi gün utanç içinde kalmayacak mıydı?' diye karşılık verdi, 'Onu yedi gün ordugâhtan uzaklaştırın, sonra geri getirilsin'. Böylece Miryam yedi gün ordugâhtan uzaklaştırıldı, o geri getirilene dek halk yola çıkmadı. Bundan sonra halk Haserot'tan ayrılıp Paran Çölü'nde konakladı" (Tevrat, Çölde Sayım; 12: 1-16).

Daha önceki onlarca örnekte de görüleceği gibi Tanrı kompleksi toprağının en verimli ağacı "kibir" ve onun meyvesi kıskançlıktır. İnsanda Tanrı kompleksinin bir başka tezahürü kıskançlıktır. Kıskançlık, başkalarının kötülüğünü istemekten çok onlarm iyiliğine katlanamamaktır. Kıskançlık şüpheyle beslenir, şüphe yerini kine, kin ise intikama bırakır. Musa'ya karşı duyulan bu kinin kaynağı onun saygınlığına ulaşamama kıskançlığıdır. Bu yüzden sevgi ve nefret bir kılıcın iki tarafı gibidir. Harun, kardeşi Musa'nın elindeki iktidar ve kutsallığı sadece kendi keyfi için araçsallaştırıp "Kûşlu bir kadınla evlenmesini Miryam'la birlikte yermiş" ve "RAB yalnız Musa aracılığıyla mı konuştu? Bizim aracılığımızla da konuşmadı mı?" "yakınmaları" içinde kutsalın temsili ve bölüşümünden pay ve imtiyaz istedi. Kutsaldan aldıkları payı güce ve itibara dönüştürüp iktidar arayışına girdiler. Olaya hakem/hâkim olarak müdahale etmek için tekrar yeryüzüne inmek zorunda kalan RAB, kutsalın da kendi içinde bir hiyerarşik düzeni barındırdığını Miryam ve Harun'a "öfkelenerek" şöyle anlattı: "Sözlerime kulak verin. Eğer aranızda bir peygamber varsa, ben RAB görümde kendimi ona tanıtır, onunla düşte konuşurum. Ama kulum Musa öyle değildir. O bütün evimde sadıktır. Onunla bilmecelerle değil açıkça, yüz yüze konuşurum. O RAB'bin suretini görüyor. Öyleyse kulum Musa'yı yermekten neden korkmadınız?". Tanrı, kutsallık adına Tanrı kompleksine kapılmış bu iki kişiden "Miryam'ı deri hastalığı" ile Harun'u ise "akılsızca işlediği günahtan ötürü cezalandırılma" korkusuyla lanetledi. Kutsalı temsilde gösterilen en küçük zaaf bile lanetlenmekle sonuçlanan büyük bir günahtı ve cezası dini bir cemaat topluluğu içinde verilebilecek en büyük cezaydı; tecrit: "Onu yedi gün ordugâhtan uzaklaştırın".

2. İç Savaş ve İlk Savaş; Korkuyu Yenmeden Düşmanı Yenememek veya Öğrenilmiş Çaresizlik; Kutsal Kimlik Krizi: "Kendimize bir önder seçip Mısır'a geri dönelim".

Tanrı RAB, halkını vaat edilmiş topraklara götürme sözünü tutmak için onları bir ordu düzeninde seferber etti. Fakat hiçbir vaat bedelsiz, hiçbir ödül acısız, hiçbir zafer savaşsız, hiçbir savaş ölümsüz kazanılamazdı. Bu yüzden Tanrı, halkının önüne çıkan ilk büyük düşman topluluğu olan Kenan'lılara karşı savaş emri verdi. Tanrının savaş emrinin ne anlama geldiğini bilen Musa, artık daha önceden olduğu gibi sadece Tanrıya güvenerek veya sadece onun kendileri için savaşmasını bekleyerek kazanılacak zafer olmadığının bilincindeydi. O'na göre halkının günahlarına öfkelenen "RAB bu savaşta onlarla birlikte olmayacaktı". Artık kazanmaları gereken sadece bir savaş değil kendilerini terk etmiş bir de Tanrıları vardı. Yüzleşilmesi gereken yeni korku Tanrının öfkesi değil düşmanın, savaşın ve ölümün soğuk ve gerçek yüzüydü. Bu nedenle tedbiri, stratejiyi ve bilgiyi savaşın yeni araçları olarak sahneye sürdüler. Musa bir peygamberden öte bir başkomutan gibiydi. Savaşı ve Tanrıyı kazanması gereken bir komutan:

> "Musa, Kenan ülkesini araştırmak üzere casusları gönderirken onlara, 'nasıl bir ülke olduğunu, orada yaşayan halkm güçlü mü zayıf mı, çok mu az mı olduğunu öğrenin. Yaşadıkları ülke iyi mi kötü mü, kentleri nasıl, surlu mu değil mi anlayın. Toprak nasıl? Verimli mi, kıraç mı? Çevre meyvelerden getirin' dedi. Böylece adamlar yola çıkıp ülkeyi araştırdılar. Kırk gün dolaştıktan sonra adamlar ülkeyi araştırmaktan döndüler. Musa'yla Harun'un ve İsrail topluluğunun yanına geldiler. Onlara ve bütün topluluğa gördüklerini anlatıp ülkenin ürünlerini gösterdiler. Musa'ya, 'Bizi gönderdiğin ülkeye gittik' dediler, 'Gerçekten süt ve bal akıyor orada! İşte ülkenin ürünleri! Ancak orada yaşayan halk güçlü, kentler de surlu ve çok büyük' dediler. Onlar arasından Kalev, Musa'nın önünde halkı susturup, 'Oraya gidip ülkeyi ele geçirelim. Kesinlikle buna yetecek gücümüz var' dedi. Ne var ki, kendisiyle oraya giden adamlar, 'Bu halka saldıramayız, onlar bizden daha güçlü' dediler. Araştırdıkları ülke hakkında İsrailliler arasmda kötü haber yayarak, 'Boydan boya araştırdığımız ülke, içinde yaşayanları yiyip bitiren bir ülkedir' dediler, 'Üstelik orada gördüğümüz herkes uzun boyluydu. Onlarm yanında kendimizi çekirge gibi hissettik, onlara da öyle göründük" (Tevrat, Çölde Sayım; 13: 17-33).

Musa, ilk olarak halkın içinden seçtiği kişileri casusluk yapıp düşman hakkında bilgi getirmeleri için görevlendirdi. Kırk gün sonra bilgilerle gelen casuslar düşmanlar hakkında verdikleri bilgiler ile toplumu ikiye böl-

düler. Bir tarafta "oraya gidip ülkeyi ele geçirelim. Kesinlikle buna yetecek gücümüz var" diyen cesaretli insanlar diğer tarafta "onların yanında kendimizi çekirge gibi hissettik" diyen korkak insanlar. Bilgi toplumu bölmüş, toplum içinde bir iç çatışma yaşanmasına neden olmuştu. Doğal olarak "güven"den daha hızlı yayılan korku, "İsraillliler arasında kötü haber yayan" aracıları eliyle tüm toplumun ruhuna sindi. Bu yüzden "o gece bütün topluluk yüksek sesle bağrışıp ağladı".

> "O gece bütün topluluk yüksek sesle bağrışıp ağladı. Bütün İsrail halkı Musa'yla Harun'a söylendi. Onlara, 'Keşke Mısır'da ya da bu çölde ölseydik!' dediler, 'RAB neden bizi bu ülkeye götürüyor? Kılıçtan geçirilelim diye mi? Karılarımız, çocuklarımız tutsak edilecek. Mısır'a dönmek bizim için daha iyi değil mi?' Sonra birbirlerine, 'Kendimize bir önder seçip Mısır'a dönelim' dediler. Bunun üzerine Musa'yla Harun İsrail topluluğunun önünde yüzüstü yere kapandılar. Ülkeyi araştıranlardan Nun oğlu Yeşu'yla Yefunne oğlu Kalev giysilerini yırttılar (Tevrat, Çölde Sayım; 14: 1-6).

Korku, içsel kölelikte olduğu gibi insanın insanı köleleştirmesi olan dışsal kölelik durumunun da asli kaynaklarındandır. Korku tehlike düşüncesinin uyandırdığı duygusal bir reaksiyondur. Durumlardan ziyade düşüncelerde geliştirilen uyarıcılarda oluşmaktadır. Korku hissi oldukça rahatsız edici olduğu için, korkuyu hisseden kişiler bu hissi uyandıran nesne veya durumlardan mümkün olduğu kadar kaçmaya çalışır. Bu kaçma davranışı kişinin bu ortamı bir kez daha değerlendirme fırsatını, yani geliştirdiği fikirlerinin gerçekliliğini gözden geçirme fırsatını kişiye tanımaz. Korkuya neden olan durumdan mümkün olduğunca uzak kalmaya başlandığında insan, hareket serbestliğini kendi kendine kısıtlar. Korkuya neden olan nesneler zamanla tabu niteliği kazanır. Tabu bir yandan kutsal (sacre), kutsallaştırılmış (consacre) anlamlarına; diğer yandan da tehlikeli korkunç, yasak, kirli anlamlarına gelir. Tabu sözcüğünde sakınma gibi bir anlam da gizlidir; kendini temel olarak yasaklarda gösterir. Kutsal korku tamlaması çoğu durumda tabu anlammı karşılar. Tabular insanlar üzerinde tehlike hissi oluşturur. Doğal olarak insanlar, tehlikeli olarak değerlendirdikleri durumlardan mümkün olduğu kadar uzak kalmak, eğer bu durumun içindelerse de kaçmak, kendini korumak ister. Dolayısıyla korku içerdiği tehlike düşüncesi neticesinde, beraberinde korunma, kaçma davranışı getiren bir duygudur. Olayların meydana gelmesinde kontrolün kişinin elinde olmadığı düşüncesi, kişilerin içerisinde bulundukları olumsuz duruma neden olan problemi doğrudan çözmeye yönelmelerini engellemektedir. Kuvvetli korkular kuvvetli kaçma davranışını da beraberinde getirir. Kaç-

ma davranışını ortaya çıkaran korkunun ortaya çıkmasında asli unsur belirsizlik tehdidi dir. Belirsiz ve "bilinmeyene karşı korku" öznel tecrübenin tehlikeli olduğunu öğretir ve kolektif bir bütünlüğe sığınma ihtiyacı doğurur. Belirsizlik hem tehlikeyi ve ondan kaçmayı hem de ondan korunmak için ondan daha güçlü bir belirliliğe sığınmayı öğretir. Ateşin yakıcı ve yok edici olduğunu bildiğimiz için korkar ancak ondan kurtulmanın yolunun su olduğunu öğrendiğimiz için de rahatlarız. Korkunun kontrol kaynağı ise "bilinmeyen"dir.

İnsanların tanımlayamadıkları için denetim altına alamadıkları, bellekleri nde korunma adına bir iz ya da tortu bulunmayan olgu ve objelerden duydukları korkunun sınırı yoktur. Çünkü tanımlanamayan obje ve denetleme olanağına sahip olmadığımızı duyumsadığımız olayların bize ne tür ve ne şiddette bir tehdit ve tehlike sergilediğini algılayamadığımız için devreye içgüdülerimiz girerek insanı kontrol dışı davranışlara yöneltir. İnsan, tehdit ve tehlikenin boyutunu algılayarak biçimlendiremediği için korunamaz ve korkunun esiri olur. Bu olgunun adı korku hipnozudur. Korku hipnozu yaşayan birey ve toplumlar etken konumdan hızla uzaklaşarak edilgen konuma indirgenir, reaksiyoner kimliklerinden soyutlanarak pasifleşir, teslimiyet noktasına doğru savrulmaya ve sürüklenmeye başlarlar. Edilgen toplumların temel özellikleri pasif, dirençsiz, yönlendirme ve dayatmalara karşı sorgulama, araştırma ve irdeleme yeteneklerini kaybetmiş bireylerden oluşmasıdır. Korku hipnozu yaşayan toplumların ulaştığı ikinci evre ise "pasif itaatkâr toplum ya da güdümlü kamuoyu" olarak tanımlanabilir. Bireyler ve toplum; korkutularak, sindirilerek, kandırılarak adeta kendi korkuları ile hipnotize edilerek, yanlış-doğru kavramlarının yer değiştirmesi sağlanır. Değer yargısı kaybı ve kavram anarşisi içine itilen toplumlar sürekli olarak değişen düşman hedefler, art arda verilen sloganlarla şaşırtılır ve sonuçta pasif, aldırmaz, tepki vermeyen bireylere ulaşılır. Bu bireylerden oluşan toplumlar içine itildikleri düşünsel kaosta, telkin edilmek istenilen yeni düşünceleri, zararlı da, önceden tümü ile reddettiği fikirler de olsa pasif bir itaatkârlık duygusu içinde kabul etmeye başlarlar. Neyin doğru, neyin yanlış olduğunu algılayamayacak konuma indirgenen toplumlar içine itildikleri kavram kargaşasında daha önce savunduğu değerler sisteminin tümü ile aksi değerleri sessizce kabul etmeye, sebep-sonuç ilişkilerini irdeleyemez hale gelerek kendilerine empoze edilen her şeyi kendi düşünceleri gibi kabul etmeye başlarlar. Bu durum ise "öğrenilmiş ya da öğretilmiş çaresizlik"tir[5].

[5] Ercan Çitlioğlu, "Küresel Güvenlik", http://busam.bahcesehir.edu.tr/konferansdosya kureselguvenlik/06.05.2011.

İşte bu öğrenilmiş çaresizlik içinde İsrail halkı, Tanrının kendilerini yalnız bırakması ve düşman korkusu karşısında tam bir korku hipnozuna gark olmuş ve yine Tanrıyı ve Musa'yı suçlamaya ve onlara isyan etmeye başlamıştır. Böylece İsrail halkı daha önce yaşamış olduğu içsel kölelik kaynaklarının en önemlisi olan korkuyla yüzleşmiş ama çare olarak da "kendimize bir önder seçip Mısır'a dönelim" teklifini getirmişlerdir. Yukarıda anlattığımız gibi korkudan kaçışın nedeni de bilinemez bir kötülük (gelecek korkusu) yerine bilinen bir kötülüğü (daha önce yaşanmış, geçmişe sığınmanın güvenliği) tercih etmedir. Bilinen bir gerçek olarak Mısır'da köleliği bilinmez bir vaat olan barış ve refah ülkesindeki özgürlüğe tercih etmektir. Tabi tüm yaşanan tecrübeler ışığında, bu tercih sonrası Musa ve takipçilerine de "İsrail topluluğunun önünde yüzüstü yere kapanmak, giysilerini yırtmak ve taşlanmak" düşecektir. Fakat Musa bir komutan olarak önce halkını bir peygamber olarak da sonra Tanrısını ikna etmek zorundaydı. Bu yüzden Musa, halkı ikna etmek için büyük bir önder edasıyla umut ve korku ikilemi arasında halkına hitap etti ve "içinden geçip araştırdığımız ülke çok iyi bir ülkedir. Eğer RAB bizden hoşnut kalırsa, süt ve bal akan o ülkeye bizi götürecek ve orayı bize verecektir. Ancak RAB'be karşı gelmeyin. Orada yaşayan halktan korkmayın. Onları ekmek yer gibi yiyip bitireceğiz. Koruyucuları onları bırakıp gitti. Ama RAB bizimledir. Onlardan korkmayın!" (Tevrat, Çölde Sayım; 14: 7-10) dedi. Bunun üzerine "topluluk onları taşa tutmayı düşünürken" Musa'nın ve ekibinin imdadına büyük bir "görkem", öfke ve tehdit söylemi içinde yeniden RAB koştu ve "Musa'ya şöyle dedi: 'Ne zamana dek bu halk bana saygısızlık edecek? Aralarmda yaptığım bunca belirtiye karşın, ne zamana dek bana iman etmeyecekler? Onları salgın hastalıkla cezalandıracağım, mirastan yoksun bırakacağım. Ama seni onlardan daha büyük, daha güçlü bir ulus kılacağım" (Tevrat, Çölde Sayım; 14: 10-12) dedi.

Musa, ikna edilmesi gerekenin sadece halkı değil Tanrısı da olduğunu anlayarak her zamanki yaptığını yapıp Tanrıyı yumuşak karnı olan "verdiği sözler, yaptığı vaatler, merhametli yüreği ve öteki halkların İsrail halkının Tanrısıyla alay etmeleri" konularını pazarlık konusu yaptı ve "Mısırlılar bunu duyacak. Çünkü bu halkı gücünle onların arasından sen çıkardın. Kenan topraklarında yaşayan halka bunu anlatacaklar. Ya RAB, bu halkın arasmda olduğunu, onlarla yüz yüze görüştüğünü, bulutunun onların üzerinde durduğunu, gündüz bulut sütunu, gece ateş sütunu içinde onlara yol gösterdiğini duymuşlar. Eğer bu halkı bir insanmış gibi yok edersen, senin ününü duymuş olan bu uluslar, 'RAB ant içerek söz verdiği ülkeye bu halkı götüremediği için onları çölde yok etti' diyecekler. 'Şimdi gücünü göster,

ya Rab. Demiştin ki: 'RAB tez öfkelenmez, sevgisi engindir, suçu ve başkaldırıyı bağışlar. Ancak suçluyu cezasız bırakmaz; babaların suçunun hesabını üçüncü, dördüncü kuşak çocuklarından sorar'. Mısır'dan çıkışlarından bugüne dek bu halkı nasıl bağışladıysan, büyük sevgin uyarınca onların suçunu bağışla" (Tevrat, Çölde Sayım; 14: 13-19) sözleriyle Tanrı RAB'bi yine ikna etti ve "RAB, Musa'nın dileğinin üzerine onları bağışladı". Fakat Musa'nın da belirttiği gibi Tanrı eskisi gibi değildi. Yeni Tanrı, "suçu ve başkaldırıyı bağışlar. Ancak suçluyu cezasız bırakmazdı". Her bağışlanma için İsrail halkından kurbanlar seçmekteydi ve onları cezalandırmaktaydı. Yeni Tanrı halkını kanla ve ölümle arındırıyordu. Herkes çok iyi bilmekteydi ki vaat edilmiş topraklara ulaşıncaya kadar gidilecek yol aynı zamanda İsrail halkının Tanrı komplekslerinden arınma, günahlardan temizlenme yoluydu. Açıkça görülüyordu ki "yol amaçtı". Artık sadakat ile ihanet aynı toplulukta beraber yaşayamazdı. Bu da vaat edilmiş toprakların bedeliydi. Bu yüzden, "On(uncu) kez halkı tarafından sınanmanın" verdiği öfke, "suçu ve başkaldırıyı bağışlar, ancak suçluyu cezasız bırakmaz" ilkesinin verdiği hakla ve artık kontrolü ele almanın zamanının geldiğine inanmanın bilinciyle Tanrı, "kötü topluluğa" dönüşmüş halkına sadece zafer vaat etmez aynı zamanda da diyet ister:

> "RAB dedi ki; 'Ne var ki, varlığım ve yeryüzünü dolduran yüceliğim adına ant içerim ki, yüceliğimi, Mısır'da ve çölde yaptığım belirtileri görüp de beni on kez sınayan, sözümü dinlemeyen bu kişilerden hiçbiri atalarına ant içerek söz verdiğim ülkeyi görmeyecek. 'Bana söylenen İsrail halkının yakınmalarını duydum. Onlara RAB şöyle diyor de: 'Varlığım adına ant içerim ki, söylediklerinizin aynısını size yapacağım: Cesetleriniz bu çöle serilecek. Bana söylenen, yirmi ve daha yukarı yaşta sayılan herkes çölde ölecek. Sizi yerleştireceğime ant içtiğim ülkeye Yefunne oğlu Kalev'le Nun oğlu Yeşu'dan başkası girmeyecek. Ama tutsak edilecek dediğiniz çocuklarınızı oraya, sizin reddettiğiniz ülkeye götüreceğim; orayı tanıyacaklar. Size gelince, cesetleriniz bu çöle serilecek. Çocuklarınız, hepiniz ölünceye dek kırk yıl çölde çobanlık edecek ve sizin sadakatsizliğiniz yüzünden sıkıntı çekecekler. Sizden yüz çevirdiğimi bileceksiniz!' Ben RAB söyledim; bana karşı toplanan bu kötü topluluğa bunları gerçekten yapacağım. Bu çölde yıkıma uğrayacak, burada ölecekler'. Musa'nın ülkeyi araştırmak üzere gönderdiği adamlar geri dönüp ülke hakkında kötü haber yayarak bütün topluluğun RAB'be söylenmesine neden oldular. Ülke hakkında kötü haber yayan bu adamlar RAB'bin önünde ölümcül hastalıktan öldüler. Ülkeyi araştırmak üzere gidenlerden yalnız Nun oğlu Yeşu'yla Yefunne oğlu Kalev sağ kaldı. Musa bu sözleri İsrail halkına bildirince, halk yasa

büründü. Sabah erkenden kalkıp dağın tepesine çıktılar. 'Günah işledik' dediler, 'Ama RAB'bin söz verdiği yere çıkmaya hazırız'. Bunun üzerine Musa, 'Neden RAB'bin buyruğuna karşı geliyorsunuz?' dedi, 'Bunu başaramazsınız. Savaşa gitmeyin, çünkü RAB sizinle olmayacak. Düşmanlarınızın önünde yenilgiye uğrayacaksınız. Amalekliler'le Kenanlılar sizinle orada karşılaşacak ve sizi kılıçtan geçirecekler. Çünkü RAB'bin ardmca gitmekten vazgeçtiniz. RAB de sizinle olmayacak'. Öyleyken, kendilerine güvenerek dağlık bölgenin tepesine çıktılar. RAB'bin Antlaşma Sandığı da Musa da ordugâhta kaldı. Dağlık bölgede yaşayan Amalekliler'le Kenanlılar üzerlerine saldırdılar, Horma Kenti'ne dek onları kovalayıp bozguna uğrattılar (Tevrat, Çölde Sayım; 14: 21-45).

Daha önce de belirttiğimiz gibi savaş ve güvenlik içinde organize olan İsrail halkı sürekli iç düşmanlar ve iç savaşlarla uğraşmaktan dış düşmanlarla mücadele etmeye vakit bulamamaktadır. Öyle ki "ülke hakkında kötü haber yayan bu adamlar RAB'bin önünde ölümcül hastalıktan öldüler. Ülkeyi araştırmak üzere gidenlerden yalnız Nun oğlu Yeşu'yla Yefunne oğlu Kalev sağ kaldı". Vaat edilmiş topraklara ulaşmanın yolu Tanrı RAB ve temsilcisi Musa'yı kayıtsız şartsız takip etmek iken sürekli "şikâyetler", "yakınmalar", "düşmandan korkmalar" ve isyankârlık içinde ortaya kayıt ve şart koşmaktadırlar. Halk, Tanrı RAB ile birlikte olmadığı sürece Tanrı RAB de halkıyla birlikte olmayacaktı. Bu yasanın anlamını bilen Musa, Tanrı RAB'bi ikna etmenin tek yolunun halkı ikna etmek olduğunu bilerek onlara meydan okudu ve "Neden RAB'bin buyruğuna karşı geliyorsunuz? Bunu başaramazsınız. Savaşa gitmeyin, çünkü RAB sizinle olmayacak. Düşmanlarınızın önünde yenilgiye uğrayacaksınız. Amalekliler'le Kenanlılar sizinle orada karşılaşacak ve sizi kılıçtan geçirecekler. Çünkü RAB'bin ardınca gitmekten vazgeçtiniz. RAB de sizinle olmayacak" dedi. Halkının kodlarını çözmüş bir önder olarak Musa, bu sözleriyle halkına tersten ayar vererek halkını ikna etmeyi başardı ve halkı da "günah işledik ama RAB'bin söz verdiği yere çıkmaya hazırız" dediler. Böylece Tanrı-lider-ordu-ulus özdeşliği içinde ilk büyük savaşlarına girdiler ve "dağlık bölgede yaşayan Amalekliler ile Kenanlıların üzerlerine saldırıp Horma Kenti'ne dek onları kovalayıp bozguna uğrattılar".

3. Yeni Dini Elitler Arası İktidar Kavgası; Kutsalı Bölüşüm Krizi: "Çok ileri gittiniz! Bütün topluluk, topluluğun her bireyi kutsaldır ve RAB onların arasındadır. Öyleyse neden kendinizi RAB'bin topluluğundan üstün görüyorsunuz?".

Tanrı kendi kutsallık tekelini kutsal halkı arasmda bölüştürmüştü. Fakat bu bölüştürme eşit olmaktan çok hiyerarşikti. Kutsallık hiyerarşisi, en tepede

Tanrı, onun altında temsilcisi Musa, onun altında kardeşi Harun, onun altında kutsal bir sınıf olarak Levililer ve onların altında da Tanrının kutsal halkı İsrailliler vardı. Bu hiyerarşik düzen piramidal bir şekilde işliyordu. Bu kutsal hiyerarşik düzene daha önce Miryam ve Musa'nın kardeşi Harun Musa'nın kutsallık ve temsil hiyerarşisindeki konumuna isyan etmişler ve gerekli cezaya en tepedeki kutsallık tarafından çarptırılmışlardı. Bu kez kendilerini halktan daha üstün ama Musa ve Harun'dan daha alçak bir konumda gören kutsal sınıf olan Levililer isyan etti:

> "Levi oğlu Kehat oğlu Yishar oğlu Korah, Ruben soyundan Eliavoğulları'ndan Datan, Aviram ve Pelet oğlu On toplulukça seçilen, tanınmış 250 İsrailli önderle birlikte Musa'ya başkaldırdı. Hep birlikte Musa'yla Harun'un yanına varıp, 'Çok ileri gittiniz!' dediler, 'Bütün topluluk, topluluğun her bireyi kutsaldır ve RAB onların arasındadır. Öyleyse neden kendinizi RAB'bin topluluğundan üstün görüyorsunuz?' Bunu duyan Musa yüzüstü yere kapandı. Sonra Korah'la yandaşlarına şöyle dedi: 'Sabah RAB kimin kendisine ait olduğunu, kimin kutsal olduğunu açıklayacak ve o kişiyi huzuruna çağıracak. Ey Levililer, çok ileri gittiniz!', 'Ey Levililer, beni dinleyin! İsrail'in Tanrısı sizi kendi huzuruna çıkarmak için ayırdı. RAB'bin Konutu'nun hizmetini yapmanız, topluluğun önünde durmanız, onlara hizmet etmeniz için sizi İsrail topluluğunun arasından seçti. Sizi ve bütün Levili kardeşlerinizi huzuruna çıkardı. Bu yetmiyormuş gibi kâhinliği de mi istiyorsunuz? Ey Korah, senin ve yandaşlarının böyle toplanması RAB'be karşı gelmektir. Harun kim ki, ona dil uzatıyorsunuz?' Sonra Musa Eliavoğulları Datan'la Aviram'ı çağırttı. Ama onlar, 'Gelmeyeceğiz' dediler, 'Bizi çölde öldürtmek için süt ve bal akan ülkeden çıkardın. Bu yetmiyormuş gibi başımıza geçmek istiyorsun. Bizi süt ve bal akan ülkeye götürmediğin gibi miras olarak bize tarlalar, bağlar da vermedin. Bu adamları kör mü sanıyorsun? Hayır, gelmeyeceğiz'. Korah bütün topluluğu Musa'yla Harun'un karşısında Buluşma Çadırı'nın giriş bölümünde toplayınca, RAB'bin görkemi bütün topluluğa göründü. RAB, Musa'yla Harun'a, 'Bu topluluğun arasından ayrılın da onları bir anda yok edeyim' dedi. Musa'yla Harun yüzüstü yere kapanarak, 'Ey Tanrı, bütün insan ruhlarının Tanrısı!' dediler, 'Bir kişi günah işledi diye bütün topluluğa mı öfkeleneceksin?'... Musa konuşmasını bitirir bitirmez Korah, Datan ve Aviram'ın altındaki yer yarıldı. Yer yarıldı, onları, ailelerini, Korah'ın adamlarıyla mallarını yuttu. Sahip oldukları her şeyle birlikte diri diri ölüler diyarına indiler. Yer onların üzerine kapandı. Topluluğun arasından yok oldular. RAB'bin gönderdiği ateş buhur sunan 250 adamı yakıp yok etti... Ertesi gün bütün İsrail topluluğu Musa'yla Harun'a söylenmeye başladı. 'RAB'bin halkını

> siz öldürdünüz' diyorlardı. Topluluk Musa'yla Harun'a karşı toplanıp Buluşma Çadırı'na doğru yönelince, çadırı ansızın bulut kapladı ve RAB'bin görkemi göründü... RAB öfkesini yağdırdı. Öldürücü hastalık başladı. Korah olayında ölenler dışında, öldürücü hastalıktan ölenlerin sayısı 14.700 kişiydi" (Tevrat, Çölde Sayım; 16: 1-50).

Yukarıdaki ayetlerin de işaret ettiği gibi, kutsal orta sınıfı temsil eden Levililerin kolektif Tanrı kompleksi içinde isyan etme gerekçesi kutsalı temsilden ziyade kutsalın bölüşümü ile ilgilidir. Bu yüzden kendi konum ve ayrıcalıklarından çok üstündekilerin konumunu "Çok ileri gittiniz!" gerekçesi ile sorguladılar. Aslında "ileri" dedikleri yatay bir ilerleme değil dikey bir yükselme idi. Fakat tüm isyancılar gibi talep ve itirazlarını kişisel kıskançlık, kibir ve ihtiras üzerinden değil halk ve birey üzerinden meşrulaştırdılar. Onlar hem Tanrıyı hem Tanrının halkını hem de kutsalın bölüşümünü asli amaçlarını perdeleyen bir araç olarak kullandılar. Onların bölüşümden pay istedikleri şey kutsallık değil mülkiyetti. Onların tek derdi Tanrı ve Musa'nın onlara "miras olarak tarlalar ve bağlar vermemesiydi". Onlar dini değil ekonomik ayrıcalıklar istiyorlardı ve bunu da "bütün topluluk ve topluluğun her bireyinin" faydası adına talep ediyorlardı. Üst ile alt tabaka arasında olan bu kutsal ara tabaka kutsalın ve halkın temsilinde sadece kendilerini etkin ve yetkin görmek istiyorlardı. Onlara göre sadece Musa ve Harun değil "bütün topluluk, topluluğun her bireyi kutsaldır ve RAB onların arasındadır". Gerçek "böyleyse neden onlar kendilerini RAB'bin topluluğundan üstün görüyorlardı?". Daha önce gördüğümüz kişide ve ulusta tebarüz eden Tanrı kompleksi bu örnekte bir "kutsal sınıfta", bir kolektivitede ortaya çıkmaktadır. Tüm bu gerçekliğin farkında olan Musa, isyancıları ikna etmek için kendilerine lütfedilen nimetleri hatırlattı ve Tanrı RAB'bin cezası ile tehdit etti: "Ey Levililer, çok ileri gittiniz! İsrail'in Tanrısı sizi kendi huzuruna çıkarmak için ayırdı. RAB'bin Konutu'nun hizmetini yapmanız, topluluğun önünde durmanız, onlara hizmet etmeniz için sizi İsrail topluluğunun arasından seçti. Sizi ve bütün Levili kardeşlerinizi huzuruna çıkardı. Bu yetmiyormuş gibi kâhinliği de mi istiyorsunuz? Ey Korah, senin ve yandaşlarının böyle toplanması RAB'be karşı gelmektir". Bu yaşanan çatışma tam da Tanrı kompleksleri arasındaki kapris savaşıdır. Fakat bu kez halkın önemli bir kısmı da isyancılarla birliktedir. Bu savaşın hakemi ise yine kutsalı bölüştüren Tanrı RAB'dır: "Sabah RAB kimin kendisine ait olduğunu, kimin kutsal olduğunu açıklayacak. RAB'bin seçeceği kişi, kutsal olan kişidir".

Tanrı kompleksi potansiyel olarak her insanda vardır. Tek fark ortaya çıkış şekilleri ve şartlarıdır. Onun ortaya çıkmasını sağlayan en büyük imkân

daha önce Adem, Havva ve Yılan hikâyesinde de ifade ettiğimiz gibi bilginin ve vicdanın yarattığı üstünlük inancıdır. Bilginin kibri düşüncelerin, vicdanın kibri de duyguların tartışılmasına müsaade etmez. Tanrı kompleksinin doğup büyüdüğü toprak mükemmellik inancı olduğu için bu inancı en fazla besleyen unsur da bilginin kibridir. Bilginin kibrine tutulmuş bir topluluğa yanıldığını anlatmak onu yok saymaktan daha zordur. Bu yüzden iddia edildiğinin tersine bilgi arttıkça bağnazlık artar. Tanrı kompleksinin en tehlikelisi bilgili olanlardır. Çünkü bilgi, Tanrı kompleksinin doğurduğu zaafları örten en kalın perdedir. Bilgi mutlaklığı, mutlaklık mükemmeliyetçiliği, mükemmeliyetçilik bağnazlığı, bağnazlık da inatçılığı doğurur. İnat ise bilgili insanın aklının almadığı her şeyi kötü ve yanlış görmesine neden olur. Vicdanın doğurduğu iyilik kompleksi ise ceza görmeden kötülük yapmak arzusunun ürünüdür. Kötülere iyilik etmek, iyilere kötülük etmekten daha kötüdür. Bu yüzden insanlar kendilerini minnet borcu altına sokmuş iyiliklere ihanet edip, o iyilikleri yapanlara kin beslerler. Yapılan kötülükler değil iyilikler insanların kin ve ihanetine sebep olur. Kötü olmaya gücü ve imkânı olmayanlar iyilik üzerinden Tanrı komplekslerini tatmin ederler. Bu yüzden iyilik acizliğin ve güçsüzlüğün ürünüdür. Vicdanın ürünü iyilik, iyiliğin ürünü tevazu gösterisi ise, başkalarına muktedir olmak için yapılan sahte bir itaat oyunudur. Daha yükseğe çıkmak için bir adım geriye çekilen kibrin bir iyilik oyunudur ki kibir tevazu kılığına girdiğinde en tanınmaz, en tehlikeli ve en aldatıcı hale dönüşür. Düşmanlara acımak ve affetmek bile vicdanın değil kibrin ürünüdür: onlardan üstün olunduğunu anlatmak için onlara merhamet gösterilir. 'Mısırdan Çıkış'tan itibaren Tanrı RAB, Musa-Harun, Levililer ve İsrail halkı arasındaki ilişki de kişisel, sınıfsal ve ulusal düzeyde yaşanan bu Tanrı kompleksleri çatışmalarının bilgi ve vicdan kibri altında yansımalarıdır.

Yeni antlaşma ve yeni düzen içerisinde Tanrı RAB "suçu ve başkaldırıyı bağışlayan, ancak suçluyu cezasız bırakmayan" bir rabdi. O sadece hakem değil aynı zamanda da hâkimdi. Bu gerçeği bilen Musa, tıpkı İbrahim gibi Tanrıya da hatırlattı: "Bir kişi günah işledi diye bütün topluluğa mı öfkeleneceksin?". Bunun üzerine Tanrı RAB, "bütün görkemi" ile "öfkesini yağdırdı" ve ilk gün isyanın elebaşları olan "250 adamı yeri yararak, onları, ailelerini, adamlarını ve mallarını yuttu. Sahip oldukları her şeyle birlikte diri diri ölüler diyarına gönderip yeri onların üzerine kapattı". Onlar, uğruna mücadele ettiklerini iddia ettikleri "topluluğun arasından yok olup gittiler". "Ertesi gün" ise gözleri önünde yaşanan tüm bu olaylardan ders/ibret almaksızın büyük bir şımarıklık ve kibirle "bütün İsrail topluluğu Musa'yla Harun'a, 'RAB'bin halkını siz öldürdünüz' diye söylenerek onla-

ra karşı toplanıp Buluşma Çadırı'na doğru yöneldiler". Musa'nın bir gün önce Levililer için söylediği gibi "böyle toplanmak RAB'be karşı gelmekti". Bu yüzden RAB de onlara karşı geldi ve "RAB onlara öfkesini yağdırdı. Öldürücü hastalık başladı. Korah olayında ölenler dışında, öldürücü hastalıktan ölenlerin sayısı 14.700 kişiydi". Böylece kutsalın bölüşüm kavgası Tanrı kompleksi sahibi kutsal sınıfın "diri diri ölüler diyarına gönderilmesi ve yeryüzünün/dünyanın onların üzerine kapatılması" ile son buldu. Tanrı RAB, daha önce "başka yiyeceklere özlem duyanları gömdüğü yere 'Özlem Mezarları' adını vermişti". Bu örnekte de "başka Tanrısallıklara ve kutsallıklara kompleks içinde özlem duyanlara" 'Kompleks Mezarları' adını verdi ve onları en yüce olan kendi katındaki yedi kat yukarılardan "yerin yedi kat altına" diri diri gömdü. Ve geride kalanlara ibret olsun için dünyayı/yeri de onların mezar taşı yaptı.

K. NOSTALJİ İLE ÜTOPYA ARASINDA GÖNÜLLÜ KULLUK VEYA ZORUNLU ÖZGÜRLÜK

Tevrat'ta yeni bir toplum/cemaat ve yeni bir yönetim düzeni inşası için Tanrı RAB'in mutlak otoritesini yüceltmek için sadece kutsallık değil aynı zamanda düşmanlarla çevrilmiş bir tehdit ortamının varlığına da çok sık ve yoğun bir şekilde atıflar yapılmaktadır. İsrail halkının sosyal ve siyasal kültürüne de hâkim olan bu düşman algısı binlerce yıldır içselleştirilmiş bir korkunun siyasal yaşamda ve toplumsal algılamada bıraktığı izlerin artık genlerine dahi işlediğini göstermektedir. Bu düşmanlara karşı milleti koruyacak yegane varlık ise Tanrı RAB ve onun yol göstericisi Musa'dır. Bu yüzden İsrail halkı sadece kutsal halk olarak kalmaz aynı zamanda etrafı lanetlenmiş düşmanlarla çevrili bir topluluk/cemaat da olmaktadır. O artık kendisinin evrensel olarak ötekileştirdikleri için evrensel bir öteki olmuştur. İsrail halkının sürekli kutsallıktan ve düşmanlıktan beslendiği düşünülürse Tevrat'ta aynı korkunun sürekli canlı tutulduğu görülmektedir. Bu yüzden Tanrı RAB kutsal ulusunu yok olmaktan koruduğu gibi düşmanlardan da koruyacaktır. Ayrıca Tanrı RAB, Mısır'daki kölelik, açlık ve fakirlikten halkını kurtarmışsa onlara tekrar bunları yaşatmaya hakkı da yoktur. Bu nedenle bu durumun bilincinde olan İsrail halkı ve Musa sık sık Tanrı RAB'bi bu gerekçelerle tehdit etmektedirler. Tanrı RAB de her defasında bu tehditlerin haklılığını onaylamaktadır. Çünkü onlara istedikleri vermediği her durum onları Mısır'daki "gönüllü kulluk" konumlarından daha aşağı bir sefalet yaratmış sayılacaktır. Tanrı RAB'bin yumuşak karnı da tam da budur: "İsrail'in atalarına vaat ettiği ve verdiği sözlere uymak yani sadakat". Bu nedenle Tanrı RAB'bin halkını açlık ile korkutma ve köle-

lik döneminde nasıl kul olunduğunun tekrar tekrar dile getirmesi bu tehdidi her an hatırlatmakta önemli bir araç haline dönüşmesine rağmen halkın tercihi her zaman "zorunlu özgürlük" yerine "gönüllü kulluk" olmaktadır. Yaşattıkları şey özgür, müreffef ve üstün olacakları bir vaat edilmiş toprak "ütopya"sı değil köle olsalar da en azından gündelik ekmeklerini yedikleri bir kapaya kul olmanın verdiği güvenin "nostalji"sidir.

1. Açlık, Susuzluk ve Korku ile Terbiye veya Temizlenme; Gönüllü Kulluk ve Zorunlu Özgürlük Arasında Bir Halkın 'Keşke' Sendromu: "Neden bizi bu korkunç yere getirmek için Mısır'dan çıkardınız? Ne tahıl, ne incir, ne üzüm ne de nar var. Üstelik içecek su da yok! Keşke... ".

Tevrat'ta sürekli dile getirilen iç ve dış düşmanlar tehdidi/korkusu bir dini cemaat/ulus/ordu şeklinde örgütlenen İsrail halkının dirlik, birlik ve beraberlik içinde organizmacı bir yapısal düzeni kurmak ve korumak adına sürekli yinelenmiştir. Zamana ve şartlara göre dış düşmanlar değişmişken kutsal ulusun Tanrı RAB ile ilişkileri sonucunda ulusun bizzat kendisi de bir iç düşman olarak kabul edilmenin sendromları yaşanmıştır. Bu yüzden İsrail halkı iç savaşlardan fırsat bulduğunda dış savaşlara veya iç düşman(lık)ları yok etmek için dış düşmanlar yaratmaya yönelmiştir. Bu algının ürünü olarak ulusal birlik ve beraberliğe yönelik her türlü eylem, talep ve düşünce çok sert bir şekilde cezalandırılmıştır. Tanrı RAB da kendi Tanrı kompleksinin bir ürünü olarak her türlü korkuyu araçsallaştırmış ve bu korkuların bir iktidar aracı olarak kullanılmasına zemin hazırlamıştır. Korkuya karşı kutsal ulusun güvenlik yani hayat-memat meselesi sadece toplumsal değil dini bir içeriğe dönüşmüştür. Bu yüzden de hem İsrail halkının hem de Musa'nın ağzmdan sık sık Mısır'daki kölelik içinde ama güven ve güvenlik altında yaşamalarına vurgu vardır. İsrailliler sık sık güvenlik altında yaşamayı özgürlük için ve içinde savrulmaya tercih etmişlerdir. Ölümü, esareti, açlığı ve köleliği gören ve bunlardan korkan bir millet Tanrı RAB'be sığınmak yerine Mısır'a dönmeyi yeğlemektedir. Korkuya dayalı böyle bir ulusal hafızadan, öğrenilmiş çaresizlik hatta genlerine geçmiş böyle bir teyakkuz durumundan beslenen İsrail halkının "yol hikâyesi" birçok tarihsel, siyasi ve toplumsal sorunlarının da kaynağı olmuştur.

> "İsrail topluluğu birinci ay Zin Çölü'ne vardı, halk Kadeş'te konakladı. Miryam orada öldü ve gömüldü. Ancak topluluk için içecek su yoktu. Halk Musa'yla Harun'a karşı toplandı. Musa'ya, 'Keşke kardeşlerimiz RAB'bin önünde öldüğünde biz de ölseydik!' diye çıkıştılar, 'RAB'bin topluluğunu neden bu çöle getirdiniz? Biz de hayvanlarımız da ölelim diye mi? Neden

bizi bu korkunç yere getirmek için Mısır'dan çıkardınız? Ne tahıl, ne incir, ne üzüm ne de nar var. Üstelik içecek su da yok!' Musa'yla Harun topluluktan ayrılıp Buluşma Çadırı'nın giriş bölümüne gittiler, yüzüstü yere kapandılar. RAB'bin görkemi onlara göründü. RAB Musa'ya, 'Değneği al' dedi, 'Sen ve ağabeyin Harun topluluğu toplayın. Halkın gözü önünde su fışkırması için kayaya buyruk verin. Onlar da hayvanları da içsin diye kayadan onlara su çıkaracaksınız'. Musa kendisine verilen buyruk uyarınca değneği RAB'bin önünden aldı. Musa'yla Harun topluluğu kayanın önüne topladılar. Musa, 'Ey siz, başkaldıranlar, beni dinleyin!' dedi, 'Bu kayadan size su çıkaralım mı?' Sonra kolunu kaldırıp değneğiyle kayaya iki kez vurdu. Kayadan bol su fışkırdı, topluluk da hayvanları da içti. RAB Musa'yla Harun'a, 'Madem İsrailliler'in gözü önünde beni kutsayacak kadar bana güvenmediniz' dedi, 'Bu topluluğu kendilerine vereceğim ülkeye de götürmeyeceksiniz'. Bu sulara Meriva (Çıkışma) suları denildi. Çünkü İsrail halkı orada RAB'be çıkışmış, RAB de aralarında kutsallığını göstermişti" (Tevrat, Çölde Sayım; 20: 1-13).

Bu ayetlerde tekrar tekrar anlatılan önemli bir husus da Tanrı RAB'bin halkını terbiye etmek, kendisine itaatlerini ve ihtiyaçlarını arttırmak amacıyla sürekli açlıkla ve susuzlukla imtihan etmesidir. Açlık ile imtihan etmek ve korkutmak Tevrat'ın neredeyse her bölümüne sinmiş durumdadır. Açlık korkusu ne kadar beslenirse Tanrı RAB'e itaat o kadar güçlenecek ve ona minnet ve sadakat duygusu da o kadar artacaktır. Bu yüzden hem Tanrı RAB hem de Musa İsrail halkını bir Rezzak olarak nasıl beslediğini kutsal kitap boyunca ulusuna sık sık hatırlatılmakta ve Tanrı RAB'e ve lidere olan minnet duygularını güçlendirmeye çalışmaktadırlar. "Çölde Sayım" bölümünde de vurgulandığı gibi açlık ve sefaletin etkisi ile nüfusun azaldığı ancak daha sonra az milletin nasıl çok kılındığından bahsedilmektedir. Nüfusun çokluğu ulusun ve vaat edilmiş toprakları ele geçirmenin teminatıdır. Çünkü ulus ve savaş için en büyük güç "İsrailliler'den savaşabilecek durumda yirmi ve daha yukarı yaştaki bütün erkeklerin bölüklere ayrılıp" birer asker olmalarıdır. Bu açıdan bakılınca ordu-millet özdeşliği içinde militarist ve Spartan bir ulus inşa edilmektedir.

Tanrı RAB, açlık korkusunu aşırı derecede tehdit ve tehlike algısı olarak imtihan ettikten sonra bu korkuya karşı topluma sabır, şükür, Tanrıya ve kadere rıza, sadakat ve kanaat gibi boyun eğiş ve itaat tavsiye etmektedir. Açlık ile imtihan edilen halkın bunun gerekçesi olarak Tanrı RAB'bi görmeleri, ona nankörlük etmeleri ve isyan etmeleri onlarm kirlenmesine ve "kötülük yoluna" düşmelerine sebep olmaktadır. "Yol hikâyesinde" çekilen

tüm acılar gibi açlık da Tanrı RAB'den gelen bir kaderdir ve Tanrının halkının, çocuklarının bu kadere ve Tanrıya boyun eğmesi gerekir. Çünkü Tanrı RAB için "yol amaçtır". Açlık yüzünden isyan eden Tanrıya başkaldırarak bütün halkm Tanrı RAB nezdinde lanetlenmesine ve iç düşman olarak tecrit edilmesine neden olmaktadır. Bu yüzden açlık durumunda sorunların çözümü de yine Tanrı RAB'dir. Tanrı RAB'bin de halkını açlık ile imtihan etmesinin, korkutmasının ve minnet etmesinin en önemli nedeni de budur zaten: onları açlıkla terbiye edip sadece kendine kul yapmaktır.

Tanrı RAB, ulusunu doyuran, koruyan, besleyen ve düzene sokan bir güç olarak kendisine minnet içinde bir halk yaratma arzusu taşır. Tanrı RAB'bin sık sık başka ulusların ve Tanrıların ilişkilerinden örnekler verip halkının onlarla asla muhatap olmamasını emretmesinin sebebi de budur. Çünkü Tanrı RAB, ulusu tok olduğunda kendisine ihtiyaç ve saygı duymayacağından, dini ve ahlaki olarak yozlaşacağından, "kötü" davranışlara girip "azgın" fikir ve eylemlere başvuracaklarından, kendisini bırakıp başka ulusların Tanrılarını Rab edineceklerinden, başka ulusların ritüellerini, bayramlarını, kültürlerini, ahlaksızlıklarını ve dini inançlarını taklit edeceklerinden korkmaktadır. Aslında Tanrı RAB, kendi korkuları ile halkını korkutmaktadır. Bu yüzden sık sık "küsmesine", "kızmasına", "çekip gitmesine" rağmen ulusunu açlıkla korkutup sonra doyurarak itaati sağlamaktadır. Tanrı RAB çok iyi bilmektedir ki halkı yola getirmek, itaat ettirmek ve terbiye etmek için onları önce aç bırakmak ve sonrasında doyurmak gerekir. Çünkü her insan kendini aç iken doyuran, çıplak iken giydiren, yok iken var kılan ve korku içindeyken umut veren iktidarlara karşı hep minnet ve itaat içinde borçlu yaşar. Tanrı RAB da halkını kendine borçlu kılması ve açlık korkusunu onların ruhunda ve karnında sürekli diri tutması gerekir. Korku ve umut arasmda bir halk yaratılmadan hiçbir iktidarın süreklilik arz etmeyeceğini Tanrı RAB de çok iyi bilmektedir. Fakat sorunun diğer tarafında da bu imtihanlara maruz kalan Tanrının halkının bizzat Tanrıyı sınaması vardır. Bu sınamalar da karşılıklı olarak hem iktidar (Tanrı ve Tanrı kompleksi mücadelesi) hem de güven sorunundan kaynaklanmaktadır. Zaten Tevrat, Tanrı RAB ile kutsal halkının birbirlerini karşılıklı olarak sürekli "sınama/deneme/test kitabı" gibidir.

Tanrı RAB, kutsal halkını aynı zamanda da tertemiz kılmak için sınamalardan geçirerek onları terbiye etmek ve tıpkı Adem'e yaptığı gibi "istisnai hal" (tek ağaç istisna/hariç, her ağaç serbest) yaratma iktidarı ile onları ehlileştirmek istemektedir. Fakat aynı şekilde kolektif Tanrı kompleksi doğası olan halkı da Tanrılarını sınamalardan geçirerek terbiye etmeye yönelmek-

tedir. Çünkü Tanrı kompleksinin en önemli özelliği olan "istisna koymak" iktidarı hem gökyüzü hem de yeryüzü egemenlik iddiaları için geçerli olduğu gibi kişisel, kolektif ve evrensel Tanrı komplekslerinin de asli kaynağıdır. Bu yüzden Tanrı komplekslerinin öteki ilan ettiklerine yönelik uyguladığı her istisnai hal ve müstesna durum/konum/kategori/yasak aynı zamanda onları terbiye edip ehlileştirmenin ve kul kompleksi içine mahkûm edip köleleştirmenin bir aracıdır. Tanrı RAB'in halkını terbiye etmesinin nedeni kolektif Tanrı kompleksi içinde olan yeni bir "Babil" topluluğu ile tekrar karşılaşmamak istemesidir. Bu nedenle yapılması gereken çeşitli istisnalar ile toplumu uyumlu ve ahenkli bir eşitleştirme içinde aynılaştırmaktır. Böylece korku/ceza ve umut/vaat ile terbiye edilen topluluk barış, düzen, disiplin ve kontrol içinde tutulur. Sonuçta terbiye edilmiş toplum, ortak korku, umut ve güvenlik kaynağı olan Tanrı RAB'in vesayeti altında zorunluluk veya gönüllülük ile bağlı ve bağımlı hale gelir. Bu terbiye ve ehlileştirmeler ile birbirine benzeyen, farklılıklardan korkan toplumsal korku ve itaat düzeni kurulur. Tıpkı bir bahçıvanın farklı ve zararlı otları ayıklayıp bahçesini (cennetini) temizlemesi gibi. Bu durum tersinden de doğrudur. Kişisel, kolektif ve evrensel bir Tanrı kompleksi de kendi bahçesini zararlı otlar olarak ötekileştirdiği Tanrıyı ve Tanrının kutsal yasalarını da kendi yeryüzü egemenliğinden temizlemek isteyebilir. Tıpkı İsrail halkı gibi. Bu yüzden Tanrının "istisna koymak" (yasak meyve) iktidarını yeryüzünde uygulamak isteyen Tanrı kompleksleri her yanı istisnalar ile çevrilmiş egemenlik alanları (cennetler/bahçeler) yaratırlar. İstisnalar ne kadar artarsa egemenlikleri de Tanrı kompleksi de o oranda artar. Bu yüzden Tanrı kompleksi hiyerarşisi aynı zamanda bir müstesnalar hiyerarşisidir. Tanrının iddiası istisna koyan tek müstesna olmak iken İsrail halkının da iddiası Tanrıya bile istisna koyan müstesna bir halk olmak yönündedir. Tanrı kompleksi doğasındaki EN, TEK ve MUTLAK olmak üstünlük ihtirasının sonul amacı da zaten "müstesna olmak" arzusudur. Tanrının da Tanrı komplekslerinin de ortak amacı da zaten budur. Çünkü hem gökyüzü hem de yeryüzü egemenliğin ortak iktidar yasası "müstesna olan istisna koyar" ilkesidir.

Yukarıdaki ayetler göstermektedir ki, çok kısa süre önce Tanrıya isyan ettikleri için yerin dibine geçirilen ve öldürücü hastalıklarla yok edilen asilerin suçlusu olarak yine Tanrı ve Musa gösterilmektedir. Çölün zorlu şartlarında kendilerini avuttukları ve RAB ve temsilcisi Musa'ya "çıkıştıkları" şey de hala "Mısır'dan çıkış" sendromudur. En küçük bir susuzluk sorununda bile "halk; RAB, Musa ve Harun'a karşı toplanıp çıkışmakta ve onlara güvenmeyip isyan etmektedirler". Daha önce de belirtildiği gibi tüm isyanlardaki söylem dili yine aynı yine "Keşke"dir. Yahudi halkının

"Keşke Sendromu" aslında kendilerine yüklenen misyondan memnun olmama, verilen görevlerin ağırlığından rahatsız olma ve Tanrının çocukları olma sorumluluğunu bir yük ve mihnet olarak görme şikâyetidir. Misyonun büyüklüğü ile misyonerin küçüklüğü arasındaki bir Tanrı kompleksi dilemmasıdır bu: Tüm Tanrı komplekslerinde görülen "küçük işlerin büyük adamları olmak" ile "büyük işlerin küçük adamları" olmak arasındaki dilemma. Onlar sorumluluktan arındırılmış bir dini misyon peşinde idiler. Kolektif Tanrı kompleksinin "mesuliyetten azade iktidar istibdadı" olduğu bilinciyle zulüm ve günahlardan da azade kılınmış bir kutsanmışlık ve arınmışlık arzusu içinde idiler. Sorumsuzluk ama sonsuz yetkinlikti aradıkları. Ahlaki yeterlilik içinde sorumsuz bir hayat algısına sahiptiler. Onları bu denli kişisel Tanrı kompleksinin sorumsuzluk istibdadına iten şey ise kolektif ve evrensel Tanrı komplekslerinin kutsallığının aynı zamanda arınmışlığı da beraberinde getireceğine olan inançları idi. Çünkü kutsal iktidar inancı kendiliğinden tüm ahlaki sorumluluk ve yükümlülük değerlerini de kutsal kılardı. Bu yüzden aslında "Keşke" ifadesinin arkasında bizzat seçilmiş, sorumlu kılınmış kutsal Yahudi halkı olmaktan duyulan büyük bir nefret sembolü olarak da "Asla" vardır: Keşke Tanrının çocuğu olmasaydık da bu kadar belaya (sorumluluğa) maruz kalmasaydık konformizmi vardır. Nefret edilen şey ötekilerden öte bizzat Yahudi olmanın kendisidir.

Bu yüzden de bu nefretin en büyük kaynağı ve sebebi olarak onları Tanrının çocuğu ilan eden "Baba" nefretidir ki bu durum da tam da "Odimpus Kompleksine" karşılık gelmektedir. Çünkü her türlü fırsatta ilk işlerinin onları Yahudi yapan her türlü yasa ve değeri bırakıp başka uluslara benzeme, onlar gibi olma, Firavun'un babalığına geri dönme ve başka uluslaın ilahlarına/yeni babalara tapma çabası içinde sürekli bir arayış vardır. Onlar "Zoraki Kahraman" bir psikolojinin ürünü olarak zorunluluk yerine 'keşke'lere sığınmaktadırlar. Bu yüzden de keşke sendromunun diğer adı Yahudi olmak sendromudur: "Keşke kardeşlerimiz RAB'bin önünde öldüğünde biz de ölseydik! RAB'bin topluluğunu neden bu çöle getirdiniz? Biz de hayvanlarımız da ölelim diye mi? Neden bizi bu korkunç yere getirmek için Mısır'dan çıkardınız? Ne tahıl, ne incir, ne üzüm ne de nar var. Üstelik içecek su da yok! diye çıkıştılar". Bunun üzerine tekrar tekrar denedikleri halkı tarafından denenmeye maruz kalan RAB, Musa ve Harun yine onlara istedikleri suyu belki içmeleri için değil günahları ve inkârlarından arınmaları/temizlenmeleri umudu için verdiler: "Musa, 'Ey siz, başkaldıranlar, beni dinleyin!' dedi, 'Bu kayadan size su çıkaralım mı?' Sonra kolunu kaldırıp değneğiyle kayaya iki kez vurdu. Kayadan bol su fışkırdı, topluluk da hayvanları da içti. RAB Musa'yla Harun'a, 'Madem İsrailliler'in gözü

önünde beni kutsayacak kadar bana güvenmediniz' dedi, 'Bu topluluğu kendilerine vereceğim ülkeye de götürmeyeceksiniz'. Bu sulara Meriva (Çıkışma) suları denildi. Çünkü İsrail halkı orada RAB'be çıkışmış, RAB de aralarında kutsallığını göstermişti" (Tevrat, Çölde Sayım; 20: 1-13). Halklarının her zamanki "çıkışmaları" ve "başkaldırmaları" karşısında yine sabır ve merhamet Tanrı, Musa ve Harun'a düşmekteydi. Çünkü onların ispatlaması gereken bir "kutsala güvenmek" misyonu vardı.

2. İhanet ve Sadakat Arasında Kutsala Güvenmemenin Bedeli; Harun'un Ölümü ve Yılanların Zehri: "Harun ölüp atalarına kavuşacak. Çünkü ikiniz verdiğim buyruğa karşı geldiniz... Halkın arasına da zehirli yılanlar göndereceğim".

Tanrı vaat edilmiş topraklara yolculuk boyunca ruhlarına üflediği ve kutsadığı kişileri, kahinleri, sınıfları ve bir bütün olarak İsrail halkını sık sık sınavlara tabi tutmaktaydı. Bu sınavlardan elbette en çok nasibini alan Musa ve Harun olmaktaydı. Çünkü onlar aynı zamanda Tanrı ile halkı arasında kalmışlığın da sınavını vermekteydiler. Tanrı da artık eski RAB değil "suçu ve başkaldırıyı bağışlayan, ancak suçluyu cezasız bırakmayan" bir hâkimdi. Musa ve Harun'un "Meriva sularında verdiği buyruğa karşı geldiklerini" bağışlamış ama unutmamıştı. Bu yüzden onlardan birinin de artık cezalandırılma vakti gelmişti. Bu Tanrı için artık prensip meselesi idi:

> "İsrail topluluğu Kadeş'ten ayrılıp Hor Dağı'na geldi. RAB, Edom sınırındaki Hor Dağı'nda Musa'yla Harun'a şöyle dedi: 'Harun ölüp atalarına kavuşacak. İsrail halkına vereceğim ülkeye girmeyecek. Çünkü ikiniz Meriva sularında verdiğim buyruğa karşı geldiniz'. Musa RAB'bin buyurduğu gibi yaptı. Bütün topluluğun gözü önünde Hor Dağı'na çıktılar. Musa Harun'un kâhinlik giysilerini üzerinden çıkarıp oğlu Elazar'a giydirdi. Harun orada, dağın tepesinde öldü. Sonra Musa'yla Elazar dağdan indiler. Harun'un öldüğünü öğrenince bütün İsrail halkı onun için otuz gün yas tuttu (Tevrat, Çölde Sayım; 20: 22-29).

Tanrı, kendi buyruğuna karşı geldiği için Harun'u öldürmüş ve bir ibret olsun diye de tüm halka mesaj vermişti. Aslında Harun'un şahsında cezalandırılma tehdidi ile korkutulan tüm halktı. Öldürülen kişinin bedeninde tüm halk yargılanıp cezalandırılmıştı. Harun sadece halkı için bedel/diyet ödeyendi. Bu yüzden "Harun'un öldüğünü öğrenince bütün İsrail halkı onun için otuz gün yas tuttu". Tanrı da onların bu sadakati karşılığında onlara "Negev'de yaşayan Kenanlı Arat Kralı, ülkesini ve Kenanlılar'ı onların ellerine teslim etti":

> "Negev'de yaşayan Kenanlı Arat Kralı, İsrailliler'in Atarim yolundan geldiğini duyunca, onlara saldırarak bazılarını tutsak aldı. Bunun üzerine

> İsrailliler, 'Eğer bu halkı tümüyle elimize teslim edersen, kentlerini büsbütün yok edeceğiz' diyerek RAB'be adak adadılar. RAB İsrailliler'in yalvarışını işitti ve Kenanlılar'ı ellerine teslim etti. İsrailliler onları da kentlerini de büsbütün yok ettiler" (Tevrat, Çölde Sayım; 21: 1-3).

İsrail halkı Tanrılarının bu zafer lütfu karşılığında "tüm Kenanlıları da ve kentlerini de büsbütün yok ettiler". Fakat hiçbir iyiliği cezasız, hiçbir sadakati ihanetsiz bırakmayan bir toplum doğasına sahip olan bu kutsal halk yine açlık ve susuzluk imtihanına tabi tutulur ve yine ihanet eder ve yine cezalandırılır ve yine affedilir:

> "Edom ülkesinin çevresinden geçmek için Kızıldeniz yoluyla Hor Dağı'ndan ayrıldılar. Ama yolda halk sabırsızlandı. Tanrı'dan ve Musa'dan yakınarak, 'Çölde ölelim diye mi bizi Mısır'dan çıkardınız?' dediler, 'Burada ne ekmek var, ne de su. Ayrıca bu iğrenç yiyecekten de tiksiniyoruz!' Bunun üzerine RAB halkın arasına zehirli yılanlar gönderdi. Yılanlar ısırınca İsrailliler'den birçok kişi öldü. Halk Musa'ya gelip, 'RAB'den ve senden yakınmakla günah işledik. Yalvar da, RAB aramızdan yılanları kaldırsın' dedi. Bunun üzerine Musa halk için yalvardı. RAB Musa'ya, 'Bir yılan yap ve onu bir direğin üzerine koy. Isırılan herkes ona bakınca yaşayacaktır' dedi. Böylece Musa tunç bir yılan yaparak direğin üzerine koydu. Yılan tarafından ısırılan kişiler tunç yılana bakınca yaşadı" (Tevrat, Çölde Sayım; 21: 4-9).

"Amorlular'ın Kralı Sihon, ülkesinden İsrailliler'in geçmesine izin vermedi. İsrailliler'le savaşmak üzere bütün halkını toplayıp çöle çıktı. Yahesa'ya varınca, İsrailliler'e saldırdı. İsrailliler onu kılıçtan geçirip Arnon'dan Yabbuk'a, Ammonlular'ın sınırına dek uzanan topraklarını aldılar. Az Kenti Ammon sınırını oluşturuyordu. İsrailliler Heşbon ve çevresindeki köylerle birlikte Amorlular'ın bütün kentlerini ele geçirdiler. ...Sonra İsrailliler Yazer çevresindeki köyleri de ele geçirerek orada yaşayan Ammonlular'ı kovdular. Bundan sonra dönüp Başan'a doğru ilerlediler. Başan Kralı Og'la ordusu onlarla savaşmak için Edrei'de karşılarına çıktı. İsrail halkı kimseyi sağ bırakmadan Og'la oğullarını ve ordusunu da yok etti, ülkeyi ele geçirdi. Böylece oralarda yaşamaya başladılar" (Tevrat, Çölde Sayım; 21: 21-35).

Tanrının kendilerine lütfettiği zafer ve yağmadan sonra İsrail halkı "Hor Dağı'ndan ayrıldılar. Ama yolda yine sabırsızlanıp Tanrı'dan ve Musa'dan yakınarak, 'Çölde ölelim diye mi bizi Mısır'dan çıkardınız?, Burada ne ekmek var, ne de su. Ayrıca bu iğrenç yiyeceklerden de tiksiniyoruz! dediler". Her zaman yaptıklarını yaparak yine şikâyetin arkasına sığındılar. Bir top-

luluk sadece kendi günahlarını örtmek için şikâyet silahına sarılır. Bunu bilen RAB, "halkın arasına zehirli yılanlar gönderdi. Yılanlar ısırınca İsrailliler'den birçok kişi öldü". Halkın tekrar "Musa'ya gelip, 'RAB'den ve senden yakınmakla günah işledik. Yalvar da, RAB aramızdan yılanları kaldırsın" yakarışları arasında Tanrı RAB onları tekrar affederek Musa'ya tunçtan bir yılan yapmasını emretti. "Musa tunç bir yılan yaparak direğin üzerine koydu. Yılan tarafından ısırılan kişiler tunç yılana bakınca yaşadılar".

İsrail halkı Tanrılarına bu kadar çok ve sık ihanet etmeselerdi bu kadar uzun süre bir arada yaşayamazlardı. Onların ihaneti kasıttan çok zaaf ve karakter ürünüdür. İhanete karşı koyamamalarının sebebi ihanete uğrama korkusu idi. İhanet doğası iradelerinin zayıflığından çok, ihtiraslarının güçlülüğündendi. Bu nedenle ihtiraslarını öyle kullanıyorlar ki yapacakları ihanetleri kolaylıkla örtebilmektedirler. İhanetlerinin nedeni Tanrı RAB'be güvensizlikten değil kendilerine ve birbirlerine güvensizlikten kaynaklanmaktadır. İhanete uğramak korkusu yüzünden ihanet etmektedirler. İhanet, asla yok edilemeyecek bir karakterdir. Bu yüzden ihanet kendi sahibine asla acımaz. İhanet şekil değiştirir ama sürekliliğini kaybetmez. Sadakat ise, çoğu zaman daha fazla şeylerin insanın kendisine emanet edilmesini sağlamak için yaptığı bir Tanrı kompleksi gösterisidir. Bu yüzden Tanrı RAB, halkı karşısında onlara iyilik etmeye devam edecek hal ve mevkide olduğu sürece ihanet ve nankörlükle daha az karşılaşacağına inanmaktadır. Kendisine sadakatle bağlı olup kendisini sevenlerden ziyade kendisine ihanet edip nefret edenlere kendisini sevdirmek için uğraşmaktadır. Tanrı RAB, halkını erdemleriyle değil zaafları ve ihanetleriyle kontrol etmeye çalışmaktadır. Onların erdemlerini değil zaaflarını yönetmeye uğraşmaktadır. Tanrı ve halkı arasındaki bu ilişki ihanet ve sadakat dilemması içinde böylece sürüp gitti. Fakat yeni Tanrının bu ilişkiden çıkarttığı ders de çok açıktı: Sadakat ödüllendirilmezse ihanete dönüşür ama ihanet cezalandırılmazsa sadakate dönüşmez. Bu yüzden Tanrı RAB bu sadakatleri karşısında halkına yeni bir ödül olarak büyük krallıklar, ülkeleri, halkları, zenginliklerini ve zaferler üstüne zaferler bağışladı.

3. Tanrı İsrail Halkını Tanrının Ruhu Balam ile Yeniden Kutsuyor: "Tanrı İsrail halkını kutsamış. Onu kutsayan kutsansın, onu lanetleyen lanetlensin!".

Tanrının kendilerine lütfettiği büyük zaferler ve talandan sonra İsrail halkı tüm krallıklara ve ülkelere dehşet salarak yollarına devam ettiler. "İsrailliler yollarına devam ederek Moav ovalarında, Şeria Irmağı'nın doğusunda, Eriha karşısında konakladılar. Moav Kralı Sippor oğlu Balak İsrailliler'in

Amorlular'a neler yaptığını duydu. İsrail halkı kalabalık olduğundan, Moavlılar onlardan korkarak yılgıya düştü. Midyan ileri gelenlerine, 'Öküz kırda nasıl otu yiyip tüketirse, bu topluluk da çevremizdeki her şeyi yiyip bitirecek' dediler. Kral Balak, Tanrının kendisiyle konuştuğu ve kutsadığı büyük kâhinlerden Beor oğlu Balam'ı çağırdı. Balak şöyle dedi: 'Mısır'dan çıkıp yeryüzünü kaplayan bir halk yanı başıma yerleşti. Lütfen benden daha güçlü olan bu halka benim için lanet oku. Olur ki, onları yener, ülkeden kovarız. Çünkü senin kutsadığın kişinin kutsanacağını, lanetlediğin kişinin lanetleneceğini biliyorum" (Tevrat, Çölde Sayım; 22: 1-6) dedi. Çünkü Balam "Tanrı'nın Ruh'unu üzerinde taşıyan, gözü açılmış olan, Tanrı'nın sözlerini duyan, 'Her Şeye Gücü Yeten'in görümlerini gören, yere kapanan, Tanrı'nın gözlerini açtığı kutsal bir kişiydi. Fakat Tanrıdan "sana ne söylersem onu söyle" emrini alan Balam İsrail halkını lanetlemek yerine Tanrının sözleriyle onları sadece kutsamadı aynı zamanda onlar dışındaki tüm ulusları da lanetledi. Büyük bir "kutsal meydan okuma bildirisi" olan bu metin ile Tanrı, "Tanrının Ruhu" Balam aracılığıyla halkını yeniden kutsuyordu:

"Tanrı'nın lanetlemediğini ben nasıl lanetlerim?

RAB'bin yıkımını istemediği kişinin yıkımını ben nasıl isteyebilirim?

Kayaların doruğundan görüyorum onları, tepelerden bakıyorum onlara.

Tek başına yaşayan, diğer uluslardan kendini soyutlayan bir halk görüyorum.

Doğru kişilerin ölümüyle öleyim, sonum onlarınki gibi olsun!" (Tevrat, Çölde Sayım; 23: 8-10).

"Tanrı insan değil ki, yalan söylesin;

İnsan soyundan değil ki, düşüncesini değiştirsin.

O söyler de yapmaz mı? Söz verir de yerine getirmez mi?

Kutsamak için bana buyruk verildi; O kutsadı, ben değiştiremem.

Yakup'ta suç bulunmadı, İsrail'de de kötülük.

Tanrıları RAB aralarındadır, O'na aralarındaki kral olarak sevinç çığlıkları atıyorlar.

İşte halk bir dişi aslan gibi uyanıyor.

Avını yiyip bitirmedikçe, öldürülenlerin kanını içmedikçe rahat etmeyen aslan gibi kalkıyor" (Tevrat, Çölde Sayım; 23: 19-24).

"Ey Yakup, çadırların, ey İsrail, konutların ne güzel!

Tanrı onları Mısır'dan çıkardı, O'nun yaban öküzü gibi gücü var.

Düşmanı olan ulusları yiyip bitirecek, kemiklerini parçalayacak, oklarıyla onları deşecekler.

Seni kutsayan kutsansın, seni lanetleyen lanetlensin!" (Tevrat, Çölde Sayım; 24: 1-9).

"Yakup'tan bir yıldız çıkacak, İsrail'den bir önder (Asa) yükselecek.

Moavlılar'ın alınlarını, Şetoğulları'nın başlarını ezecek.

Düşmanı olan Edom ele geçirilecek, Seir alınacak, İsrail güçlenecek.

Yakup soyundan gelen kişi önderlik edecek, kentte sağ kalanları yok edecek.

Amalek halkı uluslar arasında birinciydi, ama sonu yıkım olacak.

Ah, bunu yapan Tanrı'ysa, kim sağ kalabilir?" (Tevrat, Çölde Sayım; 24: 17-23).

Tanrı, İsrail halkını diğer tüm uluslardan "soyutlayıp" onları hepsinin üzerinde kutsal ulus ilan ediyor, bir eline kılıç diğer eline asa vererek yeryüzünün hükümranlığını onlara vaat ediyor ve o kutsal halkı "kutsayan kutsansın, lanetleyen lanetlensin!" bildirisi ile de tüm insanlığa meydan okuyordu: "Ah, bir de bunu yapan Tanrı'ysa, kim sağ kalabilir?", kim tehdidinden masun olabilirdi ki?

4. Günah ile Kirlenme ve İntikam ile Arınma: "İsrailliler, Moavlı kadınlarla zina etmeye, ilahlarına kurban sunmaya, onların ilahlarına tapmaya ve bağlanmaya başladılar, buna sebep olan 'Midyanlılar'dan İsrailliler'in öcünü al".

Tanrı, yukarıda anlatılan imtihan/sınama amacıyla halkını yine teste tabi tuttu ve İsrail halkının ele geçirdikleri topraklarda yaşamalarına izin verdi. Fakat Tanrı RAB halkını tüm diğer uluslardan üstün kılmış ve onları "soyutlamıştı". Bu yüzden de onlara "diğer ulusların törelerine göre yaşamayacakları", "onların ilahlarına tapmayacakları", "Tanrı RAB'den başkası adına kurban kesmeyecekleri", "onların kurallarına uymayacakları", "onlarla ilişkiye girmeyecekleri" yönünde sözler almıştı. Çünkü Tanrı RAB, ulusunun başka uluslarla ilişki geliştirdiğinde halkının da tıpkı onlar gibi kirleneceğinden çekinmekte ve kendisine ihtiyaç ve saygı duymayacağından, dini ve ahlaki olarak yozlaşacağından, "kötü" davranışlara girip "azgın" fikir ve eylemlere başvuracaklarından, kendisini bırakıp başka ulusların Tanrısını Rab edineceklerinden, başka ulusların ritüellerini, bayramlarını, kültürlerini, ahlaksızlıklarını ve dini

inançlarını taklit edeceklerinden korkmaktadır. Bu yüzden Tanrı RAB'bin emri kesindir: "Bu davranışların hiçbiriyle kendinizi kirletmeyin. Çünkü önünüzden kovacağım uluslar böyle kirlendiler. Onların yüzünden ülke bile kirlendi". Fakat İsrailliler, içinde birlikte yaşadıkları toplumu taklit etmek ve "onların davranışlarıyla kendilerini kirletmek" konusunda ısrarcılardı. Bu yüzden Tanrının yasaklamış olduğu "zina, başka ilahlara tapınma ve başka ilahlara kurban adama" suçlarını işlediler:

> "İsrailliler Şittim'de yaşarken, erkekleri Moavlı kadınlarla zina etmeye başladı. Bu kadınlar kendi ilahlarına kurban sunarken İsrailliler'i de çağırdılar. İsrail halkı yiyeceklerden yedi ve onların ilahlarına taptı. Böylece Peor Baalı'na bağlandılar. RAB bu yüzden onlara öfkelendi. Musa'ya, 'Bu halkın bütün önderlerini gündüz benim önümde öldür' dedi, 'Öyle ki, İsrail halkına öfkem yatışsın'. Bunun üzerine Musa İsrail yargıçlarına, 'Her biriniz kendi adamlarınız arasında Peor Baalı'na bağlanmış olanları öldürün' dedi... Hastalıktan ölenlerin sayısı 24.000 kişiydi" (Tevrat, Çölde Sayım; 25: 1-9).

Tanrı, İsrail halkının işlediği bu suçlardan dolayı "öfkelendi" ve "bu halkın bütün önderlerinin gündüz kendi önünde öldürülmesi" emrini verdi. Bu suçlara iştirak eden "24.000 kişiyi de hastalıktan öldürdü". Böylece RAB başka toplulukların davranışları ile kirlenen halkını yine kanla temizledi.

Tanrı RAB, işe tüm dinlerde olduğu gibi "öteki" yaratmakla başlamış ve tüm inanç ve ritüelleri bu öteki düşman üzerinden inşa etmişti. Tanrı bu örnekte olduğu gibi kutsal cemaatin içinde de ortaya çıkan kirli ve sapkın iç düşmanları (içerideki ötekiler) yok etmek üzerine bir söylem kurmuştur. Amaç, kendi temiz dinine ve temiz cemaatine günah ve fesat tohumları ekenleri yok etmek veya dini sistemin/cemaatin dışına sürgün etmektir. Tanrı, toplumu kontrol altında tutmak için disiplin ve toplum üyelerinin birbirinden farklı olan fikir ve çıkarlarının sistemle entegre edilmesi ve cemaatin çıkarları ile kendisinin çıkarlarının örtüştüğüne toplumun inandırılması yani birbiriyle entegre olmasını sağladı. Tanrı, cemaat üyeleri üzerinde mutlak bir aşkınlık içinde olup onu yönetmek iddiasını kesin bir cezalandırma ile gösterdi. Sık sık halkıyla yapmış olduğu kutsal sözleşmeye atıf yaparak cezalandırmasını meşrulaştırdı. Bu sözleşmeden doğan kurallar ve inançlar dünyasına uygun ahlaki kişilik oluşturulması için dinsel ritüellerin önemini vurguladı. Böylece halkına hangi davranışların doğru hangisinin yanlış olacağını öğreterek onları terbiye etti. Buna uymayıp cemaati kirletenleri lanetleyip toplumun dışına attı.

Tanrı RAB, kutsal halkını aynı zamanda temiz/ari kılmak için onları diğer toplumlardan ve onların tüm kültürel ilke, değer ve davranışlarından

"soyutlamak" istiyordu. Böylece "ötekiler" ve "öteki korkular" veya kirliler/düşmanlar/kâfirler/asiler/hainler/bölücüler yaratıyordu. Böylece halkı Tanrısal öfkeye ve korkuya maruz kalmamak için toplumsal hijyen yapılarak dini öfke ve korku toplumu yaratmak istiyordu. Kirlenme korkusu ile kuşatılmış ahlak dünyasında tek kültürlü "soyut" bir toplum öngörüyordu. Kutsal halkın birlik ve beraberliğinin, toplumsal dayanışmanın teminatı da bu idi. Ancak böylece organizmacı ve hiyerarşik bir bütünsel düzen olan ilahi ve kutsal cemaat kurulabilir ve korunabilirdi. Bunun tek yolu da kirlenenlerin Tanrı RAB tarafından cezalandırılıp bu kutsal bütünlük içinde eritilip dönüştürülmesiydi. Ortak korkulara karşı cemaatin birlik ve beraberlik miti, kirlenme, tecrit edilme, öldürülme, dağılma, bölünme ve yok olma korkusu içinde güven ve güvenlik kaynağı olan Tanrıya sığınma ihtiyacına süreklilik kazandırdı. Ortak korkunun yarattığı Tanrısal ve organik toplumsal ahlak ile bütünleşip yeni 'kardeşlik' toprağı üstünde yeşertildi. Tasada (korkuda) ve kıvançta (umutta) birlik ortak kardeşlik diskuru olarak üst korku kimlikleri inşa edildi. Daha önce de yapıldığı gibi Tanrı ve korku karşısındaki eşitsizliklerle kutsal hiyerarşik sistem korundu. Kutsalın herkese değil yalnız seçilmişlere açık olmasını gerektiren bu yapı kutsallığın/temizliğin karşısına kirlenmişlik/lanetlenmişlik hiyerarşini koydu. Tanrı RAB, yaşanan her olayda hem geçmiş hem bugün ve hem de geleceğe ait kolektif korkuları cemaatinin ruhuna zerk etti. Umut ve korkuyu bir madalyonun iki yüzü gibi halkına sundu. Korku ile bütün kusurları muhafaza ederken umut ile açığa çıkardı. Tanrı RAB umut ve korku tükendi mi kendisinin de tükeneceğini bildiği için bir tarafta vaat edilmiş toprakları diğer tarafta içerideki ve dışarıdaki düşmanları halkına sundu. Tanrı, korkulan kirlilik ve kötülük unsurlarından korunma aracı olarak toplumsal kontrol, disiplin ve terbiyeyi cezalar ve ödüllerle sağladı. Böylece ruhsal seferberlik ile kirli, kötü ve günahkâr olanların yok edilmesi fikrini cemaatin zihnine yerleştirdi. Bu yüzden içerideki ve dışarıdaki kirli ötekiler her türlü kötü tanımlamayı, damgalamayı ve yaftalamayı hak eden tehlikeli şeylere dönüştü. Bu tehlikeler için tek çare: damgalama, yaftalama, dışlama, hijyen, sterilizasyon, ötekileştirme ve gerekirse soykırım yapma. Tüm bu kirli-temiz dikotomisi kirli, bozulmuş ve çürümüş toplum korkusuna karşı Tanrı RAB tarafından üretilmiş ve çağlar boyunca da kullanılmış "dini/siyasal/toplumsal hijyen" yöntemidir. Bu yöntemi uygulamaya geçirecek olan tek şey de hem iç hem de dış düşmanlarla savaştır.

Tanrısal kutsallık sadece İsrail halkında bulunur. İsrail, Tanrının yeryüzündeki temsilcisidir. İsrail halkı Tanrının dünyadan geçmesi, bir halkta tecessüm etmesidir. Bu nedenle tüm ulusların tek görevi İsrail'e kutsallı-

ğın yeryüzündeki tezahürü olarak itaat etmektir. Tıpkı Tanrı gibi tarih de İsrail halkının eksiksiz olarak gerçekleşmesi için vardır. Tarih, İsrail halkında gerçekleşmiş olan kutsallığın ve mükemmelliğin rasyonel bir tarzda gerçekleşme alanıdır. Kutsal İsrail ulusunun varlığı ve sürekliliği de öteki uluslarla savaşla mümkündür. Bütün iyilikleri temsil eden İsrail'in misyonu bütün kötülükleri temsil eden öteki uluslarla savaşmak, sürekli savaşmaktır. Tek yargıcı Tanrı olan bir ulusun başka bir hukuka tabi olması düşünülemeyeceği gibi diğer ulusların koyduğu kurallarla da bağlı olamaz. İsrail, adaletin olduğu kadar ahlakın da bizzat kendisidir. Bundan dolayı başka hiçbir standarda, özellikle de ahlak ve hukuk ölçeğine tabi olamaz. Onun tek yargıcı onu kutsayan ve diğer uluslara üstün kılan Tanrıdır. İsrail, kutsal ve ahlaksal ideanın gerçekleşmesidir. Açığa çıkmış, bilinçli ve tözsel irade olarak ahlaksal ruhun ta kendisidir. Bundan dolayı İsrail'den üstün bir ahlaksal fikir ve akıl olamaz. Bu yüzden o her türlü bağlılığın üstünde olduğu için hiçbir kural ve sözleşmeye uymaz. Onun kendini gerçekleştirme yöntemi sadece savaştır. Çünkü sadece savaş ulusların özel iradeleri arasındaki anlaşmazlığı çözer. Dünya tarihi dünyanın adalet mahkemesidir. Doğal olarak savaş adildir ve kimin başarılı kimin başarısız olduğunu da ancak Tanrı belirler. Tanrı da kendisinin kutsal idealine gerçekleştirmesi için yeryüzünde bir temsilci ve "göksel düşün"ü yeryüzünde var eden biçim olarak ayrıcalıklı kıldığı İsrail'in tanrısıdır.

Tanrı RAB, kutsal ulusunu savaşla, diğer ulusları da kutsal ulusuyla terbiye etmek istemektedir. Tanrı, kendi halkını korku ve tehdit ile eğitmek ve boyun eğdirmek için sürekli teyakkuz ve savaş halinde bir Spartan cemaat yaratır. Tanrı, halkını kendi içinde yalnızlaşmaya, soyutlanmaya ve yalıtılmaya bırakmamak için savaşla titretmek, sarsmak ve harekete geçirmek gerektiğine inanır. Halkının doğası gereği barış zamanının güven ve refah ortamında kendisine isyan edeceklerinden ve öteki ulusların ilahlarına tapacaklarından korkar. Tanrıya göre, kutsal bir ulusal organizma için gerekli olan birliği, bütünlüğü, uyumu ve kaynaşmayı yaratmak ve sürdürmek için sürekli savaş ve seferberlik hali zorunludur. Nitekim sürekli, aralıksız, yaşam boyu alışkanlık ve barış, ulusu, onun ahlakı ve ahlaksal sağlığı için zararlı olan bir tembellik, hareketsizlik ve uyuşukluk içine sürüklemektedir. Oysa Tanrı RAB öteki uluslara savaş ilan ederek, bir ahlaksal sağlığı ve ahlaksal birliği sınamaktadır. Ulus, silahlı çatışma olan bu zor, çetin, sert sınavda, ölümü ve onun Tanrısını, kendisinin "efendisi" olarak hissettiğinde, ulusun dini ve toplumsal yaşamını ifade eden bütünün zorunlu bağlantı ve uyumu sağlamlaştırmaktadır. Üstelik her bir İsrailli de savaş nedeniyle kişisel Tanrı komplekslerinden arınıp İsrail ulusunun kolektif ve evrensel

Tanrı kompleksinin bir parçası olacaktır. Çünkü kişisel Tanrı kompleksi olmadan kolektif/toplumsal Tanrı kompleksi, kolektif/toplumsal Tanrı kompleksi olmadan da evrensel Tanrı kompleksi var olamaz. Zira kolektif Tanrı kompleksi olan ulus ancak evrensel Tanrı kompleksi kaynağı olan savaş sayesinde var olma hakkının, aynı zamanda kendisinin bağımsızlığını ve evrensel ve nesnel bir biçimde var olma hakkını oluşturduğunu gerçekçi bir anlayışla kavrayacaktır. İşte bunun için her bir asker silahlı savaşımda, kutsal ulusun çıkarlarını kendisinin ahlaksal varlığının yerine koyarak büyük bir inançla savunacaktır. Çünkü kutsal ulusun her savaşı da kutsal olacaktır. Bu yüzden savaşta kendinden menkul kutsal ve ahlaki bir öğe vardır. Savaş zaten ulusun ahlaksal sağlığını korumak için yapılır. Savaş, halkı ebedi bir barışın onu içine sokacağı bozulmadan korur. Tarih, savaşların iç çatışmalara nasıl başarı ile son verdiğini gösterir. İç çekişmeler yüzünden birbirlerinden kopan uluslar sınırları dışındaki savaşlar sayesinde sınırları içinde barışa kavuşurlar. Ötekileriyle savaşmayanlar kendileriyle savaşırlar. Tanrı RAB'bin ve ulusunun kutsal ve etik ihtişamı savaşta parlar. Savaş, başkomutan Tanrı RAB'bi ordusuyla, ordusunu ulusuyla birleştiren bir güçtür. Çünkü savaş, hepsinin ortak düşmanı olan öteki uluslara boyun eğdirmenin ve ortak kader birliği yapmanın tek yoludur. Bu yüzden İsrail halkının vaat yolculuğu aynı zamanda bir savaş yolculuğudur.

Mısır'daki kölelik, çölde yolculuk, iç ve dış düşmanlar sürekli savaş, düşmanların kirli davranışları, yabancılardan soyutlanma ve sürekli bir güç tarafından yok edilme korkusu, kutsal halk olarak seçilmişlik ve köleliklerle aşağılanmışlık duygusu ile ötekilerden nefret etme gibi unsurlar İsrailllilerin ulusal kimliklerinin ve bilinçlerinin inşasında çok önemli roller oynamıştır. Sürekli tehditler altında bir ulus imajı çizilmeden ve ulusal varlığı tehdit eden bir düşman korkusu yaratmadan ulusal kimlik inşa edilemezdi. Ulus, kötülüğün sembolü olan düşmanın kutsanmış kurbanı olarak yüceltilmektedir. Düşman, atalarını aldatan ve yeniden dirilmiş olan "şeytan"dır ve kutsal ulusun temizlik değerlerini yok etmeye şartlanmıştır. O halde yapılması gereken iç ve dış şeytani odakları ulusal ruhtan dışlamak ve ulusal alandan atmak gerekir. 'Hepimiz birimiz, birimiz hepimiz için' ilkesi ile yapılan şeytanlara karşı 'ulusal seferberlik' savaşında ise her araç meşrudur. Kutsal amaca ulaştıran her yol mubahtır. Çünkü amacın kutsallığı her türlü aracı da kutsal kılar. Ulusun ve ulusal bilincin ortaya çıkmasındaki en önemli unsur düşman ve öteki korkusudur. Korku ulusal bilinci ve direnci harekete geçirme ve cemaat tarafından kontrol edilme gücü vermektedir. İç ve dış düşman korkusu ulusal dayanışmayı arttırmak ve Tanrının ulusu bir "başkomutan" gibi koruyup kontrol etmesi için kullanılmaktadır. Tanrıyı

kutsal ulusu ile birlikte var kılmak ve yaşatmak için onlara karşı saldırma ihtimali olan her türlü iç ve dış düşmana karşı birleşmek zorunludur. Kutsal ulusun varlığı, dirliği ve birliği ne kadar tehdit altında gösterilirse birleştirici uzlaşma ve Tanrıya sığınma ve bağlılık da o kadar artacaktır. Kutsal İsrail ulusu, hem içeriden hem de dışarıdan tehdit edildiği için birlik ve bütünlük içinde tutulması gerekir. Bu yüzden ulus bir bütün olarak bu tehlikelere karşı içeride ve dışarıda sürekli savaş teyakkuzunda olmalıdır. Savaş hem kulları hem cemaati hem de ulusu yeniden yaratan "Tanrı gibi" bir güçtür. Bu yüzden yapılması gereken şey, ulusal bilinci sürekli yeniden inşa eden en asli savaş gücene/güdüsüne başvurmaktır; intikam güdüsü. Sadece intikam güdüsü insanlardaki korkuyu bastırmak için daha büyük korku yaratmak ve düşmanı daha şiddetli korkutmaya, korkuyu ona yansıtmak amacının aracı olabilirdi:

> "RAB Musa'ya, 'Midyanlılar'ı düşman say ve yok et' dedi, 'Çünkü Peor olayında ve bunun sonucunda ölümcül hastalık çıktığı gün öldürülen kızkardeşleri Midyanlı önderin kızı Kozbi olaymda kurdukları tuzaklarla sizi aldatarak düşmanca davrandılar" (Tevrat, Çölde Sayım; 25: 16-18). "RAB Musa'ya, 'Midyanlılar'dan İsrailliler'in öcünü al; sonra ölüp atalarına kavuşacaksm' dedi... RAB'bin Musa'ya verdiği buyruk uyarınca, Midyanlılar'a savaş açıp bütün erkekleri öldürdüler. Öldürdükleri arasında beş Midyan kralı vardı. Beor oğlu Balam'ı da kılıçla öldürdüler. Midyanlı kadınlarla çocuklarını tutsak alıp bütün hayvanlarını, sürülerini, mallarını yağmaladılar. Midyanlılar'ın yaşadığı bütün kentleri, obaları ateşe verdiler. İnsanları, hayvanları, yağmalanmış bütün malları yanlarına aldılar. Musa savaştan dönen ordu komutanlarına öfkelendi. Onlara, 'Bütün kadınları sağ mı bıraktınız?' diye çıkıştı, 'Bu kadmlar Balam'ın verdiği öğüde uyarak Peor olayında İsrailliler'in RAB'be ihanet etmesine neden oldular. Bu yüzden RAB'bin topluluğu arasında ölümcül hastalık baş gösterdi. Şimdi bütün erkek çocukları ve erkekle yatmış kadınları öldürün. Yalnız erkekle yatmamış genç kızları kendiniz için sağ bırakın. Aranızda birini öldüren ya da öldürülen birine dokunan herkes yedi gün ordugâhın dışında kalsın. Üçüncü ve yedinci gün kendinizi de tutsaklarınızı da günahtan arındıracaksınız. Her giysiyi, deriden, keçi kılından, tahtadan yapılmış her nesneyi arındıracaksınız" (Tevrat, Çölde Sayım; 31: 1-21).

Kutsal ve temiz İsrail halkını kirleten zina, başka ilahlar adına kurban kesme ve etinden yeme, onlara tapma ve onlara bağlanma gibi günahların kaynağı olan düşmandan intikam almak gerekiyordu. Onlar olmasaydı Tanrının kutsal ve temiz halkı kirlenmeyecekti. Bu kirliliklerle 'kuşatılmışlık korkusu-

nu' yenmek için intikam ateşini savaşla ve kanla beslenmek gerekiyordu. Tüm bu kirliliklerin kaynağı olan halk yok edilmedikçe kutsal halk arınamazdı. Bu yüzden "RAB Musa'ya, 'Midyanlılar'ı düşman say ve yok et. Çünkü onlar kurdukları tuzaklarla İsrailliileri aldatarak düşmanca davrandılar. Midyanlılar'dan İsrailliler'in öcünü al" dedi. Bu öyle bir kinle yoğrulmuş intikam güdüsüydü ki çocuklar ve kadınlar hariç tüm halk hatta İsrailliileri kutsayan Balam bile kılıçtan geçirilmişti. Hatta Musa bile "çocuklar ve kadınların hariç" olmasına dahi tahammül edemeyerek "Bütün kadınları sağ mı bıraktınız? diye çıkıştı" ve "şimdi bütün erkek çocukları ve erkekle yatmış kadınları öldürün. Yalnız erkekle yatmamış genç kızları kendiniz için sağ bırakın" emrini verdi. Böylece kirlenmiş olan kutsal halk "kendilerini, tutsaklarını, her giysiyi, deriden, keçi kılından, tahtadan yapılmış her nesneyi de günahlardan arındırmış" oldu. İntikam ve kutsal savaş ilkesi gereği günahla kirlenmiş ve lanetlenmiş her şey savaşla kutsanmış ve kanla arınmış/temizlenmiş oldu.

L. MUSA İÇİN YOLUN SONU: LANETLİ TECRÜBEDEN KUTSAL YASAYA

İsrail halkı Mısır'daki uzun kölelik sürecinde tam bir kitle psikolojisi içinde hareket etmiş, o dönemlere ait reaya/sürü olma sendromunu içselleştirmiştir. Bu yüzden Tanrı RAB veya Musa tarafından kendilerine sunulan her türlü özgürlük ve refah vaatleri karşısında köleliğin güvenlikli dünyasını tercih etmişlerdir. Köleliğin genlerine işlemesi nedeniyle her zaman güvenlik içinde konformist bir yapıyı özgürlük içindeki refah vaatlerine önceleyişlerdir. Bir kitle olarak İsrail halkı aslında bilinçsiz kalabalıklara dönüşmüştür. Bu durum, halkın kendisini, tek tek kutsanmış kişiler olarak ifade etme imkânlarından yoksun bıraktığı gibi her türlü etki ve yönlendirmeye de açık hale getirmiştir. Başlarına gelen her türlü sorun karşısında duyarsız, çeşitli itiraz ve iddialar arkasından sorgusuzca ve bilinçsizce giden bir insan topluluğuna dönüşmüştür. İsrail halkı birbirine karşı duyarsız, düşünce, amaç, eylem ve davranışlarında uyumsuz, kutsal hiyerarşik örgütlenme ilişkisine bağlı kalmayan, kimliksiz ve süreksiz bir nicel birliktelik oluşturmuştur. Topluluk bilinci olmaktan öte Mısır'da inşa edilen ortak kölelik bilinçaltının bir ürünü olarak hareket etmeye şartlanmıştı. Tüm bunlar da Musa'nın işinin ne denli zorlu olduğun da göstergesi idi.

1. Çoban Musa; Günahın Bedeli: "Ey Musa, İsrailliler'e vereceğim ülkeye bak. Orayı göreceksin ama gitmeyeceksin. Çünkü kutsallığımı önemsemediniz".

İsrail halkının gönüllü kulluk bilinçaltı ile zorunlu/zoraki özgürlük bilinç üstü arasındaki mücadelede Tanrı RAB ve Musa'nın sürekli yapmaya çalış-

tığı "tabula rasa"nın amacı da bu bilinçaltı yerine yeni bir bilinç yaratmak olmaktadır. İsrail halkının bu yol hikâyesinde sürekli imtihan edildiği şey de işte bu bilinçaltı ile bilinç üstü arasındaki çatışmalardır. İsrail halkı bir kitle olarak organizmik bütünlük içinde nicel bir güçtür. Bu halk, kendisini oluşturan bireylerin toplamı, birliği, bütünlüğü veya ortak aklı ile gönüllülüğün değil onların üstünde ve dışında olan Tanrı RAB'bin ilan ettiği zorunlulukların ürünüdür. Yaşanan tüm sorunların, şikâyetlerin ve isyanların kaynağında da bu durum vardır. İsrail halkının her sorunda "bizi Mısır'dan öldürmek için mi çıkarttığınız?" serzenişlerinin arkasında da bu zorunluluklar vardır. Bu ilişki zorunlu olduğu için özgür insanlara ve halka atfedilecek tüm özellikler yani düşünmek, karar vermek, duyumsamak, davranmak gibi iradi unsurların hepsini ya kavim liderlerine ya Musa'ya ya da Tanrı RAB'be havale etmektedirler. İsrail halkı, düşünmeye, muhakeme etmeye ve yapmaya istekli olmadığı için her şeyi kendilerini Mısır'dan çıkarma suçunu işleyen Tanrıya yüklüyorlardı. Tanrı ve Musa da kendi kutsal halklarının bu psikolojisini çok iyi bildikleri için onlara sık sık anladıkları dilden konuşuyorlardı: tehdit ve ceza. Onlar, köleliği ruhlarına sindirmiş bir halkı idare etmekten öte onlar tarafından idare edilmemeye özen gösteriyorlardı. Bu yüzden halklarını bilinçli kişilikler olarak değil bilinçaltının kölesi ruhlar olarak yönetiyorlardı. Onları, organizmik, hiyerarşik, kolektif bir cemaat hisleri ile tek bir yöne kanalize ediyorlardı. Tek tek şuurlarının yerine kolektif şuurlarına hitap ediyorlardı. Böylece, halkı tek bir bütünsel varlık haline getirip zihni tekelleşme yaratıyorlardı. Sonuçta kutsal halk, herhangi bir ulusal olayın etkisi ile aynı psikolojik güdüyle, aynı yönde düşünmeye ve hareket etmeye yöneliyordu. Bu yüzden Musa'nın amacı halkını sadece evrensel Tanrı kompleksi temsilcisi Firavun'dan değil aynı zamanda ve daha önemli ve öncelikli olarak insanların doğalarındaki ve ruhlarındaki kişisel ve kolektif Tanrı komplekslerinden özgür kılmaktı. Firavun ve uzun çöl yolculukları ve imtihanları ise bunun sadece arınma yöntemleri idi. Göç yolda düzelmekte, ruh yüklerinden kurtulma mücadelesi ile arınmakta idi.

Tanrı RAB ve Musa yaşanan tecrübeler ışığında kutsal halklarına kolektif bir ulus ruhu aşılamak istiyordu. Bu ruh, onları, her biri tek başına bulundukları zamanda duyacakları hisleri, düşünceleri ve yaptıklarından tamamıyla başka hissettirir, düşündürür, yaptırır hale getirsin. Bu ruh sayesinde halk, birbiriyle kaynaşmış, homojen unsurların oluşturduğu yeni bir canlı olarak yol göstericilerinin emrine itaat etsin. Firavun'a kulluktan Tanrıya kulluğa yücelsin. Firavun'a kulluğun yarattığı bilinçaltı kişilikler yerine insanın doğasında var olan kutsallığa yönelsin. Kutsal ulusun Mısır'daki kölelik yılları boyunca oluşturduğu bilinçaltı olgular, onların ha-

reketlerine yön verir ve bu şuuraltı, en etkin ve yoğun bir şekilde çöl yolculuğundaki sorunlarda ortaya çıkar. Bir ulusun ve kültürün şuuraltı çöl şartlarında ortak bir davranış birliğine dönüşür. Çünkü bu süreçte ortaya çıkan zorunlu kolektif şuur içerisinde, bireylerin akli yetenekleri ve kişilikleri silinmiş heterojen olan bilinçler homojen bilincin içinde boğulmuş, kaybolmuş ve sonuçta şuuraltı özellikler o topluluğa hâkim olmuştur. Bu yüzden bu halk yol hikâyesi boyunca yüksek irade, sadakat ve fedakârlık gerektiren davranışlar yerine çok basit arzu ve isteklerin ürünü davramşlar sergilemişlerdir. Her olayda Mısır sendromunun ürünü olan şuuraltının konformist yönlendirmesi ile hareket etmişlerdir. Bu yüzden akli ilkelerin yol göstericiliğinden mahrum kişiler olarak kolayca telkinlere, iftiralara, isyanlara yönelen davranışlar sergilemişlerdir. Gerçekler yerine bilinçaltının ürünü olan hayallerle düşünüp hareket etmişlerdir. Halk sık sık çokluğun, kalabalığın, sayısal gücün verdiği bir duygu ile yani sürü psikolojisi içinde hareket etmiştir. Bu yüzden Musa, onlara dayanarak veya güvenerek iş yapmak yerine onları umut ve korku ile güderek yol almıştır. Musa, Harun gibi olmamak için yani halkının önünde değil de arkasında yol alan kişi olmak yerine her zaman onlarm bir adım önünde veya üstünde olmuştur. Ama her zaman da halkı tarafından yüceltildikçe bir gün o yükseklikten aşağıya da atılabileceği korkusuyla yaşamıştır. Bu yüzden Musa, elindeki asası ile bir çoban olarak halkını gütmeyi yönetmeye tercih etmiştir.

Bir çoban olarak Musa halkını gütmek için her sorunu lehine çevirmeye çalışmıştır. Halkına yaptıkları en büyük günahlarda bile sabır gösterip ustalıkla telkinlerde bulunup onların seçilmiş ve kutsanmışlığına sürekli vurgularda bulunup onları kahramanlığa, kendilerini fedaya ve feragata hazır hale getirmeye çalışmıştır. Onların duygularını ve egolarını şişirmiş, abartmış ve aşırı hamasi duygularla onları etkilemiştir. Musa, şiddetli iddialar, ateşli ifadeler kullanarak onları kontrolde tutmaya yönelmiştir. Tanrı RAB'bin gücünü ve murakabesini tekrar tekrar iddia etmiş ve hiçbir şeyi asla akli muhakeme yolu ile ispata kalkışmadan onları ikna etmeye, ikna etmenin geçerli ve yeterli olmadığı durumlarda da "Tanrı gibi" onlara mucizeler göstermiştir. Onlarla kendisini bir tutmuş, Tanrı RAB ile ters düşmek pahasına halkıyla özdeşlik kurup onların hislerini de aym yönde kullanmıştır. Halkının ayrıcalıklarını her zaman üstün erdemler olarak yüceltmiş, abartmış ve büyüterek yönetmiştir. Bir çoban olarak sürüsünün kahramanı olmuş ve halkından karşılık görmediği halde sabır, cesaret ve ahlak abidesi olarak bir temsil örneği yaratmıştır. Halkma en karmaşık şeyleri bile sürekli basit mantıki ilkelerle ama etkili ve müstebitçe sunan Musa, aşırı dogmalarla bağlı bir cemaat yaratmaya çalışmıştır. Çünkü ayrıcalıklı olmakla

şımarmış halkı, anlatılan basit konuyu en iyi kendisinin bildiğine inandığı için mutaassıp olmuş ve asla itirazlara veya tartışmalara tahammül edemez hale gelmiştir. Bu yüzden onların suyuna akmadan yaptığı her konuşmada neredeyse linçe gidecek ortamlar oluşmuştur.

Musa, halkının Mısır'daki kölelikten mütevellit bir "gönüllü kulluk" yani "güce tapınma" sendromu içinde olduğunu bildiği için sık sık Tanrı RAB'bi devreye sokarak halkına güç gösterisinde bulunarak onları terbiye etmeye çalışmıştır. İsrail halkı, Mısır'daki kölelikte öğrendiği gibi her zaman güce ve zorbalığa karşı hürmet/saygı beslemiş ve zayıflığın bir şekli gibi algıladıkları iyilik, hoşgörü ve özgürlüğe karşı ilgisiz ve saygısız olmuşlardır. Onların meyil ve sevgisi, hiçbir zaman iyilik ve güzellikle hükmeden Tanrı RAB veya Musa'ya değil, kendilerini şiddetle baskı altında tutan müstebit Tanrı kompleksi olan Firavunlara karşı olmuştur. İsrail halkının Kızıldeniz'de boğulmaktan kendilerini kurtaran RAB için değil Mısır tanrılarını simgeleyen Buzağı için sunular ve ibadetler yapmasının nedeni de budur. Şerrinden emin oldukları Yahve yerine şerrinden emin olmadıkları Firavuna saygı duymalarının nedeni de budur. İsrail halkı yol hikâyesi boyunca en yüksek saygı ve itaati bu tip müstebitler için göstermişler ama o müstebit yıkıldığı zaman ise, gücünü kaybettiği ve onlar gibi zayıf olduğu için onlara lanet okumuşlardır. Bu yüzden bir elinde asa olan Musa'nın diğer elinden kılıç eksik olmamıştır. Çünkü onların güce tapınma özelliği nedeniyle Musa, kudret ve hâkimiyeti onlara hürmet telkin eden ve kılıcı ile onları korkutan bir kişi olmadıkça "yol" alınamayacağını çok iyi biliyordu. Zayıf bir iktidara karşı "isyana" her zaman hazır olan İsrail halkı, kuvvetli bir hükümdar karşısında esir/köle/kul gibi eğilmeye de hazırdı. Asanın saygınlığını ve kılıcın tehdidini seçilmiş halkının tepesine indirdiğinde, en azılı muhalif bile Musa'ya saygı sunup ona itaat etmeye başlamıştır. Musa'ya göre güce tapınmaya alışmış bir halkın sırtından kırbacı, tepesinden kılıcı eksik etmemek gerekirdi. Yoksa bu olayda da görüldüğü üzere başka ulusların ahlaklarına, ilahlarına ve günahlarına yönelirlerdi.

Tanrı RAB, Musa'nın eliyle kendi kutsal halkını terbiye etmektedir. Tanrı RAB, her türlü azgınlığı, taşkınlığı ve isyanı yani "suçu ve başkaldırıyı bağışlar. Ancak suçluyu cezasız bırakmazdı". Bunu da her olayda yeniden uygulamaktaydı. Kutsal bir cemaat olarak İsrail halkının düşünce ve davranışları aşırı taassuba, hoşgörüsüzlüğe, fanatizme ve saldırganlığa meyilli idi. İsrail halkı inandığı şey her ne olursa olsun ruhunun bütün kuvvetlerini, iradesinin bütün itaatlerini, taassubunun ateşlerini, bir davanın veya his ve fiillerine rehber olmuş bir kimsenin hizmetine vakfettiği tüm kuvvet-

leri ile birlikte sarılıyordu. Bu yüzden karşılaştıkları her toplumun dini ve ahlaki inançlarına da aynı taassupla inanıyorlardı. İsrail halkı çobanından vazgeçmeyen bir sürü gibi sürekli güdülmek peşindeydi. Bu yüzden sık sık Musa'dan daha kuvvetli ve kudretli bir irade gördüklerinde hemen Musa'yı ve RAB'bini satmaktaydılar. Bu yüzden Musa ve RAB'bi de onlara hâkim olmak için onların ruhuna hâkim olan temel ihtiyaçları olan özgürlük ihtiyacına değil, daima esirlik/kölelik ihtiyacına göre davranmışlardır. Bu yüzden de daima onların ruhuna bir inancı yerleştirmenin en tesirli yolu olan her türlü muhakemeden ve her nevi ispattan uzak, saf ve sade iddialar ve buyruklar üretmişlerdir. İddia ne kadar açık ve deliller ne kadar sade ve ispattan uzak olursa, hüküm ve tesir de o oranda büyük oluyordu. Tanrı RAB'bin kitabı ve emirleri kısa, özlü ve sade iddialar olmuştur ki bu yüzden etkileri kuşaklar boyu sürmüştür. İddianın hakiki bir tesir ortaya getirmesi için mümkün olduğu kadar aynı kelimelerle tekrar edilmesi şarttır. Bu yüzden "tek ciddi söz sanatı vardır, o da; tekrardır". İddia edilen şey devamlı tekrarlanarak, ispat edilmiş mutlak bir gerçekmiş gibi halkın ruhuna hâkim olur. İddia ve tekrardan sonra düşünce ve imanın da kutsal topluluğa sirayet etmesi gerekir. Taklit, düşünmeden yapma ve kabul etme sirayetin özellikleridir. Sirayetin önünde kişisel kanaatler ve çıkarlar kaybolur ve ortak düşüncenin değer ve ilkeleri tüm halka hâkim olur. Tanrı RAB de sık sık bu yöntemi yol hikâyesindeki her bir olay için uygulamıştır.

Tanrı RAB, Musa aracılığıyla kendisine yönelik bir ihtişam ve nüfuz üretmiştir. Halkının tepesinde "görkemini" sürekli diri tutmuştur. Görkem/ihtişam olgusunun özünde; hayranlık, saygınlık ve korku gizlidir. Görkem/ihtişam; bir kişinin, bir eserin, bir inancın insan ruhu üzerindeki efsunlama gücüdür. Bu efsunlama, insanların bütün tenkit yeteneğini felce uğratır ve ruhları hayret ve saygı hisleriyle doldurur. Görkem/ihtişam sahibi Tanrı RAB, kutsal halkının itaatiyle en yüceye çıkması kadar başka görkem/ihtişamlar karşısında etkilenen halkı tarafından birdenbire yere düşmesinin de mümkün olduğunu bildiği için onları hem dış etkilere hem de iç etkilenmelere mucizelerin kuvvetine sığınarak kapalı tutmak istemektedir. Bu yüzden kendisinin ve temsilci liderlerinin düşüncelerini ve kişiliklerini asla tartışılmaz kılmak istemektedir. Bunun için de onları önderleri Musa ve Harun da dahil olmak üzere sürekli başka toplulukların din, ilah ve kültürleriyle "imtihana" tabi tutmuştur. Ama artık yolun sonuna da gelinmiş ve vaat edilen topraklar ufukta görülmüştür:

> "Bundan sonra RAB Musa'ya, 'Haavarim dağlık bölgesine çık, İsrailliler'e vereceğim ülkeye bak' dedi, Ülkeyi gördükten sonra, ağabeyin Ha-

run gibi sen de ölüp atalarına kavuşacaksın. Çünkü ikiniz de Zin Çölü'nde buyruğuma karşı çıktınız. Topluluk sularda bana başkaldırdığında, onların önünde kutsallığımı önemsemediniz'. Musa, 'bütün insan ruhlarının Tanrısı RAB bu topluluğa bir önder atasın' diye karşılık verdi, 'O kişi topluluğun önünde yürüsün ve topluluğu yönetsin. Öyle ki, RAB'bin topluluğu çobansız koyunlar gibi kalmasın'. Bunun üzerine RAB, 'Kendisinde RAB'bin Ruhu bulunan Nun oğlu Yeşu'yu yanına al, üzerine elini koy' dedi, 'Onu Kâhin Elazar'la bütün topluluğun önüne çıkar ve hepsinin önünde görevlendir. Bütün İsrail topluluğu sözünü dinlesin diye ona yetkinden ver. Kâhin Elazar'ın önüne çıkacak; kâhin, Yeşu için Urim aracılığıyla RAB'be danışacak. Bu yöntemle Elazar Yeşu'yu ve bütün halkı yönlendirecek'. Musa RAB'bin kendisine buyurduğu gibi yaptı. Yeşu'yu Kâhin Elazar'ın ve bütün topluluğun önüne götürdü. RAB'bin buyruğu uyarınca ellerini üzerine koyarak onu görevlendirdi" (Tevrat, Çölde Sayım; 27: 12-23).

Tanrı RAB'bin imtihana çektiği sadece kutsal halkı değildi. Aynı zamanda onlara çobanlık etsinler diye gönderdiği Musa ve Harun'du da. Fakat daha önce de belirttiğimiz gibi bu iki lider de halkı ile Tanrıları arasında kalmaktan dolayı zaman zaman hata yapıp halkının yanında Tanrının karşısında yer almışlardı. Ama onlar bile yeni Tanrının "suçu ve başkaldırıyı bağışlar. Ancak suçluyu cezasız bırakmaz" ilkesinden masum ve masun değillerdi. Daha önce bu yüzden isyan eden Harun gibi kardeşi Musa'nın da cezası kesilmişti: Vaat edilmiş toprakları görmek ama oraya gidememek. Çünkü Musa da tıpkı Harun gibi "topluluk Tanrı RAB'be başkaldırdığında, onların önünde onun kutsallığını önemsemeyip" topluluğun gücüne boyun eğmişti.

Musa'nın "ölüp atalarına kavuşmaktan" önceki son görevi "Midyanlılar'dan İsrailliler'in öcünü almak" olmuştur. Daha sonra ise Musa halkını vaat edilmiş topraklara kadar getirdi. O, bir yol önderiydi. O, sürüsünün çobanı idi. Artık yol da bitmiş, sürü de kendi yolunu bulacak bir tecrübe edinmişti. Yapılması gereken "Tanrı RAB'bin bu topluluğa, topluluğun önünde yürüyecek ve topluluğu yönetecek yeni bir önder ataması" idi. Çünkü "RAB'bin topluluğu çobansız koyunlar gibi kalmamalıydı". Çobansız bir sürü nasıl dağılıp parçalanır ve kurtlara yem olursa İsrail halkı da öylece yok olabilirdi. Zaten tarihi boyunca da asla çobansız var olamamıştı. Musa'nın bu yeni önder atama fikrini Tanrı RAB yine kutsallığın bütünlüğü, kutsal cemaatin kolektif birlik ve beraberliği ve kutsalın temsili ve bölüşümü açısından ele almış ve "kendisinde RAB'bin Ruhu bulunan Nun oğlu Yeşu'yu" yeni "önder"/"çoban" olarak ilan etmiştir. Musa'da kendi

veliahttı ve varisi olarak Yeşu'yu "yanına almış, üzerine elini koymuş, onu kâhinlerin ve bütün topluluğun önüne çıkarmış, hepsinin önünde onu kutsayıp görevlendirmiş, bütün İsrail topluluğu onun sözünü dinlesin diye ona kendi yetkisinden vermiş, onu kâhinlerden üste bir hiyerarşik makama yerleştirmiş, kâhinlerin Yeşu için Urim aracılığıyla RAB'be danışacaklarını bildirmiş ve bu yöntemle de kahin Elazar Yeşu'yu ve bütün halkı yönlendirecek" olduğunu ilan etmiştir: "Musa RAB'bin kendisine buyurduğu gibi yaptı. Yeşu'yu Kâhin Elazar'ın ve bütün topluluğun önüne götürdü. RAB'bin buyruğu uyarınca ellerini üzerine koyarak onu görevlendirdi". Çünkü "İsrail halkı yüzünüzden RAB Musa'ya da öfkelenerek, 'Sen de o ülkeye girmeyeceksin demiş' ve "ama yardımcın Nun oğlu Yeşu oraya girecek ve İsrailliler'in vaat edilmiş ülkeyi mülk edinmesini o sağlayacak" (Tevrat, Yasa Kitabı; 1: 37-38) emrini ilan etmiştir.

2. Lider Musa; İsrail Halkının Seyir Defteri; Ya Tahammül Ya Sefer, Ne Tahammül Ne Sefer!: "Sizin yüzünüzden RAB bana da öfkelendi".

Musa'nın iki misyonu vardı. Birincisi Tanrı RAB'bin kutsal halkını kutsal emir ve yasalarla terbiye etmek, ikincisi de bir ulusu birlik ve beraberlik içinde yöneterek vaat edilmiş topraklara götürmektir. Musa'nın Tanrı RAB ile arasında yaşanan birçok anlaşmazlığın, Musa'nın Tanrı RAB'bin "buyruğuna karşı çıkmasının ve topluluk Tanrıya başkaldırdığında, onların önünde Tanrının kutsallığını önemsememesinin" hatta bu yüzden cezalandırılıp vaat edilmiş topraklara girmeden "Harun gibi ölüp atalarına kavuşmasının" kaynağı da bu iki misyon arasmdaki çatışmalardır. Bu misyonlardan birincisi dini/ilahi/kutsal iken ikincisi siyasi/toplumsal/idari görevlerdir. Musa bu iki misyonu tek bir kişi/kurum olarak bir elinde asası diğer elinde kılıcı ile kendi şahsında bütünleştirmişti. Fakat kendisinden sonra gelecek halkın bu iki misyonla yollarına devam etmesi için iki kişiye veya kuruma ihtiyacı vardı. Bu yüzden Musa elindeki asasını yani dini misyonunu kahinlerin başı Elazar'a verirken diğer elindeki kılıcını siyasi bir misyon olarak vaat edilmiş topraklara halkını götürmesi için Yeşu'ya vermiştir. Böylece de İsrail topluluğu arasında kahinlerden ve önderlerden oluşan ikili bir yönetim/"çobanlık" kurumu ortaya çıkmıştır. İsrail halkı, bu iki kurumun uzlaştığı dönemlerde huzur içinde yükselmiş, bu iki kurum çatıştığında ise kaos içinde bocalamıştır. Bu bocalama aynı zamanda kişisel, toplumsal/kolektif ve evrensel Tanrı kompleksleri arasındaki çatışmanın da kaynağı olmuştur.

Musa hem bir dini önder hem de siyasi bir lider olarak Mısır'dan çıkıp vaat edilmiş topraklara ulaşıncaya kadar Tanrı RAB, halkı ve kendi arasın-

da yaşanan olayları Tevrat'ın "Yasa Kitabı" bölümünde yeniden analiz eder. Kendi gözlem ve tecrübeleri ışığında yaşanan olaylardan dersler, ilkeler ve ahlaki değerler üretir. Musa, "Yasa Kitabı/Yasa'nın Tekrarı" bölümlerinde, İsrail halkının Kenan topraklarına girmeden önce konakladıkları Moav'da onlara birkaç kez hitap ederek özellikle son kırk yılın önemli olaylarını, çölde dolandıkları sürece Tanrı RAB'bin İsrail halkını nasıl koruyup yardım ettiğini, Tanrıya bu yüzden sürekli itaat ve sadakat içinde olunması gerektiğini, On Buyruk'u tekrar tekrar hatırlatıp ona uymada asla taviz verilmemesi hususunu, vaat edilmiş Kenan topraklarında İsrail halkına yön verecek ve yol gösterecek çeşitli buyruklar, kurallar ve ilkelerin neler olduğunu, halkı ile Tanrı RAB arasında yapılan anlaşmalara uyulması ve uyulmaması konusundaki ödül ve cezaların neler olduklarının hatırlatılmasını, Tanrının halkını kurtarması ve kutsamasını unutmayıp itaat ve ibadette kusur edilmemesi gerektiğini, yol boyunca kendisine emredilen yasaların sürekli tekrarını ve kendisinden sonra kimlerin önder ve kahinler olarak hangi şekilde halkını yöneteceklerine dair vasiyetlerini yapmaktadır. Aslında bu bölüm Musa'nın gözünden bir durum değerlendirmesi, bir yol muhasebesi niteliğindedir:

> "Musa İsrailliler'e Mısır'dan çıktıktan sonra kırkıncı yılın on birinci ayının birinci günü, RAB'bin, kendisi aracılığıyla İsrailliler'e neler buyurduğunu anlattı. 'Tanrımız RAB Horev'de bize, 'Bu dağda yeteri kadar kaldınız' dedi, 'Haydi kalkın, Arava'da, Dağlık Bölge'de, Şefela'da, Negev'de ve Akdeniz kıyısında yaşayan bütün komşu halklara, Amorlular'ın dağlık bölgesine, büyük Fırat Irmağı'na kadar uzanan Kenanlılar ülkesine ve Lübnan'a gidin. Bu toprakları size verdim. Gidin, atalarınıza, İbrahim'e, İshak'a, Yakup'a ve soylarına ant içerek söz verdiğim toprakları mülk edinin'. 'O sırada size, 'Tek başıma yükünüzü taşıyamam' dedim, 'Tanrınız RAB sizi çoğaltı. Bugün göklerdeki yıldızlar kadar çoğaldınız. Atalarınızın Tanrısı RAB sizi bin kat daha çoğaltsın ve söz verdiği gibi kutsasın! Sorunlarınıza, yükünüze, davalarınıza ben tek başıma nasıl katlanabilirim? Kendinize her oymaktan bilge, anlayışlı, deneyimli adamlar seçin. Onları size önder atayacağım'. 'Siz de bunun iyi olduğunu onayladınız. Böylece oymaklarınızın bilge ve deneyimli kişiler olan ileri gelenlerini size önder atadım. Onlara biner, yüzer, ellişer, onar kişilik topluluklarm sorumluluğunu verdim. Oymaklarınız için de yöneticiler görevlendirdim. Ayrıca yargıçlarınıza, 'Kardeşleriniz arasmdaki sorunları dinleyin' dedim, 'Bir adamla İsrailli kardeşi ya da bir yabancı arasındaki davaları doğrulukla yargılayın. Yargılarken kimseyi kayırmayın; küçüğe de, büyüğe de aynı gözle bakın. Hiç kimseden korkmayın. Yargı Tanrı'ya özgüdür. Çözeme-

> yeceğiniz bir sorun olursa bana getirin, ben gerekeni yaparım'. O sırada yapmanız gereken her şeyi size buyurmuştum'. Size, 'Tanrımız RAB'bin bize vereceği Amorlular'ın dağlık bölgesine vardınız' dedim, 'İşte, Tanrınız RAB size ülkeyi verdi. Haydi, atalarınızın Tanrısı RAB'bin size söylediği gibi, gidip orayı mülk edinin. Korkmayın, yılmayın" (Tevrat, Yasa Kitabı; 1: 1-39).

Musa'nın gözüyle bakıldığında anlaşılacağı üzere Tanrı İsrail oğullarını vaat edilmiş kutsal topraklar ile sınadı. Tanrı kendisinden başka hiçbir kutsal olmayan demek olduğu için insanların kendisinden başka bir şeyi kutsal ilan edip etmeyeceğini görmek ve başka bir kutsallığı putlaştırarak kendisine şirk koşup koşmayacaklarını denemek istedi. Tanrının test etmek istediği şey, insanlar topraktan yapılmış putlara tapınmayı bırakıp bizzat toprağa hatta kutsal olduklarına inandıkları bir toprak parçasına da tapabilirler miydi? O topraklar uğruna birbirini boğazlayıp yok edebilecek kadar zelilleşebilirler miydi? İşte İsrail oğulları şahsında tüm insanların sınandığı kolektif ve evrensel Tanrı komplekslerinden biri de bu kutsallaştırılmış topraklar, topraktan yaratılmış insanlar veya kutsallaştırılmış her hangi bir şey idi. Bu kutsal topraklar tapınması sadece İsrail oğullarının değil onlara benzeyerek toprakları yüceltenlerin ve kutsayanların da imtihanı olacaktır ki insanlık tarihi küçük tarla sınırı için savaşan insanlara, büyük arazi için savaşan kavimlere ve bir toprak veya ülke parçası için birbirini yıllarca boğazlayan insanlara şahitlik etti. Bu aslında insanlık tarihinin kanla yazılan özeti gibidir. Topraktan yaratılan insanın toprağa tapınma tutkusu ile toprağa akıttığı en fazla kan yine toprak için olmuştur. Belki Tanrının Musa ve Harun'u bin bir çile ve meşakkatle kavimlerini kapısının önüne kadar getirmelerine rağmen kutsal topraklara girmelerini engellemesi veya yasaklamasının nedeni de budur: Kutsal olan/kılınan/ilan edilen aynı zamanda lanetlidir de. Tanrının bir şeye sevgi ve saygı duyması nedeniyle kutsal, o kutsal şeye Tanrıdan daha fazla sevgi ve saygı atfedildiği için de lanetli. Tanrıya ulaşmanın aracı olduğu için kutsal, ona ulaşmak için Tanrı araçsallaştırıldığı için lanetli. Bir ulusun kutsalı başka bir ulus hatta diğer tüm uluslar için lanet olabilir. Bu lanetten kurtulmak için vaat edilmiş topraklara yolculuk yapılıyordu. Çünkü kutsal olan gidilecek topraklar değil yolculuktu. Tanrı komplekslerinden arınma yolculuğu. Aksi takdirde ordusu ile beraber suda boğulmuş Firavun'un büyük ve zengin ülkesine geri dönüş çok daha kolay, çok daha iyi, çok daha başarılı, çok daha müreffeh bir hayat demekti. Fakat kutsal yasa bir kişisel Tanrı kompleksi sembolü Firavun yerine adı Musa olan başka birini, bir kolektif Tanrı kompleksi sembolü Mısırlılar yerine adı İsrail oğulları olan başka birini ya da bir topluluğun

başka bir topluluğa tekebbür içinde tahakkümünü temsil eden evrensel Tanrı kompleksi devlet yerine intikam ve zulüm ile başka bir topluluğun yönetimini istemiyordu. Yolculuğun amacı da buydu.

Tüm bu "yol amaçtır" ilkesi uyarınca Musa, öncelikli olarak halkının Mısır'dan vaat edilmiş topraklara götürülmesi için Tanrı RAB ile yapılan anlaşmaya ve onun halkı için yaptığı yardımlara ama halkının da ona yönelik ihanetlerine değinir. Musa, halkına Tanrının "Kenanlılar ülkesine ve Lübnan'a gidin. Bu toprakları size verdim" vaadini hatırlatarak söylevine başlar. Bu yolculukla güç elde etmeleri için Tanrının onları nasıl "gökteki yıldızlar kadar çoğalttığını" ve "kutsadığını" dile getirir. Daha sonra ise Musa "tek başıma yükünüzü taşıyamam, sorunlarınıza, yükünüze, davalarınıza ben tek başıma nasıl katlanabilirim?" gerekçesiyle halkının arasından önderler, yöneticiler, komutanlar ve yargıçlar seçerek hiyerarşik bir dini kutsal cemaat örgütlenmesi yaratır: "Oymaklarınızın bilge ve deneyimli kişiler olan ileri gelenlerini size önder atadım. Onlara biner, yüzer, ellişer, onar kişilik toplulukların sorumluluğunu verdim. Oymaklarınız için de yöneticiler görevlendirdim. Ayrıca yargıçlarınıza, 'Kardeşleriniz arasındaki sorunları dinleyin' dedim". Musa atadığı yargıçlara evrensel adalet ilkesinin gereği olarak Tanrı kompleksi içinde olmamalarını emrederken "bir adamla İsrailli kardeşi ya da bir yabancı arasındaki davaları doğrulukla yargılayın. Yargılarken kimseyi kayırmayın; küçüğe de, büyüğe de aynı gözle bakın. Hiç kimseden korkmayın" der. Böylece evrensel adalet ilkesi olan "keyfiliğin önlenmesi ve herkesin eşit yargılanması" düsturunu ilan eder. İnsanların kaderine hükmetme iktidarını elinde bulundurduğu için yargıçlarda çokça görülen Tanrı kompleksi özelliği olan "bir kişi veya topluluğa duyulan sevgi veya nefretin adaletten alıkoyması" sorununa kutsal "İsrail halkı ile yabancılar arasındaki davalarda" bile ciddiyet ve kararlılıkla vurgu yapar.

> "İşte, Tanrınız RAB size ülkeyi verdi. Haydi, atalarınızın Tanrısı RAB'bin size söylediği gibi, gidip orayı mülk edinin. Korkmayın, yılmayın'. 'Ne var ki, siz oraya gitmek istemediniz. Tanrınız RAB'bin buyruğuna karşı geldiniz. Çadırlarınızda söylenerek, 'RAB bizden nefret ediyor' dediniz, 'Bizi Amorlular'ın eline verip yok etmek için Mısır'dan çıkardı. Oraya niye gidelim? Kardeşlerimiz yöre halkının bizden daha güçlü, daha uzun boylu olduğunu söyleyerek cesaretimizi kırdılar. Kentler büyükmüş, göğe dek yükselen surlarla çevriliymiş. Orada Anaklılar'ı da görmüşler'. 'Oysa ben size, 'Onlardan korkmayın, yılmayın' dedim. Önünüzden giden Tanrınız RAB sizin için savaşacak. Gözünüzün önünde Mısır'da ve çölde

> sizler için yaptıklarının aynısını yapacak. Tanrınız RAB'bin buraya varıncaya dek, çocuğunu taşıyan bir adam gibi sizi nasıl yol boyunca taşıdığını gördünüz'. Bütün bunlara karşın Tanrınız RAB'be güvenmediniz. O RAB ki, çadırlarınızı kurmanız için size yer aramak, gideceğiniz yolu göstermek için geceleyin ateşte, gündüzün bulutta önünüzsıra gitti. 'RAB yakınmalarınızı duyunca öfkelendi. Sizin yüzünüzden RAB bana da öfkelenerek, 'Sen de o ülkeye girmeyeceksin' dedi, ama yardımcın Nun oğlu Yeşu oraya girecek. Onu yüreklendir. İsrailliler'in ülkeyi mülk edinmesini o sağlayacak. Tutsak olacak dediğiniz küçükleriniz, bugün iyiyle kötüyü ayırt edemeyen çocuklarınız oraya girecekler. Ülkeyi onlara vereceğim, orayı onlar mülk edinecekler" (Tevrat, Yasa Kitabı; 1: 1-39).

Musa bu ifadeleriyle bir taraftan İsrail halkını yüceltirken diğer taraftan da onların bu yücelmişlik içinde Tanrı kompleksine kapılıp nasıl kibirlenerek Tanrı RAB'be isyan ettiklerini, Tanrının ve kendisinin emirlerini nasıl çiğnediklerini, "onlar yüzünden Tanrının kendisine nasıl öfkelenip cezalandırdığını" da büyük bir sitayişle dile getirir. Onları Tanrının "gidip orayı mülk edinin. Korkmayın, yılmayın" emirlerine başkaldırıp "RAB bizden nefret ediyor, bizi düşmanların eline verip yok etmek için Mısır'dan çıkardı. Oraya niye gidelim? Kardeşlerimiz yöre halkının bizden daha güçlü, daha uzun boylu olduğunu söyleyerek cesaretimizi kırdılar. Kentler büyükmüş, göğe dek yükselen surlarla çevriliymiş" bahaneleri ile suçlamaktadır. İsrail halkının her Tanrı buyruğunda bu tür bahanelerin arkasına sığındıklarını söylemektedir. Musa'ya göre halk, bu tip vehim ve korkularla, sürekli kendilerini Mısır'dan çıkarttıkları için kendisini ve Tanrı RAB'bi suçlamalarla Tanrının lütuflarına nankörlük etmekte, onun sabrını ve güvenini sürekli sınamakta ve böylece de sürekli "RAB'bin buyruğuna karşı gelmekte" idiler. Oysa Musa onlara sürekli "onlardan korkmayın, yılmayın. Önünüzden giden Tanrınız RAB sizin için savaşacak. Gözünüzün önünde Mısır'da ve çölde sizler için yaptıklarının aynısını yapacak. Tanrınız RAB'bin buraya varıncaya dek, çocuğunu taşıyan bir adam gibi sizi nasıl yol boyunca taşıdığını gördünüz. O RAB ki, çadırlarınızı kurmanız için size yer aramak, gideceğiniz yolu göstermek için geceleyin ateşte, gündüzün bulutta önünüz sıra gitti" hatırlatmalarıyla önderlik etmekte, sürüsüne çobanlık etmekteydi. Kutsal İsrail halkını isyan ettiren şımarıklığın verdiği cüret iken, düşmanlarla savaştıran şey ise kutsanmanın verdiği cesaret olmaktadır. Musa'nın cüreti bırakıp cesarete yönelmesinin sebebi de budur.

> "Haydi kalkın! Arnon Vadisi'nden geçin! İşte Heşbon Kralı Amorlu Sihon'u ve ülkesini elinize teslim ettim. Ona saldırın ve ülkesini mülk

edinmeye başlayın. Bugünden başlayarak göğün altındaki uluslara korkunuzu, dehşetinizi salacağım. Haberinizi duyunca korkuyla titreyecekler" (Tevrat, Yasa Kitabı; 2: 24-25).

Tanrı RAB, evrenin ve yeryüzünün Tanrısı olmasının egemenliği altında "Malik" yani mülk ve iktidar sahibi ve bölüştürücüsü olarak kutsal halkına yeryüzünün mülkünü istediği gibi dağıtmakta idi. Daha sonra birçok Tanrı kompleksi tarafından kullanılacak olan bu "Malik" sıfatı Tanrının elinde sadece mal, toprak, tapu, zenginlik ve iktidar dağıtım gücü değil aynı zamanda da "göğün altındaki tüm uluslara" korku dağıtım ayrıcalığı vermekteydi. Korku, her zaman ve her yerde hazır ve nazır olarak vardı. Tanrı kompleksi bunun keşfedilip, yönetilip yönlendirilmesi ve insanların bedenlerine ve ruhlarına sindirilmesi ile başladı. Tanrı kompleksi, korkuyu bir iktidar aracı olarak kullanmaya başladığında da zaten korku kendi iktidar aracı olarak onu kontrol etmekteydi. Tanrı kompleksi kendini yaratan korku tanrısının kulu olarak onun bahşettiği korku tanrılarının da tanrısı oldu. Böylece tanrısal kutsal korku hiyerarşisi siyasi, toplumsal ve ekonomik korku hiyerarşisine dönüştü. Korku hiyerarşisinde herkes korktuğu tanrının kulu, korkuttuğu kulun tanrısı oldu. Bu korku hiyerarşinin en tepesinde tek korku tanrısı olarak Tanrı RAB yer aldı. Korkuya dair tüm sıfatlar insanları ve korkuyu özdeş yaratan bu tek Tanrı'ya atfedildi. Tanrı RAB bu örnekte de görüldüğü üzere "Malik" sıfatıyla korkuya "göğün altmdaki tüm uluslar" için evrensel bir değer yükleyip Tanrısal korku haklarını kendini yeryüzünde temsil eden tanrı-insanlara, tanrı-uluslara devretti. Bu devir teslim işlemini Tanrı RAB, "İşte Heşbon Kralı Amorlu Sihon'u ve ülkesini elinize teslim ettim. Ona saldırın ve ülkesini mülk edinmeye başlaym. Bugünden başlayarak göğün altındaki uluslara korkunuzu, dehşetinizi salacağım. Haberinizi duyunca korkuyla titreyecekler" emriyle ilan etti.

Böylece korku da Tanrı da insanların kontrolünde oldu. İnsanların elinde Tanrı korkusu korku tanrısına dönüştü. Korkunun sahibi ve yaratıcısı olan Tanrı insanların korku siyasetlerinin aracı oldu. Tanrı korkusu amacı tüm insan korkusu araçlarını meşru kıldı. İnsanlar korkunun da Tanrının da bizzat kendisi oldu. Kutsal kitaplar, tapınaklar, adaklar, saraylar, tahtlar, sunaklar, emirler-yasaklar, güçler, zenginlikler-yoksunluklar Tanrı adına üretilen korku araçları oldu. İnsanlar Tanrı korkusundan korku tanrıları ürettiler. Kendi tanrısallıklarına korku ile mutlaklık ve kutsallık kattılar. Korku siyasetlerine toplumun itiraz edemeyeceği aşkın bir boyut kattılar. Mülk adınanın yerine Tanrı adınanın "Malik"liği ile evrensel "Mülkiyet" misyonunu yüklediler. Mülkiyetin iktidarını iktidarın mülkiyeti ile tah-

kim ettiler. Korku ve umut arasında kendilerine köleler yarattılar. Hayatı, cehennem korkusu ile cennet umudu arasında yaşamaya mahkûm ettiler. Efsaneler, kahramanlar, tarihsel ve toplumsal mitler aracılığıyla korkuyu beslediler. Korku siyasetine ait tabular, kültler, tanrılar veya tanrı krallar, bir soyun, dinin, kişinin, devletin ve siyasetin üstünlüğüne ve imtiyazlarına dayanan mitoslar, kutsallıklar, doğmalarla çerçevelendirilmiş sorgulanamazlıklar ve toplumsal iradenin bir kişi, grup, sınıf, elit veya devlette toplandığını iddia eden dini ve dünyevi söylemler ürettiler. Dünyevi korku iktidarları ile dinsel korku iktidarını birbiriyle örtüştürüp adını iktidar veya 'yasa' koydukları korku düzenleri inşa ettiler. Tanrı yerine devlet, Tanrısal akıl yerine lider, din yerine siyaset, kutsal kitap yerine anayasa, vahiy yerine yasa, günah yerine suç, inkâr yerine ceza, tapınaklar yerine kamusal alanlar, ibadet yerine itaat ve kullar yerine vatandaşlar yarattılar. Korkudan sığındıkları saraylarının etrafını yine korkudan girilmemesi için korku duvarlarıyla ördüler. Bu hiyerarşik "Maliklik"/mülkiyet dünyasına insanları korku veya umut ile entegre ettiler. Tanrı RAB korkuyu doğurdu ve onlara "mülk" olarak devretti, onlar da korkuyu büyüterek, yayarak ve yoğunlaştırarak "göğün altındaki tüm uluslara" otoriter veya totaliter olarak şamil kılıp malik oldular. Tanrının "malikliği" ile başlayan tarih Tanrı komplekslerinin evrene, yeryüzüne ve insana malik olma ("mülkiyet/maliklik") savaşı ile devam etti. Bu savaşta en büyük misyonu ise misyonu en büyük ulus olan İsrail halkı aldı:

> "Daha sonra, RAB bana, 'İşte Sihon'u ve ülkesini senin eline teslim etmeye başladım. Haydi, ülkeyi ele geçir ve mülk edinmeye başla' dedi. Sihon bizimle savaşmak için Yahesa'da bütün halkıyla karşımıza çıktı. Tanrımız RAB onu elimize teslim etti. Onu, oğullarını ve bütün halkını yok ettik. Bütün kentlerini ele geçirdik, hepsini yok ettik. Erkek, kadın, çocuk, kimseyi sağ bırakmadık. Hayvanlara ve ele geçirdiğimiz kentlerdeki mallara ise el koyduk" (Tevrat, Yasa Kitabı; 2: 31-35). "Bundan sonra dönüp Başan'a doğru ilerledik. Başan Kralı Og'la ordusu bizimle savaşmak için Edrei'de karşımıza çıktı. RAB bana, 'Ondan korkma!' dedi, 'Çünkü onu da ordusuyla ülkesini de senin eline teslim ettim. Böylece Tanrımız RAB, Başan Kralı Og'u ve halkını da elimize teslim etti. Hiçbirini sağ bırakmadan hepsini yok ettik. Bütün kentlerini ele geçirdik. Ele geçirmediğimiz tek kent kalmadı. Heşbon Kralı Sihon'a yaptığımız gibi hepsini yok ettik. Her kenti, erkek, kadın ve çocuklarla birlikte, tümüyle yok ettik. Hayvanlara ve kentlerdeki mallara ise el koyduk. Ovadaki bütün kentleri, bütün Gilat'ı, Og'un ülkesine ait kentler olan Salka ve Edrei'ye uzanan bütün Başan'ı ele geçirdik" (Tevrat, Yasa Kitabı; 3: 1-10).

Tanrı kompleksini bir ulus olarak temsil eden İsrail halkı Tanrılarının kendilerine mülk ve ganimet olarak sunduğu tüm nimetlere ulaştı. Tanrı tek tek önlerindeki tüm "ülkeleri onların eline teslim etti. Onlar da o ülkelere saldırdılar ve o ülkeleri mülk edinmeye başladılar. O günden başlayarak göğün altındaki uluslara onların korkusunu, dehşetini saldı. Onların haberlerini duyunca tüm uluslar korkuyla titrediler". İsrail halkı ise karşılarına çıkan tüm düşman ulusları ve "ülkelerini ele geçirip mülk edindiler. O ülkelerin krallarını, oğullarını ve bütün halkını yok ettiler. Bütün kentlerini ele geçirip hepsini yok ettiler. Erkek, kadın, çocuk, kimseyi sağ bırakmadılar. Hayvanlara ve ele geçirdikleri kentlerdeki mallara ise el koydular. Hiç kimseyi sağ bırakmadan hepsini yok ettiler. Bütün kentleri ele geçirdiler ve her kenti, erkek, kadın ve çocuklarla birlikte, tümüyle yok ettiler".

> "Sonra RAB'be yalvardım: Ya Rab Yahve, büyüklüğünü ve güçlü elini bana göstermeye başladın. Gökte ve yerde senin yaptığın yüce işleri yapabilecek başka bir tanrı yok! İzin ver de Şeria Irmağı'ndan geçip karşı yakadaki o verimli ülkeyi, o güzel dağlık bölgeyi ve Lübnan'ı göreyim. Ama RAB sizin yüzünüzden bana öfkelendi, yalvarışıma kulak asmadı. Bana, 'Yeter artık!' dedi, 'Bir daha bu konudan söz etme bana. Pisga Dağı'na çık. Batıya, kuzeye, güneye, doğuya bak. Gözlerinle gör. Çünkü Şeria Irmağı'ndan geçmeyeceksin. Yeşu'ya görev ver. Onu güçlendir ve yüreklendir. Çünkü bu halk Şeria Irmağı'ndan onun önderliğinde geçecek. Göreceğin toprakları halka o miras olarak verecek. Böylece Beyt-Peor'un karşısındaki vadide kaldık" (Tevrat, Yasa Kitabı; 3: 23-29).

Fakat "İsrail halkı bütün bunlara karşın RAB'be güvenmedi". RAB de "onların yüzünüzden Musa'ya da öfkelenerek" onu uğruna onca fedakârlık ve çile çektiği vaat edilmiş "o ülkeye girmeme" cezasına çarptırdı. Daha kötüsü o ülkeyi uzaktan görecek ama giremeyecekti. Musa ise Tanrı RAB'bin İsrail halkını her türlü suç ve günahından dolayı sürekli affetmesine ve Yahve sıfatına güvenerek "Ya Rab Yahve, büyüklüğünü ve güçlü elini bana göstermeye başladın. Gökte ve yerde senin yaptığın yüce işleri yapabilecek başka bir tanrı yok! İzin ver de Şeria Irmağı'ndan geçip karşı yakadaki o verimli ülkeyi, o güzel dağlık bölgeyi ve Lübnan'ı göreyim" diyerek "RAB'be yalvardı". Ama Yahve, İsrail halkının tüm günahının bedelini önderleri olan Musa'ya ödeterek "halkı yüzünüzden ona da öfkelendi, yalvarışlarına kulak asmadı. Ona 'Yeter artık! Bir daha bu konudan söz etme bana. Pisga Dağı'na çık. Batıya, kuzeye, güneye, doğuya bak. Gözlerinle gör. Çünkü Şeria Irmağı'ndan geçmeyeceksin" dedi. Suç ortak idi ama ceza kişiseldi, suç işlemek halka, diyet ödemek Musa'ya düşmüştü. Tıpkı kardeşi Harun

gibi. Eski Tanrı RAB ne suçu ne de suçluyu affederdi. Yeni Tanrı Yahve suçu affeder ama suçluyu cezalandırırdı. Bu yüzden Musa'nın suçu affedilmiş ama Musa affedilmemişti.

3. Kral Musa; Hikmet ve Adalet: "Gerçekten bilge ve anlayışlı bir halk olmak için size öğrettiğim kurallara, ilkelere kulak verin".

Musa, Tanrı RAB'in halkına sunduğu zaferleri tek tek açıkladıktan sonra siyasi bir önder, bilge bir kral olarak onlara şu tavsiyelerde bulunur:

> "Şimdi, ey İsrail, size öğrettiğim kurallara, ilkelere kulak verin. Yaşamak, ülkeye girmek ve atalarınızın Tanrısı RAB'bin size vereceği toprakları mülk edinmek için bunlara uyun. Size verdiğim buyruklara hiçbir şey eklemeyin, hiçbir şey çıkarmayın. Ama size bildirdiğim Tanrınız RAB'bin buyruklarına uyun. İşte, Tanrım RAB'bin buyruğu uyarınca size kurallar, ilkeler verdim. Öyle ki, mülk edinmek için gideceğiniz ülkede bunlara uyasınız. Onlara sımsıkı bağlanın. Çünkü ne denli bilge ve anlayışlı olduğunuzu uluslara bunlar gösterecek. Bu kuralları duyunca, uluslar, 'Bu büyük ulus gerçekten bilge ve anlayışlı bir halk!' diyecek. Tanrımız RAB her çağırdığımızda bize yakın olur. Tanrısı kendisine böylesine yakın olan başka bir büyük ulus var mı? Bugün size verdiğim bu yasa gibi adil kuralları, ilkeleri olan başka bir büyük ulus var mı? RAB bana mülk edinmek için gideceğiniz ülkede uymanız gereken kuralları, ilkeleri size öğretmemi buyurdu. Öyle ki, kendiniz için erkek ya da kadın, yerde yaşayan hayvan ya da gökte uçan kuş, küçük kara hayvanı ya da aşağıda suda yaşayan balık suretinde, heykel biçiminde put yaparak yoldan sapmayasınız. Gözlerinizi göklere kaldırıp güneşi, ayı, yıldızları - bütün gök cisimlerini - görünce sakın aldanmayın; eğilip onlara tapmayın... Çünkü Tanrınız RAB yakıp yok eden bir ateştir; kıskanç bir Tanrı'dır" (Tevrat, Yasa Kitabı; 4: 1-45).

Musa, Tanrı RAB'in halkına sunduğu zaferleri tek tek açıkladıktan ve kendi misyonunu yani "Tanrı RAB'bin buyruğu uyarmca halkına kurallar, ilkeler vermek" görevini ifade ettikten sonra halkının kutsal ve üstün olmasının gerekçesi olarak da bu kural ve ilkelere uymayı emreder. Onları diğer uluslardan ayrıcalıklı ve üstün kılan şey kutsallıktan öte bu kuralların varlığıdır. Çünkü "bu kuralları duyunca, diğer uluslar, 'bu büyük ulus gerçekten bilge ve anlayışlı bir halk!" diyerek onların hükümranlığı altına girecektir. İsrail halkı "yaşamak, ülkeye girmek ve atalarının Tanrısı RAB'bin onlara vereceği toprakları mülk edinmek için bunlara mutlaka uyması" gerekmektedir. Kutsal İsrail ulusunu diğer uluslardan ayıran en önemli farklar da bunlardır. Çünkü "Tanrıları RAB her çağırdıklarında onlara yakın olan, Tanrının onlara verdiği bu yasalar gibi adil kuralları, ilkeleri olan

başka bir büyük ulus" yoktur. Tanrı RAB İsrail halkını yüceltmek için "Mısır'da gözlerinizin önünde onlar için yaptığı gibi denemelerle, belirtilerle, şaşılası işlerle, savaşla, güçlü elle, kudretle, büyük ve ürkütücü olaylarla destekledi; yapılan her türlü ihanetten sonra gidip başka uluslardan kendine bir ulus almaya kalkışmadı; O halkını yola getirmek için gökten onlara sesini duyurup onlarla konuştu; yeryüzünde onlara büyük ateşini gösterdi; ateşin içinden onlara sözlerini duyurdu; İsraillilerin atalarını sevdiği ve onların soyunu seçtiği için onları büyük gücüyle Mısır'dan kendisi çıkardı; onlardan daha büyük, daha güçlü ulusları onların önünden kovdu, onlarm ülkelerine girmelerini sağladı, mülk edinmeleri için o ülkeleri onlara verdi".

"Ülkede uzun zaman oturduktan, çocuk ve torun sahibi olduktan sonra yoldan sapar, kendinize herhangi bir şeyin suretinde put yapar, Tanrınız RAB'bin gözünde kötü olanı yaparak onu öfkelendirirseniz, bugün size karşı yeri göğü tanık gösteririm ki, mülk edinmek için Şeria Irmağı'ndan geçip gideceğiniz ülkede kesinlikle ve çabucak öleceksiniz. Orada uzun süre yaşamayacak, büsbütün yok olacaksınız. RAB sizi başka halkların arasına dağıtacak. RAB'bin sizi süreceği ulusların arasmda sayıca az olacaksınız. Orada görmeyen, duymayan, yemeyen, koku almayan, insan eliyle yapılmış, ağaçtan, taştan tanrılara tapacaksınız. Ama Tanrınız RAB'bi arayacaksınız. Bütün yüreğinizle, bütün canınızla O'na yönelirseniz, O'nu bulacaksınız. Sıkıntıya düştüğünüzde ve bütün bu olaylar başınıza geldiğinde, sonunda Tanrınız RAB'be dönecek, O'nun sözüne kulak vereceksiniz. Çünkü Tanrınız RAB acıyan bir Tanrı'dır. Sizi bırakmaz, yok etmez ve atalarınıza ant içerek yaptığı antlaşmayı unutmaz... Hiçbir tanrı Tanrınız RAB'bin Mısır'da gözlerinizin önünde sizin için yaptığı gibi denemelerle, belirtilerle, şaşılası işlerle, savaşla, güçlü elle, kudretle, büyük ve ürkütücü olaylarla gidip başka bir ulustan kendine bir ulus almaya kalkıştı mı? Bu olaylar Yahve'nin Tanrı olduğunu ve O'ndan başkası olmadığını bilesiniz diye size gösterildi. O sizi yola getirmek için gökten size sesini duyurdu. Yeryüzünde size büyük ateşini gösterdi. Ateşin içinden size sözlerini duyurdu. Atalarınızı sevdiği ve onların soyunu seçtiği için sizi büyük gücüyle Mısır'dan kendisi çıkardı. Amacı sizden daha büyük, daha güçlü ulusları önünüzden kovmak, onların ülkelerine girmenizi sağlamak, bugün olduğu gibi mülk edinmeniz için ülkelerini size vermekti. Bunun için, bugün Yahve'nin yukarıda göklerde, aşağıda yeryüzünde Tanrı olduğunu, O'ndan başkası olmadığını bilin ve bunu aklınızdan çıkarmayın. Size ve sizden sonra gelen çocuklarınıza iyilik sağlaması ve Tanrınız RAB'bin sonsuza dek size vereceği bu topraklarda uzun yıllar yaşamanız için bugün size bildirdiğim RAB'bin kurallarına, buyruklarına uyun'. Mısır'dan çıktıktan

sonra Musa'nın İsrailliler'e bildirdiği yasalar, kurallar, ilkeler bunlardır" (Tevrat, Yasa Kitabı; 4: 1-45).

Tanrı RAB'in İsrail halkına verdiği tüm nimet ve yardımların karşılığında İsrail halkından istenen tek bir şey ve istenmeyen tek bir şey vardı. İstenen şey; "Yahve'nin yukarıda göklerde, aşağıda yeryüzünde Tanrı olduğunu, O'ndan başkası olmadığını bilmek" ve istenmeyen şey: "kendileri için erkek ya da kadın, yerde yaşayan hayvan ya da gökte uçan kuş, küçük kara hayvanı ya da aşağıda suda yaşayan balıklardan, göklerdeki güneş, ay, yıldızlar, bütün gök cisimlerinden veya onlarm suretinde, heykel biçiminde putlar yapmamak, eğilip onlara tapmamak". Çünkü Tanrı RAB tıpkı insanlar gibi hatta onlardan daha kuvvetli bir şekilde "kıskanç", "öfkeli", "intikamcı", "tuzakçı", "hasis", "yakıp yok eden bir ateş gibi sinirlidir". Ama kurallarına uyulduğunda ise "acıyan bir Tanrı'dır". Çünkü "onlar, Tanrı RAB'bin çocuklarıdır". Bu yüzden Tanrı RAB'bin tek bir "amacı vardır. O da kendi ulusundan (çocuklarından) daha büyük, daha güçlü ulusları önlerinden kovmak, onlarm ülkelerine girmelerini sağlamak, bugün olduğu gibi her zaman mülk edinmeleri için diğer ulusların ülkelerini kendi ulusuna vermektir". Başka ulusların "hiçbir tanrısı bunları yapmaz". O, ulusu en büyük olduğu için "en büyük Tanrıdır". Çünkü O, halkının kutsallık hiyerarşisinde sadece en tepedeki Tanrı RAB'bi değil aynı zamanda soy kütüğü hiyerarşisinde de "çocuklarının/soyunun" ilk "BABA/ATA"sıdır.

4. Peygamber Musa; On Buyruk; Suç ve Ceza: "Unutmayın! Tanrımız RAB bizimle bir antlaşma yaptı".

Musa, bir dini cemaatin önderi, bir topluluğun lideri ve bir ulusun kralı olarak onlara birçok kural, ilke ve ahlaki nasihatlerde bulundu. Fakat Musa'nın asıl misyonu kutsal halkın peygamberi olarak Tanrı RAB ile halkı arasında yapılan "dini toplum sözleşmesi" ilkelerini tekrar tekrar hatırlatmaktı. Bu ilkeler aynı zamanda kuşaklar boyunca nesilden nesile aktarılarak dini bir manifesto niteliğinde olan "On Buyruk"tan oluşmaktaydı:

> "Musa bütün İsrailliler'i bir araya toplayarak şöyle dedi: 'Ey İsrail, bugün size bildireceğim kurallara, ilkelere kulak verin! Onları öğrenin ve onlara uymaya dikkat edin! Tanrımız RAB Horev Dağı'nda bizimle bir antlaşma yaptı. RAB şöyle seslendi: 'Seni Mısır'dan, köle olduğun ülkeden çıkaran Tanrın Yahve benim. Benden başka tanrın olmayacak. Kendine yukarıda gökyüzünde, aşağıda yeryüzünde ya da yer altındaki sularda yaşayan herhangi bir canlıya benzer put yapmayacaksın. Putların önünde eğilmeyecek, onlara tapmayacaksın. Çünkü ben, Tanrın Yahve, kıskanç bir Tanrı'yım. Benden nefret edenin babasının işlediği günahın hesabını

çocuklarından, üçüncü, dördüncü kuşaklardan sorarım. Ama beni seven, buyruklarıma uyan binlerce kuşağa sevgi gösteririm. Tanrın Yahve'nin adını boş yere ağzına almayacaksın. Çünkü Yahve, adını boş yere ağzına alanları cezasız bırakmayacaktır. Tanrın RAB'bin buyruğu uyarınca Şabat Günü'nü tut ve kutsal say. Altı gün çalışacak, bütün işlerini yapacaksın. Ama yedinci gün bana, Tanrın RAB'be Şabat Günü olarak adanmıştır. O gün sen, oğlun, kızın, erkek ve kadın kölen, öküzün, eşeğin ya da herhangi bir hayvanın, aranızdaki yabancı hiçbir iş yapmayacaksınız. Öyle ki, senin gibi erkek ve kadın kölelerin de dinlensinler. Tanrın RAB'bin buyruğu uyarınca annene, babana saygı göster. Öyle ki, ömrün uzun olsun ve Tanrın RAB'bin sana vereceği ülkede üzerine iyilik gelsin. Adam öldürmeyeceksin. Zina etmeyeceksin. Çalmayacaksın. Komşuna karşı yalan yere tanıklık etmeyeceksin. Komşunun karısına kötü gözle bakmayacaksın. Komşunun evine, tarlasına, erkek ve kadın kölesine, öküzüne, eşeğine, hiçbir şeyine göz dikmeyeceksin. Bunları halka sen öğreteceksin. Öyle ki, mülk edinmek için kendilerine vereceğim ülkede hepsine uysunlar. Tanrınız RAB'bin size buyurduklarına uymaya özen gösterin. Onlardan sağa sola sapmayın. Tanrınız RAB'bin size buyurduğu yollarda yürüyün. Öyle ki, mülk edineceğiniz ülkede sağ kalasınız, başarılı ve uzun ömürlü olasınız" (Tevrat, Yasa Kitabı; 5: 1-33).

Musa, halkına "On Buyruk"u ciddiyetle hatırlattıktan sonra asıl konuya girerek yani bu buyruklara uyulması halinde elde edilecek umutlar ve uyulmaması halinde karşılaşılacak korku ve tehditleri sıralar:

"Tanrınız RAB mülk edinmek üzere gideceğiniz ülkeye sizi götürdüğünde, önünüzden birçok ulusu, sizden daha büyük ve daha güçlü yedi ulusu kovacak. Tanrınız RAB bu ulusları elinize teslim ettiğinde, onları bozguna uğrattığınızda, tümünü yok etmelisiniz. Bu uluslarla antlaşma yapmayacaksınız, onlara acımayacaksınız. Kız alıp vermeyeceksiniz. Kızlarınızı oğullarına vermeyeceksiniz; oğullarınıza da onlardan kız almayacaksınız. Çünkü onlar oğullarınızı beni izlemekten saptıracak, başka ilahlara tapmalarına neden olacaklardır. O zaman RAB size öfkelenecek ve sizi çabucak yok edecek. Onlara şöyle yapacaksınız: Sunaklarını yıkacak, dikili taşlarını parçalayacak, Tanrıça Aşera'yı simgeleyen sütunlarını devirecek, putlarını yakacaksınız. Siz Tanrınız RAB için kutsal bir halksınız. Tanrımz RAB, öz halkı olmanız için, yeryüzündeki bütün halkların arasından sizi seçti. RAB'bin sizi sevmesinin ve seçmesinin nedeni öbür halklardan daha kalabalık olduğunuzdan değil. Siz sayıca öbür halklardan azdınız. RAB size sevgisini göstermek ve atalarınıza ant içerek verdiği sözü yerine getir-

> mek için güçlü eliyle sizi Mısır'dan çıkardı; köle olduğunuz ülkeden, Mısır Firavunu'nun elinden sizi kurtardı. Tanrınız RAB'bin Tanrı olduğunu bilin. O güvenilir Tanrı'dır. Kendisini sevenlerin, buyruklarına uyanların bininci kuşağına kadar antlaşmasına bağlı kalır, sevgisini gösterir. Kendisinden nefret edenlere ise üzerlerine yıkım göndererek karşılık verir. RAB kendisinden nefret edene karşılık vermekte gecikmeyecek. Öbür halklardan daha çok kutsanmış olacaksınız. Erkekleriniz, kadınlarınız, hayvanlarınız arasında döl vermeyen olmayacak. RAB her türlü hastalığı sizden uzaklaştıracak. Mısır'da gördüğünüz korkunç hastalıklardan hiçbirini size vermeyecek. Bütün bu hastalıkları sizden nefret edenlere verecek. Tanrınız RAB'bin elinize teslim edeceği halkların tümünü yok edeceksiniz. Onlara acımayacaksınız. İlahlarına tapmayacaksınız. Çünkü bu sizin için tuzak olacaktır... Onlarm putları iğrençtir. Bu iğrenç şeyleri evinize getirmeyeceksiniz, yoksa siz de onlar gibi yok olursunuz. Onlardan çok nefret edecek, tiksineceksiniz; çünkü onlar yok olmaya mahkûmdur" (Tevrat, Yasa Kitabı; 7: 1-26).

Tanrı RAB, kutsal halkına Musa aracılığıyla nimetlerini tek tek sıraladıktan sonra kendilerini diğer ulusların dinlerinden, ilahlarından, kültürlerinden ve ritüellerinden de soyutlamaya çalışır. Bu yüzden onları bütün uluslar içinde ama onlardan ayrı yaşamaya icbar eder. Bunu da onlardan üstün olmalarından dolayı yapar. Bu üstün ulus kendini ari/temiz/steril/hijyenik tutmak için diğer uluslarla mümkün mertebe hiçbir diyalog, antlaşma, tartışma vb. içine girmeyeceklerdir. Çünkü bunlar ancak eşitler arasında yapılacak ilişkilerdir. Oysa İsrail halkı "Tanrı RAB için kutsal bir halktır. Tanrı RAB'bin öz halkıdır. Yeryüzündeki bütün halkların arasından seçilen üstün halktır. Rab'bin öz çocuklarıdır. Güçlü eliyle bir babanın çocuklarını koruyup gözettiği gibi murakabe ettiği bir halktır. RAB'bin en sevdiği halktır". Onlar kendiliğinden temiz bir halk olduğu için onlara bulaşan tüm pislik ve kötülükler diğer uluslardan bulaşmaktadır. Doğal olarak bu seçkin kutsal halkın diğer uluslarla ilişkisi eşitlik değil efendi-köle, kutsal-lanetli, üstün-alçak, seçilmiş-aşağılanmış, temiz-kirli, Tanrı kompleksi-kul kompleksi ilişkisi olacaktır. Onlar uluslararasında üstün olduğu için uluslararası ilişkilerin eşitliğe dayalı uluslararası hukukunun da üstündedirler. Bu yüzden Tanrının ulusu "diğer uluslarla asla antlaşma yapmayacak, onlara acımayacak, kız alıp vermeyecek, onların sapık inançlarına tevessül etmeyecek, onlarm sunaklarını yıkacak, dikili taşlarını parçalayacak, Tanrıları simgeleyen sütunlarını devirecek, putlarını yakacak, onların tümünü yok edecek, tuzaklarına düşmeyecek, onlardan ve onlara ait her şeyden nefret edip tiksinecektir". "Yoksa kutsal halk da onlar gibi yok olacaktır. Çünkü onlar yok olmaya mahkûmdur". Üstün ulusun diğer aşağılık uluslar gibi

yok olmamasının anahtarı yani her şeye ve her şeyde uygulanacak temel kıstas/mikyas/yöntem olan diyalektik çatışma ilkeleri de Tanrı RAB tarafından ilan edilmiştir; kutsallık ve lanet:

"Şimdi, ey İsrail halkı, Tanrınız RAB sizden ne istiyor? Yalnız şunu istiyor: Tanrınız RAB'den korkun, O'nun yollarında yürüyün, O'nu sevin; bütün yüreğinizle, bütün canınızla O'na kulluk edin; üzerinize iyilik gelsin diye bugün size bildirdiğim buyruklarına, kurallarına uyun. RAB atalarınızı sevdi, onlara bağlandı. Bugün olduğu gibi, onların soyu olan sizleri bütün halkların arasından seçti" (Tevrat, Yasa Kitabı; 10: 12-15). "Bakın, bugün önünüze kutsamayı ve laneti koyuyorum: Bugün size bildirdiğim Tanrınız RAB'bin buyruklarına uyarsanız kutsanacaksınız. Ama Tanrınız RAB'bin buyruklarını dinlemez, bilmediğiniz başka ilahların ardınca giderek bugün size buyurduğum yoldan saparsanız, lanete uğrayacaksınız. Bu yüzden size bildirdiğim bütün kurallara, ilkelere uymaya dikkat edin" (Tevrat, Yasa Kitabı; 11: 26-32).

Tanrı RAB, İsrail halkının "önüne" iki tercih "koymaktadır". Bu iki tercih ilahi iradenin tüm ilişkilerde halkının korunması ve yanında olmasının da şartlarını oluşturur. İlahi seçkin bir cemaatin her şeye ve her şeyde esas alacağı temel diyalektik yasaları da bu iki yol belirleyecektir. Bir tarafta "kutsama" yolu diğer tarafta ise "lanetlenme" yolu vardır. Eğer İsrail halkı "Tanrıları RAB'bin buyruklarına uyarsa kutsanacak. Ama Tanrıları RAB'bin buyruklarını dinlemez, başka ulusların ve onların ilahlarının ardınca giderek onlara buyurduğu yoldan saparlarsa lanete uğrayacaklardır".

M. MUSA'NIN ÖLÜMÜ: YASAK MEYVE ve KAHIR YÜKLÜ 'VEDA'

Tanrı RAB, artık İsrail halkı ile kendi arasında buyruklarını aktarma, halkını yönetme ve vaat edilmiş topraklara halkını götürme görevleriyle donattığı Musa'nın ölüm vaktinin geldiğine karar vermişti. Musa görevini yerine getirmiş halkını vaat edilmiş topraklara ulaştırmıştı. Bu denli uzun ve meşakkatli bir yolculuğa rağmen "Musa'nın ne gözleri zayıflamıştı, ne de gücü tükenmişti". Fakat Tanrı RAB, hala "halkının yanında kardeşi Harun ile birlikte kendisine güvenmemesini" unutmamış Musa'yı affetmemişti. Bu yüzden ona bir insana verilebilecek en büyük cezayı yani uğruna onlarca yıl çöllerde çile çektiği yeryüzü cennetini yasaklamıştı. Musa, "atalarına vaat edilmiş o kutsal ülkeyi görecek ama oraya gidemeyecekti". Tıpkı atası Adem'in cezası gibi "o meyveyi her an görecek ama dokunamayacak, dokunacak ama yiyemeyecekti". Üstelik Musa kendisinden önceki peygamberlerden çok azma ve kendisinden sonra gelecek peygamberlerden ise

hiçbirine nasip olmayan bir ayrıcalıkla "RAB'bin yüz yüze görüştüğü bir peygamberdi". Fakat Musa'nın günahı Tanrı RAB'bin halkını o denli aşırı bir şekilde kutsamasına, yüceltmesine, günahlarını affetmesine güvenip halkı ile Tanrısı arasında kaldığında tercih olarak halkını seçmesi idi. Bu suç iyi niyetin suiistimal edilmesi idi. Bunu halkı yapabilirdi ama Musa asla yapamazdı. Musa, iyi niyetin sınırının suiistimal olduğunu, onun da sınırının vaat edilmiş toprakların sınırı olduğunu böylece anladı. İtirazlarından da anlaşıldığı gibi ilk önce Tanrının istek ve iradesini Musa bile anlamamıştı. Tanrı İsrail halkı için topraklar vaat etmişti Musa için değil. O'nun yaşayacağı topraklar bu dünyanın değerleri ile asla denk tutulamazdı. Yeryüzünde vaat edilmiş topraklar veya toprak vaadi için mücadele ettikçe gökyüzü egemenliğindeki topraklar kaybedilecekti. Yeryüzünde vaat edilen tüm topraklardan vazgeçmedikçe gökyüzünde toprak talebi asla mümkün olmayacaktı. Musa ve İsrail halkının vaat edilmiş topraklara yaptığı vaat yolculuğunun asıl amacı da bu idi: Bizzat vaat etmeye, vaat edilmeye ve vaat edilmiş olana vaat eden adına vazgeçmek.

Tanrı RAB, Musa'ya tamamlaması gereken son dört görev daha verdi. Bu görevlerden ilki bir toplumsal önder, bir cemaat lideri olarak kendisinin halkı ve halkının geleceği ile ilgili düşüncelerinin onlara açıklanması idi:

> "RAB Musa'ya şöyle seslendi: 'Yakında ölüp atalarına kavuşacaksın. Bu halk da gideceği ülkenin ilahlarına bağlanıp bana hainlik edecek. Beni bırakacak, kendileriyle yaptığım antlaşmayı bozacaklar. O gün onlara öfkeleneceğim, onları terk edeceğim. Yüzümü onlardan çevireceğim. Başkalarına yem olacaklar, başlarına sayısız kötülükler, sıkıntılar gelecek. O gün, 'Tanrımız bizimle olmadığı için bu kötülükler başımıza geldi' diyecekler. Başka ilahlara yönelmekle yaptıkları kötülük yüzünden o gün kesinlikle onlardan yüzümü çevireceğim. Şimdi kendiniz için şu ezgiyi yazın ve İsrailliler'e öğretin; onu okusunlar. Öyle ki, bu ezgi İsrailliler'e karşı benim tanığım olsun. Onları atalarına ant içerek söz verdiğim süt ve bal akan ülkeye getirdiğimde, yiyip doyacaklar; semirince başka ilahlara yönelip onlara tapacaklar. Beni tepecek, antlaşmamı bozacaklar" (Tevrat, Yasa Kitabı; 31: 14-20).

Tanrı RAB, Musa'ya halkının geleceği ve doğasına ilişkin bir takım şikâyetlerde bulunur. Ona halkının kendisinden önce ne ise sonra da aynı olacağına dair öngörülerde bulunur. Tanrı "RAB Musa'ya yakında ölüp atalarına kavuştuktan sonra arkasında bıraktığı halkının da gideceği ülkenin ilahlarına bağlanıp kendisine hainlik edeceğini, kendisini bırakıp onlarla yaptığı antlaşmayı bozacaklarını, kendisinin de onlara öfkelenip onları terk edeceğini, yüzünü onlardan çevireceğini, bu nedenle halkının başka ulusla-

ra yem olacaklarını, başlarına sayısız kötülükler ve sıkıntılar geleceğini, söz verdiği süt ve bal akan ülkeye gittiklerinde orada yiyip içip doyup semirince başka ilahlara yönelip onlara tapacaklarını, kendisini tepip antlaşmalarını bozacaklarını" haber verir. Bu yüzden Musa için arkasında bıraktığı şeyler için üzülecek bir şey de yoktur. Aslmda Tanrı RAB olmuş, olan ve olacak olan üzerinden Musa'yı teselli etmektedir. Bu teselli üzerine Musa İsrail halkına umut ve korku arasmda bir veda konuşması yapar:

> "Musa İsrailliler'e şöyle dedi: 'Yüz yirmi yaşındayım. Bundan böyle size önderlik edemem. Üstelik RAB bana, 'Şeria Irmağı'nın karşı yakasma geçmeyeceksin' dedi. Tanrınız RAB önünüzden geçecek. Bu ulusları önünüzden yok edecek. Ülkelerini mülk edineceksiniz. Daha sonra Musa yasaları yazıp RAB'bin Antlaşma Sandığı'nı taşıyan Levili kâhinlere ve bütün İsrail ileri gelenlerine verdi. Sonra onlara şöyle buyurdu: 'Her yedi yılın sonunda, bu Yasa'yı onlara okuyacaksınız. Öyle ki, herkes duyup öğrensin, Tanrınız RAB'den korksun. Bu Yasa'nın bütün sözlerine uymaya dikkat etsin" (Tevrat, Yasa Kitabı; 31: 1-12).

Musa'nın ikinci görevi, bir dini öncü peygamber olarak kutsal sınıf olan Levililer'e Yasa hükümlerinin ve sandığının emanet edilmesidir. Emanete ihanet edileceğini bile bile:

> "Musa Yasa'nın sözlerini eksiksiz olarak kitaba yazmayı bitirince, RAB'bin Antlaşma Sandığı'nı taşıyan Levililer'e şu buyruğu verdi: 'Bu Yasa Kitabı'nı alın, Tanrınız RAB'bin Antlaşma Sandığı'nın yanına koyun. Orada size karşı bir tanık olarak kalsın. Çünkü sizin başkaldıran, dikbaşlı kişiler olduğunuzu biliyorum. Bugün ben sağken, aranızdayken bile RAB'be karşı geliyorsunuz; ölümümden sonra daha ne kadar çok başkaldıracaksınız. Oymaklarınızın bütün ileri gelenlerini, görevlilerinizi bana getirin. Bu sözleri onlara duyuracağım. Yeri göğü onlara karşı tanık tutacağım. Ölümümden sonra büsbütün yozlaşacağınızı, size buyurduğum yoldan sapacağınızı biliyorum. Son günlerde kötülüklerle karşılaşacaksınız. Çünkü RAB'bin gözünde kötü olanı yapacak ve yaptıklarınızla O'nu öfkelendireceksiniz" (Tevrat, Yasa Kitabı; 31: 24-29).

Musa, bilmekteydi ki kolektif Tanrı kompleksinin kaynağı kul kompleksleri idi. Liderlerin tanrısallaştıkça halkın kullaşacağını, onlar yüceltildikçe halkın aşağılanacağını, onların Tanrı kompleksi üstünlük gücüne dönüştükçe halkın kul kompleksinin köleliğe dönüşeceğini çok iyi biliyordu. Musa, halkının ve onlara dini anlamda önderlik/kâhinlik eden kutsal sınıf olan Levililer'in hem doğasını ve özelliklerini bildiği, hem bir halkm önderlerinin, yol gösteren kılavuzlarının bozulduğunda tüm halkın da bozulaca-

ğını acı tecrübelerle anladığı için, hem de onları uyarmakta, korkutmakta, kendisini onlarm işleyeceği kolektif Tanrı kompleksi kaynaklı günahlara karşı şahitlikler tutarak arındırmak istediği için onlara acı nasihatlerde bulunur. Çünkü Musa yaşadığı yol hikâyesinden çıkarttığı derslerden öğrendiği üzere bu kutsal sınıf bir sınıfsal/kolektif Tanrı kompleksi içinde onların "başkaldıran, dik başlı kişiler olduğunu, kendisi sağ iken, aranızda iken bile RAB'be karşı geldiklerini, ölümünden sonra daha ne kadar çok başkaldıracakları, ölümünden sonra büsbütün yozlaşacaklarını, onlara buyurduğu yoldan sapacaklarını, RAB'bin gözünde kötü olan şeyleri yapacak ve yaptıklarıyla da O'nu öfkelendireceklerini, bu nedenle de çok büyük kötülüklerle karşılaşacaklarını" bilmektedir. Bu yüzden de Tanrı RAB huzurunda "yeri göğü onlara karşı tanık tutmakta", kendisini onlardan ve onlarm yapacağı günahlardan ve ihanetlerden ari ve beri kılmaktadır.

Musa, yaşadığı yol hikâyesinden en önemli ders olarak "yanına suç ortağı arayan tek günahın ihanet" olduğunu öğrenmişti. İnsanlar kendi ihanetlerini meşru ve masum kılmak ve kendilerini temize çıkartmak için mutlaka ortak hainler ararlar, bulurlar veya üretirlerdi. Tek başma ihanetin bedelini kimse ödemez. O kadar ki ihanetine ortak bulunduğunda hain ihanetin bedelinden kendisini temizlediği gibi ihanetini bir erdeme dönüştürebilir, hatta ihaneti kural olarak ilan bile edebilirdi. Bu yüzden her ihanet kendisine yeni ortak hainler yaratmak için daha büyük ihanetlere neden olur. Bu ihanetin ortaklık zinciridir. Musa, bu dersten dolayı Levililer'in yapacağı ihanetlerine kendisini ortak etmemeleri konusunda uyarır ve kendisini onlardan soyutlayarak tüm gelecek ihanetlerden temiz kalır. Musa çok iyi öğrenmiştir ki sadakat ve onur borçlanmak istemez, ihanet ve kibir de ödemek istemez. Bu yüzden onların gelecek günahlarına bile borçlanmaktan kendini beri kılmıştır. Çünkü çok iyi bilmektedir ki Tanrıyı bile bu denli günahlarına ortak eden, O'na bile insanmış gibi suç ve günah isnat eden (hırslı, kıskanç, kindar, şüpheci, taraftar, desiseci, tuzakçı, intikamcı vb.) bir halkın yeryüzünde meşrulaştıramayacağı, bunu yaparken de Tanrı ve peygamberlerinin adını kullanamayacağı hiçbir günah veya suç olmayacaktır.

Musa'nın üçüncü görevi, kutsal ulusunu yöneten, halkına çobanlık eden siyasi bir önder olarak hiyerarşik bir örgütlenme içinde yönettiği halkının kendisinden sonra vaat edilmiş topraklara onları götürmesi için varis olarak Yeşu'nun atanmasıdır. Musa bilmektedir ki en büyük tutku, hedefine ulaşınca söner. Büyük vaatler, ona layık olmayanları yükselteceği yerde aşağılatır. Bu yüzden halkının sebatının derecesinin, tutku ve vaatlerin gücüyle sınırlı olduğuna inanmaktadır ve bunu sürekli kılmak için kendi yerine bir varis atamaktadır:

"RAB'bin sözü uyarınca Yeşu size önderlik edecek. Sonra Musa Yeşu'yu çağırıp bütün İsrailliler'in gözü önünde ona şöyle dedi: 'Güçlü ve yürekli ol! Çünkü RAB'bin, atalarına ant içerek söz verdiği ülkeye bu halkla birlikte sen gideceksin. Ülkeyi miras olarak onlara sen vereceksin. RAB'bin kendisi sana öncülük edecek, seninle birlikte olacak. Seni yüzüstü bırakmayacak, terk etmeyecek. Korkma, yılma" (Tevrat, Yasa Kitabı; 31: 7-8).

Musa, kendisinin görüp ama gidemeyeceği vaat edilmiş ülkeye kendi yerine halkını götürmesi ve orada onları yönetmesi için "RAB'bin sözü uyarınca" varis olarak kutsayıp "kendisinde RAB'bin Ruhu bulunan Nun oğlu Yeşu'yu" "halkına önder" olarak atar. Çünkü Musa, "RAB'bin kutsal topluluğunun çobansız koyunlar gibi kalıp" dağılmasından korkmaktadır. Bu yüzden de halefini sürekli ve ısrarlı bir şekilde düşmanlarına ve özellikle de kendi halkına karşı uyarmaktadır: "Korkma, yılma". Düşmandan "korkma", halkından "yılma".

Musa'ya göre huzuru ve güveni kendi içinde bulamayan bir halk hiçbir yerde bulamaz. Bu yüzden korku ve yılgınlık mirasından sonra Musa, halkı için son bir umut dua mahiyetinde huzur ve güven arayışı içinde kutsamada bulunur:

"Tanrı adamı Musa, ölümünden önce İsrailliler'i kutsadı ve şöyle dedi:

Ey İsrail, sığınağın çağlar boyu var olan Tanrı'dır,

Seni taşıyan O'nun yorulmaz kollarıdır.

Düşmanı önünden kovacak ve sana, 'Onu yok et!' diyecek.

Böylece İsrail güvenlik içinde yaşayacak;

Tahıl ve yeni şarap ülkesinde, Yakup'un pınarı güvenlikte kalacak.

Gökler oraya çiy damlatacak.

Ne mutlu sana, ey İsrail! Var mı senin gibisi? Sen RAB'bin kurtardığı bir halksın.

RAB seni koruyan kalkan ve şanlı kılıcındır.

Düşmanların senin önünde küçülecek ve sen onları çiğneyeceksin" (Tevrat, Yasa Kitabı; 33: 27-29).

Musa, dördüncü ve son görev olarak da halkına ve gelecek nesillere kendisinden sonra bir anı olarak hatırlanması, ibret alınması ve dilden dile aktarılması için ezgi bırakmak istedi; "Musa o gün şu ezgiyi yazıp ezginin sözlerini eksiksiz olarak bütün İsrail topluluğuna okudu ve onlara öğretti":

"Ey gökler, kulak verin, sesleneyim; Ey dünya, ağzımdan çıkan sözleri işit!

Öğretişim yağmur gibi damlasın; Sözlerim çiy gibi düşsün,

Çimen üzerine çiseleyen yağmur gibi, Bitkilere yağan sağanak gibi.

RAB'bin adını açıklayacağım. Ululuğu için Tanrımızı övün!

O Kaya'dır, işleri kusursuzdur, Bütün yolları doğrudur.

O haksızlık etmeyen güvenilir Tanrı'dır. Doğru ve adildir.

Bu eğri ve sapık kuşak, O'na bağlı kalmadı.

O'nun çocukları değiller. Bu onların utancıdır.

RAB'be böyle mi karşılık verilir, Ey akılsız ve bilgelikten yoksun halk?

Yüceler Yücesi uluslara paylarına düşeni verip, İnsanları böldüğünde,

Ulusların sınırlarını, İsrailoğulları'nın sayısına göre belirledi.

Çünkü RAB'bin payı kendi halkıdır, Ve Yakup O'nun payına düşen mirastır.

Onu kurak bir ülkede, Issız, uluyan bir çölde buldu,

Onu kuşattı, kayırdı, Gözbebeği gibi korudu. Yuvasında yavrularını uçmaya kışkırtan,

Onların üzerinde kanat çırpan bir kartal gibi, Kanatlarını gerip onları aldı,

Ve onları kanatları üzerinde taşıdı.

Ona yalnız RAB yol gösterdi, Yanında yabancı ilah yoktu.

Onu yeryüzünün yüksekliklerinde gezdirdi, Tarlada yetişen ürünlerle doyurdu.

Onu kayadan akan balla, Çakmaktaşından çıkardığı yağla besledi.

İneklerin yağıyla, Koyunların sütüyle, Besili kuzularla, Başan cinsi en iyi koçlarla, tekelerle,

En iyi buğdayla onu besledi. Halk üzümün kırmızı kanını içti.

Yeşurun semirdi ve tepti; Doyunca yağ bağlayıp ağırlaştı,

Kendisini yaratan Tanrı'ya sırt çevirdi, Kurtarıcısını, Kaya'yı küçümsedi.

Yabancı ilahlarla Tanrı'yı kıskandırıp, İğrençlikleriyle O'nu öfkelendirdiler.

Tanrı olmayan cinlere, Tanımadıkları ilahlara,

Atalarınızın korkmadıkları, Son zamanlarda ortaya çıkan yeni ilahlara kurban kestiler.

Seni oluşturan Kaya'yı savsakladın, Seni yaratan Tanrı'yı unuttun.

RAB bunu görünce onları reddetti; Çünkü oğulları, kızları O'nu öfkelendirmişlerdi.

'Yüzümü onlardan çevirecek, Ve sonlarının ne olacağını göreceğim' dedi,

'Çünkü onlar sapık bir kuşak ve güvenilmez çocuklardır.

Tanrı olmayan ilahlarla, Beni kıskandırdılar;

Değersiz putlarıyla beni öfkelendirdiler.

Ben de halk olmayan bir halkla onları kıskandıracağım.

Anlayışsız bir ulusla onları öfkelendireceğim.

Kızgınlığım ateş gibi alevlenecek, Aşağıdaki ölüler diyarına dek yanacak.

Yeryüzünü ve ürününü yutup yok edecek. Ve dağların temellerini tutuşturacak'.

Üzerlerine kötülükler yığacağım, Oklarımı onlara karşı kullanacağım.

Kavurucu kıtlık, tüketici hastalık, öldürücü salgın, Vuracak onları.

Gönderdiğim canavarlar dişleriyle onlara saldıracak,

Toprakta sürünen zehirli yılanlar onları ısıracak.

Sokakta kılıç onları çocuksuz bırakacak; Evlerinde dehşet egemen olacak.

Delikanlısı, genç kızı, Emzikteki çocuğu, ak saçlısı ölecek.

Onları darmadağın etmeyi, İnsanlar arasından anılarını silmeyi düşündüm.

Ama düşmanın alay etmesinden çekindim" (Tevrat, Yasa Kitabı; 32: 1-43).

Musa'dan geriye kendisine böyle bir hayat yaşatan İsrail halkı için ikircikli bir ezgi kalacaktır; bir tarafta kutsama diğer tarafta lanetleme. Kimine göre ezgi kimine göre de kahır yüklü yergi:

"Düşman yanlış anlayıp da, 'Bütün bunları yapan RAB değil, Başarı kazanan biziz' demesin.

Onlar anlayışsız bir ulustur, Onlarda sezgi yoktur.

Keşke bilge kişiler olsalardı, anlasalardı, Sonlarının ne olacağını düşünselerdi!

Onların kayası kendilerini satmamış ve RAB onları ele vermemiş olsaydı,

Nasıl bir kişi bin kişiyi kovar, İki kişi on bin kişiyi kaçırırdı?

Çünkü onların kayası bizim Kayamız'a benzemez, Düşmanlarımız bu konuda yargıç olabilir.

Onların asması Sodom asmasından, Gomora bağlarındandır.

Üzümleri zehirle dolu, Salkımları acıdır.

Şarapları yılan zehiri, Kobraların öldürücü zehiridir.

'Bu kötülükleri yazmadım mı? Hazinelerimde mühürlemedim mi?

Öç benimdir, karşılığını ben vereceğim, Zamanı gelince ayakları kayacak,

Onların yıkım günü yakındır, Ceza günü hızla yaklaşıyor.

RAB halkını haklı çıkarır, Onların gücünün tükendiğini,

Köle, özgür kalmadığını görünce, Kullarına acır.

'Hani sığındığınız kaya, Hani ilahlarınız nerede?' diyecek,

'Kurbanlarınızın yağını yiyen, Dökmelik sununuzu içen, İlahlarınız hani nerede?

Kalksınlar da size yardım etsinler! Size barınak olsunlar!

Artık anlayın ki, Ben, evet Ben O'yum, Benden başka tanrı yoktur!

Öldüren de, yaşatan da, Yaralayan da, iyileştiren de Benim.

Kimse elimden kurtaramaz. Elimi göğe kaldırır ve sonsuzluk boyunca varlığım hakkı için derim ki: Parlayan kılıcımı bileyip yargılamak için elime alınca, Düşmanlarımdan öç alacağım, Benden nefret edenlere karşılığını vereceğim. Oklarımı kanla sarhoş edeceğim,

Kılıcım vurulanların, tutsakların kanıyla, Düşman önderlerinin başlarıyla ve etle beslenecek'.

Ey uluslar, O'nun halkını kutlayın, Çünkü O kullarının kanının öcünü alacak,

Düşmanlarından öç alacak, Ülkesinin ve halkının günahını bağışlayacak" (Tevrat, Yasa Kitabı; 32: 1-43).

Musa halkını kutsayıp kahırlı bir ezgi ile onlara veda ettikten sonra son bir veda olarak da yol arkadaşı Tanrı RAB'be yöneldi. "Musa Pisga Dağı'na çıktı. RAB ona bütün ülkeyi gösterdi ve ona şöyle dedi: 'İbrahim'e, İshak'a, Yakup'a, senin soyuna vereceğim diye ant içtiğim ülke budur. Ülkeyi sana gösterdim ama oraya gitmeyeceksin". Musa için artık vakit gelmiştir:

"Böylece RAB'bin sözü uyarınca RAB'bin kulu Musa orada, Moav ülkesinde öldü. Musa öldüğünde yüz yirmi yaşındaydı; ne gözleri zayıflamıştı, ne de gücü tükenmişti. O günden bu yana İsrail'de Musa gibi RAB'bin yüze görüştüğü bir peygamber çıkmadı. RAB onu Mısır'da Firavun'a, görevlilerine ve bütün ülkesine bir sürü belirtiler, şaşılası işler yapması için göndermişti. Musa İsrailliler'in gözleri önünde güçlü, büyük ve ürkütücü işler yapmıştı" (Tevrat, Yasa Kitabı; 34: 1-12).

Musa, atalarına vaat edilmiş ülkeye değil atalarının olduğu ülkeye gidecektir: ibret yüklü hayatla, yılgı yüklü yolculukla, yol yüklü hikâyeyle, keşke yüklü pişmanlıkla, isyan yüklü afla, özlem yüklü kahırla, umut yüklü korkuyla, lanet yüklü kutsallıkla...

İKİNCİ BÖLÜM

İNCİL'DE TANRI KOMPLEKSİ

"Tanrınızı denemeyeceksiniz!".

İsrail halkı, Musa'dan sonra Yeşu önderliğinde vaat edilmiş toprakları ele geçirip güç ve zenginlikle şımararak Tanrı RAB'be yine ihanet etti. Önceki kuşaklar verdikleri sözleri tutmayıp Tanrı RAB'bi sonraki kuşaklara anlatmadılar. Tanrı Rab'bin gücünü, görkemini, nimet ve yardımlarını "bilmeyen" sonraki kuşaklar ise "RAB'bin gözünde kötü olanı yaptılar ve çevrelerinde yaşayan ulusların değişik ilahlarına bağlanıp onlara tapındılar. RAB'bi terk edip onların ilahlarına tapındılar". Bu ihanetlerinin "üzerine RAB İsrail'e öfkelendi" ve efendisi oldukları kölelerinin kölesi yaptı. Fakat Tanrı RAB, İsrail halkının atalarına verdiği söz üzerine onları tamamen de yok etmedi; "onlara acıdı" ve onlara onlarca hâkimler, peygamberler, önderler, krallar ve kurtarıcılar gönderdi. Son olarak İsrail halkı yine ihanetleri yüzünden Roma'nın baskı ve zulmü altında inledikleri bir zamanda RAB onlara yine acıdı ve hem onların hem de tüm insanlığın kurtuluş "Müjdesi" olarak İsa Mesihi gönderdi.

A. İSA'NIN ÜÇLÜ ÜÇ MİSYONU

Kutsal İncil kitabı incelendiğinde İsa'nın üç misyonu olduğu görülür. İsa'nın birinci misyonu, tüm insanlıkla ilgilidir. İsa, ilk insan ve ilk günahın sahibi Adem'in kirlettiği insan doğasını temizlemek için gelmiştir. Adem'in yasak ağaçtan yemesi ile kirlenen insan ruhu ve doğası tüm insanlığı Tanrı kompleksine mahkûm etmiş ve binlerce Tanrı kompleksi örnekliği ile insanlık bozulmuştur. İsa, kirlenen ve bozulan bu günahkâr insanlığı kendi

canını ve kanını feda ederek kurtaracaktır. Bu yüzden İsa'nın birinci misyon gereği savaştığı en önemli düşman insanın doğasını bozan ve ruhunu kirleten bu Tanrı kompleksleri ile mücadeledir. İsa'nın ikinci misyonu Tanrı RAB'bin krallığını yeryüzünde inşa etmektir. Bir tarafta sevgiye dayalı "Göklerin Egemenliği", diğer tarafta ise kötülük, kibir ve nefrete dayalı şeytanın hâkim olduğu "Yeryüzünün Kötülük Egemenliği" vardır. İsa'nın görevi Tanrının kralı olduğu "Göklerin Egemenliği"ni yeryüzünde sevgi üzerinde kurmaktır. İsa, bu ikinci misyon gereği de düşman olarak başka insanların bedenlerine, ruhlarına ve hayatlarına ceberutça tahakküm eden kompleks sahibi yeryüzü tanrılarına karşı savaşacaktır. İsa'nm üçüncü misyonu ise Tanrı RAB'bin sürekli kendisine ihanet ederek başka ilahlara tapan İsrail halkını ve onlara yol gösteren din adamlarını bir kurtarıcı olarak arındırmak, içine düştükleri kirli ve günahkâr hayattan onları temizlemektir. Bu misyon gereği İsa, özellikle "göklerin egemenliğinin kapısını insanların yüzüne kapatan, ne kendileri içeri giren ne de girmek isteyenleri bırakan" din adamlarının dine, kutsallığa ve bilgiye dayalı Tanrı kompleksleri ile savaşması gerekecektir. O'nun gelişi "Göklerin Egemenliğinin" ve Tanrının Krallığının kapısmı ardına kadar açmak; O'nun "kanı, günahların bağışlanması için insanlık uğruna antlaşma kam" olmak içindir. Çünkü O, "bütün ulusların kendisinin öğrencisi olduğu bir mürebbi olarak, gökteki ve yerdeki bütün yetkilerin kendisine verildiği" Tanrın Oğludur. Tanrı değilse bile "Tanrı gibi"dir.

1. İsa'nın Birinci Misyonu; Tüm İnsanlığı İlk Günahtan Arındırmak: "Tanrının Oğlu İsa'nın kanı insanlığı bütün günahlardan arındıracaktır".

İncil'in ana konusu Tanrı kompleksine kapılarak ilk günahı işleyerek tüm insanların doğasını bozan Adem'in insanlık soyunu temizlemek ve arındırmak için gelen kurtarıcı mesih İsa'nın misyonu üzerinedir. İncil'de Adem'in yaratılışı ve ilk günah ile ilgili bilgiler yine Tevrat (Eski Ahit) kaynaklı olarak verilir. Bu yüzden İncil inancında da Adem tüm insanların atası, Havva ise annesi olarak inanılır. "Yaratan Tanrı'nın Sözü dünyasal gelişimleri düzen kapsamında bildirir, insan soyunu anaya babaya bağlar" (Yaratılış, 1: 26; 2: 7, 18, 21-28, 25). Adem'i kendi benzerliğinde ve öz niteliğinde oluşturan Tanrı, baştan sona adil bir dünya yarattı; onun tacı denilebilecek insanı da kurulu düzenin yöneticisi atadı. Tanrı'nın baş özelliği günahsız, kusursuz, ölümsüz, kısacası kutsal oluşudur. Evrenin diri egemenidir O. İnsanı özgür karar yeteneğiyle donattı, onu yaratılışa gözetici ve yönetici atadı. Yaratık Yaratan'a uyruk olacak, bu düzende anlamlı-içerikli yaşam sürecek, son-

suzluğun gönencinde olacaktır. Tanrı Adem ve Havva'yı Aden bahçesine koydu. Oradaki her ağaçtan yiyebilirler, yaşam ağacından yiyerek ölümsüz kalabilirlerdi. Ama Aden'de onların yiyemeyeceği iyiliği ve kötülüğü bilme ağacı da bulunuyordu (Yaratılış, 2: 17). Tanrı'nın saf ve günahsız yarattığı insan bu ağacın ürününden uzak durdukça daima iyiliği izleyecek, kötüyü ve kötü eylemleri bilmeyecek, kendisini bunlarla bozmayacaktır. Ama iyiyi ve kötüyü kendim kararlaştırayım iddiasıyla Tanrı kompleksine kapılıp o ağaçtan yediğinde günahlı olacak, ölecek, yargılanacaktır.

İnsanın kesin iyiyi kesin kötüden ayırt edebilmesi, daima iyiyi değerlendirip kutsallık ortamında, iyiliğe bağlılıkta karara uyması yaratık yaşamının belirgin özelliği olacaktır. İlk Tanrı kompleksi sahibi melek şeytan (iblis) da yaratıktır. Tanrı'nın katında parlak bir melek (Lusifer) iken O'nun yüceliğini kıskandı, O'ndan üstün olmaya heveslendi. Bu kibir, azgınlık ve kompleks düşüşle sonuçlandı, Tanrı'nın katından yeryüzüne atıldı; O'nun ailesinden dışlandı. İblis, Tanrı karşısında ilk Tanrı kompleksine tutulan bir asidir. Yaratan'ın kusursuz bir düzen yarattığını, insanı da bunun tacı atadığını görünce aşırı kıskançlıkla çalkalandı ve Tanrıya ihanet etti. "Yanma suç ortağı arayan tek günahın ihanet" olduğu evrensel ilke gereği de Adem ve Havva'yı Yaratanlarından koparmayı kararlaştırdı ve bunu başardı. Şeytan kendi ihanetini meşru ve masum kılmak ve kendisini temize çıkartmak için kendine ortak hainler aradı. Tek başına ihanetin bedelini ödemek istemedi. O kadar ki ihanete ortak bulduğunda Şeytan, ihanetin bedelinden kendisini temizlediği gibi ihanetini bir erdeme bile dönüştürdü. Bu yüzden her ihanet kendisine yeni ortak hainler yaratmak için daha büyük ihanetlere neden oldu. Bu ihanetin ortaklık zinciri böylece sürüp gitti. Çünkü Adem ve Havva Tanrı'nın adil buyruğunu dinleyecek yerde şeytanın yalanına kapılıp Tanrı kompleksini tüm insanların doğasına yüklediler.

Adem ve Havva'dan tüm insanlığa tevarüs eden Tanrı kompleksinin yeryüzündeki ilk yansıması Kayin'in kardeşi Habil'i iktidar çatışması ve din ayrılığı sonucu katletmesidir. Adem ve Havva Habil'in cesedini ağlayarak kucaklarken kendi eylemlerinin/günahlarının sarsıcı sonucunu anladılar. Onlardan sonra işlenecek tüm günahların bedeli de onlara yazılacaktı. Çünkü "ilk atan suç işledi". Bu yüzden İncil'de İsa günahlı bireyleri uyarır: "Bırakın onları. Körlerin gözü görmez yöneticileridir onlar. Eğer kör körü yöneltirse ikisi birden çukura yuvarlanırlar" (Matta, 15: 14). Bu anlayışa göre insanın ilk ataları Adem ve Havva'nın kendi soyuna mirası günah, ardından da ölümdür. İncil, bu günahın evrensel sarsıntısını Adem kaynaklığında tüm insanlığı sardığı ve egemen kesildiğini iddia eder. İncil'e göre, Adem

ve Havva özgür istekleriyle günah işledi, böylece kendi soyunu günahla kirletti. Adem'in yargılanışında tüm insanlık yargılandı, onun ruhsal-fiziksel ölümüyle tüm insanlık öldü. Yaratan ilk insanı topraktan yarattı, ona yaşam soluğunu üfledi. Adem'se Yaratan'ın düzenini sarstı, sınırı aştı; bunu "Tanrı gibi" olmayı özleyerek Tanrı kompleksi içinde yaptı. Tanrı Adem'i dışladı, ama yücelerden gönderdiği Mesih'i insanlığın kurtarıcısı kıldı.

Tanrı, Oğlu Mesih'i bir peygamber diye atamadı; beden kuşanan Sözü niteliğinde onayladı. Mesih topraktan yaratılmadı, erden kız Meryem'den insan olarak doğdu. O'nun yersel babası yoktur, sadece bakire annesi vardır. Bu yüzden tüm insanlığın iki temsilcisi vardır: Topraktan yaratılan Adem, yüceden gelen İsa Mesih. Birbiriyle çelişkili iki insan! Adem'le ilişkiden herkese günah, ölüm ve yargı gelir. İsa Mesih'le özdeşlikten arınma, kurtulma, diriliş ve sonsuz yaşam gelir. İnsanların doğalarındaki tercihlerini bu iki temsilci yönlendirir. Adem, günah, ölüm ve yargı temsilcisidir. Tanrı onu bencil isteklerine, kibrine ve Tanrı kompleksine yenik düşerek günah işleyen biri niteliğinde tanıtır. Tanrıya göre Adem, tüm insanlığın doğasında var olan Tanrı kompleksi kalıtımlı günahı getiren bir sorumludur. Adem tüm insanlığın yıkıcısıdır. Yeryüzünde her yaratık onun uyruğu, suçtan arınma isteği herkesin bağrındaki yakarıdır. Oysa İsa Mesih, Adem'in insanlığın adına yok ettiği tüm iyi özellikleri çarmıha çakılarak ve dirilerek geri alan kurtarıcıdır: "Ne var ki, tanrısal bağış Adem'in suç işlemesine benzemez. Bir tek kişinin suç işlemesiyle bunca insana ölüm yargısı geldiği göz önünde tutulsun. Ama Tanrı kayrasının ve armağanının bir tek insanın (İsa Mesih'in) kayrasında bunca kişi yararına bollukla dağıtılması daha da kesindir. Tanrısal armağan o tek kişinin günahı gibi değildir. Çünkü bir tek insanın suçu sonucunda saptanan yargı suçlu çıkarılma oldu. Tanrısal bağış ise bunun tersine, bir sürü suçtan sonra doğru çıkarılmayı oluşturdu. Bir tek insanın suç işlemesinin ölüm egemenliğini getirdiği ve bunun o tek kişi aracılığıyla olduğu önümüzdedir. Ama kayra bolluğunu ve doğruluk armağanını alanların bir tek kişi aracılığıyla yaşamda egemenlik sürecekleri daha kesindir" (Romalılar, 5: 15-17).

İncil'e göre, insanı çok seven Tanrı Ademoğullarını günahlı ve ölümlü temsilciden özgür kılmak için yücelerden günahsız ve ölümsüz temsilciyi gönderdi. "Adem'e ya da herhangi bir peygambere bağlı olan tıpkı onun gibi günahında kalacak, sonra da ölecek. Ama kurtarıcı Mesih'e bağlanan günahtan arıtılacak, öldükten sonra da yaşama diriltilecek. Adem ölümü getirdi; İsa Mesih ise dirilişi. Adem'le Mesih arasındaki ayrım ölümle yaşam arasındaki ayrım gibidir. İsa Mesih insanlar yerine ölüp dirilinceye

dek kurtuluş bilinmiyordu. O'nun dirilişi en parlak müjdedir. Ölüm evrensel gerçektir. Onu Adem getirdi. Diriliş de kanıtlı gerçektir. Onu ölüler arasından dirilen Mesih getirdi. Peygamberler ölü, diri olan Mesih ise yücelerdedir: "Diri olan Ben'im. Öldüm ve işte çağlar çağı diriyim. Ölümün ve ölüler ülkesinin anahtarları bendedir" (Vahiy, 1: 17). "Gökte ve yeryüzünde tüm yetki bana verilmiştir" (Matta, 28: 18). Ölüme üstün gelen Mesih her güce, yetkiye ve yargıya sahiptir. Mesih ölüp gömüldükten sonra üçüncü gün boş bir mezar bıraktı geride. Budur günahı ve ölümü yenenin özelliği. Sadece günahsız Mesih günahlı Adem'in soyunu arıtabilir. Günahlı soy için öldü, dirilerek yepyeni bir soyun başı oldu O. İnsan doğal durumda Adem'e bağlıdır. Mesih'in kurtarıcılığına ve dirilişine iman edenler bu kez O'nun bağlısı olurlar ve ölümden yaşama, kötülükten iyiliğe, günahtan sonsuz arınmaya aktarılırlar. İnsanlığı seven Tanrı tüm insanlığa böyle birini atadı. O'na iman etsinler ve kurtulsunlar diye. Bunu ise İsa'nın kanıyla sağladı[6]. Ezeli ve ebedi evrensel dilemma da Adem ile İsa arasmdaki farkın kendisini hayata yansıtma şekilleridir. Ya Tanrı kompleksi içinde tekebbür ve isyan ya da Tanrı komplekslerinden azade bir arınma ve itaat.

2. İsa'nın İkinci Misyonu; Yeryüzündeki Tanrı Komplekslerine Karşı Göklerin Egemenliğini İnşa Etmek: "Göklerin Egemenliği yaklaşmıştır".

İncil, tıpkı Tevrat gibi Tanrının insan ile arasındaki varlık ve hiçlik meselesini sık sık açıklar. Tanrının biricik varlığı karşısında yarattıkların "hiçliği", en açık olarak, Tanrının zaman dışında (öncesiz-sonrasız) oluşuna karşılık yarattıkların zaman içinde (önceli-sonralı) oluşlarmda açıklanmaktadır. Zaman içinde bulunan yaratıklar "hiç"tirler, çünkü zamanın kendisi "varlık" ile "yokluk"un bir karışımıdır. Zaman, pek bir boyutu olmayan "şimdi" ile artık var olmayan "geçmiş" ve daha var olmamış olan "gelecek" arasında bulunan, dolayısıyla da ancak hatırlama (geçmiş) ve bekleme (geleceği) biçiminde var olabilen bir şeydir. Tanrı, evreni özgür istenciyle yaratmıştır; insanı da özgür olarak yaratmıştır başlangıçta. Ama, ilk insan olan Adem bu özgürlüğü ile günah işemiştir. Yalnız iştahları yüzünden değil, Şeytan gibi, kibri yüzünden de. Bununla da insan, Tanrıdan kopmuş, düşmüştür. Bu düşme ile de, günah ortaya çıkmış ve Adem'in soyundan gelen bütün insanlara bu "İlk Günah" bir katılım olarak geçmiştir. Bu "soydan gelen günah" da insandan "günah işlememe yeteneğini" almıştır. İnsan artık günah işlemeden edemez olmuştur; insanın istenci "kötü"ye yönelmiştir bu düşme yüzünden. Bu yönelişten insam, ancak, yine Tanrınm inayeti (gratia) ile

[6] Thomas Cosmades, http://www.incilturk.com/thomas_cosmades/adem_peygamber.htm..

İsa Mesih kurtarabilir. Bu yüzden insanların kendi faydalarına olarak dünyada cezalandırılmaları gerekir ki ilk günahın kötülüğünden arınabilsin. Ceza cezalandırılanın yararınadır; onun düzelmesi, arınması içindir; ayrıca da ceza Tanrısal adaletin kendini göstermesidir, gerçekleşmesidir. Nitekim "kurtulmuşların" inayete ulaşmaları da, Tanrının iyiliğinin bir görünmesidir. İnsanlardan bir takımının kurtulması, bir takımının lanetlenmesi, Tanrı tarafından önceden belirlenmiştir. Zaten Tanrının amacı, İsa aracılığıyla zamanı gelince "seçilmişlere" seçmiş olduklarına kurtuluşu getirmektir. Kendisiyle birlikte yaşayacak olan "kurtulmuşları" Şeytan'ın takımından ayıracak kıyamete kadar sürecek olan süreci başlatmak içindir. Tanrı, yetkin bir bilgiye sahip olduktan başka O'nun gücü sınırsızdır. Tanrı, yarattığı insana kendi idealarını ve tohumlarını ekmiştir. Tanrı her bir insanı kendisine benzeterek "Tanrı gibi" yaratmış ve ruhuna "Tanrı kompleksini" üflemiştir.

Tanrı, Şeytan'ı da yaratmıştır. Fakat Şeytan daha yaratıldığı an doğruluğu yadsıyarak içindeki "Tanrı kompleksini" göstermiştir. Böyle yapmasa idi, kutsanmış meleklerle birlikte kalacaktı. Tanrı, iyiliği nedeniyle Şeytan'ı da iyi olarak yaratmıştı. Fakat onu kötülüğü yüzünden insanlara imtihan aracı kıldı. Güzelliğin gerçek anlamını çirkinlik, zengin olmanınkini yoksulluk, sağlıklı olmanınkini hastalık nedeni ile bilmek için onun kötülüğüne müsaade etti. Şeytan bir kötülük öğretmeni olarak insanların ilk atası Adem ve Havva'ya onlarm da doğasında olan Tanrı kompleksini keşfettirdi. Böylece tüm insanlığın ruhu bu kompleksle kirlenip lanetlendi. Tanrı, evreni yarattıktan sonra insanı, Adem'i ve Havva'yı yaratmıştır. Özgür irade vermiştir onlara. Ama Adem ile Havva Tanrı'nın buyruğuna uymayıp yasak meyveyi yiyince, Tanrı tarafından lanetlenip günahkâr olmuşlardır. Adem ile Havva işledikleri bu günah nedeniyle lanetlendikten sonra cennetten kovulup yer yüzüne atılırlar. Ne var ki, bu günah kalıtımsaldır, Adem ile Havva'dan çocuklarına geçmiştir. Adem ile Havva'nın işledikleri bu günahtan sonra artık insanın iradesi özgür değildir, inan özgür karar alabilme, doğru kararlar verebilme yeteneğini yitirmiştir. İnsan, artık ne yapsa yararı yok, lanetlidir, günahkârdır, yanacaktır. Meğerki Tanrı inayeti ile onu günahtan kurtarmış olsun. Adem ile Havva'dan ilk doğan insan olan Kabil günahkâr olarak doğmuştu. Bu yazgısının gereğini yaparak kardeşini öldürecektir. İkinci çocukları Habil de aynı hamurdan yaratıldığı için günahkârdı, ancak Tanrı onu lütfuyla günahtan kurtarmıştır. Böylece, insanlık başlangıcından beri, günahkâr insanlarla Tanrı'nın lütfu ile günahtan kurtarılmışlar olmak üzere, iki kampa ayrılmıştır. Yeryüzünde yaşanan hiçbir olay Tanrı iradesinin her insan ruhu için takdir ettiği ezeli çerçeveyi değiştiremez. Tanrı'nın seçkinleri, dünya kurulmadan önce belirlenmiştir. İnsanlar arasındaki asıl

savaş, Tanrıyı hor görmeye varan benlik sevgisi yani "Tanrı kompleksi" ile benliği yani tanrı kompleksini hor görmeye varan Tanrı sevgisi arasındaki mücadeledir. İncil bunlardan ilkini sonsuza kadar lanetlenmiş olanların, ikincisini Tanrının seçkin kullarından oluşan arınmış toplum olarak "Göklerin Egemenliği" şeklinde simgeleştirmiştir.

"Göklerin Egemenliği" gelecekteki Tanrı ülkesinin bütün yurttaşlarından kurulacaktır. Buna karşı olan "Yeryüzünün Kötülük Düzeni" ise Şeytan'a ve kötülüğe boyun eğmiş olanları kapsayacaktır. Yeryüzünde gelip geçen insanlık tarihi de, bu iki egemenliğin gitgide bir birlerinden ayrılmalarını sağlayan süreci gösterir. Amacı da, Tanrının eğitimi altında Tanrı ülkesini hazırlayan gelip geçici ve eksik de olsa bu ülkeyi yansıtan bir yeryüzü topluluğu kurmaktır. Günah içindeki azaptan geçerek, inayete uzanıp sonunda Tanrıda huzura kavuşan bir gelişme içindeki topluluktur bu. "Göklerin Egemenliği" insanın ruh yanını "Yeryüzünün Kötülük Düzeni" ise insanın bedensel arzu ve isteklerini temsil eder. İnsanlık tarihi bu iki egemenliğin her boyuttaki savaşıdır. Biri Tanrının ve İsa'nın diğeri ise şeytanın krallığıdır. İnsan, Adem'in günahkâr kökünden gelmiş iken; İsa ile aşılanarak, yer yüzünde iyi insan görünmüştür. Bu yüzden "Göklerin Egemenliğinin" yeryüzündeki temsilcisi İsa'dır. Böylece de insanlar da ikiye ayrılır: İsa'nın lütfuyla günahtan kurtulanlar ve günahkâr insanlar. İyi ve kötü arasındaki tarihsel çatışma sürdüğü müddetçe, her iki egemenlik de devam edecektir: ilk günahtan yani cennetten düşüşten kıyamete yani cennete dönüşe kadar.

İnsanların iyi-kötü, günahkârlık-arınma tarihi Adem ve Havva'nın işlediği ilk günahla başlar. Adem ve Havva kibir aracılığıyla Tanrı kompleksine kapılıp Tanrı'nın iradesini reddederek şeytana uymuştur. Yeryüzündeki kötülüğün kaynağı bu ilk günahtır. İnsan kendi özgür iradesi ile Tanrı'nm iradesine yeniden kavuşamaz. Çünkü insan doğasındaki Tanrı kompleksi ve onun ürünü olan kibrin getirdiği günah ve kir bunu engellemektedir. Kurtuluş ancak Oğul'un kendi özgür iradesi ile insanın Tanrı'nın iradesine yeniden kavuşabilmesi için kendisini kurban etmesi ile olanaklıdır ve bu olanak da Tanrı'nın yaratış planına uygun olarak seçilmiş olanlara verilmiştir. Bu seçilmiş olanlar, özgür iradeleri ile Mesih İsa'ya inananlar, Mesih İsa'nın onlar için Baba'ya kendisini kurban olarak sunduğu insanlardır. Mesih İsa bir kez daha gelecek ve bu seçilmiş olanları Baba'nın yaradılışın başından beri onlar için hazırladığı "Göklerin Krallığına" götürecektir. Ötekiler yani şeytanı seçenler ise lanetlenmiş bir şekilde kötülük içinde cezalandırılacaklardır. Çünkü onlar kötü ve insana çok büyük zararlar veren

Şeytanın kullarıdır. Kötü insanlarla şeytanlar arasındaki işbirliğinin kanıtları, putlara tapınmak, gizli tanıtma işaretleri olan gizli örgütlerde çalışmak, kurban kesmek, büyücülük ve falcılık yapmak, ruh çağırma ile uğraşmak, üfürükçülük yapmaktır. Oysa "Göklerin Egemenliği" adalet ve hakkaniyet içinde mükemmel olarak gerçekleştirilen bir sevgi krallığıdır. Bu krallıkta adalet ve sevgi, insan ile Tanrı arasında ve insan ile insan arasında haklı bir ilişkiler sistemi haline gelir. Bu sistemin dayandığı temel inanç ise, önce insanın, Tanrının hakkaniyete uygun ilişkiler sistemine olan iradesine iman etmesi ve ikinci olarak da Tanrının iman sahibi insanlar arasında seçme yaparak bu imanı ödüllendireceğine inanılmasıdır.

Tanrı, iman sahibi insanlar arasmda seçme yaparak, insanın günahkârlığı yüzünden bozulmuş ilişkileri hakkaniyete uygun olarak düzenlemiş olmaktadır. Aksi ise insanın şeytanın yoluna sapıp tıpkı onun gibi Tanrı kompleksi içinde zulüm ve nefret içinde kalmasıdır. Bu yol ya Tanrı ya Tanrı gibi ya da Şeytan gibi olma tercihleridir. İnsan ancak Tanrı ve Şeytan kompleksini yenerse Tanrısal kişi olur. Tanrı ve Şeytan kompleksinin kaynağı ilk günahın ürünü olan madde hırsı, mülkiyet, kölelik ve eşitsizlik/üstünlük arayışıdır. Adalet ve hakkaniyet sevgisi ile değil egemenlik ve üstünlük sevgisi ile "tahakküm etme arzusu"yla, başkalarına üstün olmak, onlara baskın çıkmak hırsıyla yaşayan günahkâr insan ancak sevgiyle, Tanrı aşkıyla, insanların aşkın nesnelerine hak ettiği değeri vermeleriyle arınabilir, kurtulabilir. Hem Tanrı yolu hem de şeytan yolu sevgi üzerine kurulmuştur. İnsan bu iki sevgiden birini tercih etmelidir. Şeytanın kötülük yolu, Tanrı'yı horlamaya varan benlik sevgisi yani Tanrı kompleksini, Tanrının iyilik yolu ise benliği yani Tanrı kompleksini horlamaya varan Tanrı sevgisi üzerine kurulmuştur. İlki kendini yüceltir, ikincisi Tanrı'yı. Çünkü birinci yol Tanrı kompleksi içinde insanlarda izzet arar, ötekinin en büyük izzeti ise vicdanını tanığı olan Tanrı'dır. Biri kendi izzetiyle başını diker ve kibirlenirken öteki Tanrı'sına benim izzetim de başımı dik tutan da sensin der. Birinde, Tanrı kompleksi içinde insan tekebbür ve tahakküm ile diğer insanlara hükümranlık sevgisiyle üstünlük kurmak ister diğerinde ise tüm insanlar birbirlerine sevgiyle hizmet eder. Biri Tanrı kompleksi içinde ruhunda canlanan kendi gücüyle zevklenirken öteki Tanrı'sına olan sevgisi yüzünden gücünü ayakları altında ezer. Biri kendini severken diğeri sadece Tanrıyı sever. Biri kendisinde kuvvetle Tanrı kompleksine kapılıp insanlara tahakküm ederken diğeri ilk günahın ezikliği içinde ruhundaki kirlerinden arınmak için sevgi, hoşgörü ve tevazua sığınır. İlki Tanrıyı Tanrı diye övmez, ona şükretmez, kendi batıl düşünceleriyle kibirlenir, yüreklerini nefretle karartır, bilgin geçinirken yani kendi akıllarını övüp gururlanırken

başkalarını aşağılarlar, fani olmayan Tanrı'nın izzetini, fani olan şeylerin suretinin benzeyişiyle değiştirirler, edebi kutsal olan Yaratan'dan çok yaratığa tapıp kulluk ederler. Buna karşılık öteki arınmış toplumda ise, insanın bilgiden, mülkten, soydan, kutsanmışlıktan vb. kaynaklı üstünlüğü yoktur. Sadece Tanrıya yakınlık vardır. Gerçek Tanrı'ya gereğince ibadet edilir ve bunun ödülü de ermişlerin, kutsal meleklerin, kutsal insanların topluluğunda aranır. "Ta ki Tanrı her şeyden her şey olsun" diye.

İşte İsa, "Tanrı her şeyden her şey olsun" diye yola çıkmıştır. Onun yolu bozulmuş kutsal İsrail halkını yeniden arındırmak ve şeytanın yoluna sapmış Tanrı komplekslerinin çeşitli yönleriyle tekebbüre düşmüş insanlığı Tanrı sevgisi ile kuşatarak yeniden Tanrının kralı olduğu "Göklerin Egemenliği" altında toplamaktır. Çünkü onun görevi "halkını günahlarından kurtarmaktır".

3. İsa'nın Üçüncü Misyonu; İsrail Halkını Günahlarından ve Kölelikten Kurtarmak: "Meryem bir oğul doğuracak. Adını İsa (İsa, RAB kurtarır demektir) koyacaksın. Çünkü halkını kurtaracak olan O'dur".

Tanrı RAB, Musa'nın ölümünün ardından İsrail halkını vaat edilmiş topraklara götürmesi için Yeşu'yu önder olarak atamış ve buyruklarını onun aracılığıyla iletmiştir. Yeşu da Tanrının emirlerini bir bir yerine getirerek önlerine çıkan tüm ulusları tahakküm altına almışlar, onları köleleştirmişler, zenginliklerine ve topraklarına el koymuşlardı. Böylece vaat edilmiş topraklara ulaşmışlardı. Fakat İsrail halkı doğalarındaki "kötülüklerden ve inatçılıktan vazgeçmediler". Ellerine güç ve saltanat geçtiğinde hemen mağlup ettikleri ulusların tanrılarını ilah ediniyor onların dinlerine uyuyorlardı:

> "Bu kuşaktan olanların hepsi ölüp atalarına kavuştuktan sonra, RAB'bi tanımayan ve O'nun İsrail için yaptıklarını bilmeyen başka bir kuşak yetişti. İsrailliler RAB'bin gözünde kötü olanı yaptılar, Baallar'a tapındılar. Kendilerini Mısır'dan çıkaran atalarının Tanrısı RAB'bi terk ettiler. Çevrelerinde yaşayan ulusların değişik ilahlarına bağlanıp onlara tapınarak RAB'bi öfkelendirdiler. Çünkü RAB'bi terk edip Baal'a ve Aştoretler'e tapındılar. Bunun üzerine RAB İsrail'e öfkelendi. Onları, her şeylerini alan yağmacıların eline teslim etti; artık karşı koyamadıkları çevredeki düşmanlarının kölesi yaptı. RAB söylediği ve ant içtiği gibi, onlara karşı olduğundan, savaşa her gittiklerinde yenilgiye uğradılar. Büyük sıkıntı içindeydiler. Sonra RAB onları yağmacıların elinden kurtaran hâkimler çıkardı. Ama hâkimlerini de dinlemediler. RAB'be vefasızlık ederek başka ilahlara tapındılar. RAB'bin buyruklarını yerine getiren ataları gibi davranma-

> dılar, onlarm izlediği yoldan çabucak saptılar. RAB onlar için ne zaman bir hâkim çıkardıysa, onunla birlikte oldu; hâkim yaşadığı sürece onları düşmanlarının elinden kurtardı. Baskı ve zulüm altında inledikleri zaman RAB onlara acıyordu. Ne var ki, hâkimleri ölür ölmez yine başka ilahlara bağlanıyor, onlara kulluk edip tapınıyorlardı. Bu yolda atalarından beter oldular. Yaptıkları kötülüklerden ve inatçılıktan vazgeçmediler. RAB bu yüzden İsrail'e öfkelenerek şöyle dedi: 'Mademki bu ulus atalarının uymasını buyurduğum antlaşmayı bozdu ve sözümü dinlemedi, ben de bu topraklarda bıraktığı ulusların hiçbirini artık önlerinden kovmayacağım. Ataları gibi özenle RAB'bin yolundan gidip gitmeyeceklerini görmek için onları bu uluslarla sınayacağım" (Tevrat, Hâkimler; 2: 10-22).

İsrail halkı, vaat edilmiş toprakları ele geçirip güç ve zenginlikle şımararak Tanrı RAB'be ihanet ettiler. Önceki kuşaklar verdikleri sözleri tutmayıp Tanrı RAB'bi sonraki kuşaklara anlatmadılar. Tanrı Rab'bin gücünü, görkemini, nimet ve yardımlarını "bilmeyen" sonraki kuşaklar ise "RAB'bin gözünde kötü olanı yaptılar, 'Baallar'a tapındılar. Kendilerini Mısır'dan çıkaran atalarının Tanrısı RAB'bi terk ettiler. Çevrelerinde yaşayan ulusların değişik ilahlarına bağlanıp onlara tapındılar. RAB'bi terk edip Baal'a ve Aştoretler'e tapındılar". Bu ihanetlerinin "üzerine RAB İsrail'e öfkelendi" ve "onları, her şeylerini alan yağmacıların eline teslim etti, karşı koyamadıkları çevredeki düşmanlarının kölesi yaptı, savaşa her gittiklerinde yenilgiye uğrattı, çok büyük sıkıntılar içine soktu". Fakat Tanrı RAB, İsrail halkının atalarına verdiği söz üzerine onları tamamen de yok etmedi; "onlara acıdı". "RAB onları yağmacıların elinden kurtaran hâkimler çıkardı. Ama hâkimlerini de dinlemediler. RAB'be vefasızlık ederek yine başka ilahlara tapındılar. RAB'bin buyruklarını yerine getiren ataları gibi davranmadılar, onların izlediği yoldan çabucak saptılar. RAB onlar için ne zaman bir hâkim çıkardıysa, onunla birlikte oldu; hâkim yaşadığı sürece onları düşmanlarının elinden kurtardı. Baskı ve zulüm altında inledikleri zaman RAB onlara acıyordu. Ne var ki, hâkimleri ölür ölmez yine başka ilahlara bağlanıyor, onlara kulluk edip tapınıyorlardı. Bu yolda atalarından beter oldular. Yaptıkları kötülüklerden ve inatçılıktan vazgeçmediler". Tanrı RAB, ne zaman İsrail halkını gönderdiği hâkimler, peygamberler, önderler, krallar ve kurtarıcılar eliyle zulüm ve kölelikten kurtarsa onlar yine azgınlık içinde Tanrı RAB'be ihanet edip başka ilahlara taptılar.

Tanrı RAB, İsrail halkına yaptıkları ihanetlere rağmen "acıdığı için" onlara Musa'dan Yeşu'ya, Otniel'den Ehut'a, Şamgar'dan Gidyon'a, Tola'dan Yair'e, Yiftah'tan İvsan'a, Elon'dan Avdon'a, Şimşon'dan Samuel'e, Saul'dan Davut'a, Süleyman'dan Yarovam'a, Rehavam'dan Yeruşalim'e, Aviyam'dan

Asa'ya, Nadav'dan Baaşa'ya, Ela'dan Zimri'ya, Omri'den İlyas'a, Mikaya'dan Yehoşafat'tan Yehu'ya, Yhoahaz'dan Yehoaş'a, Amatsya'dan Azarya'ya, Şallum'dan Manahem'e, Pekahya'dan Yotam'a, Pekah'dan Ahaz'a, Hoşea'dan Hizkiya'ya, Maneşşe'den Amon'a, Yoşiya'dan Yehoahaz'a, Yehoyakim'den Sidkiya'ya, Eyüp'den Yeramya'ya, Hezekiel'den Daniel'e, Hoşea'dan Yoel'e, Amos'tan Ovadya'ya, Yunus'tan Mika'ya, Habakkuk'tan Sefanya'ya, Hagay'dan Zekeriya'ya, Malaki'den Yahya'ya varıncaya kadar onlarca peygamberler, hâkimler, uyarıcılar, cezalandırıcılar ve sonuçta kurtarıcılar gönderdi. Ama İsrail halkı çoğu kez onları da "dinlemediler". "RAB'be vefasızlık ederek başka ilahlara tapındılar. RAB'bin buyruklarını yerine getiren ataları gibi davranmadılar, onlarm izlediği yoldan çabucak saptılar. RAB onlar için ne zaman bir hâkim çıkardıysa, onunla birlikte oldu; hâkim yaşadığı sürece onları düşmanlarının elinden kurtardı. Baskı ve zulüm altında inledikleri zaman RAB onlara acıyordu. Ne var ki, hâkimleri ölür ölmez yine başka ilahlara bağlanıyor, onlara kulluk edip tapınıyorlardı. Bu yolda atalarından beter oldular". "RAB bu yüzden İsrail'e öfkelendi. Onların topraklarda bıraktığı ulusların hiçbirini önlerinden kovmadı. Ataları gibi RAB'bin yolundan gidip gitmeyeceklerini görmek için onları bu uluslarla sınadı". Halkı da Tanrı RAB'bin güvenini, sözünü, sabrını sınadı. Sonuçta ne onlar "RAB'bin gözünde lanetlenmiş olan şeyleri işleyerek yaptıkları kötülüklerden ve inatçılıktan vazgeçtiler" ne de Tanrı RAB onlara "acıyarak kurtarıcı göndermekten vazgeçti". Son olarak İsrail halkı peygamber Malaki aracılığıyla son kez uyarıldılar:

> "RAB'bin Malaki (ulağım) aracılığıyla İsrail halkına bildirisi. RAB, 'Sizi sevdim' diyor. 'Oysa siz, 'Bizi nasıl sevdin?' diye soruyorsunuz'. Her Şeye Egemen RAB, adını küçümseyen siz kâhinlere, 'Oğul babasına, kul efendisine saygı gösterir' diyor, 'Eğer ben babaysam, hani bana saygınız? Eğer efendiysem, hani benden korkunuz? 'Oysa siz, 'Adını nasıl küçümsedik?' diye soruyorsunuz. 'Hem sunağıma murdar yiyecek getiriyor, hem de, 'Yiyeceği nasıl murdar ettik?' diye soruyorsunuz. 'RAB'bin sofrası (sunağı) küçümsenir' demenizle. Kör hayvan kurban etmek kötü değil mi? Topal ya da hasta hayvan kurban etmek kötü değil mi? Böyle bir hayvanı kendi valine sun bakalım! Senden hoşnut kalır mı, ya da seni kabul eder mi?' Böyle diyor Her Şeye Egemen RAB. 'Doğudan batıya kadar uluslararasında adım büyük olacak! Her yerde adıma buhur yakılacak, temiz sunular sunulacak. Çünkü uluslararasmda adım büyük olacak!' diyor Her Şeye Egemen RAB. 'Rab'bin sofrası murdardır, yemeği de küçümsenir' diyerek adımın kutsallığını bozuyorsunuz. Üstelik 'Ne yorucu!' diyerek bana burun kıvırıyorsunuz.' Böyle diyor Her Şeye Egemen RAB. 'Kurban olarak çalıntıyı, topalı, hastayı ge-

> tirdiğinizde, elinizden kabul mü edeyim?' diye soruyor RAB. 'Sürüsünden adadığı erkek hayvan yerine Rab'be kusurlu hayvan kurban eden aldatıcıya lanet olsun! Çünkü ben büyük bir kralım' diyor Her Şeye Egemen RAB, 'Ve uluslar adımdan korku duyacak" (Tevrat, Malaki; 1: 1-14).

Peygamber Malaki, İsrail halkını "RAB'bin gözünde lanetlenmiş olan şeyleri yapmamaları" konusunda uyardı. Onların Tanrı RAB'be verdikleri sözleri tutmalarını, sadakat ve ibadetlerini yenileyerek arınmalarını emretti. Çünkü Tanrı halkının yaşamında ve Tanrıya tapınmasında savsaklama, günahkârlık ve isyan vardı. Peygamber Malaki, İsrail halkından sonra onlara yol gösteren kahin din adamlarını da uyardı:

> "Şimdi, ey kâhinler, bu buyruk sizin içindir. Her Şeye Egemen RAB diyor ki, söz dinlemez, adımı onurlandırmaya istekli olmazsanız, üzerinize lanet yağdırıp hayırdualarınızı lanete çevireceğim. Lanetledim bile. Çünkü beni onurlandırmaya istekli değilsiniz. Soyunuzu paylayacağım. Bayramlarınızda kurban ettiğiniz hayvanların gübresini yüzünüze saçacağım. Sizi önümden atacağım. Kâhinin dudakları bilgiyi korumalı ve insanlar onun ağzından öğüt aramalı. Çünkü o Her Şeye Egemen RAB'bin ulağıdır. Ne var ki, siz yoldan saptınız ve öğrettiklerinizle birçoklarını suça sürüklediniz; Levi'yle yaptığım antlaşmayı bozdunuz'. Böyle diyor Her Şeye Egemen RAB. 'Benim yollarımı izlemediniz, yasayla ilgili konularda adam kayırdınız. Bu yüzden ben de bütün halkın önünde sizi aşağılayıp gülünç duruma düşürdüm. Hepimizin babası bir değil mi? Bizi yaratan aynı Tanrı değil mi? Öyleyse neden atalarımızın yaptığı antlaşmayı bozarak herkes kardeşine ihanet ediyor? Yahuda halkı haince davrandı. İsrail'de ve Yeruşalim'de iğrenç şeyler yapıldı: Yahuda yabancı ilahın kızıyla evlenerek RAB'bin sevdiği kutsal yeri kirletti. Bunu yapan kişi, kim olursa olsun, Her Şeye Egemen RAB'be sunular getirse bile RAB onu Yakup'un topluluğundan atsın! Tanrı sizi tek beden ve ruh yapmadı mı? Neden tek? Çünkü O kendisine özgü bir soy arıyordu. Onun için kendinize dikkat edin, hiçbiriniz gençken evlendiği karısına ihanet etmesin. İsrail'in Tanrısı RAB, 'Ben boşanmadan nefret ederim' diyor, 'Giysisinin üstüne bir de zorbalığı kuşanan kişiden de nefret ederim'. Böyle diyor Her Şeye Egemen RAB. Bunun için kendinize dikkat edin ve ihanet etmeyin. Sözlerinizle RAB'bi usandırdınız. 'O'nu neyle usandırdık?' diye soruyorsunuz. 'Kötülük yapan herkes RAB'bin gözünde iyidir, O onlardan hoşnuttur' ya da 'Hani, adalet sağlayan Tanrı nerede?' diyerek usandırdınız" (Tevrat, Malaki; 2: 1-17).

Din adamları, kâhinler ve halk Tanrıya verilmesi gereken ondalıkları vermemekle, ona doğru sunular sunmamakla hile yapıyorlardı. Tanrıya

yaptıkları her ibadet gösteriş, hile ve isyanla doluydu. Tanrının tüm buyruklarını savsaklayıcı bir küçümseme içerisinde reddediyorlardı. O'nun öğretileri uyarınca da yaşamıyorlardı. Bu yüzden peygamber Malaki hem Rab'bin yeni yolunu hazırlamak hem de büyük habercisini müjdelemek için onları uyarıyordu. Rab yolu hazırlamak ve antlaşmasını açıklamak için habercisini önünden gönderecek, sonra kendisi gelecek ve halkını cezalandırıp günahlarından arındıracaktır:

> "İşte ulağımı gönderiyorum. Önümde yolu hazırlayacak. Aradığınız Rab ansızın tapınağına gelecek; görmeyi özlediğiniz antlaşma ulağı gelecek' diyor Her Şeye Egemen RAB. Ama onun geleceği güne kim dayanabilir? O belirince kim durabilir? Çünkü o maden arıtıcının ateşi, çamaşırcının kül suyu gibi olacak; gümüş eritip arıtan gibi davranacak: Levililer'i arındırıp altın, gümüş temizler gibi temizleyecek. Böylece RAB'be doğrulukla sunular sunacaklar. Geçmiş günlerde, geçmiş yıllarda olduğu gibi, RAB Yahuda ve Yeruşalim'in sunacağı sunulardan hoşnut kalacak. Her Şeye Egemen RAB, 'Yargılamak için size yaklaşacağım' diyor, 'Büyücülere, zina edenlere, yalan yere ant içenlere, işçinin, dulun, öksüzün, yabancının hakkını çiğneyenlere, benden korkmayanlara karşı hemen tanık olacağım'. Ben RAB'bim, değişmem. Siz bunun için yok olmadınız, ey Yakup soyu! Atalarınızın günlerinden bu yana kurallarımı çiğnediniz, onlara uymadınız. Bana dönün, ben de size dönerim' diyor Her Şeye Egemen RAB... RAB'den korkup adını sayanlar için O'nun önünde bir anma kitabı yazıldı. Her Şeye Egemen RAB, 'Öz halkımı ortaya çıkardığım gün, benim olacaklar' diyor, 'Bir baba kendisine hizmet eden oğlunu nasıl esirgerse ben de onları öyle esirgeyeceğim. O zaman siz doğru kişiyle kötü kişi, Tanrı'ya kulluk edenle etmeyen arasındaki ayrımı yine göreceksiniz" (Tevrat, Malaki; 3: 1-18).

Tanrı RAB, Musa ile başladığı "yol hikâyesinde" kutsal halkı tarafından sürekli ihanete uğramaktan "usanmıştı" artık. Özellikle halkını ıslah etmesi gereken kâhinler halkından beter bir ihanet içinde idiler. Bu din adamları "göklerin egemenliğinin kapısını insanların yüzüne kapatan, ne kendileri içeri giren ne de girmek isteyenleri bırakan" bir inatçılık ve ihanetle halkını da yoldan çıkarıyorlardı. Tanrı RAB, yukarıdaki tüm örneklerle aslında Adem'den Kayin'e, Nuh halkından Lut topluluğuna, İbrahim'den Yakup'a, Yusuf'un kardeşlerinden Musa'nın Tanrıya güvenmemesine, Harun'un isyanından Levililer'in ihanetine ve Musa ile İsa arasında yaşanan tüm ihanetler, günahlar, isyanlar, savsaklamalar ve hileleri özetliyordu. Öyle ki artık Tanrı RAB de onların tüm bu ihanetleri karşısında hala "Hani, adalet sağlayan Tanrı nerede? diyerek" büyük bir pişkinlik ve aymazlık içinde ol-

malarından "usanmıştır". Bu yüzden halkını ve tüm insanlığı bu büyük günahlardan armdıracak ve kurtaracak İsa'nm (RAB kurtarır) görev vakti gelmiştir.

B. GÖKLERİN EGEMENLİĞİNİN İNŞASINDA İLK HARÇ: KUTSAL RUH

Tanrı RAB, hem İsrail halkını kutsayıp armdıracak ve onların bu hastalıklarına sıhhat verecek "Mesih"in hem de tüm insanlığı Adem'in ilk günahı yüzünden içine düştükleri Tanrı komplekslerinden kurtaracak "Müjdeci"-sinin gelme vakti olduğuna karar verdi. Artık "Göklerin Egemenliğinin Kapılarının" ardına kadar açılmasının vakti gelmişti. Artık adını bizzat RAB'bin tüm insanlığı "RAB kurtarır" anlamında koyduğu "İsa" Mesih'in gelme vaktidir: "Meryem'in rahminde oluşan Kutsal Ruh'tandır. Meryem bir oğul doğuracak. Adını İsa (RAB kurtarır) koyacaksın. Çünkü halkını günahlarından kurtaracak olan O'dur" (Matta, 1: 20-21).

1. İsa'nın Doğumu; Tanrı Komplekslerine İlk Meydan Okuma: "Çünkü Meryem'in rahminde oluşan, Kutsal Ruh'tandır".

Musa'dan sonra İsrail halkı, vaat edilmiş toprakları ele geçirip güç ve zenginlikle şımararak Tanrı RAB'be ihanet ettiler. Önceki kuşaklar verdikleri sözleri tutmayıp Tanrı RAB'bi sonraki kuşaklara anlatmadılar. Tanrı Rab'bin gücünü, görkemini, nimet ve yardımlarını "bilmeyen" sonraki kuşaklar ise "RAB'bin gözünde kötü olanı yaptılar ve çevrelerinde yaşayan ulusların değişik ilahlarına bağlanıp onlara tapındılar. RAB'lerini terk ettiler". Bu ihanetlerinin "üzerine RAB İsrail'e öfkelenmiş", "onları, her şeylerini alan yağmacıların eline teslim etmiş, karşı koyamadıkları çevredeki düşmanlarının kölesi yapmış, savaşa her gittiklerinde yenilgiye uğratmış ve çok büyük sıkıntılar içine sokmuştu". Fakat Tanrı RAB, İsrail halkının atalarına verdiği söz üzerine onları tamamen de yok etmemiş, onlara "acıdığı" için onları bu yağmacıların elinden kurtaran peygamberler, hâkimler, krallar ve kurtarıcılar göndermişti. En sonunda ise İsrail halkı dışarıdan evrensel Tanrı kompleksi Romalıların tahakkümü altında köleleşmişken ve içeride de onları günah ve hile bataklığına sürüklemiş olan kolektif Tanrı kompleksi yöneticiler, din adamları, kâhinler ve Ferisiler'in elinde kullaşmışken onlara kurtarıcı olarak İsa'yı (RAB kurtarır'ı) gönderdi. Hem de öyle bir gönderdi ki İsa'nın doğumu bile hem Romalı Tanrı komplekslerine hem de İsrailli din adamlarına bir meydan okuma şeklinde idi:

> "İsa Mesih'in doğumu şöyle oldu: annesi Meryem, Yusuf'la nişanlanmıştı. Ama evlenip birleşmelerinden önce Meryem'in Kutsal Ruh'tan gebe

kaldığı anlaşıldı. Meryem'in nişanlısı Yusuf, doğru bir adam olduğu ve onu herkesin önünde utandırmak istemediği için ondan gizlice ayrılmak niyetindeydi. Ama böyle düşünmesi üzerine Rab'bin bir meleği ona rüyada görünerek şöyle dedi: "Davut oğlu Yusuf, Meryem'i kendine eş olarak almaktan korkma. Çünkü onun rahminde oluşan, Kutsal Ruh'tandır. Meryem bir oğul doğuracak. Adını İsa koyacaksın. Çünkü halkını günahlarından kurtaracak olan O'dur. Bütün bunlar, Rab'bin peygamber aracılığıyla bildirdiği şu sözün yerine gelmesi için oldu: 'İşte, kız gebe kalıp bir oğul doğuracak. O'nun adını İmmanuel (Tanrı bizimle) koyacaklar'. Yusuf uyanınca Rab'bin meleğinin kendisine buyurduğu gibi yaptı ve Meryem'i eş olarak yanına aldı. Ne var ki, Meryem oğlunu doğuruncaya dek Yusuf onunla birleşmedi. Doğan çocuğun adını İsa koydu" (Matta, 1: 18-25).

İsa'nın geleceği daha önceden hem Romalılar hem de İsrail halkı tarafından önceden bilindiği için kimisi ona itaat etmek kimisi de onu yok etmek için savaşa giriştiler. İsa'nın tıpkı Musa gibi doğması yani "yasaklı" bir ortama gelmesi onun da mücadelesinin ne denli şiddetli olacağını gösteriyordu. İsa da tıpkı Musa gibi hem dış düşmanlar hem de iç düşmanlar ile mücadele edecekti. Birinciler ile yeryüzünün Tanrı kompleksinin kibirli lanetlileri olarak ikinciler ile de kutsal halkın Tanrı kompleksinin bilgili hilekâr hainleri olarak mücadele edeceklerdi. Bu savaşm anlamını ve İsa'nm misyonunu en az onun kadar iyi bildikleri için birinciler güç ve şiddet ile ikinciler ise bilgi ve hile ile daha o doğmadan savaşa başlamışlardı bile:

"İsa, Kral Hirodes'in devrinde Yahudiye'nin Beytlehem kasabasında doğduktan sonra bazı yıldızbilimciler doğudan Kudüs'e gelip şöyle dediler: 'Yahudilerin kralı olarak doğan çocuk nerede? Doğuda O'nun yıldızını gördük ve O'na tapınmaya geldik'. Kral Hirodes bunu duyunca bütün Kudüs halkıyla birlikte çok tedirgin oldu. Tüm başkâhinleri ve ulusun din bilginlerini toplayarak onlara Mesih'in nerede doğacağını sordu. 'Yahudiye'nin Beytlehem kasabasında' dediler. Bunun üzerine Hirodes yıldızbilimcileri gizlice çağırıp onlardan yıldızın göründüğü anı tam olarak öğrendi. 'Gidin, çocuğu dikkatle arayın, bulduğunuz zaman bana haber verin, ben de gelip O'na tapmayım' diyerek onları Beytlehem'e gönderdi. Yıldızbilimciler, kralı dinledikten sonra yola çıktılar. Doğuda görmüş oldukları yıldız onlara yol gösterdi ve gelip çocuğun bulunduğu yerin üzerinde durdu. Yıldızı gördüklerinde olağanüstü bir sevinç duydular. Eve girip çocuğu annesi Meryem'le birlikte görünce yere kapanarak O'na tapındılar. Hazinelerini açıp O'na armağan olarak altın, tütsü ve mür sundular. Sonra Hirodes'in yanına dönmesinler diye rüyada uyarıldıklarından, ülkelerine

başka yoldan döndüler. Yıldızbilimciler yola çıktıktan sonra Rab'bin bir meleği Yusufa rüyada göründü. Ona, 'Kalk!. Çocuğu ve annesini al ve Mısır'a kaç. Ben sana haber verinceye dek orada kal. Çünkü Hirodes çocuğu öldürmek amacıyla onu arayacak' dedi. Böylece Yusuf kalktı, aynı gece çocuğu ve annesini alıp Mısır'a doğru yola çıktı. Hirodes'in ölümüne dek orada kaldı. Bu, Rab'bin peygamber aracılığıyla bildirdiği şu sözün yerine gelmesi için oldu: 'Oğlumu Mısır'dan geri çağırdım'... Hirodes öldükten sonra, Rab'bin bir meleği Mısır'da Yusuf'a rüyada görünerek, 'Kalk!. Çocuğu ve annesini al, İsrail diyarına dön. Çünkü çocuğu öldürmek isteyenler öldü' dedi. Bunun üzerine Yusuf kalktı, çocuğu ve annesini alıp İsrail diyarına döndü. Ama Yahudiye'de Hirodes'in yerine oğlu Arhelas'ın tahta geçtiğini duyunca oraya gitmekten korktu. Rüyada aldığı buyruğa uyarak Celile bölgesine gitti. Oraya varınca Nasıra denen kente yerleşti. Bu, peygamberler aracılığıyla bildirilen, 'O'na Nasıralı denecektir' sözünün yerine gelmesi için oldu" (Matta, 2: 1-23).

Nasıralı İsa hem "Rab kurtarır" vaadi hem "Rab korur" güveni hem de "önce söz vardı" ilkesinin gereği olarak olağanüstü bir mucize ile dünyaya gelmişti. Ama onun misyonunu gerçekleştirmesi için bu çileli "yolun hazırlanması, dikenlerden temizlenmesi, geçeceği patikaların düzlenmesi ve evrensel misyonunun müjdelenmesi" gerekiyordu. Bu görev de kendisi de yine bir mucize eseri doğmuş, kısırlığa uğramış çok yaşlı bir anne ve yine çok yaşlı bir baba olan Zekeriya'dan dünyaya gelmiş Tanrının seçkin kulu vaftizci Yahya olacaktır. Çünkü artık tüm insanlık için "Göklerin Egemenliği yaklaşmış", "Tanrının Krallığının Kapıları" açılmıştı: Müjdeler olsun!

2. İsa; Yahya Tarafından Müjdelenen Müjdeci: "O sizi Kutsal Ruh'la vaftiz edecektir".

Tanrı RAB, hem İsrail halkını kutsayıp arındıracak ve onların bu hastalıklarına sıhhat verecek "Mesih"in hem de tüm insanlığı Adem'in ilk günahı yüzünden içine düştükleri Tanrı komplekslerinden kurtaracak "Müjdeci"sinin gelme vakti olduğuna karar vermişti. Bu kararını müjdelemek için ise Yahya'nın diliyle konuştu:

"O günlerde Vaftizci Yahya ortaya çıktı. Yahudiye çölünde şu çağrıda bulunuyordu: 'Tövbe edin! Göklerin Egemenliği yaklaşmıştır'. Nitekim Yeşaya peygamber aracılığıyla 'Rab'bin yolunu hazırlayın, geçeceği patikaları düzleyin diye çölde yükselen ses' şeklinde sözü edilen kişi Yahya'dır. Yahya'nın devetüyünden giysisi, belinde deriden kuşağı vardı. Tek yediği, çekirge ve yaban balıydı. Kudüs'ün, bütün Yahudiye'nin ve tüm Şeria nehri yöresinin halkı ona geliyor, günahlarını itiraf ediyor, onun tarafından Şeria

nehrinde vaftiz ediliyordu. Ne var ki, Ferisiler ile Sadukilerden birçok kişinin vaftiz olmak için kendisine geldiğini gören Yahya onlara şöyle seslendi: 'Ey engerekler soyu! Gelecek olan gazaptan kaçmanız için sizi kim uyardı? Bundan böyle tövbeye yaraşır meyveler verin. Kendi kendinize, Biz İbrahim'in soyundanız' diye düşünmeyin. Ben size şunu söyleyeyim: Tanrı, İbrahim'e şu taşlardan çocuk yaratacak güçtedir. Balta şimdiden ağaçların köküne dayanmıştır. İyi meyve vermeyen her ağaç kesilip ateşe atılacak. Gerçi ben sizi tövbe için suyla vaftiz ediyorum, ama benden sonra gelen benden daha güçlüdür. Ben O'nun çarıklarını çıkarmaya bile layık değilim. O sizi Kutsal Ruh'la ve ateşle vaftiz edecek. Yabası elindedir. Harman yerini temizleyecek, buğdayını toplayıp ambara yığacak, samanı sönmeyen ateşte yakacaktır" (Matta, 3: 1-12).

Yahya, yukarıda ifade ettiğimiz "İsa'nın Üç Misyonu"nu da çok iyi bildiği için tüm insanlığa onu müjdeliyordu. Bir tarafta tüm dünyayı efendi-köle diye ikiye ayırmış Roma, diğer tarafta İsrail halkını efendi-köle olarak ikiye bölmüş din adamları sınıfı vardı. İsa'nın işi çok zordu. Bir tarafta insanların bedenlerini köleleştiren siyasi, hukuki ve askeri bir güç, diğer tarafta insanların ruhlarını kendileri için kullaştıran kutsal, dini ve ekonomik bir güç vardı. İsa, "Göklerin Egemenliği" için hem bedenleri hem de ruhları her türlü kölelikten, kulluktan, günahlardan, kirlerden ve hastalıklardan arındıracaktı. O hem kurtarıcı hem de Mesih'ti. O'nun getireceği Gökyüzü Krallığının ilke ve değerleri yeryüzünün şeytani kötülük düzenlerini de tehdit ediyordu. O sadece İsrail halkına değil tüm insanlığa dair ilke ve değerler getiriyordu. O, "öyleyse biz ne yapalım?' diye soran" halklara, vergi görevlilerine, askerlere bile gelecekten müjde veriyordu. Yahya'nın ifadeleriyle O'nun getireceği egemenlik düzeni, sadece dini bir arınma değil sosyal, siyasi, ekonomik, askeri ve ahlaki kısaca dünyevi her türlü günahlardan, kirlerden ve hastalıklardan sıhhat bulmayı, tüm kişisel, kolektif ve evrensel Tanrı komplekslerinden arınmayı sağlayacaktı.

"Benden sonra benden daha güçlü olan geliyor. Eğilip O'nun çarıklarının bağını çözmeye bile layık değilim. Ben sizi suyla vaftiz ettim, ama O sizi Kutsal Ruh'la vaftiz edecektir. Zaman doldu. Tanrı'nın Egemenliği yaklaştı. Tövbe edin, Müjde'ye inanın!" (Markos, 1: 7-8, 15).

"Halk Yahya'ya , 'öyleyse biz ne yapalım?' diye sordu. Yahya onlara, 'İki mintanı olan, birini hiç mintanı olmayana versin; yiyeceği olan da bunu hiç yiyeceği olmayanla paylaşsın' cevabını verdi. Bazı vergi görevlileri de vaftiz olmaya gelerek ona, 'öğretmenimiz, biz ne yapalım?' dediler. Yahya onlara, 'size buyrulandan daha çok vergi almayın' dedi. Bazı askerler

de ona, 'ya biz ne yapalım?' diye sordular. O da onlara şöyle dedi: 'Kaba kuvvetle ya da yalan suçlamalarla kimseden para koparmayın, ücretinizle yetinin" (Luka, 3: 10-14).

"Yahya ertesi gün İsa'nm kendisine doğru geldiğini görünce şöyle dedi: 'İşte, dünyanın günahını ortadan kaldıran Tanrı Kuzusu! Ruh'un güvercin gibi gökten indiğini, O'nun üzerinde durduğunu gördüm. Tanrının Oğlu budur diye tanıklık ediyorum" (Yuhanna, 1: 29-34).

Bu yeni düzende artık insanlar "iki mintandan birini hiç mintanı olmayana verecek; yiyeceği olan hiç yiyeceği olmayanla paylaşacak; insanları ezecek ve açlığa mahkûm edecek düzeyde çok vergi alınmayacak; hiçbir işte kaba kuvvete başvurulmayacak; yalan suçlamalarda bulunulmayacak; kimseden zorla malları gasp edilmeyecek, para kopartılmayacak; herkes kendi ücretiyle yetinecek, rüşvet, emeksiz kazanç elde etmeyecektir". Yahya'nın sadece uyarı olarak ifade ettiği bu yeni düzen eski düzenin sahipleri olan Roma ve İsrail halkındaki Tanrı kompleksleri tarafından hemen anlaşıldı:

"Yahya daha başka birçok konuda halka çağrıda bulunuyor, Müjde'yi duyuruyordu. Ne var ki bölgenin kralı Hirodes, kendi yapmış olduğu bütün kötülükleri yüzüne vuran Yahya'yı hapse attırarak tüm kötülüklerine bir yenisini daha ekledi" (Luka, 3: 18-20).

Yahya'nın verdiği müjdenin mesajı daha İsa gelmeden yerine ulaşmış ve bunun bedeli olarak "hapse atılmıştı". Bu olay İsa'ya karşı hem dış düşman Roma'nın hem de iç düşman İsrailli yönetici ve din adamlarının ittifakının da habercisi idi. Görünün o ki, İsa'mn savaşı çok çetin olacaktı.

3. İsa'nın İlk Sınavı; Şeytanla Tanışma; İsa Deneniyor Ama Denemiyor: "İsa, İblis'in denemelerinden geçmek üzere Ruh tarafından çöle götürüldü".

Tanrı İsa'yı büyük düşmanları olan Roma ve din adamlarına hazırlamak için küçük düşman Şeytan ile tanıştırıyor. Çünkü Tanrıya göre insan, test edilmeyen hiçbir günahın masumu, hiçbir erdemin sahibi değildir. Şeytan kendi kurduğu yeryüzü kötülük düzenini bozup yerine göklerin egemenliğini kuracak olan kurtarıcıyı hiçbir ölümlünün reddedemeyeceği üç ayrı sınav/pazarlık aracılığıyla üç ayrı Tanrı kompleksi vaat ederek deniyordu. Tıpkı Adem gibi, tıpkı Kayin gibi, tıpkı Harun gibi, tıpkı İsrail halkı gibi:

"İsa, İblis'in denemelerinden geçmek üzere Ruh tarafından çöle götürüldü. Kırk gün kırk gece oruç tuttuktan sonra acıktı. O zaman Ayartıcı Şeytan O'na gelip, 'Tanrı'nın Oğluysan, söyle de şu taşlar ekmek olsun' dedi. İsa ona şu karşılığı verdi: 'Kutsal Yazılarda, insan yalnız ekmekle de-

> ğil, Tanrı'nın ağzından çıkan her sözle yaşar' diye yazılmıştır'. Sonra İblis O'nu kutsal kente götürdü. Tapınağın tepesine çıkarıp dedi ki, 'Tanrı'nın Oğluysan, kendini buradan aşağı at. Çünkü şöyle yazılmıştır: 'Tanrı, senin için meleklerine buyruk verecek. Ayağın bir taşa çarpmasın diye seni elleri üzerinde taşıyacaklar'. İsa İblis'e şu karşılığı verdi: 'Tanrın olan Rab'bi sınama' diye de yazılmıştır. İblis aynı şekilde İsa'yı çok yüksek bir dağa çıkarıp O'na tüm görkemleriyle dünyanın bütün ülkelerini gösterdi. 'Yere kapanıp bana taparsan, bütün bunları sana vereceğim' dedi. İsa ona şöyle karşılık verdi: 'Çekil git, Şeytan! Tanrın olan Rab'be tap, yalnız O'na kulluk et' diye yazılmıştır. Bunun üzerine İblis İsa'yı bırakıp gitti. Melekler de gelip İsa'ya hizmet ettiler. O günden itibaren İsa şu çağrıda bulunmaya başladı: Tövbe edin! Göklerin Egemenliği yaklaştı" (Matta, 4: 1-17; Markos,1: 12-13; Luka, 4: 1-13).

İsa'nın en öncelikle misyonu "Göklerin Egemenliği" düzeninde Tanrının krallığının ilan edilmesidir. Bu yüzden yıkması gereken Şeytanın kral olduğu yeryüzü egemenliğidir. Birinci düzenin ilahı Tanrı RAB iken ikincisinin ilahı da Tanrı kompleksleridir. Tanrı kompleksinin krallığını temsil eden Şeytan, İsa'ya bu düzenin vezirliğini teklif etmektedir. Şeytan, Adem örneğinden de çok iyi bilmektedir ki ölümlü hiçbir insan yeryüzünün Tanrısı olmayı reddedemez. Bu yüzden şeytan İsa'ya Tanrıya ait üç Tanrı kompleksi vaat ediyor. Öncelikle Tanrının yaratan ve Rezzak sıfatı konusunda onu deniyor. Eğer İsa söylediğinde "taşlar ekmek olursa" hem Tanrıdan izinsiz olarak onun iradesini kendi iradesi kılmakla kendini Tanrı ilan edecek hem maddeyi istediği gibi yaratıp dönüştürebilme gücü ile Tanrılık iddia edecek hem de hem kendini hem de tüm insanları doyurabilen bir Rezzak olarak kendini Tanrı gibi zannedip Tanrı kompleksine kapılacaktır. Oysa İsa'nın varlığı ve misyonu maddi ve fiziki evrenin gerçekleri ile değil kutsal, ilahi, manevi ve metafizik evrenin idealleri ile ilgili idi. O, göklerin egemenliğinde yeryüzünün değerleriyle yaşanmayacağını çok iyi biliyordu. O, gökyüzünün öğrencisi olmadan yeryüzünün öğretmeni (Rab) olunamayacağını da çok iyi biliyordu. Bu yüzden O, asli misyonunu Şeytana hatırlatarak "insanın yalnız ekmekle değil, Tanrı'nın ağzımdan çıkan her sözle yaşayacağını", her şeyde, her mekânda her zaman sadece "söz vardı" ilkesinin geçerli olduğunu ilan eder. Çünkü İsa çok iyi bilmekteydi ki "Başlangıçta Söz vardı. Söz Tanrı ile birlikteydi ve Söz Tanrıydı. Başlangıçta O, Tanrıyla birlikteydi. Her Şey O'nun aracılığıyla var oldu, var olan hiçbir şey O'nsuz olmadı/olmazdı da. Yaşam O'ndaydı ve yaşam insanların ışığıydı. Işık da karanlıkta parlar ve karanlık onu alt edememiştir" (Yuhanna, 1: 1-5).

Tıpkı karanlığın ışığı alt edemeyeceği gibi İsa'yı bu şekilde alt edemeyeceğini anlayan Şeytan bunun üzerine ikinci Tanrı kompleksini denemeye karar verir. Şeytan yılların tecrübesi ile çok iyi bilmektedir ki büyük kibirler büyük tevazuların arkasına gizlenmiş ve zafer/üstünlük anlarında ortaya çıkmıştır. Çünkü Şeytan çok iyi bilmekte idi ki, kibir insanın kendi değerini abartması iken tevazu da insanın kendi değerini küçültmesi, alçaltmasıdır. Her ikisi de "değer"e karşı bir ihanet ve zulümdür. Bu açıdan her ikisi de Tanrı kompleksine giden yolda Şeytanın yol azığıdır. Bu yüzden Şeytan İsa'ya Tanrı tarafından seçilmişliğinin, kutsanmışlığının, ayrıcalıklığının ve melekler tarafından korunuyor olmaklığının ona kazandırdığı tekebbürle onu imtihan eder. Şeytan, İsa'ya "haydi, kendini bu tepeden aşağı at. Çünkü şöyle yazılmıştır: 'Tanrı, senin için meleklerine buyruk verecek. Ayağın bir taşa çarpmasın diye seni elleri üzerinde taşıyacaklar". Tanrının seçtiği, meleklerin koruduğu, ruhani evrende eller üzerinde taşınan ilahi bir güçsün sen. Sen, eğer Tanrıyı seni korumaya icbar edip onu test edersen onun öğrencisi değil öğretmeni olursun ve ondan bile üstün olursun. Şeytan nasıl ki tüm bu tecrübeleri daha önce Musa ve İsrail halkı üzerinde deneyerek başarılı olduysa şimdi de İsa üzerinde denemektedir. Fakat İsa'nın da dedeleri vardır ve onlardan öğrendiği tecrübelerden çok iyi bilmektedir ki "Tanrın olan Rab'bi sınamayacaksın". Çünkü sadece güven ilişkisine değer veren Tanrı Rab'bi şüphe içinde sınamaktan daha fazla kızdıran hiçbir şey yoktur. İsrail halkının, Harun'un, Musa'nın başına gelen cezaların da sebebi budur.

Şeytan ikinci Tanrı kompleksi teklifinin de reddedilmesi üzerine son olarak İsa'ya sahip olduğu "yeryüzü egemenliğinin" krallığını teklif eder: "İblis aynı şekilde İsa'yı çok yüksek bir dağa çıkarıp O'na tüm görkemleriyle dünyanın bütün ülkelerini gösterir. 'Yere kapanıp bana taparsan, bütün bunları sana vereceğim' der". Şeytan, İsa'ya yeryüzü egemenliğine ait tüm ülkelerin yönetimi, insanların kaderine tahakküm etme iktidarı, ihtişam, güç ve zenginlik içinde bir hayat vaat eder. İsa'nın sınavında Şeytan veya Tanrı için önemli olan vaatler, onların kabulü veya reddedilmesi değildi. Önemli olan İsa'nın pazarlık yapıp yapmayacağı veya pazarlığa meyyal olup olmadığı idi. Şeytan gökyüzü egemenliğine ait bir şeyden vazgeçilmedikçe yeryüzü egemenliğine ait bir şeyin elde edilemeyeceğini çok iyi biliyordu. Bu yüzden Şeytan, yeryüzü egemenliğine ait şeyler değil bizzat yeryüzü egemenliğini teklif eder. Şeytan, yeryüzüne ait tüm Tanrı kompleksi iktidarlarını İsa'nın ayaklarının altına serer. Fakat küçük bir şartla, İsa'nın bu denli görkemli iktidara ulaşması için sadece eğilmesi gerekir: "Yere kapanıp bana taparsan, bütün bunları sana vereceğim". Oysa İsa'nın ilk misyonu insanlarm Tanrıdan başka hiçbir şeyin önünde eğilmemesini sağla-

mak idi. Hele hele göklerin egemenliğine ait değerleri bırakıp yeryüzünün egemen kişileri, kurumları, değerleri önünde eğilmek "Kutsal Yazılarda" asla yazmayan bir şeydi. İsa anladı ki yeryüzünü ayakları altında çiğnemeden gökyüzüne ulaşılamaz. Yeryüzü lanetlenmeden gökyüzü kutsanamaz. Tanrıdan başka tüm Tanrı gibiler, tüm Tanrı kompleksleri reddedilmeden Tanrı Rab'be sadık kalınamaz. İki Tanrıya birden asla kulluk edilemez. Şeytan taşlanmadan Tanrı komplekslerinden kurtulunamaz. Şeytana ve vaatlerine "defol/çekil git" denmeden insanlığın tek "Tanrısı olan Rab'be tapılamaz, yalnız O'na kulluk edilemez". Ancak "bunun üzerine İblis İsa'yı (insanı) bırakıp gidebilir. Ancak bunun üzerine melekler de gelip İsa'ya (insana) hizmet edebilir". Çünkü "böyle yazılmıştır tüm Kutsal Yazılarda".

İsa, Tanrıyı denemeden Tanrının denemesinden geçmiş ve sınavı kazanmıştır. İsa için artık müjdesini ve misyonunun tüm insanlara duyurma vakti gelmiştir. İsa'yı kendi misyonuna ihanet içinde olan iki büyük düşman olan İsrail din adamlarının devleti ve Roma yeryüzü devleti beklemektedir. Onlardan ilki insanlığın yüzüne Tanrının sevgi, rahmet ve af kapılarını kapatmışken ikincisi de göklerin egemenliğinin kapılarını sıkı sıkı kapatmıştır. O halde İsa'nın yapması gereken ilk çağrı da bu iki kapının ardına kadar açılması olacaktır: "Zaman doldu. Tövbe edin! Göklerin Egemenliği yaklaştı. Sadece Müjde'ye inanın".

C. İSA'NIN YOLU: GÖKLERİN EGEMENLİĞİNİ YERYÜZÜNDE İNŞA ETMEK

Tanrı RAB, Şeytanla imtihan ettiği ve başarı ile geçtiği İsa'nın artık müjdesini ilan etmesinin zamanının geldiğine inandı. İsa, yeryüzünün öğretmeni olmak için gökyüzünün öğrencisi olma sınavını kazanmıştı. Artık "zaman dolmuş, günahlardan arınmak için tövbe etmek şart olmuş, göklerin egemenliği yaklaşmıştır". Sıra öğretmen Rab'bin "Müjdesine inanacak" önce öğrencilere sonra da tüm insanlığa gelmiştir.

1. Gökyüzünün Öğrencisi Yeryüzüne Öğretmen Atanıyor; İsa'nın İlk Öğrencileri ve İlk Dersi: "Çok büyük şeyler göreceksiniz".

İsa, Tanrı RAB'bin izin ve görevlendirmesi ile misyonunun ifasına başladı. Bu misyon için önce kendisine sadık öğrenciler bulması ve onlarm aklı ve kalbindeki şüpheleri gidermesi gerekiyordu. Çünkü kendisine gelene kadar o kadar çok kurtarıcı, kâhin, peygamber iddiasında bulunan kişi gelmişti ki ortam ona ve misyonuna hiç de uygun değildi. Hele hele İsrailli din adamlarının Musa'nın yasalarını değiştirip kendi iktidarlarının sürdürülmesi için bozdukları ve halkı da bunlara ikna ettikleri bir durumda:

"İsa, Celile gölünün kıyısında gezerken Petrus denen Simun ile kardeşi Andreya'yı gördü. Balıkçı olan bu iki kardeş göle ağ atmaktaydı. İsa onlara, 'ardımdan gelin, sizleri insan tutan balıkçılar yapacağım' dedi. Onlar da hemen ağlarını bırakıp O'nun ardından gittiler. Oradan daha ileri giden İsa, başka iki kardeşi, Zebedi'nin oğulları Yakup'la Yuhanna'yı gördü. Babaları Zebedi'yle birlikte kayıkta ağlarını onarıyorlardı. İsa onları çağırdı. Onlar da hemen kayığı ve babalarını bırakıp İsa'nın ardından gittiler" (Matta, 4: 18-22).

İsa, misyonunu gerçekleştirmeye Celile'den başlar. Etrafına ilk toplanan öğrencileri balıkçılıkla uğraşan kişilerdir. İsa onlara misyonu gereği "balık vermeyip balık tutmayı öğretecektir". Kendi işleri ve mucizelerinden onların çıkardığı dersler ile onlara hayat öğretmenliği yapacaktır. İsa'nın onlara vaadi "onları insan tutan balıkçılar yapmaktır". İnsan psikolojisi, toplumun yapısı, iktidar ilişkileri konusunda kendilerini bekleyen tecrübelere onları hazırlar. İsa'nın öğrencilerine verdiği ilk ders "şaşırmamaktır". İnsana, topluma, hayata özellikle de kendisinin gerçekleştireceği olağanüstü olaylara şaşırmamak. İnsana, hayata ve eşyaya dair şaşırmak onun göstereceği mucizeler karşısmda inkârcı ve hain olmayı doğuracaktır. Tıpkı Musa'nın mucizeleri karşısmda İsrail halkının şaşkınlığı ve o şaşkınlık içinde ihanet ve günahlara yönelmeleri gibi. Çünkü gerçekten de İsa, Musa'dan daha büyük bir misyonla, bir ulusun değil tüm ulusların kurtarıcısı olarak evrensel bir iddia ve egemenlik müjdesi ile gelmiş ve bunun gereği olarak da tüm insanlığa daha önce görülmüş şeylerden çok "daha büyük şeyler gösterecektir". Yeter ki insanlık ona değil de onun gösterdiği şeylere bakabilsin. Yeter ki insanlar O'na "onları incir ağacının altında gördüğünü söylediği için" yani gösterdiği mucizeler için değil "Göklerin Egemenliğinin" hakikatin bizzat kendisi olduğunu bildikleri için "inansınlar".

"Ertesi gün İsa, Celile'ye gitmeye karar verdi. Filipus'u bulup ona, 'ardımdan gel' dedi. Filipus, Natanyel'i bularak ona, 'Musa'nın Kutsal Yasa'da hakkında yazdığı, peygamberlerin de sözünü ettiği kişiyi, Nasıralı İsa'yı bulduk' dedi. Natanyel Filipus'a, 'Nasıra'dan iyi bir şey çıkabilir mi?' diye sordu. Filipus, 'gel de gör' dedi. İsa, Natanyel'in kendisine doğru geldiğini görünce onun için, 'işte, içinde hile olmayan gerçek bir İsrailli!' dedi. Natanyel, 'Beni nereden tanıyorsun?' diye sordu. İsa, 'Filipus çağırmadan önce seni incir ağacının altında gördüm' cevabını verdi. Natanyel, 'Rabbî, sen Tanrının Oğlusun, sen İsrail'in Kralısın!' dedi. İsa ona dedi ki, 'Seni incir ağacının altında gördüğümü söylediğim için mi inanıyorsun? Bunlardan daha büyük şeyler göreceksin'. Sonra da, 'size doğrusunu söyleyeyim,

göğün açıldığını, Tanrının meleklerinin insanoğlu üzerinde yükselip indiklerini göreceksiniz' dedi" (Yuhanna, 1: 43-51).

İsa, en büyük sınamanın da zaten bu olduğunu yani insanların onun gösterdiği şeylere mi yoksa ona mı bakarak karar vereceğini biliyordu. Aslında bu sadece insanların değil bizzat İsa'nın kendisinin de sınanmasıydı. Çünkü İsa'nın öğrencilerine verdiği ilk ders kendisinin de aldığı ilk ders olacaktı: "Nasıra'dan iyi bir şey çıkabilir mi?". İsa, "Göklerin Egemenliği"nden bahsederken insanlar "incir ağacından"; İsa "göğün açıldığı ve Tanrının meleklerinin insanoğlu üzerinde yükselip indiklerinin görüleceği" günlerden bahsederken insanlar "avlayacakları balıklardan" bahsediyordu. İsa onlar için "göğün kapılarım açmak" isterken onlar yerin hazinelerinin kapılarının açılmasını isteyeceklerdi. Hepsinden çok daha acısı ise İsa, tüm insanlığın adalet, barış ve sevgi içinde evrensel bir değer dünyasının inşasından bahsederken insanlarm onu insanlığın en aşağılık kategorik ayrımlarından biri olan yerelliğin bağnazlığı içinde "Nasıralı" olmakla suçlamaları idi. Bir tarafta göklere açılan evrensellik kapıları ve anahtarları, diğer tarafta yerlere hatta yerin altına (ölülere, atalara tapınma) açılan yerelcilik kapıları ve anahtarları. İsa'nın yolu olan "Göklerin Egemenliğini" yeryüzünde inşa etmek" misyonunun ne denli zor olduğunun ispatı da budur zaten. Hele hele kendilerini Tanrının çocukları, kutsal halk, Tanrının halkı, seçilmiş ulus, ayrıcalıklı topluluk, ilahi/dini cemaat olarak gören İsrail halkı içinde, o halk için, o halka rağmen.

2. Göklerin Egemenliğinin Anahtarları; Barış, Adalet ve Merhamet: "Ne mutlu doğruluk/adalet uğruna zulüm görenlere! Ne mutlu barışı sağlayanlara! Ne mutlu merhametli olanlara!".

İsa, kutsal yolculuğuna başlamadan önce yol arkadaşlarını seçmiş ve Göklerin Egemenliğinin temel ilkelerini insanlara duyurmaya başlamıştır artık. Göklerin kapısını açacak evrensel anahtarları insanlara duyurmaya sıra gelmiştir:

> "İsa kalabalıkları görünce dağa çıktı. Oturduktan sonra, öğrencileri yanına geldiler. Onlara seslenip şöyle ders vermeye başladı: 'Ne mutlu ruhta yoksul olanlara! Göklerin Egemenliği onlarındır. Ne mutlu yaslı olanlara! Onlar teselli edilecekler. Ne mutlu yumuşak huylu olanlara! Onlar yeryüzünü miras alacaklar. Ne mutlu doğruluğa acıkıp susayanlara! Onlar doyurulacaklar. Ne mutlu merhametli olanlara! Onlar merhamet bulacaklar. Ne mutlu yüreği temiz olanlara! Onlar Tanrı'yı görecekler. Ne mutlu barışı sağlayanlara! Onlara Tanrı oğulları denecek. Ne mutlu doğruluk uğruna zulüm görenlere! Göklerin Egemenliği onlarmdır. Bana olan bağ-

> lılığınızdan ötürü insanlar size sövüp zulmettikleri, yalan yere size karşı her türlü kötü sözü söyledikleri zaman ne mutlu size! Sevinin, sevinçle coşun! Çünkü göklerdeki ödülünüz büyüktür. Sizden önce yaşamış olan peygamberlere de böyle zulmettiler. Yeryüzünün tuzu sizsiniz. Ama tuz tadını yitirirse, ona tekrar nasıl tuz tadı verilebilir? Artık dışarı atılıp insanların ayakları altında çiğnenmekten başka bir şeye yaramaz. Dünyanın ışığı sizsiniz. Tepenin üzerine kurulan kent gizlenemez. İnsanlar da kandil yakıp tahıl ölçeği altına koymazlar. Tersine, kandilliğe koyarlar; oradan da evdekilerin hepsine ışık verir. Sizin ışığınız insanların önünde öyle parlasın ki, iyi işlerinizi görerek göklerde olan Babanızı yüceltsinler! Kutsal Yasa'yı ya da peygamberlerin sözlerini geçersiz kılmak için geldiğimi sanmayın. Ben geçersiz kılmaya değil, tamamlamaya geldim. Size doğrusunu söyleyeyim, gök ve yer ortadan kalkmadan, her şey gerçekleşmeden, Kutsal Yasa'dan ufacık bir harf ya da bir nokta bile eksilmeyecek. Bu nedenle, bu buyrukların en küçüklerinden birini kim çiğner ve başkalarına öyle yapmayı öğretirse, Göklerin Egemenliğinde en küçük sayılacak. Ama bu buyrukları kim yerine getirir ve başkalarına öğretirse, Göklerin Egemenliğinde büyük sayılacak. Size şunu söyleyeyim: doğruluğunuz din bilginleriyle Ferisilerinkini kat kat aşmadıkça, Göklerin Egemenliğine asla giremezsiniz!" (Matta, 5: 1-20).

İsa, öğrencilerine ilk vaazında onları müjde ile tehditler arasında bir dengeye oturtur. Bir tarafta göklerin egemenliğinin yasalarına uymanın doğurduğu ilke ve değerlerden bahsederken diğer tarafta yeryüzü egemenlerinin onlara karşı işleyecekleri tedhiş ve zulümleri hatırlatır. Bu yolculuğun ne denli zor olduğunun farkına varmaları için ilk dersten itibaren öğrencilerine tavsiyelerde bulunur. O'nun için temel kriter O'na uymakla yeryüzü egemenliğinden kaybedilen her şeyin kat kat fazlasının gökyüzü egemenliğinde verileceği üzerinedir. Etrafın bu denli karanlık iki büyük düşman olan Roma ve din adamı/bilginleri sınıfı Ferisiler ile çevrili olmasından korkmamalıdır. Çünkü test edilmeden kazanılacak hiçbir erdemin değeri yoktur. Acı yoksa zafer, çile yoksa erdem, mücadele yoksa nimet, düşman yoksa dost, savaş yoksa barış da yoktur. Bu savaş "olan" ile "olması gereken" arasındaki evrensel savaştır. Tanrı RAB, olması gerekenden yola çıkarak olanı değiştirmeye, Tanrı kompleksi ise olandan yola çıkıp olması gerekeni değiştirmeye çalışarak gerçeğe ve hayata müdahil olmak isterler. Bunun kutsallık alanındaki en büyük yansıması ise "olağan" ile "olağanüstü" arasındaki ilişkide/çatışmada gizlidir. Tanrı RAB "olağanüstü" olan üzerinden "olağan" olanın egemenlik alanına müdahale ederken Tanrı kompleksi ise kendi egemenlik alanının "olağan" gerçeklerini "olağa-

nüstü" değer ve ilkeler ile düzenlemeye yönelir. Tanrı ile Tanrı komplekslerinin egemenlik iddialarının çatışma alanı da burasıdır.

İsa, bu kutsal savaşta kuşanılacak ilke ve değerleri ve göklerin egemenliğinin ahlaki kıstaslarını gösterir: "ruhta yoksul olmak, yaslı olmak, yumuşak huylu olmak, doğruluğa acıkıp susamak, merhametli olmak, yüreği temiz olmak, barışı sağlamak, doğruluk uğruna zulüm görmek, İsa'ya bağlılıktan ötürü insanlar tarafından sövülmeye, zulme ve yalan yere türlü kötü sözlere maruz kalmak". İsa insanlık tarihinden çok iyi biliyordu ki, "hiçbir peygamber kendi memleketinde iyi karşılanmaz", kabul görmezdi. Bu yüzden daha "önce yaşamış olan peygamberlere de böyle zulmettiler". Bu yüzden müjdeye uyanlar bilmelidir ki kendileri "yeryüzünün tuzudur. Ama tuz tadını yitirirse, ona tekrar nasıl tuz tadı verilebilir? Artık dışarı atılıp insanlarm ayakları altında çiğnenmekten başka bir şeye yaramaz. Onlar, dünyanın ışığıdır. Tepenin üzerine kurulan kent gizlenemez. İnsanlar da kandil yakıp tahıl ölçeği altına koymazlar. Tersine, kandilliğe koyarlar; oradan da evdekilerin hepsine ışık verir. Onların ışığı insanların önünde öyle parlamalı ki, iyi işlerini görerek göklerde olan Baba'yı tüm insanlık yüceltsin!" Bu yüzden öğrenciler bilmeli ki, bu yolculuk kutsal egemenliğin ezeli ve ebedi kadim bilgelik sürecidir. Gökyüzü ve yeryüzü egemenliğinin evrensel savaşıdır bu. Bu savaş Kutsal Yasa ve onu insanlara anlatan peygamberlerin onur, erdem, barış, sevgi ve merhamet mücadelesidir. Bu yol kesintisiz süreceği göklerin egemenliğinin kutsal yasaları asla değişmeyeceği için İsa'nın misyonu "Kutsal Yasa'yı ya da peygamberlerin sözlerini geçersiz kılmak değil yeni ilke ve değerlerle tamamlamaktır. Bu yüzden gök ve yer ortadan kalkmadan, her şey gerçekleşmeden, Kutsal Yasa'dan ufacık bir harf ya da bir nokta bile eksilmeyecektir. Bu nedenle, bu buyrukların en küçüklerinden birini kim çiğner ve başkalarına öyle yapmayı öğretirse, Göklerin Egemenliğinde en küçük sayılacaktır. Ama bu buyrukları kim yerine getirir ve başkalarına öğretirse, Göklerin Egemenliğinde büyük sayılacaktır. Bu yolun dostlarının doğruluğu ve erdemleri düşmanları olan din bilginleriyle Ferisilerinkini kat kat aşmadıkça, Göklerin Egemenliğine de asla giremeyeceklerdir!".

İsa'nın bu kutsal yolculukta yaptığı ilk önemli meydan okuma insanların ruhlarını işgal eden ve Adem'den o güne kadar kişisel Tanrı komplekslerine kaynaklık eden hastalıkları tedavi etmektir. Tanrı komplekslerinden arınmadan "Tanrının oğulları" olunamayacağını bilen İsa, Tanrı kompleksine neden olan zehirler yerine panzehirler üretir: "bedensel ve ruhsal hazlar peşinde koşmak yerine ruhta yoksul olmak; şımarmak yerine yaslı olmak;

tekebbür/kibirlenme yerine yumuşak huylu olmak; yalan ve ihanet yerine doğruluk ve sadakat üzere olmak; zalimlik yerine merhametli olmak; kindar, gaddar ve kaba olmak yerine yüreği temiz olmak; savaşı yüceltmek yerine barışı sağlamak; inandığı erdemlere ihanet etmek yerine onlar uğruna zulme katlanmak; sövgü, zulüm ve her türlü kötü muamele karşısında çatışmak yerine tahammül gösterip sevinçle coşmak". Zehri de panzehri de yapan dozudur. Bu yüzden "Kutsal Yasa'dan ufacık bir harf ya da bir nokta bile eksiltilmeyecektir".

3. Göklerin Gölgesinde Yeryüzü Egemenliği; Yeni Düzen Yeni Yasalar: "Kutsal olanı köpeklere vermeyin. Yoksa bunları ayaklarıyla çiğnedikten sonra dönüp sizi parçalayabilirler".

İsa, kutsal yolculuğunun yol işaretlerini ve bu yolculuğa çıkacak olanların Tanrı komplekslerinden korunmaları için kişisel özelliklerini ilan ettikten sonra göklerin egemenliğinin temel yasalarını yani toplumsal kurallarını da bir bir sıralar:

> "Atalarımıza, 'adam öldürme. Öldüren, yargılanmayı hak edecek' denildiğini duydunuz. Ama ben size diyorum ki, kardeşine karşı öfkelenen her kişi yargılanmayı hak edecek. Kim kardeşine aşağılayıcı bir söz söylerse, Yüksek Kurul'un yargısını hak edecek. Önce kardeşinle barış; sonra adağını sun. Senden davacı olanla, daha yoldayken çabucak anlaş. 'Zina etme' denildiğini duydunuz. Ama ben size diyorum ki, bir kadına şehvetle bakan her adam, zaten yüreğinde o kadınla zina etmiştir. Eğer sağ gözün seni günaha sokarsa, onu çıkar, at. Çünkü vücudunun bir üyesinin yok olması, tüm vücudunun cehenneme atılmasından iyidir. Eğer sağ elin seni günaha sokarsa, onu kes, at. Çünkü vücudunun bir üyesinin yok olması, tüm vücudunun cehenneme gitmesinden iyidir. Atalarımıza, 'yalan yere ant içme, ama Rab'be içtiğin antları tut' denildiğini duydunuz. Oysa ben size diyorum ki, hiç ant içmeyin. Evet'iniz evet, hayır'ınız hayır olsun. Bundan fazlası Şeytan'dandır. 'Göze göz, dişe diş' denildiğini duydunuz. Ama ben size diyorum ki, kötüye karşı direnmeyin. Sağ yanağınıza bir tokat atana öbür yanağınızı da çevirin. Size karşı davacı olup mintanınızı almak isteyene abanızı da verin. Sizi bin adım yol yürümeye zorlayanla iki bin adım yürüyün. Sizden bir şey dileyene verin, sizden ödünç isteyeni geri çevirmeyin. 'Komşunu sev, düşmanından nefret et' denildiğini duydunuz. Ama ben size diyorum ki, düşmanlarınızı sevin, size zulmedenler için dua edin. Öyle ki, göklerde olan Babanızın oğulları olasınız. Çünkü O, güneşini hem kötülerin hem de iyilerin üzerine doğdurur. Yağmurunu da hem doğruların hem de eğrilerin üzerine yağdırır. Eğer yalnız sizi seven-

leri severseniz, ne ödülünüz olur? Vergi görevlileri de öyle yapmıyor mu? Yalnız kardeşlerinize selam verirseniz, fazladan ne yapmış olursunuz? Putperestler de öyle yapmıyor mu? Bu nedenle, göksel Babanız yetkin olduğu gibi, siz de yetkin olun" (Matta, 5: 21-48).

İsa, toplumsal bir gerçekliğe tekabül etmeyen hiçbir ilke, değer ve erdemin gerçekliğinin ve saygınlığının olamayacağını çok iyi bilmektedir. Ve İsa yine çok iyi bilmektedir ki, bilmek anlamak için, anlamak inanmak için gereklidir ama asla yeterli değildir. İnsanlara inanmak için anlamanın, anlamak için de bilmenin gerekliliğini öğreten bir mürebbi Rab'bin; "Kutsal Yasa'yı ve peygamberlerin sözlerini geçersiz kılmaya değil, tamamlamaya gelen" bir öğretmen Rab'bin misyonu da budur. Bu yüzden bu misyonu "tamamlamak" için daha önce İsrail atalarına Kutsal Yazılarda verilen buyrukları "Ama"larla geliştirir, genişletir. Gelişmenin yolu ve yönü Göklerin Egemenliğinin derinliklerine ve merhamet ilkesine doğrudur. Bir ulustan öte evrensel bir egemenlik misyonuna doğrudur. İsa katı kurallarla inşa edilmiş totaliter bir cemaat kurgusuna değil gönüllü ve özgür iradeler ile inşa edilmiş bir ahlaki egemenlik dünyasına inanmaktadır.

D. MÜJDE YASALARI: ADALET, MERHAMET ve SADAKAT

İsa "kurban değil, merhamet istemektedir" ve Kutsal Yasa'nın ve tüm peygamberlerin ilan ettiği "insanlarm size nasıl davranmasını istiyorsanız, siz de onlara öyle davranın" evrensel temel ahlaki ilkeyi savunmaktadır. Bu ilkeyi ise "barış, sevgi ve merhamet" değerleri ile inşa etmektedir. Bu nedenle Kutsal Yazıların ve tüm peygamberlerin kadim bilgeliğin ezeli ve ebedi kutsal değerlerini "geçersiz kılmaya değil Kutsal Yasa'dan ufacık bir harf ya da bir nokta bile eksiltmeden tamamlamaya" çalışır: "Göklerin Egemenliğine girmek için"; "Tanrının yetkin olduğu gibi, yetkin olmak için"; "adam öldürmemek değil öfkelenmemek için, hakaret etmek değil aşağılayıcı bir söz dahi söylememek için; haklar için davalaşmak değil onları affetmek için; insanlarla çatışmak değil barış ve sevgi içinde kardeşçe yaşamak için; zina etmemek değil bakışında ve yüreğinde bile şehvet taşımamak için; yalan yere ant içmemek değil hiç ant içmeden evet ve hayır diyebilmek için; göze göz, dişe diş değil kötüye direnmeksizin sağ yanağa tokat atana öbür yanağı da çevirebilmek için; davacı olup mintanını almak isteyene direnmek değil mintan üstüne abayı da verebilmek için; bin adım yol yürümeye zorlayana isyan etmek değil onunla iki bin adım yürüyebilmek için; sadece komşuyu sevmek değil düşmanları da sevebilmek için; zulmedenlere lanet okumak değil onlara dua etmek için". Kötülükleri yok etmek değil iyilikleri var etmek için, cezalandırmak değil merhamet etmek için, intikam değil

adalet için, yaşamak değil yaşatmak için. Öldürmek değil affetmek için, Kayin gibi değil Habil gibi davranmak için.

1. Tanrı Komplekslerinden Arınma Ahlakı: "Nasıl için değil Niçin için yaşamalı?".

İsa çok iyi bilmekteydi ki kişisel Tanrı kompleksi olmadan kolektif/toplumsal Tanrı kompleksi, kolektif/toplumsal Tanrı kompleksi olmadan da evrensel Tanrı kompleksi var olamazdı. Bu yüzden İsa, Kutsal Yasaları tamamladıktan ve toplumun kolektif Tanrı komplekslerinden arınıp "ne için" yaşamaları gerektiğini açıkladıktan sonra o topluma kılavuzluk edecek öğrencilerini de kişisel Tanrı komplekslerinden kurtulmak ve topluma "ne için" ve nasıl örnek olacaklarını sıralar:

> "Dikkat edin! Yapmanız gereken doğru işleri gösteriş için insanların gözü önünde yapmayın. İkiyüzlü kişiler, insanların övgüsünü kazanmak için havralarda ve sokaklarda böyle yaparlar. Siz sadaka verdiğiniz zaman, sol eliniz sağ elinizin ne yaptığını bilmesin. Dua ettiğiniz zaman ikiyüzlüler gibi olmayın. Onlar, herkes kendilerini görsün diye havralarda ve caddelerin köşe başlarında dikilip dua etmekten zevk alırlar. Siz ise, dua edeceğiniz zaman odanıza girip kapıyı örtün ve gizlide olan Babanıza dua edin. Başkalarının suçlarını bağışlarsanız, göksel Babanız da sizin suçlarınızı bağışlar. Yeryüzünde kendinize hazineler biriktirmeyin. Bunun yerine kendinize gökte hazineler biriktirin. Hazineniz neredeyse, yüreğiniz de orada olacaktır. Bedenin ışığı gözdür. Gözünüz sağlamsa, tüm bedeniniz aydınlık olur. Gözünüz bozuksa, tüm bedeniniz karanlık olur. Buna göre, içinizdeki 'ışık' karanlıksa, ne korkunçtur o karanlık! Hiç kimse iki efendiye kulluk edemez. Ya birinden nefret edip öbürünü sever, ya da birine bağlanıp öbürünü hor görür. Siz hem Tanrı'ya, hem de paraya (Mamon) kulluk edemezsiniz. Bu nedenle size şunu söylüyorum: 'Ne yiyip ne içeceğiz?' diye canınız için, ya da 'ne giyeceğiz?' diye bedeniniz için kaygılanmayın. Can yiyecekten, beden de giyecekten daha önemli değil mi? Hangi biriniz kaygılanmakla ömrünü bir anlık uzatabilir? Uluslar hep bu şeylerin peşinden giderler. Oysa göksel Babanız tüm bunları gereksindiğinizi bilir. Siz önce O'nun egemenliğinin ve O'ndaki doğruluğun ardından gidin, o zaman size tüm bunlar da verilecektir. O halde yarın için kaygılanmayın. Yarının kaygısı yarının olsun. Her günün derdi kendine yeter" (Matta, 6: 1-34).

İsa, yine insanları, toplumları ve ulusları Tanrı kompleksleri içinde günahkâr ve kirli yapan unsurları tek tek açıklar. Hemen her konuda İsa, insanların ruhlarına sinen Adem komplekslerini temizlemeye, Adem'den tevarüs eden günahları arındırmaya çalışır. İsa için hiçbir konu yoktur ki

bu günah ona bulaşmamış olsun. Çünkü bu günah insanlara kötülük adına değil "iyilik" adına bulaştırılmıştır. Tıpkı Şeytanın Adem'e yaptığı iyilik gibi. İsa'nın yolunun zorluğu, tercihin bedelinin ağırlığı bu yüzden kat kat artmaktadır. Bu yüzden İsa, "imanı kıt olanlarla"; "ikiyüzlü yaşamaya alışanlarla"; "iki Tanrıya birden kul olanlarla"; "kötülük ve günahı kendilerine asli huy yapanlarla" uğraşmaktadır. İsa, "sağlamların değil, hastaların hekime ihtiyacını olduğunu bilerek doğru kişileri değil, günahkârları çağırmaya gelmiştir". En ince hastalık ve büyük günah ise gökyüzü Tanrısı için değil yeryüzü tanrıları için yaşamaktır. İsa'ya göre "doğru işler bile Tanrı için değil de insanların övgüsünü kazanmak için havralarda ve sokaklarda yapılırsa" Tanrı kompleksinin kaynağı olan kibrin meyvesi "gösterişe" neden olur. "İnsanlar kendilerini görsün diye havralarda ve caddelerin köşe başlarında dikilip dua etmek, o insanları Tanrı kabul edip onlara dua etmektir. Oysa gizlice ve gizlide olan Tanrıya dua etmek gerekir". Yeryüzünde hazineler biriktirmek yerine gökte hazineler biriktirmek gerekir. İnsanların ruhlarında ve yüreğindeki Tanrı kompleksi "hazine neredeyse, orada olacaktır". Çünkü "hiç kimse iki efendiye birden kulluk edemez. Ya birinden nefret edip öbürünü sever, ya da birine bağlanıp öbürünü hor görür. İnsanlar hem gökyüzünün hazinesi Tanrı'ya, hem de yeryüzünün Tanrısı paraya kulluk edemez".

Yeryüzü Tanrılarının insanları kendilerine kullaştırmak için ürettiği "açlık korkusu", "sağlık korkusu", "kaliteli yaşam/refah korkusu", "hayat standardı korkusu", "güvenlik korkusu", "ölüm korkusu" ve hepsinden önemlisi "gelecek kaygısı" gibi korkularla yüzleşmek gerekir. Onların yeryüzü egemenliğinin kaynağının bu korkular olduğunu ve bu korkuları yaratıp yaşatmak için insanların kaygılarını yönetmeleri gerektiğini bilmeleri gerekir. "Bu nedenle İsa, insanlara şunu söyler: 'Ne yiyip ne içeceğiz?' diye canınız için, ya da 'ne giyeceğiz?' diye bedeniniz için kaygılanmayın. Can yiyecekten, beden de giyecekten daha önemli değil mi? Hangi biriniz kaygılanmakla ömrünü bir anlık uzatabilir? Uluslar hep bu şeylerin peşinden giderler. Oysa göksel Babanız tüm bunları gereksindiğinizi bilir. Siz önce O'nun egemenliğinin ve O'ndaki doğruluğun ardından gidin, o zaman size tüm bunlar da verilecektir. O halde yarın için kaygılanmayın. Yarının kaygısı yarının olsun. Her günün derdi kendine yeter". Sıtmaya razı etmek için insanlara ölümü gösterenlere karşı İsa, hayatı ve hayatın Rab'bini, zamanı ve zamanın sahibini, rızkı ve Rezzak'ı, anı ve anın Tanrısını gösterip sadece "O'nun egemenliğinin ve O'ndaki doğruluğun ardından gidilmesini" emreder. Bu da ancak yeryüzü egemenlerinin iktidarlarını ve silahlarını yani yarattıkları "kaygılarını" ellerinden alarak mümkündür. "O halde yarın

için kaygılanmamak, yarının kaygısını yarına bırakmak, her günün derdini kendisiyle baş başa bırakmak gerekir". Çünkü evrensel Kutsal Yasa gereği insanlar ve "uluslar hep bu şeylerin peşinden gittiler" ve hep bu şeyler yüzünden helak oldular.

İsa'nın asli misyonu yeryüzü Tanrılarına karşı gökyüzü krallığının ilkelerini savunmaktı. Bu yüzden yeryüzünde insanı Tanrı komplekslerine götüren her şey O'nun için düşmandı: Para, mülkiyet, iktidar, güç, tahakküm, ihtişam, bedene tapınma vb. O, tüm bu yeryüzü ilahlarını aslında insanların gerçekte niçin var olduğunu ve gerçekte kim olduğunu unuttturan ve böylece de kendisine tapındıran bir güç olduğunu biliyordu. Çünkü Adem'in Aden'de yediği yasaklı ağacın meyveleri bunlardı. İsa'ya göre en büyük Tanrı kompleksi Şeytan'da olduğu gibi kibrin yarattığı "Ben" demek değildir, Adem'de olduğu gibi "Benim" demektir. İnsanları Tanrı kompleksinin doruklarına yükselten şey de bu yüzden "Ben" demek değil "Benim" demektir. İsa, insanlardaki "Benim"e ait her türlü "sahip olmak" yani başkalarının bedeni, aklı ve kaderi üzerinde iddia edilen mülkiyet inancını bu yüzden aşağılamaktadır. Buradaki mülkiyet sadece mal anlamında değil insanların bedeni, ruhu, aklı, kalbi ve hayatı üzerinde sahiplik/benimlik iddiasıdır. İsa, mülkü değil mülkiyeti, mülk sahibi olmayı değil mülkiyet sahibi yani mülk ile insanlara sahip olmayı bir Tanrı kompleksi olarak lanetler. Mülkiyeti ve onun yarattığı sahip olmak/benim düşüncesini insanları eksik kılan bir hastalık olarak görür. İnsanın ne kadar parçası dünyaya ait bir mülk ise o insan o kadar eksiktir. Bu yüzden İsa, "Eğer eksiksiz olmak istersen, git, varını yoğunu sat, parasını yoksullara ver; böylece göklerde hazinen olur. Sonra gel, beni izle. Çünkü zengin bir kişinin Göklerin Egemenliğine girmesi güç olacak. Devenin iğne deliğinden geçmesi, zenginin Tanrı Egemenliğine girmesinden daha kolaydır" (Matta, 19: 16-30; Markos, 10: 17-31; Luka, 18: 18-30) demektedir. İsa'ya göre insan sahip olduğu kadar fakirdir. Çünkü insanın sahip oldukları, "bu Benimdir" dedikleri "ebedi yaşama ulaştırma vaadi" ile kandırılıp Göklerin Egemenliğinden kovulmasına sebep olan Tanrı kompleksine ait şeylerdir. Tanrı kompleksine ait şeyler Tanrıya ait değildir. Bu yüzden Adem'in kovulduğu cennet ile İsa'nın vaat ettiği cennet aynı yer değildir:

> "İnsanoğlu kendi görkemi içinde bütün melekleriyle birlikte gelince, görkemli tahtına oturacak. Ulusların hepsi O'nun önünde toplanacak, O da koyunları keçilerden ayıran bir çoban gibi, onları birbirinden ayıracak. Koyunları sağına, keçileri soluna alacak. O zaman Kral, sağındaki kişilere, 'Sizler, Babamın kutsadıkları, gelin!' diyecek. 'Dünya kurulduğundan beri sizin için hazırlanmış olan egemenliği miras alın! Çünkü acıkmıştım, bana

yiyecek verdiniz; susamıştım, bana içecek verdiniz; yabancıydım, beni içeri aldınız. Çıplaktım, beni giydirdiniz; hastaydım, benimle ilgilendiniz; zindandaydım, yanıma geldiniz'. O vakit doğru kişiler O'na şu karşılık verecekler: 'Ya Rab, biz seni ne zaman aç görüp doyurduk, ya da susamış görüp içecek verdik? Seni ne zaman yabancı gördük de içeri aldık, ya da çıplak görüp giydirdik? Seni ne zaman hasta ya da zindanda görüp yanına geldik?'. Kral da onlara şöyle cevap verecek: 'Size doğrusunu söyleyeyim, bu en basit kardeşlerimden biri için yaptığınızı, benim için yapmış oldunuz'. Sonra solundakilere şöyle diyecek: 'Ey lanetliler, çekilin önümden! İblis ile onun melekleri için hazırlanmış sönmez ateşe yollanın! Çünkü acıkmıştım, bana yiyecek vermediniz; susamıştım, bana içecek vermediniz; yabancıydım, beni içeri almadınız; çıplaktım, beni giydirmediniz; hastaydım, zindandaydım, benimle ilgilenmediniz'. O vakit onlar da şöyle karşılık verecekler: 'Ya Rab, seni ne zaman aç, susamış, yabancı, çıplak, hasta ya da zindanda gördük de sana hizmet etmedik?'. Kral da onlara şu cevabı verecek: 'Size doğrusunu söyleyeyim, mademki bu en basit kardeşlerimden biri için bunu yapmadınız, benim için de yapmamış oldunuz'. Bunlar sonsuz azaba uğrayacak, doğrular ise sonsuz yaşama kavuşacaklar" (Matta, 25: 31-46; ."

İsa, mülkiyetin "ait olmakla" ilgili bir sorun olduğunu bildiği için Tanrıya ait olana "sahip olmak" Tanrıya ihanet edip Tanrı kompleksine düşmektir. Tanrı da zaten kendisine ait olanın sahibi olarak "en basit kardeşlerimden" dediği mülksüzleri göstermektedir. Bu yüzden İsa, yargı gününü mülk paylaşım günü olarak sunmaktadır. Ama o paylaşımın yapıldığı yer olarak da dünyayı göstermektedir. İsa, sahip olmaktan değil "eksiksiz olmak"tan bahseder. İsa'ya göre sahip olmak eksik olmaktır: Tanrının eksikliği. Tanrının eksikliği arttıkça Tanrı kompleksinin varlığı da artar. İnsanı eksilten şey varlıktır. Bu yüzden İsa için tüm mülklerin sahibi olana şükretmek; hiçlik ile her şeyliğin aynı olduğuna inanmak; insanların zenginliğinin kaynağı ihtiyaç duyacağı tek şey olan emrolunanı emredenden ayırmaksızın emredene geri iade etmektir. Bu yüzden İsa'nın kitabında kullar için "sahip olmak" diye bir sıfat yoktur. Bu sıfat Tanrının Malik ve Melik olmasına hastır. Her kim yeryüzü krallığında/malikliğinde melik/kral olduğunu iddia edip Tanrı kompleksine yöneliyorsa o kişi gökyüzü krallığında bir hiçtir. Adem'den kaynaklı Tanrı kompleksi "mülklerinin ve iktidarlarının kendilerini ebedi kılacağını zannetmek" ihaneti üzerine kurulu idi. Oysa İsa için hiçbir şey hiç kimseye ait değildir, aidiyet bir köleliktir, sahip olduklarına kölelik. İsa için hiç kimse de hiç kimseye ait değildir, kimse kimseye sahip

değildir. İsa için ait olmak da, aidiyet olmak da, mülklü olmak da, mülk olmak da, sahip olmak da insanların asıl sahip olmak zorundalıklarını yok etmek için bir imtihandır. O'na göre mülksüzlük, mülkün sahibini bilme erdemidir. Mülksüzlük mülkün sahibine sahip olmak tercihidir.

İsa, mülkün arttıkça kime ve neye köleliğinin de arttığına dikkat çeker. Malik ve Melik olmanın doğurduğu Tanrı kompleksinin kaynağı da mülkün insan ruhunda "insanı ölümsüz (ebedi) olmaya" ikna etme gücü vardır. Tıpkı şeytanın yasak meyveyi tavsiye ederken Ademin kulağına fısıldadığı gibi: "seni ebedi kılacak bir mülk göstereyim mi". Adem için mülk kölelik yaratmıştır. Oysa İsa için mülksüzlük özgürlüktür. Mülk insana yeryüzü Tanrılarının insanları kendilerine kullaştırmak için ürettiği "açlık korkusu", "sağlık korkusu", "kaliteli yaşam/refah korkusu", "hayat standardı korkusu", "güvenlik korkusu", "ölüm korkusu" ve hepsinden önemlisi "gelecek kaygısı" gibi korkuları yenmek zehabı ve güveni verir. Mülkiyet içinde güvende olduğu sürece insan Tanrıya güven duymaz. Korunmanın ve korumanın gerektiğini biriktikçe daha yüksek sesle söyleyen mülkiyet, insanları kendine köle edinir. İnsanlara hizmet/kölelik etsin diye yaratılan şeyler insanların Tanrısı olur. İsa'ya göre, insan bu mülk korkusu ve korumalarından azade olmadıkça asla özgür olamaz. Özgür olamadıkça da kul olamaz. Çünkü O'na göre insan bu kirli mülkiyet düzeninin ve kirli insanlığın küçük hesaplarına dahil oldukça özgürlüğünü yitirir ve kendisini ebedi kılacak şeyde kendini kaybederse, ezeli ve ebedi gücün karşısında imtihanı kaybeder. İsa'ya göre mülkiyet Adem'in günahından kaynaklı olarak doğan insanın çıplaklığını örtme kılıfıdır. Çıplak gelip çıplak gidilecek dünyada nafile bir örtünme ve mülklenme çabasıdır. Oysa İsa bilmektedir ki bu dünyada "eksiklikleri" ve "günahları"ndan dolayı insanı örtecek bir örtü, bir mülk "devenin iğne deliğinden geçmesi kadar" mümkündür. İsa'ya göre insan mülkle örtündükçe daha da çıplaklaşır. Tıpkı Adem'in ölümsüzlük meyvesini yediğinde her yerinin çıplak kalması gibi. Tıpkı hazineler sahibi Firavun ve Karun'un aklının ve yüreğinin onları hazinelere kul/köle yapması gibi: "Hazineniz neredeyse, yüreğiniz de orada olacaktır".

Fakat İsa, tüm bunların daha önceden de bilindiğini biliyordu. O'na göre sorun "bilmek değil yaşamak", "örnek vermek değil örnek olmaktı". Bu yüzden "sahte peygamberler", "sahte din adamları" kendilerindeki bilginin Tanrı kompleksi içinde kibirlenerek bir kısmını açıklayıp bir kısmını gizliyorlardı. Bu yüzden O'nun görevi eksikleri "tamamlamak" ve "halkının din bilginleri gibi değil, Tanrı gibi yetkin biri olarak dersler vermekti":

"Başkasını yargılamayın ki, siz de yargılanmayasınız. Başkasını nasıl yargılarsanız, siz de aynı yoldan yargılanacaksınız. Hangi ölçekle ölçerseniz, size de aynı ölçek uygulanacak. Sen neden kardeşinin gözündeki çöpü görürsün de kendi gözündeki merteği fark etmezsin? Seni ikiyüzlü! Önce kendi gözündeki merteği çıkar, o zaman kardeşinin gözündeki çöpü çıkarmak için daha iyi görürsün. Kutsal olanı köpeklere vermeyin. İncilerinizi domuzların önüne atmayın. Yoksa bunları ayaklarıyla çiğnedikten sonra dönüp sizi parçalayabilirler. Dileyin, size verilecek; arayın, bulacaksınız; kapıyı çalın, size açılacaktır. Çünkü her dileyen alır, arayan bulur, kapıyı çalana kapı açılır. İnsanların size nasıl davranmasını istiyorsanız, siz de onlara öyle davranın. Çünkü Kutsal Yasa'nın ve peygamberlerin söylediği budur. Dar kapıdan girin. Çünkü kişiyi yıkıma götüren kapı geniş ve yol enlidir. Bu kapıdan girenler çoktur. Yaşama götüren kapı ise dar, yol da çetindir. Bu yolu bulanlar azdır. Sahte peygamberlerden sakının! Kuzu postuna bürünerek gelirler size, ama özde yırtıcı kurtlardır. Onları meyvelerinden tanıyacaksınız. Her iyi ağaç iyi meyve verir, kötü ağaç ise kötü meyve verir. Beni, Rab! Rab!' diye çağıran herkes Göklerin Egemenliğine girecek değildir. Ancak göklerde olan Babamın isteğini yerine getiren girecektir. O gün birçokları bana diyecek ki, Rab! Rab! Biz senin adınla peygamberlik etmedik mi? Senin admla cinler kovmadık mı? Senin adınla birçok mucize yapmadık mı?' O zaman ben de onlara açıkça şöyle diyeceğim: 'Ben sizi hiç tanımadım. Çekilin önümden, ey kötülük yapanlar!'. İşte bu sözlerimi duyup uygulayan herkes, evini kaya üzerinde kuran akıllı adama benzer. Bu sözlerimi duyup da uygulamayan herkes, evini kum üzerinde kuran budala adama benzer. Yağmur yağmış, seller yükselmiş, yeller esmiş ve eve yüklenmiş. Ve ev çökmüş; çöküşü de korkunç olmuş'. İsa konuşmasını bitirince, halk O'nun öğretişine şaşıp kaldı. Çünkü onlara kendi din bilginleri gibi değil, yetkili biri gibi ders veriyordu" (Matta, 7: 1-29).

İsa, yasa değil hayat öğretmeniydi ve kutsal yasalar bile kitapta durduğu gibi hayatta durmazdı. Bu yüzden başta öğrencileri olmak üzere tüm insanlığa insan ilişkilerindeki asli "muamelat" ilkelerini öğretiyordu: "Başkasını yargılamayın ki, siz de yargılanmayasınız. Başkasını nasıl yargılarsanız, siz de aynı yoldan yargılanacaksınız. Hangi ölçekle ölçerseniz, size de aynı ölçek uygulanacak. Sen neden kardeşinin gözündeki çöpü görürsün de kendi gözündeki merteği fark etmezsin? Seni ikiyüzlü! Önce kendi gözündeki merteği çıkar, o zaman kardeşinin gözündeki çöpü çıkarmak için daha iyi görürsün. Kutsal olanı köpeklere vermeyin. İncilerinizi domuzların önüne atmayın. Yoksa bunları ayaklarıyla çiğnedikten sonra dönüp sizi parçalayabilirler. Dileyin, size verilecek; arayın, bulacaksınız; kapıyı çalın,

size açılacaktır. Çünkü her dileyen alır, arayan bulur, kapıyı çalana kapı açılır. İnsanların size nasıl davranmasını istiyorsanız, siz de onlara öyle davranın. Çünkü Kutsal Yasa'nın ve peygamberlerin söylediği budur. Dar kapıdan girin. Çünkü kişiyi yıkıma götüren kapı geniş ve yol enlidir. Bu kapıdan girenler çoktur. Yaşama götüren kapı ise dar, yol da çetindir. Bu yolu bulanlar azdır. Sahte peygamberlerden sakının! Kuzu postuna bürünerek gelirler size, ama özde yırtıcı kurtlardır. Onları meyvelerinden tanıyacaksınız. Her iyi ağaç iyi meyve verir, kötü ağaç ise kötü meyve verir. İşte bu sözlerimi duyup uygulayan herkes, evini kaya üzerinde kuran akıllı adama benzer. Bu sözlerimi duyup da uygulamayan herkes, evini kum üzerinde kuran budala adama benzer. Yağmur yağmış, seller yükselmiş, yeller esmiş ve eve yüklenmiş. Ve ev çökmüş; çöküşü de korkunç olmuştur".

İsa'nın asli amacı kurtarıcısı olarak geldiği insanlığı temelleri sağlam bir evin içinde "adalet, barış ve merhamet" için yaşatmaktır. Bu çabası için insanlardan ne maddi ne de manevi bir beklenti içindedir. Ne halkının din bilginleri gibi misyonu karşılığında para ve pay istiyor ne de "Tanrıyı bırakıp kendisini 'Rab! Rab diye çağırarak" kutsallaştırılmak istiyordu. O, kendisine değil gösterdiği şeylere bakılmasını istiyordu. Bu yüzden de O'nu dinleyen halk O'nun farklığının farkına varıp "O'nun kendi din bilginleri gibi değil, yetkili biri gibi" olduğunu anladılar. Fakat "farkındalığın ıstırap" olduğunu bilen İsa, din bilginlerinin Tanrı kompleksi içinde kibir ve nankörlükle kendilerine emanet edilen kutsala nasıl kendi keyfi iktidarları için ihanet ettiklerini de çok iyi biliyordu. Eğer bir halk "kutsal olanı köpeklere verir, incilerini domuzların önüne atarsa onlar da bunları (temsile ve bölüşüme layık/ehil olmadıkları bu emanetleri Tanrı kompleksi içinde) ayaklarıyla çiğnedikten sonra dönüp emanet edenleri/halkı parçalarlar". Tıpkı İsrail halkı gibi, tıpkı Levililer gibi, tıpkı sahte peygamber ve sahte din adamları gibi, tıpkı insanlık tarihi gibi.

2. İsa'nın Öğrencileri Halkın Öğretmenleri; Kurtlar Sofrasında Koyunlar Geçidi: "İşte, kurtların arasına koyunlar gibi gönderiyorum sizi".

İsa, böylece kendi misyonunu öğrencilerine en ince ve derin bir titizlikle anlattıktan sonra onları öğretmenleri olsun diye halklarının arasma gönderir. İsa, emanetinin büyüklüğünün bilinci içinde "kutsal olanı, ayaklarıyla çiğnedikten sonra dönüp emanet edeni bile parçalayacak olan köpeklere" değil de sadakatin ve merhametin temsilcisi ilan ettiği "koyunlarına" emanet eder ve onları da "kurtların arasına gönderir":

"İsa on iki öğrencisini yanına çağırdı; kötü ruhları kovmak ve her hastalığı, her illeti iyileştirmek üzere onlara kötü ruhlar üzerine yetki verdi. İsa Onikileri şu buyrukla halkın arasına gönderdi: 'Diğer uluslara ait yerlere gitmeyin. İsrail halkının kaybolmuş koyunlarına gidin. Gittiğiniz her yerde Göklerin Egemenliğinin yaklaştığını duyurun. Hastaları iyileştirin, ölüleri diriltin, cüzamlıları temiz kılın, cinleri kovun. Karşılıksız aldınız, karşılıksız verin. Kuşağınıza altın, gümüş, ya da bakır para koymayın. Yolculuk için ne torba, ne yedek mintan, ne çarık, ne de değnek alın. İşte, kurtların arasına koyunlar gibi gönderiyorum sizi. Yılan gibi akıllı, güvercin gibi saf olun. İnsanlardan sakının. Sizi mahkemelere verecekler, havralarında kamçılayacaklar. Hatta benden ötürü valilerin ve kralların önüne çıkarılacaksınız. Böylece onlara ve uluslara tanıklık edeceksiniz. Kardeş kardeşini, baba çocuğunu ölüme teslim edecek. Çocuklar anne babalarına başkaldırıp onları öldürtecekler. Benim adımdan ötürü herkes sizden nefret edecek. Ama sonuna kadar dayanan kurtulacaktır. Öğrenci öğretmeninden, köle de efendisinden üstün değildir... Bedeni öldüren, ama canı öldürmeye gücü yetmeyenlerden korkmayın. Hem canı hem de bedeni cehennemde mahvedecek güçte olan Tanrı'dan korkun...Yeryüzüne barış getirmeye geldiğimi sanmayın! Ben barış değil, kılıç getirmeye geldim. Çünkü ben oğulla babasının, kızla annesinin, gelinle kaynanasının arasına ayrılık sokmaya geldim. İnsanın düşmanları, kendi ev halkı olacaktır. Annesini ya da babasını beni sevdiğinden çok seven, bana layık değildir. Oğlunu ya da kızını beni sevdiğinden çok seven, bana layık değildir. Çarmıhını yüklenip ardımdan gelmeyen, bana layık değildir... Bu sıradan kişilerden herhangi birine, öğrencim olduğu için bir bardak soğuk su bile içiren, size doğrusunu söyleyeyim, ödülsüz kalmayacaktır" (Matta, 10: 1-42).

İsa, Tanrıdan aldığı yetkilerinin birçoğunu öğrencilerine de verdi. Onlara kendi mucizelerini insanlara uygulama hakkı verdi. İsa, "kötü ruhları kovmak ve her hastalığı, her illeti iyileştirmek üzere" onlara kötü ruhlar üzerine yetki verdi ve "hastaları iyileştirmelerini, ölüleri diriltmelerini, cüzamlıları temiz kılmalarını, cinleri kovmalarını emretti". Kutsal Ruh'tan olan İsa'nın yetkinliği de "ruhlar üzerine" idi. Onların misyonu "İsrail halkının (çobansız kaldıkları için) kaybolmuş koyunlarına gidip Göklerin Egemenliğinin yaklaştığını duyurmaktı". Fakat asla Yahudi din adamlarının yaptığı gibi yapıp da bu kutsal görev için "kuşaklarına altın, gümüş, ya da bakır para koymayacaklardı". Hatta "yolculuk için ne torba, ne yedek mintan, ne çarık, ne de değnek alacaklardı". Çünkü bu misyonu "karşılıksız aldıkları için karşılıksız vermeleri" gerekiyordu. İsa, onları "kurtların arasına koyunlar gibi gönderiyordu". Bu yüzden "yılan gibi akıllı, güvercin gibi saf

olmalarını, insanlardan sakınmalarını" öğütlüyor ve başlarına gelecek olan belalardan dolayı onları uyarıyordu.

Onların bir tarafta siyasi Tanrı kompleksi Roma'nın diğer tarafta dini Tanrı kompleksi din adamlarının şerrine ve zulmüne maruz kalacaklarını çok iyi biliyordu. Sadece "Göklerin Egemenliğinin yaklaştığını duyurmaları" bile yeryüzü egemenlerinin ellerindeki iktidarlarının yok olacağı korkusuna ve onun üreteceği teröre sebep olacaktı. Bu yüzden de öğrenciler "mahkemelere düşecek, havralarda kamçılanacak, hatta öğretmenlerinden ötürü valilerin ve kralların önüne çıkarılıp" yargılanacak ve cezalandırılacaklardı. Böylece öğrencilerin "onlara ve uluslara tanıklık edecekleri" günler gelecekti. O günler geldiğinde ise "kardeş kardeşini, baba çocuğunu ölüme teslim edecek. Çocuklar anne babalarına başkaldırıp onları öldüreceklerdi". Ama bu kutsal davanın öğrencilerinin "bedeni öldüren, ama canı öldürmeye gücü yetmeyenlerden korkmaması, sadece hem canı hem de bedeni cehennemde mahvedecek güçte olan Tanrı'dan korkması gerekecektir".

Artık göklerin kapısı açılmış Tanrının krallığında hüküm süren "Göklerin Egemenliği" ile Şeytan'ın krallığında yaşayan "Yeryüzü Egemenliği" arasındaki ezeli ve ebedi evrensel mücadele/savaş başlamıştır. Bu savaşın silahları zannedildiği gibi sadece sevgi, barış ve merhamet değildir. Aynı zamanda kötülük ve günah dünyasının anlayacağı dilden de konuşmak gerekecektir. Bu yüzden İsa, "yeryüzüne (sadece) barış getirmeye gelmemiştir. O barış değil, kılıç getirmeye gelmiştir. Çünkü O oğulla babasının, kızla annesinin, gelinle kaynanasının arasına ayrılık sokmaya gelmiştir. İnsanın düşmanlarının, kendi ev halkından olacak" kadar kutuplaşacak bir hak-batıl, dost-düşman, iyi-kötü, kutsal-lanetli, mümin-münkir çatışması getirmiştir. Bu davanın gereği olan açık ve kesin olmanın hükmü ve sonucu da budur. Bu evrensel dava uğruna "annesini ya da babasını, oğlunu ya da kızını İsa'yı sevdiğinden çok seven, O'na layık olmayacaktır. Çarmıhını yüklenip O'nun ardından gelmeyen, O'na layık olmayacaktır. O'na karşı canını kurtaran, onu yitirecek, O'nun uğruna canını yitiren ise onu kurtaracaktır". İsa'nın bu kutsal yolculuğu asla ikiyüzlülüğe, riyakârlığa, kibre, her tarafın yanında olup idare etmeye yönelik bir süreç değildir. İki egemenlik arasındaki ayrım artık kesindir. Zaman eski zamanlar gibi değildir, mekan eski mekanlar gibi değildir, halk eski halklar gibi değildir, düşman eski düşmanlar gibi değildir, savaş eski savaşlar gibi değildir, Tanrı eski Yahve gibi değildir ve İsa da Musa gibi değildir. İsa'nm dili de kararı da kesindir: "Benden yana olmayan bana karşıdır". Bu yüzden "hem, hem de", "ne, ne de" türü söylemlerin vakti geçmiştir. Zaman artık tercih yapmayı zorunlu kılmaktadır: "ya, ya da", "ya bendensin ya da düşmanımsın".

İsa'nın anlattığı bu misyonu, bedellerini ve zorluklarını dinleyen "öğrenciler böylece yola çıkıp insanları tövbeye çağırmaya başladılar. Birçok cin kovdular; birçok hastayı, üzerlerine yağ sürerek iyileştirdiler" (Markos, 6: 12-13).

3. İsa'nın Mucizeleri; Meshedilmiş Mesih İnsanları Meshediyor; İman İçin mi İmtihan İçin mi?: "Zayıflıklarımızı O kaldırdı, hastalıklarımızı O yüklendi".

İsa'nın doğumu bile mucize idi. Tanrı İsa'nın doğumunu, hayatını, gösterdiği mucizeleri ve hatta ölümünü bile insanları test etmenin bir aracı olarak sunuyordu. Bu yüzden İsa, kendisinden önce gelen ve sonra gelecek olan her türlü olağanüstü işleri bile sıradanlaştırmıştı. O, mucizeleri ile imkânsızı ortadan kaldırmıştı. Tüm "bu mucizeler, Yeşaya peygamber aracılığıyla bildirilen şu sözün yerine gelmesi için olmuştu (ve olacaktı): "Zayıflıklarımızı O kaldırdı, hastalıklarımızı O yüklendi":

> "İsa, Celile bölgesinin her tarafını dolaştı. Buralardaki havralarda ders veriyor, Göksel Egemenliğin müjdesini duyuruyor, halk arasında rastlanan her hastalığı, her illeti iyileştiriyordu. O'nun ünü bütün Suriye'ye yayılmıştı. Çeşit çeşit hastalıklara yakalanmış, ıstırap içinde olan, cine tutsak, saralı, felçli olanların hepsini O'na getirdiler, O da onları iyileştirdi" (Matta, 4: 23-25; Luka, 6: 17-19). "Cüzamlı bir adam yaklaşıp O'nun önünde yere kapanarak, 'Rab, eğer istersen beni temiz kılabilirsin' dedi. İsa elini uzatıp adama dokundu, 'isterim, temiz ol!' dedi. Adam hemen o anda cüzamdan temizlendi" (Matta, 8: 1-3; Markos, 1: 40-45; Luka, 5: 12-16). "İsa Kefernahum'a varınca bir Yüzbaşı O'na gelip, 'Ya Rab, felçli uşağım korkunç acılar içinde evde yatıyor' diye yalvardı. Sen yeter ki bir söz söyle, uşağım iyileşir...Sonra İsa yüzbaşıya, 'git, inandığın gibi olsun' dedi. Ve uşak o anda iyileşti" (Matta, 8: 5-13; Luka, 7: 1-10). "İsa Petrus'un evine geldiğinde, onun kaynanasının ateşler içinde yattığını gördü. İsa kadının eline dokununca ateşi düşüverdi. Kadın kalkıp İsa'ya hizmet etmeye başladı. Akşam olunca cine tutsak birçok kişiyi kendisine getirdiler. İsa onlardaki kötü ruhları bir sözle kovdu, hastalarm hepsini iyileştirdi. Bu, Yeşaya peygamber aracılığıyla bildirilen şu sözün yerine gelmesi için oldu: 'Zayıflıklarımızı O kaldırdı, hastalıklarımızı O yüklendi" (Matta, 8: 14-17; Markos, 1: 29-34; Luka, 4: 38-41).

Tanrı, insanların imanının İsa'nın şahsına mı, mucizelerine mi, gizemli işlerine mi, yoksa getirdiği evrensel değerlere mi yönelik olduğunu imtihan ediyordu. İnsanlarm karşılaştıkları en zor sınama da buydu. İsa'nın mucizeleri sadece insanlar için değil bizzat İsa'nm kendisi içindi de. Çünkü

İsa, gösterdiği mucizeler ile "Tanrı gibi" değil bizzat "Tanrı olarak" olağanüstü işler yapıyordu. Bu da O'nu insan olmadan çıkarıp peygamber olmaya, oradan Tanrının Oğlu olmaya, oradan Tanrı gibi olmaya, oradan da Tanrılığa yükseltiyordu.

> "İsa bir kayığa binip karşı kıyıya geçti ve kendi kentine gitti. Kendisine, şilteye yatırılmış felçli bir adam getirdiler. İsa felçliye, 'oğlum, cesur ol, günahların bağışlandı' dedi... Sonra felçliye, 'kalk, şilteni topla ve evine git' dedi. Adam da kalkıp evine gitti. Halk bunu görünce korkuya kapıldı. İnsana böyle bir yetki veren Tanrı'yı yücelttiler" (Matta, 9: 1-8; Markos, 2: 1-12; Luka, 5: 17-26). "On iki yıldır kanaması olan bir kadın İsa'nın arkasından yetişip giysisinin eteğine dokundu. İçinden, 'giysisine bir dokunsam kurtulacağım' diyordu. İsa arkasına dönüp onu görünce, 'cesur ol, kızım! İmanın seni kurtardı' dedi. Ve kadın o anda iyileşti. İsa, yöneticinin evine varıp kaval çalanlarla gürültülü kalabalığı görünce, 'çekilin! Kız ölmedi, sadece uyuyor' dedi. Onlar ise kendisiyle alay ettiler. Kalabalık dışarı çıkarılınca İsa içeri girip kızın elinden tuttu, kız da ayağa kalktı. Bu olayın haberi o yörenin tümüne yayıldı" (Matta, 9: 18-26; Markos, 5: 21-43; Luka, 8: 40-56). "İsa oradan ayrılırken iki kör adam, 'Ey Davut Oğlu, halimize acı!' diye feryat ederek O'nun ardından gittiler. İsa körlerin gözlerine dokundu ve adamların gözleri açıldı. Adamlar çıkarken İsa'ya, cine tutsak dilsiz biri getirildi. Cin kovulunca adamın dili çözüldü. Halk hayret içinde, 'İsrail'de böylesi hiç görülmemiştir' diyordu. Ferisiler ise, 'cinleri, cinlerin reisinin gücüyle kovuyor' diyorlardı" (Matta, 9: 27-34). "Halka çimenlerin üzerine oturmalarını buyurduktan sonra, beş ekmekle iki balığı aldı, gözlerini göğe dikerek şükran duasını yaptı; sonra ekmekleri bölüp öğrencilerine verdi, onlar da halka dağıttılar. Herkes yiyip doyduktan sonra on iki sepet dolusu yemek artığı topladılar. Yemek yiyenlerin sayısı, kadın ve çocuklar hariç, yaklaşık beş bin erkekti" (Matta, 14: 13-21; Markos, 6: 30-44; Luka, 9: 10-17; Yuhanna, 6: 1-14).

İsa, ısrarla "ben mucizeleri Tanrı'nın Ruhuyla gerçekleştiriyor, Tanrı'nın Egemenliği üzerine hareket ediyorum" dese de insanlar O'ndaki mucizeleri bizzat kendisinin Tanrılığına yorumluyorlardı. Çünkü yaratmak, öldürmek, ölüleri diriltmek, hastalara şifa vermek, açları doyurmak, rızık vermek, sıhhat vermek, kutsamak, cinleri kovmak, körlerin gözünü açmak, dilsizlerin bağını çözmek, suya, denize, fırtınaya hükmetmek, su üstünde yürümek, insanların aklından ve kalbinden geçen duygu ve düşünceleri bilmek, geleceği bilmek vb. özellikler sadece Tanrıya has özelliklerdir ve sadece Tanrı yapabilirdi. Halkın böyle düşünmesi onlarm imanının imtihanı iken onla-

rın bu düşünceler ile İsa'yı Tanrı edinmeleri de İsa'nın imtihanı idi; doğumunda, hayatında, mucizelerinde, ölümünde ve ölümü sonrasında.

E. KİŞİSEL TANRI KOMPLEKSLERİYLE MÜCADELE

İsa, Tanrı RAB'in Musa'dan sonra gönderdiği evrensel peygamberlerinden biriydi. Diğer tüm müjdeciler ve uyarıcılar gibi onun da evrensel kutsal misyonu aynıydı: Şeytanın egemen olduğu Tanrı kompleksleri krallığına karşı Tanrı RAB'in egemen olduğu gökyüzü krallığını inşa etmek. Fakat Adem'den o güne Tanrı kompleksi kişisel, kolektif/toplumsal ve evrensel düzeyde çok büyük bir güç ve tahakküm kurmuş insanların doğalarında, toplumların ruhunda ve egemen devletlerin bedeninde hiyerarşik bir Tanrı kompleksi düzeni inşa etmişti. İşte İsa, misyonu gereği tıpkı varisi olduğu Musa gibi bu üç Tanrı kompleksleri ile savaşması gerekiyordu.

1. Yalana Karşı Gerçek: "Siz yalan üzerindesiniz. Oysa gerçek sizi özgür kılacak".

İsa, kendisinin getirdiği müjdeyi evrensel olarak üç farklı çatışma kaynağı açısından sunar. İlki Tanrı RAB'bin kralı olduğu göklerin iyilik egemenliği ile Şeytan'ın kralı olduğu yeryüzünün kötülük egemenliğidir. İkincisi ise Tanrıdan kaynaklı 'Işık' ile yine şeytandan ve kötülüklerinden kaynaklanan 'karanlık' dünya. Üçüncü çatışma alanı da 'gerçek' ve 'yalan/sahte' arasındaki çatışmadır:

"Başlangıçta Söz vardı. Söz Tanrı'yla birlikteydi ve Söz Tanrı'ydı. Başlangıçta O, Tanrı'yla birlikteydi. Her şey O'nun aracılığıyla var oldu, var olan hiçbir şey O'nsuz olmadı. Yaşam O'ndaydı ve yaşam insanların ışığıydı. Işık karanlıkta parlar. Karanlık onu alt edemedi" (Yuhanna, 1: 1-5).

> "İsa iman etmiş olan Yahudiler'e, 'Eğer benim sözüme bağlı kalırsanız, gerçekten öğrencilerim olursunuz. Gerçeği bileceksiniz ve gerçek sizi özgür kılacak' dedi" (Yuhanna, 8: 31-32).
>
> "Tanrı'nın Egemenliği içinizdedir" (Luka, 17: 21).
>
> "Kendi doğruluklarına güvenip başkalarına tepeden bakanlar helak olacaktır. Çünkü kendini yücelten herkes alçaltılacak, kendini alçaltan ise yüceltilecektir" (Luka, 18: 14).
>
> "Adam, İsa'nın Yahudiye'den Celile'ye geldiğini işitince yanına gitti, evine gelip ölmek üzere olan oğlunu iyileştirmesi için O'na yalvardı. İsa adama, 'Sizler belirtiler ve harikalar görmedikçe iman etmeyeceksiniz' dedi" (Yuhanna, 4: 47-48).

> "Tomas O'nu, 'Rabbim ve Tanrım!' diye yanıtladı. İsa, 'Beni gördüğün için mi iman ettin?' dedi. 'Görmeden iman edenlere ne mutlu!" (Yuhanna, 20: 28-29).

İsa, yaşamın kaynağı ve hayattaki tüm iyiliklerin özü olarak Tanrıyı ve O'nun insanlara sunduğu 'Işık' olduğunu belirtir. İnsanın doğasındaki kişisel Tanrı komplekslerinden kurtulmanın yolu bu ışığın gösterdiği aydınlık yoldan gitmektir. Çünkü ezeli ve ebedi olan tek gerçek budur. Karanlıklar Tanrısı şeytan ise insanların doğasındaki kötülük kaynaklarını tahrik edip onları ışığın gücü ve iyiliğinden engellemektedir. Fakat "karanlıkta parlayan ışığın gücünü karanlık asla alt edemeyecektir". Çünkü "İsa kendisine iman etmiş olanlarla birlikte aydınlığın gerçekliğini yayacak ve herkese gerçeği öğreterek tüm insanları kötülüklerinden ve günahlarından yani kişisel Tanrı komplekslerinden özgür kılacaktır". İnsanı Tanrı komplekslerinden "özgür kılacak tek şey de gerçektir". Gerçek de Tanrı RAB'in "başlangıçtan itibaren var olan Sözüdür". Bu Söz, Tanrının insanı yarattığında ruhuna üflediği kendi egemenliğinin kutsal yasalarıdır. Bu yüzden "Tanrı'nın Egemenliği insanın içinde", doğasında ve ruhundadır. Önemli olan insanın içinde olan bu "Tanrı'nın Egemenliğini" dışarıya Tanrı kompleksi olarak değil de Tanrı ışığı ve gerçekliği olarak çıkartıp yansıtmasıdır. Bu da ancak kişisel Tanrı kompleksinin şeytandan neşet eden "kendi doğruluklarına güvenip başkalarına tepeden bakarak" kibir ve gurur içinde davranmaktan vazgeçmekle mümkündür. İnsanın Tanrı kompleksinin en büyük kaynağı da zaten bu "kendini yücelterek herkesi alçaltma" ihtirasıdır. Fakat göklerin egemenliğindeki kutsal yasa gereği "kendini yücelten herkes alçaltılacak, kendini alçaltan herkes ise yüceltilecektir". Alçaklığın ve yüceliğin ölçüsü ise insanın "kendi doğrularına mı yoksa gerçeğin doğrularına mı güvenip güvenmediğidir". Bu yüzden kimileri kendi aklının veya nefsinin veya toplumun aklının veya nefsinin gösterdiği doğrulara güvenip kişisel Tanrı kompleksi içinde başkalarına tepeden bakarak sadece gözlerinin gördüğü zahiri dünyanın algı evreni ile "belirtiler ve harikalar" aracılığıyla "iman ederken" kimileri de gözleriyle görmeden ama içlerindeki Tanrı egemenliğinin Söz'üne güvenerek "iman ederler": Tanrının egemenliğine "görmeden iman edenlere ne mutlu!".

> "Ne mutlu ruhta yoksul olanlara! Göklerin Egemenliği onlarındır. Ne mutlu yaslı olanlara! Onlar teselli edilecekler. Ne mutlu yumuşak huylu olanlara! Onlar yeryüzünü miras alacaklar. Ne mutlu doğruluğa acıkıp susayanlara! Onlar doyurulacaklar. Ne mutlu merhametli olanlara! Onlar merhamet bulacaklar. Ne mutlu yüreği temiz olanlara! Onlar Tanrı'yı gö-

recekler. Ne mutlu barışı sağlayanlara! Onlara Tanrı oğulları denecek. Ne mutlu doğruluk uğruna zulüm görenlere! Göklerin Egemenliği onlarındır. Bana olan bağlılığınızdan ötürü insanlar size sövüp zulmettikleri, yalan yere size karşı her türlü kötü sözü söyledikleri zaman ne mutlu size! Sevinin, sevinçle coşun! Çünkü göklerdeki ödülünüz büyüktür. Sizden önce yaşamış olan peygamberlere de böyle zulmettiler" (Matta, 5: 1-12).

"Dikkat edin! Yapmanız gereken doğru işleri gösteriş için insanların gözü önünde yapmayın. Öyle yaparsanız, göklerdeki Babanızdan ödül alamazsınız. Bu nedenle, birisine sadaka vereceğiniz zaman bunu ilan etmek için önünüzde borazan çaldırmayın. İkiyüzlü kişiler, insanların övgüsünü kazanmak için havralarda ve sokaklarda böyle yaparlar. Size doğrusunu söyleyeyim, onlar ödüllerini almışlardır. Siz sadaka verdiğiniz zaman, sol eliniz sağ elinizin ne yaptığını bilmesin. Öyle ki, verdiğiniz sadaka gizli kalsın. Gizlilik içinde yapılanı gören Babanız sizi ödüllendirecektir" (Matta, 6: 1-4).

Kişisel Tanrı kompleksinin kaynağı olan kibri kendi ruhunda yok edip ondan "yoksul ve yoksun" olanlara ne mutlu. Kibrin verdiği gururu yenip diğer insanların aşağılaması karşısında "yaslı" olanlara ne mutlu. Kibirden "yoksul ve yoksun" kalmakla ve bundan dolayı da insanların kınamasına maruz kalmakla yetinmeyip "yumuşak huyluluk", "doğruluk", "erdem", "barış" ve "merhamet" değerleri ile doğalarını, ruhlarını ve yüreklerini "vaftiz olarak" "temizleyenlere" ne mutlu. Yeryüzü egemen değerleri yerine göklerin egemen değerleri ile kişisel Tanrı komplekslerinden temizlendiği için kolektif/toplumsal ve evrensel Tanrı komplekslerinin "aşağılamasına", "hakaretine", "zulmüne", "sövmelerine", "yalan yere her türlü kötü sözlerine", "yoksullaştırmaya", "açlığa", "kin ve nefrete", "toplum dışı olmaya", "adlarını kötüleyip toplumdan reddedip tecrit olmaya" mahkûm edilmiş Tanrının ve gerçeğin çocuklarına ne mutlu. Çünkü "Tanrı'nın ve Göklerin Egemenliği onlarındır. Onlar teselli edilecekler. Onlar yeryüzünü miras alacaklar. Onlar doyurulacaklar. Onlar gülecekler. Onlar merhamet bulacaklar. Onlar Tanrı'yı görecekler. Onlara Tanrı oğulları denecek. Sevinip sevinçle coşacaklar. Ödüllerini yeryüzünde aramadıkları için gökyüzünden büyük ödüller alacaklar. Tıpkı onlardan önce yaşamış olan ve bu Tanrı kompleksleri tarafından zulme uğramış peygamberler gibi". Ama Tanrı kompleksleri açısından "zengin ve tok olanlara", "gerçeği bırakıp da tüm insanların kendileri için iyi sözler söylemelerine" âşık olanların "vay haline!". Çünkü onlar "açlık çekecekler, yas tutup ağlayacaklardır". Tıpkı "ödülünü yeryüzünde arayan ve bunun için de tüm insanların kendileri

için iyi sözler söylemelerini esas alan ataları ve tabi oldukları sahte peygamberleri gibi".

2. Mutlakın Kibrine Karşı Nispinin Tevazuu: Kendi doğrularınızı mutlak kabul edip o doğrular ile insanları "yargılamayın. Hangi ölçekle ölçerseniz, size de aynı ölçek uygulanacak".

İsa'ya göre insanları kişisel Tanrı kompleksine iten sebeplerin başında "kendi doğrularını mutlak kabul edip" o doğrular ile insanları yargılamak gelir. Tevrat ve İncil'de şeytanın (yılan) Adem'i aldatırken söylediği gibi: "Kesinlikle ölmezsiniz. Çünkü Tanrı biliyor ki, o ağacın meyvesini yediğinizde gözleriniz açılacak, iyiyle kötüyü bilerek 'Tanrı gibi' olacaksınız". İnsanın "Tanrı gibi" olmasını sağlayan kişisel Tanrı kompleksi "kendi bilgilerine ve doğruluklarına güvenip başkalarına tepeden bakmaktır". Kendi doğrularını mutlak doğru kabul edip başkalarını yargılama hakkını kendinde görüp başkalarına tepeden bakan kişisel Tanrı kompleksleri kesin, mutlak ve kutsal bilgiyi yani "iyiyle kötüyü bilmeyi" kendi uhdelerinde "kesin inançlılık" içinde gördüğü için başkalarının doğrularına kendilerini kapatırlar. "Bir şey biliyorsam o da hiçbir şey bilmediğimdir" sadakat anlayışı yerine mutlakı ve kutsalı bilmenin kibri ile insanların ve toplumların kaderine hükmetmek isterler. Tanrı gibi olmanın bilgeliği ve yüceliği ile başkalarını alçaltarak kendilerini yüceltirler. "Bilgi bozar, mutlak bilgi mutlaka bozar" kuralının gereği olarak kendi inanç ve doğrularından başka her şeye kör oldukları için de başkalarına ve hayata dair gerçekleri "gördükleri halde görmezler. Duydukları halde duymaz ve anlamazlar". Kişisel Tanrı kompleksinin ürünü olarak kendilerini gerçeğe kapattıkları için "yürekleri duygusuzlaşmış, kulakları ağır işitir olmuş, gözleri ve akılları gerçeğe kapalı kalmıştır". Onlar kendi doğa ve ruhlarına "Tanrı gibi" olmayı emreden "İblis'in yoluna girip gerçeği ve evrensel sözü yüreklerinden atarlar". İnsan doğası ve ruhu toprak gibi olduğu için de "kayalık yere düşenler, işittikleri sözü sevinçle kabul eden, ama kök salamadıkları için ancak bir süre inanan kişilerdir. Böyleleri sınandıkları zaman imandan dönerler. Dikenler arasına düşenler, sözü işiten ama zamanla yaşamın kaygıları, zenginlikleri ve zevkleri içinde boğulan, dolayısıyla olgun ürün vermeyenlerdir. İyi toprağa düşenler ise, sözü işitince onu iyi ve sağlam bir yürekte saklayanlardır. Bunlar sabırla dayanarak ürün verirler".

İnsanın doğasında ve ruhunda bir tohum olarak var olan Kişisel Tanrı kompleksi veya Tanrının egemenlik 'Sözü' büyüyeceği toprağa, büyüten bahçıvana (Tanrı veya İblis) ve "yaşamın kaygıları, zenginlikleri ve zevkleri içindeki" tercihlere göre şekillenir ve farklılaşır. Eğer insan kişisel Tanrı

kompleksini besleyen "yaşamın kaygıları, zenginlikleri ve zevkleri içinde boğulup olgun ürünler vermezse" Tanrının egemenliği yerine İblisin krallığında yaşamaya başlar. Tanrı kompleksinin hâkim olduğu İblisin krallığı ise "başkalarını alçaltarak kendini yüceltme" kişisel Tanrı kompleksi üzerine inşa edilmiştir. Oysa Tanrının gökyüzü egemenliğinde "kendini yücelten herkes alçaltılacak, kendini alçaltan herkes ise yüceltilecektir". Çünkü onlar her türlü sınamaya "sabırla dayanarak olgun ürünler vermişlerdir".

> "Başkasını yargılamayın ki, siz de yargılanmayasınız. Başkasını nasıl yargılarsanız, siz de aynı yoldan yargılanacaksınız. Hangi ölçekle ölçerseniz, size de aynı ölçek uygulanacak. Sen neden kardeşinin gözündeki çöpü görürsün de kendi gözündeki merteği fark etmezsin? Senin gözünde mertek varken nasıl olur da kardeşine, izin ver de gözündeki çöpü çıkarayım' dersin? Seni ikiyüzlü! Önce kendi gözündeki merteği çıkar, o zaman kardeşinin gözündeki çöpü çıkarmak için daha iyi görürsün. Kutsal olanı köpeklere vermeyin. İncilerinizi domuzların önüne atmayın. Yoksa bunları ayaklarıyla çiğnedikten sonra dönüp sizi parçalayabilirler. İnsanların size nasıl davranmasını istiyorsanız, siz de onlara öyle davranın. Kutsal Yasa'nın ve peygamberlerin söylediği budur. Dar kapıdan girin. Çünkü kişiyi yıkıma götüren kapı geniş ve yol enlidir. Bu kapıdan girenler çoktur. Yaşama götüren kapı ise dar, yol da çetindir. Bu yolu bulanlar azdır. Beni, Rab! Rab!' diye çağıran herkes Göklerin Egemenliğine girecek değildir. Ancak göklerde olan Babamın isteğini yerine getiren girecektir. O gün birçokları bana diyecek ki, Rab! Rab! Biz senin admla peygamberlik etmedik mi? Senin adınla cinler kovmadık mı? Senin adınla birçok mucize yapmadık mı?' O zaman ben de onlara açıkça şöyle diyeceğim: 'Ben sizi hiç tanımadım. Çekilin önümden, ey kötülük yapanlar!" (Matta, 7: 1-29).

İsa'ya göre kişisel Tanrı kompleksinin kaynağı olan kibir ve onun doğurduğu "kendi doğrularını mutlak kabul edip o doğrular ile insanları yargılama hakkının" sebep olduğu en büyük kibir gösterisi ise din, zenginlik, makam, güç ve bilgiye dayalı olarak insanlar arasında üstünlük iddiasına dayalı "kıyaslama yapmaktır". Kıyaslama neredeyse Tanrı kompleksi oradadır. İster kişisel, ister toplumsal/kolektif isterse evrensel kıyaslamalar olsun. Özellikle Ferisiler'in sürekli yaptığı kıyaslamalar gibi:

> "Ferisiler, İsa'nın öğrencilerine, 'Sizin öğretmeniniz neden vergi görevlileri ve günahkârlarla birlikte yemek yiyor?' diye sordular. İsa söylenenleri işitince şöyle dedi: 'Sağlamların değil, hastaların hekime ihtiyacı var. Gidin de, 'Ben kurban değil, merhamet isterim' sözünün anlamını öğrenin. Çünkü ben doğru kişileri değil, günahkârları çağırmaya geldim" (Matta, 9: 10-12).

"Ferisiler ve din bilginleri İsa'ya gelip şunu sordular: 'Senin öğrencilerin neden atalarımızın geleneğine karşı geliyorlar? Yemekten önce ellerini yıkamıyorlar'. İsa onlara şu karşılığı verdi: 'Ya siz, neden geleneğiniz uğruna Tanrı buyruğuna karşı geliyorsunuz?... Geleneğiniz uğruna Tanrı'nın sözünü geçersiz kılmış oluyorsunuz" (Matta, 15: 1-6).

"İsa Ferisiler'e dedi ki 'Hiçbir uşak iki efendiye kulluk edemez. Ya birinden nefret edip öbürünü sever, ya da birine bağlanıp öbürünü hor görür. Siz hem Tanrı'ya, hem paraya kulluk edemezsiniz'. Parayı seven Ferisiler bütün bu sözleri duyunca İsa'yla alay etmeye başladılar. O da onlara şöyle dedi: 'Siz insanlar önünde kendinizi temize çıkarıyorsunuz, ama Tanrı yüreğinizi biliyor. İnsanların gururlandıkları ne varsa, Tanrı'ya iğrenç gelir" (Luka, 16: 10-15).

"Kendi doğruluklarına güvenip başkalarına tepeden bakan kişilere İsa şunu anlattı...Kendini yücelten herkes alçaltılacak, kendini alçaltan ise yüceltilecektir" (Luka, 18: 9-14).

İsa, bilmekteydi ki kolektif Tanrı kompleksinin kaynağı kul kompleksleri idi. Tanrı kompleksinin doğasında olan mahrum olunan şeylere tapınma kültürü içinde liderlerin tanrısallaştıkça halkın kullaşacağını, onlar yüceltildikçe halkın aşağılanacağını, onların Tanrı kompleksi üstünlük gücüne dönüştükçe halkın kul kompleksinin köleliğe dönüşeceğini çok iyi biliyordu. İsa döneminin kolektif Tanrı kompleksi temsilcileri olan ve dini bilgi ve makam olarak toplumlarının en saygın yerini işgal eden din bilginleri, kâhinler ve Ferisiler grubu kendi azizliklerini başkalarının zilleti, kendi kutsallıklarını başkalarının laneti, kendi temizliklerini başkalarının kirlilikleri, kendi ilimlerini başkalarının cehaleti, kendi masumiyetlerini ise başkalarının günahları üzerinden meşrulaştırarak, kıyaslayarak inşa ediyorlardı. Böylece de kendi kolektif Tanrı komplekslerini yücelttikçe halkın kul kompleksini alçaltıyorlardı. Çok günahkâr olanlar örneği ile kendilerini günahsız ilan ediyorlardı. Bulundukları her ortamı kendi seviyelerinin altına düşürerek o seviye üzerinde üstünlük ve tahakküm sağlıyorlardı. Güç, zenginlik ve itibar açısından üstlerindekilere öykünürken zayıflık, günahkârlık ve fakirlik açısından da alttakileri hakir görüyorlardı. İnsanlara ölümü gösterip sıtmaya razı ediyorlardı.

Tüm bu kıyaslamalar ile üstünlük kibiri içinde yaşayan Ferisiler İsa'yı da "vergi görevlileri ve günahkârlarla birlikte yemek yemekle"; "Sept günü yapılması yasak olanı yapmakla"; "atalarının geleneğine karşı gelmekle"; "günahkâr ve zina etmiş kadınların günahlarını affetmekle" suçluyorlardı. İsa'nın onlarda bulunan kişisel Tanrı kompleksleri konusundaki uyarılarını

"alaya alıyorlar" ve zaman zaman da O'nu yasalar ve ibadetler konusunda Musa ile birçok kere de mucize, affetme, insanlara nimet verme konularında Tanrı ile kıyaslayarak eleştiriyorlardı. İsa'nın onlara "Siz insanlar önünde kendinizi temize çıkarıyorsunuz, ama Tanrı yüreğinizi biliyor. İnsanların gururlandıkları ne varsa, Tanrı'ya iğrenç gelir" ve "Kendi doğruluklarına güvenip başkalarına tepeden bakma kibri" içinde kıyaslamalar ile yaptıkları akıl oyunlarına yönelik lanetlemesini bile yine kıyaslamalar ile alt etmeye çalışıyorlardı. Din bilginleri, kâhinler ve Ferisiler'den oluşan bu kişisel Tanrı kompleksi grupları İsa'nın "anne, baba ve kardeşlerinden", "Celile'li olmasından", "Davut'un soyundan gelmemesinden", "Musa'nın öğrencisi olmamasından" başlayan kıyaslamaları kendi kutsallık ve günahsızlık erdemleriyle kıyaslayarak yargılıyorlardı. Toplum içindeki mevkilerini "günahkârlardan" verdikleri örneklerle meşrulaştırıp güçlendiriyorlardı. "Kendi doğruluklarına güvenip başkalarına tepeden bakarak" yapılan kıyaslamalar ile devşirilen kişisel Tanrı kompleksine en güzel örneğini yine İsa aktarır: "Kendi doğruluklarına güvenip başkalarına tepeden bakan bazı kişilere İsa şu benzetmeyi anlattı: 'Biri Ferisi, öbürü vergi görevlisi iki kişi dua etmek üzere tapınağa çıkmış. Ferisi ayakta dikilip kendi kendine şöyle dua etmiş: 'Tanrım, diğer insanlar gibi soyguncu, hak yiyici ve zina edici olmadığım için, hatta şu vergi görevlisi gibi olmadığım için sana şükrederim. Haftada iki gün oruç tutuyor, bütün kazancımın ondalığını veriyorum'. Vergi görevlisi ise uzakta durmuş, gözlerini göğe doğru kaldırmak bile istemiyor, ancak göğsünü döverek, 'Tanrım, ben günahkâra merhamet et' diyormuş. Size şunu söyleyeyim, Ferisi'den çok, bu adam aklanmış olarak evine dönmüş. Çünkü kendini yücelten herkes alçaltılacak, kendini alçaltan ise yüceltilecektir" (Luka, 18: 9-14).

İnsanlar arasındaki Tanrı kompleksinin kaynağı olan kıyaslama yapmak kişisel düzeyde "benim ondan neyim eksik ki?" (eksiklik arama sendromu) karşılaştırmasına dayanır. Oysa insanların erdemli davranışlarının kaynağı sürekli "benim ondan neyim fazla ki?" (eksiklikleri kapatma arzusu) karşılaştırmaları üzerine dayanmalıdır. Bu yüzden İsa'ya göre kıyaslama yapmak lanetlenmektir. Çünkü kıyaslama yapmak insanları yargılamaktır ve insanlar "başkasını nasıl yargılarsa aynı yoldan yargılanacak ve hangi ölçekle ölçerlerse aynı ölçekle ölçüleceklerdi". İlk kıyaslamayı Adem'e karşı melekler yapmış daha sonra ise İblis yaparak lanetlenmiştir. Kıyaslama yapan bir başka lanetli kompleks de Kayin olmuştu. Tanrı RAB ise insanları kıyaslamaları ile yargılamak için tüm insanları kıyasladıkları şeylerle sınav yapmakta idi. Kıyaslamanın Tanrı kompleksinin kaynağı olmasının nedeni "sahip olmak" ihtirasıdır. Bir şeye veya değere sahip olmak sahip olma-

yanlar üzerinde bir tahakküm aracı olarak kibir ile kıyaslamaya, bir şeye veya değere sahip olmamak ise sahip olanlar üzerinde kıskançlık ile kıyaslamaya neden olur. Tanrı kompleksinin en önemli iki kaynağı olan kibir ve kıskançlık kıyaslamanın ürünüdür. Kıyaslama yoksa Tanrı kompleksi de yoktur. Sahip olmak kibre, sahip olamamak ise kıskançlığa neden olur. Her ikisi de Tanrı kompleksinin kaynağıdır. Bu yüzden Tanrı RAB, insanları her ikisi ile de yani sahip olmak ve olmamakla sınamaktadır. Bu yüzden İsa, savaş açtığı bu kişisel Tanrı kompleksinin yani "kendi doğrularını mutlak kabul edip" o doğrular ile insanları kıyaslamalar ile yargılama hakkını kendinde görme kibrini ve kıskançlığını lanetler. İnananlarını bu Tanrı kompleksinden korumak için şiddetle uyarır: "Başkasını yargılamayın ki, siz de yargılanmayasınız. Başkasını nasıl yargılarsanız, siz de aynı yoldan yargılanacaksınız. Hangi ölçekle ölçerseniz, size de aynı ölçek uygulanacak".

> "Din bilginleri ve Ferisiler, İsa'ya zina ederken yakalanmış bir kadın getirdiler. Kadını orta yere çıkararak İsa'ya, 'Öğretmen, bu kadın tam zina ederken yakalandı. Musa, Yasa'da bize böyle kadınların taşlanmasını buyurdu, sen ne dersin?'. Bunları İsa'yı denemek amacıyla söylüyorlardı; O'nu suçlayabilmek için bir neden arıyorlardı. İsa eğilmiş, parmağıyla toprağa yazı yazıyordu. Durmadan aynı soruyu sormaları üzerine doğruldu ve 'İçinizde kim günahsızsa, ilk taşı o atsın!' dedi. Sonra yine eğildi, toprağa yazmaya başladı. Bunu işittikleri zaman, başta yaşlılar olmak üzere, birer birer dışarı çıkıp İsa'yı yalnız bıraktılar. Kadın ise orta yerde duruyordu. İsa doğrulup ona, 'Kadın, nerede onlar? Hiçbiri seni yargılamadı mı?' diye sordu. Kadın, 'Hiçbiri, Efendim' dedi. İsa, 'Ben de seni yargılamıyorum. Git, artık bundan sonra günah işleme!' dedi" (Yuhanna, 8: 1-11).

İsa, insanların kendisini "Tanrı gibi" görüp başka insanların bedenleri, akılları ve ruhları üzerinde yargıç olarak kıyaslamalar yaparak tahakküm kurmasını reddeder. Tanrıya yani göklerin egemenliğine ait bir hakkı insanların kendi yeryüzü egemenliklerini yüceltmek için kullanmasını hoş görmez. İnsanların kul olmanın acziyetini unutup Tanrı kompleksi içinde tanrı gibi olmanın kibrine yönelmesini eleştirir. Herkesin öncelikle kendisinde var olan zaafları ve günahları temizlemesini öğütler: "Sen neden kardeşinin gözündeki çöpü görürsün de kendi gözündeki merteği fark etmezsin? Senin gözünde mertek varken nasıl olur da kardeşine, izin ver de gözündeki çöpü çıkarayım' dersin? Seni ikiyüzlü! Önce kendi gözündeki merteği çıkar, o zaman kardeşinin gözündeki çöpü çıkarmak için daha iyi görürsün". Kendini değiştirme erdemi, kendini yönetme gücü ve kendindeki eksiklikleri giderme iradesi olmayanların başkalarının hayatına mü-

dahale etmesini ve kendi yüceliklerini başkalarının alçaltılmasında arayanların "ikiyüzlü" olduklarını belirtir. Hatta buna kendi hayatından bir olayla örneklik yaratır: "İçinizde kim günahsızsa, ilk taşı o atsın!... İsa, 'Ben seni yargılamıyorum. Git, artık bundan sonra günah işleme!' dedi".

3. Üstünlük Kıyaslamasına Karşı Eşitlik Savunusu: "Kim kendini üstün görüp kardeşini aşağılarsa Yüksek Kurul'un yargısını hak edecek".

İsa, kişisel Tanrı kompleksinin kaynağı olarak ifade ettiği insanların "kendi doğrularını mutlak kabul edip o doğrular ile insanları yargılama" hakkının üstünlük iddiasından kaynaklandığını bilerek bu üstünlük iddialarına neden olabilecek tüm eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasını emreder: "Köle efendisinden, elçi de kendisini gönderenden üstün değildir" (Yuhanna, 13: 4-17). İnsanlar arasında hiçbir yeryüzüne ait kategorik üstünlük kriteri kabul etmeyen İsa, özellikle kutsalı ve halkın genel iradesini de temsil etmeye kimsenin yetkisi, hakkı ve meşruiyeti olmadığını ilan eder. İsa, "kutsal olanı köpeklere vermeyin. İncilerinizi domuzların önüne atmayın. Yoksa bunları ayaklarıyla çiğnedikten sonra dönüp sizi parçalayabilirler" uyarısı ile kutsala ve halka ait değerlerin bir temsil ve üstünlük kriteri yaratamayacağını belirterek kişisel Tanrı komplekslerine neden olacak dinsel bilgi ve üstünlük kibri kaynaklarını da kurutur. O'na göre "Kutsal Yasa'nın ve peygamberlerin söylediği" evrensel tek kutsal ve üstünlük değeri vardır: "İnsanların size nasıl davranmasını istiyorsanız, siz de onlara öyle davranın". Tek davranış ilkesi de "adalet, merhamet ve sadakat" üzerine insanlara iyilikler yapmaktır. Çünkü "Göklerin Egemenliğinde 'Rab! Rab! Biz senin adınla peygamberlik etmedik mi? Senin adınla cinler kovmadık mı? Senin adınla birçok mucize yapmadık mı?" diyecek kadar kutsalı temsil ettiğini iddia edenler bile iyilik değil kötülük yaptıkları için kovulacaklardır: "O zaman ben de onlara açıkça şöyle diyeceğim: 'Ben sizi hiç tanımadım. Çekilin önümden, ey kötülük yapanlar!". Bu yüzden İsa, inananlarına "yaşamın kaygıları, zenginlikleri ve zevkleri içinde boğulup" Tanrı kompleksi içinde kibirlenip üstünlük iddiasında bulunmaktansa zor, dar ve azınlıkta olana yönelmelerini emreder: "Dar kapıdan girin. Çünkü kişiyi yıkıma götüren kapı geniş ve yol enlidir. Bu kapıdan girenler çoktur. Yaşama götüren kapı ise dar, yol da çetindir. Bu yolu bulanlar azdır".

İsa, "Kutsal Yasa'nın ve peygamberlerin söylediği" evrensel tek kutsal ve üstünlük değeri olarak "insanların size nasıl davranmasını istiyorsanız, siz de onlara öyle davranın" ilkesini ilan ettikten sonra bu ilkeyi yıkan diğer kişisel Tanrı kompleksleri konusunda da inananlarını uyarır. Fakat uyarılarının her zaman merkezinde "kibir/üstünlük iddiası" vardır:

> "Atalarımıza, 'adam öldürme. Öldüren, yargılanmayı hak edecek' denildiğini duydunuz. Ama ben size diyorum ki, kardeşine karşı öfkelenen her kişi yargılanmayı hak edecek. Kim kardeşine aşağılayıcı bir söz söylerse, Yüksek Kurul'un yargısını hak edecek. Kim kardeşine ahmak derse, cehennem ateşini hak edecek. Bu yüzden, adağını sunağa getirdiğinde, orada kardeşinin sana karşı bir şikâyeti olduğunu hatırlarsan, adağını orada, sunağın önünde bırak, git, önce kardeşinle barış; sonra gel, adağını sun. Senden davacı olanla, daha yoldayken çabucak anlaş. Yoksa o seni yargıca, yargıç da gardiyana teslim edebilir; sonunda da hapse atılabilirsin. Sana doğrusunu söyleyeyim, son kuruşu ödemedikçe oradan asla çıkamazsın" (Matta 5: 21-26).

"Dikkatli olun! Her türlü açgözlülükten sakının. Çünkü insanın yaşamı, malının çokluğundan ibaret değildir. Kendisi için servet biriktiren, ama Tanrı katında zengin olmayan kişinin sonu hüsran olur" (Luka, 12: 15, 21).

İsa, kişisel Tanrı kompleksinin kaynağı olan kibri ve ondan kaynaklı olarak başkalarının hayatına ve canına tahakküm etmeyi lanetledikten sonra kibrin ürünü olarak ortaya çıkan üstünlük sendromlarını da mahkûm ederek onlarm kökünü kurutmaya çalışır. Bu yüzden de bırakın "adam öldürme" yani Kabil sendromunun doğurduğu cinayeti ona kaynaklık eden Tanrı kompleksleri olan "öfkelenmek", "başkasını yargılamak", "kardeşini küçültmek", "insanları aşağılamak", "insanlara saygısızlık etmek", "başkalarının hakkını yemek", "açgözlülük etmek", "malının çokluğu ile övünmek", "kendisi için sürekli servet biriktirme peşinde koşmak", "kaba ve sert olmak" ve "başkalarına üstünlük taslamak" gibi küçük görünen büyük günahları da daha şiddetli olarak lanetler. İsa, "Kutsal Yasa'yı ya da peygamberlerin sözlerini geçersiz kılmak için değil göklerin egemenliğinin süreklilik yasası gereği onları tamamlamaya gelmiştir".

İsa, sonuçlardan çok sebeplerle savaşım vermektedir. Bu yüzden de "öldüren, yargılanmayı hak edecek" sonuç yasasını "kardeşine karşı öfkelenen her kişi yargılanmayı hak edecek" sebep yasası ile tamamlamaktadır. Diğer sebep yasaları olarak da "kim kardeşine aşağılayıcı bir söz söylerse, Yüksek Kurul'un yargısını hak edecek. Kim kardeşine ahmak derse, cehennem ateşini hak edecek. Bu yüzden, adağını sunağa getirdiğinde, orada kardeşinin sana karşı bir şikâyeti olduğunu hatırlarsan, adağını orada, sunağın önünde bırak, git, önce kardeşinle barış; sonra gel, adağını sun. Senden davacı olanla, daha yoldayken çabucak anlaş. Yoksa o seni yargıca, yargıç da gardiyana teslim edebilir; sonunda da hapse atılabilirsin. Sana doğrusunu söyleyeyim, son kuruşu ödemedikçe oradan asla çıkamazsın"; "Dikkatli

olun! Her türlü açgözlülükten sakının. Çünkü insanın yaşamı, malının çokluğundan ibaret değildir. Kendisi için servet biriktiren, ama Tanrı katında zengin olmayan kişinin sonu hüsran olur"; "Ey bütün yorgunlar ve yükü ağır olanlar! Bana gelin, ben size huzur veririm. Ben yumuşak huylu ve alçakgönüllüyüm. Boyunduruğuma girin ve benden öğrenin, böylece canlarınız huzur bulur. Boyunduruğum kolay taşınır, vereceğim yük de hafiftir" kurallarını ilan eder. Böylece İsa, İsrail halkının Musa'ya yaptığı küçük günahların değersizliği ve cezalandırılmazlığı anlayışını da yıkar. İnsanın doğasında küçük bir tohum olarak var olan kişisel Tanrı komplekslerinin ne denli büyük zulüm ve hüsranlara sebep olacağını sebep yasaları ve örnekleriyle açıklar. Bu nedenle de tüm insanları ısrarlı ve sürekli bir şekilde küçük olanın büyüklüğü büyük olanın da küçüklüğü konusunda uyarır ve hatta tehdit eder: "Kutsal Yasa'dan ufacık bir harf ya da bir nokta bile eksilmeyecek. Bu nedenle, bu buyrukların en küçüklerinden birini kim çiğner ve başkalarına öyle yapmayı öğretirse, Göklerin Egemenliğinde en küçük sayılacak. Ama bu buyrukları kim yerine getirir ve başkalarına öğretirse, Göklerin Egemenliğinde büyük sayılacak". Göklerin Egemenliğinde büyük sayılmanın yolu da Yeryüzü Egemenliğini küçük saymaktır.

4. Yeryüzü Tanrısı Paraya Karşı Gökyüzü Krallığının Hazineleri: "Hiç kimse iki efendiye kulluk edemez. Siz hem Tanrı'ya, hem de paraya (Mamon) kulluk edemezsiniz".

İsa, insanın "Göklerin Egemenliğinde büyük sayılmak" yerine yeryüzü egemenliğinde büyük sayılmayı tercih etmesini o egemenliğin kralı olan Şeytanın insanı "yaşamın kaygıları, zenginlikleri ve zevkleri içinde boğulup olgun ürünler vermesine" engel olmakla açıklar. İsa'ya göre insanın kişisel Tanrı kompleksinin tam da merkezinde şeytanın işte bu "yaşamın kaygıları" ile insanları korkutması ve "yaşamın zenginlikleri ve zevkleri içinde boğulmayı güzel/hoş göstermesi" vardır. Zaten insan da bu korku ve umutlar içinde kendisini korunaklı kılmak ve güvende olmak için "yeryüzü egemenliğinin değerleriyle" mücehhez olmaya çabalar. Kendisini yeryüzü egemenliği içinde üstün kılmanın ve saydırmanın yollarını arar. Şeytanın kralı olduğu bu dünyanın "hazinelerini biriktirerek" kendisini "Tanrı gibi" göstermek ister. İnsanların kuruntu ve vehimlerini temsil eden "güve ve pas bu hazinelerle beraber insanların doğasındaki, ruhundaki, aklındaki ve yüreğindeki erdemleri yiyip bitirir". İnsanın aklı ve yüreği yeryüzünün ve yaşamın kaygı ve kuruntuları ile meşgul olarak kendi hazinelerinin kölesi olur. Çünkü insanların "hazineleri neredeyse, yürekleri de orada olur". Bu yüzden de insan ya kendisini Tanrı komplekslerine sürükleyen yeryüzü

hazinelerinin ya da kendisini Tanrı katında yüceltecek olan gökyüzü hazinelerinin tercihini yapmalıdır. İsa'nın bu tercih konusundaki tavsiyesi "yeryüzü hazineleri yerine gökte hazineler biriktirmektir". Çünkü "orada ne güve ne pas onları yiyip bitirir, ne de hırsızlar girip çalar". Yeryüzü hazineleri kibir ve üstünlük ihtirası içinde insanların gözlerini gerçeklere karşı kör edeceği için onları "çok korkunç bir karanlığa" düşürüp "bedenlerini ve ruhlarını da karanlık ve kötülük içine hapseder". Kendilerine hizmet etsin diye yarattıkları kölelerinin köleleri olurlar. İsa'ya göre, para Tanrısını RAB edinerek ona kulluk eden "zengin bir kişinin Göklerin Egemenliğine girmesi güç olacak. Devenin iğne deliğinden geçmesi, zenginin Tanrı Egemenliğine girmesinden daha kolaydır" (Matta, 19: 16-30).

> "Yeryüzünde kendinize hazineler biriktirmeyin. Burada güve ve pas onları yiyip bitirir, hırsızlar da girip çalarlar. Bunun yerine kendinize gökte hazineler biriktirin. Orada ne güve ne pas onları yiyip bitirir, ne de hırsızlar girip çalar. Hazineniz neredeyse, yüreğiniz de orada olacak. Bedenin ışığı gözdür. Gözünüz sağlamsa tüm bedeniniz aydınlık olur. Gözünüz bozuksa, tüm bedeniniz karanlık olur. Buna göre, içinizdeki 'ışık' karanlıksa, ne korkunçtur o karanlık! Hiç kimse iki efendiye kulluk edemez. Ya birinden nefret edip öbürünü sever, ya da birine bağlanıp öbürünü hor görür. Siz hem Tanrı'ya, hem de paraya (Mamon) kulluk edemezsiniz. Bu nedenle size şunu söylüyorum: 'Ne yiyip ne içeceğiz?' diye canınız için, ya da 'Ne giyeceğiz?' diye bedeniniz için kaygılanmayın. Can yiyecekten, beden de giyecekten daha önemli değil mi? Gökte uçan kuşlara bakın! Ne eker, ne biçer, ne de ambarlarda yiyecek biriktirirler. Göksel Babanız yine de onları doyurur. Siz onlardan çok daha değerli değil misiniz? Hangi biriniz kaygılanmakla ömrünü bir anlık uzatabilir? Giyecek konusunda neden kaygılanıyorsunuz? Kır zambaklarının nasıl büyüdüğüne bakın! Ne çalışırlar, ne de iplik eğirirler. Ama size şunu söyleyeyim, tüm görkemine rağmen Süleyman bile bunlardan biri gibi giyinmiş değildi. Bugün var olup yarın ocağa atılacak olan kır otunu böyle giydiren Tanrı'nın sizi de giydireceği çok daha kesin değil mi, ey imanı kıt olanlar? Öyleyse, 'ne yiyeceğiz?', 'ne içeceğiz?' ya da 'ne giyeceğiz?' diyerek kaygılanmayın. Uluslar hep bu şeylerin peşinden giderler. Oysa göksel Babanız tüm bunları gereksindiğinizi bilir. Siz önce O'nun egemenliğinin ve O'ndaki doğruluğun ardından gidin, o zaman size tüm bunlar da verilecektir. O halde yarın için kaygılanmayın. Yarının kaygısı yarının olsun. Her günün derdi kendine yeter" (Matta, 6: 19-34).

İsa'ya göre insanları Tanrı kompleksi içinde ihtiraslarının kölesi yapan bu yeryüzü kölelik düzeninin tanrısı "para"dır. Bir yanda göklerin ege-

menliğinin kralı Tanrı RAB diğer yanda yeryüzü egemenliğinin kralı para tanrısı vardır. "Hiç kimse bu iki efendiye/tanrıya birden kulluk edemez. Ya birinden nefret edip öbürünü sever, ya da birine bağlanıp öbürünü hor görür. İnsanlar hem Tanrı RAB'be hem de para tanrısına kulluk edemezler". Efendi olan yeryüzü Tanrıları kendi tanrılıklarının devamı için kul/köle kompleksinin Tanrısı olarak da parayı kullanıyorlardı. İsa çok iyi bilmekteydi ki, kölelerle efendilerin Tanrısı asla bir olamazdı. Doğal olarak dinleri de bir olamazdı. Bir Tanrı veya din kimi insanı efendi kimi insanı köle ilan edemez, ikisine de birden aynı yasaları uygulayamazdı. İki Tanrı (Tanrı RAB ve Tanrı Para) olamayacağı gibi iki Tanrının da iki halkı olamazdı. Nasıl olurdu da hem köleler hem de efendiler aynı Tanrıya kulluk edebilirdi. Hele hele bir kısım halkı ötekilerden üstün, kutsal, ayrıcalıklı kılan bir Tanrı/din asla olamazdı. Bu hem dinin hem de Tanrının doğasına aykırı idi. Bu yüzden İsa misyonu gereği insanları bir (eşit ve özgür) yapmak için Tanrıyı da bir (tek) yapmak zorundaydı.

Bu misyon gereği İsa'ya göre, tek ve mutlak olan Tanrı RAB'be kulluk etmenin yolu "yaşamın kaygıları, zenginlikleri ve zevkleri içinde boğulmaya" neden olan Tanrı paranın insanları kullaştırmak için kullandığı "yaşamı sürdürme korkusu", "gelecek endişesi", "geçim telaşı", "kazanımları kaybetme kuruntuları", "yaşam kaygıları", "zengin olma arzusu", "güçlü olma kibri", "yaşamın zevklerini tatma tutkusu", "ne yiyip ne içeceğiz? diye canları için veya ne giyeceğiz? diye bedensel arzular için kaygılanma", "başkalarının ne diyeceğine göre yaşama" komplekslerinden kurtulmak gerekir: "kim kaygılanmakla ömrünü bir anlık uzatabilmiştir ki?". Fakat yine de doğalarındaki ve ruhlarındaki Tanrı komplekslerinden dolayı insanlar ve "uluslar hep bu şeylerin yani para tanrısının ve onun yarattığı ibadet biçimlerinin peşinden gitmişler" ve Tanrı RAB'bin egemenlik değerleri olan adalet, merhamet ve sadakat yerine zulüm, zorbalık ve ihanet değerlerini ikame etmişlerdir. Nasıl ki İsa için Tanrı Rab'binin merhamet edemeyeceği bir şey yoksa onlar için de Tanrı paranın satın alamayacağı hiçbir şey olamazdı. Bu iki Tanrı arasındaki savaş da zaten merhamet ve ihanet savaşı idi. Tüm bu günah ve kötülük egemenliğini yaratan para tanrısının elindeki tek sermaye/savaş silahı/satın alınacak meta ise insanların doğasma zerk ettiği ve yönettiği "kaygı"dır. "Oysa göksel Baba için" bu kaygılar iktidar değil ihtiyaç; egemenlik değil esenlik; tahakküm değil paylaşım; üstünlük değil bölüşüm; yücelik değil yücelmek; kibir değil merhamet; horgörü değil hoşgörü; mülkiyet değil mülk; sahip olmak değil gerek duymak içindir. Bu yüzden de İsa tüm bu kişisel Tanrı komplekslerinin kaynağı olan yaşamın kaygılarından ve günlerin/dünyanın dertleriyle dertlenmekten kurtul-

manın tek yolu olarak da tek bir tanrıya kulluk edilmesini emreder: "Siz önce Tanrı RAB'bin egemenliğinin ve O'ndaki doğruluğun ardından gidin, o zaman size tüm bunlar da verilecektir. O halde yarın için kaygılanmayın. Yarının kaygısı yarının olsun. Her günün derdi kendine yeter".

F. KOLEKTİF/TOPLUMSAL/DİNİ TANRI KOMPLEKSLERİ İLE MÜCADELE

İsa, insanlara kişisel Tanrı kompleksinin sebeplerini, kaynaklarını ve sonuçlarını anlattıktan sonra çok daha güçlü bir şekilde İsrail halkının en büyük sorunu olan kolektif Tanrı kompleksi ile mücadeleye girdi. Bu mücadelede onun karşısında dönemin kolektif Tanrı kompleksi temsilcileri Yahudi önderleri, din adamları, kutsal yasa bilginleri ve Ferisiler vardı.

1. Dinin Ticareti ve Ticaretin Dinine Karşı Merhametin Dini ve Dinin Merhameti: "Babam'ın evini pazar yerine çevirmeyin!... Ben kurban değil, merhamet isterim".

İsa, halka yönelik arındırma misyonunda ve onlara karşı yaptığı uyarılarında Yahudi önderleri, din adamları, kutsal yasa bilginleri ve Ferisiler gibi toplumsalı ve dini temsil eden kolektif güç odaklarını asla karşısına almadı. Yaptığı tek şey onları değil fiillerini yargılamaktı. Bu yüzden öğüt ve tavsiyeleri sürekli göklerin egemenliğinin "adalet, merhamet ve sadakat" değerleri çerçevesinde kolektif Tanrı kompleksinin kaynaklarını kurutmaya yönelikti. İsa, sineklerle değil bataklıkla mücadele ediyordu:

> "Düşmanlarınızı sevin, sizden nefret edenlere iyilik yapın, size lanet edenler için iyilik dileyin, size hakaret edenler için dua edin. Bir yanağınıza tokat atana öbür yanağınızı da çevirin. Abanızı alandan mintanınızı da esirgemeyin. Sizden bir şey dileyen herkese verin, malınızı alandan onu geri istemeyin. İnsanların size nasıl davranmasını istiyorsanız, siz de onlara öyle davranın. Eğer yalnız sizi sevenleri severseniz, bu size ne övgü kazandırır? Günahkârlar bile kendilerini sevenleri sever. Size iyilik yapanlara iyilik yaparsanız, bu size ne övgü kazandırır? Günahkârlar bile böyle yapar. Verdiğinizi geri almak umudunda olduğunuz kişilere ödünç verirseniz, bu size ne övgü kazandırır? Günahkârlar bile verdikleri kadarını geri almak koşuluyla günahkârlara ödünç verirler. Ama siz düşmanlarınızı sevin, iyilik yapın, hiçbir karşılık beklemeden ödünç verin. Alacağınız ödül büyük olacak, en yüce Olan'ın oğulları olacaksınız. Çünkü O, nankör ve kötü kişilere karşı iyi yüreklidir. Babanız merhametli olduğu gibi, siz de merhametli olun...İyi ağaç kötü meyve vermez. Kötü ağaç da iyi meyve vermez. Her ağaç meyvesinden tanınır. Dikenli bitkilerden incir toplan-

maz, çalılardan üzüm devşirilmez. İyi insan, yüreğindeki iyilik hazinesinden iyilik, kötü insan ise içindeki kötülük hazinesinden kötülük çıkarır. İnsanın ağzı, yüreğinden taşanı söyler" (Luka, 6: 27-45).

İsa, kolektif Tanrı kompleksinin kaynağının toplumsal kibir olduğu bilinciyle halkını uyarır. Özellikle İsrail halkının "kutsal ulus", "günahsız millet", "seçkin topluluk", "Tanrının çocukları" olmakla övündükleri bilindiğinde bu kolektif Tanrı kompleksinin boyutları da daha iyi görülür. İsrail halkı tüm uluslardan üstün olmanın verdiği kibirle kendilerini efendi diğer ulusları köle, kendilerini ari diğer ulusları kirli, kendilerini günahsız diğer ulusları sapkın, kendilerini dost diğer ulusları da düşman olarak görüyorlardı. Bu yüzden de İsa onların elinden en büyük kibir kaynağı olan bu düşmanlıklarla beslenen üstünlük iddialarını alıyor ve onlara "düşmanlarınızı sevin, sizden nefret edenlere iyilik yapın, size lanet edenler için iyilik dileyin, size hakaret edenler için dua edin. Bir yanağınıza tokat atana öbür yanağınızı da çevirin. Abanızı alandan mintanınızı da esirgemeyin. Sizden bir şey dileyen herkese verin, malınızı alandan onu geri istemeyin" diyordu. Kolektif Tanrı kompleksinin kaynağı olan bu kibir ve nefret duygusu yerine İsa onlara evrensel kadim "Kutsal Yasa'nın en önemli buyruğu olarak Tanrı RAB'bi bütün yürekleriyle, bütün canlarıyla, bütün akıllarıyla ve bütün güçleriyle sevdikleri gibi komşularını da hiçbir ayrım gözetmeksizin kendilerini sevdikleri gibi sevmelerini" emrediyordu. Kibir ve nefret yerine merhamet ve sevgi değerlerini ikame ediyordu. İsa, insanların Adem'den gelen Tanrı kompleksi güdüsüyle "sonsuz yaşama" ve "eksiksiz olma" ihtirasını ve bu ihtirası tatmin etmek için de yeryüzü hazinelerini biriktirmeyi amaç edindiklerini bilerek onlara asıl gerçek sonsuz yaşam ve eksiksiz olma değerlerinin "göklerdeki hazinelerde" olduğunu hatırlatır. Bu nedenle de İsa, insanlara "eğer eksiksiz olmak ve sonsuz yaşama kavuşmak istiyorsanız, adam öldürmeyin, zina etmeyin, hırsızlık yapmayın, yalan yere tanıklık etmeyin, anne ve babanıza saygı gösterin, komşunuzu kendiniz gibi sevin ve varınızı yoğunuzu satıp parasını yoksullara verin" diyordu.

"Tapınaktan daha üstün bir şey var. Eğer siz, 'Ben kurban değil, merhamet isterim' sözünün anlamını bilseydiniz, suçsuz kişileri yargılamazdınız'... 'İşte, benim seçtiğim kulum, canımın hoşnut olduğu sevgili kulum. Ruhumu O'nun üzerine koyacağım, O da adaleti uluslara ilan edecek. Çekişip bağırmayacak, yollarda kimse O'nun sesini duymayacak. Ezilmiş kamışı kırmayacak, tüten fitili söndürmeyecek ve sonunda adaleti zafere ulaştıracak. Uluslar da O'nun adma ümit bağlayacak" (Matta, 12: 1-21).

> "Kendi doğruluklarına güvenip başkalarına tepeden bakanlar helak olacaktır. Çünkü kendini yücelten herkes alçaltılacak, kendini alçaltan ise yüceltilecektir" (Luka, 18: 14).

Aramice'de güç, servet ve zenginlik anlamına gelen "mamon" sözcüğü, "para ve servet kazanma hırsı" demektir. Bu kavram Grekçe'ye telaffuzu değişmeden aynı anlamda geçmiş ve oradan da tüm dillere küçük değişiklerle yayılmıştır. İngilizcede 'money', Almancada 'mammon', Fransızcada 'monnaie', İspanyolcada 'moneta', Rusçada 'manat', Arapçada bir puta da adını veren 'menat' olarak geçmiştir. İnsan doğasmdaki Tanrı komplekslerinden güç, kudret, şehvet ve zenginlik hırslarının dışavurum ve sembol ismidir Mamon. Para ise Mamon'un yarattığı bu Tanrı komplekslerinin altın, gümüş ve diğer madenlerle sembol/put haline getirilmiş halidir. İşte İsa, insanların doğasındaki bu Tanrı kompleksi kaynağını kurutup insanların da "kuşlar ve kır zambakları gibi" "ihtiraslarından arınmış" olmaları gerektiği; güçlü ve ihtişamlı imparatorluklar yönetilse bile Tanrı kompleksine kapılmadan "Süleyman gibi zengince giyinmemenin, yaşamamanın, ruhta/insan doğasında yoksul olmanın, servet ve mülk hırsından arınmanın gerektiği" öğüdünü verir insanlara. Çünkü O'na göre insanlardaki Tanrı kompleksi kaynaklarından en önemlisi paradır. O'na göre bir tarafta gökyüzü egemenliği, diğer tarafta yeryüzü egemenliği, bir tarafta Tanrı RAB, diğer tarafta Tanrı Para (Mamon) vardır.

Tanrı Paranın en kutsal yasası "Paranın satın alamayacağı hiçbir şeyin olmadığı" ilkesidir. Bir toplumda Tanrı Paranın gücü ne kadar büyükse, para sahiplerinin gücü de o kadar büyüktür. Tanrı Paranın nitelikleri ve gücü ona sahip olanların nitelikleri ve güçleridir. Bu yüzden Tanrı Para, kimi kendine kullaştırırsa ona Tanrı kompleksi olma niteliği, gücü ve ayrıcalığı bahşeder. Tanrı Para kendine benzetmediği kimseye kendini emanet etmez ve kullandırtmaz. Bu yüzden Tanrı Para, kendisine sahip olana sahiplik/efendilik yapar. Kimin güç hiyerarşisinde hangi mevki, makam ve konumda olacağına Tanrı Para ve onun adma konuşan ve yaşayan para rahipleri karar verir. Paranın Tanrısı olduğu yeryüzü egemenliği/krallığında tüm nitel ve nicel değerlerin fiyatını para belirler. Para Tanrısı, kendisine kul olmayı kabul etmiş sahiplerinin niteliğini ve niceliğini de önemsemez. O en günahkâr insana takva, en kötü insana ahlak, en korkak insana kahramanlık, en hain insana sadakat, en çirkin insana güzel bir eş satın alabilir. O tüm günahları affettiren, tüm suçları bağışlatan, tüm kusurları örttüren, tüm ayıpları gizleten, tüm zaafları sevdirten bir mükemmellik Tanrısıdır. Onun gücü her şeyin kendisiyle mübadele edilebilirliğinde gizlidir. O her

türlü değersizliği değer abidesi sembolüne dönüştürebileceği gibi her türlü değeri/saygınlığı da itibarsızlaştırabilir. Onun her şeyi karşıtına dönüştürebilme gücü ve cazibesi vardır. O, imkânsızı mümkün, mümkünü imkânsız yapabilen, "ol dediğinde olmazı olduran" kadiri mutlak yeryüzü egemenliği Tanrısıdır. O, asla bir araya gelemeyecek her türlü farklı kimliği kendine iman/inanç birliği ve şartı altında birleştiren bütün bağların bağı olduğu gibi başka bağlarla bir araya gelenleri de bağlılıklarından koparan bir bağ bozumudur. O, kişisel, kolektif ve evrensel Tanrı komplekslerinin iktidarına mutlaklık, sonsuzluk ve sınırsızlık gücü bahşeden meşruiyet iksiridir. O, Adem ve Havva'yı cennetten kovduran, cennetten kovulan insanların tekrar cennete girmesine engel olan ama bu fedakârlıkları karşılığında da insanlara dünyayı cennete dönüştürme gücü veren yasak meyvedir de. O, binlerce farklı sancağı tek bir para bayrağı altında toplayabilir. O, kendisine inanan kullarını dini, siyasi, sosyal ve ekonomik açıdan kutsayarak dokunulamaz, sorgulanamaz ve yargılanamaz güce ulaştırır. O, sahibi olduğu insanlara istek, arzu ve ihtiraslarının düşünülmüş, betimlenmiş, istenmiş var oluşlarından çıkarıp duyulur, yapılabilir ve yaşanabilir gerçek varoluşlarına aktarır; onları tasarımdan yaşama, betimlenmiş varlıktan gerçek varlığa, kulluktan Tanrılığa dönüştürür. Öyle ki o, "Devenin iğne deliğinden geçmesi, zenginin Tanrı Egemenliğine girmesinden daha kolaydır" (Matta, 19: 23) diyen İsa'ya karşı "zenginlere devenin deliğinden geçebileceği iğneler yapabilme gücü ve imkânı" verir. Yeryüzü egemenliğinin Tanrısı Paranın dinine göre "paranın meşrulaştıramayacağı hiçbir şey yoktur".

> "Küçücük bir işte güvenilir olan kişi, büyük işte de güvenilir olur. Küçücük bir işte dürüst olmayan kişi, büyük işte de dürüst olmaz. Dünyanın aldatıcı serveti konusunda güvenilir değilseniz, gerçek serveti size kim emanet eder? Başkasının malı konusunda güvenilir değilseniz, kendi malınız olmak üzere size kim bir şey verir? Hiçbir uşak iki efendiye kulluk edemez. Ya birinden nefret edip öbürünü sever, ya da birine bağlanıp öbürünü hor görür. Siz hem Tanrı'ya, hem paraya kulluk edemezsiniz. İnsanların gururlandıkları ne varsa, Tanrı'ya iğrenç gelir" (Luka, 16: 10-15).

> "Kendinden koymadığını alan, ekmediğini biçenler lanetlenecekler. Kimde varsa ona daha çok verilecek. Ama kimde yoksa kendisinde olan da elinden alınacaktır" (Luka, 19: 26).

> "Yahudiler'in Fısıh Bayramı yakındı. İsa da Yeruşalim'e gitti. Tapınağın avlusunda sığır, koyun ve güvercin satanları, orada oturmuş para bozanları gördü. İpten bir kamçı yaparak hepsini koyunlar ve sığırlarla birlikte tapınaktan kovdu, para bozanların paralarını döküp masalarını devirdi.

> Güvercin satanlara, 'Bunları buradan kaldırın, Babam'ın evini pazar yerine çevirmeyin!' dedi" (Yuhanna, 2: 13-16).

Bu gerçekler ışığında İsa, göklerin egemenliği ile yeryüzü egemenliği arasındaki farkın kaynağında, birisinin Tanrısının Tanrı RAB olmasının diğerinin ise Tanrı Para (Mamon) olmasının yattığını çok iyi biliyordu. Bir din öncelikle o dinin Tanrısını tanımlar, Tanrı da dinini kuracak insanı kurar, onu üretir. Tanrı RAB için insani benlik, Tanrının "adalet, merhamet ve sadakat" ilkelerine uygun olarak şekillendirmeye çalıştığı bir ahlak bütünüdür. Tüm değer ve farklılıkların Tanrıdan kaynaklandığına inanan insan için Tanrının adalet ve merhametini örnek almak, onu ve yarattıklarını yücelterek kendini düşürmek en büyük şereftir. Tanrının ve kendi benzerlerinin karşısında küçülürken, haddini bilen, sınırlı bir ben duygusu vardır İsa'nın öğretisinde. Tanrı Para ise tamamen bencil, kendisinden güç ve makam olarak aşağı olanlara karşı kibirli ve dünyanın merkezinde kendisinin olduğuna inanan kullar yaratır. İlki insan doğasının keşfine çıkıp, iyilikleri geliştirmek, kötülüklerini temizlemek için uğraşırken, ikincisi her yere benlik duygusunu sunan, kendi benliği ile evreni doldurmaya çalışan, her şeyin kendisinin olmasını isteyen, hırs tutkunu bir insandır. İlki egosunu terbiye ve temizliğe tabi tutup kontrol altına almaya çalışırken ikincisi egosunu besleyen, büyüten, onu kontrol etmek yerine onun kontrolüne giren bir kişidir. Para Tanrısının yarattığı insanın tek amacı mutlu olmak ve mutlu olmak için her yolu meşru kabul etmektir. Onun için hiçbir ahlaki ve insani sınırlandırma olmaz.

İsa'nın öğretisine göre, Göklerin Egemenliğinde Tanrı RAB yetkin, sonsuz, iyilik ve güzellik sahibi bir yaratıcı olarak evrenin tek hâkimidir. İnsanlar ona karşı sorumludur. Ruhun amacı bu varlığın bilgisine ulaşmaktır. Evrenin merkezi Tanrı RAB'dir. Eğer insan kendini Tanrının yerine koyup Tanrı kompleksine kapılıp diğer insanları kul edinmeye yönelirse ceza çekecektir. O'na göre insan Tanrıyı doğada, kendinde, her yerde ve her işte müşahede etmeli, tüm zamanını ona ayırmalı, onun için yaşamalıdır. İsa için Tanrı RAB en yüce varlık olarak düşünülmesi gereken, sadece ona kulluk ve ibadet edilmesi gereken tüm hayatın kaynağıdır. İnsanın görevi bu aşkın güce mutlak bağlanmaktır. Onda insan kaybolmalı kendi varlığını o varlıkla bütünleştirmeli, onun içinde eriyerek yok olmalıdır. Tek mutluluk budur. Mutluluğun kaynağı bu dünyayı değil öbür dünyayı düşünerek hareket etmektir. Onunla bir olmayan kendini ona adamayan tüm varlıklar bu dünyada mutsuz olacak, diğer dünyada ise acı çekeceklerdir. İsa'nın ve öğretisinin tek amacı Tanrı RAB'bin rızasına ulaşmaktır. Bu nedenle İsa için

en büyük kötülük yeryüzü egemenliği/dünya ve onun kralı/Tanrısı olan Para için çalışmak, gerçek Tanrıyı unutmaktır. Dünya ile meşguliyeti, dünya için çalışmayı, mülkiyet edinmeyi, hakkından fazlasını istemeyi, zorla elde etmeyi ve çalmayı aşağılayan İsa, 'Işık' yoksunluğu dediği karanlık ve cehalet üzerine kurulu hayatı lanetler. İsa, bütün amacı mal toplamak, yemek-içmek, bedensel arzu peşinde koşmak, başkalarına kin ve nefretle yaklaşmak, başka insanları ezmek, küçük düşürmek, mevki ve makam peşinde koşmak olanları ve bunun için yaşayanları en aşağılık insanlar olarak değerlendirir. Onun için asıl olan göklerin egemenliği için çalışmak, yeryüzü krallığının uğraşlarından/dertlerinden ve nimetlerinden yüz çevirmektir.

Ferisiler'in temsil ettiği yeryüzü egemenliğinde de Tanrı RAB'in adından ve yasalarından bahsedilir ama hayata yansıyan hiçbir ahlaki kuralı uygulanmaz. "Tanrı yasaları yerine insan yasaları uygulanır". Paranın Tanrı ilan edildiği bu yeryüzü egemenliğinde kullar, Tanrıyı da kendilerine benzeterek çıkarcı, hain, bencil, kindar, intikamcı ve cimri bir RAB'be işlerine geldiği gibi taparlar. Her şeyin olmasını ve oluşmasını o takdir ettiği için insan kader karşısında bir hiçtir. Bu yüzden her türlü davranışlarının sonuçlarını Tanrıya bağlayarak kişisel sorumluluklarından kaçarlar. İşlerine geldiğinde Tanrıdan özgür, işlerine gelmediğinde de mahkûm yaşarlar. Tanrı ile ilişkileri tüccar ilişkisi olduğu için mutlu olduklarında onu anıp mutsuzluklarında ise sebep olarak onu görerek lanetlerler. Tanrı RAB'be ibadet etmek için onun kitabını okurlar ama yasalarının hayatlarına yansımasına izin vermezler. Tanrıyı gökyüzüne hapsettikleri için yeryüzü egemenliklerini kişisel, kolektif ve evrensel Tanrı kompleksleri ile düzenlerler. Din onlar için bir görüntü ve gösterişten ibarettir. Bu yüzden insanlara karşı oldukça dindar görünüp Tanrı karşısında muhteristirler. Tanrı ile ilişkileri pragmatiktir. Tanrıya kendilerine faydalı olduğu, onları tehlikelerden kurtarıp esirgediği, çaresizlerken yardım ettiği zamanlarda bağlı olup dünya işlerine daldıkları, dünya nimetleri ile mutlu oldukları zamanlarda ona tamamen uzaktırlar. Tanrı RAB onlara istediklerini verdiği sürece saygıdeğerdir. Ama kendilerini maddi anlamda rahat hissetmezlerse Tanrı RAB'bi bırakıp Tanrı Paraya taparlar. Tanrı RAB ile ilişkilerini onun verdiği şeylere karşı verdikleriyle ölçerler. En büyük ibadetin dünya için çalışmak olduğuna inandıkları için de zaten onlar her zaman tanrıya ibadet etmektedirler. Kul kompleksinin kadercilik algısı gereği insanlarm yaşadıkları kötülüklerden, kendi hesaplarına ders alınabilecek olumlu yönler çıkarmayı ve ona rıza göstermeyi bilmek tevekkülü içinde bir dini anlayışla halkı kontrol ederler. Kullar, birçok kimselerin kendilerinden daha kötü durumda bulunduğunu, Tanrı isteseydi kendi durumlarının da çok daha kötü olacağı-

nı düşünmelidirler ki durumlarını hep daha iyi durumlarla karşılaştırarak sızlanıp duran kimseler, kendilerinden daha kötü durumda olanlara bakıp Tanrıya şükredecek olsalardı, daha mutlu olurlardı inancına sahip olarak efendilerine kullukta kusur etmemeli, kadere doğal olarak da onlara o kaderi yaşatan efendilerine isyan etmemelidirler.

2. Kutsal Halkın Hayatına Karşı Hayatın Kutsallığı: "İnsanların gururlandıkları ne varsa, Tanrı'ya iğrenç gelir".

Ferisilerde görülen kolektif Tanrı kompleksi kibri aslında onlardaki mükemmellik ve üstünlük inancından kaynaklanmaktadır. Ama bir Tanrı kompleksi kişilik kendinden üstün gördüğü kişiyi de kin ve nefrtle kıskanır. Bu yüzden kibrin doğasında ikiz kardeşi kıskançlık vardır. Tanrı kompleksinin üstünlüğe olan inancı ilkesel olmadığı için kendinden üstün olanlara adaletle saygı ve kabul göstermek yerine zulüm ile ihanet ve red etmektedir. Bu nedenle de kendisini ahlaki erdemlilik ve başarı çabaları ile kendisini o üstün kişiliğin üzerine saygınlıkla çıkarmaya çabalamak yerine onu kendinin altında aşağılık bir noktaya indirmek için erdemsiz ve ahlaksız, hiçbir çaba ve bedel gerektirmeyen kolay davranışların içine sokar. İftira, zulüm, yalan, aşağılama, kıyaslama, yargılama, küçültme, hakaret, alaya alma ve eziyet etme fiilleri bu kolay davranışların sadece basit örnekleridir. Üstün kişiyi kendi altına indirmek için her yolun mübah olduğuna onun mükemmellik kibri cevaz verir. Kendi üstünlüğünü onun alçaltılmasında arar. Onun zilletinden izzet devşirmeye çalışır. Tüm bu davranışların onun üstünlük kompleksinden değil tam tersine aşağılık kompleksinden kaynaklanır. Üstün kişi ile kendi makamı arasındaki fark ne kadar derinse aşağılık kompleksi de o kadar derin olur ve aradaki farkı kapatmak için yapacağı söylem ve eylemlerin derecesi de o derece zalimce ve haince olur. İnsanların kendilerinden üstün olan kişilerle arasındaki mesafe üç türlü davranış ile kapanabilir: ya adalet, merhamet ve sadakat ilkelerine inancını hakkaniyetli bir erdem mücadelesine dönüştürerek çabalayıp ayette belirtildiği üzere "kendini alçaltarak yüceltecek", ya açıklandığı üzere her türlü mübah yolu kullanarak üstün olanı aşağı çekerek kendisini üstün olduğuna herkesi inandıracak, ya da yine aynı ayette ifade edildiği üzere "alçaltılma" pahasına "kendini yücelterek" herkesten üstün olduğuna inandıracaktır. İşte Ferisilerin İsa'ya yaptığı da budur. Kendilerini yüceltmek için onu her yolun mübah olduğu bir dini anlayışla alçaltmaya çabalamak.

İsa, öğretisi gereği farklı kategorik ayrımlar ve inançlar yüzünden insanlarla çatışmanın, farklı inanışlarından dolayı kavga etmenin yanlış olduğuna inanır. İnsanlara karşı çıkmanın, savaşmanın, inatlaşmanın zararlı

olduğuna; bunun yerine ikna, güzel söz, yumuşaklık, hoşgörü ile insanlara yol göstermek gerektiğine inanır. İnsanlar kutsal yasanın ve Tanrı RAB'bin değerini bilmiyorsa onlardan uzaklaşmanın en iyi yol olduğunu düşünür. İnsanları bir şeyi inanmaya zorlamanın Tanrının yerine geçmek (Tanrı kompleksi), Tanrı adına insanları yargılamak olduğunu düşünür. Dünyada insanın yaratılmasının amacı imtihan edilmek, tercihlerini öğrenmektir. Bu yüzden insanların kendi akıl ve tercihleriyle kendi yollarını seçmesi Tanrının iradesine daha uygundur. İnsanlara düşen sadece kendilerini özgür kılacak gerçeğin peşinden gitmektir. Gerçek onları her zaman özgürlüğe ve Tanrı komplekslerinden arınmaya götürecektir.

İsa için doğa, insan ve eşya Tanrının mülkü ve eseridir, insanlara emanettir. Bu nedenle doğada var olan canlıları ve eşyaları aşırı ve gereksiz tüketmek, yok etmek, türlerinin devamını engellemek, doğal ortamlarını bozmak onların sahibi olan Tanrıya karşı koymak, onun emirlerine isyan etmektir. İsa'ya göre her şeyi yaratılış amacına uygun ve israf etmeden kullanmak esastır. O, lüks için tüketimi sevmez, sadeliğe önem verir ve her işte amacı o işinin en uygun şekilde gerçekleşmesidir. İş yapmak için iş yapmak yerine ihtiyaçlarını karşılamak için çalışır. İsa için en büyük kötülük yeryüzü egemenliği/dünya için çalışmak, yaratıcıyı unutmaktır. İsa, Ferisilerin yaptığı gibi dünya ile meşguliyeti, dünya için çok çalışmayı, mülkiyet edinmeyi, hakkından fazlasını istemeyi, zorla elde etmeyi, çalmayı, haksız ve emeksiz kazanmayı, dini ticarete alet etmeyi, ibadet kurallarında ticaret yapmayı, tapınakların pazar/ticaret yerine dönüştürülmesini aşağılar. Din bezirgânlığı üzerine kurulu hayatı lanetler. Bütün amacı mal ve para toplamak, yemek-içmek, dünyevi arzu peşinde koşmak, zalim egemenlere hizmet etmek ve dini onların arzu ve isteklerine göre yorumlayarak değiştirmek, başkalarına kin ve nefretle yaklaşmak, başka insanları ezmek, küçük düşürmek, mevki ve makam isteğinde bulunmak üzere yaşayanları en aşağılık insanlar olarak değerlendirir. Asıl olan ise öte dünya için çalışmak, bu dünyanın uğraşlarından ve nimetlerinden yüz çevirmektir. İsa'ya göre insanı Tanrı RAB ile bütünleşmekten, onu düşünmekten alı koyan her şey kötüdür. Tanrı RAB mutlak amaçtır, diğer her şey ona ulaşmanın araçlarıdır. İsa'ya göre insanı gökyüzü egemenliğinin erdemliliklerden uzaklaştıran ve Tanrı RAB'bin istediği gibi yaşamak ve onunla bütünleşmekten alı koyan şey insanların mal ve statü peşinde koşmaları ve bunu gerçekleştirmek için de kişisel, toplumsal/kolektif Tanrı komplekslerine yönelmeleridir. İsa, çalışmayı tek başına bir amaç edinmeyi ve her yolu deneyerek servet sahibi olmayı eleştirirken, sadece gerekli olan hayati ihtiyaçlarının giderilmesi için çalışmayı da ihmal etmez. İsa, ne Tanrı kompleksi yarata-

cak kadar güç ve zenginliğe, ne de kul kompleksi yaratacak kadar acziyet ve yoksunluğa tahammül eder.

İsa'nın bu hayat felsefesini kendileri için büyük bir tehdit olarak gören, hayatın her alanını ve zamanını çalışmak ve para kazanmak üzere kurgulayan Yahudi din adamları yaşam ihtiyaçlarını karşılamak değil "doymayan insan doğası" ve "yetinmek bilmez güdülerini" tatmin etmek için dini kullanmaktadırlar. İsa'nın savaş açtığı bu dini hayat ve din adamları grubu felsefesi gereği düşün ve eylemliliklerinde, istek ve arzularında hiçbir sınır tanımaz, Tanrıya bile hesap sorarlar, yargılarlar, işlerine yarayacağı zaman Tanrı RAB'bi kendilerine hizmete çağırarak O'nu bile kullaştırırlar, ticarileştirirler. Tanrı RAB, kutsal kitabı, peygamberleri ve dini onların ekonomik eylemlerinin meşrulaştırılması için kullandıkları birer araçtır. Çünkü bu dini Tanrı kompleksi grupları için mevki-makam, servet ve bilgi en büyük güçtür. Onlar, bu güçler aracılığıyla kullaştırdıkları insanların Tanrısı, köleleştirdikleri insanların efendisi olabilmektedirler. Para karşılığı satamayacakları hiçbir ilke, değer ve erdem yoktur. Onlar için metalaştırılamayacak hiçbir şey, paraya tahvil edilemeyecek hiçbir değer/kutsal yasa yoktur. Bu yüzden sadece Tanrı RAB ve dinini değil hayatı, gerçeği, özgürlüğü, doğayı, insanı, bilgiyi, erdemi, sınıfsal statüleri, siyasal ve toplumsal unvanları hatta ibadetleri/takvayı bile parayla satın alınabilir hale dönüştürmüşlerdir. Onlar için Tanrı Para tek güçtür ve kaynağı da dini ticarettir. Toplumsal ve siyasal iktidar hiyerarşisini de yine bu güç ilişkileri belirler. Onların yöneticileri olduğu yeryüzü krallığı, efendilerin hiyerarşik konumuna göre güç ve servetine katkıda bulunma üzerine düzenlenmiştir.

Bu yeryüzü egemenliği/krallık güç, servet ve bilgi iktidarının dinin meşrulaştırması ile kurumlaştırılmış halidir. Hiyerarşiyi belirleyen de yine dini/toplumsal/ekonomik Tanrı kompleksi piramidinin kutsal yasalar ile meşrulaştırılmasıdır. Paranın Tanrı/kral olduğu bu yeryüzü egemenliğinde Yahudi yöneticiler birer din adamı değil de birer tefeci, birer muhasebeci, birer mültezim, birer vergi görevlisi titizliğiyle hesap-kitap adamına dönüşürler. Onlar, yani "Din bilginleri ve Ferisiler Musa'nın kürsüsünde otururak söyledikleri şeyleri kendileri yapmazlar. Ağır ve taşınması güç yükleri bağlayıp başkalarının omuzlarına koyarlar da, kendileri bu yükleri taşımak için parmaklarını bile kıpırdatmak istemezler. Yaptıklarının tümünü gösteriş için yaparlar. Örneğin, muskalarını büyük, giysilerinin püsküllerini uzun yaparlar. Şölenlerde başköşeye, havralarda en seçkin yerlere kurulmaya bayılırlar. Meydanlarda selamlanmaktan ve insanların kendilerini 'Rabbi' diye çağırmalarından zevk duyarlar. Onlar nanenin, anasonun ve

kimyonun ondalığını verirler de, Kutsal Yasa'nın daha önemli yönleri olan adalet, merhamet ve sadakati ihmal ederler. Küçük sineği süzer ayırırlar, ama deveyi yutarlar. Peygamberlerin mezarlarını yaparlar, doğru kişilerin türbelerini donatarak onların ziyareti üzerinden gelir kaynakları yaratırlar" (Matta, 23: 1-39), "Tanrı RAB'bin evini pazar yerine çevirirler" (Yuhanna, 2: 16). Onlar sadece din mühendisi değil toplum, ahlak, para, güç ve hatta "zaman paradır" anlayışı ile zaman mühendisidirler.

Yeryüzü egemenliğinin dini Tanrı kompleksi bu gruplar için sadece öğretisi ile değil varlığı ile de bu düzenin en büyük tehdit ve korku unsuru İsa'dır. Çünkü onlarla İsa arasındaki çatışma öncelikli olarak tamamen ahlak kökenlidir ve özünde de insanın evrendeki yerine/varlık, amacına/niçin, emeğine/nasılına bakış açısı vardır. İsa; inanca, onun kaynağı olan ruha ve onun da sahibi olan Tanrıya dayalı bir hayat düzenlemesini öncelerken onlar; maddeyi, onun kaynağı olan doğayı/aklı ve onun da sahibi olan parayı merkeze alır. Bu yüzden İsa her türlü düşün ve eylemlilikte niçinliği sorgularken onlar için önemli olan nasıllıktır. İsa sebepleri ararken onlar sonuçlara yönelir. İsa için amaç, onlar için araç önemlidir. İsa "adalet, merhamet ve sadakate" dayalı ahlakiliği bu amaçlılığın özü kabul ederken onlar her iş ve durumda para ve faydalılığı esas alır. Bu yüzden İsa için ikna, onlar için güç asli etkendir. İsa için insan ihtiyaçları için vardır ve en büyük ihtiyaç Tanrısal bütünleşme/ibadettir. Onlar, insanın isteklerini esas alır ve bütün isteklerin ancak para ve çıkar ile karşılanacağını düşünürler. İsa için dünyada yapıp etmek için helal ve haramlar var iken onlar için sınırsız bir dini esneklik ve ruhsat alanı içerisinde kar-zarar hesaplaması vardır. İsa, amaçlarına ulaşmada kendine dönmeyi, Tanrı ve kul kompleksi kaynağı olan doğasını temizlemeyi, toplumsal istek ve tutkulardan uzaklaşmayı, Tanrıya yönelerek inzivaya çekilmeyi, sorunlarını tek başına çekip sabretmeyi nasihat ederken onlar için amaca ulaşmak için her yol mubahtır. İsa için toplumsal ilişkilerde belirleyici olan evrensel kardeşlik inanç birliği kaynaklı, ahlaki ilişkilere dayalı, gerçeğin özgür kılacağı söylemli, bilgelik değerleriyle yüklü, dengeli, uyumlu, bütüncül, insanların özgür ve eşitliğine yönelik bir düzen kurgulaması söz konusudur. Onlar için toplumsal ilişkilerde öncelik hiyerarşik Tanrı ve kul kompleksleri piramidinin kurulu düzen istekleri, çıkarları ve tercihleridir.

İsa bu yapı içerisinde gerçeğin/hakikatin/hikmetin peşinde koşarken onlar Tanrı kompleksi içinde gerçeğin bizzat yaratıcısı olmak isterler. Gerçeğin üzerini dini yalanlarla örterek zulüm düzenlerini meşrulaştırırlar. İsa için önemli olan kendisini insanlık için feda etmek, kendini toplum içinde ter-

biye etmek, isteklerini kontrol etmek, kurulu düzen içerisinde adalet, merhamet ve sadakat ilkelerinin gereklerine uymak ve Tanrı RAB'bin üzerine yüklediği görevleri ve değerleri şikâyetsiz ve ödünsüz yerine getirmektir. Onlar ise çıkar ve güç farklılıklarını esas alarak kendi kişisel ve toplumsal Tanrı kompleksleri isteklerini tatmine çalışır, kendilerini toplumun bir aracı olarak görüp feda etmek yerine toplumun amacının kendi ihtiraslarının tatmin aracı olduğuna inanırlar. İsa, bir ahlak, bir terbiye, bir evrensel merhamet medeniyeti yaratmak için uğraşırken onlar yerel ve evrensel Tanrı kompleksine dayalı hiyerarşik bir kulluk ve kölelik düzeni kurmak isterler. İsa, adalet ve sadakate dayalı bir evrensel kültür olarak kardeşlik, eşitlik, paylaşım ve dayanışmayı seçerken, onlar bir evrensel Tanrı kompleksi kaynağı olarak hiyerarşi ve hegemonyayı her ilişkinin esası olarak inşa ederler. Tüm bu değerlendirmeler gösteriyor ki evren, doğa, Tanrı, insan, eşya, ahlak, zenginlik, özgürlük, iktidar, meşruiyet vb. konularda her iki algı dünyası arasında çok köklü farklılıklar vardır. Bir tarafta İsa'nın öğretisi diğer tarafta ise aynı dinin dini/kolektif Tanrı kompleksleri grubu olan Yahudi din adamları ve Ferisiler vardır. Bu, dine karşı bir din savaşıdır. İsa'nın "kafir", "hain", "asi" ve "şaki" olarak suçlanmasının kavramsal ve siyasi gerekçesi de bu evrensel farklılıklardır.

İsa, tıpkı kişisel Tanrı kompleksinin doğasında olan mahrum olunan şeylere büyük bir ihtiras ile yönelip tapınma kültürü içinde bir tatmin ve iktidar arayışı biçiminde olduğu gibi kolektif Tanrı kompleksinin kaynaklarını da yeryüzü hazineleri peşinde koşmak tutkusuyla izah ettikten sonra bu hastalığın sonuçları ve çareleri konusunda da tavsiyelerde bulunur. Bu yüzden de ilk olarak üstünlük güdüsünden kaynaklı kibir ve nefret duygularıyla insanların "yargılanmasına" ve kolektif Tanrı komplekslerinin ihtiraslarına "kurban" edilmelerine isyan eder. Ona göre asıl olan kolektif Tanrı kompleksinin temsil makamları olan önderlik, bilginlik, din adamlığı veya tapınaklar değildir. Amaç olanı, asıl olanı ve öz olanı bırakıp araç olanı, tali olanı ve form olanı yüceltmek alçaklıktır. Bu yüzden İsa'ya göre bu makamlardan ve "tapınaklardan daha üstün bir şey vardır: Tanrı insanlardan kurbanlar değil merhamet istemekte, insanların yargılanmasını değil anlamaya çalışılmasını" emretmektedir. Bunun da tek yolu merhamet üzerine bina edilmiş "adaleti tüm insanların, tüm ulusların ve tüm kolektif ve evrensel Tanrı komplekslerinin üzerinde zafere ulaştırmaktır". "Merhamet ve adalet" için mücadele eğer sadakat ile tamamlanmazsa ihanet doğar. Bu yüzden de hem Tanrının kutsal yasalarına hem de insanlar arasmdaki yasalara sadakat göstermek gerekir. Bu nedenle de insanlar "küçücük bir işte güvenilir oldukları gibi büyük işlerde de güvenilir olmalı", "her iş ve

ilişkide dürüstlük erdemini göstermeli", "dünyanın aldatıcı serveti, makamı ve iktidarları konusunda güvenilir ve emaneti ehline vermede liyakatli davranmalı", "başkalarının malları ve hakları konusunda güvenilir ve hakkaniyetli olmalı", "yeryüzü egemenliğinin tanrısı paraya kulluk etmemelidir". Paraya kulluk üzerine bir din ve hayat inşa edip dine ve hayata dair her şeyi paraya tapınmanın bir aracı haline dönüştürmemek gerekir. Ne dini ve dini buyrukları para karşılığında satmak, ne Tanrı RAB'bi Tanrı para ile mübadele etmek ne de Tanrı "Baba'nın evini pazar yerine çevirmemek" gerekir. İsa'ya göre unutmamak gerekir ki, insanları kişisel ve kolektif Tanrı kompleksine sürükleyen ve bu nedenle de "insanların gururlandıkları ne varsa (yasak ağacın ne kadar meyvesi varsa), Tanrı'ya iğrenç gelir".

İnsanların kolektif Tanrı kompleksinin bu kaynakları aslında tam da insanların kendinde olmayan bir değeri başka bir güçte görme arzusudur. Kendilerindeki bitmek tükenmek bilmeyen "eksiksizlik" ihtirasını mükemmellik gösterileri ile örtme çabasıdır. Bu yüzden Tanrı kompleksine tutulmuş olan ve "kendinden koymadığını alan, ekmediğini biçenler lanetlenecekler. Kimde varsa ona daha çok verilecek. Ama kimde yoksa kendisinde olan da elinden alınacaktır". Çünkü "Tanrı'ya iğrenç gelen ama insanlarm gururlandıkları" en büyük Tanrı kompleksi "kendi doğruluklarına güvenip başkalarına tepeden bakmalarıdır". Tıpkı şeytan gibi, tıpkı Kayin gibi. İsa'ya göre bunlar da onlar gibi "helak olacaktır. Çünkü kendini yücelten herkes alçaltılacak, kendini alçaltan ise yüceltilecektir".

İsa'nın insanları kişisel ve kolektif Tanrı komplekslerinden arındırma yönünde verdiği dersler, yaptığı vaazlar ve bunları ispatlamak için gösterdiği mucizeler halk üzerinde çok güçlü ama farklı farklı etkiler ve tepkiler yaratıyordu:

> "İsa konuşmasını bitirince, halk O'nun öğretişine şaşıp kaldı. Çünkü onlara kendi din bilginleri gibi değil, yetkili biri gibi ders veriyordu" (Matta, 7: 28).
>
> "Halk, İsa'nın yaptığı mucizeyi (beş bin kişiyi doyurduğunu) görünce, 'Gerçekten dünyaya gelecek olan peygamber budur' dedi. İsa onların gelip kendisini kral yapmak üzere zorla götüreceklerini bildiğinden tek başına yine dağa çekildi" (Yuhanna, 6: 14-15).
>
> "İsa sıpa sırtında Kudüs'e girdi. Kudüs halkı giysilerini ve ağaç yapraklarını yolun üzerine serdi. Bazıları da ağaçlardan dallar kesiyor, yola seriyorlardı. Önden giden ve arkadan gelen kalabalıklar şöyle bağırıyorlardı: 'Davut Oğluna hozana! Rab'bin adıyla gelene övgüler olsun, en yü-

celerde hozana! Bu gelen, Celile'nin Nasıra kentinden İsa peygamberdir' diyordu" (Matta, 21: 1-11; Markos, 11: 1-11; Luka, 19: 28-40; Yuhanna, 12: 12-19).

"Bayramı kutlamaya gelen büyük kalabalık İsa'nın Yeruşalim'e gelmekte olduğunu duydu. Hurma dalları alarak O'nu karşılamaya çıktılar. 'Hozana! Rab'bin adıyla gelene, İsrail'in Kralı'na övgüler olsun!' diye bağırıyorlardı. İsa bir sıpa bulup üzerine bindi. Yazılmış olduğu gibi, 'Korkma, ey Siyon kızı! İşte, Kralın sıpaya binmiş geliyor" (Yuhanna, 12: 12-15).

"Kalabalık arasında O'nunla ilgili bir sürü laf fısıldanıyordu. Bazıları, 'İyi adamdır', bazıları da, 'Hayır, tam tersine, halkı saptırıyor' diyorlardı" (Yuhanna, 7: 12).

"Halktan birçok kişi O'na iman etti" (Yuhanna, 7: 31).

İsa'nın konuşmaları halkm kolektif Tanrı kompleksleri karşısında etkin bir karşılık buluyor ama binlerce yıllık geleneksel, dini ve ahlaki kuralların kuşattığı davranış norm ve değerlerini değiştiremiyordu. İsrail halkı bu geleneksel kolektif Tanrı kompleksleri hiyerarşisi ve sistemi içinde kurulu bir düzenin kulluk kurallarıyla yaşıyorlardı. Herkes Musa'nın kutsal yasalarını çiğniyor ve özellikle din adamları ve yöneticiler kurdukları kutsal hiyerarşi ile toplumu kontrol ediyorlardı. İsa ise hem halkın ve egemenlerin bu kurulu düzenini yerle bir edecek öğretiler sunup çıkar çarklarına çomak sokuyor hem onlarm kişisel ve kolektif Tanrı kompleksi kaynaklarını kurutucu eylem ve söylemlerde bulunuyor hem de binlerce yıllık geleneksel, dini ve ahlaki ezberlerini bozuyordu. Öyle ki "İsa her konuşmasını bitirince, halk O'nun öğretişine şaşıp kalıyor ve onlara kendi din bilginleri gibi değil de yetkili biri gibi ders verdiği için hayranlık besliyorlardı". İsa onların kibre daveti karşısında tüm tevazu erdemleri içinde "bir sıpa sırtında Kudüs'e girdiğinde Kudüs halkı giysilerini ve ağaç yaprakları ve hurma dallarını yolun üzerine seriyor, ağaçlardan dallar kesip yoluna seriyorlardı. İsa'nın önünden giden ve arkasından gelen kalabalıklar da şöyle bağırıyorlardı: 'Davut Oğluna hozana! Rab'bin adıyla gelene övgüler olsun, en yücelerde hozana!', 'Hozana! Rab'bin adıyla gelene, İsrail'in Kralı'na övgüler olsun!' Bu gelen, Celile'nin Nasıra kentinden İsa peygamberdir' diyorlardı". Hatta bu övgü ve yüceltmelerini o kadar ileri noktaya yükseltiyorlardı ki İsa'nm Tanrı kompleksine kapılmamak için "tek başına dağa çekilmesine" bile sebebiyet verecek bir ısrar ve çaba içerisinde O'nu "kral yapmak için zorla götürmeye" çalışıyorlardı. "Kalabalık arasında O'nunla ilgili bir sürü laf fısıldanıyordu. Bazıları, 'iyi adamdır', bazıları da, 'hayır, tam tersine, halkı

saptırıyor' diyorlardı". Fakat tüm bu olumlu ve olumsuz kanaatlere karşın "halktan birçok kişi O'na iman ediyorlardı".

3. Kutsal Geleneği Temsil Krizi: "Biz Musa'nın öğrencileriyiz", "Biz atalarımızın yolunun varisleri ve takipçileriyiz", "Bizim babamız İbrahim'dir".

İsa, misyonu gereği insanları tüm Tanrı komplekslerinden vaftiz etmek için uğraşıyordu. Ama önündeki en büyük engel olarak da İsrail halkı içinde kolektif Tanrı kompleksi temsilcileri olan Başkâhinler, Yahudi önderleri, kutsal yasa bilginleri ve Ferisiler gruplarından oluşan güçlü bir kurulu düzen egemenleri vardı. Onları aşmadan halkı temizlemek, onları lanetlemeden halkı kutsamak ve onların komplekslerini yenmeden misyonunu tamamlamak mümkün değildi. Bu yüzden de İsa, "başlangıçtan beri var olan Söze" sığınarak onlarla mücadele etti:

> "İsa halka ve öğrencilerine şöyle seslendi: 'Din bilginleri ve Ferisiler Musa'nın kürsüsünde otururlar. Bu nedenle size söylediklerinin tümünü yapın ve yerine getirin, ama onların yaptıklarını yapmayın. Çünkü söyledikleri şeyleri kendileri yapmazlar. Ağır ve taşınması güç yükleri bağlayıp başkalarının omuzlarına koyarlar da, kendileri bu yükleri taşımak için parmaklarını bile kıpırdatmak istemezler. Yaptıklarının tümünü gösteriş için yaparlar. Örneğin, muskalarını büyük, giysilerinin püsküllerini uzun yaparlar. Şölenlerde başköşeye, havralarda en seçkin yerlere kurulmaya bayılırlar. Meydanlarda selamlanmaktan ve insanların kendilerini 'Rabbi' diye çağırmalarından zevk duyarlar. Kimse sizi 'Rabbi' diye çağırmasın. Çünkü sizin bir tek öğretmeniniz var ve hepiniz kardeşsiniz. Yeryüzünde kimseye 'Baba' demeyin. Çünkü bir tek Babanız var, O da göksel Baba'dır. Kimse sizi 'önder' diye çağırmasın. Çünkü bir tek önderiniz var, O da Mesih'tir. Aranızda en üstün olan, diğerlerinin hizmetkârı olsun. Kendini yücelten alçaltılacak, kendini alçaltan yüceltilecektir" (Matta, 23: 1-39).

İsa'ya göre döneminin en büyük kolektif/toplumsal/yerel/dini Tanrı kompleksi temsilcileri Ferisiler idi. İsa döneminde Filistin, çok tanrılı putperest Romalıların egemenliğindeydi. Bu Greko-Romen kültüründen etkilenen İsrail oğullarının inançlarında birçok bozulmalara neden olmuş ve dinlerini farklı yorumlayan birçok mezhep ortaya çıkmıştır. İsa zamanındaki en güçlü ve etkin akım olan Ferisilik, dinsel kaynak olarak zamanın diğer mezhebi Saddukiliğin aksine Eski Ahit'in yanı sıra "Sözlü Torah" olarak adlandırılan kadim geleneği de kabul etmekteydiler. Bu yüzden aşırı tutucu oldukları için İsa'ya en yoğun muhalefet edenler onlar olmuştu. Ferisi yani "Pharisien" kelimesi, Aramice "perishayya" kelimesinden gelmektey-

di. Kelime olarak, "ayrılmış" anlamına gelen bu kelime Yahudi şeriatına kendini vermiş, dindar Yahudilere tahsis edilmişti. Çünkü bunlar, helenistik âdetlere boyun eğerek Yahudi şeriatını tatbik etmeyenlerden ayrılmak istemekte idiler. Ferisiler Tevrat ve Torah şeriatlarının şekli uygulamalarına ve ritüel görüntülerine aşırı önem vermeleriyle bilinirlerdi. Ferisiler, İsrail milletinin entellektüel ve elit tabakasını meydana getirmekteydiler. Aşırı dindarlık, dine körü körüne ve bağnazca bağlılık içindeki bu kişiler küçük gruplar halinde yaşayan, yeme ve içme konusunda hassasiyet gösteren kişilerdi. Halkın şeriatı titiz şekilde tatbik etmeyişleri nedeniyle insan topluluklarından ayrı yaşarlardı. Eğitim durumları iyi olduğu için çok üst makamlarda görevlere gelir, dini hizmetler konusunda da tekel görevi üstlenirlerdi. "Rabbi" veya yazıcılar olarak isimlendirilen bilge önderleri etrafında organizmacı bir cemaat şeklinde kenetlenmiş olan Ferisiler, kendilerini çağlarının ve dinlerinin Levililer'ine benzetmekte idiler. Ferisiler, şifahi geleneğe önem vermelerinden dolayı siyasi bir grup olmaktan çok, dindar bir fanatik cemaat şeklinde örgütlenmişler ve toplumdaki dini itibarları ile çok saygın konumlar elde etmişlerdi. Fakat aşırı şekilci, kuralcı ve tutucu bir dindarlığa kaydıkları için zaman zaman toplum tarafından da tenkit edilmişlerdir. Ferisiler, taassupkar, kesin inançlı ve dogmatik anlayışlarıyla tavizsiz katı bir dindarlığı ve ruhani bir soyutlanmayı temsil etmişlerdir. Bu yüzden İsa'ya karşı en ciddi reaksiyon ve savaşı da Ferisiler göstermiştir.

Ferisiler Yahudi dogmalarını benimsiyorlardı ve bölgede o çağlarda hâkim olan Hellenleşmeye karşıydılar. İnsanın bu dünyadaki davranışlarının karşılığında öteki dünyada mükâfat ya da ceza göreceğini ve dinin kurallarının eksiksiz yerine getirilmesinin gerekliliğini savunuyorlardı. Ferisiler dini eğitime büyük önem vermişler, bölgede birçok yerde okullar açmışlar ve yazılı yasalarla birlikte, o dönemde derlenebilmiş sözlü yasaları da okutmuşlardır. Ferisiler, meleklerin, cinlerin varlığına ve yeniden doğuşa inanıyorlar; Tanrı'nın egemenliğinin yakın olduğunu düşünüyorlardı. Ferisiler aynı zamanda aşırı Yahudi milliyetçisi idiler ve yakın zamanda büyük bir Yahudi imparatorluğu kurulacağma inanıyorlardı. Thorah'a olan bağlılıkları, yaşam biçimleri, inançları ve eğitime verdikleri önem Ferisiler'in Yahudi halkı içinde saygın bir yer edinmelerini sağlamıştır. Ayrıca yazıcılar da bu özelliklerinden ve sağladıkları güvenden ötürü Ferisiler arasından seçilmiştir. Ferisiler; dindar bir Yahudi mezhebiydi, Tevrat'a ve dinsel kurallara aşırı bağlıydılar. Ancak bu samimi inançlarını zamanla kaybettiler. Çarpık inançlara sapmış geleneklerini Tevrat'a karıştırarak bunları yasalaştırmışlardı. Halk üzerinde büyük bir otoriteye sahiptiler ve saygı görüyorlardı. Oluşturdukları bağnaz dini anlayış ve onun dili, onlara hem mevki ve hem

de çıkar sağlıyorlardı. Bu yüzden de Ferisiler, Romalılar'ın yönetiminden çok memnundular. İsa, Roma'nın getirdiği putperest kültürünü ve bu sapmış din adamlarını hedef almıştı. Onları doğru yola, Tanrı'nın yoluna davet ediyordu. Bu durumdan çok rahatsız olan Ferisiler, İsa'ya karşı çıkıyor, onu olmadık ithamlarla suçluyorlardı. Ferisiler, Tevrat Yasası'nı kuşaktan kuşağa değiştirmişler, kendi çıkarlarına uygun bir din meydana getirmişlerdi. İsa'nm Ferisiler ve din bilginlerine söylediği "Siz Tanrı buyruğunu bir yana bırakmış, insan yasalarına uyuyorsunuz. Kuşaktan kuşağa aktardığınız törelerle, Tanrı'nın sözünü geçersiz kılıyorsunuz" (Markos 7: 1, 8,13) ifadeleri onların bariz özelliklerinden idi .

İsa halkm önünde Ferisileri ve din bilginlerini sahtekârlıkla ve insanları din adına kandırarak çıkar sağlamakla suçluyordu. Ferisiler, Tanrı sevgisini ve adaleti her şeyden üstün tutacakları yerde, bu gerçeği ihmal ediyor, sahtekârlık yapıyor ve paraya tapıyorlardı. Ferisiler, geleneklerinden intikal etmiş olan batinilik kültürü ile de dini yasaları tamamen işlerine geldiği gibi bozar ve yorumlar olmuşlardı. Kutsal Yasayı kılı kırk yararcasına irdelerken adalet, merhamet, sadakat ve Tanrı sevgisi konularında aşırı kaba ve acımasız idiler. Ellerindeki makam, iktidar ve zenginlik aracılığıyla lüks içinde bir hayat sürüyor, resmi görevler ve iktidar mevkileri için doymak bilmez ihtirasları ile olmadık entrikalar çeviriyorlardı. Tek amaçları muhafazakâr bir güdü ile her ne pahasına ve her nasıl olursa olsun iktidarı ele geçirmek ve ellerindeki iktidarı her ne pahasına ve her nasıl olursa olsun korumaktı. Ellerindeki mülk ve iktidardan daha fazlasını isteme ihtiraslarının nedeni ellerindeki mevcut statü, mülk ve iktidarı koruma hırsı idi. Yahudi halkına dini liderlik yapmak için büyük rahiplik görevi ve tapmakların yönetimini ele geçirmişlerdi. Tanrının tapınaklarında dini bir iktidar aracı haline getirmiş, münafıklığın tüm alametlerini üstlenmiş ve büyük bir bağnazlık ve cehalet içinde halkı aldatmış olan bu Ferisiler grubu, Roma'nın hem kendilerinin hem de Yahudi halkının tek sahibi ve hâkimi olduğunu savunuyorlardı. Bu yüzden onlar için İsa, sadece bir dini düşman ve hain olarak "kafir" değil aynı zamanda siyasi bir düşman ve nifakçı/bölücü olarak da "asi" idi. Ferisiler, İsa'yı, onların kolektif/toplumsal Tanrı komplekslerinin kaynağı olan dini otoritelerini reddettiği için "kafir", onlara bu Tanrı kompleksini bahşeden evrensel Tanrı kompleksi temsilcisi Romanın siyasi otoritesini reddettiği için de "asi" olarak suçluyorlardı.

> "Vay halinize ey din bilginleri ve Ferisiler, ikiyüzlüler! Göklerin Egemenliğinin kapısını insanların yüzüne kapıyorsunuz; ne kendiniz içeri giriyorsunuz, ne de girmek isteyenleri bırakıyorsunuz! Vay halinize ey

din bilginleri ve Ferisiler, ikiyüzlüler! Tek bir kişiyi dininize döndürmek için denizleri ve kıtaları dolaşırsınız. Dininize döneni de kendinizden iki kat daha cehennemlik yaparsınız. Vay halinize kör kılavuzlar! Siz nanenin, anasonun ve kimyonun ondalığını verirsiniz de, Kutsal Yasa'nın daha önemli yönleri olan adalet, merhamet ve sadakati ihmal edersiniz. Ondalık vermeyi ihmal etmeden esas bunları yerine getirmeniz gerekirdi. Ey kör kılavuzlar! Küçük sineği süzer ayırır, ama deveyi yutarsınız! Vay halinize ey din bilginleri ve Ferisiler, ikiyüzlüler! Bardağın ve çanağın dışını temizlersiniz, ama bunların içi açgözlülük ve taşkınlıkla doludur. Ey kör Ferisi! Sen önce bardağın ve çanağın içini temizle ki, dıştan da temiz olsunlar. Vay halinize ey din bilginleri ve Ferisiler, ikiyüzlüler! Siz dıştan güzel görünen, ama içi ölü kemikleri ve her türlü pislikle dolu badanalı mezarlara benzersiniz. Dıştan insanlara doğru kişilermiş gibi görünürsünüz, ama içte ikiyüzlülük ve kötülükle dolusunuz. Vay halinize ey din bilginleri ve Ferisiler, ikiyüzlüler! Peygamberlerin mezarlarını yaparsınız, doğru kişilerin türbelerini donatırsınız. 'Atalarımızın yaşadığı günlerde yaşasaydık, onlarla birlikte peygamberlerin kanına girmezdik' diyorsunuz. Böylece, peygamberleri öldürenlerin torunları olduğunuza siz kendiniz tanıklık ediyorsunuz. Haydi, atalarınızın başlattığı işi bitirin! Sizi yılanlar, sizi engerekler soyu! Cehennem cezasından nasıl kaçacaksınız? İşte bunun için size peygamberler, bilge kişiler ve din bilginleri gönderiyorum. Bunlardan kimini öldürecek, çarmıha gereceksiniz. Kimini havralarınızda kamçılayacak, kentten kente kovalayacaksınız. Böylelikle, doğru kişi olan Habil'in kanından, tapınakla sunak arasında öldürdüğünüz Berekya'nın oğlu Zekeriya'nın kanına kadar, yeryüzünde akıtılan her doğru kişinin kanından sorumlu tutulacaksınız. Size doğrusunu söyleyeyim, bunların hepsinden bu kuşak sorumlu tutulacaktır. Ey Kudüs! Peygamberleri öldüren, kendisine gönderilenleri taşlayan Kudüs! Bir tavuk, civcivlerini kanatları altına nasıl toplarsa, ben de kaç kez senin çocuklarını öylece toplamak istedim, ama siz istemediniz. Bakın, eviniz ıssız bırakılacak! Size şunu söyleyeyim: 'Rab'bin adıyla gelene övgüler olsun!' diyeceğiniz zamana dek beni bir daha görmeyeceksiniz" (Matta, 23: 1-39).

İsa halkına kolektif/toplumsal/yerel/dini Tanrı kompleksinin temsilcileri olan bu "Ferisilerin ve din bilginlerinin" ikiyüzlü davranışlarını tek tek sıralayarak onları uyarmaya çalışıyordu. Ferisiler, İsa'nın "gerçek" üzerine bina ettiği öğretilerini yine "gerçek" üzerinden lanetliyorlardı. Bu aslında "gerçekler arasındaki mücadele" idi ve gerçek de herkesin bulunduğu gerçekliğe göre değişiyordu. Hatta bizzat "gerçek" bile, hayattan ve dinden tecrit edilerek hakikat tutulması yaşanıyordu. Hakikat/gerçek tutulması

bağlamında gerçeklerden yola çıkarak hayatı ve dünyayı tanımlamak değil dünyadan, hayattan ve hayata dair görüş, konum ve kategorilerden yola çıkarak gerçeği tanımlamak ve açıklamak yoluna gidiyorlardı.

Ferisilerin için dini ve dünyevi alanda korunması gereken şey gerçekten "gerçek" değil sadece kendilerinin sosyal, siyasal, dini ve ekonomik gerçeklikleri idi. Bu yüzden onlara bu gerçekliği temin eden kutsallığı temsil etme iddiası ile "Musa'nın kürsüsünde otururlar. Ama insanlara söyledikleri kutsal buyrukları kendileri yapmazlar". Onlar, "ağır ve taşınması güç yükleri bağlayıp başkalarının omuzlarına koyarlar ama kendileri bu yükleri taşımak için parmaklarını bile kıpırdatmazlar". Onlar, "yaptıklarının tümünü gösteriş için yaparlar. Muskalarını büyük, giysilerinin püsküllerini uzun yaparlar. Şölenlerde başköşeye, havralarda en seçkin yerlere kurulmaya bayılırlar. Meydanlarda selamlanmaktan ve insanların kendilerini 'Rabbi' diye çağırmalarından zevk duyarlar". Onlar, "Göklerin Egemenliğinin kapısını insanların yüzüne kapayıp ne kendileri içeri girer ne de girmek isteyenleri bırakırlar". Onlar, "tek bir kişiyi dinlerine döndürmek için denizleri ve kıtaları dolaşırlar. Ama dinlerine dönenleri de kendilerinden iki kat daha cehennemlik yaparlar". Onlar, gökyüzü egemenliğinin Tanrısı RAB yerine yeryüzü egemenliğinin Tanrısı paraya kulluk ettikleri için "nanenin, anasonun ve kimyonun ondalığını verirler de, Kutsal Yasa'nın daha önemli yönleri olan adalet, merhamet ve sadakati ihmal ederler. Küçük sineği süzer ayırırlar, ama deveyi hamutuyla yutarlar". Onlar "içte ikiyüzlülük ve kötülükle dolu olarak dışta iyilik timsali olurlar". Onlar "kendilerine gönderilen peygamberlerden, bilge kişilerden ve din bilginlerinden kimini öldürmüş, kimini çarmıha germiş, kimini havralarında kamçılamış, kimini kentten kente kovalamışlardır". Ferisiler, Tanrı kompleksinin doğası olan "küçük şeylerin/işlerin büyük adamları" olmanın verdiği güç vehmi ile en küçük işlerin yönetimi ve kontrolünü totaliter bir algı ile düzenleme tecessüsü ve tekebbürü içindedirler. Onlar, işleri yönetmeyi insanları yönetmenin bir aracı olarak kullanmaktadırlar. Halk da her zaman ve her yerde kaim olan kul kompleksi içinde "kendini en fazla küçülteni büyültmekte, kendisini aşağılayanı yüceltmektedir". Bu nedenle İsa'ya göre tüm bu kolektif Tanrı komplekslerinin asıl nedeni onlardan çok onları Tanrı olarak kabul eden halktır. Halkın kutsamasından ve yüceltmesinden iktidarlarının meşruiyetini alan bu topluluk iktidarlarının devamı için de kendilerini yücelten halkı aşağılamaktadırlar.

İsa bu kolektif kulluk düzeninin sona ermesi için eşitlik ve özgürlük çağrısında bulunarak halka "kimse kimseyi 'Rabbi' diye çağırmasın. Çünkü bir

tek öğretmeniniz var ve hepiniz kardeşsiniz. Yeryüzünde kimseye 'Baba' demeyin. Çünkü bir tek Babanız var, O da göksel Baba'dır. Kimse sizi 'önder' diye çağırmasın. Çünkü bir tek önderiniz var, O da Mesih'tir" tavsiyelerinde bulunur ve kolektif Tanrı kompleksi hiyerarşisini alt üst eder. Bu hiyerarşinin kaynağı olan üstünlük değerlerini yok ederek eşitliği, insanların insanları kullaştırmasını eleştirerek de özgürlük değerlerini yüceltir. Hatta daha da ileri giderek hiyerarşik kulluk düzenini baş aşağı çevirerek "Aranızda en üstün olan, diğerlerinin hizmetkârı olsun. Kendini yücelten alçaltılacak, kendini alçaltan yüceltilecektir" der. Bu yüzden İsa, önemine binaen kolektif Tanrı komplekslerinin meşruiyet kaynaklarını kurutmaya yönelir:

> "Ben kendiliğimden hiçbir şey yapamam. İşittiğim gibi yargılarım ve benim yargım adildir. Çünkü amacım kendi istediğimi değil, beni gönderenin istediğini yapmaktır. Eğer kendim için ben tanıklık edersem, tanıklığım geçerli olmaz. Ama benim için tanıklık eden başka biri vardır. O'nun benim için ettiği tanıklığın geçerli olduğunu bilirim. O'nun sözü sizde yaşamıyor. Çünkü O'nun gönderdiği kişiye iman etmiyorsunuz. Kutsal Yazılar'ı araştırıyorsunuz. Çünkü bunlar aracılığıyla sonsuz yaşama sahip olduğunuzu sanıyorsunuz. Bana tanıklık eden de bu yazılardır! Öyleyken siz, yaşama kavuşmak için bana gelmek istemiyorsunuz. İnsanlardan övgü kabul etmiyorum... Birbirinizden övgüler kabul ediyor, ama tek olan Tanrı'nın övgüsünü kazanmaya çalışmıyorsunuz. Bu durumda nasıl iman edebilirsiniz? Baba'nın önünde sizi suçlayacağımı sanmayın. Sizi suçlayan, umut bağladığınız Musa'dır. Musa'ya iman etmiş olsaydınız, bana da iman ederdiniz. Çünkü o benim hakkımda yazmıştır. Ama onun yazılarına iman etmezseniz, benim sözlerime nasıl iman edeceksiniz?" (Yuhanna, 5: 30-47).

İsa, kolektif Tanrı komplekslerinin iddia ve meşruiyet kaynaklarını kurutmak için yine aynı kaynaklar olan gerçek Tanrı RAB'bin ve onların peygamber olarak inandığı Musa'nın kutsal yasalarıyla uyarır. Sürekli kendisinin temsilcisi olduğu Tanrı RAB olmadan "kendiliğinden hiçbir şey yapamayacağını", "Tanrıdan işittiği gibi adil yargılama yapacağını", "amacının kendi istediğini değil, onu gönderenin istediğini yapmak olduğunu" söyler. Böylece kendisini dahi bir Tanrı kompleksi içine sürüklemelerine engel olur. Öyle ki insanların onu Tanrılaştırmasını değil "övgüler dizmelerini dahi kabul etmez". O'na göre kazanılması gereken tek şey "tek olan Tanrı'nın övgüsüdür". Ama Yahudi önderleri ve din bilginleri kendilerini Tanrı kompleksine düşüren "insanların övgüleri için yaşamaktadırlar". Kolektif Tanrı kompleksi bu temsilciler kutsallık meşruiyetlerini "Musa'nın kürsüsünde oturma" gücü ve "biz Musa'nın öğrencileriyiz", "biz İbrahim'in ço-

cuklarıyız" iddiasından alırken toplumsal meşruiyetlerini de "atalar dininin geleneksel iktidarından" almaktadırlar. Ferisilerin üzerine dayandıkları bu dini Tanrı kompleksi kültürü ve geleneğinin dini açıdan meşrulaştıramayacağı hiçbir şey yoktur. Bu yüzden İsa, bu geleneksel meşruiyet kaynağını kurutmak için onları "gelenekleri uğruna Tanrı buyruğuna karşı gelmek ve Tanrı'nın sözünü geçersiz kılmaya çalışmakla" suçlar. Onların insanlara emrettikleri ve "öğrettikleri, sadece insan kurallarıdır". Bu kurallar ile de Tanrı RAB'bin "adalet, merhamet ve sadakat" yolunun aksine şeytanın "zulüm, zorbalık ve ihanet" yolunun taşlarını döşüyorlar. Tanrının yoluna ihanet edip temizlemeleri gereken halkı da "ortak suç bataklığına sürükleyip" "kötü düşünceler, cinayet, zina, cinsel ahlaksızlık, hırsızlık, yalan tanıklık, iftira, açgözlülük, kötülük, hile, sefahat, kıskançlık, iftira, kibir ve akılsızlık" günahlarıyla "kirletiyorlardı". İhanete ait tüm değer ve davranışlar sadakatin yerine ikame oluyordu. İsa, bu öğretileri ve sert eleştirileri ile İsrail halkının kolektif Tanrı komplekslerine meydan okuyordu.

> "Kudüs'ten bazı Ferisiler ve din bilginleri İsa'ya gelip şunu sordular: 'Senin öğrencilerin neden atalarımızın geleneğine karşı geliyorlar?'. İsa onlara şu karşılığı verdi: 'Ya siz, neden geleneğiniz uğruna Tanrı buyruğuna karşı geliyorsunuz?... Geleneğiniz uğruna Tanrı'nın sözünü geçersiz kılmış oluyorsunuz. Ey ikiyüzlüler! Yeşaya'nın sizinle ilgili şu peygamberlik sözü ne doğrudur: 'Bu halk dudaklarıyla beni sayar, ama yürekleri benden uzaktır. Bana boşuna taparlar. Çünkü öğrettikleri, sadece insan kurallarıdır'... 'Ağza giren her şeyin mideye indiğini, oradan da ayakyoluna atıldığını bilmiyor musunuz? Ne var ki ağızdan çıkan, yürekten kaynaklanır. İnsanı kirleten de budur. Çünkü kötü düşünceler, cinayet, zina, cinsel ahlaksızlık, hırsızlık, yalan tanıklık ve iftira hep yürekten kaynaklanır. İnsanı kirleten bunlardır. Yıkanmamış ellerle yemek yemek insanı kirletmez" (Matta, 15: 1-2).

İsa'nın bu öğretileri özellikle İsrail halkının kolektif Tanrı kompleksi temsilcileri olan Başkahinler, Yahudi önderleri, kutsal yasa bilginleri ve Ferisiler grubunu tehdit ediyordu. Onlar da komplekslerinin gereği olarak önce İsa'yı cepheye almadan halkı ve Roma yöneticilerini etkileyip olumsuz propagandalar ile onları taraflarına çektiler sonra da İsa'yı çarmıha götürecek yolun taşlarını büyük bir incelik ve titizlikle döşediler:

> "Yahudi yetkililer, İsa Şabat Günü mucizeler yaptığı için ona zulmetmeye başladılar. Ama İsa onlara şu karşılığı verdi: 'Babam hala çalışmaktadır, ben de çalışıyorum'. İşte bu nedenle Yahudi yetkililer O'nu öldürmek için daha çok gayret ettiler. Çünkü yalnız Şabat Günü düzenini bozmakla

kalmamış, Tanrı'nın kendi Babası olduğunu söyleyerek kendisini Tanrı'ya eşit kılmıştı" (Yuhanna, 5: 14-18).

"Yahudi önderler, Başkahinler ve Ferisiler, İsa'nın anlattığı benzetmeleri duyunca bunları kendileri için söylediğini anladılar. O'nu tutuklamak istedilerse de, halkın tepkisinden korktular. Çünkü halk, O'nu peygamber sayıyordu" (Matta, 21: 45-46; Markos, 12: 1-12; Luka, 20: 9-19).

"Kalabalık arasmda O'nunla ilgili bir sürü laf fısıldanıyordu. Bazıları, 'iyi adamdır', bazıları da, 'hayır, tam tersine, halkı saptırıyor' diyorlardı" (Yuhanna, 7: 12).

"Halktan bazıları bu sözleri işitince, 'Gerçekten beklediğimiz peygamber budur' dediler. Bazıları da, 'Bu Mesih'tir' diyorlardı. Başkaları ise, 'Olamaz! Mesih Celile'den mi gelecek?'. 'Kutsal Yazı'da, 'Mesih, Davut'un soyundan, Davut'un yaşadığı Beytlehem Kenti'nden gelecek' denmemiş midir? dediler" (Yuhanna, 7: 40-42).

İsa'ya göre kolektif Tanrı kompleksinin suç ve günah olmasının asli nedeni bu kompleksin her şeyden önce insanların aklını, hemen ardmdan da ahlakını yok etmesidir. Yahudi yetkililer ve din bilginleri toplumsal, dini ve siyasi aklı kendilerinin sahip olduğu bilgi ve kutsallık ile temsil etmelerinin meşruiyeti üzerinden tüm kolektivetenin/Yahudi halkının aklının tek ve mutlak hâkimidirler. Bu iddia ile insanlardaki aklı yok ederler. Akıl, bu üstünlükler iddiası ve kibri altında gerçeği yok ederken ahlak da o aklın ürünü olan her şeyi meşrulaştırarak ve mubah görerek üzerine bina edildiği erdemi yok eder.

"Görevliler geri dönünce, başkahinlerle Ferisiler, 'Niçin O'nu getirmediniz?' diye sordular. Görevliler, 'Hiç kimse hiçbir zaman bu adamın konuştuğu gibi konuşmamıştır' karşılığını verdiler. Ferisiler, 'Yoksa siz de mi aldandınız?' dediler. 'Önderlerden ya da Ferisiler'den O'na iman eden oldu mu hiç? Kutsal Yasa'yı bilmeyen bu halk lanetlidir'. İçlerinden biri, daha önce İsa'ya gelen Nikodim, onlara şöyle dedi: 'Yasamıza göre, bir adamı dinlemeden, ne yaptığını öğrenmeden onu yargılamak doğru mu?' Ona, 'Yoksa sen de mi Celile'densin?' diye karşılık verdiler. 'Araştır, bak, Celile'den peygamber çıkmaz' dediler" (Yuhanna, 7: 45-52).

"Bunun üzerine başkahinler ve Ferisiler, Yüksek Kurul'u toplayıp dediler ki, 'Ne yapacağız? Bu adam birçok doğaüstü belirti gerçekleştiriyor. Böyle devam etmesine izin verirsek, herkes O'na iman edecek. Romalılar da gelip kutsal yerimizi ve ulusumuzu ortadan kaldıracaklar'. İçlerinden biri, o yıl başkahin olan Kayafa, 'Hiçbir şey bilmiyorsunuz. Bütün ulus yok

olacağına, halk uğruna bir tek adamın ölmesi sizin için daha uygun. Bunu anlamıyor musunuz?' dedi" (Yuhanna, 11: 47-50).

İsa'nm akıl ve ahlak ilişkisi üzerine "anlattığı benzetmelerin ve öğretilerinin kendileri için söylendiğini anlayan" Yahudi ulusunun kolektif Tanrı kompleksi temsilcisi Yahudi yetkililer altı aşamalı bir yol haritası çıkartıp İsa ile akıl ve ahlak aracılığıyla gerçeği yok etmek üzere mücadele ettiler. Birinci aşamada O'nu "kendi kurulu düzenlerini bozmakla" itham edip "tehdit unsuru" olarak algıladılar. İkinci aşamada "fırsatlar ve tehditler" değerlendirmesi yapıp "O'nu tutuklamak istemelerine rağmen O'nu peygamber sayan halkm tepkisinden korktukları" için hileli tuzaklar ve sorularla hakkında şüphe uyandırıp halkı yanlarına çektiler. Üçüncü aşamada "şüyuu vukuundan beter" kuralını işletip en güçlü propaganda aracı olan "fısıltının iktidarına" başvurarak İsa hakkında "halkı saptırıyor", "bu Mesih olamaz. Çünkü Mesih, Davut'un soyundan gelecek", "Celile'den peygamber çıkmaz" şeklinde halkın aklına şüphe tohumları ekiyorlardı. Dördüncü aşamada ise İsa'nın yıkmış olduğu itibar ve konumlarını yeniden ikame edip halkın tek kutsal yol göstericilerinin kendilerini olduğunu ispatlamaya çalışıyorlardı. Bu yönde de çok güçlü ve yoğun bir şekilde "biz Musa'nın öğrencileri ve varisleriyiz" diyorlardı. Kendi itibarlarını yeniden kazandıktan sonra beşinci aşamada İsa'yı itibarsızlaştırmaya yönelip "o haindir, asidir ve kafirdir. O'na uyanlar da onun gibidir", "O'na uyanlar aldanmıştır", "önderlerden ya da Ferisiler'den O'na iman eden olmamıştır. O'na iman eden aşağılık ve Kutsal Yasa'yı bilmeyen bu halk da zaten cahil ve lanetlidir" şeklinde propaganda ve tehditlerle halkı yanlarına çekmişlerdir. Özellikle "önderlerden ya da Ferisiler'den O'na iman eden oldu mu hiç?" gibi bir nevi anket ve mülakat çalışmalarının istatistiksel göz boyamaları ile iman meselesini güç ve sayı üzerinden değerlendirmeye, nitel değerler ve gerçek kıstaslar değil nicel ve yalan göstergeler üzerinden kurgulayarak toplumu sayısal veriler ışığında kandırmaya yöneldiler. Halkı yanlarına çekmenin ve onlar adına karar vermenin yetkisinin verdiği meşruiyet gücüyle de altıncı aşamada ortak kaygı ve korku odaklarını güç ve eylem birliğine katmışlar ve ellerindeki dini ve hukuki baskı araçları ile O'nu yargılamışlar, kötü, düşman, öteki, kirli, hain, kafir ve hastalıklı olduğu için toplumun sağlığı, kurulu düzenin bekası ve ulusun devamı için ölüme mahkûm etmişlerdir. Sonuçta da kurulu düzenin en "Yüksek Kurul'u toplanıp" İsa'nın ölüm fermanının 'gerekçeli kararını' ilan etmişlerdir: "Bu adam birçok doğaüstü belirti gerçekleştiriyor. Böyle devam etmesine izin verirsek, herkes O'na iman edecek. Romalılar da gelip kutsal yerimizi ve

ulusumuzu ortadan kaldıracaklar. Bütün ulus yok olacağına, halk uğruna bir tek adamın ölmesi herkes (kamu yararı) için daha uygundur".

Bu mülahazalar içinde verilen kararın uygulaması için her zaman güce tapma ve güçten yana olma ahlakı içinde olan İsrail halkı durumdan vazife çıkartarak hemen harekete geçti:

> "Gözleri önünde bunca doğaüstü belirti gerçekleştirdiği halde O'na iman etmediler" (Yuh, 12: 37).
>
> "Kardeşleri bile O'na iman etmiyorlardı. Dünya sizden nefret edemez, ama benden nefret ediyor. Çünkü yaptıklarının kötü olduğuna tanıklık ediyorum. İsa onlara, 'Benim öğretim benim değil, beni gönderenindir. Eğer bir kimse Tanrı'nın isteğini yerine getirmek istiyorsa, bu öğretinin Tanrı'dan mı olduğunu, yoksa kendiliğimden mi konuştuğumu bilecektir. Kendiliğinden konuşan kendini yüceltmek ister, ama kendisini göndereni yüceltmek isteyen doğrudur ve O'nda haksızlık yoktur. Dış görünüşe göre yargılamayın, yargınız adil olsun" (Yuhanna, 7: 5-24).
>
> "Bize karşı olmayan, bizden yanadır" (Markos, 9: 40).
>
> "Leş neredeyse, akbabalar da oraya üşüşür" (Luka, 17: 37).
>
> "İsa bunları söyleyince, yanında duran görevlilerden biri, 'Başkahine nasıl böyle karşılık verirsin?' diyerek O'na bir tokat attı. İsa ona, 'Eğer yanlış bir şey söyledimse, yanlışımı göster! Ama söylediklerim doğruysa, niçin bana vuruyorsun?' diye yanıtladı" (Yuhanna, 18: 22-23).

Halk, kısa bir süre önce "kutsal kişi", "Mesih", "beklenen müjdeci", "peygamber" diyerek "büyük ihtişam gösterileri içinde" başlarına "kral" yapmak istedikleri İsa'nın sırtına çarmıhı yüklediler. Yeryüzü egemenliğini ve onun Tanrı komplekslerini gökyüzü egemenliğine ve gerçek Tanrı RAB'be tercih ettiler. Adaleti güce, merhameti zulme, sadakati ihanete kurban ettiler. Artık "gözleri önünde bunca doğaüstü belirti gerçekleştirdiği halde O'na kimse iman etmedi". "Kardeşleri bile O'na iman etmiyorlardı". İman edenler de "yaşamın kaygıları, zenginlikleri ve zevkleri" uğruna imanlarını satıyorlardı. İsrail halkı topluca toplumsal bir histeri içinde güce tapınma kişisel Tanrı kompleksi içinde kolektif Tanrı komplekslerinin kulluğunu tercih ettiler. İsa'nın "onların yaptıklarının kötü olduğuna tanıklık etmesinin kin ve nefreti içinde" suçluluk psikolojisi ile suçu veya suçluyu değil "tanığı" yargılayıp öldürme yolunu seçtiler. "Bize karşı olmayan, bizden yanadır" iyi niyet beklentisini doğrulayan tek bir itiraz bile yükselmeden O'na karşı ölümüne seferberlik ilan ettiler. Hem de top ye-

kun. Atalarından öğrendikleri Tevrat'taki tecrübelerin ışığında: Suç ortak olursa suçlunun bulunmayacağına olan inançla; korudukları düzenlerin koruyucuları tarafından korunacaklarına olan güvenle. "Eğer yanlış bir şey söylediyse, yanlışını göstermeleri, yok eğer söyledikleri doğruysa ona niçin zulmettiklerini açıklamaları" yakarışlarına rağmen. Açıklama yapılması yerine "hakaret, iftira, tükürük, tokat ve yumruk" cevapları eşliğinde. İsa'nm "leş neredeyse, akbabalar da oraya üşüşür" sözünü doğrularcasına yargısız bir infaz, toplumsal bir cinnet ve kamusal bir cinayet ile O'nu linç ettiler. Kurtarmaya geldiği ve temizlemeye uğraştığı "dünya ondan nefret etmişti". İsa, "düşmanlarını bile sevmişken" O'nu dostları bile sevmemişti. İsa, erdemin yalnızlığına ve yalnızlığın erdemine terk edilerek; yalnız doğmuş, yalnız yaşamış, yalnız ölmüştü.

G. EVRENSEL TANRI KOMPLEKSLERİ İLE MÜCADELE

İsa, daha önce de belirtildiği gibi kendisinin getirdiği misyonu evrensel olarak iki farklı çatışma kaynağı açısından sunar. İlki Tanrı RAB'bin kralı olduğu göklerin iyilik egemenliği ile Şeytan'ın kralı olduğu yeryüzünün kötülük egemenliğidir. İkincisi ise Tanrıdan kaynaklı söz, ışık ve gerçek ile yine şeytandan ve kötülüklerinden kaynaklanan vaat, karanlık ve yalan dünya.

1. Yeryüzü Egemenliğinin Kralı Şeytana Karşı Gökyüzü Egemenliğinin Kralı Tanrı RAB: "Başlangıçta SÖZ vardı. Söz Tanrı'yla birlikteydi ve Söz Tanrı'ydı".

İsa, Adem'den kendisine kadar gelen tüm yaşam pratiğinin üç tane ikili (diyalektik) çatışma kaynağı olduğunu belirtir: Tanrı-Şeytan, Işık-karanlık ve gerçek-yalan. İsa, evrensel yaşamın ve egemenliğin kaynağı ve hayattaki tüm iyiliklerin özü olarak Tanrıyı ve O'nun insanlara sunduğu 'Işık' olduğunu belirtir. Tanrının yol gösterdiği Işık ve gerçek yolunun evrensel egemenlik ilkeleri "adalet, merhamet ve sadakat" iken Şeytanın/İblisin önderi olduğu karanlık ve yalan yolunun ilkeleri "zulüm, zorbalık ve ihanet" olmaktadır. İnsanları tahakküm altına alıp onların kaderi üzerinde muktedir olan evrensel egemen güçler yönetimlerini evrensel Tanrı komplekslerinin karanlık ilkeleri ile değil de ışığın gösterdiği aydınlık ve gerçek yoldan giderek kutsal yasanın ilkeleri ile inşa etmelidirler. Çünkü ezeli ve ebedi olan tek evrensel gerçek budur. Karanlıklar Tanrısı şeytan ise insanlarm doğasındaki kötülük kaynaklarını tahrik edip onları ışığın gücü ve iyiliğinden engellemektedir. Fakat "karanlıkta parlayan ışığın gücünü karanlık asla alt edemeyecektir". Çünkü "İsa kendisine iman etmiş olanlarla birlikte aydınlığın gerçekliğini yayacak ve herkese gerçeği öğreterek tüm insanları

kötülüklerinden ve günahlarından yani evrensel Tanrı komplekslerinden özgür kılacaktır". İnsanı Tanrı komplekslerinden "özgür kılacak tek şey gerçektir". Gerçek de Tanrı RAB'in "başlangıçtan itibaren var olan Sözüdür". Bu Söz, Tanrının insanı yarattığında ruhuna üflediği kendi egemenliğinin kutsal yasalarıdır. Bu yüzden "Tanrı'nın Egemenliği insanın içinde", doğasında ve ruhundadır. Önemli olan insanın içinde olan bu "Tanrı'nın Egemenliğini" dışarıya Tanrı kompleksi olarak değil de Tanrı ışığı ve gerçekliği olarak çıkartıp yansıtmasıdır. Fakat evrensel "yargı da şudur: Dünyaya ışık geldi, ama insanlar ışık yerine karanlığı sevdiler. Çünkü yaptıkları işler kötüydü. Kötülük yapan herkes ışıktan nefret eder ve yaptıkları açığa çıkmasın diye ışığa yaklaşmaz. Ama gerçeği uygulayan kişi yaptıklarını, Tanrı'ya dayanarak yaptığını göstermek için ışığa gelir". Bu yüzden de evrensel Tanrı kompleksleri ışığı ve onun yansıttığı gerçeği yok etmek için karanlık yani hakkaniyete zulüm, yalan yani gerçeğe ihanet ile örterler.

> "Başlangıçta Söz vardı. Söz Tanrı'yla birlikteydi ve Söz Tanrı'ydı. Başlangıçta O, Tanrı'yla birlikteydi. Her şey O'nun aracılığıyla var oldu, var olan hiçbir şey O'nsuz olmadı. Yaşam O'ndaydı ve yaşam insanların ışığıydı. Işık karanlıkta parlar. Karanlık onu alt edemedi" (Yuhanna, 1: 1-5).

> "Yargı da şudur: Dünyaya ışık geldi, ama insanlar ışık yerine karanlığı sevdiler. Çünkü yaptıkları işler kötüydü. Kötülük yapan herkes ışıktan nefret eder ve yaptıkları açığa çıkmasın diye ışığa yaklaşmaz. Ama gerçeği uygulayan kişi yaptıklarını, Tanrı'ya dayanarak yaptığını göstermek için ışığa gelir" (Yuhanna, 3: 19-21).

> "İsa, 'Kral olduğumu sen söylüyorsun. Ben gerçeğe tanıklık etmek için doğdum, bunun için dünyaya geldim. Gerçekten yana olan herkes benim sesimi işitir' karşılığını verdi" (Yuhanna, 18: 37).

> "İşte şimdi sana geliyorum. Sevincimin onlarda tamamlanması için bunları ben dünyadayken söylüyorum. Ben onlara senin sözünü ilettim, dünya ise onlardan nefret etti. Çünkü ben dünyadan olmadığım gibi, onlar da dünyadan değiller. Onları dünyadan uzaklaştırmanı değil, kötü olandan korumanı istiyorum. Ben dünyadan olmadığım gibi, onlar da dünyadan değiller. Onları gerçekle kutsal kıl. Senin sözün gerçektir" (Yuhanna, 17: 13-17).

Evrensel Tanrı kompleksini temsil eden egemen güçler, zulüm, yalan ve ihanet ilkelerini meşrulaştırmak için mutlaka kutsal ve geleneksel bir meşruiyet kaynağına dayanırlar ve "biz İbrahim'in soyundanız", "biz Musa'nın öğrencileriyiz", "biz atalarımızın varisleriyiz" derler. İyiliklerin değil de

kötülüklerin ve "günahların kölesi" olmuş bu evrensel Tanrı kompleksleri gerçeğin değil de "babalarının ve kendileri gibi birer insan olan önderlerinin söylediklerini ve yasalarını uygularlar". İsa'ya göre evrensel Tanrı komplekslerinin "babası da başlangıçtan beri katil olan, gerçeğe bağlı kalmayan, kendisinde hiçbir gerçek olmayan, yalan söylemesi doğal olan ve aynı zamanda yalanın da babası olan İblis'tir" ve onlar "sadece babalarının arzularını yerine getirmek için yaşarlar". Babaları İblis de onlara "yaşamın kaygıları, zenginlikleri ve zevkleri içinde" yaşayıp "kötü düşünceler, cinayet, zina, cinsel ahlaksızlık, hırsızlık, yalan tanıklık, iftira, açgözlülük, kötülük, hile, sefahat, kıskançlık, iftira, kibir ve akılsızlık" günahlarıyla kendilerini, yönettikleri insanları ve tüm dünyayı "kirletmelerini" emreder. Oysa İsa onlara sadece "gerçeği söylediği için onlar ona iman etmemektedirler". "Gerçeğin insanı özgür kılacağını" bilmelerine rağmen Tanrıdan, gerçekten ve özgürlükten kaçış içinde Yılana, yalana ve köleliğe yönelirler. Üstelik "eğer yanlış bir şey söyledimse, yanlışımı gösterin! Ama söylediklerim gerçekse, niçin bana vuruyorsun?" diyen bir gerçeğin öğretmenine rağmen. O öğretmen ki yeryüzü egemenliğinin kralı olmak yerine gökyüzü egemenliğinin gerçekliğine ve evrensel "gerçeğe tanıklık etmek için doğmuş, bunun için dünyaya gelmiştir". Fakat karanlık ve yalan dünya ve o dünyanın egemenleri İsa'dan ve "onun getirdiği ışıktan ve söylediği gerçeklerden nefret etti. Çünkü İsa bu dünyadan olmadığı gibi, onun sözleri de bu dünyadan değildi".

> "İsa kendisine iman etmiş olan Yahudiler'e, 'Eğer benim sözüme bağlı kalırsanız, gerçekten öğrencilerim olursunuz. Gerçeği bileceksiniz ve gerçek sizi özgür kılacak' dedi. 'Biz İbrahim'in soyundanız. Hiçbir zaman kimseye kölelik etmedik. Nasıl oluyor da sen, 'Özgür olacaksınız' diyorsun?' diye karşılık verdiler. İsa, 'Size doğrusunu söyleyeyim, günah işleyen herkes günahın kölesidir. Köle ev halkının sürekli bir üyesi değildir, ama oğul sürekli üyesidir. Bunun için, Oğul sizi özgür kılarsa, gerçekten özgür olursunuz. İbrahim'in soyundan olduğunuzu biliyorum. Yine de beni öldürmek istiyorsunuz. Çünkü yüreğinizde sözüme yer vermiyorsunuz. Ben Babam'ın yanında gördüklerimi söylüyorum, siz de babanızdan işittiklerinizi yapıyorsunuz' dedi. 'Bizim babamız İbrahim'dir' diye karşılık verdiler. İsa, 'İbrahim'in çocukları olsaydınız, İbrahim'in yaptıklarını yapardınız. Ama şimdi Tanrı'dan işittiği gerçeği sizlere bildiren beni öldürmek istiyorsunuz. İbrahim bunu yapmadı. Siz babanızın yaptıklarını yapıyorsunuz' dedi. 'Biz zinadan doğmadık. Bir tek Babamız var, o da Tanrı'dır' dediler. İsa, 'Tanrı Babanız olsaydı, beni severdiniz. Çünkü ben Tanrı'dan çıkıp geldim. Kendiliğimden gelmedim, beni O gönderdi. Söylediklerimi neden anlamıyorsunuz? Benim sözümü dinlemeye daya-

> namıyorsunuz da ondan. Siz babanız İblis'tensiniz ve babanızın arzularını yerine getirmek istiyorsunuz. O başlangıçtan beri katildi. Gerçeğe bağlı kalmadı. Çünkü onda gerçek yoktur. Yalan söylemesi doğaldır. Çünkü o yalancıdır ve yalanın babasıdır. Ama ben gerçeği söylüyorum. İşte bunun için bana iman etmiyorsunuz. Hanginiz bana günahlı olduğumu kanıtlayabilir? Gerçeği söylüyorsam, niçin bana iman etmiyorsunuz? Tanrı'dan olan, Tanrı'nın sözlerini dinler. İşte siz Tanrı'dan olmadığınız için dinlemiyorsunuz' dedi" (Yuhanna, 8: 31-47).

İsa, bu dünyadaki evrensel Tanrı komplekslerinin hiyerarşik düzenine karşı "kimsenin kimseden üstün olmadığı" bir eşitlik, "kimsenin kimseye kulluk etmediği" bir özgürlük, "herkesin herkesi hatta düşmanını bile sevdiği" bir merhamet, "herkesin herkese hak ve hukukunu gözetip hizmet ettiği" bir adalet ve "herkesin evrensel söze, ışığa gerçekliğe tanıklık ettiği" bir sadakat dünyası istiyordu. Bunu da "öğrencilerinin ayaklarını yıkayıp beline doladığı havluyla kurularken" söylüyordu. Onlara "birbirinizi sevin" ve "size yaptığımın aynısını birbirinize yapın. İnsanların en üstünü olan, diğer insanlara en çok hizmetkarlık yapandır. Çünkü kendini yücelten herkes alçaltılacak, kendini alçaltan ise yüceltilecektir". Gökyüzü egemenliği ile yeryüzü egemenliği arasmdaki fark işte bu kibir ve merhamet arasmdaki fark gibidir. Özellikle evrensel Tanrı kompleksi içindeki yeryüzü kralları için.

2. Yeryüzü Krallığı; Tekebbür, Tahakküm/Egemenlik, İhtiras, Para ve Unvan: "Ulusların kralları, kendi uluslarını egemenlik hırsıyla yönetirler. İleri gelenleri de kendilerine iyiliksever unvanını yakıştırırlar".

İsa'nın öğretisine göre evrensel Tanrı kompleksine sahip yeryüzü muktedirleri ve "Ulusların kralları, kendi uluslarını egemenlik hırsıyla yönetirler". Onların tek yaşam güdüsü başka insanların hayatına tahakküm etmek, kendi Tanrı komplekslerini tatmin ve "kendi egemenlik hırsıyla" insanlara tekebbür içinde tahakküm etmektir. İnsanları "Tanrı gibi" yapacak tek şey de insanların kaderi üzerinde kadir olmaktır. Evrensel Tanrı komplekslerinin "Tanrı gibi" olma iktidar ve meşruiyetini sağlayan ve Tanrılık hiyerarşisinde onun kulluğunu temsil eden egemenlerin "ileri gelenleri de kendilerine iyiliksever unvanını yakıştırırlar". Böylece halkın sadakatini iyiliklerle satın alma gücüne ulaşırlar. Zulüm açısından insanlık tarihindeki en tehlikeli grup olan bu ara Tanrı kompleksi temsilcileri olan "ileri gelenlerin" misyonu "ulusların kralları" ile uluslarının arasına geçilmez kaleler yaparak onları birbirinin gerçeklerinden kopartmak ve onların arasında kendi çıkar

egemenliklerini sürdürmektir. Bu yüzden ulusların "önderlerinin bile birçoğu İsa'ya iman ettiği halde bu ara Tanrı kompleksi temsilcileri olan Ferisi ileri gelenleri yüzünden, havra dışı edilmemek için iman ettiklerini açıkça söyleyemediler". Çünkü onlarda da evrensel Tanrı kompleksi kaynağı kibrin ürünü olan "insanlardan gelen övgüleri, Tanrı'dan gelen övgüden daha çok sevmek" özelliği vardı. Bunun nedeni ise ara evrensel Tanrı kompleksi temsilcisi ileri gelenlerin kendi üstlerindeki önderleri övüp kendi altındaki ulusları aşağılamaları idi. Üstlerindekileri altlarındakilerin, altlarındakileri ise üstlerindekilerin korkusu ve tepkisi ile birbirleri için tehdit göstererek yönetmeleri idi. Bunun en güzel örneği İsa'nın masumluğuna inanan ulusun üst yöneticisi vali "Pilatus'un İsa'yı salıvermek istemesi" üzerine Yahudilerin ileri gelenlerinin, "Bu adamı salıverirsen, Sezar'ın dostu değilsin! Kral olduğunu ileri süren herkes Sezar'a karşı gelmiş olur" şeklinde "bağrışıp" tehdit etmeleri ve "Pilatus'u hain, kâfir ve Yahudilerin kralı iddiasında bulunarak kurulu düzenlerini yıkan İsa öldürülmezse halkın isyan edeceği" konusunda korkutmalarıdır.

> "Ulusların kralları, kendi uluslarını egemenlik hırsıyla yönetirler. İleri gelenleri de kendilerine iyiliksever unvanını yakıştırırlar. Ama siz böyle olmayacaksınız. Aranızda en büyük olan, en küçük gibi olsun; yöneten, hizmet eden gibi olsun. Hangisi daha büyük, sofrada oturan mı, hizmet eden mi? Sofrada oturan değil mi? Oysa ben aranızda hizmet eden biri gibi oldum. Sınandığım zamanlarda benimle birlikte dayanmış olanlar sizlersiniz. Babam bana nasıl bir egemenlik verdiyse, ben de size bir egemenlik veriyorum. Şeytan sizleri buğday gibi kalburdan geçirmek için izin almıştır. Ama ben, imanını yitirmeyesin diye senin için dua ettim. Geri döndüğün zaman kardeşlerini güçlendir" (Luka, 22: 25-31).

> "Bununla birlikte, önderlerin bile birçoğu İsa'ya iman etti. Ama Ferisiler yüzünden, havra dışı edilmemek için iman ettiklerini açıkça söylemediler. Çünkü insandan gelen övgüyü, Tanrı'dan gelen övgüden daha çok seviyorlardı" (Yuhanna, 12: 42-43).

> "Pilatus, 'Benimle konuşmayacak mısın? Seni salıvermeye de, çarmıha germeye de yetkim olduğunu bilmiyor musun?' dedi. İsa, 'Sana gökten verilmeseydi, benim üzerimde hiçbir yetkin olmazdı" diye karşılık verdi. "Bu nedenle beni sana teslim edenin günahı daha büyüktür'. Bunun üzerine Pilatus İsa'yı salıvermek istedi. Ama Yahudiler, 'Bu adamı salıverirsen, Sezar'ın dostu değilsin! Kral olduğunu ileri süren herkes Sezar'a karşı gelmiş olur' diye bağrıştılar" (Yuhanna, 19: 10-12).

İsa'nın kendi inananlarını evrensel Tanrı kompleksine düşmemeleri konusunda uyarısı da açıktır: "Ama siz böyle olmayacaksınız. Aranızda en büyük olan, en küçük gibi olsun; yöneten, hizmet eden gibi olsun. Hangisi daha büyük, sofrada oturan mı, hizmet eden mi? Sofrada oturan değil mi? Oysa ben aranızda hizmet eden biri gibi oldum. Babam bana nasıl bir egemenlik verdiyse, ben de size bir egemenlik veriyorum. Şeytan sizleri buğday gibi kalburdan geçirmek için izin almıştır". Şeytanın kalburundan geçemeyip "kalbur üstü" kalanlara ne mutlu! Ne mutlu Tanrı kompleksinin kaynağı olan kibri kendi ruhunda yok edip ondan "yoksul ve yoksun" olanlara. Ne mutlu kibrin verdiği gururu yenip diğer insanların aşağılaması karşısmda "yaslı" olanlara. Ne mutlu kibirden "yoksul ve yoksun" kalmakla ve bundan dolayı da insanların kınamasına maruz kalmakla yetinmeyip "yumuşak huyluluk", "doğruluk", "erdem", "barış" ve "merhamet" değerleri ile doğalarını, ruhlarını ve yüreklerini "vaftiz olarak" "temizleyenlere". Ne mutlu yeryüzü egemen değerleri yerine göklerin egemen değerleri ile kişisel Tanrı komplekslerinden temizlendiği için kolektif/toplumsal ve evrensel Tanrı komplekslerinin "aşağılamasına", "hakaretine", "zulmüne", "sövmelerine", "yalan yere her türlü kötü sözlerine", "yoksullaştırmaya", "açlığa", "kin ve nefrete", "toplum dışı olmaya", "adlarını kötüleyip toplumdan reddedip tecrit olmaya" mahkûm edilmiş Tanrının ve gerçeğin çocuklarına. Ne mutlu "kendi uluslarını egemenlik hırsı ve üstünlük kibriyle yönetmeyenlere". Ne mutlu "kendilerine iyi unvanları başkalarına kötü unvanları yakıştırmayanlara". Ne mutlu "aralarında en büyük olanın en küçük gibi olduğu ve yönetenlerin yönetilenlerin hizmetkârı gibi olduğu" yönetimlere. Ne mutlu "Şeytan'ın yaşamın kaygıları, zenginlikleri ve zevkleri içinde insanları kötü düşünceler, cinayet, zina, cinsel ahlaksızlık, hırsızlık, yalan tanıklık, iftira, açgözlülük, kötülük, hile, sefahat, kıskançlık, iftira, kibir ve akılsızlık günah deliklerinin olduğu kalburdan geçirmek için denediğinde kalbur üstünde alanlara. Ne mutlu "insanlardan gelen övgüler yerine Tanrı'dan gelen övgüler için yaşayanlara". Ne mutlu "Kral olduğunu ileri süren herkes Sezar'a karşı gelmiş olur" tehditlerine aldırmadan her türlü 'Sezarizm'e karşı direnenlere. Çünkü "Tanrı'nın ve Göklerin Egemenliği onlarındır. Onlar yeryüzünü miras alacaklardır": Onlar, yeryüzünde miras aramayacaklardır.

H. ...VE SAVAŞ: DİNE KARŞI DİN

İsa'nın geleceği daha önceden hem Romalılar hem de İsrail halkı tarafından önceden biliniyordu. İsa'nın misyonu önce İsrail halkını içine düştükleri günah batağından kurtarmak sonra da tüm insanlığı içinde bulundukları

yeryüzü egemenlerinin zulmünden ve karanlığından çıkarmaktı. Bu yüzden İsa'nın hem evrensel hem de yerel bir amacı vardı. Doğal olarak da bu amacının tehdit ettiği biri evrensel diğeri de yerel düşmanları yani Tanrı kompleksleri olacaktı. Zaten İsa'nın daha ilk cümlelerinde bu iki kötülük, karanlık ve günahkâr düzenleri tehdit ettiği anlaşılıyordu. Bu yüzden Roma İsa'nın karşısına pagan dini ile çıkarken İsrailli din adamları da Musa'nın öğretileri ve Tevrat'ın buyrukları ile dikileceklerdi. İnsanlığın en zorlu savaşları her zaman dine karşı dinin savaşı olmuştur. Bu kez de savaşın tarafları yine dinlerdi: Göklerin Egemenliğine karşı Yeryüzü Egemenleri.

1. Savaşın Silahları; Söze Karşı Şüphe, Tanrı Yasalalarına Karşı Ataların Töreleri: "Bu halk dudaklarıyla beni sayar, ama yürekleri benden uzaktır"; "Neden geleneğiniz uğruna Tanrı buyruğuna karşı geliyorsunuz?".

İsa, yolunun ve geçit kapılarının ne denli dar olduğunu biliyordu. "Çünkü Kutsal Yasa'nın ve peygamberlerin daha önce de söylediği buydu. İnsanları yıkıma götüren kapılar geniş ve yollar da enliydi. Bu kapıdan girenler çoktu. Yaşama götüren kapı ise dar, yol da çetindi. Bu yolu bulanlar azdı". Hele hele "bütün yolların Roma'ya çıktığı", dar geçit kapılarının Ferisiler ve Saddukiler gibi din adına insanları sahte inançlara sürükleyenlerin tuttuğu bir dönemde:

> "İsa tüm bu mucizeleri insanlara gösterip onlarda tövbe etmelerini ve kendisine tabi olmalarını istedi. Onun yaptığı bu mucizelere inanmaya başlayan halk 'bu, Davut'un Oğlu olabilir mi?' diye soruyorlardı. Ferisiler bunu duyunca, 'bu adam cinleri, ancak cinlerin reisi Baalvezul'un gücüyle kovuyor' dediler. Onların ne düşündüğünü bilen İsa şöyle dedi: 'Kendi içinde bölünmüş olan her ülke yıkıma uğrar. Kendi içinde bölünmüş hiçbir kent ya da ev ayakta kalamaz. Eğer Şeytan Şeytan'ı kovarsa, kendi içinde bölünmüş demektir. Bu durumda onun egemenliği nasıl ayakta kalabilir? Eğer ben cinleri Baalvezul'un gücüyle kovuyorsam, sizin adamlarınız cinleri kimin gücüyle kovuyorlar?.. Kötü olan sizler nasıl iyi sözler söyleyebilirsiniz? Çünkü ağız yürekten taşanı söyler. İyi insan, içindeki iyilik hazinesinden iyilik, kötü insan ise içindeki kötülük hazinesinden kötülük çıkarır. Size şunu söyleyeyim, insanlar, söyleyecekleri her boş söz için yargı gününde hesap verecekler. Kendi sözlerinizle aklanacak, yine kendi sözlerinizle suçlu çıkarılacaksınız" (Matta, 12: 22-37; Markos, 3: 20-30; Luka, 6: 43-45; 11: 14-23).

İsa, nasıl mucizeleriyle her kente girip insanları etkiliyor ve onlarm imanlarını sınıyorsa hemen arkasından da Ferisiler, Saddukiler ve din

adamları da onun arkasından gelip onu yalanlıyor, iftira atıyor, halkın aklını çeliyor, halka şüpheler zerk ediyor, onu olmaz işlerle, basit isteklerle sınıyorlardı. Bu çetin düşmanlar İsa'nın sözüne şüphe katıyor, mucizeleriyle alay ediyor, emirlerine kendi kitapları ve ataları adına isyan ediyor, onun kutsallığını soyuyla, annesiyle, kardeşleriyle aşağılıyor, peygamberliğini marangozluğuyla aşağılıyor ve tüm bunları yaparak da halkın gözünde İsa'yı şüpheli kılıyorlardı. Çünkü çok iyi biliyorlardı ki, imanın kurdu şüphedir.

> "İsa kendi memleketine gitti ve oradaki havrada halka ders vermeye başladı. Halk şaşıp kalmıştı. 'Adamın bu bilgeliği ve mucizeler yaratan gücü nereden geliyor?' diyorlardı. 'Marangozun oğlu değil mi bu? Annesinin adı Meryem değil mi? Yakup, Yusuf, Simun ve Yahuda O'nun kardeşleri değil mi? Kızkardeşlerinin hepsi aramızda yaşamıyor mu? O halde O'nun bütün bu yaptıkları nereden geliyor?' sözleri arasında gücenip O'nu reddettiler. Ama İsa onlara şöyle dedi: 'Bir peygamber, kendi memleketinden ve evinden başka yerde hor görülmez'. İmansızlıklarından ötürü İsa orada pek fazla mucize yapmadı" (Matta, 13: 53-58; Markos, 6: 1-6; Luka, 4: 16-30).

> "Bu sırada Kudüs'ten bazı Ferisiler ve din bilginleri İsa'ya gelip şunu sordular: 'Senin öğrencilerin neden atalarımızın geleneğine, törelerimize karşı geliyorlar? Yemekten önce ellerini yıkamıyorlar'. İsa onlara şu karşılığı verdi: 'Ya siz, neden geleneğiniz uğruna Tanrı buyruğuna karşı geliyorsunuz? Böylelikle, geleneğiniz uğruna Tanrı'nın sözlerini geçersiz kılmış oluyorsunuz. Ey ikiyüzlüler! Yeşaya'nın sizinle ilgili şu peygamberlik sözü ne doğrudur: 'Bu halk dudaklarıyla beni sayar, ama yürekleri benden uzaktır. Bana boşuna taparlar. Çünkü öğrettikleri, sadece insan kurallarıdır" (Matta, 15: 1- 9; Markos, 7: 1-23).

İsa, cin çıkardığında O'nu cinlerin reisiyle işbirliği içinde olmakla, halkı birliğe çağırdığında onu parçalayıp yönetmekle, başlarma kral olmak istediğiyle suçladılar. İsa için en acısı ise kendi memleketinde kendi insanları tarafından ihanete uğramaktı. Bir tarafta O'nun Tanrı gibi yaptığı işlere şaşırıp kalırken diğer yanda içlerinden çıkmış olmanın kıskançlığı, kibri ve gücenmesi içinde O'nu reddediyorlardı. Daha kötüsü O'nu "marangozun oğlu olmakla, Annesinin Meryem, kardeşlerinin de Yakup, Yusuf, Simun ve Yahuda olmasıyla, kız kardeşlerinin hepsinin de aralarında yaşıyor olmasıyla" aşağılıyorlardı. Onlar sıradanlığın değerleriyle sıra dışı olanı, yerelliğin bağnazlığıyla evrenselliğin hoşgörüsünü, mahallenin öngörü ve önyargılarıyla göklerin egemenliğinin öngörülemezlik ve özgünlüğünü, kısaca

sınırlı olanlarla sınırsızlığı yargılıyorlardı. Akıl, ruh ve kalpleri de bunu algılamaktan aciz olunca yüce olanı aşağılıyorlardı. İsa da "bir peygamber, kendi memleketinden ve evinden başka yerde hor görülmez" ilahi gerçeğini ve adalet ilkesini çok iyi biliyordu. Bu yüzden kendisinin insanları ıslah etme yetkisini dahi sorgulatmıyordu:

> "İsa tapınağa girmiş ders veriyordu. Bu sırada başkâhinler ve halkın ihtiyarları O'nun yanına gelerek, 'Bunları hangi yetkiyle yapıyorsun, bu yetkiyi sana kim verdi?' diye sordular. İsa onlara şu karşılığı verdi: 'Ben de size bir soru soracağım. Bana cevap verirseniz, ben de size bunları hangi yetkiyle yaptığımı söylerim. Yahya'nın vaftiz etme yetkisi nereden geldi, 'Tanrı'dan mı, insanlardan mı?'. Bunu aralarında şöyle tartışmaya başladılar: Tanrı'dan' dersek, bize, 'Öyleyse ona niçin inanmadınız?' diyecek. Yok eğer insanlardan dersek, halkın tepkisinden korkuyoruz. Çünkü herkes Yahya'yı peygamber sayıyor'. İsa'ya, 'Bilmiyoruz' diye cevap verdiler. İsa, 'Ben de size bunları hangi yetkiyle yaptığımı söylemeyeceğim' dedi (Matta, 21: 23-27).

Aslında Ferisiler, Saddukiler ve din adamlarının itirazları her ne kadar din adına gibi görünse de gerçekte siyasi idi. Yıllarca din adına elde ettikleri mevkilerin, paraların, itibarların ve iktidarlarının İsa'nın varlığı ve söylemi ile yok olacağını anladılar. Bunu Yahya örneğinde de yaşamışlardı. İsa'nın evrensel misyonu gereği daha ilk cümlede tüm insanların Tanrı nezdinde eşit olduğunu, hiçbir kategorik gerekçe ile hiç kimsenin kimseden daha üstün veya ayrıcalıklı olmayacağını anlıyorlardı. Bu yüzden İsa'ya karşı kişisel ve siyasi gerekçeler ile değil de tüm halkı da arkalarına alıp yönetebilecekleri din adınanın gücüyle savaşıyorlardı. Dillerinin ucuna taktıkları Tevrat sahifeleri ile O'nu sınamaya ve tuzak kurmaya çalışıyorlardı. İsa'yı kendi silahı ile vurmak istiyorlardı ve bu yüzden de O'nu eski düzene yeni adetler getirmek, atalarını dinini bozmak ve küfretmekle suçluyorlardı. Hedefi teke indirip yoğun ve yaygın saldırılar gerçekleştiriyorlardı. Böylece de halkın tam desteğini arkalarına alıyorlardı. Çünkü onlar kendileri için değil eski ve yeni halkları, onların ataları ve onların miras bıraktığı kutsal yasalar adına savaşıyorlardı. Bu düşmanlar İsa'yı tüm halkın içinde "atalarının geleneğine, törelerine karşı gelmekle" yani yeni bir din ve yeni bir krallık inşa etmekle suçluyorlardı. İsa'nın yenilik ve müjdesinin karşısına eskilik ve lanetlemeyi, Tanrının karşısına da atalarını koyuyorlardı. Tanrı kompleksinin en güçlü dayanağı olan geçmişin mirası ve atalarının dini/geleneği/töresi üzerinden İsa'yı suçluyorlardı.

İsa ise onları "ya siz, neden geleneğiniz uğruna Tanrı buyruğuna karşı geliyorsunuz? Geleneğiniz uğruna Tanrı'nın sözlerini geçersiz kılmış olu-

yorsunuz" diyerek onların atalarına ve kendisine isnat ettiği yalan ve iftiralarını çürütüyordu. Fakat İsa'nın da belirttiği gibi "kendi içinde bölünmüş olan her ülke yıkıma uğrar. Kendi içinde bölünmüş hiçbir kent ya da ev ayakta kalamaz. Eğer Şeytan Şeytan'ı kovarsa, kendi içinde bölünmüş demektir". Bu Şeytanlar da dayandıkları bu yeryüzü kötülük egemenliğinde Şeytana hizmet etmezlerse yok olacaklarını biliyorlardı. Bu yüzden "ikiyüzlü" idiler. Bir tarafta Tanrı adına konuşup öbür tarafta Şeytan için yaşıyorlardı. Bir tarafta dudaklarıyla Tanrıyı anıyor öbür tarafta yürekleriyle ondan uzaklaşıyorlardı. Bir tarafta Tanrı kuralları adma iktidar sahibi oluyorlar öbür tarafta insan kurallarını öğretip ona göre yaşıyorlardı. Bu durum tam da "Yeşaya'nın onlarla ilgili şu peygamberlik sözünü doğrulamaktadır: 'Bu halk dudaklarıyla beni sayar, ama yürekleri benden uzaktır. Bana boşuna taparlar. Çünkü öğrettikleri, sadece insan kurallarıdır". Çünkü onların Tanrı kompleksi olan "mayası bozuktur" ve mayaladıkları her şeyi de bozan bir kibir hastalıkları vardır. Bu yüzden onların mayaladığı halkın gönlü İsa'dan yanadır ama kılıçları O'na karşı olacaktır. Tıpkı tüm adalet savaşçılarına karşı olanlar ve onların kentleri gibi: "Vay haline onların!":

> "Sonra İsa, mucizelerinin çoğunu yapmış olduğu kentleri, tövbe etmedikleri için şöyle azarlamaya başladı: 'Vay haline, ey Horazin! Vay haline, ey Beytsayda! Sizlerde yapılan mucizeler Sur ve Sayda'da yapılmış olsaydı, onlar çoktan çulla örtünüp kül içinde oturarak tövbe etmiş olurlardı. Ya sen, ey Kefernahum, göğe mi çıkarılacaksın? Hayır, sen ta ölüler diyarına ineceksin! Çünkü sende yapılan mucizeler Sodom'da yapılmış olsaydı, o kent bugüne dek ayakta kalırdı. Sana şunu söyleyeyim, yargı günü Sodom ve Gomora diyarının hali, sizinkilerden daha dayanılır olacak!" (Matta, 11: 20-24; Luka, 10: 13-15).

İsa, Sodom ve Gomora'ya rahmet okutacak kadar lanet okumaktadır kendisine inanmayan, günahlarından tövbe edip arınmayan, göklerin egemenliğine küçük bir adım atmayıp dar yolda kendi elinden tutmayan kentlere ve halklarına. Öyle ki "o kentlerde yapılan mucizeler daha önce günahlarından dolayı lanetlenip yerle bir edilen kentlerde yapılmış olsaydı, onlar çoktan çulla örtünüp kül içinde oturarak tövbe etmiş olurlar ve bu güne dek ayakta kalırlardı". Ama savaşın kuralları değiştiği için lanetlenip yok olamazlardı. Çünkü İsa, "göze göz, dişe diş yerine kötüye ve kötülüğe karşı direnmemeyi; sağ yanağına bir tokat atana tokat vurmak yerine öbür yanağını çevirmeyi; mintanını almak isteyenle davacı olmak yerine mintanın üstüne abasını da vermeyi; bin adım yol yürümeye zorlayanla tartışmak yerine ona iki bin adım yürümeyi; sadece kardeşini, yoldaşını, dindaşını,

komşunu sevmek yerine tüm insanlığı hatta düşmanını bile sevmeyi; kendisine zulmedenlere lanet etmek yerine dua etmeyi" göklerin egemenliğinin kapılarını açacak anahtarlar olarak ilan ediyordu. İsa çok iyi biliyordu ki "bundan fazlası Şeytan'dandır".

2. Savaşın Tarafları; İsa'ya Karşı İsrail Din Adamları ve Roma: "Bir tavuk, civcivlerini kanatları altına nasıl toplarsa, ben de kaç kez senin çocuklarını öylece toplamak istedim. Ama onlar istemediler".

İsa, Göklerin Egemenliğini ve o egemenliğin mucizelerini insanlara gösterdikçe insanların imanı yerine şüpheleri artıyordu. Öyle ki o insanlara "yapılan mucizeler Sodom'da yapılmış olsaydı, o kent (ve insanları) o güne dek ayakta kalırdı". Bu inançsızlığın en önemli nedeni bir tarafta Sadducikiler, Ferisiler ve Yahudi din adamlarından oluşan ve İsa'ya karşı sürekli halkı şüphe ile dolduruşa getirip Roma ile işbirliği içinde O'nu ve halkı korku ile tehdit edenler diğer tarafta İsrail'in beklenen kralı geldi korkusu ile kendi krallıklarının sarsılacağını düşünen ve halkı da sürekli tehdit eden Romalı yöneticiler vardı. Saddukiler, Ferisiler ve Yahudi din adamlarının en önemli yöntemi İsa'nın misyonu ve mucizeleri konusunda halkta şüphe oluşturmak ve o şüphe ile halkı yönetmekti. Bu yüzden sıra ile gelip halkın içinde İsa'ya çeşitli sorular sormakta ve cevaplar hoşlarına gitmediğinde de halkı İsa'ya karşı kışkırtmaktadırlar. İsa, cevapları ile Saddukileri susturduğunda Ferisiler, Ferisileri susturduğunda Yahudi din adamları, onları da susturduğunda ise Romalı yöneticilerle uğraşıyordu. Onların ortak amacı sorularla İsa'yı denemek, halkın gözünden düşürmek, yeni din getirdiği için lanetlemek, atalarının dinlerini, buyruklarını ve törelerini değiştiren sahte peygamber olduğunu kanıtlamak, Romanın düzenini tehdit ettiği için O'nu Roma ve halk ile karşı karşıya getirmek istiyorlardı. İsa da tüm bu oyunlarını bilerek onların tuzaklarını başlarına geçiriyordu:

> "İsa'nın onların sorduğu tüm soruları verdiği cevaplar üzerine Ferisiler çıkıp gittiler. İsa'yı, kendi söyleyeceği sözlerle tuzağa düşürmek amacıyla bir düzen kurdular. Hirodes yanlılarıyla birlikte gönderdikleri kendi öğrencileri İsa'ya gelip, 'öğretmenimiz, senin dürüst biri olduğunu, Tanrı yolunu dürüstçe öğrettiğini, kimseyi kayırmadığını biliyoruz. Çünkü insanlar arasmda ayrım yapmazsın. Peki ne dersin, söyle bize, Sezar'a vergi vermek Kutsal Yasa'ya uygun mu, değil mi?' dediler. İsa onlarm kötü niyetlerini bildiğinden, 'Ey ikiyüzlüler!' dedi. 'Beni neden sınıyorsunuz? Vergi ödemekte kullandığınız parayı gösterin bana!' O'na bir dinar getirdiler. İsa onlara, 'Bu resim, bu yazı kimin?' diye sordu. 'Sezar'ın' dediler.

> O zaman İsa onlara, 'Öyleyse Sezar'ın hakkını Sezar'a, Tanrı'nın hakkını da Tanrı'ya verin' dedi. Bu sözleri duyunca şaştılar, İsa'yı bırakıp gittiler" (Matta, 22: 15-22; Markos, 12: 13-17; Luka, 20:20-26).

Kolektif/dini Tanrı kompleksi temsilcileri Ferisiler, tarih boyunca en yaygın ve yoğun olarak görülen dini kaynaklı Tanrı kompleksi haklarını ve iktidarlarını Tanrının göklerin egemenliğindeki hesap/yargı günü insanları yargılama yetkisini yeryüzünde kullanmaktan alıyorlardı. Tıpkı Tanrı gibi helal-haram, sevap-günah, suç-ceza gibi yargılama hükümlerini dünyevi iktidara dönüştürüp insanları Tanrı adma ve Tanrı için yargılayıp insanlara cenneti veya cehennemi uygun buluyorlardı. Dini ilke, yasa ve değerleri tek bir değer yargısına indirgeyen ve değerler arasmda hiyerarşik bir düzen kurarak kendi dini tahakkümlerine süreklilik kazandıran bu dini Tanrı kompleksi grup İsa'nın da ifade ettiği gibi çoğu zaman bunu Tanrının kutsal yasaları yerine kendi "insan yasalarını" ikame ederek, kutsal yasaları ve hükümleri müphemliğin dili ve iktidarı ile değiştirip tevil, tefsir ve mana bozumu ile yapıyorlardı. Yarattıkları dini iktidar dili ve tekeli ile de Tanrıya ait tüm göklerin egemenliği haklarını onun yeryüzü temsilcileri olmak iddiası ile yeryüzü egemenlerinin hizmetine sunuyorlardı.

Ferisiler, kolektif Tanrı kompleksinin kaynağı ve iktidar aracı olarak kullandıkları bu dini hegemonyalarını dil ile inşa etmekte idiler. Onlar için din ve dil arasındaki ilişki, dilin toplumsal iletişimi ve hiyerarşik düzeni sağlayan bir anlama, yorumlama ve düşüncelerin bir yansıması olarak dönüştürme işlevi görmesi idi. Bu yüzden Ferisilerin dili, dini gerçekliğin ters yüz edilmesi ve çelişkilerin yanlış temsil edildiği bir çarpıtma hali idi. Dil, Ferisilerin kolektif/dini Tanrı komplekslerini ve toplumsal, siyasal ve ekonomik iktidar konumlarını süreklilik içinde kutsallaştıran ve dini toplumun/cemaatin yönetimini meşrulaştıran bir destekleyici güçtü. Bu yüzden İsa ile Ferisiler arasındaki mücadele aslında din savaşından öte bir dil savaşı idi. İsa ile Ferisiler aynı dinden, aynı Tanrıdan, aynı kavramlardan bahsediyorlardı ama onlara yükledikleri dilsel anlamlar tamamen farklı idi. Ferisilerin dinin dilini müphemleştirdikçe elde ettikleri iktidarı yıkmak için İsa, dili en saf ve anlaşılır halde kullanıyordu. İsa, gerçeğin ve doğrunun söz sanatına, süslemelere ve güzelliğe ihtiyacı olmadığını bilerek saf ve net konuşuyordu. Oysa Ferisiler yalanın ihtiyaç duyduğu gibi sözlerini süslüyor ve güzelleştiriyorlardı. Söz ustaları olarak sözün güzelliği ile gerçekliğin üzerini yalanlarla örtüyorlardı. Halk ise her zaman olduğu gibi gerçeğe değil güzele yöneliyordu. Bu yüzden yalan söz her zaman gerçek sözden daha güzel görünmüştür.

İsa ve Ferisilerin aynı din için ayrı ayrı dilleri kullanması, dili bir din mücadelesi alanı haline getirirken, dini de bir iktidar mücadelesi alanına dönüştürmekte idi. Geleneğin ve müphemliğin dini ve dili ile geleceğin ve gerçeğin dini ve dili çatışmakta idi. Dile hâkim olan dine de topluma da, siyasaya da hâkim olmakta idi. Kendi dilini ötekine kabul ettiren kendi dinini de kabul ettirip onun aracılığıyla ötekine galip gelebilirdi. Ferisilerin İsa karşısında sürekli bilmeceli, bulmacalı, müphem, ikircikli ve tuzaklı bir dil kullanmalarının sebebi de bu idi: Aynı kavramlara yüklenen farklı anlamlar. Ferisiler dinin dilini kendi iktidar hiyerarşilerini muhkem kılmak için kullandıkları için onların diline yönelik saldırıları iktidarlarına yönelik savaş olarak algılıyorlardı. Ferisiler kendi müphem dil iktidarları ile hem dini, hem de kendilerinin kolektif Tanrı komplekslerini yeniden üretiyorlardı. Dil aracılığıyla kendi dini, siyasi, toplumsal ve ekonomik çıkarlarını koruyorlar ve müphem dil iktidarları sayesinde dini ve geleneksel ilke, değer ve kavramların anlamını yeniden üretiyorlardı. Ferisiler, aşırı simgesel ve sembolik bir dil çeşitlemeleri ile geliştirilmiş şifrelerden oluşan bir tür 'meta-dil' yaratmış ve bu dili sadece kendilerinin çözümleyeceği bir iktidar tekeline dönüştürmüşlerdir. Böylece din ve onun müphemleştirilmiş meta-dili aracılığıyla gündelik yaşamın bütün alanlarına hükmedebilen bir Tanrı kompleksi yaratmışlardır. Dinin dili, onların Tanrı kompleksinin hem varoluşu hem yansıtması hem de çarpıtması işlevi görüyordu. Dilin bu iktidarı sayesinde dilin sahipleri özneleşirken din, Tanrı ve dini toplum/cemaat/Yahudi halkı da nesneleşmekte idi. Böylece dil, iktidarın kurulduğu bir alan olarak bir din ve onun aracılığıyla toplum/cemaat üretimi işlevi görüyordu. Bu nedenle dinin dili, Ferisilerin kolektif Tanrı komplekslerine kaynaklık eden çıkarlarının dini ve siyasi iktidarın belirli biçimleri adına maskelendiği, rasyonalize edildiği, doğallaştırıldığı, evrenselleştirildiği ve meşrulaştırıldığı bir güç süreci oluyordu. Dil, Ferisilerin elinde kendi çıkarlarına hizmet eden hiyerarşik ve organizmacı yapılanmış toplumsal ilişkileri belirli durumlarda kurmaya ve korumaya şartlanmış simgesel ve sembolik biçimler tarafından, belirli anlamların inşa edilmesi ve taşınması için kullanılmıştır.

Ferisilerin İsa'ya karşı savaşında söylemsel bir mücadele alanı olarak en büyük silahları dilleri olmuştur. Dillerini bir kılıç, bir mızrak gibi onun gerçeklerine yöneltmişlerdir. İsa'nın tüm misyonunu ve gerçek müjdesini dilin hegemonik gücü ile yalana dönüştürmüşlerdir. Ferisiler, dilin meşrulaştırma işlevi ile İsa'nın misyonunu ihanet ile; dilin rasyonalizasyon ve evrenselleştirme işlevi ile İsa'nın gerçeklerini şüphe ile; dilin gizleme, gizemlileştirme, müphemleştirme, yer değiştirme, mistikleştirme ve mecaz-

laştırma işlevi ile İsa'nın söylemlerini itibarsızlaştırma ile; dilin birleştirme, standartlaştırma ve birliğin sembolleştirilmesi işlevi ile İsa'nın ilke, değer ve öğretilerini küfür ile; dilin şeyleştirme, doğallaştırma, sonsuzlaştırma, yalınlaştırma ve edilginleştirme işlevi ile İsa'nın halk üzerindeki etkisini hiçleştirme ile; dilin parçalama, ayırma, farklılaştırma ve ötekinin tasfiyesi işlevi ile de İsa'nın varlığım ve dilini asi olarak ötekileştirme ile yer değiştirip yok etmeye çalışmışlardır. Böylece İsa'yı dinsel ve toplumsal olandan ayırıp ötekileştirerek dini ve toplumsalı kendilerinin temsil ettiğini, yansıttığını ve onlarla örtüştüklerini ispat ederek iktidarlarını sürdürmüşlerdir. Sonuçta ise Ferisiler dinin dili ile İsa'nın öğretileri ve gerçekliğin gökyüzü egemenliğinin yeni düzenini tersyüz eden ve bu düzenin asli ilke ve değerlerini gizleyen bir bozulma aracılığıyla kendi Tanrı kompleksi egemenliklerini meşrulaştırıp sürdürmüşlerdir. İsa'yı bile kullanarak kendi egemenliklerinin sürekliliğine alet etmişler ve O'nu kendi egemenlik koşullarının devamına ve yeniden üretimine hizmet eder hale dönüştürmüşlerdir: "Ferisiler, İsa'yı, kendi söyleyeceği sözlerle tuzağa düşürmek amacıyla düzenler kurdular".

> "Ferisiler, İsa'nın Sadukileri susturduğunu duyunca bir araya toplandılar. Onlardan biri, bir Kutsal Yasa uzmanı, İsa'yı sınamak amacıyla O'na şunu sordu: 'Öğretmenim, Kutsal Yasa'da en önemli buyruk hangisi?'. İsa ona şu karşılığı verdi: "Tanrın olan Rab'bi bütün yüreğinle, bütün canınla ve bütün aklınla sev. İşte ilk ve en önemli buyruk budur. İlkine benzeyen ikinci buyruk da şudur: 'Komşunu kendin gibi sev. Kutsal Yasa'nın tümü ve peygamberlerin sözleri bu iki buyruğa dayanır" (Matta, 22: 34-40; Markos, 12: 28-34; Luka,10: 25-28).

> "Ferisiler toplu haldeyken İsa onlara şunu sordu: "Mesih'le ilgili olarak ne düşünüyorsunuz? O, kimin oğludur?'. Onlar da, 'Davut'un Oğlu' dediler. İsa şöyle dedi: 'O halde nasıl oluyor da Davut, Ruh'tan esinlenerek O'ndan 'Rab' diye söz ediyor? Şöyle diyor Davut: 'Rab Rabbime dedi ki, Ben düşmanlarını senin ayaklarının altına serinceye dek sağımda otur'. 'Davut O'ndan Rab diye söz ettiğine göre, O nasıl Davut'un Oğlu olur?'. İsa'ya hiç kimse karşılık veremedi. O günden sonra artık kimse de O'na bir şey sormaya cesaret edemedi" (Matta, 22: 41-46; Markos, 12: 35-37; Luka, 20: 41-44).

Ferisiler, Saddukiler ve Yahudi din adamları "İsa'yı, kendi söyleyeceği sözlerle tuzağa düşürmek" ve "O'nu şiddetle sıkıştırarak birçok konuda ağzını arayıp ağzından çıkacak bir sözle O'nu tuzağa düşürmek için fırsat kolluyorlardı". Bu amaçla O'na karşı "sürekli düzenler kurdular". Hileli fetvalarla, bulmaca gibi kafa karıştıran sorularla O'na tuzaklar kurup de-

nediler. Halkın arasında "yedi kardeşle evlenen bir kadının öbür dünyada hangisiyle evlendirileceği" gibi bulmacalı ve şüpheye düşürücü sorular sordular. Sorularının cevaplarıyla şaşkına döndükçe azgınlıklarının, inatlarının ve düşmanlıklarının şiddeti de arttı. Her zora düştüklerinde "Kutsal Yasa uzmanı" bir din adamı ile yeni sorularla yeni denemeler ve tuzaklar kurdular. Her soruya aldıkları cevap onların kıskançlıklarını ve küfürlerini arttırdı. Sonunda İsa sorununu çözmek için büyük bir ihanet içinde Roma ile işbirliği içine girmeye karar verdiler. O'nu Romanın gözünde hain ve asi konumuna düşürmek için "Hirodes yanlılarıyla birlikte" "Sezar'a vergi vermek Kutsal Yasa'ya uygun mu, değil mi?" gibi tahrik edici sorular sordular. Bu din adamları bir tarafta İsa'yı halkın gözünde sahte peygamber diğer tarafta Romanın gözünde asi göstermek için akla hayale gelmedik tuzaklar kurdular. Halkın kalbini korkuyla, aklını şüpheyle ve ruhunu umutlarla kontrol ettiler. Sorularının amacı cevap alıp iman etmek değil İsa hakkında O'nu halk nezdinde lanetlenmeye, Roma nezdinde de tutuklattırıp işkenceden geçirip öldürülmeye götürecek kamuoyu oluşturmaktı. Bu yüzden törelerden sunaklara, insanı kirleten günahlardan zinaya, evlilikten boşanmaya, adaklardan bayramlara, olağanüstü belirtiler talep etmekten ölümden sonraki hayata, ölüm sonrasındaki hayatta diriliş ve evliliklerin nasıl olacağından gösterilen mucizelerin sahteliğine, büyücü olmaktan cinlerle anlaşmış olmaya, kutsal buyruklardan görünümünün nasıl değiştiğine, Tanrının özelliklerinden oğullarının durumuna, Musa'dan Davut'a, kölelikten insanların günahlarının affedilmesi sorununa, zenginlik, fakirlik ve mülkiyet ilişkisinden yapılacak duaların cinsine, ticaretten İsa'nın yetkilerinin ne olduğuna, kıyamet ve Tanrının yargılama biçiminden yeni doğan çocukların kutsanmasına, Roma'ya itaat etmekten Sezar'a vergi verilip verilmeyeceğine kadar onlarca "tuzak sorularla İsa'yı denediler".

Şeytanın denemelerinden rahatça sınıfı geçen İsa, din bilginlerinin denemelerinden bunaldı. Kendisinin de ifade ettiği gibi kurtlar arasında koyundu ve kurtlar koyunu yemeyi kafalarına koymuştu. Bu yüzden İsa her cevap ile şüpheleri giderdikçe onlarm Tanrı kompleksleri içinde kibirleri ve küfürleri arttı. Hatta artık "İsa'ya hiç kimse karşılık veremez ve kimse de O'na bir şey sormaya cesaret edemez" halde olmalarına rağmen bilgiye ve ataların törelerine dayalı Tanrı komplekslerinden vazgeçmediler. Her soruda şüphe ile besledikleri insanların imanını çürüttüler. O'nu "ikiyüzlü" davranışları ile sahte peygamber ve kral iddiası içinde bir hain ve asi ilan ettiler. İsa da onları ve onların şahsında onlar gibi Tanrı kompleksi içinde bilgi ile kibirlenen tüm insanları lanetledi.

İsa, Saddukiler, Ferisiler ve Yahudi din adamlarının kendi davası önündeki en büyük engel ve düşman olduğunun bilincinde olarak onların hem tuzaklarını hem de "mayalarını" deşifre eder. Onlar Tanrının krallığı ve Şeytanın krallığı arasmda Şeytanın yolunu seçmişlerdir. Onlar Kayın ve Habil'den beri var olan iki egemenliğin hainler tarafını oluştururlar. Onlar, evrensel "adalet, merhamet ve sadakat" düzeni yerine kendi yerelliklerinin "zulüm, terör ve ihanet" ilkelerini tesis ederler. Onların Şeytandan bile tehlikeli olmalarının nedeni Kayin'den beri yaşadıkları bu "zulüm, terör ve ihanet" düzeni içinde "ikiyüzlü" davranıp "mutlak iyi ve mutlak doğruyu" sadece kendilerinin temsil ettiğini iddia ettikleri Tanrı kompleksi içinde olup kendi mutlak iktidarları için tüm insanları kullaştırmaya ve köleleştirmeye çalışmalarıdır. Onlar, "Musa'nın kürsüsünde otururlar ama söyledikleri şeyleri kendileri yapmazlar. Ağır ve taşınması güç yükleri bağlayıp başkalarının omuzlarına koyarlar ama kendileri bu yükleri taşımak için parmaklarını bile kıpırdatmak istemezler". Onlar, Tanrı kompleksinin verdiği kibirle "yaptıklarının tümünü gösteriş için yaparlar. Muskalarını büyük, giysilerinin püsküllerini uzun yaparlar. Şölenlerde başköşeye, havralarda en seçkin yerlere kurulmaya bayılırlar". Herkesi sahip oldukları mevki ve makamlar adına kendilerine kul ve köle yapıp "meydanlarda selamlanmaktan ve insanların kendilerini 'Rabbî' diye çağırmalarından zevk duyarlar". Onlar, "Göklerin Egemenliğinin kapısını insanların yüzüne kapatıp ne kendileri içeri girer ne de girmek isteyenleri bırakırlar". Cennetin ve cehennemin anahtarlarının kendilerinde olduğu bilgisiyle insanları yargılayıp cezalandırırlar. O kadar büyük bir bağnazlık içinde "tek bir kişiyi dine döndürmek için denizleri ve kıtaları dolaşıp dinlerine dönen olunca da yalan ve yanlış dini saptırmalar ile onları kendilerinden iki kat daha cehennemlik yaparlar". Dünya işlerinde o kadar hassas bir adalet terazisine sahiplermiş gibi "nanenin, anasonun ve kimyonun ondalığını hesaplarlar da" din işlerinde "Kutsal Yasa'nın daha önemli yönleri olan adalet, merhamet ve sadakati ihmal ederler". İnsanlara gösteriş için kılı kırk yararcasına bir hassaslık göstererek hüküm verirler de hayata dair her konuda zulüm, baskı ve ihanet içinde tahakküm ederler. Bu yüzden "küçük sineği bile yağından süzer ayırırlar ama deveyi hamuduyla yutarlar".

Ferisi ve din bilginlerinin en önemli özellikleri olan ikiyüzlülükleri "bardağın ve çanağın dışının temizlenip içinin kirli kalması" gibidir. Onların dışı kibir ve gösteriş ile içi ise Tanrı komplekslerinden dolayı "açgözlülük ve taşkınlıkla doludur". Bu nedenle onlar, "dıştan güzel görünen, ama içi ölü kemikleri ve her türlü pislikle dolu badanalı mezarlara benzerler ki dıştan insanlara doğru kişilermiş gibi görünürler ama içte ikiyüzlülük ve kötü-

lükle doludurlar". Onlar, sahip oldukları mevki ve makama saygıyı arttırıp o saygı aracılığıyla kendilerine de köleliği arttırmak yani kurumsal iktidarı kişisel iktidara dönüştürmek için "peygamberlerin mezarlarını yapar, doğru kişilerin türbelerini donatırlar". Bu büyük insanlara olan saygıdan dolayı kendilerine iktidar devşirirler. Başkalarının gücü ve itibarı üzerinden otorite ve saygınlık elde ederler. Oysa ellerinden gelse "ataları gibi peygamberlerin kanına girmekten ve onları öldürmekten asla çekinmezlerdi". Bu yüzden "atalarının başlattığı işi bitirmek için" İsa'yı bile öldüreceklerdir. Hatta İsa'dan önce yaptıkları gibi İsa'dan sonra da "kendilerine gönderilecek olan peygamberler, bilge kişiler ve din bilginlerinin de kimini öldürecek, kimini çarmıha gerecek, kimini havralarında kamçılayacak, kimini de kentten kente kovalayacaklardır". Onlar, ellerindeki kutsal makamlar ve kutsal yasayı bilme ayrıcalığına rağmen "Habil'in kanından, tapmakla sunak arasmda öldürdükleri Zekeriya'nın kanına kadar, yeryüzünde akıtılan her doğru kişinin kanından sorumlu tutulacak" kadar büyük bir "zulüm, terör ve ihanet" içindedirler.

İsa, onların bu ihanet düzenlerine karşı getirdiği evrensel değerlerin temel ilkelerini de anlatır. Onların kolektif Tanrı kompleksi içindeki bu kibir ve ihanetlerini bilerek onlara saygısızlık ile onların temsil ettiği ve adına buyruklarda bulundukları Kutsal Yasalara saygısızlığı birbirine karıştırmamak gerekir. İsa kendisinin o kutsal ve kadim geleneğin bir halkası olduğu bilinciyle o zincirin halkalarına saygıyı ama onu insanlara aktaran din adamlarının otoritesine isyanı savunur. "Bu nedenle onların insanlara söylediklerinin tümünü yapmak ve yerine getirmek ama onlarm yaptıklarını yapmamak" ilkesini getirir. İsa'nın evrensel misyonunun en temel ilkesi olan dini ve dünyevi tüm kategorik ayrımlarda tüm insanların eşit olduğu ilkesinden asla şaşmamak gerekir. Bu yüzden "kimse kimseyi 'Rabbî' diye çağırmamalıdır. Çünkü tüm insanların bir tek öğretmeni vardır ve bu yüzden tüm insanlar kardeştir. Yeryüzünde kimseye 'Baba' dememek gerekir. Çünkü bir tek Baba vardır, O da 'göksel Baba'dır. Kimse kimseyi 'önder' diye çağırmamalıdır. Çünkü bir tek önder vardır, O da Mesih'tir". İnsanlar arasmda eşitlik vardır. İnsanlar arasındaki üstünlüğün tek ölçüsü insanlara hizmet etmektir. Bu yüzden de insanlar arasında en üstün olmak isteyenler "diğer insanların hizmetkârı olmaya" çalışmalıdırlar. Çünkü Göklerin Egemenliği gereği "kendini yücelten alçaltılacak, kendini alçaltan yücelti-lecektir".

İsa, tüm bunları açıkladıktan sonra hem Kudüs şehrini hem tüm insanları hem hain din adamlarını hem de öğrencilerini kendi misyonu ve gele-

cek konusunda şahit tutar: "Ey Kudüs! Peygamberleri öldüren, kendisine gönderilenleri taşlayan Kudüs! Bir tavuk, civcivlerini kanatları altına nasıl toplarsa, ben de kaç kez senin çocuklarını öylece toplamak istedim, ama siz istemediniz. Bakın, eviniz ıssız bırakılacak! Size şunu söyleyeyim: 'Rab'bin adıyla gelene övgüler olsun!' diyeceğiniz zamana dek beni bir daha görmeyeceksiniz". Tıpkı Musa'nın son sözleri gibi: ibret yüklü hayatla, yılgı yüklü yolculukla, yol yüklü hikâyeyle, keşke yüklü pişmanlıkla, isyan yüklü afla, özlem yüklü kahırla, umut yüklü korkuyla, lanet yüklü kutsallıkla.

3. Savaşın Kuralları: İhanet, İhanet Üstüne İhanet: "Alın, yiyin, bu benim bedenimdir. Alın, için, bu benim kanımdır. Günahların bağışlanması uğruna akıtılan antlaşma kanıdır".

İsa, tıpkı Musa gibi, binlerce yıllık köle/kul kompleksi içindeki halkına doğalarında var olan özgürlük tutkusunu hatırlatır. Sık sık vurguladığı "Işık" ve "gerçek" değerlerinin insanları özgürleştiren en önemli unsurlar olduğunu vurgular. O, gerçeği, insanların ölçüsü ile değil insanları gerçeğin ölçüsü ile yargılamak gerektiğini savunur. İnsanı köleleştiren/kullaştıran şeyin yeryüzü egemenliğine ait Tanrı kompleksi değerleri olan iktidar, mülkiyet ve üstünlük arzusu olduğunu vurgular. İsa'ya göre başta "atalar dini" ve din adamlarının yasaları olmak üzere geleneklerin doğurduğu kulluk/kölelik alışkanlıkları halkı özgürlük tutkusundan mahrum bırakmıştır. O'na göre Yahudi halkmdaki kul kompleksinin kaynağı kölelik alışkanlıkları ve bunu meşrulaştıran dini geleneklerdi. Bu gelenekler halkın değil özgürlüğünü sağlamak onun hatırlanmasına bile engel olmaktadır. Musa'nın tahtında oturanlar değil Musa'nın halkını evrensel Tanrı kompleksi Firavun'un esaretinden kurtarmasını anlatmak, Firavun'u o çağda temsil eden Roma'ya kayıtsız şartsız kulluğu emretmekte idiler. Roma ise "kulluğu tatlılaştıran zehirli yumuşaklığı" içinde evrensel Tanrı kompleksinin egemenliğinin/iktidarının sürekliliği için mutlaka kul kompleksinin boyun eğme/itaat sürekliliğinin yaratılması zorunluluğunu çok iyi bilerek örgütlenmişti. Bunun için de hem kişisel hem de yerel/kolektif/toplumsal Tanrı kompleksleri yaratarak onları kendine bağımlı hale getirmişti. Onlarm yaşaması için kendisinin de yaşamasını zorunlu kılmıştı. Bu kişisel ve kolektif tanrı kompleksleri evrensel Tanrı kompleksi Roma'ya boyun eğmeye rıza göstermekle kalmayıp, kulluğu sevip ona gönülden bağlanmanın ve kulluğu arzulayıp seçmeye koşullandırmanın yollarını halklarına öğretiyorlardı. İsa ise özgürlüğünü yitiren bir halkın, aynı zamanda insanlığını yani aklını ve ahlakını da yitireceğini, kendi varlığını ve RAB'bin benliğini inkâr edip "adalet, merhamet ve sadakate" dayalı doğasını bozarak hayvanlardan

dahi aşağı bir konuma düşeceğini anlatır. Hayvanlar en azından efendilerine zorla boyun eğip hizmet ederler. Yahudi halkı yüzlerce yıllık kölelik alışkanlıkları içinde yerel ve evrensel Tanrı kompleksi efendilerine kulluğu gönüllü olarak benimsemektedirler. İsa'nın en büyük derdi de gökyüzü egemenliğine değil de yeryüzü egemenlerine kullaşmaya yani boyun eğip hizmet etmeye alışarak Musa'nın halkını özgürleştirme misyonunu doğal olarak da özgürlük arzusunu unutmuş halkını bu uykudan uyandırmaktır.

İsa, tıpkı Musa gibi, yeryüzü Tanrı kompleksi egemenlerine boyun eğmeye alışmış bir halkı kölelikten vazgeçirmeye, bunun ilk şartı olarak da kölelik kompleksinden arındırmaya çalışmakta idi. Fakat kul ve Tanrı kompleksi hiyerarşisi o kadar iç içe geçmişti ki, en büyük isyan kölelerden gelmekteydi. Köleler alıştıkları efendilerinden kopamıyorlardı. Çünkü kul ve Tanrı kompleksi hiyerarşisi içinde herkes bir altındakinin Tanrısı, bir üstündekinin ise kulu idi. Altlarındaki kullara boyun eğdirmenin şartı üsttekilere boyun eğmek idi. Tanrı kompleksi hiyerarşisi aynı zamanda zulüm üzerine inşa edilmiş "gönüllü kulluk" hiyerarşisi idi. Bu hiyerarşik düzende "Tanrıdan başka herkesin Tanrısı vardı". Bu yüzden herkes kul-Tanrı hiyerarşisine katlanmaktan hoşnuttu. Herkes maruz kaldığı üstünden gelen zulmü altındaki uygulamaktan memnundu. En alttakilerin ise boyun eğdikleri sürece üste çıkma umutları vardı. Kul kompleksinin gereği olarak "ötekileri zincir altında tutabilmek için kendileri de zincir taşımayı kabul ediyorlardı". İsa'yı "asi" olarak suçlamalarının nedeni de bu zincirlere olan sadakatleri idi. Bu sadakatin Yahudi halkı için bedeli ise "kolektif kulluk" yani "bir toplumun onu köleleştiren bir otoriteden bağımsız olarak var olamayacağı" düşüncesi idi. Oysa İsa, tüm bu düzenleri ve o düzenler içinde alışkanlıkların ürettiği konforu bozacak çok basit bir söz söylüyordu: Herkes Tanrı Baba'nın çocukları olmakla özgür, eşit ve kardeştir.

İsa'ya göre Yahudi halkındaki bu kulluk kompleksinin en önemli kaynağı geleneklere bağlılığın doğurduğu zulme ve hiyerarşik gasp düzenine alışkanlığın yarattığı konformizm; Roma'nın evrensel, din adamları, yöneticiler ve Ferisilerin yerel, her bir kişinin de ruhunda ve doğasında var olan kişisel Tanrı kompleksi hiyerarşisinin doğurduğu korku düzeni; bu düzeni ayakta tutan yeryüzü tanrısı "para"nın yarattığı iktidar, itibar, ihtişam ve refah umudu ve hepsini meşrulaştıran "atalar dini" kaynaklı gelenekler, görenekler, şekli ve göstermelik ritüeller, aklı ve ahlakı körelten dini eğitim ve zulüm hiyerarşisi üzerine kurulu kul ve Tanrı kompleksinin iç içe geçtiği kültürel yapı idi. Bu yüzden İsa, her işinin başına bu düzeni ayakta tutan kulluk kompleksini yok etmeyi koymuştur. Bu yüzdendir Ferisilerin

asla anlayamayacağı bir şekilde İsa'nın "insanların ayaklarını yıkayıp onlara köleler gibi hizmet etmesi". Çünkü İsa çok iyi bilmekteydi ki, "insanın insana kulluğu bir başladı mı tüm kötülükler, zulümler ve günahlar arka arkaya sıralanırlardı". İnsan bedenini ve aklını başka bir insana ya da Tanrı kompleksine armağan/emanet etti mi hemen arkasmdan ahlakı da yok olup "adalet, merhamet ve sadakat" üzerine kurulu olan gökyüzü egemenliği bozulurdu. Yahudi geleneğinden Musa'nın misyonunu söküp alan da Ferisilerin dini baskı ve tehdit üzerine kurulu dili/söylemiydi. Dinin dili değiştiğinde iktidarın ve meşruiyetin de söylemi değişmekte idi. Ferisilerin Roma'nın dili ve dini üzerinden İsa'yı dışlamalarının nedeni de bu idi: Adalet yerine baskı, merhamet yerine zulüm, sadakat yerine ihanet, sevgi yerine şiddet.

İsa'nın dünyasında Tanrı ve insan arasındaki merhamete dayanan dil, Ferisilerin dilsel müphemliği içinde kin, nefret ve gazabın diline dönüşmekte idi ve halkı da bu dil ile yargılamakta idiler. Roma'nın dili iktidarın şiddet dili iken Ferisilerin dili meşruiyetin boyun eğme ve itaat dili idi. Bu yüzden Yahudilerin gönüllü kulluğu sadece Romanın kuvvet ve kılıç zoruyla şiddet ve baskısı sonucu değil aynı zamanda Ferisilerin halklarına dini ve tarihi bir meşruiyet kaynağı olarak bu kölelik durumlarını benimseyip sevmelerini sağlamakla mümkün olmakta idi. Roma, Yahudi halkına köleliklerini zorla elde edebileceğini öğretirken, Ferisiler evrensel Tanrı komplekslerinin kulluğunu reddetmenin ne denli imkânsız bir şey olduğunu Tevrat okumaları ile köleliği sevdirerek, isteterek ve ikna ederek öğretiyordu. Evrensel Tanrı kompleksi Roma Yahudi halkı üzerinde yerel/dini Tanrı kompleksi Ferisiler sayesinde sadece "iktidarını hak" olarak değil aynı zamanda "boyun eğmeyi/köleliği de bir ödev biçimine sokmuştur". Hem de dini bir ödev. Hem de Firavun gibi. Ferisilerin rolü de bu evrensel Tanrı kompleksinin iktidarına dini ve tarihi gerekçelerle meşruiyet kazandırmak idi. Çünkü köleler nezdinde meşruluk kazanamayan hiçbir iktidar, varlığını uzun bir süre sürdürmek başarısını gösteremezdi. Meşruluk, iktidarı elinde bulunduran egemen gücün ne iradesine ne de gücüne bağımlı olmadığından dolayı yeri doldurulamaz bir önemi haizdir. İktidara dışarıdan gelir ve iktidarın daha sağlam temeller üzerine oturmasını sağlar. İktidara köleliği yücelten, kutsayan ve haklılaştıran meşruluk, korkudan, baskıdan ve şiddetten kaynaklanan davranışları çeşitli dini, geleneksel, kutsal, ahlaki, tarihi vb. ödevlerden doğan yükümlülükler biçimine dönüştürür.

Meşruluğu elde eden iktidar ise, kendini çepeçevre saran bir imgeler, inançlar sistemi yaratarak kişilerin iktidar ilişkilerini kendisinin saptadığı

yönde algılanmalarına yol açan bir dil/söz egemenliği inşa eder. Dinin dili/SÖZ herkesin anlayacağı ortak bir iletişim aracı değil Ferisilerin anlayıp yorumlayacağı ve kendilerine göre değiştirebileceği bir kutsallığın ve müphemliğin aracı ve ayrıcalığı olmuştur. Dile/Söze hâkim olanlar da dine ve dini tüm iktidar ve itibar ayrıcalıklarına hâkim olmuştur. Ferisilerin elde ettiği her türlü iktidar, itibar ve ayrıcalığın kaynağı işte bu dil/söz/din adına konuşma yetkisine dayanmaktadır. İsa'nın tehdit ettiğine inandıkları en büyük korkuları da bu dil/söz tekelinin sağladığı kazanımlarıdır. İsa'nın dilinin Yahudi halkı, Ferisiler ve Romalılar tarafından anlaşılmamasının sebebi de budur: "Doğru söylüyorsam neden vuruyorsunuz, yalan söylüyorsam neden doğrusunu söyleyip beni düzeltmiyorsunuz". Bu yüzden tüm Tanrı kompleksleri yalnız o kompleksi temsil edenlerin konuşup diğerlerinin onu dinlediği, uyduğu ve sürekli tekrarlamaktan başka bir şey yapmadığı bir monolog durumunu temsil eder. Böylece tek merkezden yayılan dil/söz/din tehditler ve korkutmalarla desteklenmiş bir buyurma olup halkın itaatini sağlamaya yöneliktir. Bu bağlamda dil/söz/din Tanrı kompleksine içkin olan şiddetin sözlü olarak dışa vurumundan başka bir şey ifade etmez. Halk ise egemen dili ve egemenlerin sözünü kendi düzeyinde yeniden üretip dönüştürür. Yöntem farklıdır ama sonuç aynıdır; İsa, kafir, hain ve asi olduğu için ölmelidir. Bu yüzden; "Bütün halk, Ferisiler, din bilginleri ve Yahudi yöneticiler hep bir ağızdan bağırdılar ve 'yok et onu, yok et onu, yok et onu, çarmıha ger onu, çarmıha ger onu, çarmıha ger onu', diye bağrışıp durdular".

Tanrı kompleksini temsil eden bir egemen iktidar varsa, mutlaka insanların onu isteyip arzuladığı ve itaat ettiği için vardır. Evrensel Tanrı kompleksi olarak Romanın ve yerel/dini Tanrı kompleksi olarak Ferisilerin varlığı sadece Yahudi halkının onların Tanrı kompleksini onayladığı kul kompleksi olduğu için vardır. İsa eğer sadece Tanrı komplekslerine savaş açsaydı belki yaşayabilirdi. Savaşta daha güçlü ve haklı olanın değil daha merhametsiz olanın kazanması zorunluluğu kuralını uygulasaydı yine yaşayabilirdi. Ama O aslen kul/köle kompleksine savaş açmış ve merhamet üzerine barışa çağırmıştı. Halk Tanrı kompleksleriyle savaşırken onun yanındaydı. Ama kul/kölelik komplekslerine savaş açtığında halk karşısına dikildi. İsa biliyordu ki Yahudi halkını ilk köle yapan şey kaba güçse, onları kölelikte tutan şey de korkuları olmaktadır. Egemene karşı korkularını ve egemenliğe karşı da sevgilerini/rızalarını yenerlerse gerçeğe yani özgürlüğe kavuşacaklardı. Ama Musa'nın ve Tanrı RAB'bin inşa ettiği özgürlük doğası uzun süre kölelikle yaşamaktan dolayı bozulmuş ve doğası yozlaşmış, köleliği alışkanlık haline dönüştürmüştür. Musa halkına özgürlüğü anlatmak için

bir kuşak geçmesini beklemiş ve kırk yıl halkını çöllerde gezdirmişti. İsa'nın ne bu kadar vakti ne de arkasına düşmüş bir halkı vardı. Zaten O gelmeden önce de Ferisiler halkın doğasını ve toprağını kuşaklar boyunca kölelik üzerine sürmüşler ve ona göre ekip biçmişlerdi: "Siz Tanrı buyruğunu bir yana bırakmış, insan yasalarına uyuyorsunuz. Kuşaktan kuşağa aktardığınız törelerle, Tanrı'nın sözünü geçersiz kılıyorsunuz". Yahudi halkı başta isyan ettikleri "insan yasalarına" birkaç kuşak içinde çocuklarına sindire sindire verilen Ferisi eğitiminden sonra gerçeğin ve ataların dininin kendisi olarak benimsemişler ve önce isyan ettikleri yasaların sonra dogmatik ve fanatik savunucuları olmuşlardır. Bu yüzden, Musa ve Firavun örnekliğinde de görüldüğü üzere efendileri emretmeden ve izin vermeden özgür iradeleri ile karar verme ve tercih yapma erdemini kaybetmiş bir halk İsa'nın vaat ettiği ve hiç görmedikleri bir erdemden ve ona çağırandan korkmuşlardır. Korkularını öldürmek için korkularının kaynağını onlara gösteren İsa'yı öldürmüşlerdir.

Tanrı kompleksi, öncelikle Tanrı kompleksleri hiyerarşisi ve kul kompleksleri düzeni olmadan var olamayacağı için Tanrılar halklarını sadece kölelik ve kulluğa değil, aynı zamanda körü körüne, kayıtsız şartsız, sorgusuz sualsiz kendilerine bağlılığa ve bağımlılığa da alıştırmışlardır. Bunun yolu da mevcut düzenin en iyi ve ideal düzen olduğuna onları inandırmaları ve bu düzeni bozacak unsurların Tanrılarla beraber kullarının da konforunu bozacağına inandırmalarıdır. Kölelik ve kulluk durumunu özgürlük durumuna tercih edecekleri yaşam standartları sunup mevcut durum dışındakilerin öngörülemez belirsizliklerden oluştuğuna ve kısa vadeli çıkarların uzun vadeli müphemliklere kurban edilmemesi gerektiğine inanmalarını sağlamalarıdır. Romanın Tanrı kompleksi tahakkümü altında kul kompleksi içinde yaşayan Yahudi halkının bu durumu gerçek özgürlük ve mutluluk durumu olarak yaşamasını sağlayan dini inancın ve tarihi kader algısının inşacıları da bu kompleksten fayda sağlayan Ferisiler olmaktadır. Roma, kullaştırdığı Yahudi halkı için yeni bir yaşam biçimi ve buna uygun bir dini kültürel yapı oluştururken Ferisilerin halk üzerindeki otoritesinden yararlanır. Ferisiler bilginin iktidarı ve ulaşılmaz dilsel gücü ve ihtişamı ile kendi halklarını cahilleştirirken siyasi ve ahlaki olarak da terbiye edip Romanın egemenlik ve Tanrı kompleksine uygun şekilde yeniden biçimlendirmektedirler. Böylece toplumu dini açıdan uyuşturmak, sisteme entegre etmek ve sistemi tehdit eden İsa gibi asileri sistem dışına itmek misyonlarını gerçekleştirmiş olurlar. Firavun için büyücülerin misyonu ne ise Roma için de Ferisilerin ve din bilginlerinin misyonu da odur: "Tanrı komplekslerinin iktidarını kutsallık elbisesi ile meşrulaştırmak". Onların dini kadercilik ve

efsane sunumu sayesinde halkın kulluğunu, köleliğini bir çeşit özgürlük olarak yaşamalarının ve İsa'yı asi olarak yargılamalarının nedeni de budur.

İsa'nın "adalet, merhamet ve sadakat" söylemi halkı için Roma'ya ve Ferisilere yönelik sadakate dönüşür ve iktidara yönelik bu derin itaat kültürü içinde siyasal-toplumsal-dini kurallar ve kurumlar (statüko) üzerinde aktif ve güçlü bir consensus yaratılmış olur. Roma siyasi egemenliği, Ferisiler de kültürel hegemonyayı temsil etmeye yönelir. Egemenliğin zulmü arttıkça halkın itaati, hegemonyanın kuşatması derinleştikçe halkın sadakati artmaya başlar. Evrensel ve yerel Tanrı kompleksleri işbirliği içinde halkın sadece bedenlerini değil ruhlarını ve düşüncelerini de denetleyip güdümlemeyi başarır. Böylece egemen iktidar sahipleri tüm kişisel itiraz ve kanıları ortadan kaldırıp kendi düşüncesini bütün halka tek doğru, tek meşru düşünce olarak kabul ettirir. Bu Tanrı kompleksi ve kul kompleksi hiyerarşisi içinde daha önce Firavun ve Yahudi halkı arasında görülen zulüm hiyerarşisi yeniden inşa edilir. En aşağıda kul kompleksi içinde mazlum durumda olan Yahudi halkı bu zulme rıza göstermesinin nedeni aynı güç kendi ellerine geçtiğinde olunacak zalim rolünü meşrulaştırmak içindir. Mazlumların zulme rıza göstermesinin evrensel gerekçesi de budur: Güç ve iktidarı ele geçirdiklerinde intikam güdüsü içinde aynı zulmü yapacak olmalarıdır. İnsanların zalimken de, mazlumken de güce tapınma nedenleri de budur. Kul komplekslerinin Tanrı komplekslerinin zulmüne rıza göstermelerinin nedeni kendilerinin Tanrı kompleksine ulaştıklarında kendileri gibi zulme boyun eğecek olan kullara ihtiyaç duymalarıdır. Bu nedenle Tanrı kompleksleri kendi kişilik zaaflarına doğal olarak da onun ürünü olan zulüm ve acılarına âşık bir kul kompleksi yaratırlar. Zalimler mazlumlara zulmü sevdirmedikçe zulmetmezler. Tanrı kompleksi ve kul kompleksi hiyerarşisinde zulüm yukarıdan aşağıya geometrik bir şiddet büyümesiyle artarak iner. En üstekinin yaptığı küçük bir zulüm en altta büyük bir soykırıma dahi neden olabilir. Tanrı-kul kompleksi hiyerarşisi zulüm hiyerarşisine dönüşür. En yukarıda hak ve hukuk ihlali ile başlayan zulüm ortalarda adalet ve hakkaniyeti, en altlarda ise sadakat ve merhameti yok ederek büyür. Bu yüzden kutsal kitapların ortak inancı ve yasası olan "zulme rıza, daha büyük bir zulümdür" anlayışının özü de bu zulüm hiyerarşisine meydan okumaktır.

Tüm bu Tanrı-kul kompleksi zulüm hiyerarşisine dayalı kurulu düzen için tehlike oluşturabilecek kamların doğmasını önlemek, özgür düşüncenin yok edilmesi ve İsa'nın söyleminin boğulması için siyasi, hukuki, dini ve kültürel koşullandırmanın sağlanması gerekir. İsa'nın belirttiği gibi eğer "gerçekler insanları özgür kılıyorsa" yapılması gereken gerçekleri çarpıt-

mak olacak ve bunun için de dine karşı dinin kullanılması gereği Ferisilere büyük bir görev düşecektir. Bunun için de İsa'nın sadece kâfir değil aynı zamanda halk için hain, kurulu düzen için de asi olarak suçlanarak, yaratılmış güdümlü kamuoyunun aklında ve ruhunda çarmıha gerilmesi gerekir. Ancak o zaman İsa ile birlikte "İsa gibi" olmak isteyenler de yok edilebilir. Bu yüzden çarmıha gerilen İsa ile birlikte onun misyonu, müjdesi ve öğretileri olmuştur. Öngörülemez bir belirsizlik geleceğindense alışılmış bir belirlilik düzeni daha hayırlıdır. Bir kişinin inandığı "insanları özgür kılacak gerçekler" yerine "bütün ulusun inandığı kul kompleksi yaratan yalanlar" daha uygundur. Eğer İsa'nın insanları kul kompleksleri gerçeğinden özgürlük yaratma girişimi başarılı olursa Tanrı kompleksleri yalanları da yok olacaktır. Bu yüzden eğer Ferisiler İsa'nın "böyle devam etmesine izin verirlerse, herkes O'na iman edecek, Romalılar da gelip kutsal yerlerini (kendi konumlarını) ve yeniden inşa ettikleri kendi uluslarını ortadan kaldıracaklardır. Bütün ulus yok olacağına, halk uğruna bir tek adamın ölmesi herkes (özellikle herkesi temsil eden kendileri) için daha uygun olacaktır". Halk ise kendilerini dini, siyasi, ekonomik zincirlerle bağlayarak köleleştirmiş efendilerine hizmetlerini ve sadakatlerini göstermek için kendilerini zincirlerinden kurtaracak kişinin bedenine, ruhuna ve diline zincirler vurmuştur. Onu kendi kul kompleksi ihanetlerine ortak ederlerse ancak kulluğun utancından arınacaklarını zannetmişlerdir. Halk kendilerine İsa'nın gösterdiği ve öğrettiği Tanrı ve kul kompleksleri ve onların zulümleri ile savaşmak yerine "kendilerini özgür kılacak o gerçekleri gösteren" parmağı ve sahibini yok etmeye adadılar: "Bütün halk, hep bir ağızdan 'yok et onu, yok et onu, yok et onu, çarmıha ger onu, çarmıha ger onu, çarmıha ger onu' diye bağrışıp durdular".

İsa, evrensel, yerel/toplumsal/kolektif/dini ve kişisel Tanrı komplekslerinin kaynağı ve ürünü olan "zulüm, terör ve ihanete" karşı verdiği "adalet, merhamet ve sadakat" savaşında tıpkı ezeli ve ebedi öncüleri Habil, İbrahim ve Musa gibi davrandı: "Katil olmamak maktulün onurudur" ahlakına sığındı. Kendisini öldürmek isteyenleri yaşatmak ve "bir tavuk, civcivlerini kanatları altına nasıl toplarsa, O da onları öylece toplamak istedi". Fakat yeryüzü egemenliklerinin ellerinden gideceğine inanan "din adamları, kâhinler, başkâhinler ve halkın ihtiyarları" "bu yolu hiç istemediler". Bırakın O'nun kanatları altına sığınmayı O'nu yok etmek için büyük bir ihanet içinde "düzenler kurdular":

> "Baş kâhinler ve halkın ihtiyarları, Kayafa adındaki baş kâhinin sarayında toplandılar. İsa'yı hileyle tutuklayıp öldürmek için düzen kurdular.

Ama 'bayramda olmasın ki, halk arasında kargaşalık çıkmasın' diyorlardı" (Matta, 26: 3-5).

"O sırada On ikilerden biri olan Yahuda İskariyot baş kâhinlere giderek, 'O'nu ele verirsem bana ne verirsiniz?' dedi. Otuz gümüş tartıp ona verdiler. Yahuda o andan itibaren İsa'yı ele vermek için fırsat kollamaya başladı" (Matta, 26: 14-16).

"Mayasız Ekmek bayramının ilk günü öğrenciler İsa ile birlikte Fısıh yemeğine oturdular. Yemek sırasında İsa eline ekmek aldı, şükran duasını yapıp ekmeği böldü ve öğrencilerine verdi. 'Alın, yiyin, bu benim bedenimdir' dedi. Sonra bir kâse alıp şükretti ve bunu öğrencilerine vererek, 'Hepiniz bundan için. Çünkü bu benim kanımdır, günahların bağışlanması için birçokları uğruna akıtılan antlaşma kanıdır. Size şunu söyleyeyim, Babamın egemenliğinde sizinle birlikte tazesini içeceğim o güne dek, asmanın bu ürününden bir daha içmeyeceğim' dedi" (Matta, 26: 26-29).

İsa'ya ihanetin birbiri ile bağlantılı dört ayağı vardı. En hafifi yeryüzü saltanatları yıkılacağı için tedirgin olan din adamları, ondan daha kötüsü her gün yanına gelip arınmak için ona yalvaran halkı, ondan daha kötüsü O'nu en zor anında terk edip kaçan öğrencileri ve ihanetin en büyüğü ise O'nu "otuz gümüşe" satan öğrencisi idi.

İhanetin ilk ayağında, "Baş kâhinler ve halkın ihtiyarları" kurdukları düzene kamuoyu nezdinde meşruiyet sağlamak için tıpkı "nanenin, anasonun ve kimyonun ondalığını" en ince hesaplar ile yaptıkları gibi yaparak "Ama bayramda olmasın ki, halk arasmda kargaşalık çıkmasın diyorlardı". Zaten onların bozulmuşluğunun kaynağı da buydu: Gerçekte kimden korkmaları gerektiği. Fakat yanına ortak bulmadan var olup yaşayamayan tek günah da ihanetti. Bu yüzden mutlaka kendi ihanetlerini meşrulaştıracak içeriden bir hain gerekliydi. Onlarm imdadına ilk günden itibaren İsa'nın on iki öğrencisinden biri olan, O'nun vaazlarıyla, mucizeleriyle, kutsamalarıyla ve ahlakı ile yaşamış olan Yahuda İskariyot yetişecekti:

"İsa konuşurken, Onikilerden biri olan Yahuda geldi. Yanında, baş kâhinlerle halkın ihtiyarları tarafından gönderilmiş kılıçlı sopalı büyük bir kalabalık vardı. İsa'yı ele veren Yahuda, 'Kimi öpersem, İsa O'dur, O'nu tutuklayın' diye onlarla sözleşmişti. Dosdoğru İsa'ya gidip, 'Selam, Rabbî!' diyerek O'nu öptü. Bunun üzerine adamlar yaklaştı, İsa'yı yakalayıp tutukladılar. İsa'yla birlikte olanlardan biri, ani bir hareketle kılıcını çekti, baş kâhinin kölesine vurup kulağını uçurdu. O zaman İsa ona, 'Kılıcını yerine koy! Kılıç çekenlerin hepsi kılıçla ölecek. Yoksa Babamdan yardım

> isteyemez miyim sanıyorsun? İstesem, hemen şu an bana on iki tümenden fazla melek gönderir. Ama böyle olması gerektiğini bildiren Kutsal Yazılar o zaman nasıl yerine gelir?' dedi. Bundan sonra İsa kalabalığa dönüp şöyle seslendi: 'Bir haydudun peşindeymiş gibi beni kılıç ve sopalarla mı yakalamaya geldiniz? Her gün tapmakta oturup ders veriyordum, beni tutuklamadınız. Ama bütün bunlar, peygamberlerin yazdıkları yerine gelsin diye oldu'. O zaman öğrencilerin hepsi O'nu bırakıp kaçtı" (Matta, 26: 47-56).

İsa, kadim bilgelik gereği çok iyi biliyordu ki, her alnı öpen de her el öpen de kutsamak için değildi. Çok açıktı ki hançerlerini saplayacakları yeri ve fırsatı kolluyorlardı: "peygamberlerin yazdıkları yerine gelsin diye". Yoksa İsa "Baba'dan yardım isteyemez, hemen o an ona on iki tümenden fazla melek gönderilemez" değildir. O, düşmanlarını "ateşte eriten", "suda boğan", "denizde yok eden" bir egemenliğin çocuğudur. Eğer O Kayin gibi, düşmanları gibi yapıp da "eline kılıç alıp insanları öldürmek için kılıç çekenlerden" olsaydı, kolay olan yolu, geniş kapıyı tercih etmiş olurdu ki bu da anlattığı öğretisinin tam tersiydi. O çok iyi biliyordu ki, "kılıç çekenlerin hepsi kılıçla ölecek", "kılıçla yaşayanlar kılıçla yok edilecekti". Onun yolu kılıç değil "adalet, merhamet ve sadakat" yoluydu. Hepsinden önemlisi "böyle olması gerektiğini bildiren Kutsal Yazılar o zaman nasıl yerine gelirdi ki?".

İsa için, daha o güne kadar her dertlerinde, her hastalıklarında, her sorunlarında yardımına muhtaç bir şekilde kapısında yalvaranların, mintanına sürünmek için birbirini ezenlerin, el ayak öpenlerin ihaneti ise daha acıklı idi. Hastalarına şifa veren, ölülerini dirilten, açlarını doyuran, günahkârlarını temizleyen İsa'ya karşı din adamlarından daha büyük ihaneti halkı yapmıştı. Tıpkı Tanrı RAB'be ve Musa'ya yaptıkları gibi. Daha kötüsü "her gün tapınakta oturup ders verdiği insanlar, bir haydudun peşindeymiş gibi O'nu kılıç ve sopalarla yakalamaya gelmişlerdi". Daha da kötüsü tüm bunlar olup biterken, bir gün önce O'nu canları pahasına korumak için yemin eden "öğrencilerinin hepsinin O'nu bırakıp kaçmalarıydı".

İhanetin en büyük ayağında ise kendisini "otuz gümüşe" satan öğrencisi Yahuda İskariyot vardı. İsa, kadim egemenlik geleneğinden dolayı çok iyi biliyordu ki ihanet ne kadar büyük olursa suç ve günahın meşruiyeti de o kadar büyük olacaktı. Kendisinin de daha önce bildirdiği üzere öğrencisi tarafından "otuz gümüşe" satıldı. "Otuz gümüş" karşılığında sadece İsa, Göklerin Egemenliği veya Müjde değil tüm insanlığın onuru da satıldı. Tanrı kompleksleri Tanrıyı sattı. Satılan şey İsa'nın tüm insanlığı Adem'den tevarüs eden Tanrı kompleksi günahlarından arındırmak, Gök-

lerin Egemenliğine ulaştırmak ve yeryüzünün Şeytani kötülük düzenlerinden kurtarmak için feda etmek için sunak/sunu kıldığı "bedeni" ve "kanı" idi: "Alın, yiyin, bu benim bedenimdir. Alın, için, bu benim kanımdır. Günahların bağışlanması uğruna akıtılan antlaşma kanıdır". İsa, nasıl ki tüm insanlığın "zayıflıklarını kaldırdı, hastalıklarını yüklendi" ise kendi bedeni ve kanı üzerinden de bütün insanlığın "günahlarının bedelini" ödedi. Bu yüzden bir ihanet ile satılmasından asla şikâyetçi değildi. Satılan, misyonunun gereğini yaptığı için mutluydu, ya satan: "İsa'yı ele veren Yahuda, O'nun mahkûm edildiğini görünce yaptığına pişman oldu. Otuz gümüşü baş kâhinlere ve ihtiyarlara geri götürdü. 'Ben suçsuz birini ele vermekle günah işledim' dedi. Onlar ise, 'Bundan bize ne? Onu sen düşün' dediler. Yahuda paraları tapınağın içine fırlatarak oradan ayrıldı, gidip kendini astı" (Matta, 27: 1-5).

4. Savaş Mahkemesi; Önyargının Son Yargısı: "Tanıklara ne ihtiyacımız var?".

Tuzak kurulmuş koyun yakalanmıştı. Kurtlar, tilkiler, çakallar "suyu bulandırma" suçundan dolayı koyunu yemek istiyorlardı. Bu dine karşı bir din savaşı olduğu için yargılamalar da dine uygun olmalıydı. Bu yüzden bir suç olacaktı ama sahte, bir suçlu olacaktı ama sahte, bir mahkeme olacaktı ama sahte, bir yargıç olacaktı ama sahte, birçok şahit olacaktı ama sahte. Zaten savaş "sahte" olan ile "gerçek" olan arasında idi. Onlar sadece yeryüzü mahkemesinin değil daha önce Göklerin Egemenliğinde kararlaştırılmış "Kutsal Yazılar ve peygamberlerin yazdıkları" ile de onaylanmış gökyüzü mahkemesinin figüranları idi. Karar çoktan verilmiş, "insanlığın günahlarının bağışlanması için/uğruna akıtılan antlaşma kanı" bulunmuştu. Zaten "nanenin, anasonun ve kimyonun ondalığını ince ince hesaplayıp da Kutsal Yasa'nın daha önemli yönleri olan adalet, merhamet ve sadakati ihmal edenlerden" İsa da adil bir yargılama ve karar beklemiyordu. İsa, onların yeryüzü hükümranlığını tanımıyordu ki yeryüzü hükümlerini tanısındı. Bu yüzden "İsa, onlara hiç cevap vermeyerek O'na karşı yapılan tanıklıklara karşı susmaya devam etti". İsa, sadece "Yaşayan Tanrı adına yemin ettirdikleri" için kendisine yöneltilen "Tanrı'nın Oğlu Mesih sen misin?" sorusuna "söylediğin gibidir karşılığını verdi". Hiç kimse doğrunun ve gerçeğin peşinde değildi. Hüküm çoktan verilmişti: "Bunun üzerine başkâhin giysilerini yırtarak, 'Tanrı'ya küfretti!' dedi. 'Artık tanıklara ne ihtiyacımız var? İşte küfürü işittiniz. Buna ne diyorsunuz?'. 'Ölümü hak etti!' diye cevap verdiler. Bunun üzerine İsa'nın yüzüne tükürüp O'nu yumruklandılar. Bazıları da O'nu tokatlayıp, 'Ey Mesih, peygamberliğini göster bakalım, sana vuran kim?' dediler".

İsa, onların Şeytani kötülük düzenini reddediyordu ama onlar Tanrı adına karar veriyorlardı; İsa onların insanları köleleştiren ve kullaştıran dini saltanat düzenlerine isyan ediyordu ama onlar atalarının törelerine isyan ettiğini iddia ediyorlardı; İsa onların bilginin kibrine, iktidarın zulmüne, ihtişamın ikiyüzlülüğüne sebep olan Tanrı komplekslerine lanet okuyordu ama "Tanrıya küfretti" ile suçlayıp "ölümü hak" ve reva görüyorlardı; İsa, onlara "adalet, merhamet ve sadakatle" davranıyor, "bu ilkeleri her gün ders olarak öğretiyordu" ama onlar "İsa'nın yüzüne tükürüp O'nu yumrukluyor, O'nu tokatlayıp, 'Ey Mesih, peygamberliğini göster bakalım, sana vuran kim?' diyerek" alay edip aşağılıyorlardı. İsa, yargısız infaz ediliyordu veya önyargılarla ölüme yürüyordu. İsa'nın daha önce de ifade ettiği gibi "bu halk dudaklarıyla O'nu saymış ama yürekleriyle O'nu cezalandırmıştı". Çünkü "onların mayası bozuktu" ve mayaladıkları her şeyi de bozan bir Tanrı kompleksi hastalıkları vardı. Onların mayaladığı halkın gönlü İsa'dan yanadır ama kılıçları O'na karşı olmuştur. Bu yüzden "Sabah olunca tüm baş kâhinlerle halkın ihtiyarları, İsa'yı ölüm cezasına çarptırmak konusunda anlaştılar". Halkın önyargısının sonyargı haline dönüşmesi için sadece bir aşama kalmıştı.

> "İsa'yı tutuklayanlar, O'nu baş kâhin Kayafa'ya götürdüler. Din bilginleriyle ihtiyarlar da orada toplanmışlardı. Başkâhinlerle Yüksek Kurul'un tamamı, İsa'yı ölüm cezasına çarptırmak için kendisine karşı yalancı tanıklar arıyorlardı. Ortaya birçok yalancı tanık çıktığı halde, aradıklarını bulamadılar. Sonunda ortaya çıkan iki kişi şöyle dediler: 'Bu adam, 'Ben Tanrı'nın tapmağını yıkıp üç günde yeniden kurabilirim' dedi. Başkâhin ayağa kalkıp İsa'ya, 'Hiç cevap vermeyecek misin? Nedir bunların sana karşı ettiği bu tanıklıklar?' dedi. İsa susmaya devam etti. Başkâhin ise O'na, 'Yaşayan Tanrı adına sana yemin ettiriyorum, söyle bize, Tanrı'nın Oğlu Mesih sen misin?' dedi. İsa, 'Söylediğin gibidir' karşılığını verdi. 'Üstelik size şunu söyleyeyim, bundan sonra İnsanoğlu'nun, kudretli Olan'ın sağında oturduğunu ve göğün bulutları üzerinde geldiğini göreceksiniz'. Bunun üzerine başkâhin giysilerini yırtarak, 'Tanrı'ya küfretti!' dedi. 'Artık tanıklara ne ihtiyacımız var? İşte küfürü işittiniz. Buna ne diyorsunuz?'. 'Ölümü hak etti!' diye cevap verdiler. Bunun üzerine İsa'nın yüzüne tükürüp O'nu yumrukladılar. Bazıları da O'nu tokatlayıp, 'Ey Mesih, peygamberliğini göster bakalım, sana vuran kim?' dediler" (Matta, 26: 1-75; Markos, 14: 1-72; Luka, 22: 3-62; Yuhanna, 18: 3-27).

> "Sabah olunca tüm başkâhinlerle halkm ihtiyarları, İsa'yı ölüm cezasına çarptırmak konusunda anlaştılar. O'nu bağladılar ve götürüp vali Pilatus'a teslim ettiler" (Matta, 27: 1-2).

Tüm Yahudi halkında görülen bu kolektif önyargı, bir kişi veya grubun başka kişi ve gruplara karşı gerçeğe dayanmayan temelsiz bir inanç ya da fikir olarak tanımlanabilecek bir kalıp yargı yani kategorize etme düşüncesi ve buna eşlik eden güçlü bir davranış yani inanç biçimidir. Kalıpyargı (stereotype), önyargının bilişsel (cognitive) parçasıdır ve insan gruplarına dair kategorik düşünce ve inançları içerir. Bir kalıpyargıya güçlü bir duygulanım da eşlik ederse, bir tutum olarak önyargı oluşmuş olur. Önyargıdaki kategorik algı, düşünce ve inançlar genellikle olumsuzdur. Önyargı, "hatalı ya da esnek olmayan bir genellemeye dayalı nefret" olarak tanımlanabilir. Önyargı, eksik/hatalı bir yargılama süreci sonucunda oluşmuş, bir insan grubuna veya o grubun tekil üyelerine yönelik, genellikle olumsuz bir tutumdur. Önyargının sonucu olan ayrımcılık ise, zihinsel bir olgu olan tutumdan farklı olarak gözlemlenebilir davranışlar düzeyinde tanımlanabilir. Bir insana ya da insan grubuna, belli bir özelliği nedeniyle eşitsiz/farklı muamele yapılması ayrımcılıktır. Tanrı komplekslerinin her şeyi bilen mutlak bilgili ve her şeye kadir mutlak iktidar ortak özelliklerinin ürünü olarak ortaya çıkan önyargı ve ayrımcılık, kişilerarası ilişkilerde ortaya çıkabileceği gibi, sıklıkla kurumsal/yapısal düzeyde de görülebilir.

Kolektif Tanrı komplekslerini besleyen en önemli özellik de bu önyargı ve ayrımcılık olgusudur. Önyargı başka şahıslara veya gruplara yani ötekine karşı olumsuz bir değerlendirme ve olumsuz bir davranıştan kaynaklanan hoşgörüsüz, haksız ve ayrımcı tutumlardır. Önyargı iktidara mutlak itaat kaynaklı doğan peşin hükümler ile gerçeğe ve adalete aykırı olarak taraf tutmaktır. Bu nedenle önyargının ilk yok ettiği şey merhamete ve hoşgörüye dayalı adalet ilkesidir. Önyargı insanların öteki insanları ya kendi ya da ötekilerinin grup aidiyetlerine göre muhakeme etmeden bir konum alış, değerlendirme, damgalama ve yargılama olgusudur. Önyargılar, tarihi, dini, kültürel, etnik veya siyasi gerekçeler ile öteki kişi ve gruplar hakkındaki her türlü kanıttan önce peşinen verilmiş kararların doğurduğu olumsuz dogmatik kanaatleri içerir. Önyargı kanaatleri davranış ve eyleme dönüşürse ayrımcılık ve tecrit/dışlama ile sonuçlanır. Önyargılar akıl öncesi düşünceler olduğu için rasyonel bir gerçek veya inanca dayanmadığı için aşırı tutucu ve otoriter kişilikler ve topluluklar yaratır. Tanrı komplekslerindeki mutlak bilgiyi ve mutlak gerçeği temsil etme iktidarının kaynağı da bu dogmatik önyargılardır. Özellikle kolektif Tanrı komplekslerinde yoğun ve yaygın görülmesinin nedeni onların temsil ettikleri veya hükmettikleri kolektivitedeki egemenliklerini sürdürmek için ihtiyaç duydukları topluluğu birlik ve beraberlik içinde tutmak ve bunun için de öteki/düşman/hain/asi/kâfirlere ihtiyaç duymalarıdır. Ötekinden nefrete dayalı önyargı

olmadan berikine sevgiyle dayalı kolektivite olmaz. Yahudi halkının varlığı İsa'nın zannettiği gibi ilahi ve evrensel gerçekliğin değil tarihsel gerçekliğin ürünü idi. Bu yüzden de tüm inanç esasları tarihselliğinin ürünü olan ontolojik olgular ve tarihsel olarak intikal etmiş bulunan dogmatik içeriklerle bezenmiş önyargılara dayanıyordu. Yahudi halkını, İsa'nın gerçeğe dayalı özgürleşmiş akıl yerine tarihsel tecrübeye ve toplumsal hafızaya dayalı kutsal, mitsel ve mutlak kolektif akıl yönetiyordu. Bu aklın düşünce biçimi de önyargılardı. Önyargılar ise Ferisilerin, din bilginlerinin ve Yahudi yöneticilerin ortaklaşa inşa ettiği dil ve bilgiye dayanmakta idi.

Ferisiler tarafından Yahudi halkının köklerine sıkı sıkıya bağlı kalmalarını ve dini-sosyal hayatın değişmeden devamını sağlamak için İsa'ya karşı bir savunma mekânizması olarak kullanılan önyargılar kolektivitenin/cemaatin varlığını sürdürmesini garanti altına alarak değişme, bozulma ve dağılmaya karşı mukavemet gücü yaratmıştır. Kolektif Tanrı komplekslerinde özellikle dini Tanrı komplekslerinde çok yaygın ve yoğun olarak görülen Tanrının gökyüzü egemenliğindeki yetkileri olan kutsal olanı ve lanetli olanı belirleme, helal-haram koyma, sevap-günahları düzenleme, suç ve cezayı şekillendirme ve cennete ve cehenneme gideceklerin kararını verme yetkisini yeryüzü egemenliğinde kullanma yetkisini kendinde görme kompleksi Tanrı için, Tanrı gibi ve Tanrı adına insanları "yargılamaya", damgalamaya, dışlamaya ve cezalandırmaya kısaca önyargıyı düzenleme ve sonyargıyı verme iktidarına dönüşür. En katı önyargı iktidarının dini Tanrı komplekslerinde olmasının nedeni de budur: Onlar Tanrı değilse bile Tanrı gibidir. Bu amaçla Ferisiler, kendi dini anlayışlarını dini yegâne otorite olarak görmeye ve kutsal yasalarının öğretileri hakkında yorum yapmanın kendi tekellerinde olduğunu, Yahudi halkının sadece dini değil aynı zamanda hayata dair her işinde onların mukadderatı ile ilgili tek ve nihaî hakikatın kendi zümrelerinin tekelinde olduğunu ve hâlâ böyle bir güce sahip olarak öteki olan İsa'ya meydan okuduklarını, tek ve mutlak hakikatin ve kurtuluşun ancak kendilerinin gösterdiği yolda ve gösterdiği şekilde kazanılacağını bir kolektif önyargı olarak halklarının toplumsal hafızalarına zerk ettiler. Çünkü Ferisiler dini ve tarihi hafızanın tecrübeleriyle çok iyi biliyorlardı ki, öteki aşağılanmadan beriki yüceltilemez, öteki zillete mahkûm edilmeden izzet kazanılmaz, öteki kötü ilan edilmeden beriki iyi olamaz, öteki kirlenmeden beriki temizlenmez, öteki lanetlenmeden beriki kutsallaştırılamaz, öteki tüm kötülüklerin kaynağı olmadan beriki tüm erdemlerin somut sembolü olamaz. Bu yüzden öteki olmaksızın berikinin olamayacağı inancı en yaygın kolektif Tanrı kompleksi önyargısıdır.

Kolektif Tanrı kompleksinin temsilcileri olarak Yahudi halkı, yöneticiler, din bilginleri ve Ferisiler ortak önyargı olarak "asla olamaz! Mesih Celile'den mi gelecek?" ve "Araştır, bak, Celile'den peygamber çıkmaz' dediler". Tüm halk ilk aşamada İsa'yı ortak bir önyargı olarak yerel bir kategorik değer olan "Celileli" olmakla tanımlıyor, ikinci aşamada korku, kaygı ve nefret kaynaklı aşırı genellemeye dayanan, temelsiz bir kalıpyargı olan "Celile'den peygamber çıkmaz" ile O'nu damgalayıp yaftalıyor, üçüncü aşamada "araştır bak!" kesin hükümlülüğü içinde ayrımcılık yapıyor ve son aşamada ise "Kutsal Yazı'da, 'Mesih, Davut'un soyundan, Davut'un yaşadığı Beytlehem Kenti'nden gelecek' denmemiş midir?" inancı içinde önyargıyı meşrulaştırıp sonyargıya dönüştürüp "yargılama" yolunu açıyorlar. Önyargı ve ayrımcılığa dayalı bu yargılama ve şiddet gösterisi basit tacizlerden başlayıp "çarmıha germeye" kadar uzanıyor. İsa'dan yıllar sonra Yahudi halkı önyargıya dayalı ayrımcılığın doruk noktası olan soykırıma uğrayacaktır. İnsanlık tarihindeki kişisel, kolektif ve evrensel Tanrı komplekslerinin doğal ürünü olan bu önyargı ve onun ürünü olan ayrımcılık ve onun da ürünü olan ötekini yok etme düşüncesi her türlü zulmün de kaynağı olmuştur. Tanrı komplekslerindeki anlamaya çalışmanın zorluğu yerine yargılamaya kalkmanın kolaycılığının yarattığı kestirmeden hüküm verme davranışının sonucu olarak insanlık tarihi önyargıların savaş alanı, insanlar da kurbanı olmuştur. Her şeyi bilen Tanrı kompleksinin bir özelliği olan kestirimci yargılamalar hüküm açısından hız sağlar; ama çok büyük yanlışlar ve zulümler yapmaya da yol açar. Akıl yerini duyguya, anlamak yerini yargılamaya, araştırmak yerini inanmaya, sorgulamak yerini itaate, bilmek yerini zannetmeye bırakır. Firavun örnekliğini bu açıdan okumak gerekir. Tanrı kompleksi kişilik otoriter kişiliğinin ürünü olarak öteki kişi ve gruplara, kendisi gibi olmayan kesimlere, farklı dini, etnik ve siyasi topluluklara yönelik önyargı ve kendine ve grubuna ait kategorik değerleri yüceltme davranışı içine girerek kendi baskılanmış komplekslerini baskıcı ve intikamcı kompleksler ile yönetmeye ve yansıtmaya yönelir. Bu yüzden sorun "Celileli" olmak değil "öteki" olmaktır.

Yahudi halkı ve yöneticiler "atalar dini" ve "geleneksel kültürü" tehdit eden öteki olarak İsa'nın kendi geleneksel otoriter iktidar ve otoriter itaatkarlık önyargıları ve kendi sosyal gruplarının diğer gruplara hâkim/üstün olmasını tercih etmenin ürünü olan dini, sosyal ve siyasal hâkimiyet yönetiminin doğurduğu önyargı düzeni yerine sadece "gerçek" olana çağırmasını en büyük tehdit ve korku olarak görüyorlardı. İsa'nın "gerçek" öğretisi onların önyargılarını tehdit ediyordu. Zaten İsa'nın misyonu da bu idi; tüm önyargıları yok edip insanları öncelikle kendilerinden özgür

kılmaktı: "Gerçeği bileceksiniz ve gerçek sizi özgür kılacak". Yahudi halkı ve yöneticiler, dini ve tarihi tecrübenin öğrenilmiş çaresizliği içinde kesin inançlı, sabit fikirli, baskıcı ve intikamcı Tanrı kompleksi algısı ile katı ve otoriter bir kişilik yapısı nedeniyle ötekiyle rahat, esnek ve eşit ilişki kuramayan, ötekinden kolayca kuşkulanan bir kişilik ürünü olarak İsa'nın getirdiği gerçek ve değişime karşı şiddetli ve dirençli bir önyargı saldırısı geliştirmişlerdir. "Gerçek"ten, onun ürünü olan değişmekten ve onun da ürünü olan "özgürlük"ten korkan bu kompleksler kendini yüceltme ve ötekini değersizleştirme ile önyargılarını ortaklaşa pekiştirmişlerdir. İsa'nın sürekli tekrarladığı "kendini yücelten herkes alçaltılacak, kendini alçaltan ise yüceltilecektir" sözünün anlamı da budur.

Önyargılar korku ve tehdide yönelik savunma mekânizmalarıdır. Önyargılar istenmeyen bir değişime (gerçeğe) yönelik bir yer değiştirme, yansıtma ve özdeşim kurma aracıdır. İsa'nın "Celileli" olduğu için günah keçisi haline getirilip çarmıha gerilmesi ile sonlanan hikâyesindeki suçlama ve buna bağlı kamusal cinnet ile tehdidin içten dışa atılarak yer değiştirmesi, tüm halkın günahlarının suçunun ona yansıtılması ve "asi", "hain" ve "kafir" gibi öteki kavramlarla özdeşim kurulmasının sebebi de budur. Yahudi halkı Tanrı komplekslerinin kendilerini binlerce yıldır kullaştırmasının intikamını onları "gerçek ile özgürleşmek" isteyen İsa'ya yansıtarak O'nun bedeninden almıştır. Kolektif bir önyargı örneği olarak Yahudi halkı, "Tanrı RAB'bin seçilmiş kutsal çocukları" olmanın kendilerine kazandırdığı kolektif Tanrı kompleksi içinde kendi uluslarıyla çok güçlü bir özdeşim kurmuş, ulusal kimliği en değerli unsur olarak ilan etmiş ve diğer din ve ulusları ise kendilerinden daha aşağı gruplar ve hatta aşağılık/köle uluslar olarak değersizlikle lanetlemişlerdir. Böylece İsa'nın lanetlediği üç Tanrı kompleksi özelliğini birden yaratmışlardır: Sınıflandırma (kategorileştirme), kıyaslama ve yargılama. Sınıflandırma ayrımcılığa, kıyaslama kendini yüceltip ötekini aşağılamaya ve yargılama ise hükmü gerçeğe göre değil önyargıya (sevgi veya nefret) göre vermeye neden olmuştur. Kendi sınıfsal birliğini (ulusunu) aşırı yüceltmek, kendi kategori-içi farklılıkları önemsememek ve her şeyi etiketleyip tek tipleştirmek bu kolektif önyargının sonuçlarıdır. Böylece Yahudi halkı bu özellikleri ile kolayca kolektif kimliklerini kurucu ve koruyucu bir birlik inşa ederek iç-dış gruplar arasında katı ayrımcılık çizgilerini derinleştirip keskinleştirmişlerdir. Özellikle İsa'ya karşı halkın tutumunda gözlemlenen kendilerini güçlü ve iyi hissedebilmek, özdeğerlerini yüksek tutabilmek, kolektif bilinç gösterisini abartmak, grup dışına atılmak korkusunu gidermek ve bunu önlemek için kendilerini efendilerine ispat etmek davranışlarının kaynağı bu kurucu ve koruyucu kolektif kim-

lik kutsamasıdır. Kendilerini kolektif kimlikle özdeşim içinde tutan Yahudi halkı iyi/üstün/değerli olanla birlikte kendilerini de yüceltmişlerdir. Bu çerçevede iç-gruplarına pozitif önyargı geliştirip kayırmacı davranırlarken, dış-gruplara ve onu temsil eden İsa'ya negatif önyargı geliştirip ayrımcı davranabilmişlerdir. Kurtarıcı bir kral olarak karşıladıkları bir kişinin boynuna "Yahudilerin Kralı" alay levhasını astıran önyargı da işte bu "iç-grupla özdeşim düzeyi ne denli artarsa, dış-gruplara karşı geliştirilen önyargı, ayrımcılık ve yok etme dozu da o denli artar" kuralıdır. İsa'nın bir tehdit olarak algılanmasına neden olan şey de önyargılarından gerçek ile özgürleştirmek istediği halkını sürekli uyardığı "kıyaslayanlar lanetlenecektir" mesajıdır: "Başkasını yargılamayın ki, siz de yargılanmayasınız. Başkasını nasıl yargılarsanız, siz de aynı yoldan yargılanacaksınız. Hangi ölçekle ölçerseniz, size de aynı ölçek uygulanacak. Sen neden kardeşinin gözündeki çöpü görürsün de kendi gözündeki merteği fark etmezsin?". İşte İsa, yok etmeye geldiği bu önyargılar tarafından yok edildi. İsa, "Osanna (şükürler olsun!), Osanna! Yahudilerin kralı Nasıralı İsa'ya Osanna!" sözleriyle karşılandığı önyargılar dünyasını çarmıha gerilirken boynuna asılan yine aynı sözlerin yazılı olduğu bir yafta yazısı ile terk etti: "BU YAHUDİLERİN KRALI NASIRALI İSA'DIR". Böylece İsa ispat etmiş oldu ki, halkın önyargıları sonyargılarıdır.

I. TANIKSIZ YARGIDAN YARGISIZ İNFAZA: HAİN, KAFİR ve ASİ OLAN İSA'NIN EVRENSEL DİYETİ

Tanrı kompleksi tanrıya yaklaştıkça, onu temsil etme yetkisi arttıkça artan bir durumdur. Özellikle kutsal kitaplara ve kutsallık söylemine yaklaşıldıkça Tanrı kompleksinin artmasının nedeni aynı zamanda mutlak hakikate de yakın olmaktır. Mutlak hakikate yakınlaşmanın, onu herkesten daha iyi bilmenin ve temsil etmenin verdiği bilinç zamanla "Tanrı gibi" olma kibrine dönüşebilmektedir. Peygamberlerin Tanrı tarafından sürekli uyarılmasının nedeni de bu olmasına rağmen inananların onları yüceltmesinin ve kutsamasının doğurduğu Tanrı gibi olmak da buradan kaynaklanır. Peygamberler Tanrı gibi olursa onların misyonlarının temsilcisi de aynı misyonla donanacaktır demektir. Bu yüzden insanların kutsal kişi ve kaynaklara yaklaştıkça kesin inançlı bir halde diğer insanları kıyaslayarak yargılamaları da o derece kolay olmaktadır. Bunun en güzel örneğini daha önce onlarca örnekte görülen kutsal Tevrat koruyucuları Levililer yaparken daha sonra Yahudi yöneticiler, din bilginleri ve Ferisiler İsa'ya karşı yapıyordu. Onlar kutsalı temsil etmenin kibri ile maneviyat ve güç zehirlenmesi içinde entelektüel ve ahlaki elitizm tekebbürü içinde yaşıyorlardı. Onlar sadece

ve sadece kutsallığı temsil etme ve gerçekliği bilmenin yeterli olacağı zannı içinde pratik hayatın gerçeklerine sırtlarını dönüyorlardı. Teori ile yetinmenin gerekliliği zannı içinde pratik gerçeklere ve testlere/sınanmalara kendilerini olduğu gibi halklarını da kapatıyorlardı. Onların teorik kutsal emaneti muhafaza etme/koruma arzusu Tanrı kompleksi bir hırsa dönüşmüştü. Hırs kendini gerçekleştirdiğinde ihtirasa, ihtiras kendini hâkim kıldığında muhteris bir tekebbür arzusuna yöneliyor ve bu arzuyu olmazsa olmaz bir mutlak değer olarak da temsil ettikleri halka yönlendiriyorlardı. Böylece muhafaza edilmesi gereken Tanrı kompleksi hiyerarşik düzeni sadece kişisel ve evrensel bir kutsal egemenlik sistemi değil aynı zamanda da halkm itaatte kusur etmediği bir kolektif muhafaza ve temsil alanı (kamusal alan ve iktidar, kamusal Tanrı kompleksi) oluyordu. Sonuçta da halk kölesi olduğu Tanrı kompleksi hiyerarşik düzeninin aynı zamanda muhafızı/askeri de oluyordu.

1. Dini Yargılama; Kafir: "Bu Yahudilerin peygamberi İsa'dır! Tanrı'ya küfretti! İsa kafir oldu ve ölümü hak etti!".

Kolektif Tanrı kompleksi hiyerarşik düzeninin hâkimleri ve temsilcileri olan Yahudi yöneticiler, din bilginleri ve Ferisiler her biri "pratik çıkar ve ihtirasları kutsal amaç haline dönüştürme sanatının ustaları" olarak halkı kontrol altına almak için onlarda İsa'ya karşı horgörü, nefret ve düşmanlık üzerine kurulu bir önyargı ve kesin inançlılık dünyası/öğretisi yarattılar. Körü körüne bir inanç ve sadakat yaratarak halkın güç ve enerjilerini istedikleri gibi kullanma imkânına kavuştular. Nefsini adamak, ortak inanç birliğine sığınmak, iktidar peşinde koşmak, bir bütün olarak birleşip bütünleşmek ve nefsinden ulusun varlığı ve çıkarı için feragat etmek ilkeleri üzerine kurdukları kolektif yapıyı aynı korku gerekçeleri için de korumaya çalıştılar. İyi bir dünya yaşadıklarını öğrettikleri halkın o dünyalarını korumaları için İsa'yı yok etmeleri gerekti. Onlara göre, İsa'nın vaat ettiği şeyler bu kurulu düzeni değiştirmeye değer şeyler değildi. Düzen kendi lehlerine işlediği sürece onda bir değişiklik yapmak boşunadır. Asıl olan istikrar ve denge içerisinde bunu sağlayan egemen güçlere sıkı sıkıya bağlanmaktır. Mevcut yaşam biçimi ve hayat standardı binlerce yıllık gelenek ve göreneklerin ürünü olarak en mükemmel yaşam formu olduğu için olağan olan durumu olağanüstü bir kişi tarafından olağanüstü bir belirsizliğe itmemek gerekir. Olağan olan olağanüstü olandan daha gerçektir. En kötü düzen düzensizlikten daha iyidir. Binlerce yılın kutsal yasaları ve kutsal yol göstericilerinin emrettiği gibi yaparak gelecek vaatleri yerine geçmişin görkemine ve gücüne sığınarak bugünü yaşamak gerekir. Geleneği yaşatmak için

geleceği öldürmek gerekir. Cennetin kapılarını açacak anahtarlar geleceğin boş vaatlerini sunan İsa'da değil geçmişin yasalarını buyuran din adamlarındadır. İsa, olsa olsa bu düzeni ve düzenliliği tehdit eden bir hain olabilir. Onlar çok iyi biliyorlardı ki toplumsal yargılama alanları olan halkın vicdanı ve kamuoyu mahkemesinde İsa "Hain" ilan edilmedikçe kendi dini yargılama mahkemesinde onu "Kâfir" olarak ölüme mahkûm edemezlerdi.

Onların inancına göre, İsa'nın sürüklediği belirsiz gelecekte korku ve kaos içinde yaşamaktansa mevcut düzene sarılmak ve değişim korkusunu kurulu düzeni muhafaza etmek bilinciyle aşmak gerekir. Değişim için tüm halkı ve gelecek nesilleri tehlikeye atmak yerine düzeni korumanın bedeli/maliyeti sadece bir kişiyi yok etmektir. Ayrıca güvenlik, huzur ve mutluluk içinde yaşanılan mevcut düzenin tüm bu nimetleri 'gerçeklerin insana kazandıracağı özgürlükten' ve 'özgürlüğün insana kazandıracağı gerçeklerden' daha gerçek ve daha faydalıdır. İsa'nın çağırdığı kişisel erdem yolunda yükselmek yerine ulusun içinde eriyip kendi kişiliğinden kurtulma arzusuna yönelmek esastır. Ulusumuza ve kendi nefsimize yönelik inanç zaafı ve güven kaybından doğan boşlukları kutsal amacımıza olan inançla birlikte bu boşluğu yaratan kişinin kanıyla doldurmak zorunludur. Kendi kişisel benlik ve irademizin eksiklik ve zaaflarını kutsal Yahudi ulusumuzun, dinimizin, ırkımızın ve inandığımız kutsal amaçlarımızın yüceliği, üstünlüğü ve mükemmelliğine olan inançla kapatmak gerekir. Kendimize inancımız az olabilir ama bu kolektif değerlerimize olan inancımız aşırı ve uzlaşmaz bir sertlik ve şiddette olmalıdır. Uğrunda canımızı vermeye hazır olmadığımız bir amacın, hayatımızı değerli kılması mümkün değildir. Hayatı değerli kılan şey onu bozmaya ve yok etmeye gelmiş olan kişinin yok edilmesi ve onun ölümünde kendi hayatımızı yaşamamızdır. Biz Yahudi olduğumuz için İsrailoğulları değiliz. Tam tersi İsrailoğulları olduğumuz için Yahudiyiz. Bizi bir araya getiren dini birlikten önce ulusal birliktir ki bunu korumak için de gerekirse ulusal birliği dini birlik iddiasıyla tehdit eden engelleri acımasızca yok etmek öncelikli hedeftir. Bizim ulusal kolektif bilincimiz, dini birlikten öncelikli ve onun önündedir. Ulusal birliğimiz o denli üstündür ki kendi ulusal Tanrımızı ve dinimizi yarattık. Bize tabi olan bir Tanrımız var ve bu tanrıyı ve dinimizi değiştirmek isteyenler kafir olmaktan daha öte vatan asisi ve ulus hainidir. Kendi günahkâr ruhumuz ve bedenimizi, bozulmuş ve kirlenmiş kişiliklerimizi bu kutsal ulusun ruhunda eritip herkes yekpare bir bütünlük içinde bu isyana direnmelidir" düşüncesiyle kesin inançlı ve uzlaşmaz bir halk yarattılar. Bu halkın en büyük korkusu da İsa'nın ağzından hiç düşürmediği "gerçek" ve "özgürlük" öğretileri idi.

İsa anlamıştı ki, kul/köle kompleksi içinde yaşamayı tabiat edinmiş bir yalan toplumunda en son söylenecek SÖZ "gerçek" ve "özgürlük" sözleridir. Çünkü Tanrı komplekslerinin kul/köle komplekslerinin ruhunda, bedeninde, aklında ve ahlakında ilk yok ettiği şey gerçeklerdir. Gerçekler yerine yalanlar üzerine inşa edilmiş bir toplulukta yeni bir şey söylemek imkânsızdır. Önyargı ve kesin inanç haline gelmiş bu yalanlar o topluluğu bir arada tutan kutsal metinlere dönüşmüş ve gerçeği söylemek ise bir nevi inkâr ve yalancılık olarak kabul edilmiştir. Herkesin yalanlarla yaşadığı bir toplumda yalancı olarak yaftalananlar sadece gerçeği söyleyenlerdir. Kul/köle kompleksi insanların aklını elinden aldığı yani onların ne yapıp edeceğini başka üstün akıllar belirlediği zaman hemen ahlakları da yok olmuş demektir. Çünkü insanı ahlaklı kılan tek şey kişisel sorumluluk bilincidir ve bu özgürlüklerle beraber yok olan şeylerdendir. İşte İsa anladı ki, insanların gerçekten veya onun doğurduğu özgürlüklerden korkmalarının nedeni gerçeğin ve özgürlüğün yaratacağı sorumluluk bilincidir. Kaçtıkları şey onlara artık kendi kaderlerine kendilerinin hükmetme iradesini gösterecek olan sorumluluk bilinci idi. Sorumluluk bilinci tercih yapmak demekti ve tercih yapmak da bedel ödeme sorumluluğu üstlenmek demektir. Binlerce yıldır bu sorumluluğu kolektif Tanrı komplekslerinin sırtına yükleyen kul/köle kompleksleri bundan kurtulmak için yaptıkları ilk tercih haklarında kendilerine gerçeği ve özgürlüğü veren İsa'yı öldürme kararı veriyorlardı. İsa, "gerçek insanı özgür kılar" diyerek onlara tercih özgürlüğü yarattı. Onlar da İsa'yı öldürmeyi tercih ettiler. Aslmda tercih ettikleri bireysel sorumluluk değil kolektif sorumluluk idi ve alışkın oldukları gibi kendi kişisel sorumluluklarının bedelini toplumun ve sosyal, siyasi ve dini yönetici elitin sırtına yüklediler. Duygularına akıl elbisesi giydirdiler, akıllarına da duygu maskeleri taktılar. Sonuçta ise akıllarını ahlaklarıyla, ahlaklarını da akıllarıyla yok ettiler.

Yahudi halkı, ölmekten ve öldürmekten daha çok özgür olmaktan korkmakta idiler. Çünkü özgürlük onların istediği homojen ve organizmacı kolektif eşitlik ve bütünlük esasına dayanan toplumsal yapıyı tehdit ediyor ve onların varlığını ve kişiliklerini içinde eritip gizledikleri yekpare toplumu çözüyordu. Özgürlük onların yeteneksizlik ve eksikliklerini ortaya çıkaracağı için bir kolektivite içinde erimeyi ve onunla kendilerini üstün ve yeterli görmeyi tercih etmişlerdir. Köle/kul kompleksi yetersiz kişiliğinden ve doğasındaki eksiklik ve zaaflarından kurtulmak isteyenlerin sığındığı bir kutsal liman gibidir. Ayrıca İsa'nın vaaz ettiği özgürlük doğal olarak evrensel bir eşitlik ve kardeşlik söylemini ve öğretisini getireceği için yerel kolektif birliği temsil eden Yahudilik tehdit altında kalmaktadır. Yerelliğin

en büyük korkusu evrenselliktir. Yerelliğin "bir yere ait olma" durumunun yarattığı sorumsuzluğun karşısında evrenselliğinin "her yere ait olma" sorumluluk bilinci vardır. Tehdit olarak görülen de budur zaten. Özgürlük, onların hayat konforunu ve yaşam istikrarını tehdit ediyordu. İsa'nın anladığı gibi, Yahudi halkı "özgürlüğün gerçek, gerçeğin özgürlük olduğu bir yerde yaşamak yerine köle olmanın eşitliği içinde kalarak özgürlükten kaçıp köleliğe sığındılar"; "özgürlüksüz eşitliğin, eşitliksiz özgürlükten daha konforlu bir hayat ve daha huzurlu/güvenli bir toplum düzeni sağladığını bilerek ve inanarak özgür olmaktan özgür olmak yani seçme/tercih yapmak özgürlüğünün ağır/korkunç yükünden kurtulma özgürlüğüne kavuşmak için" tıpkı atalarının Musa'ya yaptığı gibi gerçekler karşısında yalanlara sığındılar. Yalanlar onları mutlu kılıyordu. Onların istediği akıl ve vicdan özgürlüğü değil otoritelere körü körüne itaat etme/boyun eğme/kul olma eşitliği idi. Tekdüze bir toplum ve hayatı farklılıkların özgürlüğüne tercih ederlerdi. Onların kurulu düzene itiraz ve isyanları onun zulüm ve kötülüklerine karşı değil zulümde gösterdiği zayıflığına karşıdır. Onların şikâyetleri düzenin baskısına değil toplumu yekvücut haline getirecek bir biçime sokmamış olmasınadır. Onların itirazı zulme değil zulümde eşitlik yapılmamasınadır.

Oysa İsa'nın vaat ettiği gerçekler onlara acı bedeller ödetmek istiyordu. En büyük gerçek ise bedeli ödenmemiş hiçbir değere sahip olunamayacağı idi: "İşte, sizi koyunlar gibi kurtların arasına gönderiyorum. Yılan gibi zeki, güvercin gibi saf olun. İnsanlardan sakının. Çünkü sizi mahkemelere verecek, havralarında kamçılayacaklar. Kardeş kardeşi baba çocuğunu ölüme teslim edecek. Çocuklar ana babaya başkaldırıp onları öldürtecek. Yeryüzüne barış getirmeye geldiğimi sanmayın! Barış değil kılıç getirmeye geldim. Çünkü ben babayla oğulun, anneyle kızın, gelinle kaynananın arasına ayrılık sokmaya geldim. İnsanın düşmanı kendi ev halkı olacak"; "Benim gerçek anam ve kardeşlerim kimdir? İşte benim anam ve kardeşlerim bu havarilerimdir". Yeryüzü egemenliğindeki kolektif Tanrı komplekslerini yenmeden özgür olmanın mümkün olmadığını bilen İsa, bu sözleriyle kolektif Tanrı komplekslerinin kaynağı olan ailevi, kabilesel, ırksal, ulusal ve dinsel tüm organizmacı bütünlüklere meydan okuyordu. Yahudi halkı bu bedelleri ödemek sorumluluğunu üstlenmektense sorumluluğu egemen efendilere terk etmenin huzur ve mutluluğunu sürmek istiyor ve sorumluluktan kaçıyorlardı: "Onlar kadınlar gibi süslenmek istiyorlar ama onlar gibi çocuk yükü istemiyorlardı. Onlar kahramanlar gibi efsane olmak istiyorlar ama savaşa gitmek istemiyorlardı. Onlar her türlü meyve-sebze ve yemişlerden yemek istiyorlardı ama toprağı ekip biçmek istemiyorlardı. Onlar özgür

olmak istiyorlar ama sorumluluk üstlenmek istemiyorlardı". Bu yüzden hep beraber "çarmıha ger onu!" diyerek sorumluluktan kaçıp kendilerini tüm suçlardan azade kılıp ihanete ortak olarak günah çıkarıyorlardı. Tevrat'taki tüm hikâyelerinin ortak noktası bu değil miydi: "Karar kiminse sorumluluk da onundur"; "Sorumluluk kiminse bedel ödemek de onundur".

İsa, anlamıştı ki, aşırı bir birlik ve beraberlik miti ve yok olma korkusuyla bütünleşmiş bir kolektivite ve cemaat olan Yahudi toplumuna "gerçek ve özgürlük" üzerinden bir öğreti sunmak oldukça zordu. Tıpkı Musa gibi. Yahudi halkı ne büyük zorluklarla ve bedellerle sağlanan kurulu düzeni gelecek vaatlere kurban etmek istemiyordu. Kendini bağlayabileceği ve içinde kişiliğini eriteceği bir kolektif topluluk/cemaat varken evrensel bir toplumun özgür kişisi olmak sorumluluğuna katlanmak istemiyorlardı. Onlar için sorumluluk duygusu suçluluk duygusundan daha ağırdı. Tanrı komplekslerinin organizmacı hiyerarşik yapısı gereği yukarıdan gelen emirlere sorgusuz sualsiz itaat etmeye alışmış olan Yahudi halkı için gerçek ve özgürlük demek kendi kararlarını kendilerinin vereceği kaotik ve kargaşa içinde bir düzensizlik demekti. Yahudi yönetici ve din adamları hiyerarşisi halk adına bütün sorumlulukları yüklendiği ve kararları kendileri verdiği sürece halkın İsa'nın yanında yer alması için bir sebep yok demektir. Yahudi halkı kendilerine bu doğalarını hatırlattığı için İsa'yı yok etmek istediler ve kendilerinden kaçmak için onu mümkün olan en uzak mesafeye/ölüme sürgün ettiler. Onların birlik ihtirasını ve beraberlik fetişizmini söndürecek tek şey İsa'nın kanıydı. Yahudi halkı, halk olmalarını tehdit eden özgürlüğe karşı kurtuluşu kendilerini köle/kul kompleksine layık gören kolektif Tanrı komplekslerinin kutsal birliği içinde kaybetmekte buldu. Kutsal birliğin varlığının tehdit altında bulunduğu ve halkın birlik için fedakârlık yapması gerektiği bu sorunda herkes kişiliğini bedeninden ayırarak bir bütün olmuş ve bir masumu cinnet içinde öldürmeyi bile göze almıştır.

Ferisiler, İsa'nın gerçekleri ile kendi gerçekleri arasına perde çekerek kendi öğretilerinin tek, mutlak ve son gerçek olduğunu ve bunun dışında bir gerçeğin asla olamayacağını kesin bir inanç ve telkin ile yayarak gerçeği en açık şekilde gördüğü halde körü körüne bir kesin inançlılık içinde reddeden insanlar yarattılar. Onlar, insanlara duyguların ve aklın bulgularına dayanarak inanmanın ve hareket etmenin ihanet ve kafirlik olduğunu anlatarak imanın aslında diğer/öteki/karşıt gerçeklere inanmamaktan kaynaklandığını aşıladılar. Bir inancı kesin inanca dönüştürmek için ne kadar inançsızlık (öteki gerçeklere ve inançlara) gerektiğini bilerek körü körüne inançları pek çok sayıda gerçeğe inançsızlıkla ayakta tuttular. Diğer gerçek-

lere ve inançlara gözlerini kapayıp kulaklarını tıkamak gerektiğini emredip aslında onların var olmadığını ispata yöneldiler, doğaya, gerçeğe, hayata ve akla karşı bir hayali gerçeklik yarattılar ve buna da herkesi inandırdılar. Hem de kesin bir inançla. Ferisiler ve Yahudi yöneticiler çok iyi biliyorlardı ki, bir dinin veya öğretinin gücü ve etkisi onun anlamından değil kesinliğinden ileri gelmektedir. Ne kadar derin ve yüksek olursa olsun hiçbir öğreti bir ve tek gerçeğin mutlak ifadesi (Tanrı kompleksi) olarak tanıtılmadıkça etkili olamaz. Tek ve ebedi gerçek olarak kabul edildikleri sürece ilkel efsaneler, uydurma saçmalıklar veya yüce gerçekler, insanları nefsinden fedakârlığı göze aldırtmakta aynı derecede etkilidirler. Bu yüzden Ferisilerin öğretileri İsa'nın da sürekli eleştirdiği gibi anlaşılmaz/müphem ama inanılırdır. İnsanlar sadece anlamadıkları şeylerden kesinlikle emin olurlar. Anlaşılır bir öğreti inanılırlıktan doğal olarak da güçten yoksun olur. İnsanlar bir şeyi anladıkları zaman o şey kendi içlerinden doğmuş gibi geldiği için o şeye kesinlik atfetmezler. İnsanlar bir şeyi anladıkları zaman, o şeyin doğruluğu ve kesinliği onların gözlerinden düşer. Bir şey ne kadar müphem olursa o kadar büyülü ve etkili olur. Eğer bir öğreti akla hitap etmiyorsa, o zaman belirsiz olmak zorundadır. Eğer hem akla hitap etmiyor hem de belirsiz değilse, o zaman gerçekliği ispat edilemez cinsten olmalıdır. Onların öğretilerinin yanlışlığını ispat etmek için yedi kat göğe yükselen İsa bile gösterdiği tüm gerçekler hatta gerçeküstülüklerle bile bunu başaramamıştır.

Ferisiler gibi bilgiye dayalı Tanrı kompleksi içinde bir mutlak gerçeğe sahip olmak, ezeli ve ebedi sonsuzluğa kadar her şeyi bilmek demektir. Onlarda akla gelecek tüm sorunların cevabı, tüm sorunların çözümü hazırdır ve bütün kararlar önceden verilmiştir ve bütün ihtimaller önceden görülmüştür. Kesin inançlılık içindeki bu Tanrı kompleksi kişilik asla şaşırmaz ve tereddüt etmez. Onun şaşmaz öğretisi her iki dünyanın da bütün sorunlarının çözüm yollarını bilir ve yanılmaz bir şekilde gösterir. Onlar kendileri gibi Tanrı kompleksi öğretileri aracılığıyla her duruma uymakta en doğru yolu bulmak, mevcut olaylar arasındaki iç bağlantıları anlamak, olayların izleyeceği yolu önceden görmek ve hatta gelecekte de hangi yönde gelişmek zorunda olduğunu öngörmek gücü ve yeteneğine sahiptirler. İsa ile Ferisiler ve Yahudi din bilginleri arasındaki en asli fark da işte bu insanları özgür kılan gerçekliğin inkişafı ile insanları köle/kul haline dönüştüren müphemliğin iktidarı arasındaki fark gibidir: "İsa konuşmasını bitirince, halk O'nun öğretişine şaşıp kaldı. Çünkü onlara kendi din bilginleri gibi değil, yetkili biri gibi ders veriyordu" (Matta, 7: 29).

Ferisiler binlerce yılın tecrübe birikimi, gücü ve yeteneği ile Yahudi halkını bir ve bütün kılarak her bir kişiyi kişisel özelliklerinden ve bağımsızlı-

ğından ayırıp kişisel iradesi, aklı, ahlakı ve kararı olmayan anonim bir kişilik haline getirmişler ve kapalı, katı ve fedakâr bir kesin inançlılar grubu ile istedikleri kalıba ve amaca uydurabilecekleri homojen bir insan kitlesi yaratmışlardır. Bu kitlenin İsa ve öğretilerinden etkilenmemesi ve sorunu bir iç denge (vicdan, ahlak) meselesi haline dönüştürmemeleri için onların kalbindeki ihtirası alevlendirmiş ve alevi de sürekli körüklemişlerdir. Çünkü kul/köle kompleksini tabiat haline dönüştürmüş olan Yahudi halkının doğasında yetersizlik ve güvensizlik hissi hâkimdir. Hiç kimse tek başına yeterlilik ve güvenlik yaratamayacağı için mutlaka bir cemaate sığınmak zorundadır. Böylece kendi amacının kutsallığını cemaatin kutsallığıyla örtüştürür ve kendi değerini cemaate ispat etmek için canını dahi feda edebilir. Onun bu güven duygusu kutsal amacından veya onun üstünlüğünden çok onun ona bağlanışındaki ihtirasın gücünden kaynaklanır. Halk bir prensip insanı olmadıkları için bir amaca yönelmesi, amacın doğruluğu ve kutsallığı nedeniyle değil bir şeye sığınmak ve tutunmak için duyduğu şiddetli ihtiyaç ve ihtiras nedeniyledir. Halkın böyle bir ihtirasla bir şeye bağlanma arzusu ve ihtiyacı (kul kompleksi) sarıldığı her türlü amacı bir kutsal amaç haline dönüştürür. Ve halk bir şeyi kutsal amaç haline dönüştürmüşse kendini her türlü diyaloga, uzlaşmaya, gerçeğe ve eleştiriye kapatır ve bu yönde davranan İsa gibi kişileri de en acımasız şekilde cezalandırmaktan çekinmez. Halkın önyargıları son yargılarıdır. Bu yüzden Ferisiler sık sık İsa'nın toplumda açtığı yaraların kabuk bağlamaması için sürekli onları Tevrat'tan örnekler vererek yeniden kavlatmışlar ve düşmanlığı ve ihtirası sürekli diri tutmuşlardır. Ondan uzaklaşmaya neden olacak eylem ve söylemlerle de onu tecride mahkûm etmişler ve toplumsal bir nefret objesine dönüştürmüşlerdir.

Ferisiler çok iyi biliyorlardı ki, bir toplumu bir arada tutmanın ve kolayca yönetmenin en geniş kapsamlı birleştirici unsuru nefrettir. Nefret bir insanı kendi kendinden koparıp ayırır ve ona dertlerini ve geleceğini unutturarak onu topluma zarar verecek kıskançlık ve başıboşluktan/yalnızlıktan/özgürlükten kurtarır. O kişinin en büyük arzusu, kendi benzerleriyle kaynaşıp aşırı ve ateşli bir kitle haline gelmektir. Bu yüzden hiç bir cemaat insanları bir araya getiren bir şeye/ötekine karşı nefret olmaksızın var olamaz. Çünkü insanlar bir şeyi sevdiklerinde o şeyi kendisiyle birlikte sevenleri sevmezler ama bir şeyden nefret ettiklerinde o şeyden kendileri gibi nefret edenlerle bir araya gelmek isterler. İnsanlar, kendi yetersizliklerini, değersizliklerini, suçluluklarını ve eksikliklerini bastırmak için aynı şeyi yapan kendisi gibileri bulur. Kendini aşağı görme duygusu, ötekilerden nefret etme kalıbına girer ve bunu maskelemek için çok kesin ve ısrarcı bir

çaba sarf edilir. İnsandaki aşağılık duygusu, düşünülebilecek en haksız ve en caniyane hırsları ve davranışları yaratır. Çünkü insan kendini suçlu bulan ve kusurlu olduğuna kendini ikna eden gerçeğe (İsa) karşı öldürücü bir nefret duyar. Daha büyük ve güçlü bir zulüm odağına (Roma) olan nefreti daha küçük ve zayıf bir nefret odağına (İsa) yansıtma da bu nedenle aşırı şiddetli ve öldürücü bir tepki doğurur. Bu yüzden kolektif Tanrı komplekslerini ve cemaatleri yaratan dostlar değil düşmanlardır. İdeal Tanrının tek olması gibi ideal düşmanın da tek olması gerekir ki toplumun tüm nefreti ortak bir yöne yoğunlaşabilsin. Ve ideal düşmanın da tıpkı Tanrı gibi her şeye kadir ve her yerde hazır ve nazır bir güç ve değerde olması gerekir.

Yahudi yöneticiler, din bilginleri ve Ferisiler gibi İsa karşısında ezilmiş ve hayal kırıklığına uğramış kişilerin aklından geçen düşünce korku olduğu için hepsi bir araya gelmiş ve korkunun kaynağı olan öğretilerine güvensizliği İsa'ya güvensizlik duymak ve şüphe etmek yönünde kullanmışlardır. Kendi kusur ve zaaflarını bilen bu liderler aynı şeyi İsa'da da arayarak onun kusurları ile kendilerinkileri kapatmak istemişlerdir. İsa karşısmda kendilerini aşağı gören bu kişiler İsa'da da kusur bulmak için dikkat kesilmekle yetinmemiş O'na ve tüm halka tuzaklar kurarak kusur icat etmeye yönelmişlerdir. Böylece kendilerinde bulunup da örtmek istedikleri kusurları İsa'da bulup çıkartmaya çalıştılar. Şüphenin dili ve kılıcı sürekli bilenerek her türlü toplumsal bozukluğu, hain, kâfir, asi, düşman olarak yaftaladıkları "BU YAHUDİLERİN KRALI NASIRALI İSA'DIR" ve her türlü kötülük de İsa'dandır diyerek tüm şüpheleri onun boynuna astılar. Onun tepesinden şüphe kılıcını eksik etmediler. Bu yüzden tüm Yahudi toplumu herkesin birbirinden korktuğu ve birbirinin ayıbını aradığı bir şüphe ve tecessüs (casusluk) cemaatine dönüştü ve insanların birbirini takip ve kontrol etmesi, sırlarını araştırması, birbirlerine şüphe ile bakma ve kendine şüpheyle bakıldığını hissetme gibi gergin bir havaya mahkûm oldu. Tüm toplum birbirinden şüphe duyduğu için yöneticilere olan itaat bağı güçlenmiş, yöneticiler herkesi birbirine düşman ama kendilerine dost haline sokmuş, karşılıklı şüphelerin yarattığı korku cemaati çelik gibi güçlü bağlarla birbirine bağlamış ve ihanet ve zayıflık olarak gördükleri İsa'ya inanma şüphesini ortaklaşa aşmayı başarmışlardır. Yahudi yöneticiler ve din adamları tarafından "Yoksa sen de mi, o da mı, onlar da mı, siz de mi İsa'ya iman ettiniz?" gibi suçlayıcı yargılamalar ve sürekli şüpheyle kontrol edildiklerini hisseden Yahudi halkı bu itham ve şüpheden arınmak ve kontrolden kurtulmak için kendilerinden beklenen egemenlere ve düzene itaat davranışlarından ve sadakat ispatlamalarından çok daha abartılı ve fanatik bir şekilde İsa'ya saldırma gereği duymuşlardır. Şüphe ve zan al-

tında kalmaktansa İsa'ya açıkça küfretmek, tükürmek, aşağılamak, çarmıha gerilmesi için bağırmak daha kolaydı. Öyle ki İsa'ya inanma şüphesinden kendini kurtarmak isteyenler arasında, onu yöneticilere para karşılığı ispiyonlayan Yahuda da, O'nu "çarmıha gerileceği o son gece horoz ötmeden üç kez inkâr eden Petrus" da O'nun bizzat kendisinin seçtiği en saygın on iki havarisinden ikisi idi. Dostların şüphelerini giderme yolu buysa düşmanlarınkinin ne olacağı da önceden belliydi. Tüm Yahudi halkının İsa hakkında ortak şüphesinin giderilmesinin tek yolu onu test etmekti yani şüpheyi değil şüphe kaynağını yok etmek/öldürmekti.

2. Siyasi Yargılama; Asi: "BU YAHUDİLERİN KRALI NASIRALI İSA'DIR".

İsa'nın din adamları nezdinde bu denli büyük bir şüphe ve tehdit kaynağı olarak algılanmasının en önemli nedeni onların iktidarından ziyade iktidarının meşruiyetini yok sayması idi. Onlar "Musa'nın kürsüsünde oturmalarına" rağmen kendi çıkarları için Musa'nın adını ve kürsüsünü kullanıyorlardı. Bu nedenle İsa'yı sadece "kâfir" olarak lanetlemediler, aynı zamanda "asi" olarak da suçladılar. Birisi dini meşruiyeti diğeri ise siyasi meşruiyeti tehdit etmekteydi. Doğal olarak da iki iktidarın ortak korkusu aynı idi: Kaos. Dini ve siyasi iktidarların tarihsel olarak kullandığı en önemli ve en güçlü meşruiyet unsuru kaos korkusudur. Kaos, iktidarın kendini meşrulaştırdığı birlik ve beraberlik zorunluluğu söyleminin tam da zıddını ifade eden bölünme, parçalanma, uyumsuzluk ve ayrımcılıktır. Kaos, iktidarın kendi varlığını zorunlu kılan ötekidir. İşte iktidarın korkuyu bir meşruiyet aracı olarak kullanmasının nedeni de budur: Öteki. Bu örnekte de olduğu gibi her iki iktidarın da ortak ötekisi İsa'dır. Ötekileştirme, siyasal iktidarı var ve meşru kılan birlik, bütünlük ve uyumun bozulmasını tehdit eden tüm unsurlara karşı doğan korkunun toplumdan ve siyasadan sökülüp atılması gerekliliğinden kaynaklanmaktadır. Bu gereklilik yoluyla iktidar toplumu bölücü ve bozguncu "ihanetlerden"/ötekilerden/kâfirlerden/asilerden koruyan bir misyona bürünür. Son tahlilde birlik, bütünlük ve uyumun koruyucusu iktidar ile toplumun ortak düşmanları olan kâfirler, hainler, asiler bu düzenin dışına atılır. Egemen iktidar sahipleri ise toplumu bu korkulardan koruyan bir 'kale'ye dönüşür. İktidar, kendi var oluşunu ötekine olan korku üzerine inşa eder. Ötekinin sağladığı korku ortamı ile toplum kendi üzerindeki kısıtlayıcı ve düzenleyici dini ve siyasi iktidar uygulamalarına rıza gösterir. Çünkü fırsat verildiğinde korkulan öteki/İsa/Kral çok daha beter bir tahakküm kuracak ve hayatı ve "atalarının törelerini" yok edecektir. Böylece iktidarın baskı, otorite ve şiddeti de meşrulaştırılmış olacak, İsa hakkında verilen karar itirazsız onanacaktır.

Halk ise, öteki elinden ölümü/belirsizliği/öngörülemezliği görerek statüko elinde öngörülebilir köleliğe razı olacaktır. Bu yüzden dini ve siyasi kurumlar, korku üretme ve yönetme merkezine dönüşür. Bu korku merkezleri, öteki ilan ettiği korku unsurunu/İsa'yı veya öğretisini damgalama işlevi görür ve hayatın korku ile tahrip edilmesine yol açar. Bu korku ağı içinde iktidar, "Dikenli Tel" ve "Vücut Avcılığı" yapar. Dikenli tel, fiziksel kuşatmanın ve cezalandırmanın hem bir parçası, hem de simgesi bir çitlemedir. Dikenli tel, mekânı ve insanı kontrol etmek içindir. Korku faktörleri sadece onların yok edilmesi gerektiğini değil tecrit edilmesi gerektiğini de öğretir. Bu açıdan bakılınca dikenli tel düzeni karşılıklı tecrit sistemidir. Tecridin meşrulaştırılması için ise iktidar sahipleri, dini misyon, ahlaki arınma, ulusal onur, birlik ve beraberlik gibi söylemler üretir. Vücut avcılığı ise iktidara yönelik tehdit ve tehlikelere karşı sürek avcılığı misyonu yüklemektedir. Avlanan sadece korkulan şeyin fiziksel varlığı değil aynı zamanda onun ürettiği akıl, düşünce, biçim, sembol, öğreti gibi tüm görünürlülük ve yaşanabilirlilik göstergeleridir. İsa'nın yargılanmasında da görüleceği üzere dini ve siyasi iktidar kurumları, topluma sunduğu ahlaki değerler dünyası içinde tek tek insanları tanımlamış, çerçevelemiş ve kuşatmıştır. Toplum ise kendisine sunulan bu ahlaki değer dünyasını tehdit eden unsurlara karşı bir nevi sürekli teyakkuzu ifade eden "ahlaki panik" içinde yaşamaya mahkûm olmuştur. Ahlaki panik düzeni; bir davranış, düşünce veya grubu hedef alarak kaygıyı tetiklemekte; kurulu bir değer sisteminin tehdit altında olduğu korkusunu yaymakta; korku ve kaygı unsurları ve nesneleri "halkın şeytanları" olarak tanımlanmakta; bu şeytani unsurlara karşı geniş ve ortak bir toplumsal tepki birliği yaratılmakta; korkunun tehdit düzeyi, şiddeti ve büyüklüğü abartılmaktadır. Bu korku düzeninin asli amacı ise değer verilen yaşam tarzının, İsa örneğinde ise "atalar dininin" tehlikede olduğu korkusu oluşturmaktır. Hem dini hem de siyasi otoritenin İsa'nın şahsında ürettiği kolektif korkular, cezalandırılması gereken bir suçlunun/günah keçisinin/ötekinin/yabancının/kâfirin/asinin belirlenmesi ve yok edilmesiyle giderilir. İsa'nın hem öğrencilerinden hem halkından hem dini otoritelerden hem de siyasi iktidar sahiplerinden gördüğü "karşı/asi olma" suçlamasının kökeni de bu kolektif korku histerisindeki birlik ve beraberlik mitidir.

İsa, bir dizi ihanet zincirinden sonra dini yargılama mahkemesinin önünde "Tanrı'ya küfretti!" suçlaması ile ölüme mahkûm edilir. Fakat ihanetlerinin derecesini ve konumunu çok iyi bildikleri; ihanetlerinin bedelini tek başlarına ödemek erdemine ve cesaretine sahip olmadıkları; vaat edilen cezalandırmadan korktukları; ihanetlerine siyasi ve hukuki bir meşruiyet

kılıfı aradıkları; kendi vicdanlarını halkın nezdinde temizleme ikiyüzlülüğü içinde oldukları için "İsa'yı ölüm cezasına çarptırmak konusunda anlaştılar" ama bunu kendilerinin yapması konusunda anlaşamadılar. Tek başına asa yeterli olmadığı için yanına mutlaka kılıç da lazımdı. Dini yargının "kâfir" iddiasının "asilik" ile tamamlanması gerekirdi. Dini öteki olmanın yanına siyasi olarak da yabancı olmak yaftası şarttı. Bu yüzden dini otoritelerini ve kararlarını siyasi otoritenin gücü ve kararı ile meşrulaştırmak istiyorlardı. Zaten bir işte veya bir elde hem asa hem de kılıç olduğunda mutlak iktidarın mutlak iradesi tecelli edip Tanrı kompleksi dört başı mamur bir hale gelecektir. Bu yüzden de "İsa'yı bağladılar ve götürüp Vali Pilatus'a teslim ettiler":

> "İsa valinin önüne çıkarıldı. Vali O'na, 'Sen Yahudilerin Kralı mısın?' diye sordu. İsa, 'Söylediğin gibidir' dedi. Başkâhinlerle ihtiyarlar O'nu suçlayınca hiç karşılık vermedi. Pilatus O'na, 'Senin aleyhinde yaptıkları bunca tanıklığı duymuyor musun?' dedi. İsa bir tek konuda bile ona cevap vermedi. Vali buna çok şaştı. Her Fısıh bayramında vali, halkın istediği bir tutukluyu salıvermeyi adet edinmişti. O günlerde Barabba adında ünlü bir tutuklu vardı. İsa'yı kıskançlıktan ötürü kendisine teslim ettiklerini biliyordu. Başkâhinler ve ihtiyarlar, Barabba'ın salıverilmesini ve İsa'nın öldürülmesini istesinler diye halkı kışkırttılar. Vali halk bir araya toplandığında onlara şunu sordu: 'Sizin için ikisinden hangisini salıvereyim istersiniz?'. Halk, 'Barabba'ı' dediler. Pilatus, 'Öyleyse Mesih denen İsa'yı ne yapayım?' dedi. Hep bir ağızdan, 'Çarmıha gerilsin!' dediler. Pilatus, 'O ne kötülük yaptı ki?' diye sordu. Onlar ise daha yüksek sesle, 'Çarmıha gerilsin!' diye bağrışıp durdular. Pilatus, elinden bir şey gelmediğini, tersine, bir kargaşalığın başladığını görünce su aldı, kalabalığın önünde ellerini yıkayıp şöyle dedi: 'Bu adamın kanından ben sorumlu değilim. Bu işe siz bakın!'. Bütün halk şu karşılığı verdi: 'O'nun kanının sorumluluğu bizim ve çocuklarımızın üzerinde olsun!'. Bunun üzerine Pilatus onlar için Barabba'ı salıverdi. İsa'yı ise kamçılattıktan sonra çarmıha gerilmek üzere askerlere teslim etti" (Matta, 27: 11-66; Markos, 15: 2-47; Luka, 23: 3-56; Yuhanna, 19: 2-42).

Bir kamusal kitle cinneti içindeki Yahudi halkı hayatını kutsal saydığı bir amaç için feda etmeye hazır olan İsa'ya karşı kalabalıkların/Biz gücü ve örtüsü altına sığınmış birer belirsiz kişilik olarak hareket etmekteydi. Her biri kendi benliğini kolektif bizlik içinde eritmişti. Yahudi halkı, İsa'nın getirdiği gerçek ve müjde ile geleceği tüm Tanrı komplekslerinden azade bir şekilde yeniden inşa etmek yerine bizzat gerçek ve gelecekten korkan kişiler olarak aşırı muhafazakâr bir tutum takınıp Tanrı ve kul kompleksle-

rine dayalı siyasal, dini, sosyal ve ekonomik kölelik düzeninin değişmeden kalmasını tercih ettiler. Efendiler ve kölelerin, zenginler ve fakirlerin, Tanrı kompleksi sahipleri ve kul kompleksi sahiplerinin yollarının bu noktada kesişmesi onlarm geleceğe ilişkin ortak korkularından kaynaklandı. En iyi düzen mevcut düzendir statükoculuğunda birleşen tüm bu aktörler statülerini tehdit eden ortak düşman İsa'yı hep birlikte "çarmıha gerdiler".

İsa, onları dostlukta, merhamette, barışta ve özgürlükte değil ama düşmanlıkta, terörde, savaşta ve kölelikte bir araya getirdi. Çarmıha gerilen şey aslında gerçek ve müjdenin vaat ettiği özgür gelecek ve değişim korkuları idi. Her zamanki kutsal yasa gereği değişmemenin direnci değişimin umudunu boğmuş, "bir halk kendini değiştirmedikçe de Tanrı RAB onları değiştirmek istememiştir". Tanrının Yahudi ataları İbrahim ve Musa'ya verdiği söz üzere ve kutsal yasası gereği o hiçbir halkı zorla değiştirmeyecek ama onlara fırsat verecekti. Bu yüzden İsa, asla tehditkar ve tedhişkâr olarak değil tam tersi uyarıcı ve müjdeci olarak konuşuyordu. Çünkü O, bir değişim fırsatı olarak halkına merhamet üzere dersler veriyordu. Kutsal yasa gereği kendini değiştirmek istemeyen bir halkı zorla değiştirmek istemediği ve başkalarmı kendine inandırmak zorunda görmediği için de çok özgür ve hesapsızca konuşuyordu. Sonuçta ise Tanrı komplekslerinin ve kul komplekslerinin ittifakı ve ortak direnişi ile İsa, Tanrı RAB'bin kutsal halkını bir değişim fırsatı olarak sunduğu müjde olarak "çarmıhta asılı" durmaktaydı.

Halk yeni ve özgür bir ideal uğruna ölmektense eski ve köleci bir gerçek için bir kişiyi öldürmeyi tercih ederek kul komplekslerinin gereği olarak efendilerinin gözünde saygınlık aramışlar ve yeryüzü egemenliğinin geçici değerlerini gökyüzü egemenliğinin mutlak ve sonsuz vaatlerine tercih etmişlerdi. İsa'nın çağırdığı Tanrı komplekslerinden arınmış tek başına özgür bir birey olmak korkusu yerine kolektif bir topluluğun üyesi olmak arzusu ve aidiyet duygusunu seçen Yahudi halkı kendilerini kutsal ve şanlı bir geçmişe ve vaat edilen şanlı bir geleceğe sahip büyük bir ırkın üyesi olarak görmeyi kabul ederek tercihini düzenin devamından yana yapmıştır. Mevcut dünyanın gerçekleri "öteki dünyanın" vaatlerinden daha değerli kabul edilerek öteki dünyayı temsil eden ötekinin/İsa'nın çarmıha gerilmesini istediler. Kolektif bilinç gereği mevcudun saygınlığı, tarihselliği ve birlik ve beraberlik miti bağlamında önemi vurgulanarak muhtemel geleceğin müjdesi itibarsızlaştırılıp müphemleştirilerek lanetlenmiştir. Kutsal geçmiş karşısmda lanetli gelecek İsa'nın bedeniyle birlikte yok edilmiştir. "Atalar dini", "kadim ve kutsal gelenek", "kutsal ve üstün halk", "Musa'nın kutsal yasaları" ile onları temsil eden dinsel kolektif Tanrı komplekslerinin bir

arada tuttuğu halkın muhafazakâr öğretisi, İsa'nın değişimi ve özgürlüğü müjdeleyen öğretisine üstün tutulmuş ve Ferisilerin oluşturduğu müphem dil ile de dine karşı bir dinsel savaşa dönüştürülerek mücadelenin kutsallığı ve meşruluğu sağlanmıştır. Eğer hep birlikte ihanet edilirse suçlu da olmayacaktır. Bu yüzden sürekli ihanetin dili olan ikircikli ve dilemmalı bir dil inşa edilmiştir.

Ferisiler, önceki atalarının tecrübelerinden ve Levililer, Belam, Samiri ve Karun örneklerinden dolayı çok iyi bilmekteydiler ki halklarının inanacağı öğretinin etkili olabilmesi için, anlaşılmaz/müphem fakat inanılır olması gerekirdi. Ferisiler, halk eğer güdülecekse onların sadece anlamadıkları şeylerden kesinlikle emin olduklarını, anlaşılır bir öğretinin güçten ve haklılıktan yoksun olduğunu ve gerçeği ve İsa'yı inkâr edebilmeleri için dilin mutlaka kutsallığa bulandırılması gerektiğini çok iyi biliyorlardı. Ferisiler, din bilginleri ve Yahudi yöneticiler yine çok iyi biliyorlardı ki, İsa'nın öğretisini itibarsızlaştırarak küçük düşürüp/gözden düşürüp halkın bunlara yönelik inanç ve umut bağlarını koparırlarsa; atalar dini ve geleneği ile kutsal bir geçmiş ve şanlı bir gelecek inancı yaratıp bunun gerçekleşmesini de mevcut düzenin devamının zorunluluğuna ve istikrarına bağlayarak fanatik bir kesin inançlılık ve sorgulanamaz bir kanaat tahakkümü yaratırlarsa; bu düzenin ve tahakkümün sürekliliği için önündeki engellerin yani İsa'nın temizlenmesi gerektiğine inandırırlarsa; öteki öğreti ve onu temsil eden İsa'nın kafir, hain ve asi olarak aşırılığı, kaosu ve radikalliği getireceğine inandırırlarsa ancak o zaman halkın desteğini alıp düşmanı yok edebilirlerdi. Suç ortağı olmadan ihanetin anlamı ve değeri olmazdı, uğruna ölecek askerleri olmadan komutanlar savaşamazdı.

İsa, arındırılmaya geldiği halk tarafından kirletildi; "temizlemeye" geldiği toplum tarafından temizlendi. Çünkü O'nun hakkında verilen dini yargı kararı "ataların törelerini" ve onun üzerine saltanat kuran egemenlerin düzenlerini yıkmaktı. İsa'nm suçu gerçekten de "Tanrı'ya küfretmekti!" ama yeryüzünde Tanrı gibi insanların kaderleri üzerinde iktidarlarını sürdürmek isteyen muktedirlerin yeryüzü Tanrılarına veya "Tanrı gibi" hüküm süren Tanrı komplekslerine. Bu yüzden yargılandı ve toplumu kirlettiği için ölüme mahkûm edildi. İsa, tüm peygamberler gibi "ne olmadığını anlatmaktan ne olduğunu anlatmaya bile fırsat bulamadan" yargılandı. İnsanlarm itham ve iftiraları karşısında hayatı boyunca hep ne olmadığını anlatmak zorunda kalmanın acziyetini yaşadı. Pilatus'un huzuruna çıktığında ise ne olduğunu anlatmaya değil isteği mecali bile kalmamıştı. Tüm peygamberler gibi O'nu da ithamlar ve iftiralar tüketmişti. O artık "SÖZ"ün bittiği yere gelmişti.

İsa, hem dini mahkeme hem de siyasi mahkeme tarafından yargılandı. İsa, bu iki mahkemenin meşruiyetini tanımadığı için "aleyhinde yaptıkları bunca tanıklığın" ve iddiaların hiçbirine cevap vermedi. O'da onları susarak yargılıyordu. Susmak bir zorunluluktan öte bir tercih olarak meydan okumaktı. İsa, onların kendisini yargılama hak ve yetkisini tanımamakla birlikte bundan daha güçlü olarak kendisinin bir suçlu hatta zanni olmasını dahi kabul etmiyor ve halkının buna inanma ihtimali içinde olmasına bile tahammül edemiyordu. Yargılanmayı kabul etmek mahkemenin ve Tanrı kompleksi içindeki yargılayıcıların meşruiyetini tanımakla birlikte kendisinin de suçlu olma ihtimalini kabul etmekti. O'nun için bu ihtimal bile Tanrı RAB'be ihanet demekti. O, Tanrı RAB'den başka hiçbir yargılayıcının olmadığı "Göklerin Krallığının" vatandaşıydı. Bu nedenle O'nun için savunma yapmak bile "yargılayanlar yargılanacaktır" ilkesine aykırı bir duruştu. Bu yüzden İsa birer kez olmak üzere her iki mahkemede de sadece "söylediğin gibidir" cevabını verdi. İsa'nın tüm söyledikleri iki kez kullandığı bu tasdik cümlesinden ibaretti. Bu tasdik cümlesi bile İsa'nın misyonunun itirafından ve meydan okumasından başka bir şey değildi. Dini mahkeme kendi dini otoritesini tehdit ettiği gerekçesi ile O'na "Tanrı'nın Oğlu Mesih sen misin?" diye sorarken siyasi otorite de yine aynı korku içinde kendi iktidarının meşruiyetini ve temellerini sarsacak iddiayı dile getirerek O'na "Sen Yahudilerin Kralı mısın?" diye soruyordu. Gerçekten de İsa'nın suçu onların "söyledikleri gibiydi". O, Göklerin Egemenliğini sağlamak için yeryüzünün bozulmuş Şeytani/dini egemenlerine karşı "kâfir olma" suçunu işleyen "Tanrı'nın Oğlu Mesih'di" ve O, Tanrının Krallığını "adalet, merhamet ve sadakat" ile yeryüzü kralları olan Tanrı komplekslerinin "zulüm, terör ve ihanet" üzerine bina ettikleri kötülük egemenliklerine karşı inşa etmek için "asi/şaki olma" suçunu işleyen "Yahudilerin Kralı idi".

İsa'nın suçu sabitti. Suçu o kadar sabitti ki, insanlar arasında her türlü suç ve kötülük ile nam salmış "Barabba adında ünlü bir tutukludan" daha az affa layıktı. Histeri içindeki halkın gözünde ne "Fısıh bayramının" rahmeti ne Barabba'nın suçları ne valinin iyi niyeti ne de İsa'nın onlara öğrettiklerinin bir değeri ve anlamı vardı. Onlar büyük bir "kıskançlık", büyük bir "kışkırtma" içinde büyük bir cinnet ayini/şöleni ile "hep bir ağızdan, yok et onu, yok et onu, çarmıha ger onu diye bağrışıp durdular". Vali bile "O ne kötülük yaptı ki?" serzenişi ve "bu adamın kanından ben sorumlu değilim. Bu işe siz bakın!" itirazları içinde bu ihanete suç ortaklığı yapmaktan imtina etti. Fakat heyhat! "bütün halk hep bir ağızdan şu karşılığı verdi: 'O'nun kanının sorumluluğu bizim ve çocuklarımızın üzerinde olsun!" dediler. "Bunun üzerine Pilatus onlar için Barabba'yı salıverdi. İsa'yı

ise kamçılattıktan sonra çarmıha gerilmek üzere askerlere teslim etti". İsa yine haklı çıkmıştı: "Bu halk dudaklarıyla O'nu saymış, ama yürekleri ile O'nu asmıştı". Çünkü yüreklerinde kurulu darağacı düzenlerinin bozulma korkusu vardı. Halk kendisinin de belirttiği gibi "İsa'ya tapmış ama insan kurallarına" secde etmiştir. İsa'ya inanmış ama istikrara tapmıştır.

> "Valinin askerleri İsa'yı vali konağına götürüp tüm taburu başına topladılar. O'nu soyup üzerine kırmızı bir kaftan geçirdiler. Dikenlerden bir taç örüp başına koydular, sağ eline de bir kamış tutturdular. Önünde diz çöküp, 'Selam, ey Yahudilerin Kralı!' diyerek O'nunla alay ettiler. Üzerine tükürdüler, kamışı alıp başma vurdular. O'nunla böyle alay ettikten sonra kaftanı üzerinden çıkarıp O'na yine kendi giysilerini giydirdiler ve çarmıha germek üzere O'nu alıp götürdüler. İsa'nın başının üzerine 'BU, YAHUDİLERİN KRALI, İSA'DIR' diye yazan bir suç yaftası astılar. Başkâhinler, din bilginleri ve ihtiyarlar da aynı şekilde O'nunla alay ederek, 'Başkalarını kurtardı, kendini kurtaramıyor' diyorlardı. 'İsrail'in Kralı imiş! Şimdi çarmıhtan aşağı insin de O'na iman edelim. Tanrı'ya güveniyordu; Tanrı O'nu seviyorsa, kurtarsın bakalım! Çünkü 'Ben Tanrı'nın Oğluyum' demişti'. İsa'yla birlikte çarmıha gerilmiş olan haydutlar da O'na aynı şekilde hakaret ettiler. Bütün ülkenin üzerine öğleyin saat on ikiden saat üçe kadar süren bir karanlık çöktü. Saat üçe doğru İsa yüksek sesle, 'Elî, Elî, lema şevaktani?' yani 'Tanrım, Tanrım, beni niçin terk ettin?' diye bağırdı. İsa, yüksek sesle bir kez daha bağırdı ve ruhunu teslim etti" (Matta, 27: 11-66; Markos, 15: 2-47; Luka, 23: 3-56; Yuhanna, 19: 2-42).

Halkın neye inanıp neye tapacağını çok iyi bilen Vali Pilatus ise "bir kargaşalığın başladığını görünce" en asli siyaset ilkesine dayanarak halkın rızasını kazanmak adma gerçeğin ve doğrunun rızasını terk etmiştir. O da halkın korkularından korkmuştur. O da çok iyi biliyordu ki, siyaset, halkların zaaflarını yönetmek sanatıdır. İnsanların doğasındaki en büyük zaaf ise korkudur: ölüm, açlık, kaos, terör, kurulu düzenin bozulması ve gelecek korkusu gibi. İnsanların doğasında var olan zaafları kontrol edip yönetmek ve varlığını böylece sürdürmek arzusu da iktidarın doğasındaki zaaflardır. İktidar insanlarm doğasındaki bu zaafları keşfederek veya yeni zaaflar yaratarak varlık zaafını sürdürür. İşte korku siyasetinin de kaynağı insanların ve iktidarların doğalarındaki bu ortak korku zaaflarıdır: yokluk ve yoksunluk korkusu. Korku; iktidarlar tarafından kurucu, koruyucu, düzenleyici, motive edici, biçimlendirici ve meşrulaştırıcı bir işlevle kullanılmıştır. Bunun adı "korku siyaseti"dir. Korku siyasetinin en önemli sonucu, siyasetin içini boşaltmaktır. Çünkü korku, aklı devre dışı bırakır; insanı bilinçli hare-

ket eden bir özne olmaktan uzaklaştırır, etki edemeyeceği güçler arasında oynanan bir oyunun nesnesi haline getirir. Korkunun hâkimiyetine giren insanlar, derin bir kadercilik girdabına sürüklenirler. Yani korku, insanı kendine yabancılaştırır. Korku siyaseti, insanların kendilerini yaklaşmakta olan bir felaketin potansiyel kurbanı olarak görmelerini sağlayacak bir atmosfer yaratmayı hedefler. Akla değil, insani varoluşun en zayıf noktalarına hitap ederek yapar bunu. Kendi kaderine hâkim olma, bireysel irade ve özgürlük gibi idealler; insanların bu en zayıf noktalarını hedef alan sürekli bir alarm sesiyle gölgelenir, bastırılır. Korku siyaseti kaynağını "daha fazla güvenlik için, sevilen olmaktansa korkulan olmak gerektiği" ilkesinden almaktadır. Vali Pilatus gibi.

Dönemin evrensel Tanrı kompleksi temsilcisi olan Roma'nın yönetim tarzı da işte bu korku siyaseti idi. Korku siyaseti güven üzerine değil güvenlik üzerine bir devlet kurmak için sürekli korkutulan bir düşmandan beslenmiştir. Var olmak ve gelecek hakkında sürekli korku siyaseti uygulamak toplumsal itaati güçlendirir. Korku güvenlik devletleri aracılığıyla bilinçli olarak politize edilmiştir. Tarih boyunca korku, yönetici seçkinler tarafından siyasi bir silah olarak kullanılmıştır. Korku, kamu düzenini ve devlet güvenliğini korumak için istihdam edilmiştir. Korku, algılanan bir tehdide karşı ortak bir reaksiyonun provokesi sayesinde, aynı zamanda uzlaşma ve birlik kazanmak için bir odak noktasıdır. Korku siyaseti, siyasal iktidarlar için bir birlik ölçüsü ve düzen kaygısı yönetimidir. Korku siyasetinde iktidarın alternatifinin kaos ve dağılma olduğu savunulmaktadır. İktidara itaat ile tehditler arasında kalan insanlar pasiflik ve korku karşıtlığı içinde eritilir. Korku siyasetinde iktidar, muti vatandaşlık kültürü yaratarak kendine yönelik tüm eleştiri ve muhalif söylemlerin önünü tıkayan bir korku kültürü yaratır. Bu süreçte iktidar korku siyasetinin baskın öğeleri olan öteki kimlikler yaratmak, dışlamak, teslim almak ve hariç tutmak işlevlerini yerine getirir. Yanlış ve hasta olan korku unsurları tedavi edilir ve tüm toplum korku karşısında eşitleştirilir. Bu noktada iktidar, siyasi korku oluşturan tüm siyaset kaynaklarını ve araçlarını da devreye sokar. Tıpkı Vali Pilatus gibi: önce Fısıh bayramının ortak değeri, sonra "Başkâhinler ile ihtiyarların" toplumsal saygınlığı, sonra Barabba aracılığıyla affetme isteği, sonra halkın/kamuoyunun nabzını tutma tercihi, sonra halkın rızasını kazanma ve "onları memnun etme" arzusu ve son olarak da suçu ve sorumluluğu başkalarının üzerine atma yeteneği.

Vali Pilatus'un siyasi iktidar açısından bu zaaflarını bilen Yahudi din adamları da İsa'nın çarmıha gerilmesi konusunda ısrarlarını onun bu yu-

muşak karnı üzerinden gerçekleştirdiler. Vali Pilatus'un sık sık "ben bu adamda bir suç bulamadım" demesi üzerine kâhinlerin İsa'yı suçlamak için hem dini hem toplumsal hem de siyasi korku unsurlarını devreye soktukları görülür: "Bütün kurul üyeleri İsa'yı Pilatus'a götürüp O'nu şöyle suçladılar: 'Bu adamın ulusumuzu yoldan saptırdığını gördük. Sezar'a vergi ödenmesine engel oluyor, kendisinin de Mesih, yani bir kral olduğunu söylüyor. Yahudiye'nin her tarafında öğretisini yayarak halkı kışkırtıyor; Celile'den başlayıp ta buraya kadar geldi' dediler" (Luka, 23: 1-5). "Pilatus Yahudilere, 'işte, sizin Kralınız' dediğinde onlar, 'Yok et O'nu! Yok et, çarmıha ger!' diye bağrıştılar. Pilatus, 'Kralınızı mı çarmıha gereyim?' diye sordu. Başkâhinler, 'bizim Sezar'dan başka kralımız yok!' karşılığını verdiler. Bunun üzerine Pilatus İsa'yı, çarmıha gerilmek üzere onlara teslim etti" (Yuhanna, 19: 12-15). Valiyi kendi hiyerarşik iktidar oyunlarının zaaflarıyla kandırdılar. Valiyi eğer kendi isteklerine uymazsa Sezar'a ihanet ettiği için görevden aldırmakla tehdit ettiler, halkın isyan etmesi şantajıyla meşruiyetini sorguladılar, Sezar'a vergi vermeyen asi/hain/şakinin halkı kışkırttığını, insanları etkilediğini ve isyana kalkıştığını söyleyerek aba altından sopa gösterdiler. Valiyi önce korkuttular sonra korkusunu yöneterek kendi isteklerini uygulattılar. Vali Pilatus da "onları memnun etmek için" "İsa'yı, çarmıha gerilmek üzere onlara teslim etti". Ya halk! "her gün tapınakta oturup İsa'dan dersler alan, O'nu kutsal kişi ilan edip tapan Halk". İsa'nın halkı ise önce "O bir haydutmuş gibi peşinden gidip O'nu kılıç ve sopalarla yakalamış", sonra bin bir iftira ile aleyhinde şahitlik etmiş, son olarak da "O'nun kanının sorumluluğu bizim ve çocuklarımızın üzerinde olsun!" çığlıkları içinde tarihi misyonlarını yerine getirmişlerdir. Halk yine "halk her zaman ve her yerde güce/korkuya tapar" sözünü doğrulamıştır.

Daha önce de belirtildiği gibi dini ve siyasi iktidar hiyerarşisi aynı zamanda korku hiyerarşisidir. Bu hiyerarşik yapıda üste olanlar altındakilerin Tanrısı, üstündekilerin kuludur. Bu hiyerarşiye aynı zamanda Tanrı kompleksi hiyerarşi de denebilir. Sadece Tanrının Tanrısı yoktur. Bu yüzden hiyerarşide aşağı inildikçe Tanrı kompleksinin tezahürleri de sıradanlaşır. Çünkü artık sorun gösteri değil gösteriş, tapınma değil yalakalık, saygınlık değil sayılmak arzusudur. Tanrı kompleksi hiyerarşisinde ne kadar aşağı inilirse o kadar aşağılık ilişkiler ve davranışlar ortaya çıkar. Bu nedenle İsa'yı yargılayan dini ve siyasi Tanrı komplekslerinin kaprisleri ile onların kullarının kaprisleri aynı seviyede olmaz. Onlar vur denince öldürür, dur denince koşar, kaş yaparken göz çıkarırlar. Bu yüzden İsa'nın üzerinden yürüyecek olan "zulüm, terör ve ihanet" hiyerarşisinden kendi seviyeleri oranında pay ve itibar devşirmek isteyen herkes sıraya girmiştir: "Vali O'nu

kamçılatmış; din adamları O'nu aşağılamış; halk O'na küfretmiş, yüzüne tükürmüş, tekmeleyip dayak atmış; 'valinin askerleri O'nu soyup üzerine kırmızı bir kaftan geçirmiş, dikenlerden bir taç örüp başına koyup sağ eline de bir kamış tutturmuş, önünde diz çöküp, 'Selam, ey Yahudilerin Kralı!' diyerek O'nunla alay etmiş, üzerine tükürmüş, kamışı alıp başma vurmuş, içmesi için O'na ödle karışık şarap vermiş; Başkâhinler, din bilginleri ve ihtiyarlar 'Başkalarını kurtardı, kendini kurtaramıyor, İsrail'in Kralı imiş! Şimdi çarmıhtan aşağı insin de O'na iman edelim. Tanrı'ya güveniyordu; Tanrı O'nu seviyorsa, kurtarsın bakalım! Çünkü 'Ben Tanrı'nın Oğluyum' demişti' şeklinde O'nunla alay ederek hakaretler etmişlerdir". Tüm bu hiyerarşik aşağılama ritüeli yetmiyormuş gibi Barabba örneğinden cesaret alarak hiyerarşi basamağında kendini İsa'dan yukarıda gören "İsa'yla birlikte çarmıha gerilmiş olan haydutlar bile O'na aynı şekilde hakaret ettiler". Çok daha vahimi ise, İsa'nın üç gün sonra tekrar dirileceği iddiasının doğruluğuna da büyük bir inanç içinde ölümünden sonra tekrar kalkıp yürümemesi için büyük bir kin ve hınçla "öldükten sonra O'nun bacaklarının kırılmasını istediler" (Yuhanna, 19: 31).

> "Bütün ülkenin üzerine öğleyin saat on ikiden saat üçe kadar süren bir karanlık çöktü. Saat üçe doğru İsa yüksek sesle, 'Elî, Elî, lema şevaktani?' yani 'Tanrım, Tanrım, beni niçin terk ettin?' diye bağırdı. İsa, yüksek sesle bir kez daha bağırdı ve ruhunu teslim etti". O anda tapınaktaki perde yukarıdan aşağıya dek yırtılarak ikiye bölündü. Yer sarsıldı, kayalar yarıldı. Mezarlar açıldı, ölmüş olan birçok kutsal kişinin cesetleri dirildi. Bunlar mezarlarından çıkıp İsa'nın dirilişinden sonra kutsal kente girdiler ve birçok kimseye göründüler. İsa'yı bekleyen yüzbaşı ve beraberindeki askerler, depremi ve öbür olayları görünce dehşete kapıldılar ve 'Bu gerçekten Tanrı'nın Oğluydu!' dediler. Akşama doğru Yusuf adında zengin bir Aramatyalı geldi. O da İsa'nın bir öğrencisiydi. Pilatus'a gidip İsa'nın cesedini istedi. Pilatus da cesedin ona verilmesini buyurdu. Yusuf cesedi aldı, temiz keten beze sardı, kayaya oydurmuş olduğu kendi yeni mezarına yatırdı. Mezarın girişine büyük bir taş yuvarlayıp oradan ayrıldı. Ertesi gün, başkâhinlerle Ferisiler Pilatus'un önünde toplanarak, 'Efendimiz, O aldatıcının, daha yaşarken, 'Ben öldükten üç gün sonra dirileceğim' dediğini hatırlıyoruz. Onun için buyruk ver de üçüncü güne dek mezarı güvenlik altına alsınlar. Yoksa öğrencileri gelir, cesedini çalar ve halka, 'Ölümden dirildi' derler. Bu sonuncu aldatmaca ilkinden beter olur' dediler. Pilatus onlara, 'Bir manga asker alın, gidip mezarı dilediğiniz gibi güvenlik altına alın' dedi. Onlar da askerlerle birlikte gittiler, taşı mühürleyip mezarı güvenlik altına aldılar" (Matta, 27: 11-66; Markos, 15: 2-47; Luka, 23: 3-56; Yuhanna, 19: 2-42).

İsrail halkı özellikle de din adamları İsa'nın söylediklerinin "gerçek" olduğunu bilmedikleri veya ona inanmadıkları için değil tam tersine bildikleri ve inandıkları için bu denli büyük bir şiddetle ve nefretle karşı çıkıyorlardı. Gerçeğin gerçek olduğunu bilip inanmanın doğurduğu kin ve nefret, gerçeğin gerçek olduğunu bilmeyerek reddetme kin ve nefretinden kat be kat daha yüksektir. Gerçek bir meselede haksız olanların haklı olanlara karşı kin ve nefret derecesi haklı olanlarınkinden bin kat daha fazladır. Çünkü onların haksızlıklarını örtmek, haksız duruma düşürenleri yok etmek için daha fazla gürültü, itiraz ve güç göstermeleri gerekir. Onların nefretinin kaynağı haksızlıklarının deşifre edilmesinin doğurduğu iktidar ve itibar kaybının yarattığı ihtirastır. Gerçeği biliyor olmanın yarattığı o denli büyük bir kin ve nefret içindeler ki "öldükten sonra O'nun bacaklarının kırılmasını istediler". İsa'nın yargılanması sürecinde kendisine büyük bir kin ve nefretle saldıranlara söylediği gibi: "Doğru söylüyorsam neden vuruyorsunuz, yalan söylüyorsam neden doğrusunu söyleyip beni düzeltmiyorsunuz". Yine İsa'nın tüm bu ıstırap yükü altında söylediği gibi: "Yaş ağaca böyle yaparlarsa, kuruya neler olacaktır?" (Luka, 23: 31).

3. İsa'nın Dirilişi; Evrensel Müjdenin Evrene İlanı: "Gökte ve yeryüzünde bütün yetki bana verildi. Bu nedenle dünyanın her yanına gidin, bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin".

İsa, başka bir evrenin ve egemenliğin mensubuydu. O, yeryüzü egemenliğinin değil Göklerin Egemenliğinin hiyerarşik düzeninin bir parçasıydı. O'na göre "yeryüzü egemenliğinde kendini yücelten herkes Göklerin Egemenliğinde alçaltılacak, yeryüzü egemenliğinde kendini alçaltan ise Göklerin Egemenliğinde yüceltilecektir". Öyle ki O'nun egemenlik evreninde sadece insanlar değil tüm varlıklar eşitlenecekti: "Her dere doldurulacak, her dağ ve her tepe alçaltılacak. Eğri yollar doğrultulacak, engebeli yollar düzleştirilecektir". O'nun bu yeryüzü egemenleri karşısındaki duruşu aslında "sadece Rab'bin önünde kendinizi alçaltın, O da sizi yüceltecektir" emrinin gereğini yapmaktı. Bu yüzden İsa, "çarmıh üzerinde ölüme bile boyun eğip kendini alçalttı. Bunun için de Tanrı O'nu pek çok yükseltti ve O'na her adın üstünde olan adı bağışladı. Öyle ki, İsa'nın adı anıldığında göktekiler, yerdekiler ve yer altındakilerin hepsi diz çöksün". Gerçekten de öyle oldu ve İsa'nın öldürülmesi anında "göktekiler, yerdekiler ve yer altındakilerin hepsi diz çöktü": "bütün ülkenin üzerine öğleyin saat on ikiden saat üçe kadar süren bir karanlık çöktü. Tapınaktaki perde yukarıdan aşağıya dek yırtılarak ikiye bölündü. Yer sarsıldı, kayalar yarıldı. Mezarlar açıldı, ölmüş olan birçok kutsal kişinin cesetleri dirildi ve birçok kimseye göründüler".

İsa, daha önce de başına gelecek her türlü ihaneti ve sonucunu çok iyi biliyordu. Çünkü Kutsal Yazılarda O'nun için "insanların zayıflıklarını O'nun kaldıracağı, hastalıklarını O'nun yükleneceği ve günahlarının bedelini O'nun ödeyeceği" yazılıydı. Bu yüzden O, "alın, yiyin, bu benim bedenimdir, alın için bu benim kanımdır, günahların bağışlanması için insanlar uğruna akıtılan antlaşma kanıdır bunlar" diyerek insanlığın ilk günahtan doğan tüm günahlarının kefaretini ve diyetini kendi canıyla ödeyeceğini biliyordu. O'nun misyonu da zaten bu dünyanın değil Göklerin Egemenliğinin "gerçeklerine tanıklık etmekti". Bu yüzden "İsa, 'Benim krallığım bu dünyadan değildir. Krallığım bu dünyadan olsaydı, yandaşlarım, Yahudilere teslim edilmemem için savaşırlardı. Oysa benim krallığım buradan değildir. Ben gerçeğe tanıklık etmek için doğdum, bunun için dünyaya geldim. Gerçekten yana olan herkes benim sesimi işitir' dedi" (Yuhanna, 19: 36-37). O'nun misyonuna göre "kardeşini ve komşunu sevmek" kolaydı, O zor olan yolun gerçeklerinin tanıklığını yaparak "düşmanını bile sevmek" için doğmuş, yaşamış ve ölmüştü. "Sadece gerçekten yana olan sesindeki" "adalet, merhamet ve sadakat" değerleri kendisine bu denli büyük bir "zulüm, terör/şiddet ve ihanet" ile olmadık işkenceler edenler için bile geçerliydi: "İsa, 'Baba, onları bağışla. Çünkü onlar ne yaptıklarını bilmiyorlar' dedi" (Luka, 23: 34). O'nun şikâyeti yoktu ama sitemi vardı. O sitem de kendisini tüm bu alçaltılmalar karşısında yalnız bırakan Göklerin Egemenliğinin Mutlak Kralı olan Tanrısına idi: "Elî, Elî, lema şevaktani? / Tanrım, Tanrım, beni niçin terk ettin?". Ama Göklerin Egemenliğinin mutlak yasası da kesindi: "Kendini yücelten alçaltılacak, kendini alçaltan yüceltilecekti". İsa'nın bu dünyanın krallığında en alçaltıcı muamelelere maruz kalmasının nedeni de göklerin krallığında en yüce makama yükseltilecek olmasıydı. O'nun başındaki dikenli tacının ve çıplak olarak yatırıldığı çarmıh tahtının bu dünyanın krallığında karşılığı yoktu. O'na Musa gibi bu dünyada "görebileceği ama giremeyeceği kutsal topraklar da vaat edilmemişti". İsa'nın vaat edilmiş toprakları, tacı ve tahtı Göklerin Egemenliğinde "Tanrı'nın sağına oturmak" idi.

Tanrı İsa'yı terk etmemişti. O'nun doğumu gibi ölümünü de insanlık için büyük bir iman ve imtihan vesilesi kılmıştı. İsa'mn ölümü onun yerel değerlerden evrensel değerler inşa etmesinin adımıydı. Bu yüzden İsa, kendisinin de daha önce belirttiği ve Kutsal Yasalarda yazdığı gibi ölümünden üç gün sonra "Evrensel Son Buyruk"unu tüm dünyaya ilan etmek için dirildi ve on bir öğrencisi aracılığıyla kutsal misyonunu ve kutsal ruhunu onlara zerk etti. İsa bir iken on bir olmuş ve "gökte ve yeryüzündeki bütün yetkiler ile bütün ulusları öğrencileri olarak yetiştirmeleri" için onları kutsayarak görevlendirmişti:

"İsa onlara, 'Sizi akılsızlar, Mesih'in bu acıları çekmesi ve yüceliğine kavuşması gerekli değil miydi?" (Luka, 24: 25-26). "Musa'nın Yasasında, peygamberlerin yazılarında ve Mezmurlarda benimle ilgili yazılmış olanların tümünün gerçekleşmesi gerektir. Şöyle yazılmıştır: Mesih acı çekecek ve üçüncü gün ölümden dirilecek, günahların bağışlanması için tövbe çağrısı da Yeruşalim'den bütün uluslara O'nun adıyla duyurulacak" (Luka, 24: 44-47). "Gökte ve yeryüzünde bütün yetki bana verildi. Bu nedenle dünyanın her yanına gidin, bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin. Onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adıyla vaftiz edin. Size buyurduğum her şeye uymayı onlara öğretin. İman edip vaftiz olan kurtulacak, iman etmeyen ise hüküm giyecek. İşte ben, dünyanın sonuna dek her an sizinle birlikteyim" (Matta, 28: 16-20).

"Rab İsa onlara bu sözleri söyledikten sonra göğe alındı ve Tanrı'mn sağında oturdu. Öğrencileri de gidip Tanrı sözünü her yere yaydılar. Rab onlarla birlikte çalışıyor, görülen belirtilerle sözünü doğruluyordu" (Markos, 16: 19-20).

"İsa'nın yaptığı daha başka çok şey vardır. Bunlar tek tek yazılsaydı, sanırım yazılan kitaplar dünyaya sığmazdı" (Yuhanna, 21: 25).

İsa biliyordu ki ruhu kazanmak için bedenden ve onun arzularından vazgeçmek gerekirdi. Beden bu dünyada satılmadıkça ruh öbür dünyada kazanılamazdı. Hele hele kutsal ruh, asla. Bu yüzden İsa bedenini yeryüzü acılarına "Kurban" etti. Bedeninden alınan her bir acı ve kayıp ruhunun bir kazanımıydı. Adem'in bedensel hazlar uğruna kirlettiği ruhun yeryüzü günahlarından arındırılması için günahın ilk başlangıcına geri dönüp o bedensel hazları yok edip ruhu arındırmak gerekirdi. Beden acı ile terbiye edilmeden ruh sevgi ile kazanılamazdı. İsa'nın yolculuğu da zaten bedensel dünyanın alçaltılmasından ruhlar dünyasına yüceltilmekti. İsa, kendisinin yeryüzü Tanrı kompleksleri karşısında Tanrı tarafından yalnız bırakılmasına "Elî, Elî, lema şevaktani? / Tanrım, Tanrım, beni niçin terk ettin?" diyerek sitem etmişti. Göklerin Egemenliğinin mutlak yasası olan: "Kendini yücelten alçaltılacak, kendini alçaltan yüceltilecekti" kesin emri gereği "Mesih'in bu acıları çekmesi ve yüceliğine kavuşması gerekliydi". "Musa'nın Yasasında, peygamberlerin yazılarında ve Mezmurlarda O'nunla ilgili yazılmış olanların tümünün gerçekleşmesi gerekiyordu ki hepsi gerçekleşti. Çünkü o yasalarda 'Mesih acı çekecek ve üçüncü gün ölümden dirilecek, günahların bağışlanması için tövbe çağrısı da bütün uluslara O'nun adıyla duyurulacak" yazılmıştı. İsa'nın bu dünyanın krallığında en alçaltıcı muamelelere maruz kalmasının "bu denli acı çekmesinin" nedeni de göklerin krallığında

en yüce makama yükseltilecek olmasıydı. Bu yüzden İsa ölümünden sonraki dirilişinde "göklerde ve yeryüzünde var olan bütün yetkiler kendisine verilerek" dönmüştü. İsa, O'nun başmdaki dikenli taç göklerin krallığının bütün yetkilerine ve çıplak olarak yatırıldığı çarmıh tahtı ise yeryüzü krallığının bütün yetkilerine dönüşmüş olarak insanlar tarafından kovulduğu dünyaya Tanrı tarafından geri gönderilmişti. İsa'nın kovulduğu dünya ile döndüğü dünya da artık aynı dünya değildi. Tıpkı Adem gibi.

Tüm bu yazılanların gerçekleşmesi için İsa "üçüncü gün ölümden dirildi". İsa "kendisine verilmiş gökte ve yeryüzündeki bütün yetki ile" on bir öğrencisini tıpkı "İsa Mesih gibi" yaparak kendi ruhundan onlara üfleyerek onları kutsal ruh adına kutsadı. "İsa onlara, 'Baba beni gönderdiği gibi, ben de sizi gönderiyorum' diyerek onlarm üzerine üfleyerek, 'Kutsal Ruh'u alın! kimin günahlarını bağışlarsanız, bağışlanmış olur; kimin günahlarını da bağışlamazsanız, bağışlanmamış kalır' dedi" (Yuhanna, 20: 21-23). İsa, onları tıpkı "kendi gibi" kıldı ve onlara "kendi adıyla cinleri kovma, yeni diller konuşma, yılanları elleriyle tutma, öldürücü bir zehir içseler bile bundan zarar görmeme, ellerini hastaların üzerine koyduklarını hastaları iyileştirme" (Markos, 16: 17-18) yetkisi verdi. Onları yeryüzünde kendi halifesi kıldı. İsa onlara "Son Buyruk" olarak da ilahi misyonunu "tüm dünyaya ve tüm uluslara" yaymalarını emretti. İsa, onlara "günahların bağışlanması için bütün uluslara tövbe çağrısı yapmalarını, tüm insanları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adıyla vaftiz etmelerini, onlara buyurduğu her şeye uymayı tüm insanlara öğreterek bütün ulusları İsa'nın öğrencileri olarak yetiştirmelerini" ve evrensel öğretisi Müjde'yi tüm insanlığa anlatmaları için "dünyanın her yanına gitmelerini" emretti. Tüm bunlar aslında insanlara sunulan ikinci bir şanstı. Çünkü artık "iman edip vaftiz olanlar kurtulacak, iman etmeyenler ise hüküm giyeceklerdir". İsa da tüm bunlara şahitlik etmek için "dünyanın sonuna dek her an onlarla birlikte" olacaktır.

Gerçekten de öyle oldu ve "Rab İsa onlara bu sözleri söyledikten sonra göğe alındı ve Tanrı'nın sağında oturdu. Öğrencileri de gidip Tanrı sözünü her yere yaydılar. Rab onlarla birlikte çalışıyor, görülen belirtilerle sözünü doğruluyordu". O aslmda ölümüyle dünyevi ölüm eşiğini aşmış dirilişiyle de ruhani ölümsüzlük eşiğini geçmişti. O artık göklerin egemenliğinin kralı "Tanrı'nın sağında oturuyor ve Tanrı sözünün her yere yayılması için yeryüzünde öğrencileri ile birlikte çalışıyordu". Gerçekten de "görülen belirtiler O'nun sözünü doğrulamıştı". Gerçekten de "kendini yücelten alçaltılmış, kendini alçaltan yüceltilmişti". O'nu alçaltmak için "O'nu soyup üzerine kırmızı bir kaftan geçirmiş, dikenlerden bir taç örüp başına koyup

sağ eline de bir kamış tutturmuş, önünde diz çöküp, 'Selam, ey Yahudilerin Kralı!' diyerek O'nunla alay etmiş" olan Roma yıkılmış ama İsa değil Yahudilerin Kralı insanlığın kralı olmuştur. Gerçekten de O'nu alçaltmak için "başkalarını kurtardı, kendini kurtaramıyor, İsrail'in Kralı imiş! Şimdi çarmıhtan aşağı insin de O'na iman edelim. Tanrı'ya güveniyordu; Tanrı O'nu seviyorsa, kurtarsın bakalım! Çünkü 'Ben Tanrı'nın Oğluyum' demişti' şeklinde O'nunla alay ederek hakaretler eden" Yahudilerin başkâhinleri, din bilginleri ve ihtiyarları tüm bunlar olmasına rağmen yine iman etmemişler ama insanlığın çoğu O'nun Müjdesine iman etmişlerdir. "O insanlığın günahları için acı çekmiş, O insanlığın haksızlıkları için ezilmiş, O insanlığın günahlarıyla yaralanmıştı. Fakat insanlık da O'nun yaralarıyla iyileşmişti" (İsaiah 53). İsa, kendisine yapılan hakaretler, aşağılamalar, tükürükler, akıttığı kanlar, parçalanan bedeni üzerinden "adalet, merhamet ve sadakate" dayalı evrensel bir egemenlik kurmuştu. "İsa'nın yaptığı daha başka çok şey vardır. Bunlar tek tek yazılsaydı, yazılan kitaplar dünyaya sığmazdı" (Yuhanna, 21: 25).

"Nasıra'dan iyi bir şey çıkabilir mi?" ile başlayan İsa'nın yeryüzündeki alçaltılmalar yolculuğu gökyüzünde göklerin egemenliğinin kralı "Tanrı'nın sağına oturmakla" yüceltilerek sonlanmıştı. İsa da tıpkı takipçisi olduğu Musa gibi "dünyayı yenmiş" ama dünyalılara ve dünyalıklara yenilmişti. Tanrı komplekslerine karşı Tanrı adına girişilen Musa'nın "vaat yolculuğundan" sonra İsa'nın bu "Müjde yolculuğu" da sona ermişti. Sıra Tanrının soluna oturacak olan "müjdelenenin yolculuğuna" gelmişti.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KURAN'DA TANRI KOMPLEKSİ

"Birbirinizi Tanrı edinmeyeceksiniz!".

İsa'nın yeryüzü Tanrı komplekslerine karşı Tanrı adma verdiği Müjde mücadelesi O'nun "göğe alınmasından" sonra O'nun öğrencileri tarafından tıpkı O'nun emrettiği gibi gerçekleştirildi. O'nun öğrencileri "dünyanın her yanına gidip bütün ulusları O'nun öğrencileri olarak yetiştirdiler. İnsanları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adıyla vaftiz ettiler. İsa'nın onlara buyurduğu her şeye uymayı onlara öğrettiler. Öğrencileri gidip Tanrı sözünü her yere yaydılar" (Matta, 28: 16-20). İsa'nın misyonu ve öğretileri yerelden başlayıp evrensele ulaşan bir din haline geldi. İsa, "insanlığın günahları için acı çekmiş, onların haksızlıkları için ezilmiş, onların günahlarıyla kendisi yaralanmış ve kendisinin yaralarıyla da tüm insanlığı iyileştirmişti". İsa, Musa'nın öğretileri ve dini gibi bir soyun veya halkın değil tüm insanlığın kurtuluş müjdesi oldu. "İman edip vaftiz olanlar kurtulurken iman etmeyenler ise hüküm giydiler". Her şey tam da İsa'nın buyurduğu gibi oldu: "Ben gidince her şey yeniden başlayacak. Benim için her şey bittiğinde insanlık için her şey yeniden başlayacak". Musa'nın bozulan "şeriatını" yeniden düzenlemek ve İsa'nın yarım kalan misyonunu tamamlamak için Tanrı RAB bu kez Allah adıyla Muhammed'i gönderdi.

A. YENİ SÖYLEM YENİ EYLEM: MUHAMMED'İN İSLAM/BARIŞ YOLCULUĞU

İsa'dan sonra insanlık tekrar Tanrı kompleksleri içinde büyük bir günah bataklığında yüzmeye başlayıp Tanrı RAB'bi inkâr edip ona isyan ettiler.

Tanrı RAB de onlara ezeli ve ebedi Tanrılık misyonu bağlammda yeni Tanrı olarak Allah'ı, yeni din olarak İslam'ı, yeni kitap olarak Kuran'ı ve yeni peygamber olarak da Muhammed'i gönderdi. Yeni peygamber İsa'nın bıraktığı yerden yani "adalet, merhamet ve sadakat" "gerçekliğinden" evrensel bir söylem ve eylem diliyle neşet etti.

1. Evrensel Tanrı Komplekslerine Karşı Evrensel Tek Tanrı İnancı: Allah

Muhammed, yeni misyonu insanlığa sunmadan önce insanlık tam da İsa'nın belirttiği gibi günahlara geri dönmüş, O'nun müjdesi ile vaftiz olmayan insanların insanlığı hem ilahi hem de ahlaki değerlerden uzaklaşmıştır. Tanrı kompleksleri artık hem en yerel ilişkilere hem de evrensel ilişkilere hâkim olmuştur. Bu yüzden Muhammed'in işi çok zordu. Hem Musa gibi çok dar kişilik, kabilecilik, putlara tapınma gibi Tanrı kompleksleri ile hem de insanlığın kaderi üzerinde hâkimiyet kurmak isteyen evrensel Tanrı kompleksleri ile mücadele edecekti. Muhammed gelmeden önce insanlığın ve dünyanın durumu bu iki Tanrı kompleksleri arasmdaki iktidar savaşlarının doğurduğu dini ve ahlaki bir bunalımı yansıtıyordu. İnsanlık dinî, ruhî, fikrî, ahlaki ve siyasî bir karanlık ve sapıklık içinde Şeytanın krallığını yaptığı bir kötülük egemenliği altında idi. İsa'dan altı asır sonra insanlık aleminin üzerine küfür, dalalet ve ahlaksızlık kabusunun olanca kesafetiyle çöktüğü ve onu boğmaya var gücüyle çalıştığı bir asırdır. O gün için dünya üzerinde evrensel Tanrı kompleksi içinde bulunan Roma, Bizans, İran, Mısır, Hindistan, İskenderiye, Mezopotamya, Çin gibi egemenlikler vardır[7].

İnançsızlığın veya yanlış inancın ruh ve vicdan ıstırabı içinde kıvranan zamanın insanları adeta günah bataklığı içine düşmüşler, ne yaptıklarını bilmeyen azgın ve sapkın topluluklar haline gelmişlerdi. İnsanlar Tanrı RAB'bi veya Tanrı Baba'yı inkâr etmiş her bir insan "Tanrı kompleksi" içinde birbirini veya başka varlıkları Rab edinmişlerdir. Dünyada cereyan eden olaylara ve Tanrının eseri olan eşyaya tapılmakta idi. Yıldızlara, ateşe, taş ve tahtalardan yapılmış putlara Tanrı diye tapınmakta idiler. Göklerin Egemenliğinin kutsal buyruğu olan ve "adalet, merhamet ve sadakate" dayalı özgürlük, eşitlik ve barış değerlerini unutan ve Müjdenin günahlardan arınma çağrısını reddeden insanlık, zengin-fakir, kuvvetli-zayıf, avam-havas, efendi-köle, üstün-alçak, kutsal-lanetli, soylu-sıradan diye birçok sınıf-

[7] Bu bölümdeki bilgiler, İzzet Derveze; Kuran'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı (Yöneliş: İstanbul, 1989); Salih Suruç, Peygamberimizin Hayatı (Nesil: İstanbul, 2011) ve Diyanet İşleri Başkanlığı, Peygamberimizin Hayatı (http://www.diyanet.gov.tr/turkish/basiliyayin/web_kitap.asp?yid=1) kaynaklarından derlenmiştir.

lara ayrılmış durumda bulunuyordu. Tüm bu sınıflar arasında Tanrı komplekslerinin tüm özelliklerinden kaynaklı büyük bir kopukluk ve uçurum vardı. Dünyaya egemen olan şey adalet ve merhamet değil tamamen güçtü. Güçlünün kendinden daha güçlüye köle daha güçsüze ise efendi olduğu bir Tanrı kompleksi hiyerarşisi vardı. Sınıflar arası hayat şartları oldukça derin olduğu için çok büyük bir zulüm düzeni vardı. Her şey bu zulüm düzenlerinin devam ettirilmesine odaklanmıştı. Tanrılar bile bu hiyerarşik yapıdan payım alarak egemen sınıflara hizmet ediyordu. Tanrıdan başka herkesin tanrısı vardı. Güçlülerin Tanrıları güçsüzleri ezmeyi ve sömürmeyi emrederken güçsüzlerin Tanrıları ise güçlülere ve kadere mutlak itaati emrediyordu. Mutlak iktidar sahibi Tanrılar zulüm düzenlerine mutlak itaat istiyorlardı. Bu yüzden üst sınıflardakilerin zulüm ve tahakkümü sebebiyle alt sınıflar tamamen bir kulluk içinde yaşıyorlardı. Tanrı komplekslerinden oluşan tahakküm düzeni güce tapınma üzerine kurulu kul komplekslerinden oluşan bir toplumsal sistem yaratmıştı. Tüm bu zulüm sistemlerini ise Tanrı adma yetkilendirildiklerini iddia eden din adamları sınıfı meşrulaştırıyordu. İsa'nın ifadesiyle "mayalarındaki bozukluğu" tüm topluma sirayet ettirmişlerdi. Karşılığında ise Tanrı kompleksi piramidinde ve toplumsal kast sisteminde en üst makamları almışlardı. Kısaca Musa ve İsa'nın misyonları olan "adalet, merhamet ve sadakat" dünyada yerini "zulüm, terör ve ihanete" bırakmıştı. Bunun nedeni ise onların misyonlarını sürdüren takipçilerinin de onların yolculuğuna sadık kalmamaları idi. Nasıl ki, Musa'nın halkı eline güç geçtiğinde hemen başka ulusların tanrılarına tapınıp günah bataklığına sürüklenmişse, O'nun kırk gün ayrılığına bile tahammül edemeyip buzağıya taptılarsa tıpkı O'nun halkı gibi İsa'nın halkı da daha o hayatta iken ve yüzlerce mucize ile onları günahlarından ve hastalıklarından arındırırken bile ihanet etmişlerdi ki yine ondan sonra başka tanrılar ve günahlar da ihdas ettiler. Nasıl Musa ve İsa'nın öğretilerine sadakat olmadan adalet ve merhamet de olmazsa onlara ihanet olmadan da zulüm ve terör olmazdı.

Evrensel Tanrı komplekslerini temsil eden doğu devletleri olan İran, Hindistan ve Çin'de toplum tamamen sınıflara ayrılmış üç veya beş hiyerarşik sınıf içinde dini, siyasi, ekonomik ve toplumsal ilişkiler düzenlenmekte idi. Yüksek ve güçlü sınıflar kahir çoğunluğu oluşturan halka olmadık zulüm ve işkence ediyorlardı. Halk denilen en aşağı zümre ise, mülksüz şehirlilerden, toprağa bağlı esir ve kölelerden oluşuyordu ve onlarm görevleri, hiç bir mükafat ve ücret karşılığı olmaksızın efendilerinin hizmetinde, tarlalarda veya orduda çalışmaktı. Hiçbir hakları ve özgürlükleri olmadığı gibi sınıf atlama imkânları da yoktu. Batıda Roma ve Bizans devletleri

ise yine aşırı bir hiyerarşik düzen içerisinde insanlara zulüm ve haksızlık içindeydiler. Halk, birçok sınıflara ayrılmıştı. Ticaret yapanlar, ne orduya alman ve ne de herhangi bir çeşit göreve layık görülen toprak sahiplerinden oluşan aşağı sınıfların altında da köleler ve yabancıların kötü hayat şartları vardı. Toprağı eken çiftçiler, saray halkını doyuran ve giydiren birer aletten, çalışan köleler de birer hayvandan başka bir şey değildiler. Belki tarihin hiç bir devrinde ahlakı bu dereceye kadar bozulmuş bir toplumsal ve siyasi yapı yoktu. Diğer kavimleri toplu helake götüren her türlü günah nerdeyse meşru ve aleni bir hal almıştı. Avrupa'da halk, aristokratların, şövalyelerin, kilise adamlarının zalim elinde, kralların, barbarların şefkatsiz pençeleri arasında ruhsuz bir eşyadan, dilsiz bir hayvandan farksızdı. İstenildiği zaman alınır, arzu edildiği zaman da satılırlardı. İtiraza hiç bir hakları yoktu. Satılanlar köle durumuna girerdi. Köle olmasa bile, efendisinin dizi dibinden ayrılma güç ve kuvvetinin sahibi bulunmayan birer hizmetçi olurlardı. Hiç kimse efendisini beğenmemek hakkına sahip olmadığı gibi, efendisini seçmek yetkisine de malik değildi. Kısaca tüm insanlar İsa'nın getirdiği sevgi ve merhamet yerine birbirlerine kinle, nefretle, vahşetle bakan sınıflara ayrılmışlardı. Musa ve İsa'nın insanı tüm Tanrı komplekslerinden arındırma girişimleri tam tersi bir sonuç vermiş yeryüzü egemenliği soya, bilgiye, mülkiyete, güce ve üstünlüğe dayalı Tanrı komplekslerinden geçilmez olmuştu. İsa'nın vaftizinden kaçanlar lanete müstahak olmuştu. Kutsal Ruhunun kutsal yasalarına kendi ruhlarını ve gönüllerini kapatan ve göklerin egemenliğinin şerefinden mahrum bulunan bu devrin insanları Tanrıya saygıya bağlı insana sevginin, insanın yeryüzündeki en saygın varlık olduğunun şuurundan uzak bulunacaklardı ve hemcinslerini para ile alıp satabilecek kadar vahşileşeceklerdi. Köle diye adlandırılan insanlar, pazarlarda basit bir mal alıp satmak gibi, açık artırma ile satılıyordu. Efendi, kölesine her türlü hakareti, zulmü yapma ve her türlü işte çalıştırma yetkisine eksiksiz sahipti.

Hıristiyan devletlerde, İsa'nın tebliğ ve telkin ettiği "Müjde" akidesi, yerini dini hiyerarşik bir tahakküm inancına ve zulme rıza gösteren bir dini ahlaka bırakmıştı. Yahudi din adamlarının Musa'ya yaptığını Hıristiyan din adamları da İsa'ya yapmış O'nun öğreti ve buyrukları yerine siyasi egemenlerin "insani emirlerini" uygulamaya başlamışlardı. Dini siyasetin, asayı da kılıcın emrine vermişlerdi. Hıristiyan din adamları sevgi ve merhamet dinini kin, nefret ve savaş dini haline dönüştürüp Tanrı adına akıl almaz zulüm ve işkencelere başvuruyorlardı. Tanrı kompleksleri içinde Tanrıyı ve emirlerini reddeden insanlık, her türlü ahlak dışı davranışlarda, haysiyet ve namusları ayaklar altına alıcı hareketlerde serbestçe bulunuyorlardı.

Kumar, içki, zevk ve sefa alemleri günlük işler arasmda yer alıyordu. Ardı arkası kesilmeyen öldürme, zina, gasp ve baskın olayları adalet ve merhameti yeryüzünden silip süpürmüştü. Kadın, alınıp satılan basit bir meta'dan öteye geçmiyordu. İsa'dan altı asır sonra böylesine bir vahşet, inkâr, şirk, cehalet ve zulüm mevcuttu. Her türlü zulüm, inançsızlık, sapık inanç çeşitleri, sefahatin ve sefaletin her türlüsü en yoğun bir tarzda bu asırda hükmünü icra ediyordu. İnsanlarm yaratılışından bu yana dünya belki böylesine bir sapıklığa, ahlaksızlığa, vahşete, dehşete şahit ve sahne olmamıştı. Tanrının evrensel bir yeryüzü egemenliği için hem dini hem siyasi hem toplumsal hem de ahlaki değerleri Muhammed üzerinden inşa etmesinin vakti gelmişti.

2. Yerel Tanrı Komplekslerine Karşı Evrensel Barış Çağrısı: İslam

Muhammed'in bu misyonu gerçekleştirmesi için dünyanın mevcut halinin küçük bir prototipi olan Mekke'den başlaması gerekiyordu. Başta tüm Arabistan olmak üzere etkin bir şehir hükmünde olan Mekke'de de Tanrı kompleksi içinde insanlar, soylar, kabileler, milletler şeklinde üstünlük mücadelesi içine girmişlerdi. Mekke'de Tanrı buyrukları bağlamında her şey çığırından çıkmış, bütün dini ve ahlaki müesseseler bozulmuştu. İnanç yönünden Arabistan, büyük bir isyan ve günahkârlık batağı içinde kıvranıyordu. Bozulmuş itikatlar, sapkın dini ve ahlaki ritüeller burada da kol geziyordu. İnsanlarm birçoğu tamamen Tanrıyı ve buyruklarını inkâr içindeydi. Dünya hayatı ve dünyevi çıkarlardan başka hiç bir şeyi kabul etmiyorlar, "Bizim için dünya hayatından başka bir hayat yoktur, yaşarız ve ölürüz. Bizi öldüren zamandan başka bir şey değildir" diyerek kişisel Tanrı kompleksi içinde keyiflerince hayat sürüyorlardı. Arapların çoğunluğu ise putlara tapıyorlardı. Hem taştan, tahtadan, hamurdan, helvadan yaptıkları putlara tapıyorlar hem de bu ihanetlerini de "Bizi Allah'a daha çok yaklaştırsınlar diye onlara tapıyoruz" diye meşrulaştırıyorlardı. İbrahim ve İsmail'in tek Tanrıya tapınılması için yaptığı Kâbe'yi bile 360 adet putla doldurmuşlardı. Fakat bütün bunların yanında, Arabistan'da İbrahim'in tevhit dininin izlerine de rastlanıyordu. Gaflete ve aradan uzun zaman geçmesine rağmen silinmeyen bu dini izlerle amel edenlere "Hanifler" denilirdi. Hanifler diye anılan bu insanlar, putlara nefret besler ve Allah'ın varlık ve birliğine inanırlardı. Bu insanlar cansız, dilsiz, sağır, zarar veya menfaat vermekten mahrum bir takım putlara secde edip hürmet göstermeyi zillet saymışlar ve bunu da toplumlarına açıkça ilan etmişlerdir. Fakat Mekke sadece ticaret değil aynı zamanda bir putlar panayırı idi. Öyle ki her kabilenin bir putu olmasma rağmen bazen de ailelerin ve kişilerin özel putları

da vardı. Tanrıya ait bütün sıfatları ve özellikleri onlara yüklüyorlar, onlara tapınıp onlardan taleplerde bulunuyorlardı. Kureyş kabilesi, en büyük put olarak Uzza'yı kabul eder ve ona hürmet ederdi. Evs ve Hazreç kabilelerinin taptığı put, Menat adını taşıyordu. Sonraları bu iki kabile Menat'tan başka, Lat ve Uzza putlarına da tapmaya başlamışlardı. Kelb kabilesinin putu Ved iken Huzeyl kabilesi, Suva' putuna tapardı. Hemdan kabilesi Yauk putuna ta'zim ederdi. Tayy ve Mezhiç kabilelerinin putu Yağus idi. Himyerilerin putu Nesr iken Bekroğulları ve Kinane kabilelerinin putu ise, Sa'd idi. Bu kabileler, adları verilen bu putlara tapar, onlardan yardım diler, yağmur ister, zafer talep ederlerdi. İnançlarına göre cansız, ruhsuz, taştan veya ağaçtan olan bu cisimler, isteklerini yerine getirme güç ve kuvvetinin sahibi bulunuyorlardı ve her bir kabile kendi putunun üstünlüğü ile kolektif bir Tanrı kompleksi şuuru yaratıyorlardı.

Muhammed gelmeden önce Arabistan ahlaki açıdan da tam bir sefalet içinde idi. Toplum tamamen kişisel Tanrı kompleksleri içinde dünyevi arzu ve isteklerin peşinde koşmakta idi. İçki, kumar, zina, yalan, hırsızlık, zulüm, işkence, gasp, yağma, cinayet gibi ahlaksızlık adma ne varsa bölgede hüküm sürüyordu. Tek meşru hâkimiyet kaynağı güç idi. Güçlü olanlar zayıf olanlara hükmediyordu. Zulüm, güçlünün güçsüze karşı kullandığı en amansız kırbaçtı. Kuvvetli olan, aynı zamanda haklıydı. Kuvvetli olan, zayıf ve güçsüzlere istediğini zorla yaptırabiliyordu. İnsana ve onun hayatına asla değer verilmiyordu. Yapılan baskınlarla yakalanan insanlar işkenceler altında öldürülüyorlar veya pazarlarda basit bir mal gibi köle olarak satışa çıkarılıyorlardı. Kadın, elde basit bir meta, alınır satılır adi bir mal telakki ediliyordu. Genç cariyeler, fuhşa teşvik edilerek, hatta zorlanarak, sırtlarından para kazanma yoluna gidiliyordu. Çöl Araplarının birçoğu kız çocuklarının dünyaya gelmesini bir felaket, bir yüz karası sayarlardı. Bu sebeple doğan çocuk kız olunca, bazen kimsenin görmesine bile fırsat verilmeden babaları tarafından diri diri toprağa gömülüyor, kuyulara atılıyor veya anneleri doğum yaklaşınca çukur kazdırıp doğan kız ise hemen çukura atılıp üzeri topraklarla örtülüyordu. Bu hareketlerini de "bunlar bir gün gelip şerefimizi lekeleyecekler, sefalete düşecekler veya geçim açısından bize yük olacaklar" şeklinde meşrulaştırıyorlardı. Onların dininin meşrulaştıramayacağı hiçbir suç ve günah yoktu. Çünkü Tanrılar onların hizmet etmesi için değil kendilerine hizmet etmeleri için yaratılmıştı. Bu yüzden Tanrıların görevi onların bütün günahlarına gerekçeler yaratmaktı. Yaratılmalarının gerekçesi de buydu.

Muhammed'den önce Arabistan, siyasi bir nizam ve içtimai bir düzenden de mahrumdu. Halkın çoğunluğu göçebe ve bedevi hayatı yaşıyordu.

Kabilelere bölünmüşlerdi. Kabile, toplumsal düzenlerini kendi aralarında temin eden kapalı kolektif bir yapı idi. Kabilecilik mevcut yapı içinde en büyük kolektif Tanrı kompleksi kaynağı olarak işlev görüyor ve insanları kabile taassubu içinde adalet ve ahlaktan yoksun bırakıyordu. Kabilecilik asabiyeti, maddi ya da manevi ortak menfaatlerini kollama ve birbirlerini diğer kabilelerin zararlarına karşı korumaya dayanan organizmacı bir hiyerarşik yapı idi. Kabile sadece bir soy, aile, aşiret veya boy olarak değil aynı zamanda dini, sosyal, siyasi ve ekonomik bir organizma olarak kabul ediliyordu. İnsanlığın en alt kategorik ayrımı olan ırk ve kabile en asli değer olarak yüceltiliyor ve kutsanıyordu. Uğruna yaşanması ve ölünmesi gereken tek şey kabile idi. İster zalim ister mazlum olsun hiçbir ahlaki değer ve ilke kıstasına tabi tutmadan herkes kendi kabilesi için savaşıyordu. İnsani değer ve inanç birliğinden önce kabilecilik taassubu geliyordu. Bu yüzden bir kişiye yönelik zarar tüm kabileye yapılmış sayılıyor ve intikam hakkı doğuyordu. "Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için" anlayışı içinde kabilecilik kültürü bir cemaat bilincine dönüştürülüyordu. Birbirleri ile intikam ve kan davası gütmeyen neredeyse hiçbir kabile yoktu. Bu yüzden bu göçebe kabileler, sürekli olarak birbirleriyle çekişme, çatışma ve savaş halinde idiler. Her an başkasına saldırmaya, onların malını talan etmeye, namusunu lekelemeye hazır bir hayat tarzı içinde bulunuyorlardı. Baskın ve yağmacılığı, adeta kendileri için bir üstünlük kaynağı ve geçim vasıtası kabul etmişlerdi. Kendilerine düşman olan kabileye baskınlar düzenler, mallarını sürüp götürürler, kadın ve çocuklarını esir alırlardı. Aralarında savaş eksik olmazdı. Bir kabilenin diğerine yaptığı kötülükleri, karşı kabile de aynıyla yapmaya uğraşırdı. Savaş, baskın, çarpışma, düşmanlık ruhlarına ve hayatlarına öylesine işlemişti ki, başka kabileler arasında üzerlerine saldıracak kabileler bulamazlarsa, birbirleriyle savaşırlardı. Merkezi bir yönetim etrafında toplanıp işlerini yürütmeye asla rıza göstermeyen bir doğaya sahiptiler. Bu özellikleri nedeniyle "Bedevi" olarak adlandırılırlardı. Tüm bu nedenlerle bölge beşeri, siyasi, ahlaki, medeni ve sosyal kanunlardan ve kurumlardan mahrum bulunuyordu. Bu yüzden de karşılıklı zulümler eksik olmuyor, çarpışmalar, talanlar devam edip gidiyordu. İsteyen istediğini gücü yettiği takdirde yapabiliyordu. Güçlü ve itibarlının yaptıkları daima yanına kar kalıyordu. Onların keyfi iktidarını sınırlandıracak ya da yargılayacak ortak bir üst kurum mevcut değildi.

Bütün bunlarla birlikte çok önemli bir değerleri de vardı ki bu konuda kendileriyle boy ölçüşecek yeryüzünde hiç bir millet mevcut değildi: Şiir. Araplar; edebiyat, belagat ve fesahat konularında tekamülün zirvesinde bulunuyorlardı. Şair ve şiir onlar için her şeydi. Çünkü şiir, atalarının cemi-

yet hayatını, adet ve inançlarını aksettiren tek güvenilir ayna idi. Toplum içinde şairler, büyük değer sahibi idiler ve büyük hürmet görürlerdi. Öyle ki, kabilelerinden güçlü bir kahraman yerine, bir şairin çıkmasını her zaman tercih ederlerdi. Zira yegane gayeleri olan şöhreti, en güzel şekilde yayabilecek olan ancak şairdi. Yılandan korkar gibi, şairlerin hicivlerinden çekinir ve korkarlardı. Şairler, onlarca birer kahraman kabul ediliyordu. Öyle ki, bir şairin, bir tek sözü üzerine kabileler birbirleriyle kıyasıya savaşabiliyorlardı. Yine bir şairin bir tek sözü ile de yıllardan beri birbirleriyle kanlı bıçaklı olanlar bir anda barışabiliyorlardı. Şiire; "Arab'ın Defteri" diyorlardı. Çünkü gelenek ve atalarının törelerine aşırı derecede hatta din gibi inanan Arapların ahlak ve adetleri, diyanet ve akideleri ancak şiirle biliniyor ve onunla nesilden nesile intikal ediyordu. Kurulan panayırlar bir nevi şiir şöleni ve savaşına dönüşüyordu. Panayırlarda, jüri huzurunda şiir ve hitabet müsabakaları düzenlenir, çeşitli yerlerden gelen şairler ve hatipler, burada şiirler okur, hitabelerde bulunurlar, birbirlerine üstün gelmek için bütün güçlerini ortaya koyarlardı. Üstünlük sağlamakla da son derece iftihar ederlerdi. Sonunda, jüri tarafından birinci seçilen şiir, keten bir bez üzerine altın yaldızla yazılarak Kabe duvarına asılırdı. Şiirler Arapların inandığı atalar dininin kutsal metinleri hükmünde idi. Söz kılıçtan daha keskindi. Bu yüzden onlar için önce de sonra da sadece söz vardı.

3. Yeniden 'Adalet, Merhamet ve Sadakat' İçin": Muhammed

İşte, Muhammed'e, peygamberlik vazifesi verileceği sırada evrensel anlamda dünyanın yerel bağlamda ise Arabistan'ın dinî, ahlakî, siyasî, toplumsal ve ekonomik durumu böyleydi. Bu dehşet ve vahşet saçan manzarayı değiştirecek bir müjdelenen gerekiyordu. Tanrı insanlığı Tanrı komplekslerinin kaprislerine mahkûm ve mecbur bırakamazdı. İnsanların başıboş bırakıldığında nasıl da bozulduklarının örneklerini İsrail halkı üzerinden tecrübe etmişti. Artık, ahlaksızlık çamurunda boğulmaya yüz tutmuş insanlığı, en güzel ahlakı ile ders vererek kurtaracak; insanlardan neleri istediğini, razı olduğu ve olmadığı şeylerin neler olduğunu gayet açık bir şekilde beyan edecek; yalnız bir kavme, bir millete değil, bütün insanlığa Tanrının emirlerini öğretecek; Musa ve İsa'nın "adalet, merhamet ve sadakat" üzerine temellerini attığı Göklerin Egemenlik binasını inşa edecek; insanlığı yeni bir yolculuğa çıkaracak bir kılavuza ihtiyaç vardı. Bu perişan durumda bulunan dünyanın, insanın yeryüzünde Tanrının en kıymetli mahlûku olduğunu, insanlarm tek babadan geldiklerini ve dolayısıyla bir tarağın dişleri gibi eşit olarak hepsinin belli haklara aynı oranda sahip olma hürriyetini doğuştan beraberinde getirdiğini ilan edecek, insanlar arasında-

ki kin, nefret ve düşmanlığı sevgiye, saygıya ve dostluğa dönüştürecek bir peygambere ihtiyacı vardı. Gerçek Tanrıyı reddetmiş, peygamberleri aracılığıyla gönderdiği emirleri ve yasaları unutmuş, Şeytanın yeryüzü egemenliğine teslim olmuş bu insanlar, kişisel, dini, toplumsal, siyasi ve ekonomik açıdan Tanrı komplekslerine dönüşmüşlerdi. Her biri "Tanrı gibi" davranıp kendisini evrenin merkezine oturtuyordu. Her an öteki ilan ettiği düşmanlarını yok etmeye hazır bir zulüm, terör ve ihanet içinde, yeryüzünü azgın, günahkâr, saldırgan, aç gözlü bir halde kana bulamışlar, her tarafa kaos ve huzursuzluk rüzgarları ekmişlerdi. Kısaca bütün dünyayı kesif bir şirk, cehalet, küfür, zulüm ve ahlaksızlık bulutu kaplamış bulunuyordu. İşte, Muhammed, inanç yönünden böylesine cehalet ve dalalet içinde kıvranan bu insanları ilim, ahlak ve hidayet ilkeleri ile kurtarmaya, onlara sevgi, barış ve huzur vermeye, şefkat, merhamet ve faziletin en büyük değerler olduğunu ilan etmeye gelecekti. Musa ve İsa'nın bıraktığı yerden Tanrı adına "adalet, merhamet ve sadakat" yolculuğuna devam edecekti. Tanrı için yol amaçtı ve yeni yolun yolcuları ve kılavuzu gibi düşmanları da hazırdı.

Yeni peygamber hem Musa'nın hem de İsa'nm takipçisi ve her ikisinin de hem dinde hem de soyda atası olan, kendisinin de İsmail oğulları soyu nedeniyle büyük babası olan İbrahim'in yolculuğunu devam ettirme iddiasmda idi. Yeni peygamber Mekke çöllerinde tüm dünyaya atası İbrahim'in dinini yeniden ihya etmeye gelen Muhammed'di. Fakat Tanrı da Muhammed'in şahsında tarihi de yeniden kurgulamak için başa döndü. Hem insanlığın bozulmuş yapısından hem de kutsal İsrail halkından duyduğu "pişmanlığı" Muhammed aracılığıyla yeniden inşa etmeye başladı. Tanrı, Tanrı kompleksleri ile giriştiği egemenlik mücadelesine tarihi tekrar başa sararak daha önce İbrahim'in soylu eşi Sara ve onun oğlu İshak onun da oğlu Yakup (İsrail) üzerinden çıktığı ve Musa ile İsa aracılığıyla sürdürdüğü yolculuğa bu kez İbrahim'in köle eşi Hacer ve onun oğlu İsmail ve onun da torunu Muhammed aracılığıyla yine yeniden başladı. Sara ile Hacer arasındaki soy üstünlüğüne dayanan Tanrı komplekslilğinin yansıması olan kıskançlık ile başlayan küçük kavga artık neredeyse İsrailoğulları ile İsmailoğulları arasındaki savaşa dönüşecektir. Tam da İbrahim'in Hacer ve oğlu İsmail'i terk ettiği çölün ortasındaki Mekke'de. Bu kez roller öyle bir değişmiştir ki Tanrının daha önce kurban olarak seçtiği İshak bile yeni mücadelede/yolculukta İsmail'e dönüşmüştür. İsmail'in kurban edilmesi üzerinden torunu Muhammed yeni "kurbanlık" yolculuğuna çıkacaktır. Tıpkı dedesi İsmail gibi. Muhammed, "hiçbir peygamber kendi memleketinde kabul görmez" Kutsal Yasası uyarınca hem kendi halkına, hem O'nu "kendi soylarından gelmediği" için kabul etmeyecek Musa ve İsa halklarına hem

de kendisini reddeden yeryüzü Tanrı komplekslerine karşı savaşacaktır. Muhammed, bir tarafta Tanrının diğer tarafta Tanrı komplekslerinin olduğu bu savaş sahnesine Musa ve İsa'dan farklı ama onların bir nevi sentezi olarak bir elinde asa öbür elinde kılıçla çıkacaktır.

B. TANRI ve TANRI KOMPLEKSLERİ ARASINDA SON SAVAŞ: YENİ SAVAŞ YENİ DÜŞMANLAR

Muhammed, Musa ve İsa'nm sentezi gibiydi. Musa gibi yeryüzünde adaleti sağlamak için savaşması, İsa gibi merhameti sağlamak için barışması gerekiyordu. Fakat O'nun farkı sadece İsrail halkının ve din adamlarının Tanrı kompleksleri ile mücadele etmek değildi. Bunların yanında hem insanın ruhunu hem bedenini hem de aklını kuşatmış olan hem kişisel Tanrı komplekslerine, hem soy, kabile, bilgi ve üstünlük üzerine kurulu yerel/kolektif Tanrı komplekslerine hem de insanlar üzerinden tahakküm kurup onların kaderine hükmetmek isteyen evrensel Tanrı komplekslerine karşı mücadele etmekti. Bu yüzden Şeytani kötülük düzeninin tüm egemenlik araçlarının yeryüzüne indiği bir zamanda gökyüzünün egemenliği için de her türlü iyilik değerleri ile kuşanması gerekiyordu. Bu yüzden Kuran yeni savaşın yeni düşmanları olarak Tanrı komplekslerinin evrensel misyonunu, onların yeryüzü egemenlik düzenlerini ve kişisel, tarihsel, siyasi, toplumsal ve ekonomik önder ve örneklerini yeniden tanımladı. Tarihi ve hayatı bu yeni paradigma ışığında yeniden inşa etti. Soyut ve somut kavramsallaştırmalar ile mücadele edeceği Tanrı komplekslerini yeniden tanımlayıp çerçeveledi.

1. Tanrı Komplekslerinin Tanrısı; Şeytan: "Şeytan dedi ki, 'ben Adem'den daha üstünüm. Çünkü beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın".

Kuran'a göre ilk kez Tanrı gibi olma istek ve arzusuna kapılarak Tanrı kompleksi yaşayan Şeytan'dır. Şeytan'ın Tanrı kompleksi Adem'in yaratılması olayına gösterdiği itiraz ve tepki ile başlamıştır. Bu tepki ile birlikte de Tanrı Allah'ın yeryüzündeki "halifesi" insan ile Şeytan arasındaki ezeli ve ebedi savaş başlamıştır:

> "Hatırla ki Rabbin meleklere: Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım, dedi. Onlar: Bizler hamdinle seni tesbih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek insanı mı halife kılıyorsun? dediler. Allah da onlara: Sizin bilemeyeceğinizi herhalde ben bilirim, dedi. Allah Adem'e bütün isimleri, öğretti. Sonra onları önce meleklere arzedip: Eğer siz sözünüzde sadık iseniz, şunların isimlerini bana bildirin, dedi. Melekler: Ya Rab! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz, senin

bize öğrettiklerinden başka bizim bilgimiz yoktur. Şüphesiz alîm ve hakîm olan ancak sensin, dediler. (Bunun üzerine:) Ey Adem ! Eşyanın isimlerini meleklere anlat, dedi. Adem onların isimlerini onlara anlatınca: Ben size, muhakkak semavat ve arzda görülmeyenleri (oralardaki sırları) bilirim. Bundan da öte, gizli ve açık yapmakta olduklarınızı da bilirim, dememiş miydim? dedi. Hani biz meleklere (ve cinlere): Adem'e secde edin, demiştik. İblis hariç hepsi secde ettiler. O yüz çevirdi ve büyüklük tasladı, böylece kâfirlerden oldu"(Bakara: 30-34).

"Allah dedi ki: Ben sana emretmişken seni secde etmekten alıkoyan nedir? (İblis): Ben ondan daha üstünüm. Çünkü beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın, dedi. Allah: Öyle ise, "İn oradan!" Orada büyüklük taslamak senin haddin değildir. Çık! çünkü sen aşağılıklardansın! buyurdu. İblis: Bana, (insanların) tekrar dirilecekleri güne kadar mühlet ver, dedi. Allah: Haydi, sen mühlet verilenlerdensin, buyurdu. İblis dedi ki: Öyle ise beni azdırmana karşılık, and içerim ki, ben de onları saptırmak için senin doğru yolunun üstüne oturacağım. Sonra elbette onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından, sollarından sokulacağım ve sen, onların çoklarını şükredenlerden bulmayacaksın!" dedi. Allah dedi ki: Haydi, yerilmiş ve kovulmuş olarak oradan çık! Andolsun ki, onlardan kim sana uyarsa, sizin hepinizi cehenneme dolduracağım!" (Araf: 11-18).

Daha önce Tevrat ve İncil'de insanın Tanrı gibi veya ona benzemesi şeklinde açıklanan olay Kuran'da Tanrının yeryüzündeki temsilcisi yani "" olarak adlandırılır. Tanrı "tüm meleklere yeryüzünde bir halife yaratacağım" dediğinde meleklerin "yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek insanın" yaratılmasına itirazları olmuştu. Fakat bu itiraz Tanrının iradesi üzerinden değil insanın Tanrı kompleksi içindeki doğası üzerinden yapıldığı için Tanrı onlara sadece "bilmediklerini" söyleyerek ve onları Adem ile birlikte "eşyanın isimleri" üzerinden sınav yaparak cevap vermiştir. Melekler insanların doğasına üflenecek olan Tanrı ruhunun Tanrı kompleksi yaratıp "yeryüzünde fesat çıkarmaya ve orada kan dökmeye" neden olacağını çok iyi biliyorlardı. Tam da "eşyanın isimlerini" bilmenin aynı zamanda "eşyanın mülkiyeti için savaşmaya" sebep olacağını bildikleri gibi. Melekler ile Adem arasmda yapılan "eşyanın isimlerini" bilme münazarasını Adem kazanmış ve Tanrı yarışmayı kaybeden meleklere kazanan Adem'e üstünlüğünü kabul etme secdesi yapmalarını emretmişti. Meleklerin Adem'in üstünlüğünü kabul edip secde etmeleri Adem'in kendi üstünlüğünü başkalarının kabul etmesi kibrine kaynaklık edecekti ki bunun imtihanı da daha sonra gelecekti.

Tüm melekler Adem'e secde ederken sadece İblis/Şeytan secde etmedi. Şeytan "Ben ondan daha üstünüm. Çünkü beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın" gerekçesiyle Tanrının emrine isyan ederek ilk kez "büyüklük taslamak" yani Tanrı kompleksi suçu işledi. Şeytanın gerekçesi ırka yani yaratılış kaynağına (ateş ve toprak çatışmasına) aitti ki insanlık kendi tarihi boyunca en çok bu gerekçe ile sınanacaktı. Çünkü ihanet yanına suç ortakları bulmadan yaşayamaz ve Şeytan bu yüzden insanları sürekli bu üstünlük iddiası suçuyla kendi askerleri/ortakları haline getirecekti. Meleklerin "yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek" dediği ve insanlık tarihinin de doğruladığı şey tam da insanın bu üstünlük kavgası idi. Zaten Şeytan da Tanrıdan bunun test edilmesi için görev ve zaman talep etti. Tanrının mı yoksa meleklerin mi iddiası doğrulanacaktı. Tanrı tüm güç ve imkânlarını insanın iyiliğine yatırırken Şeytan ise insanların kötülüğü ve doğasının bozukluğu (yani gerçekten de kendisinden daha aşağı olduğu) üzerine bahse girdi. Şeytan daha sonra tüm insanları aynı gerekçeler yani soy, ırk, bilgi, zenginlik, akıl, beden, mevki-makam, güç, itibar, statü gibi üstünlük ve kibir kaynakları ile Tanrı kompleksine itme görevi istedi. Tanrı da Şeytanın bu görevine karşı insanları uyarıcı ve doğru yola sevk edici peygamberler gönderecekti.

İnsanlar Tanrıyı ve O'nun evrensel kutsal yasalarını inkâr etmedikçe birbirlerine üstünlük iddiasında bulunamazlardı. Bu yüzden Tanrı kendisinin gökyüzü egemenliğini temsil eden eşitlik ve tevazu ile Şeytanın yeryüzü egemenliğini temsil eden "kibir/büyüklük taslamak" arasındaki evrensel savaşı halifesi ilan ettiği insan üzerinde ve üzerinden başlatma kararı aldı. Savaşın alanı bizzat insanın kendisi idi. Bu karar aslında insanoğlunun Tanrı kompleksleri ile sınanması süreciydi. Tanrı ile Tanrı kompleksinin yaratıcısı Şeytan arasmdaki savaş insanın tüm duyu ve akıl melekeleri üzerinden gerçekleşecekti. Bu yüzden Şeytan'ın "insanlarm tekrar dirilecekleri güne kadar mühlet isteyip insanları Tanrıya karşı saptırmak ve onları Tanrıya şükredenlerden bulmaması için O'nun doğru yolunun üstüne oturup insanlarm önlerinden, arkalarından, sağlarından, sollarından sokulup onları azdırmak" isteğini Tanrı "sen mühlet verilenlerdensin" diyerek kabul etmiştir. Tanrının "adalet, merhamet ve sadakat" üzerine inşa ettiği insanın cennete yolculuk hikâyesini Şeytan "zulüm, terör ve ihanet" ile saptırarak insanın cehenneme yolculuğuna dönüştürecektir. Anlaşma yapılmış, senaryo yazılmış, sahne hazırlanmış, roller dağıtılmıştı. Sıra insanoğlunun imtihan edileceği yola koyulmasına gelmişti.

Bu ayetlerde ifade edilen olayın ilk boyutu Tanrı'nın emri ne olursa olsun itaat etmekle görevlendirilmiş melekler topluluğundan birinin bu emre

uymamasıdır. Burada önemli olan emrin niceliğinden çok emrin niteliği yani onu emredenin mutlak gücüdür. Mutlak gücü en iyi bilen birinin o güce karşı bu duruşu tarihin en büyük başkaldırısı olarak kabul edilmelidir. Kuran'ın çeşitli ayetlerinde ifade edildiği gibi bu isyan ve sahibi şeytan şu nitelemelerle ifade edilir: "kibir", "haddini bilmemek ve onu aşmak", "sapıklık", "aşağılık olma", "asi", "azgın", "inkârcı", "en büyük düşman", "yalancı", "boş vaatçi", "kovulmuş", "lanetlenmiş", "çirkin", "tuzakçı", "kurnaz", "inatçı", "nankör", "fitneci", "ayartıcı", "aldatıcı", "vesveseci", "taşlanmış", "azgın", "şüpheci", "edepsiz", "kötü", "hain". Tanrıya isyan eden Şeytan'm Tanrı kompleksinin ayrıca insanlara yansıması bağlamında Şeytan kompleksi olarak da isimlendirilebilir. Şeytan kompleksi kıyaslamaktır. Şeytan kompleksi, bir kişinin karşısındaki gücün doğru, haklı ve üstün olduğunu bile bile onu inkâr edip kendisini daha aşağıda olduğunu iddia ettiği bir değerle kıyaslayıp üstünlük iddiası üzerinden kendisini haklılaştırması veya haksızlığını meşrulaştırmasıdır. Haksızlığını meşrulaştırmak ve iddiasını ispatlamak için ise kendisinden daha aşağı olduğunu iddia ettiği kişiyi ayartmaya, aşağılanmaya maruz bırakmaya ve Tanrı nezdinde itibarsızlaştırmaya çalışmasıdır.

Şeytan kompleksi açısından ifade edilmesi gereken ikinci önemli husus ise üstünlük iddiasının ve kıyaslamaların maddi sebep ve nicel unsurlar üzerinden yapılmasıdır. Ayetlerde geçtiği üzere "beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın, dolayısı ile ben, ondan daha hayırlıyım (daha üstünüm)" ifadesi hayırlı olmanın ve üstün olmanın ölçüsünü maddi unsurlar olan "ateş" ve "toprak/çamur" üzerine bina edilmesidir. Bu yüzden şeytan kompleksi, insanlar arasındaki üstünlüğün ve hayırlılığın ölçüsü olarak nitel ve ahlaki kıstaslar yerine maddi kıstasları ve nicel unsurları esas alan her türlü duygu, düşünce ve davranış için de geçerlidir. Bu bağlamda şeytan kompleksine örnek vermek gerekirse; bir ırkın başka bir ırktan daha üstün; bir devletin başka bir devletten daha güçlü, daha öncelikli, daha kalkınmış, daha hegemonik; bir medeniyetin başka bir medeniyetten daha ileri, daha modern, daha gelişmiş; bir kişinin başka bir kişiden daha zengin, daha başarılı, daha önemli, daha bilgili, daha okumuş, daha üstün, daha güzel olmasını iddia etmek gibi.

Şeytan kompleksinin en önemli göstergesi ise "Ben" ve "Benim" ile başlayan ifadelerdir. "Ben" üstünüm ve "Benim" sahip olduğum yaratılış "arkhe"si daha değerli sözü bu anlayışın temel yaklaşımıdır. Bu anlayış doğal olarak karşısında mutlaka bir öteki yaratır ve ötekine biçilen tek misyon aşağılık olan "O" ve değersiz olan "O"nun bana boyun eğmesi ve hatta "Be-

nim" yani "bana ait" olması gerektiğidir. Bu durum "Ben"in tanımlayıcı, belirleyici, düzenleyici ve sınırlayıcı olma iddiasını ve "Benim"in sahiplenici iradesini gösterir. "Ben" ifadesi kibrin, "Benim" ifadesi karşılaştırmalı üstünlüğün; "Ben" demek hâkim olmak, "Benim" demek hükümran olmaklığın; "Ben" sözü gücün, "Benim" sözü güce tapınmanın; "Ben" demek otoritenin, "Benim" demek hegemonyanın; "Ben" demek iktidar olmanın, "Benim" demek muktedir olmanın; "Ben" ifadesi izzet iddiasının, "Benim" demek zillet yaratmanın; "Ben" demek hırsın, "Benim" demek ihtirasın, "Ben" sözü otoriter kişiliğin, "Benim" demek totaliter kişiliğin, "Ben" demek melik olmanın, "Benim" demek malik olmanın ifadesidir.

Şeytan kompleksinin insan doğasına ve hayatına yansıyan başka bir veçhesi ise kendini daha üstün görmenin doğurduğu eksiklikleri görmeyip daha alçak gördüklerinin üstün yanlarını yok saymak körlüğüdür. Bağnazca bir tutkuyla kendine olan özgüvenin yaptırdığı ihtiras oyunlarıdır. Kendi üstünlüğünü kabul ettirme mücadelesinin doğurduğu kendini ispat girişimlerinin ötekinin itibarsızlaştırılması çabalarıyla sonlanmasıdır. İnsanın kendi izzetini başkalarının zilletinde aramasıdır.

Şeytan kompleksinin bir başka hayata yansıması ise pazarlık yapma tutkusudur. Tipolojimizde de gördüğümüz gibi üstün olduğunu ispatlamak için Tanrı ile pazarlığa oturan şeytanın kendini her zaman haklı çıkarma uğraşı içinde olduğudur. Şeytan kompleksinin en önemli pratik yansıması da zaten her ortamda kendi haklılığını fütursuzca ispatlama isteğidir. Aşağılık kompleksi derinleştikçe kendini ispatlama girişimleri de o denli sığlaşır. Kendine ait her hangi bir nicel değerlendirme, eleştiri, hatta tavsiye ve uyarıları başta naturası (ateşten yaratılmış olmak, ontolojisine) olmak üzere nitel kimlik, kişilik, şahsiyet ve değerlerine yönelik saldırı kabul edip karşısındakini hemen düşman ilan ederek savaşın tüm unsurlarını kullanmaktır. Şeytan kompleksinin başka tezahürlerini ise şu şekilde sıralamak mümkündür: üstünlük kıstasının nicel olduğuna inanmak; üstün olmanın haklılık yaratacağı iddiası; haklı olmanın her şeyi meşrulaştıracağı; haksız duruma düşmenin doğurduğu haklılığını ispatlama hırsı; haklılığını ispatlamak için her yolun mubah sayılması.

Tanrı kompleksini kendi şahsında Şeytan kompleksine dönüştüren Şeytan bu yüzden tarih boyunca elindeki imkânları kullanarak insanların doğalarında var olan Tanrı kompleksi (Şeytan kompleksi) tohumlarını suladı: "insanların aralarını açmak ve küfür etmeleri için onlara büyücülüğü öğretti" (2: 102); "insanlara Tanrı ile alay etmelerini, O'nu küçümsemelerini öğretti" (2: 14); "Tanrının emrettiği yeryüzünde olan şeylerin helal ve temiz olanları yerine haram ve kirli olanlarına meylettirdi" (2: 168); "Tanrı insan-

ları topluca barış ve güvenliğe çağırırken o kendi adımlarını izlemelerini isteyerek insanları savaş ve korkuya sürükledi" (2: 208); "Tanrı insanları kendisi gibi olup affetmeye, merhametli olmaya, ihsan ve fazilet sahibi olmaya çağırırken Şeytan ise insanları fakirlikle korkutup onlara günahkârlığı, isyanı, çirkin davranışları, hayasızlığı emretti" (2: 268); "ticaret de faiz gibidir diyerek Tanrının yasakladığı emek sömürüsünü meşrulaştırdı" (2: 275); "insanlarm Tanrının emirlerine kendisi gibi isyan edip kibir içinde diretip kafirlerden olmalarını salık verdi" (2: 34); "insanların atası Adem ve Havva ikilisinin ayağını kaydırdı ve böylece onları içinde bulundukları masumiyet durumundan çıkarıp herkesin birbirine düşman olarak yaşadığı dünyada korku ve teyakkuz içinde bir tedhiş hayatına mahkûm etti" (2: 36); "insanların çeşitli kazanımları ile başka insanlara üstünlük kurmaları ve kibre girmeleri konusunda onlarm ayağını kaydırdı" (3: 155); "sadece Tanrıdan korkmaları gerekirken insanları çeşitli kazanç ve kayıp konuları ile Tanrı komplekslerinden korkmaya itip insanları basit dünyevi ve gelecek endişeleri ile sürekli korkutup yönetti" (3: 175).

Şeytan, "insanları bazen putlara, bazen dişi tanrılara bazen de sadece kendisine tapınmaları için çeşitli vaatlerle hayırlı işlerle bağlarını kopartıp kandırarak kendisine kul yaptı, kendini tapılması gereken tek Tanrı olarak sundu" (4: 117); "insanlara dost ve arkadaş olarak yaklaşıp yaptıkları ibadetlere ve ettikleri infaklara riya, kibir ve gösteriş katmalarını sağladı, Tanrıya ve ahiret gününe inanmamaları için onları kandırdı. Tüm bunları yaparken de Tanrı adma yaptığına dair yeminler etti. İnsanların imanına riya, kibir ve gösteriş ile şirk bulaştırmalarına neden oldu" (4: 38); "insanların sadece ilah olarak Tanrının hükümleri ile yaşamaları emredilmişken, onları yeryüzü Tanrıları yani kişisel, toplumsal/kolektif ve evrensel Tanrı kompleksleri olan Tağutların hükmü altında yaşama ve onlarm uğruna Tanrıya karşı savaşmaları tercihine iterek insanların şirke düşmesini sağladı" (4: 60, 76); "insanları barış içindeyken tedirgin edip korku ve endişe içine sürükleyerek ve bunları insanlar arasında yayılmasını sağlayarak Tanrıya olan güveni zedeledi" (4: 83); "insanları her ne araç olursa olsun kullanıp, şaşırtarak saptırdı. En olmadık kuruntulara düşürüp dünyevi korkular ile isyan ettirdi. İnsanların doğalarını bozduğu gibi insanları da hayvanların ve doğanın doğasını bozmaya teşvik etti. Hatta onlara kesin olarak davarların kulaklarını kesmelerini emrederek Tanrının yarattıklarının biçim ve doğaları değiştirmelerini emretti. Allah'ı bırakıp kendisini dost ve Tanrı kabul etmelerini salık verdi. Kendi ordusuna askerler bulmak için insanları kendisi gibi hüsrana sürükledi. Onlara vaatler ederek onları en olmadık

kuruntulara düşürdü ve insanları bir aldanıştan başka bir aldanışa sürükledi. İnsanlara sadece hayaller vaat etti" (4: 119-120).

Şeytan, "kendi işlerinden olan pislikleri içki, kumar, dikili taşlar, putlar ve fal okları ile insanları Tanrıya karşı meydan okuma kibrine sürükledi. İçki ve kumarla insanlar arasına ayrılık, düşmanlık ve kin düşürdü. İnsanları Allah'ı anmaktan ve sadece ona tapmaktan alıkoyarak sürekli boş işlerle oyaladı" (5: 90-91); "insanları aldatmak için yaldızlı sözler fısıldayıp düzmece yalanlarla kibir ve gurura kapılıp azmalarını sağladı" (6: 112); "insanların kalplerini adalet ve merhamete kapatıp taş gibi katılaşmasını sağlayıp onlara yapmakta oldukları haksızlıkları ve günahları çekici ve süslü gösterdi" (6: 43); "insanları dinin emirleri ve ayetleri konusunda alaylı tartışmalara daldırıp onlara Rablerini unutturdu" (6: 68); "hidayete ermiş olanları bile (Tanrı kompleksine düşürüp) kibir ile ayartarak 'doğru yol bu, bana gel' diye topukları üzerinde gerisin geri döndürmeye çalıştı" (6: 71); "Tanrının kendisine bilgi ve hikmet verdiği kişileri bilgiyi hakikat yerine kendi çıkarları için kullanmalarını sağlayıp kendi peşine ve dünya nimetlerinin peşine takıp sonunda onların azgınlardan olmasını sağladı" (7: 175); "Tanrının Adem'e secde et emrine kibir ve üstünlük iddiası ile isyan etti. İnsanları her türlü ihanete sürüklerken bile Tanrı adını kullanarak söz verip 'gerçekten ben size öğüt verenlerdenim' diye yeminler edip onları aldattı" (7: 11-22); "insanların Allah'ı bırakıp kendini veli edinmelerini ve bunu da gerçekten onları doğru yolda sayılmakta kabul ettirdi" (7: 30); "insanları saptırana kadar peşlerini bırakmayıp bir takım fitne, kışkırtma, vesvese veya iğva ile onların akıllarını nefislerini ve kalplerini bozarak onları sapıklığa sürükledi" (7: 200-202); "insanların kalpleri üzerinde güven ve kararlılık duygusu yerine korku ve tedirginlik tohumları ekti" (8: 11).

Şeytan, tüm bu davranışlarla birlikte "insanlar arasına kin, nefret ve intikam tohumları ekerek birbirleri ile savaştırdı. Onlara amellerini çekici gösterdi ve onlara: 'Bugün sizi insanlardan bozguna uğratacak kimse yoktur ve ben de sizin yardımcınızım' diyerek kibre düşürüp kandırdı, sonrada onlardan uzaklaşıp kaçtı" (8: 48); "kardeşlerin, eşlerin ve dostların arasını açtı, kimsenin kimseye güven ve sevgi beslememesi için uğraştı" (12: 100); "yalan vaatlerde bulundu, kendisini Tanrıya şirk koşmalarını salık verdi" (14: 22); "bütün insanlığa yapıp ettiklerini süslü göstererek kötülük krallığının vatandaşı yaptı" (16: 63); "insanları Tanrıya karşı nankörlük etmeleri için israfa ve saçıp-savurmaya itti" (17: 27); "insanların arasını kötü sözlerle bozup aralarını açtı" (17:53); "insanlardan bazılarını sesiyle sarsıntıya uğrattı, atlı ve yayalardan oluşan ordusuyla insanların üstüne yaygaralar kopardı, mal-

larda ve çocuklarda insanlara ortak oldu ve onlara çeşitli dünyevi vaatlerde bulunarak aldattı" (17: 64-65); "insanları birbirine karşı tahrik edip kışkırttı" (19: 83); "Adem'e yaptığı gibi tüm insanlara sürekli sonsuzluk, ölümsüzlük ve yok olmayacak bir mülk vaat ederek insanların ihtiraslarını besledi" (20: 120); "insanların ibadet ve dualarına bir kuşku veya sapma unsuru katıp gerçeklerden uzaklaştırıp kalplerinde şüphe hastalıkları yarattı" (22: 52-53); "insanlara çirkin utanmazlıkları ve kötülükleri emretti" (24: 21).

Şeytan, insanların birbirine ve Tanrıya olan güvenlerini zedelemek amacıyma "kutsal kitapları şeytanların indirdikleri yalanını fısıldadı" (26: 210); "insanlara gerçeği ters yüz etmelerini, günaha düşkün olmalarını, yalan içinde bulunmalarını emretti" (26: 221-223); "insanlara Allah'ı bırakıp da güneşe secde etmelerini, günahlarının güzel olduğunu söyleyerek onları doğru yoldan alıkoydu" (27: 24); "Ad ve Semud gibi birçok kavmin yaptıkları günahları kibirle süsleyip çekici kılarak helak olmalarını hazırladı, böylece onları doğru yoldan alıkoydu" (29: 38); "insanlara 'Allah'ın indirdiklerine uyun' denildiğinde, onlara 'Hayır, biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye uyarız' demeleri için yönlendirdi" (31: 21); "insanlara ahiret hayatını unutturup dünya hayatı ile aldattı ve bütün bunları da Allah ile (Allah'ın adını kullanarak) yaptı" (35: 5-6); "insanları uzun emeller ve tutkulu ihtiraslara kaptırdı" (47: 25); "gizli toplantı ve kulislerle insanların kulaklarına fısıldayıp onları birbirine ve Tanrıya karşı kışkırttı" (58: 10); "insanları uzun emellerle sarıp kuşatarak onlara Allah'ı ve Allah'ın zikrini unutturdu" (58: 19); "insanlara sürekli 'inkâr et' dedi. İnsanlar inkâr edince de 'ben senden uzağım' diyerek onları sattı" (59: 15-17). İnsanlar da doğalarındaki ve ruhlarındaki Tanrı kompleksi tohumunu sulayarak besleyen bu bahçıvanın sözlerine ve emirlerine tarih boyunca itaat ettiler. İşledikleri suç ve ihanetleri sırtına yıkabilecekleri bir "günah keçisi" bulmanın huzuru içinde Tanrı Allah'a isyan ettiler.

2. İlk ve Tek Günah; Ölümsüzlük Arzusu: "Ey Adem, sana sonsuzluk (ölümsüzlük) ağacını ve çökmesi olmayan bir saltanatı (mutlak iktidarı) göstereyim mi?".

Gerçekten de Şeytan Tanrıdan aldığı izin ile kendisinin insanlardan daha üstün olduğunu ispatlamak için Adem ve Havva için uygun anın gelmesini bekledi. Tanrı da Adem ve Havva'nın üstünlüğünü ve halifeliğe layık olup olmadıklarını test etmek için onlara ve Şeytan'a bir fırsat sundu. İlk sınav, Tanrı kompleksi kaynaklı ilk günahın da (tüm günahların da) sebebi oldu:

> "Allah, Adem'e hitap etti: 'Ey Adem! Sen ve eşin cennette durun, dilediğiniz yerden yiyin; fakat şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zalimlerden olur-

sunuz'. Derken (Şeytan) onların, kendilerinden gizli kalan çirkin yerlerini kendilerine göstermek için onlara fısıldadı: 'Rabbiniz, başka bir sebepten dolayı değil, sırf ikiniz de birer melek ya da ebedî kalıcılardan olursunuz diye sizi şu ağaçtan men etti.' dedi. Ve onlara: 'Elbette ben size öğüt verenlerdenim.' diye de yemin etti. Böylece onları aldatarak aşağı sarkıttı (önceki mevkilerinden indirdi). Ağacı(n meyvesini) tadınca, çirkin yerleri kendilerine göründü ve cennet yapraklarını üst üste yamayıp üzerlerini örtmeğe başladılar. Rableri onlara seslendi: 'Ben sizi o ağaçtan men etmedim mi ve şeytan size apaçık düşmandır, demedim mi?'. Dediler ki: 'Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik, eğer bizi bağışlamaz ve bize rahmetinle muamele etmezsen muhakkak ziyana uğrayacaklardan oluruz!'. (Allah) buyurdu: 'Birbirinize düşman olarak inin, sizin yeryüzünde bir süreye kadar kalıp geçinmeniz gerekmektedir. Orada yaşayacaksınız, orada öleceksiniz ve yine oradan (dirilip) çıkarılacaksınız!' dedi" (Araf: 19-25).

"Nihayet Şeytan ona vesvese verdi. Şöyle dedi: 'Ey Adem, sana sonsuzluk (ölümsüzlük) ağacını ve çökmesi olmayan bir saltanatı (mutlak iktidarı) göstereyim mi?" (Taha: 120).

Tıpkı Tevrat'ta anlatıldığı gibi Kuran'da da Tanrı Allah, Adem ve Havva'yı kendi katındaki en saygın yer olan cennete koyarak onlara "dilediğiniz yerden yiyin; fakat şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zalimlerden olursunuz" emrini verdi. Tanrının kendisi sonsuzluğu temsil ettiği için Adem'e de sonsuzluktan bir eksik değeri "istisnai hal" yaratarak vaat etmişti. İstedikleri her şeye sahip olabilecekler ama bir tek ağaca dokunmayacaklardı. Karar ve sınav kesindi. İnsanın doğasını çok iyi bilen birisi olarak Şeytan ise, onlara o tek bir ağacın diğer tüm nimetlerden daha üstün olduğu için yasaklanmış olduğu inancını aşılamak ve onların iktidar, ölümsüzlük, üstünlük, merak doğasını tahrik etmek için onlara o yasak ağacın "sonsuzluk (ölümsüzlük), çökmesi olmayan bir saltanat (mutlak iktidar), insanı meleklere dönüştüren bir masumiyet, onları ebedî kalacak" bir kudret ağacı olduğuna ikna etti. Adem ve Havva da zaten doğaları gereği buna ikna olacak tarzda yaratılmışlardı. Allah onlara "şeytan size apaçık bir düşmandır" demesine rağmen onlar kendilerine yapılan vaatlerin ve sunulan imkânların gerçek olmadığını bilerek ama "gerçek olma ihtimalini" de ihmal etmeyerek tercih yaptılar ve "kendilerine zulmeden ve bu yüzden de ziyana uğrayanlardan" oldular. Onların en büyük ziyanı "birbirine düşman olarak cennetten dünyaya sürgün edilip dünyada bir süreye kadar kalıp yaşam ve geçim meşakkatine" uğramalarıydı. İnsanın cennetten sürgün nedeni onu tekrar hakkıyla kazanma mücadelesi vermesi gerektiği üzerine idi. Bu

mücadeledeki en büyük iki düşmanını da yanında götürüyorlardı: birincisi iç düşmanları olan kendi ruhlarındaki (doğalarındaki) Tanrı kompleksleri, ikincisi ise sürekli bu Tanrı komplekslerini tahrik edip besleyecek olan Şeytan. Çünkü Tanrı "birbirinize düşman olarak inin" derken kendi kendinize düşman olmayı, "şeytan size apaçık düşmandır" diyerek de şeytanın düşmanlığını dile getirmektedir. Aslında insan en büyük düşmanı olarak yine kendi doğası ile savaşmak için dünyaya gönderildi. Kendini yenmedikçe hiçbir şeyi kazanamayacaktı. Kendini kendinden geri almadıkça cenneti de geri alamayacaktı. Birinciyi yenmeden ikinciyi de yenemeyeceklerdi.

Bu nedenle insanlık tarihi hep o eksik/kayıp/yasak meyveyi aramakla ve onun ruhlarında oluşturduğu boşluğu doldurmakla geçecekti. Kimi zaman ölümsüzlük arzusu kendisini tarihte, kimi zaman liderlikte, kimi zaman bir sanat yapıtında, kimi zaman kahramanlıkta, kimi zaman üstün bir iktidar sahibi olmakta, kimi zaman bedensel anlamda uzun yaşama çabasında, kimi zaman bilgi ve eserlerle tarihe geçmek arzusunda, kimi zaman "ün salma", nam duyurma, şan ve şöhret sahibi olmada, kimi zaman mülk biriktirme ve ihtişam yarışında, kimi zaman kendisini tamamen dünyadan soyutlamada gerçekleştirmeye çabalamada gösterecekti. Tanrı komplekslerinin en yoğun ve yaygın alanlarına bakıldığında görülecek tek şey Adem'den tevarüs eden bu "sonsuzluk (ölümsüzlük), çökmesi olmayan bir saltanat (mutlak iktidar), insanı meleklere dönüştüren bir masumiyet, onları ebedî kılacak" bir kudret ağacına tırmanma ve o meyveye ulaşma çabasıdır. İnsanlık tarihinin özeti de budur. O ağacın gerçekten de bir meyvesi olup olmadığını bilmeden. Her nimetin aynı zamanda bir lanet olduğunu anlamadan.

Şeytan, Adem ve Havva'yı kendi rızaları ile yoldan saptırdıktan sonra, insanlık tarihinin en önemli aktörü olarak onları her taraflarından kuşatarak Tanrı kompleksleri içinde Tanrıya isyana yöneltti. Adem'e vaat ettiği "sonsuzluk ve ölümsüzlük" arzusunu tüm insanların doğası haline getirip onların hayatlarına hükmedebileceği bir potansiyel günah toprağı oluşturdu. O kötülük toprağına ektiği her tohum da insanın tekebbür, tahakküm ve iktidar arzusu ile sulanarak yeryüzüne hâkim bir Tanrı kompleksleri hiyerarşik düzeni yarattı. Şeytan'ın en önemli silahı da zaten isyana ve bozulmaya müsait olan insanın bu doğası idi. Şeytan sadece o doğayı çeşitli vaatlerle biraz süslüyordu o kadar. Bu nedenle insanların yeryüzünde Tanrıya mı yoksa Tanrı komplekslerine mi tapınacağı imtihanı başlamış oluyordu. Bu imtihanın Şeytan ve Adem'in ortaklaşa Tanrıya isyan etmeleri ile başlamış olması ise sonuçlarını en baştan haber verici bir durumdur.

Tanrı kompleksine kaynaklık eden tüm bu sebeplerin buluştuğu tek ve asli bir neden vardır: Doyumsuzluk. "Tanrı gibi" olmak gibi sınırsız bir mutlak arzu evrenini "İnsan gibi" olan sınırlı bir nispi acziyet evreninin ruhuna ve bedenine yüklemenin doğurduğu problematiktir doyumsuzluktan neşet eden Tanrı kompleksi. Tanrı kompleksi, akıl, ruh ve bedenin taşıyamayacağı bir yükü ihtiras ile taşıyabilme iddiasının doğurduğu eksiklikleri kapatmak ve örtmek çabasıdır. İnsanın kendi acziyet derecesini test etmesi veya zorlamasından başka bir şey değildir Tanrı kompleksi. Tanrı kompleksi, sınırsız ve sonsuz arzu ve idealleri küçük bir ruha, sonsuz ve sınırsız Tanrıyı küçük bir bedene sığdırabilme çabasıdır. Bu çaba Adem örneğinde görüldüğü üzere "sonsuzluk eksi bir ağaç"la dahi yetinmemeyi gerektirir. Tek bir eksinin (eksiğin/ağacın) dahi tahammül edilemez bir zaaf olarak algılandığı bir sonsuz doyumsuzluk evrenidir Tanrı kompleksi. Tanrı kompleksi "sürekli bir eksiklik" hissi durumudur. Tamamlandıkça büyüyen bir eksiklik hissi. Bu yüzden Tanrı kompleksi, "sınırsız ihtirasların/ihtiyaçların kıt kaynaklar" aracılığıyla tatmin edilmesi zorunluluğunun doğurduğu eksiklikleri tamamlama sorunlarından ve savaşlarından oluşur.

Adem'in Tanrı kompleksine sebep olan doyumsuzluk günahı, yeryüzü tanrıları elinde bu şekilde Tanrı komplekslerinin meşrulaştırılması için formüle edildi. İnsanların ihtirasları ölümsüzlük arzuları kadar sonsuzdu ama bunu gerçekleştirme imkânları sonlu ve sınırlıydı. Böylece Tanrı komplekslerinin kendi sonsuz ihtirasları için diğer insanların kaderlerine ve imkânlarına hükmetmeleri evrensel bir meşruiyet yasası oldu. Tanrı kompleksi, bütün sınırsızlıklar içinde imkânsız olanı bütün sınırlılıklar dahilindeki mümkün olana dönüştürme çabasına dönüştü. Tanrı kompleksinin doyumsuzluk nedenselliği de bu noktada başlar: Tanrı olana kadar "Tanrı gibi" olanla dahi yetinmemek. Hatta onu kardeşiyle dahi paylaşamamak.

3. Dünyadaki İlk Kişisel Tanrı Kompleksi Sınavı; Habil mi Kabil mi, Tanrı mı Kompleks mi, Takva mı Nefis mi?! "Kurbanı kabul edilmeyen Kabil, kardeşi Habil'e 'Ant olsun seni mutlaka öldüreceğim' demişti".

Tanrı insanları yeryüzüne gönderdiğinde onlarla beraber iki düşman da göndermişti. Bunlardan ilki ve en tehlikesi kendi ruhlarına üflediği Tanrı kompleksi yani insanın bizzat kendisi diğeri ise şeytan ve onun gibi olma kavgası yani şeytan kompleksi. Bu iki kompleksten birincisini Tanrı Adem'in iki oğlu üzerinde ve üzerinden test etmek ister. İkisine de kendisi için bir kurban/sunu/adak vermelerini ve böylece kendi katında kimin daha üstün olacağını bilmek ister:

"Onlara, Adem'in iki oğlunun haberini gerçek olarak oku. Hani ikisi de birer kurban sunmuşlardı da, birinden kabul edilmiş, ötekinden kabul edilmemişti. Kurbanı kabul edilmeyen, 'Ant olsun seni mutlaka öldüreceğim' demişti. Öteki, 'Allah, ancak kendisine karşı gelmekten sakınanlardan kabul eder' demişti. 'Ant olsun! Sen beni öldürmek için elini bana uzatsan da ben seni öldürmek için sana elimi uzatacak değilim. Çünkü ben alemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım.' 'Ben istiyorum ki, sen benim günahımı da, kendi günahını da yüklenip cehennemliklerden olasın. İşte bu zalimlerin cezasıdır.' Derken nefsi onu kardeşini öldürmeye itti de (nefsine uyarak) onu öldürdü ve böylece ziyan edenlerden oldu. Nihayet Allah, ona kardeşinin ölmüş cesedini nasıl örtüp gizleyeceğini göstermek için yeri eşeleyen bir karga gönderdi. 'Yazıklar olsun bana! Şu karga kadar olup da kardeşimin cesedini örtmekten aciz miyim ben?' dedi. Artık pişmanlık duyanlardan olmuştu. Bundan dolayı İsrailoğullarına (Kitap'ta) şunu yazdık: 'Kim, bir insanı, bir can karşılığı veya yeryüzünde bir bozgunculuk çıkarmak karşılığı olmaksızın öldürürse, o sanki bütün insanları öldürmüştür. Her kim de birini (hayatını kurtararak) yaşatırsa, sanki bütün insanları yaşatmıştır. Andolsun ki, onlara resûllerimiz apaçık deliller (mucize ve ayetler) getirdiler. Ama onlardan birçoğu bundan sonra da (hala) yeryüzünde aşırı gitmektedir" (Maide: 27-32).

Hikâye, tıpkı Şeytan ile Adem arasındaki Tanrının katında kimin daha üstün olduğuna dair mücadelenin bu kez de Adem'in iki oğlu olan Kabil ve Habil arasında geçiyor olmasıdır. Cennetteki günahın nedeni Şeytan'ın suçu hoş göstermesi iken dünyadaki ilk günahın nedeni insanın nefsinin emretmesi ve günahı süslü ve hoş göstermesidir. Önceki mücadele yaratılışın arkhesi (Ateş-Toprak) üzerinden yapılırken bu mücadele tamamen Tanrı nezdindeki itibarın veya iktidarın elde edilmesi, hatta rivayetler ışığında söylemek gerekirse Adem'in iktidarının mirasının kimin tarafından sahiplenileceği ile ilgili bir savaştır. Çiftçi olan ile çoban olan arasında, toprağı yöneten ile hayvanlara hükmeden arasında bir savaş. Buradaki savaşın en önemli enstrümanı mülkiyettir. Tanrıya sunulacak adağın mülkiyet olarak değeri veya mülkiyete verilen değer ile Tanrıya yüklenen değer arasındaki tercihtir. Kabil mülkiyeti tercih ederken Habil Tanrının rızasını tercih etmiştir. Doğal olarak savaş nicelik ile nitelik, güç ile hak, madde ile ahlak, materyal ile idea, mülkiyet ile paylaşım arasındadır. Tanrının tercihi veya kabulü ise ikinciden yani Habil'den yana olmuştur. Tanrı parçacığını doğasında büyüten Kabil ise üstünlüğünü ispat etmek için ise güce yönelmiş ve Tanrı kompleksinin en büyük göstergesi olarak kardeşinin hayatına son vermiştir. Bilmek gerekir ki, Tanrı kompleksinin en yoğun yaşandığı

alan Tanrının en büyük gücünün temsil edildiği hayatı ve ölümü yaratma alanıdır. Tanrı kompleksi, Tanrısal aklın ve iktidarın en üstün temsil alanı olan "ebedi yaşam/ölümsüzlük ağacını" kontrol etmek, kimin yaşayıp kimin öleceğine karar vermek ve insanları yaşatmanın veya ölüme mahkûm etmenin iktidarını kendi elinde tutma iradesidir. Bu iradenin yansıdığı ilk örnek olay, Kabil'in kardeşi Habil'i tercihi/hayatı üzerinden yargılaması, onun hayatına son verme hakkını ve gücünü kendisinde görmesi ve onu ölüme mahkûm etme kararını uygulamasıdır.

Kabil çiftçi, Habil ise çobandır. Bu mesleklerden de anlaşılacağı üzere çiftçilik ve çobanlık insanlığın ilk farklılaşma meydana geldiği andan itibaren mevcut olan iki kültür tipidir. Kendilerini toprak kültürüne bağlamış olan yerleşik insanlar ve kendilerini hayvan yetiştirmeye adamış olan göçebeler. Kültürel kimlik açısından, zamanla temsil edilen sıkıştırma ilkesi ve mekânla temsil edilen yayılma ilkesi, göçebe olmak ve yerleşik olmakla irtibatlıdır. Bu iki ilkenin her biri hem zaman içinde hem mekân içinde hem de mülkiyet içinde birlikte gözükür. Şu da bir gerçektir ki, sıkıştırma ilkesi zaman şartı içinde kendini gösterirken, yayılma ilkesi de mekân şartı içinde kendini göstermektedir. Oysa zaman mekânı aşındırmaktadır, böylece zaman 'yiyip bitirici' işlevini yerine getirmektedir. Aynı şekilde, çağlar boyunca, yerleşik toplumlar da göçebe toplumları yavaş yavaş kendi içinde eritip yiyip bitirmiştir. Habil'in Kabil tarafından öldürülmesi olayının sosyal ve tarihsel bir anlamı da budur. Habil ve Kabil hikâyesi, diğer birçok örnekliğinin yanı sıra, insanlık tarihinin sembolik bir anlatımıdır. İnsanlığın en temel bölümlenmesi, göçebeler ile yerleşik olanlar arasındaki ayırımdır. Tanrı'ya hediye olarak bitki sunan Kabil, yerleşik toplumların atasıdır. Hediye olarak hayvan kurban eden Habil çoban-göçebe toplumların atasıdır. Habil'in daha fedakâr oluşu ve onun armağanının kabulü, göçebe olanların, yani "yolda" olanların, süreklilik içinde gelişime açık olanların Tanrı nezdinde daha makbul olduğu şeklinde de anlaşılabilir[8]. Tanrı; Tanrı kompleksini sınadığında insan egosunun bir parçası haline gelen mülkiyet bağımlılığını da test etmektedir. Mülkiyet egoyu temsil ettiği için kurban edilmesi gereken şey Tanrı kompleksine neden olan bağımlılıklar olmaktadır (İbrahim'in oğluna bağımlılığı gibi). İnsan ego ve egonun bağımlılaştırdığı tüm tahakküm araçlarından kurtulmadıkça Tanrı kompleksini yenemez.

Metinde de geçtiği üzere Tanrı, kendi katındaki tek saygınlık makamı için iki kişi arasında sınav yapmıştır. Bu aslında hayatta çok rastladığımız "Müzikli Sandalye Oyunu"dur. Bu oyunda, sandalyeler halka oluşturacak

[8] Tahir Güroğlu, Star, Açık Görüş, 28.10.2012

biçimde sırt sırta dizilir. Sandalyelerin sayısı oyuncuların sayısından her zaman bir eksiktir. Oyuncular müzik çalarken sandalyelerin çevresinde müziğin ritmine uyarak yürürler. Müzik durunca en yakın sandalyeye otururlar. Açıkta kalan oyundan çıkar ve her duruştan sonra da bir sandalye eksiltilir. Böylece sonunda bir sandalyenin çevresinde dönen iki oyuncu kalır. Oyuncu ikidir ama oturulacak sandalye tektir. Sandalyeyi kapan kazanır". Tanrının tek bir sandalye için yarıştırdığı Kabil ve Habil'den birisi sandalyeyi oyuna tercih etmiştir. Sandalyeyi kazanma uğruna yani "Tanrı gibi" olma amacıyla oyunu kaybetmiştir. Bu yüzden Kabil ihtirasın, Habil ise ahlakın temsilcisi olarak kalmıştır. Tanrı kompleksinin kaynağı olan iktidar hırsının en doğal sonucu olan elde edilemeyene veya elde edilmesine engel olana duyulan aşırı nefretin örneği "Ant olsun seni mutlaka öldüreceğim" ifadesidir. Tanrı kompleksinin en önemli göstergesi amaç (hedef) ile kişi arasına giren her şeye karşı oluşan düşmanlık ve kindir. Örnek olayda da görüleceği gibi "hırs gelir göz kararır, hırs gider yüz kararır" gerçekliği vardır: "Artık Habil, pişmanlık duyanlardan olmuştu". İster Tanrı olsun ister başka insanlar olsun Tanrı kompleksi ötekilerin nezdinde bir güç, egemenlik, iktidar, tahakküm, vesayet ve itibar arayışıdır. Bu yüzden Tanrının kendisini kendisine ortak koşan (şirk) Tanrı kompleksi sahiplerine yönelik verdiği ceza da onlara verilebilecek en büyük cezalardan ikisi olan "tecrit" ve "teşhir" olmuştur yani egosuzluk ve süper egosuzluk. Tanrının Habil örneğinde en büyük cezalar olarak uyguladığı "tecrit" ve "teşhir" daha sonra insanlar arasında, toplum içinde ve devletler hukukunda da kullanılan en güçlü yaptırımlı ceza olacaktır. Eski Yunan'da en büyük ceza kişiyi polisin dışına atmak iken Roma cezaların en büyüğünü yol boyunca dizilen veya meydana konulup teşhir edilen çarmıha germe olarak uygulayacaktı. Ortaçağda Hıristiyanlık bu âdeti meydanda insan yakmaya dönüştürürken başka kültürler de suçluları şehir meydanında giyotinle veya idam sehpasında asarak sürdürdüler. Günümüzde ise en yaygın ceza yöntemi suçluları cezaevleri aracılığıyla toplumdan tecrit etmek olmaktadır.

Kabil'in tercihi dünyevi bir iktidar aracı uğruna kardeşini öldürüp onun "kanını içmek" idi. Kabil'in nefsi yaptığı eylemi "doğru olanı kendisinin yaptığı" ve "kendisinin o makama daha layık" olduğu gerekçesi ile meşrulaştırdı. Kabil'in açtığı bu yolda nice insan nice farklı saik ve gerekçelerle bırakın düşmanlarını kardeşlerini, çocuklarını, babalarını, dostlarını, arkadaşlarını, eşlerini bile öldürmekten çekinmediler. Onlar tıpkı Kabil gibi öldürdükleri insanların, uğruna öldürdükleri amaçlardan daha değersiz olduklarına karar verdiler. Her bir katil Kabil gibi cinayetinin kişisel ihtiras ile işlediğini kabul etme erdemi göstermek yerine büyük bir ideanın, soylu

bir amacın, kutsal bir davanın, kaos, parçalanma, bölünme veya dağılma korkusunun, birlik ve beraberlik mitinin, kolektif çıkarların, saygın bir liyakatin, kaçınılmaz bir gerçeğin veya zorunluluğun, hikmet-i hükümetin veya üstün bir aklın ve iradenin gereklilikleri veya zorunlulukları arkasına gizledi. Bu yüzden Kabil'in tercihi evrensel bir tercihe dönüşerek Kabil kompleksi dediğimiz, bir iktidar uğuruna kardeşini bile öldürmekten çekinmemenin ve bunu meşrulaştırmanın yöntemi olmuştur. Aslında tarih bir nevi de Kabil'in tercihi üzerinden yazılan bir hayat (yol) hikâyesidir. Ama aynı zamanda buna karşı direnenlerin, "katil olmamak için maktül olmanın onurunu taşıyanların" da yani Habil'lerin de yoludur. Tanrının tüm insanlığa tüm peygamberleri aracılığıyla emrettiği gibi: "Kim, bir insanı, bir can karşılığı veya yeryüzünde bir bozgunculuk çıkarmak karşılığı olmaksızın öldürürse, o sanki bütün insanları öldürmüştür. Her kim de birini (hayatını kurtararak) yaşatırsa, sanki bütün insanları yaşatmıştır". Bu yüzden ölüm ve hayat, yok etmek ve yaşatmak isteği ve gücü Tanrı komplekslerinin en yoğun ve yaygın yaşam alanı olmuştur.

C. TANRI KOMPLEKSİ DOĞASI: NEFİS ve İNSAN

Dinler, Tanrı tarafından insanın doğasına ve ruhuna zerk edilen Tanrı komplekslerini yok etmekten ziyade onları terbiye etmek ve doğru amaçlar için kullanmaya yöneltmek ile meşguldür. Kuran'a göre insanın doğasmda ve ruhundaki en büyük Tanrı kompleksi kaynağı olan nefis "kötülük kaynağıdır" ve insanın yeryüzündeki imtihanı da bu kötülük kaynağını yok etmekten ziyade "kötülükten sakınma yeteneği" olan "takva" ile temizleyip terbiye etmektir: "Nefse ve onu düzgün bir biçimde şekillendirip ona kötülük duygusunu ve takvasını (kötülükten sakınma yeteneğini) ilham edene andolsun ki, nefsini arındıran kurtuluşa ermiştir. Onu kötülüklere gömüp kirleten kimse de ziyana uğramıştır" (91: 7-10). Bu yüzden insanın en büyük düşmanı yine kendisi (kendi bedeni, kendi ruhu, kendi doğası ve kendi nefsi) ve kendisi gibi olanlardır: "Birbirinize (belki de kendi kendinize) düşman olarak dünyaya gidin!". Bu yüzden insan, sadece kendisi ve Tanrı kompleksleri ile değil bunlarla birlikte bizzat Tanrı kompleksinin kaynağı olan Tanrı ile de mücadele etmek anlamında imtihan olmaktadır. Dinler için en büyük Tanrı kompleksi tehdidi insanın asla yok edemeyeceği Tanrı kompleksini ve onun ürünü olan tekebbüre yol açan zulüm ve ihaneti yine dini ilke ve değerler için ve adına meşrulaştırmak ve bu amaçla da Tanrıyı bu Tanrı kompleksine alet ve ortak ederek yaptıklarına ilahilik, kutsallık, iyilik, tevazu, takva ve mutlak doğruluk elbiseleri giydirmek sureti ile meşruiyet devşirmektir. Kuran'da Tanrı Allah, Tanrı kompleksi kaynağı

olan nefsin bu meşrulaştırma eylemlerine çok fazla ve yoğun vurgularda bulunarak bu eylemleri "nefsin zulmü, ihaneti ve kötülükleri süslü göstermesi (güzel elbiseler ve ambalajlar ile pazarlaması)" olarak izah eder.

1. Kabil'in Ruhunun Kolektifin ve Evrenselin Bedeninde Dirilmesi; Nefis: "Derken nefsi onu kardeşini öldürmeye itti de nefsine uyarak onu öldürdü".

Kuran, Kabil'in kardeşi Habil'i öldürmesi durumunu yeni bir Tanrı kompleksi kaynağı ile açıklamaktadır: Nefis. Daha önce Tevrat ve İncil'de insanın "Tanrı gibi" olma arzusunu Kuran/İslam kendi yeni paradigması içinde "Nefis" olarak tanımlar. Nefis, insanın içsel/kişisel Tanrı kompleksi kaynağıdır. Bu içsel Tanrı kompleksi doğası ise kıskançlık kaynaklı olarak hırs ile ihtiras arasındaki dengenin kaybolmasıdır. Bir amaca ulaşmak için var olan hırs olumlu bir erdem olarak ifade edilirken o amaca uluşmak için her yolu mubah gören ihtiras ise olumsuzlanmaktadır. Tanrının ifadesiyle eğer amaca ve amaca ulaşmaya yönelik araçlara sen egemensen bu hırstır ve doğaldır, yok eğer amacın ve amaca ulaşmaya yönelik araçlar sana egemense bu ihtirastır, suçtur ve günahtır. Daha önce de belirttiğimiz gibi Tanrı kompleksinin kaynağı kişinin kendi egosunu başka egolar üzerinde süper egoya dönüştürme çabasıdır. İnsanın ruhunda bulunan Tanrı kompleksinin bu olaydaki karşılığı "Nefis"tir. Yani bir insanın kendi arzu, istek ve çıkarları uğruna her şeyi yapabilme iradesidir. Bu iradenin özelliği bu amaç uğruna güçlü olmaktan başka hiçbir ilke ve değer tanımamaktır. 'Nefsim böyle arzuluyor' keyfiliği içinde her istediğini ötekine reva görme kompleksidir. Bu örnekte insanın en büyük düşmanı olan kendi doğasının yani nefsinin ne denli büyük bir kıskançlık ve onun ürünü olarak da kin ve nefret ihtirası ile donandığını görmekteyiz. Habil'in tüm iyi niyet ve erdemli savunusunu bile dikkate almayan Kabil'in ruhundaki ve doğasındaki Tanrı kompleksi yani "onun nefsi onu kardeşini öldürmeye itti de nefsine uyarak o da onu öldürdü ve böylece" tıpkı babası Adem gibi "ziyan edenlerden oldu". İnsanın egosu, bu örnek için nefsi kendisini süper egoya dönüştürme mücadelesi vermektedir. Doğal olarak da aslında başka egoların o kişinin egosu üzerinde de bir süper egosu var demektir. Habil ile Kabil olayı aslında insanlara içsel/kişisel Tanrı kompleksi olan nefsin neler yaptırabileceğinin hikâyesidir. İşte bu yüzden Muhammed, yeni dinin en büyük düşmanı olarak bu içsel/kişisel Tanrı kompleksi olan nefsi hedef göstermiş ve düşmanlarla yaptığı bir savaştan dönerken "küçük savaşı kazandık asıl önemli olan büyük savaş yani nefse karşı verilecek savaştır" demiştir. Çünkü Muhammed çok iyi bilmekteydi ki kişisel Tanrı kompleksi olmadan kolektif/

toplumsal Tanrı kompleksi, kolektif/toplumsal Tanrı kompleksi olmadan da evrensel Tanrı kompleksi var olamazdı. Tüm Tanrı komplekslerini yok etmek için kaynağını yani nefsin ihtiraslarını kurutmak gerekiyordu.

Kuran'da nefsin Tanrı komplekslerinin nasıl en büyük kaynağı olduğuna dair Kabil'in kardeşini öldürmesi dışında yüzlerce örnek ve uyarı vardır. Kavimlerin kendilerine gelen kitapları ve peygamberleri reddetmesinden (2: 90) İsrail oğullarının Buzağı yapıp tapmalarına (2: 54), kardeşlerinin ve Vezirin karısının Yusuf'a tuzak kurmasından Samiri'nin Buzağı yapmak için halkını kandırmasına, Lut kavminin sapıklığından İsa'ya yönelik ihanetlere kadar yüzlerce konu nefsin yarattığı Tanrı komplekslerine örnekler olarak anlatılır. Nefsin insanları "adalet, merhamet ve sadakat" üzerine inşa edilmiş göklerin egemenliğinden çıkartıp yeryüzü egemenliğinin kaynağı olan tüm Tanrı komplekslerine nasıl sebep olduğu da yine Kuran'da şu özellikler bağlamında aktarılır: "insanları kibre sürüklemesi" (2: 54); "kıskançlık ve gerçeği/hakikate inkâra ve isyana teşvik etmesi" (2: 109); "zulme sebep olmak ve rıza göstermeye sürüklemesi" (3: 117); "çirkin bir hayâsızlık içinde günahlar işletmesi" (3: 135); "ihanete sürüklemesi" (4: 107); "insanları doğru yoldan saptırmak için tuzaklar kurmaya sevk etmesi" (4: 113); "barış yerine savaşı, sadakat yerine ihaneti, saygı yerine kıskançlığı ve tevazu yerine bencil tutkuları teşvik etmesi" (4: 128); "kalplerde hastalık ve gizli ihtiraslar yaratması" (5: 52); "insanı ilkeye değil keyfiliğe, erdeme değil çıkara, ruhun arzularına değil bedensel hazlara yöneltmesi" (5: 70); "fitne ve kötülük planları kurdurması" (5: 80); "insanları şüphe içinde hüsrana sürükleyip helake düşürmesi" (6:12); "dinlerini ve dini değerleri bir oyun ve eğlence edinmelerinin, dünya hayatını insanları mağrur kılan bir kibirle donatmalarının, güç ve ihtişam ile şımarmalarını tavsiye etmesi" (6: 70); "yalan yere yeminlerle insanların kandırılmasını, zorluklar yerine kolaylıklara tevessül edilmesini salık vermesi" (9: 42); "iftiraya yöneltmesi" (10: 30); "pişmanlıklarını gizletip tövbe etmemek için bahaneler yaratmasını emretmesi" (10: 54); "var gücüyle kötülüğü emretmesi" (12: 53); "büyüklüğe kapılıp ve büyük bir azgınlıkla Tanrıya baş kaldırmalarını istemesi" (25: 21); "keyfi davranışlara, zanna, alçak ve ahlaksız heva, istek ve tutkulara sevk etmesi" (53: 23); "kendi çıkarlarını her şeyden üstün görülmesini sağlaması" (59: 9); "hoşlanılmayan şeylerin reddedilmesini, büyüklük taslayarak kitabı ve peygamberlerin yalanlanıp gerekirse öldürülmesini emretmesi" (2: 87); "kendi nefsinin dahi zalimi olmasını sağlaması" (18: 35); "günahları süsleyip hoşa gider hale dönüştürmesi" (20: 96); "kötü olarak işledikleri suç ve günahları insanlara çekici ve süslü kılıp onu güzel göstermesi, başkalarının sahip olduğu şeylere kin, haset ve tamah edilmesini sağlaması" (35: 8); "cimriliği

tavsiye etmesi" (47: 38); "insanlara kötülükler yapması, günahlar işlemesi konusunda sürekli vesveseler vermesi" (50: 16) gibi. Bu özellikler göstermektedir ki, Tarı kompleksi bizzat insanın doğasındaki nefsi ihtiraslarıdır.

Kuran/İslam insanların imtihan edilmesinin en önemle konusu olarak nefisle mücadeleyi öne çıkarmaktadır. Adem'den tüm insanların ruhuna geçen bu içsel/kişisel Tanrı kompleksine karşı verilecek savaş "en büyük savaş" olarak kabul edilmektedir. Fakat yukarıdaki ayetlerden anlaşılacağı üzere bu öyle basit ve kolay bir savaş da değildir. İnsanın bizzat kendisiyle savaşıdır: kendi ruhu, kendi doğası, kendi nefsi, kendi bedeni, kendi aklı, kendi arzuları ile. Çünkü Tanrı insanları "tek bir nefisten yaratmış" (4: 1) ve "kim Rabbini kim de kendi nefsini Tanrı edinecek diye imtihan" (79: 40) etmek için dünyaya sürgüne göndermiştir.

Kuran, nefisten sadece kişilere ait içsel/kişisel Tanrı kompleksi olarak bahsetmez. Nefis aynı zamanda bir topluluğun, toplumun, soyun, ailenin, çıkar grubunun, kavmin, liderlerin, kabilenin, ulusun, dini cemaatin de kolektif Tanrı kompleksi olarak ifade eder. Kişilerde olduğu gibi kolektif birliklerde de nefis vardır ve bu nefis yukarıda aktardığımız kişisel gerekçelerin (üstünlük, kibir, kıskançlık, tahakküm vb.) tümü açısından kolektiviteler için de geçerlidir. Kuran'da geçen şu örnekler de nefsin bu kolektif Tanrı kompleksine dairdir:

> "Allah'ın kullarından, dilediğine kendi fazlından (peygamberliği) indirmesini 'kıskanarak ve hakka başkaldırarak' Allah'ın indirdiklerini tanımamakla, nefislerini ne kötü şeye karşılık sattılar. Böylelikle gazap üstüne gazaba uğradılar. Kafirler için alçaltıcı bir azap vardır" (2: 90). "Kitap Ehlinden çoğu, kendilerine gerçek (hak) apaçık belli olduktan sonra, nefislerini (kuşatan) kıskançlıktan dolayı, imanınızdan sonra sizi inkâra döndürmek arzusunu duydular" (2: 109). "Kitap Ehlinden bir grup, sizi şaşırtıp saptırmayı arzuladı; fakat onlar ancak kendi nefislerini şaşırtıp-saptırırlar da şuuruna varmazlar" (3: 69). "Onların bu dünya hayatındaki harcamaları kendi nefislerine zulmetmiş olan bir kavmin ekinine isabet eden kavurucu soğukluktaki bir rüzgara benzer ki onu (ekini) helak etmiştir. Allah, onlara zulmetmedi, fakat onlar kendi nefislerine zulmetmektedirler" (3: 117). "Onlardan bir grup, seni de saptırmak için tasarı kurmuştu. Oysa onlar, ancak kendi nefislerini saptırırlar ve sana hiçbir şeyle zarar veremezler" (4: 113). "Ant olsun ki, biz İsrail oğullarından kesin söz almış (misak) ve onlara elçiler göndermiştik. Onlara ne zaman nefislerinin hoşuna gitmeyen bir şeyle bir elçi geldiyse, bir bölümünü yalanladılar, bir bölümünü de öldürdüler" (5: 70). "Onlara, kendilerinden öncekilerin; Nuh, Ad,

> Semud kavminin, İbrahim kavminin, Medyen ahalisinin ve yerle bir olan şehirlerin haberi gelmedi mi? Onlara resulleri apaçık deliller getirmişlerdi. Demek ki Allah, onlara zulmediyor değildi, ama onlar kendi nefislerine zulmediyorlardı" (9: 70).

Yeni dinin müjdecisi Muhammed'in de peygamberlik dönemi boyunca uğraşacağı ve mücadele edeceği en büyük düşman nefis olacaktır: hem kişisel hem de kolektif nefis. Özellikle kabileciliğin ve bedevi kültürünün doğurduğu grup taassubu, kıskançlık, kibir ve üstünlük mücadelesi neredeyse O'nun tüm mesaisine neden olmuştur. Bedevilik ve kabilecilik nefsin kolektif Tanrı kompleksi olarak bağnazlık, katılık, çatışma, komploculuk, monolog, baskı, tekebbür, aşağılama, tehdit, savaş, ötekini hor görme üretmektedir. Muhammed'in ilan ettiği farklılıkların farkında olarak "birlikte yaşamak" medeniliği yerine ötekini yok ederek herkesi "bizlikte yaşatmak" bedeviliği her şeye ve alana sirayet etmiştir. Muhammed, bedeviliğin doğasında var olan cahillik, kaba olmak, kurnaz ve çıkarcı olmak, cimri olmak, inatçı olmak, yalancı olmak, dedikoducu olmak, haris ve hasis olmak gibi kötü/olumsuz özelliklerle de mücadele etmiştir. Bedevilik tam da Muhammed'in takip ettiği "adalet, merhamet ve sadakat" medeniliğinin karşıt kutbunu oluşturan "zulüm, terör ve ihanet" ilkeleri üzerine oturmuştur. Adalet ilkesi yerine haklı veya haksız fark etmeksizin insanların kendi kolektivitelerinin doğruluğunu mutlak kabul etmeleri; evrensel medeniyet değerleri yerine kabilecilik değerlerini savunmaları bu zulmün kaynaklarıdır. Kendi kabile üyesini her türlü liyakatten üstün tutmak olan bedevilik nefsinin kolektif Tanrı kompleksinin kaynağı da işte bu "hem"cilik kültürüdür. Medenilik misyonu ile gelen Muhammed'in bütün gücüyle savaştığı bu "hem"cilik kültürünün asli özelliği, insanların liyakat, başarı, nitelik, hak ediş, kurumsallık, formel ilişkilerdeki adil kriterler yerine, "kendi/hem"e ait bir keyfi/nefsi değerleri ikame etmesi ve bu değerlere, bu değerler içinde "hemhal" olmasıdır. Nitekim bedevilik kültüründe "hem kabilecilik", nasıl bir ilke ise, şehirlerde de "hem şehricilik" aynı ilkenin şehir kültürüne yansımasıdır. Bu gün bile, hayatın her alanında birçok kurumda, birçok ilişki biçiminde, birçok iktidar paylaşımında 'kolektif nefis' devreye girmektedir: Eğer bir insan "kendi ırkımın" (hemırkçılık), "kendi dinimin" (hemdincilik), "kendi mezhebimin" (hemmezhepçilik), "kendi cemaatimin" (hemcemaatçilik), "kendi partimin" (hemparticilik), "kendi soyumun" (hemsoyculuk), "kendi ideolojimin" (hemideolojicilik) mensubu/üyesi, tüm "başka" gerçekliklerin (ötekilerin) liyakatli adaylarından daha iyidir anlayışı içinde hareket ediyorsa, işte bu bedevilik kültürüdür (kolektif nefis) ki Muhammed'in yok etmek için geldiği şeydir.

Muhammed'in getirdiği medeniyet kültürünün gerektirdiği; insan olmak; bireysel karar ve ahlak rasyonalitesi ile hareket etmek; toplumsal, siyasal, ekonomik sınıf, grup vb. aracılığı ile hak ve özgürlük örgütlenmelerini ve mücadelelerini gerçekleştirmek gibi ilkeler, bu "hemcilik" kolektif nefis kültürü içinde ya yok olur, ya da "öteki hem"leri yok etmek için mücadeleye dönüşür. Bu mücadele ortamında ahlaki ve evrensel "hem"cilik olmadığı için medeniyetin olmazsa olmaz aktörleri olan adalet, özgürlük ve barış da olmaz. Çünkü bedevilik kültürü insanı, kendi başına güçlü olmak veya gücü elinde bulunduranlarla ilkesel, değersel, ahlaki, sınıfsal, etnik, dinsel vb. çatışma içerisinde kendini ifade ekmek yerine gücün, güçlünün yanında yer almayı, ona göre ve yönelik konum ve tavır belirlemeyi önceler. Bedevilik kültüründe insan, güç karşısında, eli kolu bağlı kalarak ona itaat etmekten başka yol olmadığına inanır. Güç, toplumsal ilişkilerde olduğu gibi, siyasal ilişkilerde de bedevi toplumların davranışlarını belirler. Bu yüzden, güç elde etme mücadelesi, güçlüye itaat etme yarışı, gücün gözüne girme telaşı, güçten rant elde etme çabası, bu kültürün en belirgin davranışları arasındadır.

> "Medine halkına ve çevresindeki bedevilere, Allah'm elçisinden geri kalmaları, kendi nefislerini onun nefsine tercih etmeleri yakışmaz" (9: 120). "Her ümmet içinde kendi nefislerinden onların üzerine bir şahit getirdiğimiz gün, seni de onlar üzerinde bir şahit olarak getireceğiz" (16: 89). "Yahudi olanlara da, bundan önce sana aktardıklarımızı haram kıldık. Biz onlara zulmetmedik, ancak onlar kendi nefislerine zulmediyorlardı" (16: 118). "Bu (putlar ise,) sizin ve atalarınızın (kendi istek ve öngörünüze göre) isimlendirdiğiniz (keyfi) isimlerden başkası değildir. Allah, onlarla ilgili 'hiçbir delil' indirmemiştir. Onlar, yalnızca zanna ve nefislerinin (alçak) heva (istek ve tutku) olarak arzu ettiklerine uyuyorlar. Oysa andolsun, onlara Rablerinden yol gösterici gelmiştir" (53: 23). "Andolsun, biz Musa'ya kitabı verdik ve ardından peş peşe elçiler gönderdik. Meryem oğlu İsa'ya da apaçık belgeler verdik ve onu Ruhu'l-Kudüs'le teyit ettik. Demek, size ne zaman bir elçi nefsinizin hoşlanmayacağı bir şeyle gelse, büyüklük taslayarak bir kısmınız onu yalanlayacak, bir kısmınız da onu öldürecek misiniz?" (2: 87). "Ey iman edenler, bir kavim (bir başka) kavimle alay etmesin, belki kendilerinden daha hayırlıdırlar; kadınlar da kadınlarla (alay etmesin), belki kendilerinden daha hayırlıdırlar. Kendi nefislerinizi (kendi kendinizi) yadırgayıp-küçük düşürmeyin ve birbirinizi 'olmadık-kötü lakaplarla' çağırmayın. İmandan sonra fasıklık ne kötü bir isimdir. Kim tevbe etmezse, işte onlar, zalim olanların ta kendileridir" (49: 11).

Kolektif nefis birliğine dayanan bedevilik kültürü ise dünyayı "biz" ve "onlar" çatışması üzerine oturtmaktadır. "Biz"lik alanı; üstünlük, asalet, güç, birlik ve beraberlik gibi "dost" söylemi üzenine kurulu iken, "onlar"; hain, öteki gibi iç ve dış "düşman"ları kapsamaktadır. Birlik ve dirlik üzerine kurulu bu bedevi kültür bu birlik ve beraberliği zedeleyecek her türlü zayıflığı tehdit olarak görür. Bedevi insanı, "Ben" olmaktan korkan, kendisini benlik ve kişilik mücadelesi içerisine sokmaktan çekinen bir doğaya sahiptir. Ötekine güvenmemenin sonucu olarak kendine de güvenmeyen bedevi insanı, tüm "Ben"liğini, "Biz"lik içerisinde eritir. "Biz" kavramı içerisinde, sayısız "Ben"ler, benlikler gizlidir. Aslında sayısız "Ben" parçaları, "Biz" bütünlüğünün içerisine saklanmıştır. Kendisini ben olarak ifade edemeyen, gerçekleştiremeyen, bilgiye, birikeme, cesarete sahip olmayan sayısız "Ben"ler, "Biz"lik içerisinde erimektedir. Kabilesi olmadığında bir hiç olacağına inanan bu insan kendi olmak mücadelesinin zorluğu ve birikiminden korkup "Biz"e sığınır ve "Ben"e ait tüm sorunlarını, isteklerini, tutkularını, tatminlerini, değerlerini, çıkarlarını, dürtülerini, tepkilerini, sevgi ve nefretlerini yani kişisel nefsini "Biz"e yükleyerek, "Biz"i "Ben"-leştirerek kolektif bir nefis yaratır. Her "Ben" kadar "Biz" nefsi olmasına rağmen, "Biz" artık tek bir nefis, tek bir "Ben" gibi hareket etmektedir. Varlığını ve benliğini, yokluğa ve bizliğe armağan eden bedevi kültür insanı, aile, aşiret, soy, kabile, toplum, millet, cemaat gibi biçimleriyle bir Bizliğin/kollektivitenin içinde yok olmaktadır. Bu yüzden Muhammed'in onları bu yok oluştan kurtarma davetlerine yönelik en büyük suçlama da bu yönde olacaktır: Birlik ve beraberliğimizi bozan bölücü.

Bedevi toplumu, güce, zor ve baskı aracı olarak, öteki insanlara istediğini yaptırabilme aracı olarak bakar. Bu hayat felsefesinin sirayet etmediği hiçbir alan yoktur. Hepsi de zayıfken mazlum, güçlüyken zalimdir. İtiraz ettiği tek şey gücün kendisinde olmamasıdır. Gücü istemenin en önemli nedeni de zayıfken kendisine yapılan zulmün intikamını almaktır. O dönemde adaleti savunanlar her zaman geçici olarak zayıflığa düşmüş olanlardır. Kabile savaşları olarak hayata yansıyan her durum geçici olarak güçlenmenin doğurduğu intikam alma durumudur. Bu yüzden nefsin kolektif Tanrı kompleksinin asli unsuru güce tapınmadır. Bedevi toplumlarda güce tapınmanın en önemli boyutu olarak gücü ihtişam ve görkemlilik ile örtüştürür. Bedevi kabilecilik kültüründe, gücün nitel değerlerinden ziyade nicel değerleri ön plana çıkarılır. Gücün "niçin"liğinden çok "nasıl"lığı yani gücün meşruluğu, adilliği, haklılığı, hukukiliği gibi niteliklerden çok, tahakküm yapısı, cesameti, görkemi, büyüklüğü gibi nicelikler adalet, merhamet ve sadakat ilkelerinden daha önemli ve daha önceliklidir. Bu güce tapınmanın

doğurduğu en önemli sonuç ise ikiyüzlülüktür. Muhammed'e zayıfken saldırıp güçlüyken boyun eğmelerinin nedeni de bu özellik olacaktır.

2. Halife Olmak ve Hain Olmak Arasında İnsan; Kendi Kendini Düşman Yaratmak: "İnsan çok zalim ve çok nankördür".

Tanrı'nın insanın ruhu ve doğasına üflediği Tanrı kompleksi hem insanın "halife" olmasının hem de imtihan olmasının asli kaynağıdır. Yeryüzündeki Tanrı komplekslerinin kaynağı da insanın ruhu ve doğasında var olan bu Tanrı parçacığının sonuçlarıdır. Bu yüzden Tanrı Allah Kuran'da insanların Tanrı komplekslerinin kaynaklarına işaret etmektedir. Tanrıya göre insan her şeyden önce "zayıf/aciz yaratılmıştır" (4: 28). Buna rağmen insan kendisini bu acziyet ve zayıflıktan kurtarmak ve Tanrı karşısındaki komplekslerini yok etmek için Tanrı komplekslerine başvurur. Kendi acziyetini kabullenmek yerine en küçük bir güç ile kibirlenerek doğasındaki bu aşağılık komplekslerinden kurtulma mücadelesi verir. Bu nedenle yani Tanrının halifesi olmayı değil de Tanrı kompleksi içinde "Tanrı gibi" olmayı tercih etmesi yüzünden de "insan çok zalim ve çok nankördür" (14: 34). Tanrının kendisine verdiği görevleri taşımanın kolaylığı dururken kendisini "Tanrı gibi" yapmaya çalışması, bu yüzden de kendine taşıyamayacağı yükler yüklemesi ve diğer insanlara da bu yükleri taşıtmaya çalışması açısından hem kendisi için hem de diğer insanlar için "insan çok zalimdir". İnsanın kendine yaptığı zulmü kimse yapamaz. Küçük bir ruh ve bedene "Tanrı gibi" olmak sorumluluğunu yüklemek kadar ağır bir zulüm olamaz. Ayrıca kendine zulümden yola çıkarak başka insanların kaderi üzerinde tahakküm kurmak amacıyla "Tanrı gibi" davranması da genel bir zulüm kaynağıdır. Meleklerin Tanrıya itiraz ederken insanların özel zulüm kaynağı olarak "nimetlere hamt etmemeleri ve Tanrıyı tesbih ve takdis" etmemelerini, genel zulüm kaynağı olarak da "yeryüzünde bozgunculuk yapacak ve kan dökecek" olmalarını belirtmeleri bu yüzdendir.

> "Öyleyse (yalnızca) Beni anın Ben de sizi anayım; ve (yalnızca) Bana şükredin ve (sakın) nankörlük etmeyin" (2: 152).
>
> "Onların lanetlenmesinin nedeni Allah'a ve elçisine (karşı) nankörlük etmeleri dolayısıyladır. Allah fasıklar topluluğuna hidayet vermez" (9: 80).
>
> "Ant olsun eğer biz insana tarafımızdan bir rahmet tattırıp sonra bunu kendisinden çekip alsak kuşkusuz o (artık) umudunu kesmiş bir nanköre dönüşür" (11: 9).
>
> "Size her istediğiniz şeyi verdi. Eğer Allah'ın nimetini saymaya kalkışırsanız onu sayıp bitirmeye güç yetiremezsiniz. Gerçek şu ki insan pek zalimdir pek nankördür" (14: 34).

> "Allah bir şehri örnek verdi: (Halkı) Güvenlik ve huzur içindeydi rızkı da her yerden bol bol gelmekteydi; fakat Allah'ın nimetlerine nankörlük etti böylece Allah yaptıklarına karşılık olarak ona açlık ve korku elbisesini tattırdı" (16: 112).

> "Şüphesiz Allah (müşriklerin saldırı ve sinsi tuzaklarını) iman edenlerden uzaklaştırmaktadır. Gerçekten Allah hain ve nankör olan kimseyi sevmez" (22: 38).

Tanrıya göre, insanların doğasındaki bir başka Tanrı kompleksi kaynağı ise "nimetlere hamt etmemelerinin" nedeni olan nankörlüktür: "insan çok zalim ve çok nankördür" (14: 34). İnsan, nimet anında Tanrıyı hatırlayıp şükür ve hamt ile onu "tesbih ve takdis" ederken darlığa, zorluğa ve sıkıntıya düştüğü zaman nankördür: "Biz insana katımızdan bir rahmet tattırdığımız zaman ona sevinir. Ama ellerinin işledikleri yüzünden başlarına bir kötülük gelirse işte o zaman insan pek nankördür" (42: 48). Özellikle insanın nankörlüğü kendilerine kurtarıcı olarak gönderilen peygamberlere davranışlarında ortaya çıkmaktadır. Peygamberler onları kurtuluşa ve iyiliğe çağırırken onlar büyük bir nankörlük içinde onları ya atalarının dinine ya putlara tapınmaya ya Firavuna geri dönmeye ya buzağıya tapmaya ya çarmıha germeye davet etmektedirler. Bu nankörlükleri yüzünden insanlar tarafından zulme maruz kalmamış kurtarıcı yoktur. Onlar onları kurtarmaya çalışırken onlar da onlardan kurtulmaya çalışmışlardır. İsa'nın belirttiği gibi "ben sizi ateşten kurtarmak istiyorum siz beni ateşe atmak istiyorsunuz". Musa ve İsa örneklerinde de gördüğümüz gibi İsrail halkı kendilerini hidayet rehberi olarak gönderilen peygamberlerini Tanrının bir parçası görerek "Allah'ın peygamber nimetine de nankörlük etmişlerdir": "Onlar kullarından bir kısmını Allah'ın bir parçası kıldılar. Gerçekten insan apaçık bir nankördür" (43: 15). Bu ayet özellikle Yahudilerin Üzeyr'i Allah'ın oğlu, Hıristiyanların da İsa'yı Allah'ın oğlu, müşriklerin de melekleri Allah'ın kızları saymalarını eleştirir. Tanrı insanın doğası gereği ihanete meyyal olmasını şöyle açıklar: "Denizde başmıza bir musibet geldiğinde ondan başka bütün yalvardıklarınız kaybolup gider. O sizi kurtarıp karaya çıkardığında yine eski halinize dönersiniz. Zaten insanoğlu nankördür" (17: 67). Bu yüzden Tanrı insanları en çok nankörlük yönünde uyarır:

> "Ant olsun bunu onların arasında öğüt alıp-düşünsünler diye çeşitli biçimlerde açıkladık. Ama insanların çoğu nankörlük edip ayak direttiler" (25: 50).

> "Bu Rabbimin fazlındandır. O'na şükredecek miyim yoksa nankörlük edecek miyim diye beni denemektedir. Kim şükrederse artık o kendisi için

şükretmiş, kim de nankörlük ederse gerçekten benim Rabbim Gani ve Kerim olandır" (27/40).

"Nankörlük etmeleri dolayısıyla onları cezalandırdık. Biz (nimete) nankörlük edenden başkasını cezalandırır mıyız?" (34: 17).

İnkar edenlere gelince onlar için de cehennem ateşi vardır. Onlar için ne karar verilir ki böylece ölüversinler ne de kendilerine onun azabından (bir şey) hafifletilir. İşte biz her nankör olanı böyle cezalandırırız. (35/36)

"Gerçek şu ki Biz insana tarafımızdan bir rahmet tattırdığımız zaman ona sevinir. Eğer onlara kendi ellerinin takdim ettikleri dolayısıyla bir kötülük isabet ederse bu durumda insan bir nankör kesiliverir" (42: 48).

"Biz insana iki yol gösterdik; ya şükredici olur ya da nankör" (76: 3).

"Kahrolası insan ne kadar nankördür" (80: 17).

"Nankörler yalanlıyorlar" (84: 22).

"Gerçekten insan Rabbine karşı nankördür" (100: 6).

Adem'in ilk günahında da görüleceği üzere insanı Tanrı komplekslerine sürükleyen bir başka doğası "aceleciliktir". Adem'in ve eşinin hiçbir bekleme, düşünme, araştırma ve sabır göstermeden hemen kendilerine vaat edilen "ölümsüzlük ve mutlak iktidar" ağacına yönelmeleri bu acelecilik doğasındandır. "İnsan o kadar acelecidir ki, hayrı istediği gibi şerri de hemen ister" (17: 11). İnsanın cennetten kovulmasının, belki de tekrar cennete dönememesinin, bu nedenle de yeryüzünde cenneti yaşama ihtirasının en önemli nedeni de bu aceleciliktir. İnsan doğası gereği öfkelendiği, sıkıldığı ya da bir güçlükle karşılaştığında hemen acelece onun imtihan olduğunu unutup sabır etmek yerine acelece küfre, isyana, lanetlemeye ve şikâyete yönelir. Bunun en güzel örnekleri Tevrat'ta İsrail halkının başına gelen her sorunda Tanrı Rab ve Musa'yı "tekrar Mısır'a dönüp Firavuna kölelik etmekle" tehdit etmeleri, "buzağı yapıp tapmalarıdır". İnsanların ıstıraplarının imtihan olduğu bilincinden çıkıp kaderleri konusunda sürekli Tanrıya şikâyet edip isyan etmeleri aceleciliklerinin en önemli Tanrı kompleksi yansımasıdır. Bu yüzden Tanrının en sık uyarısı bu yöndedir: "İnsan aceleden (aceleci bir tabiatta) yaratılmıştır. Size ayetlerimi göstereceğim, benden acele istemeyin" (21: 37). "Aceleden yaratılmış" olan insanın çok aceleci olmasının nedeni Kuran'da "kendine aşırı güvenmesi", "ileriyi görememesi", "zorluklardan gereğinden fazla olumsuz etkilenmesi", "dünyayı ve dünyevi değerleri aşırı sevip büyütmesi", "içine düştüğü durumun süreklilik arz edeceğine inanması", "iç tesir olarak nefsinin dış tesir olarak da diğer

insanların çok etkisinde kalması", "kendini sürekli başkaları ile kıyaslaması", "imtihan edildiğini unutması", "taşıyacağından daha büyük yüklerin altına girmesi", "doyumsuz olması" şeklinde anlatılır.

> "İnsan hayra dua ettiği gibi, şerre de dua etmektedir. İnsan, pek acelecidir" (17: 11).
>
> "Onlara karşı acele davranma; biz onlar için mühlet veriyoruz ve saydıkça sayıyoruz" (19: 84).
>
> "De ki: Kendisine acele etmekte olduğunuz şey benim yanımda olsaydı, benimle aranızda iş elbette bitirilmiş olurdu. Allah zulmedenleri en iyi bilendir" (6: 58).
>
> "Allah'ın emri geldi, artık onda acele etmeyin" (16: 1).
>
> "İnsan aceleden (aceleci olarak) yaratıldı. Size ayetlerimi yakında göstereceğim. Şimdi hemen acele etmeyin" (21: 37).
>
> "Dedi ki: Ey kavmim, neden iyilikten önce kötülük konusunda acele davranıyorsunuz? Allah'tan bağışlanma dilemeniz gerekmez mi? Umulur ki esirgenirsiniz" (27: 46).
>
> "Şimdi onlar, bizim azabımızı mı acele istiyorlar?" (37: 176).
>
> "Artık sen sabret; Resullerden azim sahiplerinin sabrettikleri gibi, Onlar için de acele etme. Onlar, tehdit edildikleri şeyi (azabı) gördükleri gün, sanki gündüzün yalnızca bir saati kadar yaşamış olacaklardır" (46: 35).
>
> "Tadın fitnenizi. Bu, sizin pek acele isteyip durduğunuz şeydir" (51: 14).

Kuran'da Tanrı Allah insanların Tanrı kompleksi özelliğinin en önemli kaynağı olarak "hırslı" olmasını gösterir. İnsanların hırslarının nedeni doyumsuzluklarıdır: "Gerçekten de insan pek hırslı yaratılmıştır" (70: 19). İnsan gerçekten de doyumsuz bir ruha, doymaz bir göze, tahammülsüz bir gönle ve bitmek tükenmek bilmeyen bir ihtirasa sahiptir. Bu yüzden "insana bir vadi dolusu altın verilse bir vadi dolusu daha ister". "Eğer insanlar Rablerinin rahmet hazinelerine sahip olsalardı bile fakirlik korkusunu yine de elden bırakmazlardı" (17: 100). İnsanlar "hayata karşı çok ihtiraslıdır. Onlardan her biri, bin yıl yaşatılsın ister" (2: 96).

İnsanın bir başka doğası aşırı derecede bilmediği konularda dahi tartışmaları sevmesi, birbirleri ile cedelleşmekten ve rekabet etmekten hoşlanmalarıdır. Tanrının da ifade ettiği gibi "insan tartışmaya her şeyden çok düşkündür" (18: 54). İnsanın doğasından ve nefsinden gelen kibir ve üstünlük arzusunun hayata yansıyan en önemli boyutu bu cedelleşme, Tanrı

kompleksi içinde diğer insanları bilgisi, zenginliği, mevkii, makamı, soyu, ırkı vb. ile övünerek alt etmeye, öne çıkmaya, ezmeye ve tekebbür gösterisinde bulunmaya iter. Kendi acziyetini başkalarını kendisinden daha aciz kılmakla kapatmaya çalışır. Başkalarının acziyetinden izzet devşirmeye çalışır. Haksız dahi olsa kendini savunmaya başlar. Cahillerin taassubunun nedeni de budur. Özellikle kendilerini buldukları atalar dini ve gelenekleri konusundaki bağnazlık tutumu bu nedenledir. Kendisi gibi düşünmeyen, inanmayan veya yaşamayan insanları öteki/düşman ilan edip onunla tartışmaya, onu yok etmeye çalışır. Bu özellik gerçekleri ve doğruları bulmak için değil yalan ve yanlışta diretmeye ve hakikatleri inkâra neden olur. Birçok kavmin yok olma nedenini Tanrı Allah Kuran'da insanların bu özelliklerine bağlar. Bu denli bir bağnazlık içinde insanların doğasına hükmeden akıl da inatçılık olmaktadır. İnsanlar "inatçılıklarından dolayı inkârcı olurlar" (17: 89).

> "Eğer O, rızkını tutsa (vermese), rızkınızı verecek olan kimmiş? Hayır; onlar, bir azgınlık ve nefret içinde inatla direniyorlar" (67: 21).
>
> "Her zorba inatçı bozguna uğrayıp yok oldu gitti" (14: 15).
>
> "Kendisine Allah'ın ayetleri okunurken işitir, inatla büyüklük taslayarak sanki işitmemiş gibi ısrar eder" (45: 8).
>
> "İşte Ad (halkı): Rablerinin ayetlerini tanımayıp reddettiler. O'nun elçilerine isyan ettiler ve her inatçı zorbanın emri ardınca yürüdüler" (11: 59).
>
> "Ey melekler, her inatçı nankör insanı atın cehenneme" (50: 24).
>
> "Hayır o, bizim ayetlerimize karşı kesin bir inatçıdır" (74: 16).

Kuran'a göre insan hem doğası hem güç elde etmesi hem dünya değerlerine aşırı düşkünlüğü hem de diğer insanlar üzerinde tahakküm kurma arzusundan dolayı aşırı cimridir. İnsan yaşarken karşılaştığı şeylere ilgi duyar, onları elde etmek ister ve bunun için mücadele eder. İnsan mal ve zenginliğe bir ihtiyaç olarak değil de bir iktidar aracı olarak bakar ve bu yüzden onu kaybettiğinde iktidarını da kaybedeceğini düşünür. İnsan ihtiyaçlarını karşılamaya başlamış ve üzerine sahiplenme duygusu da beraberinde gelmiştir. Bu duygu da yerini zamanla sevgiye bırakır. Bu yüzden de insan sevdiği şeyleri vermemeye başlar, onları muhafaza eder ve esirger. Elindekinin hiç bitmemesini ister. Cimri insan bencildir. Tanrı Allah'a göre, "insan malının ona mutluluk ve ebedilik vereceğine inanır". Bu nedenle de ihtiyaç sahiplerine vermek yerine biriktirdikçe biriktirir. Bu yüzden de Tanrının emrettiği infakla ilgili sürekli mazeretler ileri sürer. Kazandığı malın

sadece "kendi hakkı" olduğuna inandığı için de Tanrıya şükretmek yerine varlık ile öğünür. Kuran, insanların "fakirlikten korktuğu", "yokluk içinde yaşamaktan çekindiği", "kazandıklarının kendi hakkı olduğuna inandığı", "malıyla kendini güvende hissettiği", "malca başkalarını sürekli geçme ve üstünlük kurmayı arzuladığı", "infak ettikçe malının biteceğini zannettiği", "dünya sevgisinin ruhuna işlemiş olması" özelliklerini cimriliğin kaynağı olarak aktarır.

> "İşte sizler böylesiniz; Allah yolunda infak etmeye çağrılıyorsunuz, buna rağmen bazılarınız cimrilik ediyor. Kim cimrilik ederse, artık o, kendi nefsine cimrilik eder" (47: 38).
>
> "Onlar cimrilikte bulunurlar insanlara da cimriliği emrederler. Allah'ın fazlmdan kendilerine verdiğini gizli tutarlar" (4: 37).
>
> "Altını ve gümüşü biriktirip de Allah yolunda harcamayanlar için acı bir azabı müjdele" (9: 34).
>
> "De ki, eğer siz Rabbimin rahmet hazinelerine malik olsaydınız bu durumda harcama endişesiyle gerçekten (cimrilik edip elinizde) tutardınız. İnsan pek cimridir" (17: 100).
>
> "Kim nefsinin bencil-tutkularından (ya da cimri tutumundan) korunursa; işte onlar felah (kurtuluş) bulanlardır" (64: 16).
>
> "Durmaksızın mal ve servet toplayıp bir yerde üst üste yığmakta olanı" (70:18).
>
> "O gaip haberlerine karşı söylediklerinden dolayı suçlanamaz ve ya da cimrilikte bulunup kıskançlık yapmaz" (81: 24).
>
> "Kim de cimrilik, eder kendini müstağni görürse. Biz de ona en zorlu olanı (azaba uğramasını) kolaylaştıracağız" (92: 8-10).
>
> "Bir zenginlik yarışıdır oyalanıp duruyorsunuz. Mezarlarınıza girinceye kadar süren bir oyun ve oynaşma içindesiniz" (102: 1-3).

İnsanları kendi "benzeri kılan", "onları yeryüzünde halifesi ilan eden" ve "onlara kendi ruhundan üfleyen" Tanrı Allah, Kuran'da tüm insanların Tanrı kompleksinin kaynağı "Tanrı gibi" olma doğası ve ruhunu çok iyi bildiği ve bunun da kaynağının kendisine benzemeye veya kendisi gibi olmaya çalışmakla başladığını sık sık vurgular ve tüm insanları kendisine has sıfatların peşinde koşarak isyan etmemeleri konusunda uyarır. Tanrı Allah'ın kendisini nitelediği doksan dokuz ismin/sıfatın anlamı da bu Tanrı komplekslerinin sınırını belirlemek içindir. Unutmamak gerekir ki, "insa-

nın suçu, yasak meyveyi yemek değil sınırı geçmektir". Her kim bu sıfatları kendi üzerinde "Tanrı gibi" mutlak kılmaya çalışıp o mutlaklık kibri ile diğer insanlar üzerinde iyilik veya kötülük üzerinden bir tahakküm kurmaya çalışırsa sınırı geçip Tanrı komplekslerine adım atmış olacaktır.

Eğer insan "Tanrı gibi": canlılara merhamet etmeyi mihnete çevirme (rahman); insanlara acıyarak yaklaşma (rahim); insanları tehlikeden kurtarıp güç devşirme (selam); insanlara iman bahşetme (mümin); her şeyi görüp gözetme (müheymin); bir şeyi yaratma (halık); bir şeyi kusursuz yaratma (bari); insanların hayatına ve kendine şekil verme (musavvir); insanlarm günahlarını affetme yetkisini kendinde görme (gaffar); insanlara nimet verme (vehhab); insanların rızkını verme (rezzak); sıkıntıları giderme (fettah); gizli-açık, geçmiş-gelecek her şeyin mutlak bilgisine erme (alim); insanların rızıklarını kısma (kabıd) veya genişletme (basıt); insanları alçaltma (hafıd); insanları gizlice işitme (semi); insanları gözetleme (basir); insanlara çeşitli lütuflarda bulunma (latif); her şeyden haberdar olma (habir); yumuşaklık gösterme (halim); insanları affetme (şekur); insanlara sevap dağıtma (gafur); insanları koruma (hafiz); her çeşit rızkı yaratma (mukit); insanların hesaplarını görme (hasib); bolca ikram ederek yönetme (kerim); insanları gözetleme (rakib); insanların dualarını kabul etme yetkisini kendinde görme (mucib); insanlarm hayatını kuşatma (vasi); iyilikle insanları yönlendirme (vedud); ölüleri diriltme (ba'is); her an her yerde hazır ve nazır olma (şehid); tek ve mutlak gerçek olduğunu iddia etme (hak); insanların işlerini yürütme (vekil); insanlara yardım ederek kontrol etme (veli); üstün olma (hamid); insanların kaderi üzerinde hesap yapma (muhsi); açıkça yaratma iddiasında bulunma (mübdi); diriltici olma (mu'id); can verme (muhyi); ölümü tattırma (mümit); ebedi bir hayatı arzulama (hayy); insanlar üzerinde otorite kurma (kayyum); gizlilikleri açığa vurma (vacid); iyiliklerle insanları kuşatma (macid); her şeyde ilk (evvel), tek (vahid) ve son olma (ahir); istediği zaman açık (zahir), istediği zaman örtülü olma (batın); bütün kainatı idare etme (vali); en üstün olma (müteali); iyilik ve ihsan ile yücelme (ber); günah çıkaranların tevbelerini kabul edip (tevvab) affetme (afüvv); merhamet ve şefkati ile insanları kuşatma (rauf); insanları bir arada bulundurma (cami); zengin (gani) olarak zenginliğinde kimseye muhtaç olmama (mugni); istemediği şeylerin olmasını engelleme (mani); zarar veren şeyleri de (dar), menfaat veren şeyleri de yaratma (nafi); insanları mutlak bilgisi ile aydınlatma (nur); insanları hidayete erdirme (hadi); örneksiz yaratma (bedi); ebedi olma (baki); her şeyin asıl sahibi olma (varis); irşada muhtaç olmama (reşid); ceza vermede acele etmeme (sabur) özelliklerini insanlar mutlak anlamda kendilerinde görmeye veya iddia etmeye yönelir-

lerse Tanrı kompleksine kapılırlar. Tanrı Allah, kendisinin mutlak özelliklerini nispi anlamda Tanrı parçacığı olarak insanların doğalarına, nefislerine ve ruhlarına bir tohum olarak ektiği için kendisinin bu mutlak özelliklerinin insanlarda Tanrı komplekslerine kaynaklık edeceğini de bilmektedir. Tanrı Allah'a özgü bu mutlak iyilik değerlerinden daha iyi, daha üstün bir güç iddiası ile insanları iyilikler adına kontrol etmeye veya yönetmeye kalkıp onların kaderlerine "Tanrı gibi" hükmetme kibrine yönelirlerse yani "kendilerini müstağni görüp nispilik sınırlarını mutlaklık iddiası ile aşmaya çalışırlarsa" Tanrı kompleksi içinde "nefislerini ilah edinmiş olurlar".

Tanrı Allah insanın iyilikler üzerinden Tanrı kompleksine kapılacağı uyarısını yaptıktan sonra kendisine has "mutlak iktidar" özelliklerini/isimlerini/sıfatlarını da insanların kullanabileceği/kullanmaması uyarısında bulunur. Çünkü şeytanın insanı kandırdığı Tanrı kompleksi kaynağı da bu "mutlak iktidar ihtirasıdır". Bu yüzden Tanrı Allah, insanların kendi mutlak iktidarının sembolü sıfatları olan: yeryüzünün ve din gününün kralı olma (melik); her noksanlıktan uzak bir kutsallık içinde olma (kuddus); mutlak galip ve karşı gelinemez güç sahibi olma (aziz); dilediğini yapma ve gerekirse zorla yaptırma (cebbar); büyüklükte ve büyüklenmekte en üstün olma (mütekebbir); insanları kahretme (kahhar); istediğine istediği payeyi verip yükseltme (rafi); istediğini aziz kılıp (mu'ız) istediğini zillete düşürme (müzil); insanların kaderine hükmetme (hakem); mutlak adaleti sağlama (adl); azamet ve ihtişam sahibi olma (azim); en yüce ve en üstün olma (ali); gerçek kibir sahibi olma (kebir); celal ve azamet sahibi olma (celil); her şeyin sebebi hikmetine vakıf olma (hâkim); şerefli olma (mecid); güç ve kudreti en üstün olma (kavi); kuvvet ve kudret kaynağı olma (metin); hiçbir şeye ihtiyacı olmayıp herkesin kendisine muhtaç olduğu merci olma (samed); insanların kaderine kudreti ile muktedir olma (kadir); gücünü dilediği gibi tasarruf etme (muktedir); şerefte istediğini öne geçirip (mukaddim) istediğini geriye atma (muahhir); intikam alma (müntekım); mülkiyet üzerinde mutlak hâkim olma (malikül mülk); zor ve ikna ile yönetme (zül-celali vel ikram); insanların hak ve hukukları üzerinde istediği tasarrufta bulunma (muksıt) özelliklerini insanların kendilerinde, başka birinde, bir kurumda veya tanrısallaştırılmış bir kavram veya kişilikte görmeleri veya olduğunu iddia etmelerini de kişisel, kolektif veya evrensel Tanrı kompleksleri arasında sayarak lanetler.

Tanrı Allah, kendine has tüm bu özellikleri tohum olarak insanların doğalarına ve ruhlarına zerk ettiği için o tohumların büyümesine zemin hazırlayan toprak olarak da Şeytan ve Adem kompleksi olarak sunduğu "üstünlük iddiası" ve "ölümsüzlük arzusu ile mutlak iktidar ihtirasını" başka

insanlar üzerinde ve üzerinden gösterme ihtişamı yani "kendisini insanlara gösterme, ispatlama ve gerçekleştirme" şehveti olarak izah eder. Bu şehveti ve ihtirası besleyen en önemli kompleks olarak da yine insanların "ölümsüzlük" tutkusunu ifade eder. İnsanlar ölümsüzlüğü tarihe geçmekte yani başka insanların hayatında meşhur ve meşhut olmakta ararlar. Tanınmak, bilinmek ve kendini ispat etmek arzusu Tanrının mutlak sıfatlarının nispi anlamda gerçekleştirme ihtirası ile birleşince insanlar için ölümsüz olmak da başka insanlar nezdinde meşhur olmak, "ün salmak" ve gösteriş yapmak anlamında ve alanında yaşanır. İşte Muhammed, sadece yerel veya evrensel Tanrı komplekslerinin egemenlik düzenleriyle mücadele etmek için değil aynı zamanda tüm Tanrı komplekslerinin kaynağı olan insanın doğasında ve ruhunda var olan bu "Tanrı gibi" olma ihtirasları ile de mücadele etmek için gönderiliyordu. Asıl "büyük savaş" da buydu.

D. TANRI KOMPLEKSLERİNE KARŞI GERÇEĞİN ve SIRADANLIĞIN GÜCÜ: MUHAMMED'İN YOLU

Şeytan, Tanrıdan "Tanrı gibi" olma iznini alarak insanların mukadderatına muktedir olmaya çalıştı. Bu konuda "amacına ulaşmak için her aracı, her yolu mübah" gördü. Tanrı cennetin müjdecisi iken o insanları cennet vaadiyle cehenneme götürmeye çalıştı. Tanrı göklerin egemenliğinin Şeytan ise yeryüzü egemenliğinin kralı olmak için vatandaşlar devşirmeye çalıştı. Şeytan yukarıda aktırılan tüm bu günah ve suçlar ile insanlık tarihi boyunca görevini yerine getirdi. O'nun görevi Tanrıya karşı Tanrı kompleksleri cephesini büyütmek ve güçlendirip iddiaya girdiği bahsi kazanmaktı. Tanrı da ona ve cephesine karşı sürekli insanları uyaran peygamberler gönderdi. İsa'nın mücadelesinden sonra sıra Muhammed'e gelmişti. Fakat bu kez Şeytan tüm ordusuyla yeryüzünde mevziler hazırlarken Tanrı, Musa ve İsa'dan farklı olarak Muhammed'i mucizelerle değil gerçeklerle destekledi. Çünkü bu son savaşın evrensel bir boyut kazanması için insanların kendilerine gösterilen mucizelere değil gerçeklere ihtiyacı vardı. Tanrının da zaten mucizeler ile değil de gerçekler ile kendi yolunda savaşacak askerlere ihtiyacı vardı. Mucize üzerinden bir misyona inandırılan insanlarm mucize görmeden hiçbir düşün ve eylem geliştirememesinin ve sürekli kutsalı ve misyonunu sorgulaması bu yüzdendir. Mucizenin giderdiği her bir şüphe giderilmesi gereken yeni şüpheler için de sürekli mucizelere ihtiyaç yaratmıştır. Mucize arttıkça inanç zayıflamış, inanç zayıfladıkça da mucizeler artmıştır. Musa ve İsa'da görülen tüm mucizeler inanmanın değil inanmamanın bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Mucizeler Tanrının kendi varlığını ve gücünü kullara ispat etmeye icbar edilmesidir. Ne kadar şüphe o ka-

dar mucizedir. Zaten Tanrı da mucizeler ile inanılan bir Tanrınm ve halkın yolculuğunun nasıl olduğunu çok iyi biliyordu: "Bizi, (Kureyş'in istediği) mucizeleri göndermekten, ancak, öncekilerin onları yalanlamış olması alıkoydu" (17: 59).

Artık şüpheye değil kesin ve mutlak inanca/gerçeğe ve Tanrıya sonsuz güvene dayanan bir yolculuğa çıkmak gerekiyordu. Ne kutsal bir kişi, ne kutsal bir halk, ne de kutsal bir şeye ihtiyaç yoktu. Tanrı tüm kutsallıkların aynı zamanda nasıl Tanrı kompleksi yarattığını da çok iyi biliyordu: "Yahudiler, 'Üzeyr, Allah'ın oğludur' dediler. Hıristiyanlar ise, 'İsa Mesih, Allah'm oğludur' dediler. Bu, onların ağızlarıyla söyledikleri gerçeği yansıtmayan sözleridir. Onların bu sözleri daha önce inkâr etmiş kimselerin söylediklerine benziyor. Allah, onları kahretsin. Nasıl da haktan çevriliyorlar! (Yahudiler) Allah'ı bırakıp, hahamlarını; (Hıristiyanlar ise) rahiplerini ve Meryem oğlu Mesih'i rab edindiler. Oysa, bunlar da ancak, bir olan Allah'a ibadet etmekle emrolunmuşlardır. O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. O, onlarm ortak koştukları her şeyden uzaktır" (9: 30-31). Yeni dinin ilke ve değerleri kutsallığın değil sıradanlığın gücü ve ihtişamı ile yücelecekti. Yeni dinde artık sadece "kendini yücelten alçaltılacak, kendini alçaltan yüceltilecek" değildi aynı zamanda dünyaya dair her şeyi "yücelten de alçaltılacak, alçaltan da yüceltilecekti". Ama bu sıradan gerçeklik yolunun ezeli ve ebedi ilkeleri yine aynıydı: "Adalet, merhamet ve sadakat". Yine bu yolun ezeli ve ebedi düşmanları da aynıydı: "Ben de insanları saptırmak için senin doğru yolunun üstüne oturacağım. Sonra elbette onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından, sollarından sokulacağım ve onları doğru yolundan ayıracağım ve sen, onların çoklarını şükredenlerden bulmayacaksın!" diyen Şeytan ve Tanrı kompleksi içindeki ihanet ve günah ortakları.

1. İlk Vahiy ve İlk Çağrı; Tanrı Halifelerine Halife Gönderiyor: "Ben okuma bilmem".

Muhammed, 40 yaşında Peygamber oldu. Eskiden beri Mekke'deki hanîf ve zahitler, recep ayında inzivaya çekilirlerdi. Her biri, Mekke'nin kuzeyinde Hira dağında bir köşeye çekilip tefekküre dalardı. 40 yaşına doğru Muhammed de Hira Dağında bir mağaraya çekilip günlerce orada kalıyor ve Tanrı'nm varlığını, kudret ve azametini düşünerek O'na ibadet ediyordu. Böylece Tanrı tıpkı Musa ve İsa gibi O'nu peygamberliğe hazırlıyordu. 610 yılı Ramazan ayında mağarada düşünmeye dalmış olduğu bir sırada, bir sesin kendisini ismi ile çağırmakta olduğunu duydu. Başını kaldırıp etrafına baktı; kimseyi göremedi. Bu sırada her tarafı ansızın bir ışık kaplamıştı; dayanamayıp bayıldı. Kendisine geldiğinde karşısında peygamberliği sü-

resince kendisine vahiy getirecek olan Cebrail'i gördü. Melek O'na: 'Oku' dedi. Muhammed: 'Ben okuma bilmem' dedi. Melek, üçüncü emrinde O'nu sıktıktan sonra ilk ayetleri okudu: "Oku, Yaratan Rabbinin adıyla oku. O, insanı alak'tan yarattı. Oku, kalemle öğreten, insana hiç bilmediği şeyleri sadece O, sonsuz kerem sahibi Rab öğretmiştir" (96: 1-5). Tanrı, okuma dahi bilmeyen bir kişi üzerinden tüm insanlığı değiştirmek istiyordu. Tanrının en büyük mucizesi de bu olacaktı. İlk inen bu ayetlerde yapılan ilk uyarı hem Muhammed'e hem da tüm insanlığa en büyük Tanrı kompleksi kaynağının bilgi olduğunu vurgular ve uyarır. Alak suresinde okumak ama rabbi adına, rabbi için ve rabbin nimetlerine şükür gereği okumak gerektiği belirtilir. Çünkü insanın bilmesi ve korunması gereken en önemli Tanrı kompleksi kaynağı sahip olduğu bilginin kendisine ait olmaması ve bilgisi ile hiçbir şeye sahiplik iddiasında bulunmamasıdır. Çünkü "insana hiç bilmediği şeyleri sadece o öğretmiştir" (96: 5). Tıpkı babaları Adem'e isimleri öğrettiği gibi. Bu yüzden Tanrı insanlara sürekli Karun'un "Bütün kazanımlarım bana bendeki bilgiden dolayı verilmiştir" (28: 78) tekebbürü içinde haddini aşıp sınırı geçerek Tanrı kompleksine kapılmak yerine "Seni bütün eksikliklerden uzak tutarız. Senin bize öğrettiklerinden başka bizim hiçbir bilgimiz yoktur. Şüphesiz her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin" (2: 32) diyerek hadlerini bilmeye çağırmaktadır. Zaten Tanrı da insanın haddini bilmeyerek "iyiyle kötüyü bilerek mutlak bilgiye ulaşma iddiası" uyarısının hemen devamında "Hayır! insan kendini yeterli (üstün, müstağni, ihtiyaçsız) gördüğü için mutlaka tuğyan (Tanrı kompleksi) eder" (96: 6-7) şeklinde lanetlemektedir.

Muhammed, bu ilk vahyin etkisiyle evine büyük korku ve tedirginlik içinde döndüğünde eşi Hatice O'nun önceki kırk yılında kazandığı "Emin" sıfatına güvenerek O'nu teskin etti: "Korkma, seni seçen seni hiç bir zaman yalnız bırakmayacak ve mahcup etmeyecektir. Çünkü sen, akrabanı gözetirsin, işini görmekten aciz kimselerin ağırlıklarını yüklenirsin, fakire verir, misafiri ağırlarsın, hak yolunda halka yardım edersin". Muhammed, ilk vahiyle beraber ilk yol arkadaşını da bulmuştu. Hatice daha sonra O'nu Tevrat ve İncil'i okumuş, İbrani dilini ve eski dinleri çok iyi bilen bilge Hanîflerden biri olan Varaka'ya götürdü. Varaka, onları dinledikten sonra "müjde sana ya Muhammed, Allah'a yemin ederim ki sen İsa'nın haber verdiği son Peygambersin. Gördüğün melek, senden önce Hakk'ın Musa'ya göndermiş olduğu Cibril'dir. Keşke genç olsaydım da, kavmin seni yurdundan çıkaracağı günlerde sana yardımcı olabilseydim. Hiç bir peygamber yoktur ki, kavmi tarafından düşmanlığa uğramasın, eziyet görmesin, memleketinden sürgün edilmesin" dedi. Herkes O'nun peygamberliğini bekliyordu ama

O kendisinin olacağını beklemiyordu. Varaka'nın da belirttiği gibi girdiği yolun evrensel yasası belliydi: Düşmanlık, işkence ve sürgün.

Muhammed, bu ilk vahyin tedirginliğini atlattıktan sonra insanlığa gönderilme gerekçesi olan "şahit, müjdeci ve uyarıcı olarak" yeni dini insanlara duyurmaya, evrensel müjdeye uymaya ve Tanrı komplekslerinden kaynaklı zulüm, işkence ve ihanete son vermeye çağırmaya çağrıldı: "Kalk ve korkut. Rabbinin adını yücelt. Elbiseni temizle. Tüm kötülükleri def et" (74: 1-5). Muhammed, bu emirle kadim dinin yeni yorumunu yeni bir söylemle önce en yakınlarından başlayarak üç yıl boyunca gizlice anlattı. Bu süre içinde yalnızca çok güvendiği kimselere İslam'ı açıkladı. Kabul edenler de yeni dini yine gizlice güvendikleri arkadaşlarına tebliğ etti. Bu üç yıl içinde Müslümanların sayısı ancak otuza çıkabildi. Peygamberliğin dördüncü yılında inen "sana emir olunan şeyleri artık açıkça ortaya koy, müşriklere aldırma" (15: 94) emri gelince İslam'ı açıktan tebliğ etmeye başladı: "Ey insanlar şüphesiz ben, göklerin ve yerin mülk (ve hâkimiyetine) sahip ve kendinden başka hiç bir tanrı olmayan, dirilten ve öldüren Allah'ın sizin hepinize gönderdiği peygamberiyim. O halde Allah'a, ümmî olan Resulüne iman edin. O'na uyun ki doğru yolu bulmuş olasınız" (7: 58). Mekke'de bu sözler duyulduğunda kişisel ve yerel Tanrı kompleksleri üzerine inşa ettikleri zulüm düzenlerinin yıkılması korkusuyla isyan ettiler. Gerçekten de Muhammed "kalkıp onları korkut"muştu. İsa gibi sadece göklerin egemeni olan bir Tanrıdan değil aynı zamanda yeryüzünün de egemenliğini isteyen bir Tanrıdan bahsediyordu. Tanrı bu kez Muhammed aracılığıyla yeryüzüne inip insanlığı "tüm kötülüklerinden temizle"mekte kararlıydı. Fakat yeryüzünün Tanrıları da kolaylıkla ve isteklice temizlenmeyeceklerdi. Tanrı ile Tanrı kompleksleri arasındaki savaş yeniden ilan edilmiş sadece mekân ve roller değişmişti.

2. İlk Çağrı ve İlk İtiraz: "Seni helak olasıca, bizi bunun için mi çağırdın?".

Cahiliye döneminde Mekke'de sert, acımasız, zayıfı ezen bir tür sosyal ve ekonomik düzen vardı. Mekke'de güçlü birkaç kabile şehrin kaderine el koymuştu. Bunlar Mısır, Sümer, Babil ve Yahudi tapınaklarına getirilen hediye sığır, koyun, deve, altın, gümüş ve malların üzerine "Tanrı malı" damgası vurarak el koyan din adamlarının misyonunu üstlenmiş din ve Kabe/Hac tacirleriydi. Kabe'ye getirilen adak, sunu ve mallarla zenginliklerine zenginlik katmışlar, büyük sermaye birikimine kavuşmuşlardı. Bununla kervanlar oluşturuyor dünyanın çeşitli yerlerine ticari yolculuklar yapıyorlardı. Buradan kazandıkları paralarla tefecilik yapıyorlar, faizle borç veriyorlar, ödeyemeyenlerin erkeklerini köle, kadınlarını ve kızlarını "ser-

maye" olarak açtıkları evlerde çalıştırıyorlardı. Mekkeliler bunların eline düşmesin diye kız çocuklarını daha küçük yaşta diri diri toprağa gömüyorlardı. Mekke'de bilinen anlamda bir "devlet" de yoktu. Tapmağa (Kabe'ye) getirilen hediyeler, ondalıklar, kırkta birler, beşte birler vs. vardı. Bunların hepsi Kabe tacirleri olan bu küçük azınlığın cebine girerek servetlerine servet katıyordu. Tüccarlar, tefeciler, köle satıcıları, kervan ve panayır sahipleri, insan kaçakçıları, fuhuş şebekeleri ve silah (kılıç, deve, at) tacirlerinin hüküm sürdüğü bir kabile oligarşisi vardı. Bu kabilelerden birisine mensup olmayan veya birisinin "emanına" girmeyen "yolda kalmış/düşmüş" sayılırdı ve derhal av olurdu. Mekke, Suriye ile Yemen arasında uluslararası ticaret merkezi konumundaydı. Dönemin evrensel güçleri tarafından dikkatle izlenen bir yerdi. Gücün ve üstünlüğün kaynağı ticaret ve zenginlikti. Bu yüzden Muhammed'e yönelik itirazların başında yoksul olması, mala ve mülke sahip olmaması geliyordu. Sürekli "Bu Kur'an iki şehirden bir büyük (güçlü, üstün, zengin) adama indirilmeli değil miydi?" diyorlardı. Çünkü temel değerleri zenginlik, mal, mülk, altın ve gümüştü. Ancak sorun sadece insani bir alışveriş ve ticaret meselesi değildi. Mülk ile kurulan ilişki dini, metafizik ve ontolojik boyutlardaydı. Mekke için din ticaret, ticaret de din demekti. Yani onlar dinara ve dirheme "iman" ediyorlardı, mal ve mülk onların tanrısıydı. Putlara bunu perdelediği için tapıyorlardı. Gerçekte taptıkları İsa'nın belirttiği gibi, perdenin arkasındaki "para tanrısı" idi.

Mekke'nin bu hiyerarşik Tanrı kompleksi düzeninde para olmasa putların hiçbir önemi yoktu. Mekke'de hüküm süren zenginlik anlayışına göre mal, mutlak manada mal sahibinindi. Mal sahibi, malı üzerinde metafizik ve ontolojik hakka sahipti. Mal üzerinde mal sahibinden başka kimsenin hakkı olamazdı. Malda yoksulların hakkı olduğu fikrine tamamen yabancıydılar: "Yoksulu doyurmaya teşvik etmezlerdi" (69: 34); "yoksullara yapılan en küçük yardımı bile çok görürlerdi" (107: 7). Muhammed/Kur'an'ın ilk mesajları böylesine sert, acımasız ve vahşi zenginlik anlayışına itiraz ve isyanla başlar. Bu yüzden Mekke'de inen ayetlerin asli vurgusu da zaten iktidar ihtirası, zenginlik arzusu, mal yığma (kenz) ve mülk biriktirme yani zenginlik ve yoksulluk meselesi olduğu görülür. Kur'an, tıpkı İsa/İncil gibi, Tanrı Allah ile birlikte zenginlik/para tanrısına tapınılmasına şirk/ortaklık diyor ve lanetliyordu: "İnsan kendini her türlü ihtiyacın üstünde gördüğü için küstahça azgınlık eder" (96: 6-8), "Zenginliğine zenginlik katmış da ne olmuş?" (68: 14), "Karşılıksız harcamada bulunun, böylece Allah'a güzel bir borç (karz-ı hasen) vermiş olursunuz" (73: 20), "Servet yığma hayallerine kapılma" (74: 6), "Öksüze vermiyorsunuz, yoksulu doyurmaya teşvik etmiyorsunuz, her şeye açgözlülükle saldırıyorsunuz, mala mülke gözü-

nüz doymuyor, yığdıkça seviniyorsunuz" (89: 17-20), "Öksüzü hor görme, isteyeni geri çevirme" (93: 9-10), "İnsanoğlu Rabbine karşı nankördür, ele geçirme hırsı gözünü bürümüştür" (100: 6-7), "Bir zenginlik yarışıdır oyalanıp duruyorsunuz, mezarlarınıza girinceye kadar süren bir oyun ve oynaş" (102: 1-6), "Dini yalanlayan (dinin direğini yıkan) kimdir bilir misin? Öksüzü hor görür, yoksulun halinden anlamaz. Gösteriş için namaz kılar, dua eder, vay onların haline!" (107: 1-6), "Zenginliğini her şeye yeterli görene bak" (80: 5), "Boyuna mal istif ederek sayıp duranın vay haline! Sanır ki malı kendisini ebedi kılacak" (104: 2-3), "Bilir misin nedir zor olan? Bir köleyi özgürleştirmektir. Zor zamanda vermektir. Öksüzün başını okşamaktır. Düşmüşün elinden tutmaktır. İman etmek, güçlüklere göğüs gerip acıları paylaşmak; sevgi ve merhamet üzere hayat sürmektir" (90: 12-18).

İşte Muhammed, "önce en yakın akrabanı korkut" (26: 214) emri uyarınca kendi kabilesinden olan insanları toplayıp onlara "ben size, önümüzde şiddetli bir azap günü bulunduğunu, Allah'a inanıp O'na kulluk etmeyenlerin bu büyük azaba uğrayacaklarını haber veriyorum. Yemin ederim ki, Allah'tan başka ibadete layık tanrı yoktur. Ben de Allah'ın size ve bütün insanlara gönderdiği peygamberiyim. Allah'tan kendinizi ibadet karşılığında satın alarak, azabından kurtarınız. Bu azaptan kurtulmanız için, ben Allah tarafından verilmiş hiç bir nüfuza sahip değilim. Siz uykuya dalar gibi öleceksiniz. Uykudan uyanır gibi dirileceksiniz. Kabirden kalkıp Allah divanına varınca, muhakkak dünyadaki bütün yaptıklarınızdan hesaba çekileceksiniz. İyiliklerinizin mükâfatını, kötülüklerinizin de cezasını göreceksiniz. O mükâfat ebedi cennet, ceza da cehenneme girmektir" dedi. Bu sözler üzerine Muhammed'e ilk itiraz kendisini herkesten daha üstün görerek kibirli bir kişisel Tanrı kompleksi içinde olan ve Mekke'nin zengin ve soylu kesimini temsil eden amcası Ebu Leheb tarafından geldi: "Seni helak olasıca, bizi bunun için mi çağırdın?".

Muhammed'in açıkça davet ilanı aslında savaş ilanıydı. Bu yüzden O peygamberliğini ilan ettikten ve halkı İslam'a davet ettikten sonra Mekkeli müşrikler eziyet ve hakaretlerini su yüzüne çıkardılar ve kat kat arttırdılar. Muhammed onları tıpkı Musa ve İsa gibi 'Tevhit' inancına çağırırken onlarsa Tanrı komplekslerinin kaynağı ve yolu olan "Atalar Dini" dedikleri putperestlikte ve şirkte direniyorlardı. Muhammed, adalet, merhamet ve sadakate davet ederken onlar ise zulüm, sömürü ve kötülük egemenliğinde diretiyorlardı. Muhammed onları insanca yaşamaya, insan haysiyet ve erdemine yakışır davranışlarda bulunmaya çağırırken onlar, insanın şeref ve haysiyetini rencide edip ayaklar altına alıcı çirkin ve günahkâr hareket-

ler içinde yaşamak istiyorlardı. Doğal olarak da bu istek ve yaşayışta olan müşrikler, Muhammed'in davetine karşı çıkacak ve onunla amansız mücadelede bulunacak, ellerindeki bütün imkânlarla onu etkisiz hale getirmeye; sebat ve metanetini, cesaret ve gayretini kırmaya, onunla birlikte olanları yok etmeye çalışacaklardı. Bunun için de her türlü işkencelere, eziyetlere, hakaretlere hatta suikast girişimlerine dahi teşebbüs edeceklerdi. Evrensel yasa gereği her peygamber, kendi zamanında, gönderildiği kavmi ve ümmeti tarafından kötü karşılanmış, hakir görülmüş, eziyet ve işkencelere tabi tutulmuştur. Bu ortak özellikleri yanında, bütün peygamberlerin diğer bir müşterek vasıfları da bütün bu eziyet, hakaret, işkence ve suikastlara rağmen, davalarını anlatmaktan geri durmamaları, inançlarından asla taviz vermemeleri; aksine eziyet ve işkencelerin artması oranında gerçekleri duyurmaya daha fazla bir güç, şevk ve ciddiyetle çalışmış olmalarıdır.

Muhammed'e, hakaret ve eziyet edenlerin başında kendi kabilesinin şeflerinden amcası Ebu Leheb geliyordu. Ebu Leheb, Muhammed'i sürekli takip ediyor ve halkı onu dinlemekten vazgeçirmeye, zihinlerde şüphe ve vesvese meydana getirmeye çalışıyordu. Her yerde O'nun arkasından giderek "Bu yeğenimdir, yalan söylüyor, ondan uzak durun" diye sesleniyordu. Hatta Muhammed'in yolu üzerine ve evine pislik ve kokmuş şeyler atıyor, onu rahatsız ve huzursuz etmek için onu taşa tutuyordu. Bu dönemde Ebu Leheb, Ebu Cehil, Velid bin Muğire ve Ebu Süfyan gibi Mekke'nin Tanrı kompleksi içindeki ekabir zengin ve soylu sınıf temsilcileri tuttukları insanlarla onu her yerde takip ettirip yüzüne tükürtüyor, taşlatıyor, aşağılatıyor, her gittiği yerde ona cinlenmiş, deli, meczup, büyücü vb. hakaretlere maruz bıraktırıyorlardı. Musa ve İsa'daki din adamlarının yaptığı gibi toplumu peygamberin aleyhine kışkırtma, şüpheye düşürme ve örgütleme işlerini yapıyorlardı. Bu Tanrı kompleksleri diğer insanlara "biz bu adamın işinde sabrettiğimiz kadar hiçbir şeye karşı sabır göstermedik. Bu adam, bizi akılsızlıkla itham etti. Babalarımıza, dedelerimize hakaret etti. Dinimizi ayıpladı, birliğimizi bozdu, putlarımıza dil uzattı. Onun yaptığı bunca şeylere biz sabrettik" diyerek zulümlerini meşrulaştırıyorlardı. Onların bütün korkusu yeryüzü krallığında kendilerine tahsis edilen mevki ve makamları korumak, zenginlik, güç, asalet ve baskı üzerine kurdukları tahakküm düzenlerini kaybetmekti. Çünkü Muhammed'in vaat ettiği ilke ve değerlerin dünyasında onlara ve sahip oldukları komplekslere yer yoktu. Fakat Muhammed'e olan düşmanlıklarını kendi çıkarlarının kaybı ile değil Yahudi din adamları ve yöneticilerinin İsa'ya yaptıkları gibi, tüm halkın değerlerinin korunması arkasına gizleyerek "babalarımıza, dedelerimize hakaret etti. Dinimizi ayıpladı, birliğimizi bozdu, putlarımıza dil uzattı" gerekçeleri ile meşrulaştırıyorlardı.

Muhammed'in davet çağrısına uyanlar arttıkça düşmanlarının da zulmü ve işkencesi artıyordu. Beşinci yıldan itibaren tam bir işkence ve terör dönemi başlamış, zayıflardan başlayarak işkence altında ölümler yaşanır olmuştu. İlk Müslümanların maruz kaldıkları bu işkence, eziyet ve hakaretler, karşı karşıya bulundukları güçlükler Tanrı tarafından aynı zamanda birer imtihandı. Mesele sadece "iman ettim" demekle ve daha önce olduğu gibi Tanrının mucizeleri ile kurtulmayı beklemekle çözülmeyecekti. Tanrı artık kendine inananların sadece adalet ve merhametini değil aynı zamanda sadakatini de test edecekti. Gerçekten de öylesine güçlükler, işkence ve eziyetler olacaktı ki, gerçekten iman etme arzusunu ruhunda taşıyanlar, bütün bunlara aldırmadan iman edecekler; bu arzuyu ciddi olarak gönüllerinde taşımayanlar ise kaybedecekti. Test edilmeyen hiçbir değere kimse sahip sayılmayacak, kimse saygı duymayacaktı. Bu yol ve yöntem Musa ve İsa'nınkinden çok farklı idi. Muhammed, ne Musa gibi her zorlukta Tanrıdan bir mucize bekledi ne de İsa gibi kendi inananlarının hastalık ve ezilmelerine şifa verdi. Tanrı da zaten Musa'ya söylediği "Bak, seni Firavun'a karşı Tanrı gibi yaptım" sözünü ne de İsa'ya kullandığı "tüm insanların bağışlayıcısı Rab'bin kutsal Oğlu" ifadesini Muhammed için kullanmadı. Muhammed'in Musa ve İsa'dan farkı dedesi İsmail'in dedeleri İshak'tan farkı gibi idi ki İshak ve soyu her türlü imkân ve ayrıcalıklar ile şımartılmışken İsmail çölün tüm imkânsızlıkları içinde yaşamaya sürgün ve mahkûm edilmişti.

Muhammed, insanları Tanrı komplekslerinden kurtarmaya çalışırken kendisini insanlar nezdinde "Tanrı gibi" kılabilecek hiçbir imtiyaz ve üstünlüğe sahip olmadı, hiçbir şey de istemedi. Tanrının yeni dinde aradığı en önemli şey her türlü zulme ve baskıya rağmen direnenlerin mutlak sadakatiydi: "Doğrusu Biz, sizden evvelkileri de çeşitli işkencelerle denedik. Allah bu zorlu imtihan suretiyle imanında sadık olanları da muhakkak bilecek, yalancı olanları da elbette bilecektir" (34: 3). Yeni dinde iman etmek demek, karşılaştığı güçlükler, işkence, eziyet ve ıstıraplar karşısında boyun eğmemek ve hiçbir dünyevi karşılık beklemeksizin Tanrıya mutlak teslimiyettir: "Yoksa siz, sizden öncekilerin başına gelenler, sizin de başınıza gelmeden cennete gireceğinizi mi sandınız? Peygamber ve onunla beraber müminler, 'Allah'ın yardımı ne zaman?' diyecek kadar darlığa ve zorluğa uğramışlar ve sarsılmışlardı" (2: 214). Bu yüzden ne Muhammed darlıklardan kurtulmak için bir mucize ne de inananları bir şikâyet (Keşke!) dile getirdiler. Tanrı da zaten daha önceki kavimlere gösterdiği mucizeler ile yapılan iman gösterilerinin ne denli zayıf ve ikiyüzlü olduğunu bildiğinden dolayı kendisini "Muhammed'den istenen mucizeleri göndermekten alıkoydu" (17: 59). Hem onları güçlendiren hem de düşmanlarını zayıflatan

en büyük silahları da bu direnişleri idi. Bu yüzden Muhammed ne Tanrı ile halkı arasında kalıp pazarlıklara oturdu ne de kendi inananları tarafından otuz gümüşe satıldı.

3. Tehditler ve Teklifler; Zor veya İkna: "Eğer vazgeçersen seni başımıza kral yaparız".

Fakat Muhammed'i ve inananları inançlarından vazgeçirmeyi zor ile başaramayan Mekkeli Tanrı kompleksleri tıpkı şeytan gibi, ikna ve pazarlık yoluna girdiler. O'na "bir yıl sen bizim putlarımıza ibadet et, bir yıl biz senin Allah'ına ibadet edelim" ve "sen, bildiğin gibi kabilenin soylularındansın ve senin soyun sana şerefli bir konum sağlıyor. Fakat sen halkına ciddi ve tehlikeli bir mesele getirdin, bununla onların topluluğunu birbirinden ayırıyor, onların yasam tarzının saçma olduğunu söylüyor, dinlerini ve tanrılarını küçümsüyor ve onlara ve onların atalarına kâfir diyorsun. Eğer istediğin zenginlikse, mallarımızı birleştirir seni aramızda en zengin kimse yaparız. Eğer istediğin şerefse, seni liderimiz yaparız ve senin sözünden hiç çıkmayız. Eğer kral olmak istiyorsan seni kral yaparız. Eğer sana musallat olan cinden ve hastalıktan kurtulamıyorsan sana bir hekim buluruz ve iyileşene dek senin için tüm servetimizi harcarız" tekliflerinde bulundular. Musa ve İsa için iddia edilen tüm suçlar ve teklifler Muhammed'e de yapılmıştı. Güç ve zorbalıkla amacına ulaşamayanlar O'nu tarihi ve evrensel tüm Tanrı kompleksleri kaynakları olan zenginlik, güç, iktidar, ihtişam, liderlik, kadın, para, itibar gibi dünyevi değerlerle sınadılar. Teklif ettikleri şeyler şeytanın Adem'e "Ey Adem, sana sonsuzluk (ölümsüzlük) ağacını ve çökmesi olmayan bir saltanatı (mutlak iktidarı) göstereyim mi?" teklifi ile İsa'yı sınaması ile aynı şeylerdi. Muhammed'e Tanrı adına değil Tanrı gibi olmasını teklif edip onun da kendileri gibi Tanrı kompleksine kapılmasını istediler. Onu kendi ihanetlerine suç ortağı yapmak istediler. Çünkü çok iyi biliyorlardı ki Muhammed'in onlardan alacağı şey onların verdiklerinden kat kat daha fazlasıydı. Bu yüzden Muhammed onlara bir daha asla pazarlık yapamayacakları iki cevap verdi. Biri "sizin dininiz size, benim dinim de bana" (109: 6) cevabı ile dinler arasındaki karşılaştırmayı bile reddederek göklerin egemenlik kapısını tüm pazarlıklara kapattı. İkinci olarak da "Güneşi sağ elime, Ayı da sol elime verseniz, ben yine bu dinden, bu tebliğden vaz geçmem. Ya Allah, bu dini hâkim kılar, yahut ben bu uğurda canımı veririm" diyerek de yeryüzünün egemenlik kapılarını tüm tekliflere şiddetle kapattı.

Muhammed'in tüm kapıları kapatması savaşın ikinci aşamaya geçmesi demekti. O günden sonra müşrik liderler Arap toplumunun en güçlü geleneği ve silahı olan şiire, hicve, propagandaya ve söze dayanıp O'nun ve di-

ninin tüm itibarını ve iddialarını yalan ve iftiralar ile tüm Arap kabilelerine yaydılar. O'nun için "Kâhin", "Büyücü", "Sihirbaz", "Şair", "Meczup/Deli", "Mecnun/cinlenmiş" diyerek "O'nun sözleri ile oğulla babanın, kardeşle kardeşin, karı ile kocanın, kavim ve kabilesiyle şahsın arasını açtığını, bölücü bir hain olarak kabileleri birbirine düşürdüğünü" iddia ettiler. Zaman zaman da ondan Musa ve İsa gibi mucizeler göstermesini, "dağları altına çevirmesini, yerden hiç tükenmeyen su kaynağı çıkarmasını, hastaları iyileştirmesini, ölüleri diriltmesini, gökten ateşler ve melekler indirmesini, dağları yürütmesini, gaipten bilgiler vermesini, gökyüzünden sofra indirmesini, hayvanlarla konuşmasını, Allah'ın kendileriyle konuşmasını, hurmalıklardan ve üzümlüklerden bir bahçe yaratıp ortasından şarıl şarıl ırmaklar akıtmasını, göğü başlarına parça parça düşürmesini, gökten melekleri indirmesini, altından bir evi olmasını, göğe yürümesini, su üstünde yürümesini, Allah'ı göstermesini" istiyorlardı. Daha önce de belirttiğimiz gibi O'nun gücü ve mucizesi olağanüstülüklere değil olağana, doğaüstülüğe değil doğal olana, Tanrıya ait mükemmelliklere değil insana mahsus sıradanlığın iktidarına dayanıyordu. İman etmek için gerçekliğin basit sıradanlığının gücünün tüm mucizelerin yaratacağı ihtişamdan daha önemli olduğunu bilen Tanrı "onlara mucizeler geldiğinde de iman etmeyeceklerini, etseler bile hiçbir değerinin olmayacağını ifade ediyor" (6: 109) ve Muhammed'e kendisinden istenen mucizeler karşısında "Rabbimi tenzih ederim. Nihayet ben de, peygamber olan bir insandan başka bir şey değilim" (17: 93) demesini emrediyordu.

Tanrı için kendisine ve ilke ve değerlerinin gerçek olduğuna inanılması O'nun kendini ispat ve güç gösterisi olarak sunacağı mucizelere inanılmasından daha değerliydi. Bu yüzden kimse Tanrıya ait tek bir mucize bile göremedi. Ama çok yakında "bir insandan başka bir şey olmayan" Muhammed'in evrensel gerçeklik mucizesini göreceklerdi. En büyük mucizenin sıradanlığın egemenliği olduğunu öğreneceklerdi. Bu yüzden Muhammed onların istediği hiçbir mucizeyi göstermedi. O, istenilen mucizeleri göstermediğinde ise onu Tevrat ve İncil'de geçen "sahte peygamber" olarak itham edip aşağılıyorlardı. Bazen de Ferisi ve Yahudi din adamlarının İsa'ya yaptıkları gibi kâhinler arasına alıp geçmiş ve geleceğe dair muammalı ve dilemmalı tuzak sorularla O'nu halkın nezdinde küçük düşürücü sınavlar yapıyorlardı. Aslında bu propagandaları işe yaramış, Muhammed gittiği her yerde çok büyük bir kin ve nefretle taşlanmıştı. O ise kendisini taşlayanlar için Tanrısına tıpkı Musa ve İsa'nın yakarışları gibi sesleniyordu: "Tanrım onları bağışla. Onlar ne yaptıklarını bilmiyorlar". Kendisine yapılan en büyük zulümlerde bile bunu diyebilen bir geleneğin kılavuzu olarak Muhammed'in en büyük silahı da öncüllerinden aldığı bu "merhamet" il-

kesi idi. O intikam değil rahmet peygamberi olarak onların iddia ettiği gibi "ne bir kâhin ne de bir mecnundu" (52: 29). O, sadece kişisel, kolektif ve evrensel Tanrı komplekslerinin kibri ve üstünlük iddiası ile alçaltılmış olan tüm ötekilerin ötekisi idi.

Muhammed'i yeryüzü egemenliğindeki hiçbir Tanrı kompleksi kaynağı ve aracı ile satın alamayacaklarını ve vazgeçiremeyeceklerini anlayan Mekke ekabiri kendi saltanatlarının yıkılacağını çok iyi biliyorlardı. Çünkü Tanrı Kuran'da onların Tanrı komplekslerini ve Tanrı gibi yeryüzünde insanlar üzerinde zenginlikle, güçle, asaletle, itibarla, kabile taassubuyla, terör ve işkence ile tahakküm edemeyeceklerini bildiriyordu. Muhammed, aslında onlarla değil onları da günah ve kibir bataklığına sevk eden Tanrı komplekslerinin kaynakları ile savaşmaya gelmişti. Onlar bu evrensel savaşta Tanrı komplekslerinin sadece birer aracı idiler. Bu yüzden Muhammed mücadelesinin hiçbir aşamasında amacı bırakıp araçlarla uğraşmamıştır.

Kuran işte bu nedenle onlardan ziyade onlarm kibir ile bozulmalarına neden olan Tanrı kompleksleri kaynaklarına vurgu yapmıştır. Onların inkâr, küfür ve şirk içinde olmalarının nedeni bu Tanrı kompleksleridir. Çünkü onlar "Rabbi bırakıp da onun kullarını dostlar edindikleri" (18: 102); "güya yardım olunacaklar zannıyla Allah'tan başka birtakım ilahlar edindikleri" (36: 74); "Allah'a çeşitli iftiralar ile hem putları hem de insanları şirk koştukları" (4: 48); "şirk koşmadan Allah'a iman etmedikleri, imanlarına şirk karıştırdıkları" (12: 106); "Allah'ın anılmasına tahammül edemedikleri, Allah'm nurunu ağızlarıyla söndürmek istedikleri" (9: 32); "Kur'an okunurken bile sözleriyle değil sesleriyle gürültü yapıp üstün gelmeye çalıştıkları" (41: 26); "kendilerine ayetleri okuyanlara saldırdıkları" (22: 72); "ahirete inanmadıkları" (39: 45); "Allah'tan ve Kur'an'dan şüphe ettikleri" (22: 55); "bir mucize bile gördükleri zaman da onu alaya ve eğlenceye aldıkları" (37: 14); "söz, antlaşma ve yeminlerine sadık olmadıkları" (9: 10); "yeryüzünde zulüm ve bozgunculuk yaptıkları" (2: 27); "peygambere sürekli tuzaklar kurdukları" (4: 81); "sözlerinde durmayıp yoldan çıktıkları" (7: 102); "yaptıkları her zulüm, günah ve kötülüğü 'babalarımızı bu yolda bulduk, bunu bize Allah emretti' deyip Allah'a iftira ederek meşrulaştırdıkları" (7: 28); "Allah'ın indirdiği kitaba ve peygambere tabi olun' çağrısına büyük bir kin ve nefretle 'atalarımızı üzerinde bulduğumuz şey bize yeter' diyerek inat ettikleri" (5: 104) üzerinde durdu.

Kuran onların özellikleri arasında "insanları Allah yolundan döndürmeye çalıştıkları, o yolu eğri büğrü yapmak istedikleri" (11: 19); "dinin ilkelerini ve ayetlerini tartışarak bozmaya uğraştıkları" (22: 51); "çok büyük

bir sapıklık içinde dünya hayatını ahirete tercih ettikleri, insanları Allah'ın yolundan çevirdikleri, onun doğru yolunun eğrilmesini istedikleri" (14: 3); "tehdit ve işkenceler ile insanları Allah yolundan alıkoymaya çalıştıkları" (7: 86); "hiç bilgileri olmadığı şeyler hakkında tartışarak insanları şüpheye düşürdükleri" (3: 66); "yalanlar ve iftiralar ile propaganda yaptıkları" (18: 5); "ne bir bilgiye, ne bir delile, ne de aydınlatıcı bir kitaba dayanmaksızın Allah hakkında sürekli tartıştıkları" (22: 8); "çıkar karşılığında Allah'ın ayetlerini değiştirdikleri" (9: 9); "nefis ve şehvetlerine uydukları" (4: 27); "insanların ve doğanın doğalarını, akıllarını ve ahlaklarını bozdukları" (16: 88); "kibir ve gösteriş içinde oldukları" (8: 47); "akla-hayale gelmeyecek ama gerçekleştiğinde de asla iman etmeyecekleri mucizeler istedikleri" (17: 90-93); "inananları sürekli sefih, aşağılık ve beyinsiz diyerek aşağıladıkları" (2: 13); "şehvetlerine uydukları, insanları da bu yollarla saptırdıkları" (4: 27); "ellerindeki güç ve nimetlerle tekebbür edip nankörleştikleri, küçük bir fenalık dokununca da ümitsizliğe sürüklendikleri" (17: 83); "güç ve zenginlikle şımardıkları" (28: 58); "kıskanç, cimri, herkese cimrilik tavsiye edici, hasis, nimetleri gizleyici oldukları" (4: 37); "fakirlik korkusu içinde insanlara bir çekirdeğin zerresini bile vermeyecek kadar cimri oldukları" (4: 53); "öksüzü, yetimi ve zayıfı aşağılayıp itip kaktıkları, yoksulları doyurmadıkları" (107: 2-3); "insanların haklarını fütursuzca yedikleri, kendilerine bir şey aldıkları zaman tam ölçüp başkalarına bir şey verdikleri zaman eksik ölçüp tartarak başkalarının haklarını ve emeklerini gasp ettikleri" (83: 2-4); "zayıfların haklarına zorbalıkla tecavüz ettikleri" (4: 2); "haklıdan değil güçlüden yana oldukları" (10: 83); "izzet ve şerefi yeryüzü egemenliğinde aradıkları" (4: 139) için Tanrı komplekslerine kapılmış ve Tanrı gibi olmak arzusuyla Tanrıyı inkâr etmişlerdi. Çok iyi biliyorlardı ki, Tanrı gibi olmak Tanrı kompleksi gerçek Tanrı geldiğinde yok olacaktı. Bu yüzden Tanrı Allah "kelimeleri yerlerinden değiştirdikleri, sözlerini bozdukları, onları uyarıldıkları şeylerden pay almayı unuttukları ve sürekli ihanet peşinde koştukları için onları lanetledi ve kalplerini katılaştırdı. Fakat sen yine de onları affet, aldırma. Çünkü Allah güzel davrananları sever" (5: 13) emriyle "zulüm, terör ve ihanete" karşı yine "adalet, merhamet ve sadakat" evrensel misyonunu ve rahmet yolunu ilan etti.

4. Yerel/Kolektif Tanrı Kompleksi Kabileciliğin Kolektif/Toplu İşkencesi; Boykot, Abluka ve Tecrit: "Allah'ın yardımı ne zaman? dediler".

Muhammed, yedi yıl boyunca her türlü zor ve ikna yöntemlerine direnerek mücadelesini devam ettirmiş ve inananlarının sayısını arttırmıştı. Yeni dinin

büyümesine engel olmak amacıyla müşrikler tarafından girişilen her teşebbüs akim kalmıştı. Üstelik İslamiyet, daha da hızlı inkişaf kaydediyordu. Müslümanların sayısı günden güne her türlü şiddet ve mukavemete rağmen artıyor ve İslam'ın öğretileri Mekke dışındaki kabileleri de kucaklamaya başlıyordu. Mekke'nin akıl ve güç açısından önemli isimleri de Muhammed'e katılmış, inananlar büyük cesaret ve moral ile egemenlikleri sarsılan ekabir sınıfının karşısına çıkmışlardır. Bütün bunlar, Kureyş müşriklerini son derece tedirgin edip endişeye sevk ediyor ve yeni kararlar almaya, yeni planlar tertiplemeye zorluyordu. Müşrikler, İsa'da da olduğu gibi, işkence yapmakla, şiddet göstermekle kimseyi dininden çeviremeyeceklerini ve İslam'ın büyüyüp yayılmasına engel olamayacaklarını anlamışlardı. Çünkü akıl almaz işkence ve zulümlere rağmen tek bir Müslümanın dahi dininden dönmesini sağlayamamışlardı. O halde yeni bir siyasi yöntem belirleyip uygulamaları gerekiyordu. Arap kültürünün en belirgin özelliği olan kabileciliği kullanarak Muhammed'in kabilesi olan Haşimoğullarını ister inansın ister inanmasın topluca tecrit edip onları sistemin dışına attılar ve onlarla tüm sosyal ve ekonomik münasebetlerini kestiler. İttifakla aldıkları kararlarına kutsallık kazandırmak için de antlaşma metnini Kâbe duvarına asarak topluma deklare ettiler: "Onlardan kız alınıp verilmeyecek; hiç bir şey satın alınmayacak ve hiç bir şey satılmayacaktır". Bu tamamen bir soykırım girişimi olup bu kabilelerin tüm üyelerini ortadan kaldırmaya ve köklerini kazımaya yönelik bir eylemdi: Öteki, tehdit ve tecrit.

Bedevi toplumunun en önemli özelliği kabilecilik taassubu içinde kendisinden olmayanı öteki ilan ederek dışlamaktır. Ötekileştirme, kabileci kültürü meşru kılan birlik, bütünlük ve uyumun bozulmasını tehdit eden tüm unsurlara karşı doğan korkunun toplumdan ve siyasadan sökülüp atılması gerekliliğinden kaynaklanmaktadır. Çünkü bedevi kültürün özü tekleşmek ve tekelleştirmektir. Bu yüzden birlik, bütünlük ve uyum bu tekleşmenin bir zorunluluğudur. Birlik, bütünlük ve uyum kabile içinde egemenlere güçlü ve mutlak bir iktidar alanı yaratarak total bir korku evreninin düzenlenmesi imkânını verir. Bu durum, egemen sınıfın iktidarına mutlaklık ve kutsallık katar. Korku yaratılmadan iktidarın mutlaklığı ve kutsallığı asla sağlanamaz. Kabileci kolektivitenin varlık sebebi olan düzen(liliğ)in zıddı olan kaos korkusuyla birlik, bütünlük ve uyumun bozulması riski/tehdidi toplumun egemenlere olan ihtiyacını, dolayısıyla itaatini arttırır ve buna yönelik itiraz ve retlerin düşman/öteki ilan edilip yok edilmesine meşruluk kazandırır. Bu karşıtlık yoluyla egemenler toplumu bölücü ve bozguncu "ihanetlerden"/ötekilerden koruyan bir misyona bürünür. Son tahlilde birlik, bütünlük ve uyumun koruyucusu yöneticiler ile kabilenin

ortak düşmanları olan bölücü unsurlar/Muhammed bu düzenin dışına atılır. Kabile kültürü, güçlü bir toplumsal denetim ağı kurmak, öteki korku unsurlarını dışlamak, tehdit söylemleri ile iç otoriteyi meşrulaştırmak için sürekli korku söylemlerine başvurur. Böylece kabilenin kendisi toplumu bu tehditlerden koruyan bir 'kale'ye dönüşür. Kabileler kendi var oluşunu öteki kabilelere olan korku üzerine inşa eder. Ötekinin sağladığı korku ortamı ile toplum kendi üzerindeki kısıtlayıcı ve düzenleyici baskı ve zor uygulamalarına rıza gösterir. Çünkü fırsatını ele geçirdiğinde korkulan öteki kabileler çok daha beter bir tahakküm ve zulüm düzeni kuracak ve hayatı ve hayat standartlarını yok edecektir inanışı herkese aşılanır.

Mekke'deki bu boykot ve tecridin nedeni de budur. Muhammed'i bir kabile ile özdeşleştirip O'nun şahsında tüm inananları bölücü düşmanlar ve hainler olarak damgaladılar. Böylece düşmanların bölücülük korkusu ile "Dikenli Tel", kendi mensuplarını etkileme korkusu ile de "Vücut Avcılığı" yaptılar. Dikenli teli, gerçek manasında bile fiziksel kuşatmanın ve cezalandırmanın hem bir parçası hem de bir simgesi yapıp hem kendilerini hem de Muhammed'i çitleme içine aldılar. Böylece hem mekânı hem düşmanları hem de kendi kabile mensuplarını kontrol ettiler. Sonunda korku faktörleri ve unsurları olan inananları sadece tecrit etmek gerektiğini değil aynı zamanda yok etmek gerektiğini de düşündüler. Bu açıdan bakılınca dikenli tel düzeni karşılıklı tecrit sistemidir. Sadece dışarıdaki korkular değil aynı zamanda içerideki tüm unsurlar da gerçeklerden tecrit edilirler. Tecridin meşrulaştırılması için ise kabileci birlik, atalar dini, dini misyon, ahlaki arınma, Mekke'nin onuru, birlik ve beraberlik gibi söylemleri ürettiler. Böylece, Muhammed ve onun ürettiği tehditler gerekçesi ile en vahşi eylemlerini dahi meşru kıldılar. Mutlak kötülük ve bölücülük üzerine inşa edilen Muhammed imajı ve misyonu toplumsal bünyeden temizlendi. Görmedikleri şeyi yok ettiklerini düşündüler. Mekke ekabiri, bir doktor gibi bu habis urları toplumsal organizmadan temizlemek için "ameliyat" yaptılar. Urun çıkarılması için en vahşi ve acı ilaçların kullanılmasını da doğal ve meşru saydılar. Vücut avcılığı yaparak da avlanan Muhammed'in sadece fiziksel varlığını değil aynı zamanda onun ürettiği ilke, değer, ahlak, akıl, düşünce, biçim ve sembol gibi tüm görünülürlük ve yaşanabilirlilik göstergelerini tecrit ettiler. Akıl ve gerçek siyaseti ile kazanamayacakları savaşı kazanacakları alana yıktılar ve salt güce ve şiddete dayandılar. Toplum nezdinde bu durumu meşrulaştırmak için de atalar dinine dayanarak bir nevi sürekli teyakkuzu ifade eden "ahlaki panik" düzeni yarattılar. Bu ahlaki panik ve korku içinde Muhammed'i ve dinini bu toplumsal değerlere ve çıkarlara karşı bir tehdit olarak tanımlayıp tecridi genelleştirdiler. Bu

tecride dayanan ahlaki korku ve panik düzeni; bir davranış, düşünce veya grubu hedef alarak kaygıyı tetiklemekte; kurulu bir değer sisteminin tehdit altında olduğu korkusunu yaymakta; korku ve kaygı unsurları ve nesneleri "halkın şeytanları" olarak tanımlanmakta; bu şeytani unsurlara karşı geniş ve ortak bir toplumsal tepki birliği yaratılmakta; korkunun tehdit düzeyi, şiddeti ve büyüklüğü abartılmaktadır.

Böylece kabile önderleri, hain ilan ettikleri Muhammed'i ve ona inanan sapkınları kontrol etmek ve cezalandırmak için en sert eylemlerde bulunarak tüm halkı, sapkınların eylemlerinin kontrol edilmediği takdirde olabilecek tehlikelere karşı uyarmakta ve yaptığı tedhişe meşruiyet üretmektedir. Aslında düşmanları tecrit ederek içeridekileri de tehdit etmektedirler. Tecrit, içerideki kabile mensuplarını kontrol etmek, Muhammed'e inanmaktan caydırmak ve onları kendi egemenliklerinin kaynağı olan atalar dinine uymaya zorlamak için etkin bir yol olmaktadır. Böylece Muhammed tehdidi ve korkusu belirti görevi görerek onun sayesinde toplum neye karşı sürekli teyakkuz halinde olduğunu bilir ve uyanık olurdu. Dikkatler atalar dininin sorgulanmasından uzaklaştırılıp hainler topluluğu üzerine yoğunlaştırılır. Böylece tecrit "kurumsal sağlık" tedbirlerini güçlendirir ve kabilenin birlik ve beraberlik bilincini güçlendirir. Kolektif Tanrı kompleksi dediğimiz bu durum kolektif düşman korkuları yaratmak üzerine inşa edilir. Kolektif korkular, cezalandırılması gereken bir suçlunun/günah keçisinin/ötekinin/yabancının/hainin/Muhammed'in en büyük tehdit olarak yok edilmesini gerektirir. Bu suçlunun ve ona inananların cezalandırılması, kovulması veya yok edilmesi kitlesel olarak uygulanan sembolik veya fiili olarak öldürülmesi korku durumunun çözümünü getirir. Bu yüzden kolektif korkuya neden olan, dışlanan ve tecrit edilen suçlu yani Muhammed aslında onların kabileci kolektif birlik ve beraberliğin teminatı ve hayat sigortası olur. Çünkü hiçbir kolektif Tanrı kompleksi karşı-dinler yaratmadan var olamaz. Karşı-dinler, bu toplumun solunumunu sağlamış, zayıflıklarını ve organizmadaki çatlakları göstermiş, kolektif duygusallığı büyütmüş olur.

Mekke yöneticileri, bu kolektif korkularını kolektif "hain avına" dönüştürerek Muhammed ve inananları tecrit içinde çitlemeye tabu tuttular. Muhammed, kabilesi ve ona inanan yeni din mensuplarının ortak bir tanımlama ve çerçeveleme içinde Mekke'nin kuzey tarafında bulunan bir bölgede tecride mahkûm ettiler ve şehir ve halk ile tüm münasebetlerini kopardılar. O bölgeye gidenler ve onlara yardım etmeye çalışanlar ise tutuklanıp cezalandırılıyordu. Kolektif akıl kolektif ceza veriyordu. Müşrikler, boykota uğrayanların toplandıkları bölgeye hiçbir yiyecek veya içecek sokulmasına

müsaade etmiyorlardı. Onlara yardım edeceklere mal satanları tehditler ile pazarlardan kovuyorlardı. Bazen de, bin bir türlü hileye başvurarak satıcıların ellerinden mallarını alıp boykota uğrayanlara bir şey bırakmamaya çalışıyorlardı. Tüm Mekke onların açlıktan ölmesini bekliyor ve bu hususta ellerinden gelen her türlü gayreti gösteriyordu. Bazı küçük çocuklar, açlıktan öldü. Taşları dahi parçalayacak raddeye varan açlık feryatlarını büyük bir zevkle seyrediyorlardı. Boykota uğrayanlar dışardan fazla bir şey alamadıklarından dolayı şiddetli bir açlık ve kıtlıkla karşı karşıya kaldılar. Öyle ki bazıları, yiyecek bir şey bulamadıklarından ağaç yaprakları ve kuru deri parçalarını yiyorlardı. Bu Tanrı Allah'ın onların imanını güçlendirmek ve zorluklar ile imtihan etmesi içindi:

> "Ant olsun, biz sizi biraz korku, açlık ve mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltmekle imtihan edeceğiz. Sabır gösterenleri müjdele" (2: 155).
>
> "Ant olsun, mallarınızla ve canlarınızla imtihan edileceksiniz ve sizden önce kendilerine kitap verilenlerden ve şirk koşmakta olanlardan elbette çok eziyetler göreceksiniz. Eğer sabreder ve sakınırsanız (bu) emirlere olan azimdendir" (3: 186).
>
> "İnsanlar, (sadece) 'İman ettik' diyerek, sınanmadan bırakılacaklarını mı sandılar? Ant olsun, onlardan öncekileri sınadık; Allah, gerçekten doğruları da bilmekte ve gerçekten yalancıları da bilmektedir" (29: 2-3).
>
> "İşte orada, iman edenler, sınanmış ve şiddetli bir sarsıntıyla sarsıntıya uğratılmışlardı" (33: 11).
>
> "Andolsun, biz sizden cihat edenlerle sabredenleri bilinceye (belli edip ortaya çıkarıncaya) kadar, deneyeceğiz" (47: 31).

Bu ayetlerden de anlaşılacağı üzere "nice küçük topluluğun kendisinden daha çok ve daha güçlü nice topluluğa Allah'ın izniyle galip geleceğinin", "şirk koşmakta olanlardan çok eziyetler görüp direnmelerinin", "şerle de hayırla da deneyerek insanların imtihan edileceklerinin" evrensel ilkelerinin öğretildiğini görüyoruz. Tanrı Allah kullarını "korku, açlık ve mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltmekle imtihan edecektir" ve bu denemeler karşısında doğalarında bulunan nefis ve Tanrı kompleksleri ile "mücadele edip sabredebileceklerini" test edecektir. Muhammed ve inananların bu imtihanlardan geçmesi gerekiyordu. Müşrikler yapmaları gerekeni yaparken inananların da yapmaları gerekeni yapıp yapmayacakları test oluyordu. Çünkü ilahi yasa gereği "insanlar, sadece 'iman ettik' diyerek, sınanmadan bırakılmayacaklardı". Bu yüzden yeni Tanrı Allah bu denli şiddetli zulüm, açlık ve korku içindeki inananlarına Musa ve halkına yaptığı gibi "gökten

bıldırcın eti ve kudret helvası" göndermeyecek veya "yerden sular fışkırtmayacaktı". Tanrı Allah, İsa ve halkına yaptığı gibi "tek bir ekmeği ve yemeği çoğaltıp beş bin kişiyi doyurmayacak, gökten sofra indirmeyecek veya açlıktan ve hastalıktan ölenlere şifa vermeyecekti". Bütün bunlar yaşanırken büyük mucize ve yardımlar gönderilmesi yerine "şiddetli açlık çektikleri için karınlarına bir taş bağlayanlara Muhammed'in karnına bağladığı iki taşla karşılık vermesi" inançlarını gerçek bir değere dönüştürdü:

> "Sana vahyolunana uy ve Allah hükmünü verinceye kadar sabret. O, hükmedenlerin en hayırlısıdır" (10: 109).
>
> "Sabredenler ve salih amellerde bulunanlar başka. İşte, bağışlanma ve büyük ecir bunlarındır" (11: 11).
>
> Bunlar: Sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Bunları sen ve kavmin bundan önce bilmiyordun. Şu halde sabret. Şüphesiz (güzel olan) sonuç takva sahiplerinindir. (11: 49)
>
> Ve onlar sadece Rablerinin hoşnutluğunu isteyerek sabrederler... ve kötülüğü iyilikle savarlar. İşte onlar, bu yurdun (dünyanın güzel) sonucu (ahiret mutluluğu) onlar içindir" (13: 22).
>
> "Sabrettiğinize karşılık selam size. Dünya yurdunun sonu ne güzel" (13: 24).
>
> "Bize ne oluyor ki, Allah'a tevekkül etmeyelim? Bize doğru olan yolları O göstermiştir. Ve elbette bize yaptığınız işkencelere karşı sabredeceğiz. Tevekkül edenler Allah'a tevekkül etmelidirler" (14: 12).
>
> "Onlar sabredenler ve Rablerine tevekkül edenlerdir" (16: 42).
>
> "Sabret; senin sabrın ancak Allah iledir. Onlar için hüzne kapılma ve kurmakta oldukları hileli düzenlerden dolayı sıkıntıya düşme" (16: 127).
>
> "Bugün ben, gerçekten onların sabretmelerinin karşılığını verdim. Şüphesiz onlar, 'kurtuluşa ve mutluluğa' erenlerdir" (23: 111).
>
> "Sonra iman edenlerden, sabrı birbirlerine tavsiye edenlerden, merhameti birbirlerine tavsiye edenlerden olmak" (90: 17).

Tanrı Allah tüm bu sıkıntılar içinde kendisinden mucize bekleyen inananlarına "yoksa siz, sizden öncekilerin başına gelenler, sizin de başınıza gelmeden cennete gireceğinizi mi sandınız? Peygamber ve onunla beraber müminler, 'Allah'ın yardımı ne zaman?' diyecek kadar darlığa ve zorluğa uğramışlar ve sarsılmışlardı. İyi bilin ki, Allah'ın yardımı pek yakındır" (2: 214). Gerçekten de Allah'ın en büyük yardımı yakın olmuş onların dire-

nişleri güçlenmişti. Gerçekleri yok saymak veya yok etmek kolaycılığına düşüp mucizelerle tatmin olmak yerine gerçeklere direnerek onları dönüştürme yolunu tercih ederek Allah'ın yardımını hak etme yardımına kavuştular. Böylece de en büyük mucize olan her türlü baskı, zulüm ve işkenceye karşı direnme iradesi gerçekleşti. Yeni Tanrı Allah inananlarına en büyük mucize olarak "sabır" ve "tevekkül" ile direnme iradesini vermişti. "Onlar sabredenler ve Rablerine tevekkül edenler" (16: 42) olarak başlarına gelen zulümler karşısında "bize ne oluyor ki, Allah'a tevekkül etmeyelim? Bize doğru olan yolları O göstermiştir. Ve elbette bize yaptığınız işkencelere karşı sabredeceğiz. Tevekkül edenler Allah'a tevekkül etmelidirler" (14: 12) diyorlardı. Tanrı ile Tanrı komplekslerinin iradelerini asla birbirine karıştırıp İsrail halkı gibi Tanrı Allah'ı "sınamaya" kalkışmıyorlardı. Bu yüzden de bu yeni dinin yeni inananları Musa ve İsa halkı gibi "acelecilik" Tanrı kompleksine kapılmadan tüm bu işkenceler altında Tanrılarından tek bir mucize istekleri vardı: "Rabbimiz, üstümüze sadece sabır yağdır" (7: 126). Tanrı Muhammed'e de "sabret; senin sabrın ancak Allah iledir. Onlar için hüzne kapılma ve kurmakta oldukları hileli düzenlerden dolayı sıkıntıya düşme" (16: 127) diyordu. Bu iradenin mucizesi ile de inananları tecrit ile teslim almak mümkün olmadı. Musa ve İsa'dan sonra Muhammed de evrensel Tanrı komplekslerine karşı direnmenin ve mücadele etmenin ilkeleri olan "adalet, merhamet ve sadakat" değerlerinin yanına büyük bir ilke ve silah olarak da sabrı eklemiş oldu; "insanlar hüsrandadır. Ancak birbirlerine hakkı, merhameti (90: 17) ve sabrı tavsiye edenler müstesna" (103: 3):

> "Sabır ve namazla Allah'tan yardım isteyin. Allah, sabredenlerle beraberdir" (2: 153).
>
> "Ey iman edenler, sabredin ve sabırda yarışın" (3: 200).
>
> "Rabbimiz, üstümüze sabır yağdır" (7: 126).
>
> "Şimdi, Allah sizden (yükünüzü) hafifletti ve sizde bir zaaf olduğunu bildi. Sizden yüz sabırlı (kişi) bulunursa, (onların) iki yüzünü bozguna uğratır; eğer sizden bin (kişi) olursa, Allah'ın izniyle (onların) iki binini yener. Allah, sabredenlerle beraberdir" (8: 66).
>
> "Müşriklerin söylediklerine karşı sabırlı ol" (20: 130).
>
> "O halde, güzel bir sabır ile sabret" (70: 5).
>
> "Rabbinin hükmüne sabır göster. Onlardan günahkâr veya nankör olana itaat etme" (76: 24).

"İyilik, ...zorda, hastalıkta ve savaşın kızıştığı zamanlarda sabredenler(in tutum ve davranışlarıdır). İşte bunlar, doğru olanlardır ve muttaki olanlar da bunlardır" (2: 177).

"Nice küçük topluluk, sabırla daha çok olan bir topluluğa Allah'ın izniyle galip gelmiştir; Allah sabredenlerle beraberdir" (2: 249).

"Size bir iyilik dokununca tasalanırlar, size bir kötülük isabet ettiğindeyse buna sevinirler. Eğer siz sabreder ve sakınırsanız, onların 'hileli düzenleri' size hiçbir zarar veremez. Şüphesiz, Allah, yapmakta olduklarını kuşatandır" (3: 120).

"Yoksa siz, Allah, içinizden cihat edenleri belirtip-ayırt etmeden ve sabredenleri de belirtip-ayırt etmeden cennete gireceğinizi mi sandınız?" (3: 142).

"Ant olsun, mallarınızla ve canlarınızla imtihan edileceksiniz ve sizden önce kendilerine kitap verilenlerden ve şirk koşmakta olanlardan elbette çok eziyet verici (sözler) işiteceksiniz. Eğer sabreder ve sakınırsanız (bu) emirlere olan azimdendir" (3: 186).

Kabilecilik kültürü gereği bireysel suçu toplu cezalandırma geleneği de tutmadı. Bu boykot ve tecrit sürecinde inananların sayısı ve direnişi daha da arttı. Mekkeli Tanrı komplekslerinin kaprisleri ile kendi aralarında çıkan anlaşmazlıklar sonucunda tecridi üç yıl sonra kaldırmak zorunda kaldılar. Çitin dışından çitin içindekilere meyden okuyanlar çitin içindekilerin meydan okumaları karşısında direnmenin gücüne direnemeyip teslim oldular. Güç imana, kabile dayanışması inanç dayanışmasına, yerel/kolektif Tanrı kompleksi evrensel Tanrı inancının iradesine teslim oldu: "Bugün ben, gerçekten onların sabretmelerinin karşılığını verdim. Şüphesiz onlar, kurtuluşa ve mutluluğa erenlerdir" (23: 111).

5. Zulüm ve Korkunun Meyveleri; Biat ve Umut; Akabe ve Hicret: "Şüphesiz sana biat edenler, ancak Allah'a biat etmişlerdir. Allah'ın eli, onların ellerinin üzerindedir".

Muhammed, tüm bu işkence ve tecrit dönemlerinde de davetine devam etti. Başta yakın şehirler olmak üzere tüm bölge kabilelerini İslam'a çağırdı. O'nun bu çağrılarına çok büyük bir kin ve nefretle karşılık verip O'nu taşlayan Taif gibi şehirler olduğu gibi davetini büyük bir saygı ve kabul ile karşılayan Medine gibi şehirler de oldu. Muhammed, Taiflilerin insafsız ve kötü hücum ve hakaretlerine hedef olduktan sonra, Mekke'ye döndüğünde müşriklerin daha da şiddetli muhalefet ve eziyetleriyle karşı karşıya kaldı. Bu tip ihanetler O'nu daha da dirençli kılmış Taif dönüşü, İslam'a davet

dairesini daha da genişletmiş ve bölgedeki tüm kabileleri İslam'a davete başlamıştı. Özellikle Hac mevsiminde Mekke etrafında konaklamış bulunan Arap kabileleri arasmda dolaşıyor, onlara yeni dini ve öğretilerini anlatıyordu. Görüştüğü kabile ileri gelenlerinin her biri ayrı ayrı bahaneler ileri sürerek İslam'a girmekten uzak duruyorlardı. İçlerinde Müslüman olma arzusunu izhar edenler var idiyse de bunların İslam safına katılmalarına da engel oluyorlardı. İslam'a davet edilen bazı kabileler ise davete icabet etmedikleri gibi, Muhammed'e olmadık hakaretler ve aşağılayıcı sözler de söylüyorlardı. Muhammed'in dolaştığı yerlere müşrikler de gidiyor, onu adeta bir gölge gibi takip edip diğer kabile fertlerinin Muhammed'den uzak durmaları için hakaret, yalan ve iftira üzerine kurulu propagandalarıyla onları etkiliyorlardı. Özellikle amcası Ebu Leheb, her girdiği çadırdan sonra arkasından girerek "bu benim yeğenim Muhammed atalarınm dininden döndü, yalanlar uyduruyor, ona kanmayın" diyor, halkın kendisiyle temas etmesine bile mani olmaya çalışıyordu.

Muhammed'in yeni dine çağrı yaptığı kabileler arasında Medineliler de vardı. Medine de birbirleri ile sürekli çatışma halinde olan Evs ve Hazrec kabilelerinden küçük bir grup Muhammed'in davetini kabul ettiler. Çünkü onlar Yahudilerden dinledikleri iddialardan O'nun beklenen ve müjdelenen peygamber olduğunu anladılar. Evs ve Hazrecliler, Allah'a şirk koşar, puta taparlardı. Ne zaman Yahudilerle araları açılsa, Yahudiler onlara, "beklenen peygamber gelmek üzeredir. Gelince, biz ona tabi olacak, İrem ve Ad kavimleri gibi sizin kökünüzü kazıyacağız" derlerdi. Bu kez Medineliler Muhammed'e inanmakta kimse bizi geçmesin düşüncesiyle Akabe'de O'na iman edip biat ettiler. Bu küçük grup kabileleri tarafından hatırı sayılır ve sevilir kimselerdi. Medine'ye döndüklerinde, akrabalarına Muhammed'i anlatıp onları İslam'a davet edince, İslamiyet Medine içinde bir anda büyük bir etki yaratarak büyüdü. Bu büyük yayılma sonrası Medine ileri gelenlerinden 12 kişilik bir grup bir yıl sonra tekrar Akabe'de Muhammed'e biat ettiler. "Allah'a şirk koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, kimseye iftira etmemek, hiçbir hayırlı işe karşı çıkmamak, gerek sıkıntı ve darlıkta ve gerekse de refah ve sevinç halinde söz dinlemek ve itaat etmek, Muhammed'e karşı itaatsizlik etmemek" üzere yemin ettiler. Medineli bu yeni inananlar biatten sonra yurtlarına geri döndüler ve orada kendi kabileleri arasında İslam'ı hızlıca yaydılar. Özellikle Evs ve Hazrec kabilelerinin reisleri de iman edince İslam Medine'nin en güçlü dini olmaya başladı.

Ertesi yıl tekrar çok büyük bir önder grubu hem Muhammed'i Mekke'nin zulmünden ayrılıp Medine'ye gelmesi hem de O'na biat edilmesi konula-

rında ikna etmek için yine Akabe'ye geldiler. Akabe biatleri Muhammed'in peygamberlik sürecinin en önemli olaylarındandır. Çünkü davetine ve kendisine kendi halkı iman etmezken başka bir topluluk O'nu bu denli sıkıntı ve zulmün içinden büyük bir rıza ve saygı ile tasdik edip kendi yurtlarına davet ediyorlardı: "Ey Muhammed, Allah'tan getirdiklerine bilerek ve inanarak sana biat ediyoruz. Biz, Rabbimize ve Rabbine biat ediyoruz. Allah'ın kudret eli, ellerimizin üzerindedir. Kanlarımız kanınla, ellerimiz elinledir. Kendimizi, evlatlarımızı, kadınlarımızı esirgeyip koruduğumuz şeylerden seni de esirgeyip koruyacağız. Eğer, bu ahdimizi bozarsak, Allah'ın ahdini bozan bedbaht insanlar olalım". Daha önce kavminin Musa'ya, öğrencilerinin İsa'ya söyledikleri gibi tıpkı onlar gibi test edilmeyi bekleyen büyük sözler söylediler. Bunun üzerine Muhammed, "Allah'tan başka ilah bulunmadığına ve benim de Allah'ın Resulü olduğuma şehadet getirerek, namazı kılacağınıza, zekâtı vereceğinize; iyi veya kötü zamanlarınızda sözlerime itaat edeceğinize; emirlerime tamamıyla boyun eğeceğinize; darlıkta da varlıkta da muhtaçlara yardımda bulunacağınıza; hiç bir kınayıcının kınamasından korkmaksızın Allah yolunda, Allah için hak ve gerçeği söyleyeceğinize; iyiliği emredip, kötülükten alıkoyacağınıza biat etmeli, bana kesin söz vermelisiniz! Şahsıma gelince; bana her yönden yardım edeceğinize; yanınıza vardığımda, kendinizi, kadınlarınızı ve çocuklarınızı esirgeyip koruduğunuz şeylerden beni de esirgeyip koruyacağınıza kesin söz vermelisiniz! Ayrıca yollarını takip ettiğim Musa ve İsa'nın yaptığı gibi aranızdan, her hususta kavimlerinin benim yanımda temsilcisi ve kefili olacak 12 kişi seçiniz. Ben de Mekkeli muhacirlerin kefiliyim" diyerek onlardan biat aldı. Yapılan biat bir manada Medineli ve Mekkeli Müslümanlar arasında bir ittifak antlaşması idi. Biat Arap toplumları için çok büyük ve güçlü bir itaat ve ahit bağı idi. Bu biat aslında Muhammed'in hem peygamberlik hem de sosyal ve siyasi liderlik ilanı idi. Elbette bu biatin asıl kaynağı Tanrı Allah idi. O her iki tarafın da Rabbi olarak "kendi elini onların elleri üzerine bir hami, şahit ve vekil olarak koydu" ve biati tıpkı İbrahim ve O'nun soyu, Musa ve İsa'nın ahitleri gibi kutsadı:

> "Şüphesiz sana biat edenler, ancak Allah'a biat etmişlerdir. Allah'ın eli, onların ellerinin üzerindedir. Şu halde, kim ahdini bozarsa, artık o, ancak kendi aleyhine ahdini bozmuş olur. Kim de Allah'a verdiği ahdine vefa gösterirse, artık O da, ona büyük bir ecir verecektir" (48: 10).

> "Ant olsun, Allah, sana o ağacın altında biat ederlerken müminlerden razı olmuştur, kalplerinde olanı bilmiş ve böylece üzerlerine 'güven duygusu ve huzur' indirmiştir ve onlara yakın bir fethi karşılık olarak vermiştir" (48: 18).

> "Ey Peygamber, mümin kadınlar, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleri ve ayakları arasında bir iftira düzüp-uydurmamak (gayri meşru olan bir çocuğu kocalarına dayandırmamak), maruf (iyi, güzel ve yararlı bir iş) konusunda isyan etmemek üzere, sana biat etmek amacıyla geldikleri zaman, onların biatlerini kabul et ve onlar için Allah'tan mağfiret iste. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, çok esirgeyendir" (60: 12).

Bu ahitten ve biatten sonra bazı kişiler Muhammed'e "istersen sabah olur olmaz kılıçlarımızı kınından sıyırıp halkın üzerine yürür ve onları kılıçtan geçiririz" diye konuştu. Bunun üzerine Muhammed tıpkı takipçisi olduğu İsa gibi, "biz kılıç silahı ile değil sabır silahı ile savaşıyoruz. Kılıçla yaşayanlar kılıçla ölürler" dedi. Böylece kendi yolunun temel öğretisini de insanlara duyurmuş oldu.

Muhammed ile Medineli Müslümanlar arasında cereyan eden Akabe biatleri ve yapılan antlaşmalar, Müslümanlar önünde yeni ve emniyetli bir saha açıyordu. İnançlarını burada serbestçe söyleyebilecek, ibadetlerini serbestçe ifa edebilecek, dinlerini korkmadan ve çekinmeden yayabileceklerdi. Çünkü Medine'nin iki güçlü kabilesi olan Evs ve Hazrec onlara yurtlarını açmış, her zaman ve şartta onları koruyacaklarına ve yardımlarını esirgemeyeceklerine dair vaatte bulunmuşlardı. Bu biatleşmeyi duyan müşrikler, Muhammed ve inananlara karşı olan zulüm ve işkencelerini daha da arttırdılar. Artık Mekke'deki durum tam da bir ölüm-kalım meselesi haline gelmişti. İnananlar bu sıkıntılı ve acı durumlarını Muhammed'e ifade edip hicret/göç için izin istediler. Muhammed de onlara "Mekke'den ayrılmak isteyen Medine'ye gitsin. Oradaki kardeşleri ile birleşsin. Çünkü ora sizin için daha emniyetli bir yurttur" diyerek izin verdi. Amaç bir kaçış değil evrensel yasa olan "hiçbir peygamber kendi memleketinde kabul görmemiştir" ilkesinin gereği olarak yeni bir arayıştır. Dinin tamamen yok edilme noktasına gelen tehdit ve tehlikelerden kurtarılarak yaşatılmasına müsait vasatın aranmasıdır. Bu yüzden Muhammed, dini yaşayıp neşredebilmek için müsait yer arama gayreti olan hicret hareketini inceden inceye düşündü. Müslümanlara hicret ederken ihtiyatlı ve tedbirli davranmalarını sıkı sıkıya tembih etti. Müşriklerin dikkatini çekmemek için küçük gruplar halinde yola çıkmalarını tavsiye etti. Bunun üzerine inananlar, gidişlerine engel olacak müşriklerin dikkatlerini çekmeyecek şekilde birer ikişer veya küçük gruplar halinde Medine'ye hicret/göç ettiler.

> "Şüphesiz iman edenler, hicret edenler ve Allah yolunda cihat edenler; işte onlar, Allah'ın rahmetini umabilirler. Allah bağışlayandır, esirgeyendir" (2: 218).

"Nitekim Rableri onlara (dualarını kabul ederek) cevap verdi: 'Şüphesiz Ben, erkek olsun, kadın olsun, sizden bir işte bulunanın işini boşa çıkarmam. Sizin kiminiz kiminizdendir. İşte, hicret edenlerin, yurtlarından sürülüp-çıkarılanların ve yolumda işkence görenlerin, çarpışıp öldürülenlerin, mutlaka kötülüklerini örteceğim ve onları, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokacağım. Bu, Allah katından bir karşılıktır. (O) Allah, karşılığın (sevabın) en güzeli O'nun katındadır" (3: 195).

"Onlar, kendilerinin inkâra sapmaları gibi sizin de inkâra sapmanızı istediler. Böylelikle bir olacaktınız. Öyleyse Allah yolunda hicret edinceye kadar onlardan veliler (dostlar) edinmeyin. Şayet yine yüz çevirirlerse, artık onları tutun ve her nerede ele geçirirseniz öldürün. Onlardan ne bir veli (dost) edinin, ne de bir yardımcı" (4: 89).

"Allah yolunda hicret eden, yeryüzünde barınacak çok yer de bulur, genişlik (ve bolluk) da. Allah'a ve Resulüne hicret etmek üzere evinden çıkan, sonra kendisine ölüm gelen kişinin ecri şüphesiz Allah'a düşmüştür. Allah, bağışlayıcıdır, esirgeyicidir" (4: 100).

"Gerçek şu ki, iman edenler, hicret edenler ve Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihat edenler ile hicret edenleri barındıranlar ve yardım edenler, işte birbirlerinin velisi olanlar bunlardır. İman edip hicret etmeyenler, onlar hicret edinceye kadar, sizin onlara hiçbir şeyle velayetiniz yoktur. Ama din konusunda sizden yardım isterlerse, yardım üzerinizde bir yükümlülüktür. Ancak, sizlerle onlar arasında anlaşma bulunan bir topluluğun aleyhinde değil. Allah, yaptıklarınızı görendir" (8: 72).

Bu gelişmeler karşısında müşrikler, görebildiklerini ve yakalayabildiklerini geri çeviriyorlardı. İslam dininden vazgeçirmek için her türlü işkenceye başvuruyorlardı. Öyle ki, gerektiğinde kadınları kocalarından ayırıyor ve kocalarıyla beraber göç etmelerine karşı çıkıyorlardı. Bazılarını da hapse atıyorlardı. Bunun dışında akla hayale gelmeyecek her türlü eziyet ve işkencelerle Müslümanları hicret etmekten vazgeçirmeye çalışıyorlardı. Kalanlara inancını yaşama, gidenlere de inancını yaşatma hakkı tanımıyorlardı. Bu göçün kabileci onurlarını zedelediğine inanıyorlardı. Fakat Müslümanlar her engeli aşarak hicretlerine devam ettiler. Medineli Evs ve Hazrec kabileleri kendi sözlerine ve yurtlarına hicret eden Müslümanları, "adalet, merhamet ve sadakat" ilkelerine uygun olarak son derece güzel karşıladılar. Kendilerine yer gösterip barındırdılar. Ekmeklerini ve evlerini paylaştılar. Fakat müşrikler hicret eden Müslümanların Medineliler tarafından korunduklarını, yardıma mazhar olduklarını ve onlarla birleşip kuvvetlendiklerini görünce telaşa kapıldılar. Muhammed'in de hicret edip

onların başlarına geçeceğini, kendilerine karşı savaşabileceğini ve gerektiğinde ticaret yollarını bile kesebileceğini düşününce korktular. Bu korku üzerine bir araya gelerek kabileler arasında kan davası ve savaş çıkmaması için her kabileden bir gencin katılımıyla Muhammed'i öldürmeye karar verdiler.

Muhammed, öldürüleceği gece kendisine bırakılmış emanetleri vermesi ve düşmanların dikkatini dağıtması için yeğeni Ali'yi yatağına yatırıp arkadaşı Ebu Bekir ile Medine'ye hicret etti. Emin sıfatlı Muhammed, kendisini öldürmeye gelenlerin bile emanetini onlara geri vermek konusundaki sadakate dayalı hassasiyeti ile de evrensel bir ahlak dersi veriyordu. Böylece Muhammed çok farklı strateji ve taktikler ile bin bir meşakkatle peygamberliğinin on ikinci yılında kendi yurdu Mekke'den Medine'ye yeni bir yeryüzü medeniyeti ve egemenliği kurmak için hicret etti:

> "İman edenler, hicret edenler ve Allah yolunda cihat edenler ile hicret edenleri barındıranlar ve yardım edenler, işte gerçek mümin olanlar bunlardır. Onlar için bir bağışlanma ve üstün bir rızık vardır" (8: 74).
>
> "Bundan sonra iman edip hicret edenler ve sizinle birlikte cihat edenler, işte onlar sizdendir. Akrabalar (mirasta) Allah'ın Kitabına göre, birbirlerine (mirasta) önceliklidir. Doğrusu Allah her şeyi bilendir" (8: 75).
>
> "İman edenler, hicret edenler ve Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihat edenlerin Allah katında büyük dereceleri vardır. İşte 'kurtuluşa ve mutluluğa' erenler bunlardır" (9: 20).
>
> "Zulme uğratıldıktan sonra, Allah yolunda hicret edenleri dünyada şüphesiz güzel bir biçimde yerleştireceğiz; ahiret karşılığı ise daha büyüktür. Bilmiş olsalardı" (16: 41).
>
> "Sonra gerçekten Rabbin, işkenceye uğratıldıktan sonra hicret edenlerin, ardından cihat edip sabredenlerin (destekçisidir). Şüphesiz senin Rabbin, bundan sonra da gerçekten bağışlayandır, esirgeyendir" (16: 110).
>
> "Allah yolunda hicret edip öldürülen veya ölenlere gelince muhakkak Allah, onları güzel bir rızıkla rızıklandıracaktır. Şüphesiz Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır" (22: 58).
>
> "Kendilerinden önce o yurdu (Medine'yi) hazırlayıp imanı (gönüllerine) yerleştirenler ise, hicret edenleri severler ve onlara verilen şeylerden dolayı içlerinde bir ihtiyaç (arzusu) duymazlar. Kendilerinde bir açıklık (ihtiyaç) olsa bile (kardeşlerini) öz nefislerine tercih ederler. Kim nefsinin 'cimri ve bencil tutkularından' korunmuşsa, işte onlar, felah (kurtuluş) bulanlardır" (59: 9).

Muhammed ve İslam doğduğu toprakları terk etmek zorunda kalmış, yakın çevresinden başlayarak oluşan kin ve nefret dalgası ile boğuşmaktan vazgeçmişti. Muhammed, halkını Tanrı kompleksleri ile baş başa bıraktı. Kendilerine sahip çıkan ve değer veren Medine, İslam'ın evrensel medeniyet ilke ve değerlerini gerçekleştirmenin mümbit bir toprağı olarak Muhammed'i ve inananları bağrına bastı. Bu yüzden de adı yeni İslami paradigmaya uygun olarak değiştirildi: Yesrib iken Medine oldu.

E. YERYÜZÜ EGEMENLİĞİNİN YESRİB'DE İNŞASI: MEDİNE/YENİ MEDENİYET

Mekke ekabirinin her türlü zulüm ve işkencesi "gerçeği" yok edemediği gibi çok daha güçlü bir şekilde kendisine bir şehir olarak da yeni bir sahip bulmuştu. "Adalet, merhamet ve sadakat" üzerine inşa edilen göklerin egemenliğinin krallığı "zulüm, terör ve ihanet" üzerine kurulan yeryüzü egemenliğine galip gelmiş kendisini yeryüzünde de "gerçekleştirme" imkânına kavuşmuştu. İşte hicret bu gökyüzü egemenliğinin gölgesinde Medine'de bir yeryüzü adalet krallığı kurulmasının müjdesiydi. Çünkü orada biat ve ahit aracılığıyla doğmuş sadakate, yardımlaşma ve kardeşlik hukuku ile beslenmiş merhamete dayalı bir adalet egemenliği inşa edilecekti. Fakat evrensel yasa gereği dostlar değiştiğinde düşmanlar da değişecektir. Medine'de bu kez, Muhammed ve inananların karşısındaki düşmanlar öncekilerinden çok daha tehlikeli ve tecrübeli olan kendileri gibi Musa ve İsa aracılığıyla gelen Kutsal Yasalar olan Tevrat ve İncil'e inanan Ehli Kitap (Yahudi ve Hıristiyanlar) ve onlardan çok daha tehlikeli bir sınıf olan Muhammed'e iman ettiği yalanını söyleyip onlara sürekli tuzaklar kuran münafıklardır. Düşmanlardan ilki Muhammed ile kutsal yasaların sözlü silahlarıyla ikincisi ise ikiyüzlülüğün hile ve ihanetleriyle savaşıp yok etmeye çalışacaklardı. Muhammed'in Medine'deki savaşı daha zordu. Hainlerle savaşmak zalimlerle savaşmaktan daha zordu. Ne düşman ne de dost belliydi. Mekke'de pratik sorunlar üzerinden yaşanan tartışmalar Medine'de özellikle Ehli Kitabın din bilginleri yüzünden teori ve kutsallık üzerinden yapılacaktı. Savaş, kutsal kaynağın farklı yolları üzerinden dine karşı din anlayışı içinde yapılacaktı. Muhammed Mekkeliler için kılıç, Medineliler için de söz kuşanmak zorunda kalacaktı.

1. Bedevilikten Medeniliğe Geçiş; İlk Toplum; Merhamet ve Sadakat Üzerine 'Kardeşlik' Hukuku: "Hepimiz Adem'in çocuklarıyız. Hepimiz kardeşiz".

Mekke, Arap yarımadasının ticari ve siyasi faaliyetlerinin yürütüldüğü önemli bir yerleşim merkeziydi. Öteden beri dini bir merkez durumundaki

Kâbe ile büyük ve köklü Arap kabilelerinin Mekke'de oluşu, bu şehri fazlasıyla önemli kılıyordu. Mekke bu özelliğine binaen siyasi ve idari açıdan da iyi örgütlenmiş, siyasi ve idari bürokratik merkeziyetçiliği yanında özgür kabilelerden müteşekkil bir konfederasyon görünümündeydi. Mekke gibi yarımadanın diğer yerleşim merkezlerinde de Arap geleneğinin baskın karakteri kabile ruhudur. Bu durum, yarımadanın iki büyük merkezinde de hemen hemen aynıydı. Mekke ve Taif'in birliği güçlü kabileler tarafından sağlanıyordu. Ancak Medine bu anlamda böyle bir birlikten yoksundu. Çünkü Mekke'de Kureyş, Taif'te Sakif kabilesi siyasi birliği sağlarken, Medine'de başta Evs ve Hazrec ile bu iki Arap kabilesinin müttefikleri Yahudi kabileler (Beni Kaynuka, Beni Nadir ve Beni Kurayza) arasındaki bitmez tükenmez savaş ve çekişmeler, siyasi birliğin sağlanmasına bir türlü imkân vermiyordu. Muhammed, böylesine mustarip ve fakat siyasi birliğe muhtaç bir kabileler topluluğu olan Medine'de din ve hukuk temelinde yepyeni ve o günkü Araplar arasmda hayli garip bir siyasi birlik kurmaya muvaffak oldu.

Medine'de merkezi bir siyasi otoritenin olmayışı sosyal hayat ve savunma alanmda da kendini gösteriyordu. Ortak savunmanın olmadığı Medine'de her kabile kendine ait müstahkem bir hisar inşa etmişti. Her bir kabilenin ortak savunma masrafları bir halk sandığı tarafından karşılanıyordu. Arap kabileleri ise "kan diyetleri"nin karşılanması amacıyla bir tür sosyal sigorta kurmuşlardı. Yahudilerin elinde Tevrat olmakla birlikte, kimsenin ve bütün kabileler arasındaki ilişkileri düzenleyen yazılı bir hukuk yoktu. İhtilaflar çoğunlukla dini ve örfi teamüller esas alınarak ve hakemler tarafından çözülürdü. Ne var ki, hakemlerin kararını destekleyecek somut hukuki müeyyidelerin olmayışı ile çoğunlukla güçlülerin kararları tanımayışları adaletsizliklerin sürüp gitmesine yol açıyordu. Eğitim seviyesi ve okuma-yazma oranının hayli düşük olduğu Medine'de Yahudiler, İbrani alfabesiyle Arapça konuşup yazıyorlar, dini ibadetlerini ve çocuklarına verdikleri öğretimi "Beytül Medaris" denen yerde yapıyorlardı. Araplar ise bu sınırlı imkândan da yoksundular ve esasında kitapları olmadığı için Yahudiler karşısında ezik duygular içindeydiler. Medine'yi oluşturan iki etnik ve dini grup, yani Araplar ile Yahudiler iki ayrı ve homojen topluluk durumunda değildiler. Araplar ve Yahudiler arasında çatışma olduğu gibi Arap kabileleri kendi aralarmda ve Yahudi kabileleri de kendi aralarında savaşıp duruyorlardı. Ancak asıl büyük savaşlar iki Arap kabilesi Evs ve Hazrec arasında sürüyordu. Evs şehrin güneyinde, Hazrec kuzeyinde ikamet ediyordu. Bu iki kabile arasındaki şiddetli savaşlar bütün Medine ve çevresini de tam bir kaosun içine düşürmüş, güvenliği ortadan kaldırmış ve herkeste genel bir bıkkınlık duygusu uyandırmıştı.

Medine'nin merkezi bir siyasi otoriteden yoksun olması ile sürüp giden şiddetli savaşlar, Muhammed'in buraya gelişini kolaylaştırmıştı. Medine'ye gelir gelmez Muhammed'in ilk yaptığı işlerden biri, yeni gelen muhacirleri yerleştirmek, onların ve ailelerinin gündelik ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli tedbirleri almak oldu. Bu amaçla Medineli Müslümanlar (Ensar) ile Mekkeli Müslümanlar (Muhacirler) arasında sosyal ve ekonomik bir dayanışma ve yardımlaşma ilişkisini tesis etti. Buna "muahat/kardeşlik" adı verildi. Bu ilk teşebbüste birbiriyle kardeş olmayan tek bir muhacir kalmamıştır. Kardeşlik, aralarında kan, akrabalık ve kabilevi bağ olmadığı halde onları birbirine mirasçı bile kıldı. Gelen her bir aileyi, Medineli bir aile yanına alıyor, zirai ve ticari hayatına, ev geçimine ortak kılıyordu.

Hicret'le birlikte ve bu gelişmelerden sonra Medine'de üç ana toplumsal blok ortaya çıkmış oldu: Müslümanlar, Yahudiler ve Müşrik Araplar. Müslüman blok, Mekkeli Muhacirler ve Medineli Evs ve Hazrecli Ensar'dan müteşekkildi. Bu türden toplumsal yapılanma bütün Arap yarımadasının kadim geleneğine yabancıydı. Çünkü geleneksel kabile hayatında, toplumsal örgütlenme kan ve akrabalık bağına dayalı iken, ilk defa Medine'de coğrafi, etnik ve kültürel kökeni tamamen birbirinden farklı hatta birbirine düşman olan insanlar bir araya gelerek kendilerini ayrı bir sosyal blok (camia) olarak tanımlıyorlardı. Ancak Medine, Müslümanlardan ibaret değildi. Onun kadim sakinleri Yahudiler ve Müslümanlığı kabul etmemiş Araplar da vardı. İşte Muhammed'in önünde bütün bu sosyal blokları anlaştırıp birleştirmek ve bir arada yaşamanın formülünü bulmak gibi önemli bir sorun ve misyon da vardı. Muahat/Kardeşlik hukuku ile kişisel ve kolektif Tanrı kompleksi kaynaklarını kurutan Muhammed için sırada evrensel Tanrı komplekslerine meydan okumak vardı.

Muhammed, öğretisinin kaynağına tek Tanrıyı yerleştirerek sadece bir dini değişim değil aynı zamanda da hiyerarşik kast sistemine de meydan okumakta idi. Çünkü çok tanrılı dinlerin varlığı çok sınıflı ve hiyerarşik bir toplumsal yapıya da tekabül ediyordu. Tek bir tanrıya inanmak aynı zamanda herkesin eşit ve özgür olduğu ve hiç kimse ve hiçbir kolektivitenin üstün ve ayrıcalıklı olmadığı tek bir toplumsal birlikteliğe de inanmaktı. Eşitlik ve özgürlük ancak tanrılar arasında kast sisteminin olmadığı bir tek tanrı inancında var olabilirdi. Bu yüzden evrensel Tanrı kompleksinde aşırılığa gittikçe tanrı sayısında da artış olmakta, Mısır'dan Hindistan'a, Mezopotamya'dan Perslere, Yunandan Roma'ya, eski uygarlıklardan Arabistan'a kadar yüzlerce, binlerce tanrıların hiyerarşik bir kast sistemi ile toplumlarını da kendilerine benzettiği bir yapı sürüp gitmektedir. Her

toplum kendi tanrısına veya tanrılarına benziyordu. Geleneksel "kast sistemi" ile yeryüzünde en katı "sınıflı toplum" yapısını oluşturan Hindistan'da dört bin kadar tanrı olması, Cahiliye döneminde Mekke'de 360 put olması "çok tanrılılık" ile "çok sınıflılık" arasında kopmaz bir bağın olduğunu gösteriyordu. Evrensel Tanrı kompleksleri, kolektif ve kişisel Tanrı komplekslerini besleyerek kul kompleksi hiyerarşisine dayanan bir kölelik düzeni inşa ediyorlardı. Muhammed'e göre, böyle bir Tanrı kompleksi hiyerarşik yapısında bir toplumu soy, kabile, dil, ırk, renk, kavmiyet, milliyet, mülkiyet hatta cinsiyet bakımından kategorik ayrımlara (sınıflara/kastlara) bölüp parçalamak ve bunlar üzerinden kul kompleksleri yaratmak tek Tanrıya "şirk" koşmaktır.

Muhammed'e ve Kuran'a göre her türlü kategorik ayırımın amacı tahakküm, tekebbür ve üstünlük taslamak için değil; kendini ötekinde açma ve geliştirme (teârüf) ve hayırlarda yarış için vardır. Bu nedenle İslam öğretisinin asli amacı tevhidin (tek tanrı) sosyolojik anlamı olan insanlar arasında tekrar "ümmet-i vâhide" (tek toplum) inşa etmektir: "İnsanlık bir zamanlar tek bir toplumdu (ümmet-i vâhide). Sonra Allah, doğru yolda olanları müjdelemek, yoldan çıkanları da uyarmak üzere peygamberler gönderdi. Anlaşmazlığa düştükleri konularda insanlar arasında hüküm versin diye o peygamberlerle beraber adaletin yolunu gösteren kitaplar gönderdi. Ancak kitap verilenler, apaçık deliller geldikten sonra, aralarındaki ihtiras ve zorbalıktan (Tanrı kompleksi/bağy) ötürü anlaşmazlığa düştüler. Bunun üzerine Allah iman edenlere, anlaşmazlığa düştükleri şeylerde adaletin yolunu gösterdi. Allah yürümek isteyeni doğru yolda yürütür" (2: 213). Tanrı Allah, insanların tek bir toplumsal birlik içinde iken Tanrı kompleksine kapılıp kategorik ayrımlarla nasıl birbirini ötekileştirdiğini de ifade eder: "İşte bu sizin ümmetiniz tek bir ümmettir (ümmet-i vâhide). Rabbiniz de Benim. Daima Benim bilincimde olun! Gel gör ki kendi aralarında paramparça olup gruplara ayrıldılar. Her gruba kendini hak diğerini batıl görmek (Tanrı kompleksi) hoş göründü. Sen onları cehalete batmış olduklarını anlayıncaya kadar kendi hallerine bırak. O elde ettikleri mal ve oğulları, hayırda yarıştırmak için kendilerine özel olarak verdiğimizi mi sanıyorlar? Hayır, anlayamıyorlar. Oysa Rablerine karşı korku ve titreme içinde olanlar, Rablerinin ayetlerine inananlar, Rablerine ortak koşmayanlar, verdiklerini Rablerinin huzuruna çıkacaklar diye kalpleri korku ile ürpererek verenler. İşte onlardır hayırda yarışanlar ve onun öncüleri olanlar" (23: 52-61).

Muhammed, Tanrı kompleksinin kaynağı olan ve tek toplumun parçalanmasına, guruplara, kastlara, sınıflara ayrılmasına sebep olan her top-

luluğunun "kendilerine özel olarak verilmiş hayır" ve "mülkiyet iktidarı" olduğunu bilerek yeni inşa ettiği medeniyet şehrinde bu kaynakların üstünlük kriterlerini yok eden bir öğreti geliştirdi. Muhammed, Medine de ilk iş olarak Tanrı kompleksi kaynağı olan servet, zenginlik ve nüfuz (mal ve oğullar) sahibi kimselerin, biriktirdikleri (kenz) ile toplumda ayrıcalık ve üstünlük taslamakta ve "kendi yanlarında olanla şımararak" toplumda sınıflaşmalara neden olmakta olduğunu görerek kardeşlik hukukunu inşa etti ve onları üstünlükler ile şımarmak yerine hayırda yarışmak ve verileni vermek üzerine teşvik etti. Muhammed, mülkiyet iktidarını iktidar mülkiyetine dönüştürmek, servet yığarak onunla şımarmak, mal ve oğullar (servet ve nüfuz) sahibi olmakla tek toplumu sınıflara ayırmak davranışlarını lanetleyerek "hayr" (karşılıksız bağış) ve "i'ta" (karşılıksız veriş) üzerinden bir toplumsal barış, kardeşlik ve dayanışma sistemi kurdu. Öyle ki, Muhammed, Medine'ye ilk geldiği zamanki karşılanma anında kendini bekleyenlere ilk kez şunları söyledi: "İman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olamazsınız. Birbirinizi sevmek için de aranızda selamı/barışı yayınız. Kin tutmayın, haset etmeyin, hasımlaşmayın; Ey Allah'ın kulları kardeş olun!" dedi ve "Zenginler mallarını yanlarındaki ile eşit hale geliriz diye paylaşmıyorlar. Allah'ın nimetini mi inkâr ediyor bunlar?" (16: 71) ayeti uyarınca yaklaşık iki yüz aileyi birbiri ile "kardeş" ilan etti.

Muhammed, sadece inananlar için değil tüm insanlık/Allah'ın kulları için "erdem" dışında bütün rütbelerin sökülmesini, "insan" dışında bütün renklerin, ırkların, kabilelerin, dillerin anlamsızlaşmasını, "bölüşmek" dışında bütün sahiplenmelerin ortadan kalkmasını, barış ve "sevgi" dışında bütün Tanrı kompleksi kaynaklı hırs ve ihtirasların yok edilmesini ve "Hakk" (gerçek ve adalet) dışında bütün otoritelerin yok olması gerektiğini tüm dünyaya ilan etti. İlk iş olarak da yeni inşa edeceği medeniyet yurdu olan Yesrip'in adını tıpkı Musa ve İsa gibi "Barış, Özgürlük ve Adalet Yurdu" anlamına gelen "Dâru's-Selam"/ Jarusalem olarak değiştirdi. Çünkü onun tanrısı "Allah tüm insanlığı Dâru's-Selam'a çağırıyordu" (10: 25). İkinci iş olarak da Muhammed, birbirleri ile sürekli düşmanlık ve savaş içinde yaşayan onsekiz kabileyi bir araya getirerek kardeşlik, adalet ve ma'ruf (ortak iyi) üzerinde "tek bir ümmet" olmak kaydıyla "Medine Sözleşmesi"ni imzaladı.

2. Kolektif zulüm Hukukundan Evrensel Adalet Hukukuna; İlk Devlet, İlk Toplum Sözleşmesi, İlk Anayasa; Medine Sözleşmesi[9]: "Kendiniz, anne-babanız ve yakınlarınız aleyhine bile olsa, Allah için şahitler olarak adaleti ayakta tutun. Adaletten dönüp hevalarınıza, tutku ve ihtiraslarınıza uymayın".

Muhammed, bu ahlaki birliği sağladıktan sonra Medine'nin sosyal, dini ve demografik yapısını ortaya çıkarma işine koyuldu. Ve bu amaçla, o günkü gelenekler için hayli yabancı olan bir teşebbüse girişerek tıpkı Musa gibi çölde nüfus sayımı yaptırdı. Bu ilk nüfus sayımının yapılması ve şehir sakinlerinin tek tek (erkek, kadın, çocuk, yaşlı) bir deftere yazılmasına da ilk defa rastlanıyordu. Daha sonra Muhammed, ikinci bir adım atarak Medine'nin doğal şehir sınırlarını tayin etti ve dört bir köşeye birer işaret koyarak bir "Site Devleti" toprağını belirlemiş oldu. Müslümanlar ve Yahudiler bu sosyal ve siyasal organizasyondan memnundular. Ancak Medineli Müşrikler huzursuzdular, geleceklerini tehdit altında görüyorlardı. Bu nedenle de Mekke'deki müşriklerle gizli bir işbirliği içinde idiler. Muhammed, bir yandan hicret eden Mekkelilerin yerleştirilmesi ve yeni çevreye intibaklarıyla uğraşırken, diğer yandan Yahudi ve Müşrik Araplara güven vermeye çalışıyor, niyetinin Medine üzerinde mutlak bir egemenlik kurmak olmayıp yeni dini cemaatinin güven içinde yaşamasını ve dinlerini yayma imkânlarını sağlamak olduğunu söylüyordu. Bu nedenle Medine'deki hayatı, Mekke'de inen vahyin toplumsal, hukuki ve kurumsal düzeyde bir açılımı, Mekke'deki vizyonun Medine pratiğine taşınması olacaktır. Yani amacı dini ve hukuki özerklik temelinde çoğulcu bir toplumsal projeyi hayata geçirerek, herkese ve her topluluğa evrensel "adalet, merhamet ve sadakat" ilkeleri ışığında bir arada yaşamanın mümkün olduğu gerçeğini ve bu gerçeğin yollarını göstermekti. Elbette dini tebliğ devam edecekti; ama hiç kimse zor ve baskı altına alınarak başka bir dine girmeye mecbur edilmeyecek, din değiştirenler Mekke'de olduğu gibi herhangi bir engelle karşılaşmayacaktı. Tüm bu gerekçeler ile Muhammed, Medine'deki tüm topluluklar ile hukuk ve barışa dayalı bir sözleşme imzaladı. Bu sözleşme bir nevi toplum sözleşmesi ya da anayasa hükmünde idi:

> "Bismillahirrahmanirrahim,
>
> 1) Bu kitap (yazı), Peygamber Muhammed tarafından Kureyşli ve Yesribli müminler ve Müslümanlar ve bunlara tabi olanlarla yine onlara son-

[9] http://www.sorularlaislamiyet.com/qna/13257/medine-vesikasinin-onemi-nedir-hangi-konulari-iceriyordu-bu-vesikanin-fikih-literaturumuzdeki-yeri-nedir-ve-gunumuzde-uygulanirligi-var-midir.html,10.12.2012,http://www.ahikirsehir.com/medine-sozlesmesi-ve-insan-haklari-evrensel-beyannamesinin-karsilastirmasi.html, 10.12.2012.

radan iltihak etmiş olanlar ve onlarla beraber cihat edenler için (olmak üzere tanzim edilmiştir).

2) İşte bunlar, diğer insanlardan ayrı bir ümmet (camia) teşkil ederler.

3) Kureyş'den olan Muhacirler, kendi aralarında adet olduğu veçhile kan diyetlerini ödemeye iştirak ederler ve onlar harp esirlerinin fidye necatını müminler arasındaki iyi ve makul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre ödemeye iştirak edeceklerdir.

4) Benû 'Avf'lar, Benû Harisler (5), Benû Saide'ler (6), Benû Cuşem'ler (7), Benû'n-Neccar'lar (8), Benû 'Amr İbn 'Avf'lar (9), Benû'n-Nebit'ler (10), Benû'l-Evs'ler (11), kendi aralarında adet olduğu veçhile, evvelki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye ve her bir zümre, harp esirlerinin fidyei necatını, mü'minler arasındaki iyi ve makul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre tediyeye iştirak edeceklerdir.

Muhammed, Medine'ye (Yesrib) geldiğinde şehirde bulunan farklı dinler, kabileler ve topluluklar arasında çok büyük çatışma ve sorunlar vardı. Bu yüzden şehre geldiğinde ilk iş olarak önce Mekke'den gelenlerle Medineli inananlar arasında "kardeşlik" hukuku kurdu ve onları birbirlerine kardeş ilan etti. Bu kardeşlerin her şeylerini paylaşmaları konusunda merhamet ve sadakate dayalı bir düzen kurdu. Muhammed, kardeşliğe dayalı bu yerel dayanışmadan sonra Medine'de çok daha büyük bir evrensel değer ilkesi inşa etti. Tarihte eşine az rastlanan bir şey yaparak Medine'de bir toplum sözleşmesi kararı aldı. Bu karar farklı inanç ve kabileler arasında hukuka dayalı bir ortak barış anayasası hükmünde idi. Bu anayasa Muhammed'in insanlar arasındaki ilişkileri adalet, merhamet ve sadakate dayalı bir hukuk düzenine dayandırmak istemesinin ürünü idi. O, rahatlıkla elindeki güçleri kullanıp zor ve terör ile diğer toplulukları kendisine tabi kılabilirdi. Ama O sadece kendi inananlarını değil tüm farklı inanışları ve tüm farklı toplumsal unsurları tek bir "ümmet" çatısı altında birleştirerek gönüllülüğe dayalı bir barış düzeni kurdu.

Aslında Muhammed'in yaptığı bu anayasal metin yeryüzünde bir devletin vazettiği ilk yazılı anayasa olma özelliği de taşımaktadır. Muhammed'in karşılıklı görüşmeler sonucunda ve ittifak esasına dayalı hazırladığı bu toplumsal sözleşmenin kabulünü sağlayan esas faktörlerden biri, yüz yirmi yıldır savaş ve düşmanlıklarla yorgun ve güçsüz düşen Medine'nin bizzat içinde bulunduğu kaotik ve güvensiz durumdur. Medine adeta kendine bir kurtarıcı beklemektedir. Kendi başına ve var olan sosyal güçlerle barış ve istikrar sağlayacak siyasal ve toplumsal bir formül bulamıyordu. Medine savaşlarla iktisadi bakımdan sürekli gerilerken, yine de yeni çatışmalara gebe

bir görünümdedir. İşte tam da böyle kritik bir dönemde yabancı kökenli biri çıkıp bütün gruplara birlikte ve ortak yaşamanın yollarını gösteriyor, herkesi hukuk temelinde "eşitlik" ilkesine göre var olmaya çağırıyordu.

> 12) Müminler kendi aralarmda ağır mali mesuliyetler altında bulunan hiç kimseyi (bu halde) bırakmayacaklar, fidyei necat veya kan diyeti gibi borçlarını iyi ve makul bilinen esaslara göre vereceklerdir. Hiçbir mümin diğer bir müminin mevlası ile, onun aleyhine olmak üzere bir anlaşma yapamayacaktır.
>
> 13) Takva sahibi müminler, kendi aralarında mütecavize ve haksız bir fiil tasarlayan yahut bir cürüm yahut bir hakka tecavüz veyahut da müminler arasında bir karışıklık çıkarma kasdını taşıyan kimseye karşı olacaklar ve bu kimse onlardan birinin evladı bile olsa, hepsinin elleri onun aleyhine kalkacaktır.
>
> 14) Hiçbir mümin bir kafir için, bir mümini öldüremez ve bir mümin aleyhine hiçbir kafire yardım edemez.
>
> 15) Allah'ın zimmeti (himaye ve teminatı) bir tekdir; (müminlerin en ehemmiyetsizlerinden birinin tanıdığı himaye) onların hepsi için hüküm ifade eder. Zira müminler, diğer insanlardan ayrı olarak birbirlerinin mevlası (kardeşi) durumundadırlar.
>
> 16) Yahudilerden bize tabi olanlar, zulme uğramaksızın ve onlara muarız olanlarla yardımlaşılmaksızın, yardım ve müzaheretimize hak kazanacaklardır.

Sözleşmede yaralama, öldürme, kan diyetleri, fidye-i necat vb. terim ve maddelerin sıkça yer alması, uzun yıllar iç savaşlarla sarsılmış ve bitkin düşmüş bir toplumun normal sorununu yansıtır. O günün acil sorunu, çatışmalara bir son verilmesi ve taraflar arasmda adalet ve hakkaniyet esaslarına uygun bir arada yaşamanın formülünün bulunmasıydı. İkinci önemli nokta, böyle bir sözleşme sayesinde kimsenin kimse üzerinde baskı kurmaya kalkışmadan başkalarını doğal bir realite kabul etmesi ve onun yaşama ve düşünme biçimine saygı göstermesinin yasallaşması ve hukukun teminatı altına alınmasıdır. Medine Sözleşmesi, bütün sosyal bloklar açısından "hâkimiyet" değil "katılım" temelinde bir toplumsal ilişkiyi öngörür. Sözleşmenin çizdiği idea çerçevesinde Müslümanlar, özgür insanlar olarak Allah ve Muhammed'in gösterdiği istikamette ve güven içinde yaşayacak ve dinlerini tebliğ edeceklerdir. Aynı haklar Yahudiler ve diğerleri için de geçerlidir. Doğru, adil, hukuka saygılı ve insanlar arasında gerçek barış ve istikrarı amaçlayan ideal bir düzenin, farklı gruplar (dini, etnik, mezhebi,

siyasi vb.) arasmda bir sözleşme temelinde ortaya çıkması gerekir. Bu nedenle sözleşmenin hazırlanması esnasında sosyal blokların kendileri veya temsilcileri hazır bulunmuş, özgür bir ortamda ve karşılıklı görüşme ve tartışmalarla sözleşmenin hükümleri (temel yasalar) tespit edilmiştir.

> 17) Sulh, müminler arasında bir tekdir. Hiçbir mümin Allah yolunda girişilen bir harpte, diğer müminleri hariç tutarak, bir sulh anlaşması akdedemez; bu sulh, ancak onlar arasında umumiyet ve adalet esasları üzere yapılacaktır.
>
> 18) Bizimle beraber harbe iştirak eden bütün (askeri) birlikler, birbirleriyle münavebe edeceklerdir.
>
> 19) Müminler, birbirlerinin Allah yolunda (uğrunda) akan kanlarının intikamını alacaklardır.
>
> 20) Takva sahibi müminler, en iyi ve en doğru yol üzerinde bulunurlar. Hiçbir müşrik, bir Kureyşlinin mal ve canını himayesi altına alamaz ve hiçbir mümine bu hususta engel olamaz.
>
> 21) Herhangi bir kimsenin, bir müminin ölümüne sebep olduğu kati delillerle sabit olur da maktûlün velisi (hakkını müdafaa eden) rıza göstermezse, kısas hükümlerine tabi olur; bu halde bütün müminler ona karşı olurlar. Ancak bunlara, sadece (bu kaidenin) tatbiki için hareket etmek helal (doğru) olur.
>
> 22) Bu sahife (yazı)nın muhteviyatını kabul eden, Allah'a ve Ahiret Günü'ne inanan bir müminin bir katile yardım etmesi ve ona sığınacak bir yer temin etmesi helal (doğru) değildir.
>
> 23) Üzerinde ihtilafa düştüğünüz herhangi bir şey, Allah'a ve Muhammed'e götürülecektir.
>
> 24) Yahudiler, müminler gibi, muharebe devam ettiği müddetçe (kendi harp) masraflarını karşılamak mecburiyetindedirler.
>
> 25-34) Her bir kabile ve dini topluluklar tek tek sayılarak hepsinin aym haklara sahip olacakları belirtilir.

Unutmamak gerekir ki, tek Tanrı inancının olduğu yerde doğal olarak Tanrı kompleksi yok demektir. Çünkü tek Tanrılı inanç tüm insanların Tanrı nezdinde eşitliği üzerine inşa edildiği için hiç kimsenin hiçbir kişisel, kolektif ve evrensel Tanrı kompleksi iddiası ve ayrıcalığını kabullenmez. Tanrı tek ise tüm insanlar da tektir ve aralarında hiçbir hiyerarşik Tanrısal düzenleme yoktur. Aksi Tanrının tekliği ve varlığına aykırıdır. Dahası Tanrı tüm mutlaklığı kendinde mündemiç kıldığı için böyle bir iddia ile karşısına çıkan her

şey ona karşı tanrılık iddiasında bulunmaktır. Bu nedenle mutlak hakikatin de bir kişi, bir kolektivite veya devlet gibi evrensel bir güç veya kurumun inhasırında/tekelinde olamayacağı, olma iddiasının Tanrı kompleksi olduğu açıktır. Mutlak olan her şey (bilgi, hakikat, güç vd.) yalnız ve ancak Tanrının şahsında ve tahakkümünde yani göklerin egemenliğinde mevcuttur. O halde mutlak hakikat, mutlak doğru olmadığı gibi mutlak yalan, mutlak yanlış da olamayacağı için hiç kimse, hiçbir kolektivite ve hiçbir evrensel güç/kurum da ötekine üstünlük iddiasında bulunamaz. Bu nedenle Medine sözleşmesinde esas unsur Tanrı kompleksi kaynaklı bir güç hâkimiyeti yerine eşitlik ve eşitliğe dayalı katılımın hareket noktası seçilmesidir. Çünkü Tanrı kompleksinin en önemli özelliği farklılıkları reddetmektir.

> 35) Yahudilere sığınmış olan kimseler (Bitane), bizzat Yahudiler gibi mülahaza olunacaklardır.
>
> 37) (Bir harp vukuunda) Yahudilerin masrafları kendi üzerine ve Müslümanların masrafları kendi üzerinedir. Muhakkak ki bu sahifede (yazıda) gösterilen kimselere harp açanlara karşı, onlar kendi aralarında yardımlaşacaklardır. Onlar arasmda hayırhahlık ve iyi davranış bulunacaktır.
>
> 38) Yahudiler Müslümanlarla birlikte, beraberce harp ettikleri müddetçe masrafta bulunacaklardır.
>
> 39) Bu sahifenin (yazının) gösterdiği kimse lehine Yesrib vadisi dahili (cevf), haram (mukaddes) bir yerdir.
>
> 40) Himaye altındaki kimse (carr), bizzat himaye eden kimse gibidir; ne zulmedilir ve ne de (kendisi) cürüm ika edecektir.
>
> 41) Himaye verme hakkına sahip kimselerin izni müstesna, bir himaye hakkı verilemez.
>
> 42) Bu sahifede (yazıda) gösterilen kimseler arasmda zuhurundan korkulan bütün öldürme yahut münazaa vakalarının Allah'a ve Muhammed'e götürülmeleri gerekir. Allah bu sahifeye (yazıya) en kuvvetli ve en iyi riayet edenlerle beraberdir.
>
> 43) Ne Kureyşliler ve ne de onlara yardım edecek olanlar, himaye altına alınmayacaklardır.

Tüm bu gerekçeler ışığında bu sözleşme en küçük topluluğu dahi ismi ve hakları ile zikrederek gücün tahakkümünü yok etmiştir. Mevla, kan ve akrabalık bağı olmaksızın bir kabileye bağlı veya onunla anlaşmalı olan kabile, aşiret veya topluluktur. Bu demek oluyor ki, ismiyle ve imzasıyla sözleşmeye taraf olan her bir sosyal grup, kendisine bağlı diğer toplulukları

da temsil etmekte ve aynı hak ve sorumlulukları onlara da tanımaktadır. Her türlü düşmanlıklarına rağmen Medineli Müşrikler bile Site'nin alanı içinde her türlü hak ve özgürlüklere sahip kabul ediliyorlar ve onların da haklarını hukuki bir teminat altına alıyordu. Kabilelerin tek tek zikredilmesi, toplumda var olan dini ve etnik toplulukların kimliklerini tanımak ve belgelemek içindir. Her bir dini ve etnik grup kültürel ve hukuki tam bir özerkliğe sahiptir. Yani din, yasama, yargı, eğitim, ticaret, kültür, sanat, gündelik hayatın düzenlenmesi vb. alanlarda herkes ne ise öyle olacak ve kendini tanımladığı hukuki ve kültürel standartlar içinde ifade edecektir. Söz konusu dini ve hukuki özerkliğin teminatı, "Yahudilerin dinleri kendilerine, müminlerin dinleri kendilerinedir. Buna gerek mevlaları ve gerekse kendileri dahildirler" diyen 25. maddedir. 42. maddede çatışmaya neden olacak ihtilafların Muhammed'e götürülmesini öngören hüküm ise Yahudi ve Müşrikler tarafından teklif edilmiştir. Daha önce de değindiğimiz nedenlerle, Medine'deki kaotik durum, kabileler arasındaki karşılıklı güveni sarsmıştı. Bu madde ile gruplar, kendi aralarında çıkan ihtilafları çözemedikleri zaman, davayı bir "üst yargı makamı"na götürmek üzere kendi aralarında anlaşıyorlardı. Bu üst yargı makamı da güvenilir, tarafsız ve Medine dışından gelmiş Muhammed'dir. Bu düzenlemede Muhammed, bir Tanrı kompleksi olarak "Hâkim" değil, bir insan olarak "Hakem" konumundaydı. Muhammed'in adalet ve merhamet anlayışına göre çoğulcu bir toplumda tek değil, birçok hukuk sistemi aynı anda geçerli olabilirdi. Buna göre, çatışan hukuk sistemleri karşısında mağduru hukuk seçmede özgür bırakmak en iyi çözümdü. Çünkü Tanrı kompleksinin yasaları kendini hukuk adı altında ikame edebilirdi.

> 44) Onlar (Müslümanlar ve Yahudiler) arasında, Yesrib'e hücum edecek kimselere karşı yardımlaşma yapılacaktır.
>
> 45) Şayet onlar (Yahudiler), (Müslümanlar tarafından) bir sulh akdetmeye veya bir sulh akdine iştirake davet olunurlarsa, bunu doğrudan doğruya akdedecekler veya ona iştirak edeceklerdir. Şayet onlar (Yahudiler), (Müslümanlara) aynı şeyleri teklif edecek olurlarsa, mü'-minlere karşı aynı haklara sahip olacaklardır; din mevzuunda girişilen harp vakaları müstesnadır. Her bir zümre, kendilerine ait mıntıkadan (gerek müdafaa ve gerekse sair ihtiyaçlar hususunda) mesuldür.
>
> 46) Bu sahifede (yazıda) gösterilen kimseler için ihdas edilen şartlar, aynı şekilde Evs Yahudilerine, yani onların mevlalarına ve bizzat kendi şahıslarına, bu sahifede (yazıda) gösterilen kimseler tarafından sıkı ve tam bir muhafazakarlık ile tatbik olunur.

> 47) Bu kitap (yazı), bir haksız fiil ika eden veya cürüm işleyen (ile ceza) arasma engel olarak giremez. Kim ki bir harbe çıkar, emniyette olur veya kim ki Medine'de kalırsa yine emniyet içindedir; haksız bir fiil ve cürüm halleri müstesnadır. Allah ve Rasulullah Muhammed himayelerini, (bu sahifeyi) tam bir sadakat ve dikkat içinde muhafaza eden kimseler üzerinde tutacaklardır".

Sözleşmenin 39. maddesi ile "ülke ve korunmuş sınır" kavramı getirilmiş olup bu o günün şartlarında yeni bir şeydi. Kan ve akrabalık bağına dayalı kabile yapısı aşılıyor, insanlar bloklar halinde (veya hukuk toplulukları şeklinde) daha üst bir siyasi birlik etrafında toplanıyor ve Medine'de yaşayan aşiret ve kabileler arasındaki her türlü çatışma ve hukuk ihlali yasaklanıyordu. Sözleşmede geçen "haram" terimi "korunmuş sınır" demektir ve bir siyasi birliğin toprak bütünlüğüne atıf anlamına gelir. Bu siyasi birliğin sözleşmedeki karşılığı "ümmet"tir (Md. 2 ve 25). Bu anlamda "ümmet", içinde Müslümanlar, Yahudiler ve müşriklerin de yer aldığı siyasi birlik demektir. Bu birlik, dini, kültürel ve hukuki özerklik temelinde ırk, dil, din, mezhep ve etnik köken farkını gözetmeyen bir toplumsal birliktir (Md. 1,2, 16 ve 25.). İnsanlar ve topluluklar arasındaki ilişkilerde temel ahlaki esaslar ve herkesin karşı çıkamayacağı evrensel yüce idealler geçerlidir (Md. 47). Ancak bunların geçerli olabilmesi için toplumsal ilişkilerin bütününü düzenleyen yazılı bir hukuk metninin esas alınması gerekir. Bundan dolayı sözleşme, kendini "Kitap" (Md. 1,36 ve 47) veya "Sahife" (Md. 22, 39, 42, 46 vs.) diye takdim etmektedir ki, o günün geleneksel kültüründe ve Tevrat yasasında bu her iki terim bağlayıcılık ifade eder. Sözleşme, herkesi bağlayan hukukun üstünlüğüne tam riayeti öngörürken (Md. 37), savaş, tek tek birey ve kabilelerden alınıp merkezi yönetime intikal ettiriliyordu (Md. 17, 18). Savaş, merkezi yönetimin ortak kararıyla alınacaktır. Savaşın en önemli sebeplerinden biri dışarıdan gelecek bir saldırıya karşı ortaklaşa mukavemet etmek üzere yapılır. Böyle bir savunma savaşmda anlaşmaya taraf olan gruplar mali ve askeri ortak sorumluluklar yüklenirler ve hep birlikte savaşırlar (Md. 15, 18, 19 ve 24). Ancak din adına yapılacak savaşlarda ortak sorumluluk yoktur (Md. 45). Buna göre eğer Müslümanlar, kendi dinleri için ve başkalarıyla savaşacak olurlarsa, Yahudiler ve Medineli Müşrikler onlara katılmak zorunda değildirler. Toplumsal hayatta adaletin sağlanması, adli işlerin yürütülmesi ve yargı için gerekli tedbirler alınacak ve bu yetkiler merkezi otoriteye devredilip fertlerin takdir ve inisiyatifine terk edilmeyecektir; bu da ortak sorumluluklar arasında yer alan önemli bir husustur (Md. 13). Sözleşme, yargı ve savunma ya da savaş ilanı gibi hususları merkezi otoriteye devrederken, başta yasama olmak üzere, kül-

tür, bilim, sanat, ekonomi, eğitim, sağlık vb. hizmetleri topluma bırakıyor. Medine Sözleşmesinin ruhu; farklı inanç ve ırktan insanlarla savaşsız barış içerisinde bir arada yaşama, sosyal münasebetlerde adalet ve merhameti esas alma, iç ve dış güvenliğin sağlanmasında işbirliği yapma şeklindedir.

3. Adalet, Merhamet ve Sadakate Dayalı Kadim Geleneğin Evrensel Medeniyet İnşası: "Şüphesiz Allah, adaleti, ihsanı/merhameti ve yakınlara/insanlara iyiliği/sadakati emreder".

Bu sözleşme aslında hem kişisel hem yerel hem de evrensel Tanrı komplekslerine yönelik adalete, merhamet ve sadakate dayalı bir meydan okumaydı. Tüm Tanrı komplekslerinin kaynaklarını pratik bir örnek olarak kurutma girişimiydi. O, soyut, ideal ve kutsal yasalar değil bizzat hayatın ruhuna dayanan bir gerçek adalet sistemi öngörüyordu. Muhammed'in misyonunun evrenselliği de zaten bu ilkelere dayalı göklerin egemenliğinin gölgesinde yeryüzünde bir "Adalet Düzeni" kurmaktı. Tanrı Allah, tüm peygamberleri olduğu gibi Muhammed'i de "hidayetle ve hakikatin (gerçeğin) diniyle gönderdi" (9: 33). Muhammed de sadece "gerçeğin dinini" gerçekliğin diliyle tüm yalan düzenlerine, dinlerine ve onları yaratan Tanrı komplekslerine anlatmak için mücadele etti. Tanrı Allah ve Muhammed için de tıpkı diğer tüm "peygamberler gibi" "dinin tek hakikati de" "insanlar adaleti yerine getirsinler" (57: 25) ilkesi idi. Bu yüzden de Muhammed tıpkı takipçisi olduğu İbrahim, Musa ve İsa gibi sürekli insanları "gerçeğe" davet etmiştir. Çünkü hepsi çok iyi bilmektedir ki sadece "gerçek", insanları "adil ve özgür kılabilir".

Muhammed, tıpkı atası İbrahim gibi her işinde "Adalet" ile hükmediyor; tıpkı Musa gibi her işinde "Kutsal Yasa"nın evrensel barış ilkelerini uyguluyor; tıpkı İsa gibi "Adalet, Merhamet ve Sadakat" üzerinden insanlarla hukuk geliştiriyordu. Tıpkı İbrahim gibi hiçbir zulüm karşısında teslim olmayan bir irade; tıpkı Musa gibi hiçbir zorluk karşısında yıkılmayan bir sabır; tıpkı İsa gibi çöl sıcağında ayakları pişmiş arkadaşlarının ayaklarını elleri ile yıkayıp elbisesi ile kurulayıp elleriyle ovarak iyileştirmek için gösterdiği merhamet, sadakat ve müsavat örnekleri sergiliyordu. Öyle ki; Muhammed, kendini halktan ayrı ve ayrıcalıklı kılmayarak "arkadaşlarıyla birlikte oturduğu sırada insanlar gelip 'Hanginiz Muhammed?' diye sorarken"; "arkadaşlarına su dağıtmakta iken 'Bir kavmin efendisi, ona hizmet edendir!" derken; "Sen bizim efendimizsin!' diye hitap eden topluluğa, tıpkı İsa gibi, 'Efendi, Allah'tır!' diyerek kendisine yönelik kişisel, kolektif ve evrensel Tanrı kompleksi yakıştırmalarını şiddetle reddeder. O, insanları,

makam, mevki, mal, bilgi, zenginlik, güç, soy, ihtişam ve iktidar yani sosyal, siyasal ve ekonomik statü ve üstünlük (Tanrı kompleksi) bakımından birbirinden ayıran ve sınıflaştıran, bu Tanrı kompleksi kaynaklarını meşrulaştıran ve bu düzene itaat eden dini anlayışı da ayakları altına alarak aşağılar. Bu yüzden Kuran'da ve Muhammed'in hayatında adalete taalluk etmeyen hiçbir konu kalmamıştır:

> "Allah, size emanetleri ehline (layık olanlara) teslim etmenizi ve insanlar arasında hükmettiğinizde adaletle hükmetmenizi emrediyor. Bununla Allah, size ne güzel öğüt veriyor! Doğrusu Allah, işitendir, görendir" (4: 58).
>
> "Şüphesiz Allah, adaleti, ihsanı, yakınlara vermeyi emreder; çirkin utanmazlıklardan, kötülüklerden ve zorbalıklardan sakındırır. Size öğüt vermektedir, umulur ki öğüt alıp-düşünürsünüz" (16: 90).
>
> "Ey iman edenler, kendiniz, anne-babanız ve yakınlarınız aleyhine bile olsa, Allah için şahitler olarak adaleti ayakta tutun. Onlar ister zengin olsun, ister fakir olsun; çünkü Allah onlara daha yakındır. Öyleyse adaletten dönüp hevalarınıza, tutku ve ihtiraslarınıza uymayın. Eğer dilinizi eğip büker (sözü geveler) ya da yüz çevirirseniz, şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan haberi olandır" (4: 135).
>
> "Adaletle emreden ve dosdoğru yol üzerinde bulunanla zalim olan eşit olabilir mi?" (16: 76).
>
> "Ey iman edenler, belirli bir süre için borçlandığınız zaman onu yazınız...Bu, Allah katında en adil, şahitlik için en sağlam, şüphelenmemeniz için de en yakın olandır. .. Aksini yaparsanız, o, kendiniz için zulüm ve günahtır. Allah'tan sakının. Allah size öğretiyor. Allah her şeyi bilendir" (2: 282).

Medine Sözleşmesinin göklerin egemenliğinde adalete dayalı bir toplumsal düzen inşası açısından önemli unsurlarından birisi de toplumun adalete bağlılık duygusuna vurgu yapmasıdır. İnsanların toplumla bağını tanımlamakta ve insanın yaşadığı toplumdaki sınırlarını belirlemektedir. Kişinin, toplumun ve devletin hukuku arasındaki sınırları belirler. Sosyal faaliyetlere iştirakle ilgili yine sınırlamalar yapılır. Medine Sözleşmesi, Yahudi gibi diğer dini gelenekte olanları da vatandaş olarak kabul etmekte ve inanç özgürlüğü getirmektedir. Medine Sözleşmesinde başka dinden olanları da İslam toplumunun vatandaşı olarak kabul edildiğinin gösteren maddeler içermektedir. O tarihte başka dinlerden olanlara özgürlük tanıması konusunda yazılı teminat verilmesi ve hatta bunu güçlüyken yapabilmesi sözleşmenin çok adaletli ve hoşgörülü olduğunu göstermektedir. Medine

Sözleşmesinde çok hukuklu bir sistemin temel taşları görülmektedir. Şehrin düzeniyle ilgili bir anlaşmazlık durumunda nasıl çözüleceği, dış tehlikelere karşı nasıl korunacağı belirlenmiştir. Farklı hukuklara teminat verilmektedir. Yahudilere kendi içerisinde dini hukuklarını ve kendi kurallarına göre evlilik ve medeni kurallarını düzenleme hakkı tanınmaktadır. Müslümanlar da kendi kurallarına göre medeni haklarını belirleyeceklerdir. "Herkesin dini kendisine" algısıyla farklı dindeki insanlara özgür yaşam verilmektedir. Medine Sözleşmesinde güce dayalı Tanrı komplekslerinin yansıması olan "benim gibi yaşayacaksın, benim gibi düşünmeyen tehdittir" yorumlaması görülmez. Her kavmi olduğu gibi kabul etmekte ama bir kamu düzenini oluşturmayı hedeflemektedir. "Genel düzeni bozmadığı sürece herkes kendi içerisinde özgür hareket edebilir" anlayışının bu sözleşmede bulunması gönüllü birlikteliğe dayalı bir toplum arzusunu gösterir. Yahudilerle ilgili zulme uğramaksızın Müslümanlara karşıt olanlarla yardımlaşmazlarsa, yardım ve desteğe hak kazanacaklardır kuralı kendilerine karşıt olanlarla bir faaliyet içerisine girmezlerse, kendilerine müdahale edilmeyeceği belirtilmektedir. Yine başka bir maddede "Yahudilerin dinleri kendilerine Müslümanların dinleri kendilerine" şeklinde açıklama vardır. Kendinden olmayanı düşman ve tehdit olarak gören ve yok etmeye çalışan Tanrı kompleksi yerine merhamet ile eşitlik ve adalet içinde bir hukuk düzeni vaat edilmektedir.

> "Allah'ın ayetlerini inkâr edenler, peygamberleri haksız yere öldürenler ve insanlardan adaleti emredenleri öldürenler; işte onlara acıklı bir azabı müjdele" (3: 21).
>
> "Kendilerine yazılan (hakları veya miras)ı vermediğiniz ve kendilerini nikahlamayı istediğiniz yetim kadınlar ve zayıf çocuklar ile yetimlere karşı adaleti ayakta tutmanız konusunda size Kitap'ta okunmakta olanlardır. İyilik adına her ne yaparsanız, şüphesiz Allah onu bilir" (4: 127).
>
> "Ey iman edenler, adil şahitler olarak, Allah için, hakkı ayakta tutun. Bir topluluğa olan kininiz, sizi adaletten alıkoymasın. Her hal ve şartta adaletli olun. O, takvaya daha yakındır. Allah'tan korkup sakının. Şüphesiz Allah, yapmakta olduklarınızdan haberi olandır" (5: 8).
>
> "Onlar, yalana kulak tutanlardır, haram yiyicilerdir. Sana gelirlerse aralarında hükmet veya onlardan yüz çevir. Eğer onlardan yüz çevirecek olursan, sana hiçbir şeyle kesin olarak zarar veremezler. Aralarmda hükmedersen adaletle hükmet. Şüphesiz, Allah, adaletle hüküm yürütenleri sever" (5: 42).

"Ey iman edenler, sizden birinize ölüm gelip çattığı zaman, vasiyet hazırlanışında, aranızda içinizden adaletli iki kişiyi (şahit tutun.) Veya yolculukta olup size ölüm musibeti gelip çatarsa, sizden olmayan başka iki kişiyi (şahit tutun. İkisini) Şayet kuşkulanacak olursanız namazdan sonra alıkoyarsınız, onlar da (size): 'Akraba dahi olsa onu (yeminimizi) hiçbir değere değiştirmeyeceğiz ve Allah'ın şahitliğini gizlemeyeceğiz. Aksi takdirde biz elbette günahkârlardan oluruz.' diye Allah adına yemin etsinler" (5: 106).

Muhammed, yeryüzü Tanrı komplekslerine karşı evrensel bir mücadeleyi temsil ettiği bilinciyle elindeki gücü tahakküm ve tekebbüre dönüştürmemiş, o gücü tüm toplum üyelerine eşit paylaştırmıştır. Fakat bununla birlikte kişisel ve yerel Tanrı kompleksi kaynaklarına karşı da asla taviz vermemiştir. Bunun en güzel örneği kölelik düzenini tedrici bir şekilde kaldırma girişimidir. Bu yüzden Medine Sözleşmesine "Himaye altındaki kimse, bizzat himaye eden kimse gibidir. Ne zulmedilir ne de kendisi zulmedebilir" maddesini koyarak kölelik düzenine savaş açmıştır. Bu madde ötekileştirmeye karşı çıkarak İsa'nın emri olan "kendine yapılmasını istemediğin şeyi başkasına yapma" anlayışını getirmiş ve tüm Tanrı komplekslerinin kaynağı olan ırkça, mülkçe, bilgici, güççe, asaletçe, makamca üstünlük iddialarını yok etmiştir. Şeytanla başlayan üstün ırk ve üstün olanın efendi zayıf olanın köle olduğu düzeni değiştirmiştir. Medine Sözleşmesinin bir başka maddesinde "Himaye verme hakkına sahip olanların dışında hiç kimse himaye veremez" denilmektedir. Bu maddeye göre hiç kimse başkalarının hayatı üzerinde "Tanrı gibi" olarak herkesin hamiliğine cüret edemez. Himaye vermenin hukuku belirlenmiştir. İnsanların bir cemaat, grup oluşturarak bir şeyler yapılmasını pek onaylamayan bir maddedir. Böylece menfaate dayalı hukuk oluşturulmasının ve himayenin suiistimali önlenmiş olmaktadır.

"Rabbinin sözü, doğruluk bakımından da, adalet bakımından da tastamamdır. O'nun sözlerini değiştirebilecek yoktur. O, işitendir, bilendir" (6: 115).

"Eğer bir kavmin ihanet edeceğinden kesin olarak korkarsan, sen de açık ve adil bir tutumla (onlarla olan anlaşma metnini ve diplomatik ilişkiyi) at. Gerçekten Allah, ihanet edenleri sevmez" (8: 58).

"Yarattıklarımızdan, hakka yöneltip ileten ve onunla adaleti kılan (uygulayan) bir ümmet vardır" (7: 181).

"Gerçek şu ki, inkâr edip Allah yolundan ve yerlilerle dışarıdan gelenler için eşit olarak (haram ve kıble) kıldığımız Mescid-i Haram'dan alı-

koyanlara, orada zulmederek adaletten ayrılanlara acı bir azap tattırırız" (22: 25).

"Şu halde, sen bundan dolayı davet et ve emrolunduğun gibi doğru bir istikamet tuttur. Onların heva (istek ve tutku)larına uyma. Ve de ki: Allah'ın indirdiği her kitaba inandım. Aranızda adaletli davranmakla emrolundum" (42: 15).

"Allah'ın emrini kabul edip dönenlere adaletle hükmedin ve her konuda adil davranın. Şüphesiz Allah, adil olanları sever" (49: 9).

"Tartıyı adaletle tutup doğrultun ve tartıyı noksan tutmayın" (55: 9).

"Ant olsun, biz elçilerimizi apaçık belgelerle gönderdik ve insanlar adaleti ayakta tutsunlar diye, onlarla birlikte kitabı ve mizam indirdik" (57: 25).

"Allah, sizinle din konusunda savaşmayan, sizi yurtlarınızdan sürüp çıkarmayanlara iyilik yapmanızdan ve onlara adaletli davranmanızdan sizi sakındırmaz. Çünkü Allah, adaletle davrananları sever" (60: 8).

Muhammed, asıl amacının zulme, keyfiliğe, teröre ve ihanete dayalı yeryüzü Tanrı komplekslerine karşı adalet, merhamet ve sadakat ilkelerini savunmak olduğunun bilinciyle Medine Sözleşmesi'ne "Hiç kimse müttefiklerine karşı bir cürüm işleyemez. Zulmedilene mutlaka yardım edilecektir" maddesini de eklemiştir. Her türlü zulme karşı ortak mücadeleye çağıran bu ilke ile ne zalimin ne de mazlumun kimliği, dini, kabilesi sorulmadan ortak davranılması gerektiği savunulmaktadır. Muhammed'in amacı insanları mutlaka kendi dinine uydurmak veya zorlamak değil göklerin egemenliğinin adalet ilkesi temelinde tüm insanları kardeş kılmaktır. Din ve kabile merkezli bir toplumsal ve siyasal yaşam biçiminden "insan" merkezli bir hukuk düzenine geçmeyi savunmaktadır. Bu yüzden Medine Sözleşmesi'nde "Makul" kelimesi sıkça kullanılmıştır. Bu kelime ortak kültürel ve geleneksel değerlere vurgu yaparak her hangi bir konuda iki tarafın veya daha çok tarafın birer adım atması ve bir yerde uzlaşmasını zorunlu kılar. Makul olmayanda ise "illa benim dediğime tabi olunacak" ihtirasının doğurduğu Tanrı kompleksi hastalıkları gizlidir. Tüm bunlar kişisel, toplumsal/kolektif/yerel ve evrensel Tanrı komplekslerine sadece teorik olarak değil aynı zamanda ve özellikle ve öncelikli olarak pratik dünyada cevaplar aranmasının örnekleridir. Muhammed için savaşılması gereken Tanrı komplekslerinin sonuçları değil sebepleri ve kaynaklarıdır. Bunun en güzel ve pratik örneği de Medine Sözleşmesidir.

F. YENİ DİN, YENİ MEDENİYET ve YENİ DÜŞMANLAR

Muhammed ve inananların Medine'de hem dini hem sosyal hem siyasi hem de ekonomik bir güç ile donanmaları yeni bir medeniyetin inşası için büyük bir başlangıçtı. Fakat bu büyük başlangıç birçok yeryüzü Tanrı kompleksleri için de büyük bir sonu haber veriyordu. Bu yüzden Muhammed'in yeni medeniyet inşa yolculuğunda karşısına beş büyük düşman beş büyük Tanrı kompleksi kaynağı ile dikilecekti. O'na ve inananlarına yeryüzünü dar edeceklerdi. Bu beş düşmanın dördü yeni dinin ve yeni medeniyetin kolektif ve evrensel düşmanlarını temsil ederken beşinci ve en büyük düşman ise inananların kendi içlerindeki eski dinin, eski geleneklerin ve eski medeniyetin yeninin aklında, ahlakında, bedeninde ve ruhunda yeniden sahne alması olacaktır. Muhammed'in Medine döneminde mücadele edeceği bu beş büyük düşman ve onları düşmanlığa sevk eden Tanrı kompleksleri şunlardı. İlk olarak kabile taassubunun Tanrı kompleksleri ile peşini bırakmayacak olan Mekkeli müşrikler, ikinci olarak hicret ettiği yerde çok güçlü bir şekilde mukim olan ve kutsal ve gerçek dini kendilerinin temsil ettiğine inanan Ehli Kitap temsilcileri olan Yahudi ve Hıristiyan topluluklar, üçüncü olarak Medine'deki iktidar ve güçlerini Muhammed'e kaptıran İslam'a değil de onun gücüne teslim olarak inanmadıkları halde Müslüman gibi görünen münafıklar, dördüncü olarak yeryüzünde tahakküm ve tekebbürü temsil ederek evrensel Tanrı kompleksi içinde iktidar süren büyük hegomonik devletler ve beşinci olarak da bazen güç, bazen zorluk, bazen zenginlik, bazen kibir, bazen de eski dönem (Cahiliyye) alışkanlıkları ile yeni dine uyum sorunu yaşayan inananlar Muhammed'in yeni dönemde savaşacağı Tanrı kompleksi düşmanlıkları olarak karşısına çıkacaktır.

1. Mekke'li Müşrikler; Yerel Tanrı Kompleksinin Kabilevi Temsilcileri: "Onlara 'Allah'ın indirdiğine ve peygambere gelin' dendiği zaman, 'Atalarımızı üzerinde bulduğumuz şey bize yeter' derler".

Muhammed'i ve ona inananları Mekke'de olmadık zulüm ve işkenceler ile barındırmayan müşrikler büyük bir kin ve nefretle onun yakasını Medine'de de bırakmadılar. Müşrik topluluk özellikle kabile şeflerinden oluşan Tanrı kompleksi içindeki ekabir grup, Muhammed'in ve dininin büyümesinden ve kendilerini de yok etmesinden korkuyorlardı. Kuran onların Tanrı komplekslerinden kaynaklanan özelliklerini anlatarak tüm insanlara kibir ve zulüm ile nasıl bir hayat ortaya çıkacağını ve inananların onların karşısındaki durumunu detaylarıyla anlatır.

Mekke müşriklerinin en büyük özellikleri Tanrı Allah yerine tanrı ilan ettikleri birçok puta tapmaları idi:

"Onlar, Allah'tan başka birtakım ilahlar edindiler. Güya yardım olunacaklar" (36: 74).

"Doğrusu Allah, kendisine ortak koşulmasını asla affetmez. Her kim Allah'a şirk koşarsa gerçekten pek büyük bir günah ile iftira etmiş olur" (4: 48).

"O gün ki, hepsini mahşere toplayacağız, sonra da o şirk koşanlara "Haydi yerlerinize! Siz de, ortak koştuklarınız da!" diyeceğiz. Artık aralarını iyice açmışız. O ortak koştukları şeyler, 'Siz bize tapmıyordunuz ki' diyecekler" (10: 28).

"Onların çoğu şirk koşmadan Allah'a iman etmezler, imanlarına az çok bir şirk karıştırırlar" (12: 106).

Müşriklerin Tanrı kompleksinden kaynaklanan ikinci özellikleri Allah'ın ve gerçeklerin anılmasına ve konuşulmasına tahammül edemeyip büyük bir inat içinde hakikate kendilerini kapatmalarıdır:

"Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar, Allah da razı olmuyor. Fakat kafirler istemeseler de Allah nurunu tamamlamayı diliyor" (9: 32).

"İnkar edenler: 'Bu Kur'an-ı dinlemeyin, okunurken gürültü yapın, belki üstün gelirsiniz' dediler" (41: 26).

"Ayetlerimiz kendilerine apaçık olarak okunduğu zaman, o kafirlerin yüzlerinden inkârlarını anlarsın. Neredeyse, kendilerine ayetlerimizi okuyanlara saldıracaklar" (22: 72).

"Rabbin bir tek olarak andığın zaman da ürkerek arkalarına döner kaçarlar" (17: 46).

"Allah bir olarak anıldığı zaman ahirete inanmayanların yürekleri burkulur da, O'ndan başkaları anıldığı zaman derhal yüzleri güler" (39: 45).

"Onlar ki, beni hatırlatan ayetlerimden gözleri bir örtü içindeydi. İşitmeye de tahammül edemiyorlardı" (18: 101).

Müşrikler Tanrı kompleksinin en önemli yansıması olan kendi doğrularını mutlak doğru kabul ettikleri için Allah ve Kuran hakkında sürekli şüphe içinde olup başkalarını da şüpheye düşürücü söz ve eylemlerde bulunmaktadırlar:

"İnkar edenler de, kendilerine ansızın kıyamet gelinceye veya akim (kısır) bir günün azabı gelinceye kadar, Kuran'dan şüphe etmekte devam edip giderler" (22: 55).

Bu şüphe yüzünden kendilerini gerçeğe kapattıkları için de gerek Muhammed'in gerekse de Kuranın öğretilerinden asla ders ve öğüt almazlar:

"Hayır, hayır, O Kuran kuşkusuz bir öğüttür. Dileyen onu düşünür" (74: 54-55)

"Kendilerine hatırlatıldığında da düşünmüyorlar" (37: 13).

"Ve kendilerine Rablerinin ayetlerinden herhangi bir ayet geldiği zaman mutlaka ondan yüz çevirirler" (36: 46).

Kendi inançlarının gücü ve doğruluğuna o kadar kesin bir inanç içindedirler ki inandıklarını atalarının dini ve geçmiş kuşakların emaneti olarak sıkı sıkıya muhafaza ediyorlardı. Onların inançlarına karşı itiraz ve argümanlar geliştirenleri ise alaya alırlardı:

"Bir mucize gördükleri zaman da eğlenceye alıyorlar" (37: 14).

Müşrikler o denli büyük bir Tanrı kompleksi içindedirler ki kimseye güvenmedikleri için kendileri de güvenden yoksundurlar. Ticaret, ahit, söz ve emanetler konusunda oldukça tutarsız davranıp sadece güce saygı duyarlardı. Bu yüzden de ne yeminlerine ne de antlaşmalarına sadık kalırlardı:

"Bir mümin hakkında ne bir yemin gözetirler, ne de bir antlaşma. Bunlar işte böyle haddi aşan kimselerdir" (9: 10).

"Onlar, kendileriyle antlaşma yaptığın halde her defasında antlaşmalarını bozarlar ve bundan hiç çekinmezler" (8: 56).

"Onlar ki, söz verip antlaştıktan sonra Allah'a verdikleri sözü bozarlar. Allah'ın birleştirmesini emrettiği şeyi (iman ve akrabalık bağlarını) keserler ve yeryüzünde bozgunculuk yaparlar. İşte zarara uğrayanlar onlardır" (2: 27).

"Sözlerini bozdukları için onları lanetledik ve kalplerini katılaştırdık. Kelimeleri yerlerinden değiştiriyorlar. Uyarıldıkları şeyden pay almayı unuttular. İçlerinden pek azı hariç, daima onlardan hainlik görürsün. Yine de onları affet, aldırma. Çünkü Allah güzel davrananları sever" (5: 13).

"Onların çoğunda, sözde durma (diye bir şey) bulamadık. Gerçek şu ki, onların çoğunu yoldan çıkmış bulduk" (7: 102).

"O fasıklar hem bunları tanımayacaklar, hem de ne zaman bir ahd üze-

rine antlaşma yapsalar, her defasmda mutlaka içlerinden bir güruh çıkıp onu bozacak ve atıverecek öyle mi? Hatta az bir güruh değil, onların çoğu ahit tanımaz imansızlardır" (2: 100).

Kesin bir inanç ve kabilecilik taassubu içinde atalarının dini üzerinde ayak diretip doğru ve gerçek olana meyletmezlerdi. Hem babalarının yolunda hem de Allah yolunda yürüdüklerini iddia ederek günahlarını meşrulaştırırlardı:

"Onlar bir kötülük yaptıkları zaman: 'Babalarımızı bu yolda bulduk, bunu bize Allah emretti' derler. De ki: 'Allah kötülüğü emretmez. Allah'a karşı bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?" (7: 28).

"Onlara: 'Allah'ın indirdiği (kitabı)ne ve peygambere gelin' dendiği zaman: 'Atalarımızı üzerinde bulduğumuz şey bize yeter' derler. Ataları bir şey bilmeyen ve doğru yolu da bulamayan kimseler olsa da mı?" (5: 104).

Müşrikler Muhammed ve Kuranın sözlerinin doğruluğu ve gücü karşısında onlara inanmak yerine onların sözlerini çarpıtırlar ve böylece insanları aldatırlardı. Sürekli tartışma, çarpıtma, bozma, yalan karıştırma gibi davranışlarla doğru yolu eğriltmeye çalışırlardı:

"Onlar ki, Allah yolundan döndürmeye çalışırlar ve o yolu eğri büğrü yapmak isterler" (11: 19).

"Ayetlerimizi tartışarak bozmaya uğraşanlara gelince, işte onlar cehennemliktirler" (22: 51).

"Onlar, o kimselerdir ki dünya hayatını ahirete tercih ederler, (insanları) Allah'm yolundan çevirirler ve onun eğrilmesini isterler. İşte bunlar, çok büyük bir sapıklık içindedirler" (14: 3).

"İnsanlara dokunan bir sıkıntıdan sonra kendilerine bir rahmet tattırdığımız zaman, ayetlerimiz hakkında derhal bir takım hilekarlıklara girişirler" (10: 21).

"Tehdit ederek, inananları Allah yolundan alıkoyarak ve o yolun eğriliğini arayarak öyle her yolun başında oturmayın. Düşünün ki siz az idiniz de O sizi çoğalttı. Bakın ki bozguncuların sonu nasıl olmuştur" (7: 86).

"Hem müşrikler dediler ki: 'Hayat, ancak bu dünya hayatımızdan ibarettir. Ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak geçen zaman yokluğa sürükler'. Halbuki onların bu hususta hiçbir bilgileri yoktur. Onlar, sadece böyle zannederler" (45: 24).

"Bu hususta ne kendilerinin, ne de atalarının hiçbir bilgisi yoktur. Ağızlarından çıkan söz ne büyük bir iftiradır. Onlar, yalandan başka bir şey söylemiyorlar" (18: 5).

Bu özelliklere sahip Mekke'nin müşrik liderleri ellerindeki güç, itibar ve zenginlikleri kullanıp kendilerinden daha aşağıda bulunan aciz kişi ve grupları tehdit ve zulümle Muhammed'e karşı kışkırtıp onları da Allah yolundan saptırmaya çalışırlardı:

"Allah'ın ayetlerini az bir çıkara değiştirdiler de Allah yolundan engellediler. Gerçekten de bunlar ne fena şeyler yapageldiler" (9: 9).

"Onlar, bilgisizce Allah yolundan saptırmak ve onu eğlence yerine tutmak için laf eğlencesi (veya boş söz) satın alırlar. İşte onlar için aşağılayıcı bir azap vardır" (31: 6).

"Halbuki şehvetlerine uyanlar, sizin doğru yoldan büyük bir meyl ile sapmanızı istiyorlar" (4: 27).

"Onlar ki, Allah yolundan döndürmeye çalışırlar ve o yolu eğri büğrü yapmak isterler. Üstelik onlar, evet onlar ahirete de inanmazlar" (11: 19).

"Onlar, Allah'ın yolundan men ederler ve onu eğriltmek isterler, ahireti de inkâr ederlerdi" (7: 45).

"İnkar eden ve insanları Allah yolundan çevirenler, diğer kimseleri de bozdukları için onlara azap üstüne azap artırdık" (16: 88).

"Çalım atarak ve halka gösteriş yaparak yurtlarından çıkanlar ve Allah yoluna engel koyanlar gibi olmayın" (8: 47).

Müşrikler hem kendi inançlarında katılaşmak hem diğer insanları şüpheye düşürmek hem de Yahudi ve Hıristiyanlardan öğrendikleri gibi Muhammed'i sahte peygamberlikle suçlamak için sürekli mucizeler, kehanetler ve gaybe dair soru ve beklentiler içinde inatlarını arttırdılar:

"Dediler ki: 'Ona Rabbinden bir mucize indirilmeli değil miydi?' De ki: 'Şüphesiz ki Allah, bir mucize indirmeye kadirdir, fakat çokları bilmezler" (6: 37).

"Bilgiden nasibi olmayanlar da 'Allah bizimle konuşsa ya, yahut bize de bir mucize gelse ya!' dediler. Bunlardan öncekiler de tıpkı böyle, bunların dedikleri gibi demişlerdi. Onların kalpleri birbirlerine benzedi. Gerçekten de yakine ermek (hakikati bilmek) isteyen bir kavim için biz mucizeleri çok açık seçik gösterdik" (2: 118).

"Kafirler şöyle dediler: 'Sen, bizim için yerden suyu kesilmeyen bir kaynak fışkırtmadıkça sana asla inanmayacağız. Veyahut hurmalıklardan ve üzümlüklerden senin bir bahçen olsun da ortasından şarıl şarıl ırmaklar akıtmalısın. Yahut söyleyip zannettiğin gibi, göğü başımıza parça parça düşüresin veya Allah'ı ve melekleri söylediğine şahit getiresin. Yahut altından bir evin olsun, ya da göğe çıkmalısın. Ona çıktığına da asla inanmayız. Ta ki bize, okuyacağımız bir kitap indiresin'. De ki: 'Rabbimi tenzih ederim. Nihayet ben de, peygamber olan bir insandan başka bir şey değilim" (17: 90-93).

"Bununla beraber, bize kavuşmayı ummayanlar 'Bize ya melekler indirilmeliydi, ya da Rabbimizi görmeliydik' dediler. Ant olsun ki, doğrusu nefislerinde kendilerini büyük gördüler ve büyük azgınlık ettiler" (25: 21).

"Bir de 'Ona Rabbinden daha başka bir ayet indirilse ya!' diyorlar. De ki: 'Gaybi bilmek ancak Allah'a mahsustur, bekleyiniz bakalım, ben de sizinle beraber bekleyeceğim şüphesiz" (10: 20).

Müşriklerin dini ve siyasi olaylardaki Tanrı kompleksleri böyle iken bunların topluma ve ahlaka yansıyan tarafları da onların tekebbür ve sapkınlıklarını arttırıcı niteliklerdi. Özellikle Kuranda tüm Tanrı komplekslerine kaynaklık eden bu ahlaki özellikler insanın nefsinin, şeytanın ve doğasının hastalıkları olarak çokça anlatılır. Bu özellikler gökyüzü egemenliğinin adalet, merhamet ve sadakate dayalı medeniyeti karşısında zulüm, baskı ve ihaneti besleyen toplumsal ve ahlaki Tanrı kompleksi yansımaları idi. Bu özellikler hakkı görememekten şehvetlerine düşkünlüğe, ruh ve doğalarının bozukluğundan ve bozuculuğundan hayat ve gelecek konusundaki ümitsizliklerine, kibirli ve şımarık olmalarından cimriliklerine, yoksul ve kimsesizleri hakir görüp yardım etmemelerinden insanların haklarını zorla yemelerine, her şeyi kibir, gurur ve gösteriş için yaptıklarından haklıdan değil güçlü gördüklerinden yana tavır almalarına kadar çok geniş ve yoğun bir Tanrı kompleksi hastalıkları ifade edilmektedir:

"Onlara: 'İnsanların inandığı gibi inanın' denilince, 'Biz de o beyinsizlerin inandığı gibi mi inanacağız?' derler. İyi bilin ki, asıl beyinsiz kendileridir fakat bilmezler" (2: 13).

"Allah sizin tövbenizi kabul etmek istiyor. Halbuki şehvetlerine uyanlar ise, sizin doğru yoldan büyük bir meyil ile sapmanızı istiyorlar" (4: 27).

"Onlar ki hem kıskanır, cimrilik ederler, hem de herkese cimrilik tavsiye ederler ve Allah'ın kendilerine lütfundan verdiği nimeti gizlerler. Biz kafirlere alçaltıcı bir azap hazırladık" (4: 37).

"Onlar insanlardan kendilerine bir şey aldıkları zaman tam ölçerler. Kendileri başkalarına bir şey ölçtükleri veya tarttıkları zaman eksik ölçer ve tartarlar" (83: 2-3).

"Çalım atarak ve halka gösteriş yaparak yurtlarından çıkanlar ve Allah yoluna engel koyanlar gibi olmayın. Allah onların bütün yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır" (8: 47).

"Onlar, müminleri bırakıp kafirleri dost ediniyorlar. Onların yanında izzet ve şeref mi arıyorlar? Halbuki bütün izzet ve şeref Allah'a aittir" (4: 139).

İşte tüm bu Tanrı kompleksleri ile donanmış Mekke ekabiri Muhammed'i Medine'de de yok etmenin yollarını aradılar. Fakat yeni durum karşılarında bir kabileye mensup sıradan bir kişinin varlığı ve gücü değil onlardan çok daha örgütlü ve kurumsal bir yapı içinde kendi yeni toplumunu kurmuş ve siyasi, sosyal, hukuki, askeri ve dini olarak da o toplumun liderliğini üstlenmiş bir önderdi. Bu yüzden artık işkenceci, tacizci ve baskıcı uygulamalar yerine ellerine silah almak zorunda idiler. O'nun bedenini yok etmeden ruhunu da ortadan kaldıramayacaklarına inanarak ona karşı savaş açtılar.

İşte tüm bu saiklerle Muhammed'in Medine'ye hicretinden iki yıl sonra Mekkeli müşrikler 1000 kişilik bir ordu ile savaşa çıktılar. Bu durum üzerine Muhammed, kendisi kişisel karar vermek yerine inananlar ile 'istişare/danışma' toplantısı yaptı. Savaş kapılarına kadar gelmiş yok olma tehlikesi içinde idiler. Muhammed'in inanan arkadaşları ortak karar olarak "Biz, kavminin Musa'ya 'Sen ve Rabbin gidin ve düşmana karşı savaşın. Biz burada oturup bekleyelim' dedikleri gibi demeyiz. Biz senin sağında, solunda, önünde arkanda çarpışırız. Allah ve Resulünün emri ne ise ona itaat ederiz. Sen nereye gidersen oraya gideriz. Biz sana iman ettik. Getirdiğin Kur'an'm hak olduğuna şehadet ettik, sözlerini dinlemeğe ve itaat etmeğe, düşmana karşı seni korumağa söz verdik. Sen nasıl istersen öyle yap. Seni hak Peygamber gönderen Allah'a yemin ederiz ki, sen bize denizi gösterip dalsan biz de dalarız, hiç birimiz geri dönmeyiz. Biz düşmanla savaşmayı, harpte sebat göstermeyi biliriz. Allah'a güvenerek düşman ordusunun üzerine gidelim" dediler. Muhammed ise bu cevaplar ve Tanrı Allah'ın savaş konusunda kendisine izin vermesi üzerine savaş kararı aldı. Muhammed için artık adalet, merhamet ve sadakat için asayı bırakıp kılıç kuşanmak vakti gelmişti. İnsanların sadakatini test edecek en önemli şey de savaştı, tıpkı Musa gibi. Tanrı Allah, artık sabır aşamasından savaş aşamasına geçilmesi ve savaş hukuku konusunda Muhammed'e ve inananlara dersler verdi:

"Kendilerine zulmedilmesi dolayısıyla, onlara karşı savaş açılana (müminlere, savaşma) izni verildi. Şüphesiz Allah, onlara yardım etmeye güç yetirendir" (22: 39).

"Savaş hoşunuza gitmediği halde üzerinize yazıldı (farz kılındı). Olur ki hoşunuza gitmeyen bir şey, sizin için hayırlıdır ve olur ki, sevdiğiniz şey de sizin için bir şerdir. Allah bilir de siz bilmezsiniz" (2: 216).

"Sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda savaşın, (ancak) aşırı gitmeyin. Elbette Allah aşırı gidenleri sevmez" (2: 190).

"Yeryüzünde fitne kalmayıncaya kadar onlarla savaşın. Eğer vazgeçerlerse, artık zulüm yapanlardan başkasına karşı düşmanlık yoktur" (2: 193).

"Size ne oluyor ki, Allah yolunda ve: 'Rabbimiz, bizi halkı zalim olan bu ülkeden çıkar, bize katından bir veli (koruyucu sahib) gönder, bize katından bir yardım eden yolla' diyen erkekler, kadınlar ve çocuklardan zayıf bırakılmışlar adına savaşmıyorsunuz?" (4: 75).

"İman edenler Allah yolunda savaşırlar; inkâr edenler ise tağut yolunda savaşırlar öyleyse şeytanın dostlarıyla savaşın. Hiç şüphesiz, şeytanın hileli-düzeni pek zayıftır" (4: 76).

"Fitne kalmayıncaya ve dinin hepsi Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın. Şayet vazgeçecek olurlarsa, şüphesiz Allah, yaptıklarını görendir" (8: 39).

"Ey Peygamber, müminleri savaşa karşı hazırlayıp teşvik et. Eğer içinizde sabreden yirmi (kişi) bulunursa, iki yüz (kişiyi) mağlup edebilirler. Ve eğer içinizden yüz (sabırlı kişi) bulunursa, kafirlerden binini yener. Çünkü onlar (gerçeği) kavramayan bir topluluktur" (8: 65).

Mekkelilerin bin kişilik ordusuna karşı Medineli Müslümanlar 300 kişi ile Bedir'de karşılaştılar. Arap toplumları öteden beri hep kabilecilik amacıyla savaşmışlardı. İlk kez bu savaşta din uğrunda aynı kabilenin insanları birbirleriyle çarpışacak, kardeş, amca, yeğen, hatta baba-oğul birbirlerini öldüreceklerdi. Savaş sonunda Müslümanlar müşrik ordusunu bozguna uğrattılar. Müşrikler savaş alanında 70 ölü, 70 esir bırakarak kaçtılar. Öldürülenlerden 24'ü Müslümanlara en çok düşmanlık gösteren Kureyş büyükleriydi. Mekke'nin lideri ve savaşın başkomutanı Ebu Cehil de ölenler arasındaydı. Müslümanlardan ölenler ise 14 kişiydi. Bedir zaferi Medine'de bayram sevinci meydana getirirken Mekke ise mateme büründü. Tanrı Allah daha önce müjdelediği bu büyük Bedir zaferi ve sonrası ile ilgili olarak da inananları Tanrı komplekslerine kapılmamaları yönünde uyardı:

"Karşı karşıya gelen iki toplulukta sizin için ant olsun bir ayet (ibret) vardır. Bir topluluk Allah yolunda çarpışıyordu diğeri ise kafirdi ki göz görmesiyle karşılarındakini kendilerinin iki katı görüyorlardı. İşte Allah dilediğini yardımıyla destekler. Şüphesiz bunda basiret sahipleri için gerçekten bir ibret vardır" (3: 13).

"Hani sen müminleri savaşmak için elverişli yerlere yerleştirmek için evinden erkenden ayrılmıştın. Allah işitendir bilendir. O zaman sizden iki grup neredeyse 'çözülüp geri çekilmek' istemişti. Oysa Allah onların (velisi) yardımcısıydı. Artık müminler yalnızca Allah'a tevekkül etmelidir. Ant olsun siz güçsüz iken Allah size Bedir'de yardımıyla zafer verdi. Şu halde Allah'tan sakının O'na şükredebilesiniz. Sen müminlere: "Rabbinizin size meleklerden indirilmiş üç bin kişiyle yardım-iletmesi size yetmez mi?" diyordun. Evet eğer sabrederseniz sakınırsanız ve onlar da aniden üstünüze çullanıverirlerse Rabbiniz size meleklerden nişanlı beş bin kişiyle yardım ulaştıracaktır. Allah bunu (yardımı) size ancak bir müjde olsun ve kalpleriniz bununla tatmin bulsun diye yaptı. 'Yardım ve zafer' (nusret) ancak üstün ve güçlü hüküm ve hikmet sahibi olan Allah'm katındandır. (Ki bununla) İnkar edenlerin önde gelenlerinden bir kısmını kessin (helak etsin) ya da 'umutları suya düşmüşler olarak onları' tepesi aşağı getirsin de geri dönüp gitsinler" (3: 121-127).

Muhammed, savaş esirleri konusunda istişare yapmış, öldürelim diyenlere karşı büyük bir merhamet örneği göstererek fidye ile salıverelim diyenlerin kararına uymuştu. İsa'nın yolunu takip eden Muhammed "düşmanını bile sevme" yönünde hareket etmiş merhamet kapısını ardına kadar açmıştı. Fakat yeni Tanrı Allah da İsa örneğinden dersler çıkardığı için "merhametten maraz doğar" kuralını geliştirmiş, düşmanı sevmek ile onları affetmek arasındaki farkı Muhammed'e öğretmişti. Yeni dinin en önemli öğretisi "hak etmek" olduğu için merhameti de hak edenlere göstermek gerekiyordu. Oysa Tanrı Allah'a göre düşmanlar için yapılması gereken fidye değil intikam almaktı: "Hiçbir peygambere yeryüzünde kesin bir zafer kazanıncaya kadar esir alması yakışmaz. Siz dünyanın geçici yararını istiyorsunuz. Oysa Allah sizin için ahireti istemektedir. Allah üstün ve güçlüdür, hüküm ve hikmet sahibidir" (8: 67).

"Onlar kendilerine insanlar: 'Size karşı insanlar topla(n)dılar artık onlardan korkun' dedikleri halde imanları artanlar ve: 'Allah bize yeter O ne güzel vekildir' diyenlerdir" (3: 173).

Bundan dolayı kendilerine hiçbir kötülük dokunmadan bir bolluk (fazl) ve Allah'tan bir nimetle geri döndüler. Onlar Allah'ın rızasına uydular. Allah büyük fazl (ve ihsan) sahibidir. (3: 174)

"Hani Allah iki topluluktan birinin muhakkak sizin olacağını vadetmişti; siz de güçsüz olanın sizin olmasını istiyordunuz. Oysa Allah sözleriyle hakkın ve inkâr edenlerin arkasını kesmek (kökünü kurutmak) istiyordu. O suçlu-günahkârlar istemese de hakkı gerçekleştirmek ve batılı geçersiz kılmak için (böyle istiyordu.) Siz Rabbinizden yardım talep ediyordunuz O da: 7Şüphesiz ben size birbiri ardınca bin melek ile yardım ediciyim' diye cevap vermişti. Allah bunu yalnızca bir müjde ve kalplerinizin tatmin bulması için yapmıştı; (yoksa) Allah'ın katından başkasında nusret (zafer ve yardım) yoktur. Hiç şüphesiz Allah üstün ve güçlü olandır hüküm ve hikmet sahibidir. Hani kendisinden bir güvenlik olarak sizi bir uyuklama bürüyordu. Sizi kendisiyle tertemiz kılmak sizden şeytanın pisliklerini gidermek kalplerinizin üstünde (güven ve kararlılık duygusunu) pekiştirmek ve bununla ayaklarınızı (arz üzerinde) sağlamlaştırmak için size gökten su indiriyordu. Rabbin meleklere vahyetmişti ki: 'Şüphesiz ben sizinleyim iman edenlere sağlamlık katın inkâr edenlerin kalplerine amansız bir korku salacağım. Öyleyse (ey Müslümanlar) vurun boyunlarının üstüne vurun onların bütün parmaklarına" (8: 7-12).

"Hiçbir peygambere yeryüzünde kesin bir zafer kazanıncaya kadar esir alması yakışmaz. Siz dünyanın geçici yararını istiyorsunuz. Oysa Allah (size) ahireti istemektedir. Allah üstün ve güçlüdür hüküm ve hikmet sahibidir" (8: 67).

Müşriklerin yenilgisi arttıkça inatları da artmıştı. Yenilgiyi Tanrı kompleksi kibirlerine yediremediler. Bu yüzden Bedir yenilgisi kibir ve inatlarını törpülemek yerine biledi. Büyük bir kin, nefret ve intikam arzusu ile bir yıl sonra tekrar Medine üzerine saldırmak için ordu hazırlayıp yola koyuldular. Bu kez 3000 kişilik büyük bir ordu ile 700 kişilik Muhammed'in ordusunun karşısına Uhud'da dikildiler. İlk safhada Müslümanlar üstün geldiler, 20'den çok müşrik öldürerek onları bozguna uğrattılar. İkinci safhada, kaçan müşrikleri kovalamayı bırakıp, kesin sonuç almadan ganimet toplamaya koyulmaları ve Muhammed'in yerlerinden ayrılmamalarını emrettiği okçu birliğinin görevlerini terk etmeleri yüzünden, Müslümanlar 70 ölüm vererek mağlup duruma düştüler. Üçüncü safhada ise, dağılmış olan Müslümanlar, Muhammed'in etrafında toplanıp karşı hücuma geçerek, düşman hücumunu durdurdular. Müslümanlar düşmanları yenerken nefislerinde Tanrı kompleksi olan zenginlik ve ganimet tutkusuna yenilmişlerdi. En çetin şartlarda ölümün üstüne yürüyenler ganimet arzusu içinde mağlubiyete sebep olmuşlardı. Doğalarındaki ve ruhlarındaki "ölümsüzlük" tutkusunun kaynağı olan mülkiyet arzusu diğer tüm değerlere baskın

çıkmıştı. Bu nedenle de Tanrı Allah onların mağlup olmalarının sebebinin nefislerindeki Tanrı komplekslerinde aramaları gerektiğini onlara salık verdi. Bedir'de kazanmayı kaybetmemek yönünde uyarılanlar Uhud'da da kaybetmeyi kazanmak yönünde uyarıldılar:

> "İki misline uğrattığınız bir musibet size isabet edince mi: 'Bu nereden' dediniz? De ki: 'O sizin kendinizdendir'. Şüphesiz Allah her şeye güç yetirendir" (3: 165).
>
> "İki topluluğun karşı karşıya geldikleri gün sizden geri dönenleri kazandıkları bazı şeyler dolayısıyla şeytan onların ayağını kaydırmak istemişti. Ama ant olsun ki Allah onları affetti. Şüphesiz Allah bağışlayandır yumuşak olandır" (3: 155).
>
> "O zaman sizden iki grup neredeyse 'çözülüp geri çekilmek' istemişti. Oysa Allah onların (velisi) yardımcısıydı. Artık müminler yalnızca Allah'a tevekkül etmelidir" (3: 122).
>
> "Eğer bir yara aldıysanız o kavme de benzeri bir yara değmiştir. İşte o günleri biz onları insanlar arasında devrettirip dururuz. Bu Allah'ın iman edenleri belirtip-ayırması ve sizden şahidler (veya şehidler) edinmesi içindir. Allah zulmedenleri sevmez" (3: 140).
>
> "Ant olsun siz onunla karşılaşmadan önce ölümü temenni ediyordunuz. İşte onu gördünüz ama bakıp duruyorsunuz" (3: 143).
>
> "İki topluluğun karşı karşıya geldiği gün size isabet eden ancak Allah'ın izniyle idi. (Bu Allah'm) müminleri ayırt etmesidir" (3: 166).

İşte müminlerin savaştaki düşmanı yenip nefislerindeki düşmana yenilmesi üzerine Muhammed "küçük savaştan büyük savaşa gidiyoruz" diyerek insanların doğalarındaki ve ruhlarındaki Tanrı komplekslerini yenmeden hiçbir zafer veya kazanımın anlamının olmadığını ilan etti. Mekkeliler ise Uhud savaşından iki yıl sonra, Bedir ve Uhud savaşlarında Muhammed'i ve inananları yok edememeleri ve onların her geçen gün büyümeleri karşısında bütün kabilelerin birleşmesi ile 10 bin kişilik büyük bir ordu kurdular. O güne kadar böyle bir kuvvet toplanmamıştı. Medine'yi basıp Muhammed'i ve İslam'ı yok edeceklerdi. Ordunun başkomutanı ise Mekke'nin yeni lideri Ebu Süfyan idi. Muhammed, bu kez savaşmak yerine Medine'nin etrafına derin hendekler kazarak savunmaya geçti. Müşrikler, Medine önünde şimdiye kadar benzerini görmedikleri derin bir hendekle karşılaşınca şaşırdılar. Bir hamlede Medine'yi alt-üst edip Müslümanları yok edeceklerini hayal etmişlerdi. Sonunda, Kureyşliler hendeğin batı kıs-

mına, Bedevi kabileler de doğu kısmına karargâh kurdular. Böylece Medine'yi kuşattılar. Bu arada Müslümanlar Medine içinde ihanete uğrayıp Beni Kurayza Yahudileri tarafından da içeriden kuşatıldılar. Müslümanlar, hendek önünde 10 bin kişilik müşrik ordusuna karşı durmaya çalışırken, bir yandan da, Medine'yi Yahudilerin baskınından korumak zorunda kaldılar. Böyle tehlikeli bir anda, münafıklar da bozgunculuğa başladılar. Hem savaşı bıraktılar, hem de askerin maneviyatını sarsıcı propaganda yaptılar. Kuşatmanın bir ay kadar uzayıp gitmesi, müşrikleri de usandırdı ve Yahudilerle ittifakını bozdu. Ardından gelen fırtına ve kasırga çadırları söküp uçurdu, yemek kazanları devrildi, ocaklar söndü, develer ve atlar birbirine karıştı. Karargahları alt-üst oldu. Ortalığı dehşet kapladı. Neye uğradıklarını bilemediler. Müşriklerin maneviyatı iyice bozulmuştu. İçlerine korku düştü. Uzun süren ve hiç bir sonuç alınamayan kuşatmadan usanıp bezmişlerdi. Başkomutanları Ebu Süfyan ise herkesten önce devesine binip Mekke'nin yolunu tuttu. Ordusu da onu takip ederek kuşatmayı bırakıp gittiler:

> "De ki: 'Size bir kötülük isteyecek olsa sizi Allah'tan koruyacak veya size bir rahmet isteyecek olsa (buna engel olacak) kimdir?' Onlar kendileri için Allah'ın dışında ne bir veli ne bir yardımcı bulamazlar. Gerçekten Allah, içinizden alıkoyanları ve kardeşlerine: 'Bize gelin' diyenleri bilir. Bunlar pek azı dışında zorlu savaşlara gelmezler. (Geldiklerinde de) Size karşı 'cimri ve bencildirler'... Onlar, (münafıklar düşman) birliklerinin gitmediklerini sanıyorlardı. Eğer (askeri) birlikler gelecek olsa çölde bedevi Araplar arasında olup sizin haberlerinizi (oradan) sormayı cidden arzu ediyorlardı. Fakat içinizde olsalardı ancak pek az savaşırlardı. Ant olsun sizin için Allah'ı ve ahiret gününü umanlar ve Allah'ı çokça zikredenler için Allah'ın Resulünde güzel bir örnek vardır. Müminler (düşman) birliklerini gördükleri zaman ise (korkuya kapılmadan) dediler ki: 'Bu Allah'ın ve Resulünün bize vadettiği şeydir; Allah ve Resulü doğru söylemiştir'. Ve (bu) yalnızca onların imanlarını ve teslimiyetlerini arttırdı. Müminlerden öyle adamlar vardır ki Allah ile yaptıkları ahide sadakat gösterdiler; böylece onlardan kimi adağını gerçekleştirdi kimi beklemektedir. Onlar hiçbir değiştirme ile (sözlerini) değiştirmediler. Çünkü Allah (sözüne bağlı kalıp doğru olan) sadıkları sadakatlerinden dolayı mükâfatlandıracak münafıkları da dilerse azaplandıracak veya tevbe (nasib edip tevbe)lerini kabul edecektir. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır çok esirgeyendir. Allah, inkâr edenleri kin ve öfkeleriyle geri çevirdi onlar hiçbir hayra varamadılar. Savaşta Allah (yardımcı ve zafer nasip edici olarak) müminlere yetti. Allah, çok güçlüdür üstün ve galip olandır" (33: 9-25).

Hendek savaşı, dört bir yandan ölüm ile kuşatılmış bir topluluğun da sadakat imtihanı idi. Daha önce Muhammed'e verdikleri ahitlerin ve biatlerin testiydi. Allah, "orada iman edenleri sınamış ve şiddetli bir sarsıntıyla sarsıntıya uğratmıştı". Fakat onların içlerinden bazıları İsrail halkının Tanrı RAB ve Musa'ya söyledikleri gibi "Allah ve Resulü bize boş bir aldanıştan başka bir şey vadetmedi", "Ey Yesrib (Medine) halkı, artık sizin için (burada) kalacak yer yok şu halde dönün", "gerçekten evlerimiz açıktır" diyerek korku ile kaçtılar. "Oysa daha önce 'arkalarını dönüp kaçmayacaklarına' dair söz vermişlerdi". İnananların çoğu ise ahitlerine bağlı kalarak "düşman birliklerini gördükleri zaman korkuya kapılmadan, bu Allah'ın ve Resulünün bize vadettiği şeydir; Allah ve Resulü doğru söylemiştir" dediler. Böylece onlardan kimi ihanet ederken kimi de "Allah ile yaptıkları ahide sadakat gösterdiler". İhanet ile sadakat arasındaki evrensel savaş sadece inananlar ile inanmayanlar arasında değildi. Çok daha güçlü ve yaygın bir şekilde inananların kendi aralarında idi. Uhud ve Hendek savaşları bunun en güzel örneği idi. Uhud'da güç ve zenginlik arzusu, Hendek'de ise ölüm korkusu inananların adalet ve merhamet ile sadakat testiydi. Kimi kişisel, kimi nefsi, kimi de yerel Tanrı komplekslerinin kurbanı olarak ihaneti seçti. Babaları Adem'in "ölümsüzlük ve mutlak iktidar hırsı" onları da kuşatmıştı.

> "Ey iman edenler, Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Hani size ordular gelmişti; böylece biz de onların üzerine bir rüzgâr ve sizin görmediğiniz ordular göndermiştik. Allah yaptıklarınızı görendir. Hani onlar size hem üstünüzden hem alt tarafınızdan gelmişlerdi; gözler kaymış yürekler hançereye gelip dayanmıştı ve siz Allah hakkında (birtakım) zanlarda bulunuyordunuz. İşte orada iman edenler sınanmış ve şiddetli bir sarsıntıyla sarsıntıya uğratılmışlardı. Hani münafık olanlar ve kalplerinde hastalık bulunanlar: 'Allah ve Resulü bize boş bir aldanıştan başka bir şey vadetmedi' diyorlardı. Onlardan bir grup da hani şöyle demişti: 'Ey Yesrib (Medine) halkı, artık sizin için (burada) kalacak yer yok şu halde dönün'. Onlardan bir topluluk da: 'Gerçekten evlerimiz açıktır' diye Peygamberden izin istiyordu; oysa onlar(ın evleri) açık değildi. Onlar, yalnızca kaçmak istiyorlardı. Eğer onlara (şehrin her) yanından girilseydi sonra da kendilerinden fitne (karışıklık çıkarmaları) istenmiş olsaydı hiç şüphesiz buna yanaşır ve bunda pek az (zaman) dışında (kararsız) kalmazlardı. Oysa ant olsun daha önce 'arkalarını dönüp kaçmayacaklarına' dair Allah'a söz vermişlerdi; Allah'a verilen söz (ahit) ise (ağır bir) sorumluluktur. De ki: 'Eğer ölümden veya öldürülmekten kaçıyorsanız, kaçış size kesin olarak bir yarar sağlamaz; böyle olsa bile pek az (bir zaman) dışında metalanıp yararlandırılmazsınız" (33: 9-25).

Hendek savaşından bir yıl sonra Muhammed ve inananlar yanlarına silah almadan Hac için Mekke'ye gittiler ama Mekkeliler onları şehre sokmadılar. Aralarında Hudeybiye barış anlaşması yaptılar. Antlaşmaya göre; "Müslümanlar o sene Kâbe'yi ziyaret etmeden dönecekler, bir yıl sonra ziyaret edecekler; Mekkelilerden biri Müslümanlara sığınırsa, Müslüman bile olsa, geri verilecek; fakat Müslümanlardan Mekkelilere sığınan olursa, geri istenmeyecek; Kureyş dışında kalan diğer kabileler, iki taraftan istediklerinin himayesine girmekte ve anlaşma yapmakta serbest olacaklar; bu anlaşma on yıl geçerli olacak, bu müddet içinde iki taraf arasında tecavüz ve savaş olmayacak"tı. Anlaşma şartlarına göre, diğer Arap kabileleri, iki taraftan birinin himayesine girmekte, anlaşıp birleşmekte serbesttiler. Buna göre, Huzaa kabilesi Müslümanların, Beni Bekir (Bekir oğulları) kabilesi de Kureyş'in himayesine girmişti. Fakat Beni Bekir kabilesi, Muhammed'in himayesinde bulunan Huzaa kabilesine ansızın bir gece baskını yaptı. Esasen iki kabile arasında öteden beri düşmanlık vardı. Bu baskında Beni Bekir, Kureyş'ten yardım ve teşvik görmüş, baskın sonunda Huzaalılar'dan 23 kişi ölmüştü. Muhammed'in öldürülen Huzaalılar'ın diyetlerini talebi Mekkeliler tarafından ret edilince Hudeybiye Anlaşması da bozulmuş oldu.

Tüm bu ihanetler üzerine Muhammed, Hicretin 8'inci yılında, 10 bin kişilik bir ordu ile Mekke'yi fethetmek için Medine'den çıktı. Muhammed, Mekke'yi kuşattığında savaş yerine barış çağrısı yaparak "her kim Ebu Süfyan'ın evine girerse, emniyettedir. Her kim kendi evine kapanırsa emniyettedir. Her kim Kâbe'ye girerse, emniyettedir" güvencesi verdi. Büyük ordu Mekke'ye girerken küçük bir direniş dışında hiçbir karşılık görmedi. Bu ihtişamı hayretler içinde gören Ebu Süfyan, Muhammed'in amcası Abbas'a "Muhammed'in saltanatı ne kadar da büyümüş" dedi. Bunun üzerine Abbas, "Hayır, bu saltanat değil, nübüvvettir" diye cevap verdi. Muhammed, sekiz yıl önce, yurdundan iki kişi ile ayrılmış on bin kişi ile dönmüştü. Fakat Tanrı'nın "Allah'ın yardımı ve fetih geldiğinde, insanların dalga dalga Allah'm dinine girdiklerini gördüğünde, Rabbini överek tesbih et, O'ndan bağışlanma dile, çünkü O, tevbeleri çok kabul edendir" (110 :1-3) uyarısı ile Muhammed kibir değil tevazu, mağrur bir fatih değil mütevazi bir mağdur edasıyla başı secde eder gibi devenin boynuna yapışmış bu nimete şükrederek Mekke'ye girdi:

> "Şüphesiz Biz, sana apaçık bir fetih verdik" (48: 1).
>
> "Eğer Allah dilerse mutlaka siz Mescid-i Haram'a güven içinde saçlarınızı tıraş etmiş (kiminiz de) kısaltmış olarak (ve) korkusuzca gireceksiniz. Fakat Allah, sizin bilmediğinizi bildi böylece bundan önce size yakın bir fetih nasip etti" (48: 27).

"Ve seveceğiniz bir başka nimet daha var: Allah'tan 'yardım ve zafer (nusret)' ve yakın bir fetih. Müminleri müjdele". (61: 13)

"Allah'ın yardımı ve fetih geldiğinde, insanların dalga dalga Allah'm dinine girdiklerini gördüğünde, Rabbini öğerek tesbih et, O'ndan bağışlanmanı dile, çünkü O, tevbeleri çok kabul edendir" (110 :1-3).

"Ant osun Allah, sana o ağacın altında biat ederlerken müminlerden razı olmuştur kalplerinde olanı bilmiş ve böylece üzerlerine 'güven duygusu ve huzur' indirmiştir ve onlara yakın bir fethi sevap (karşılık) olarak vermiştir" (48: 18).

Muhammed, Kâbe'nin etrafında bulunan 360 putu "Hak (gerçek) geldi, batıl (sahtesi) yok oldu, esasen batıl (sahte olanlar) yok olmağa mahkûmdur" (17: 81) ayetini okuyarak tek tek yıktı. İnsanların "Tanrı gibi" ilan edip taptıkları Tanrı kompleksleri de o putlarla beraber yıkılıyor ve moloz yığını halinde çöplüklere atılıyordu. Mekkeliler ise yirmi yıl boyunca Muhammed'e yaptıkları zulmü ve işkenceleri düşünerek büyük bir korku ve tedirginlik içinde Kâbe'de toplanarak kendileri hakkında verilecek ölüm fermanını bekliyorlardı. Muhammed, artık intikam değil merhamet zamanı olduğunun bilinciyle onları değil onların düşmanlıklarına neden olan Tanrı komplekslerine hitap etti. Çünkü onun mücadelesi insanların şahsı ile değil Tanrı kompleksleri ileydi: "Allah'tan başka ilah yoktur, yalnız O vardır. O'nun eşi ve ortağı yoktur. O vadine bağlı kaldı, sözünü yerine getirdi. Kuluna yardım etti, tek başına bütün düşmanları hezimete uğrattı. İyi bilin ki bütün cahiliyet adetleri, mal ve kan davaları bugün şu iki ayağımın altındadır. Ey Kureyş! Ben size Yusuf'un kardeşlerine söylediği gibi, 'Bu gün size geçmişten dolayı azarlama yoktur. Ben intikam değil merhamet için gönderilmiş bir peygamberim' diyorum. Haydi, gidiniz, hepiniz özgürsünüz". Bu konuşma ile adalet, merhamet ve sadakat yolcusu Muhammed herkesi affetmişti. Fakat Muhammed, Mekke'de kalması ısrarları üzerine ahde vefa ve sadakat değerleri adına "böyle bir şeyden Allah'a sığınırım. Ben Medine'ye hicret ettim. Onların hayatı, hayatım; ölümleri ölümümdür" diyerek sadakat şehri Medine'yi kendisine yurt edindi.

Böylece Muhammed yerel Tanrı komplekslerinin temsilcisi kabileci iktidar güçleri ile başlattığı mücadelesini yirmi yıl sonra Mekke'yi fethederek tamamladı. Muhammed için savaşların en kolayı düşmanın açık ve net olduğu bu savaşlar ve münasebetlerdi. Mekkeli müşrikler kin, nefret ve düşmanlıklarını açık ve net olarak sergiliyorlardı. Oysa Muhammed'in mücadele edeceği ikinci ve üçüncü düşmanlar olan Yahudiler ve münafıklar bu denli açık ve net savaşmayacaklardı.

2. Yahudiler; Kolektif Tanrı Kompleksinin Dini Temsilcileri: "Biz, İsrail oğullarına kitap, hükümranlık ve peygamberlik verdik. Onları güzel ve temiz yiyeceklerle rızıklandırdık ve onları âlemlere üstün kıldık. Ama Onlar...".

Tevrat'ta da okunduğu gibi Yahudiler, Sion'dan defalarca çıkarılıp atılmalarından sonra küçük veya büyük insan toplulukları halinde yeryüzünün muhtelif bölgelerine dağılıp gitmişlerdir; gittikleri yerler arasında Arabistan da vardır. İslam'ın ortaya çıktığı senelerde Arap Yarımadası'nın dört bir köşesinde Yahudiler yaşamakta idi. Bunlar, ferdi olduğu kadar küçük camialar halinde ve mütesanid insan toplulukları halinde Akaba Körfezi'ndeki Eyle limanından Yemen ve Uman'ın en ücra köşelerine kadar, Medine'den Bahreyn'e kadar uzanan bölgeler üzerine yayılmış vaziyetteydiler. Mekke'de ise hemen hemen hiç Yahudi yoktu. Fakat bu bölgede her yıl toplanan fuarlarda, Yahudileri, geleceği okuyan kahinler olarak paralar kazanan insanlar olarak görülmektedir. Bunlar "Ehli Kitap" bir ulus olarak, cahil bedeviler üzerinde özel bir nüfuz ve itibar kazanmış durumdaydılar. 6. asrın başlarında Yahudi ve Hıristiyanlar, son peygamberin zuhur etmesini ve insanlığın eksik taraflarını tamamlamasını beklemekteydiler. Ancak Yahudiler, bu peygamberin kendi içlerinden çıkacağını bekliyorlardı ve bu peygamberle diğer kavimlere karşı güç kazanacaklarına inanıyorlardı. Arapçayı kendi dilleri olarak kullanıyorlardı. Çocuklarına Arap isimleri veriyorlardı. Hatta kabileleri bile Arapça isimler taşıyordu. Komşuları putperest-müşrik Araplar gibi kabile, muhalif bölük ve ufak zümreler halinde yaşıyorlardı. Bazı Yahudi kabileleri Arap kabilelerinden bazıları ile ittifak anlaşması yapmış olarak diğer Arap kabileleri ile çatışma haline girebiliyorlar ve saldırılan Araplar da diğer Yahudilerle anlaşmalar akdediyorlardı. Yahudiler, Medine'de üç ayrı kabile olarak toplanmışlardı: Beni Kaynuka, Beni Nadir ve Beni Kurayza. Beni Kaynuka, kuyumculuk ve ticaret işleriyle; Beni Nadir büyük hurma bahçeliklerinin sahibi olarak tarımla; Beni Kurayza ise dericilik ve ticaretle uğraşıyorlardı. Akıllı ve çalışkan tutumları sayesinde Medine Yahudileri kısa zaman içinde bütün şehir ekonomisini elleri altına almış bulunuyorlardı. Bütün dünyada küçük küçük halk toplulukları halinde yaşayan bu ulusun kendi aralarında yardımlaşma ve irtibat halinde oluşları, onların uluslararası ticarette başarı göstermelerine yardımcı olmuştu. Önce kendileri servet sahibi olmuşlar, sonra ödünç para vermeye ve tefeciliğe başlamışlar ve bu yolla yavaş yavaş diğer insanların mülk ve arazilerini ele geçirmeye başlamışlardır.

Yahudiler, Medine'nin iki büyük kabilesi Evs ve Hazrec'i zayıflatmak için zaman zaman aralarına fitne sokarak onları savaşmaya tahrik etmişler

ve bunda da başarılı olmuşlardır. Fakat kendi aralarında siyasi bir birlik olmadığmdan Araplara üstünlük sağlayamamışlar ve bu savaşlarda bazısı Evs'in, bazısı da Hazrec'in yanında yer almak zorunda kalmışlardır. Siyasi üstünlük kuramayan Yahudiler, iktisadi sahada bölgede söz sahibiydiler. Ziraat, iç ve dış ticaret, demircilik, silah yapımcılığı, kumaş dokumacılığı ve kuyumculukta ileri seviyeye ulaşmışlar, panayırlara katılarak, faizle borç vererek, borcunu ödeyemeyenin malına el koyarak, Tevrat'ta hoş karşılanmayıp Allah'a isyan ile eş değerde tutulan falcılık ve kahinlikle uğraşarak epey zengin olmuşlar ve refah içinde yaşamaya başlamışlardı. Arapları parçalama taktiklerinde başarılı olmalarına rağmen birbirlerine karşı da savaşarak kendi dindaşlarını esir alıyor, kanlarını akıtıyor, yurtlarından çıkarıyorlardı. Kendi aralarında öldürme olayları meydana geliyor ve birbirlerine diyet veriyorlardı. Ancak bu konuda aralarında adaletli bir uygulama yoktu. Kendilerini diğer Yahudi kabilelerinden üstün gören Beni Nadir, içlerinden biri öldürülürse tam diyet alıyor, fakat kendileri diyet ödemek zorunda kalırsa yarım diyet ödüyorlardı.

Dini ve kültürel yönden de Araplardan üstün görünen Yahudiler, eğitim, öğretim ve hukuki işlerini yürüttükleri "Beytü'l-Midras" isimli bir müesseseye sahiptiler. Dini törenlerini, çocukların eğitimini burada yapıyorlar, suçluları burada yargılayıp cezalandırıyorlardı. Kendi aralarında, suçu işleyenin içtimai durumuna göre cezai müeyyide uygulamalarına ve kendi hukuklarına tam olarak riayet etmemelerine rağmen bu dini hukuk, zaman zaman aralarına karışmış fakat Yahudi olmamış Araplar tarafından da uygulanmaktaydı. Yahudiler, Tevrat'ı İbranice okuyup Araplara Arapça olarak tefsir ediyorlardı. Az da olsa Arapları kendi dinlerine çevirme konusunda gayret sarf etmişler ve dinlerini sadece İsrail oğullarına has görmemişlerdir. İlahi bir kitaba sahip olan Yahudiler, Araplarla girdikleri dini tartışmalarda, kutsal bir kitaba sahip olduklarını hatırlatıyor, Tanrının çocukları olarak onun dostu ve sevgilileri olduklarını söylüyor, Arapları, Tevrat'ta geleceği haber verilen peygamberle korkutuyorlar, onun önderliğinde Arapları Ad ve İrem kavimlerinin akıbetine uğratmakla tehdit ediyorlardı. Bu çekişmeler esnasında söyledikleri gibi Yahudiler gerçekten bir peygamber bekliyorlar ve onun gelme zamanının yakın olduğunu da biliyorlardı. Fakat aşırı kolektif Tanrı kompleksi içinde kendi ulusal ve dini birliklerini kutsayıp yücelttikleri için büyük bir kibir içinde geleni de tanımıyorlardı. Kolektif Tanrı kompleksinin kaynağı olan kibir onların gözünü kör etmişti.

> "Yahudiler: 'Üzeyir Allah'ın oğludur' dediler; hristiyanlar da: 'Mesih Allah'ın oğludur' dediler. Bu, onların ağızlarıyla söylemeleridir; onlar,

bundan önceki inkâr edenlerin sözlerini taklid ediyorlar. Allah onları kahretsin; nasıl da çevriliyorlar?" (9: 30).

"Yahudi olanlara da, bundan önce sana aktardıklarımızı haram kıldık. Biz onlara zulmetmedik, ancak onlar kendi nefislerine zulmediyorlardı" (16: 118).

"Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimetimi ve (bir zamanlar) sizi cümle âleme üstün kıldığımı hatırlayın" (2: 47).

"Andolsun, İsrailoğullarından sağlam söz almış ve onlara peygamberler göndermiştik. Fakat her ne zaman bir Peygamber onlara nefislerinin hoşlanmadığı bir hükmü getirdiyse; onlardan bir kısmını yalanladılar, bir kısmını da öldürdüler" (5: 70).

"Andolsun, biz İsrailoğullarını çok güzel bir yurda yerleştirdik ve onlara temiz rızıklar verdik. Kendilerine bilgi gelinceye kadar ayrılığa düşmediler. Şüphesiz ki, ayrılığa düşmüş oldukları şeyler hakkında Rabbin kıyamet günü aralarında hükmünü verecektir" (10: 93).

"Biz, Kitap'ta (Tevrat'ta) İsrailoğullarına, 'Yeryüzünde muhakkak iki defa bozgunculuk yapacaksınız ve büyük bir kibre kapılarak böbürleneceksiniz' diye hükmettik (17: 4).

"Şüphesiz bu Kur'an İsrailoğullarına üzerinde ayrılığa düştükleri şeylerin çoğunu açıklıyor" (27: 76).

Muhammed, Medine'ye hicret ettiğinde şehrin yarı nüfusu ve en etkin sosyal, siyasi ve ekonomik gücü Yahudiler idi. Muhammed, İbrahim kaynaklı ortak bir dini geleneğe inanmalarından dolayı onlara oldukça iyi ve hoşgörülü davrandı. Fakat hem Tanrı Allah hem Muhammed hem de inananlar yaşanan ve kutsal kitaplarda anlatılan daha önceki peygamber hikâyeleri ve tarihi tecrübeler ışığında onlara pek de güvenmiyorlardı. Özellikle Kuran onlar hakkında dini, sosyal ve ekonomik hayata dair çok fazla olumsuz uyarıcı ayetlerle doluydu. Hatta onları "insanlar içinde inananlara en şiddetli düşman olarak müşriklerden" bile önce sayıyordu. Zaten Tanrı Allah da Tanrı RAB'bin seçkin ve kutsal çocukları olan İsrail oğullarını İsmail oğulları eliyle terbiye etmeye kararlı idi. Asa, olmazsa kılıç ile. Bu yüzden Tanrı Allah, Tanrı RAB olarak onlara "kitap, hükümranlık ve peygamberlik vererek onları güzel ve temiz yiyeceklerle rızıklandırmış ve onları alemlere üstün kılmış" olduğunu hatırlatarak Davut ve İsa aracılığıyla lanetlere uğrayacaklarını ve bunun da İsmail oğlu Muhammed eliyle gerçekleşeceğini bildiriyordu:

"Ant olsun biz, İsrail oğullarına kitap, hükümranlık ve peygamberlik verdik. Onları güzel ve temiz yiyeceklerle rızıklandırdık ve onları (dönemlerinde) âlemlere üstün kıldık" (45: 16).

"İsrail oğullarından inkâr edenler, Davud ve Meryem oğlu İsa diliyle lanetlendi. Bu, onların isyan etmeleri ve hadlerini aşıyor olmalarından ötürüydü" (5: 7).

"Dediler ki: 'Yahudi veya Hıristiyan olmayan hiç kimse kesin olarak cennete giremez'. Bu, onların kendi kuruntularıdır. De ki: 'Eğer doğru sözlüyseniz, kesin kanıtınızı (burhan) getirin" (2: 111).

"Yahudiler dediler ki: 'Hıristiyanlar bir şey (herhangi bir temel) üzere değillerdir'; Hıristiyanlar da: 'Yahudiler bir şey üzere değillerdir' dediler. Oysa onlar, Kitabı okuyorlar. Bilmeyenler (bilgisizler) de, onların söylediklerinin benzerini söylemişlerdi. Artık Allah, kıyamet günü anlaşmazlığa düştükleri şeyde aralarında hüküm verecektir" (2: 113).

"Sen onların dinlerine uymadıkça, Yahudi ve Hristiyanlar senden kesinlikle hoşnut olacak değillerdir" (2: 120).

"Dediler ki: 'yahudi veya hristiyan olun ki hidayete eresiniz'. De ki: 'Hayır, (doğru yol) Hanif (muvahhid) olan İbrahim'in dini(dir); O müşriklerden değildi" (2: 135).

Tanrı Allah, Kuran'daki bu ayetler ile Yahudilerin kolektif Tanrı kompleksi özelliklerini sayarak düşmanlıklarının derinliği ve inceliği açısından Muhammed'i uyarmaktadır. Sık sık Musa ve İsa'ya atıflar yaparak o peygamberlere yapılanlardan dersler çıkartılması hususunda ikazlarda bulunmaktadır. Bu ayetlerde de görüleceği üzere Tanrı Allah Yahudilere "kitap, hükümranlık ve peygamberlik vererek onları güzel ve temiz yiyeceklerle rızıklandırmış ve onları âlemlere üstün kılmış" iken onlar "insanlar içinde inananlara en şiddetli düşman olarak müşriklerden" bile önce anılacak duruma gelmiştir. Bu yüzden Tanrı Allah kitabında en fazla Yahudilerden bahsetmektedir. Onların müşriklerden bile daha şiddetli düşman olmalarının nedeni kibir, kıskançlık ve ihanet içinde sinsi ve ikiyüzlü davranmalarıdır. Tanrı Allah yukarıda da bir kısmı verilen yüzlerce ayette onların düşmanlığına neden olan Tanrı kompleksi kaynaklarını açıklar.

"Ey Peygamber, kalpleri inanmadığı halde ağızlarıyla 'İnandık' diyenlerle Yahudiler'den küfür içinde çaba harcayanlar seni üzmesin. Onlar, yalana kulak tutanlar, sana gelmeyen diğer topluluk adına kulak tutanlar (haber toplayanlar)dır. Onlar, kelimeleri yerlerine konulduktan sonra

saptırırlar, 'Size bu verilirse onu alın, o verilmezse ondan kaçının' derler. Allah, kimin fitne(ye düşme)sini isterse, artık onun için sen Allah'tan hiç bir şeye malik olamazsın. İşte onlar, Allah'ın kalplerini arıtmak istemedikleridir. Dünyada onlar için bir aşağılanma, ahirette onlar için büyük bir azab vardır" (5: 41).

"Ey iman edenler, yahudi ve hristiyanları dostlar (veliler) edinmeyin; onlar birbirlerinin dostudurlar. Sizden onları kim dost edinirse, kuşkusuz onlardandır. Şüphesiz Allah, zalimler topluluğuna hidayet vermez" (5: 51).

"Yahudiler: 'Allah'ın eli sıkıdır' dediler. Onların elleri bağlandı ve söylediklerinden dolayı lanetlendiler. Hayır; O'nun iki eli açıktır, nasıl dilerse infak eder. Andolsun, Rabbinden sana indirilen, onlardan çoğunun taşkınlıklarını ve inkârlarını arttıracaktır. Biz de onların arasına kıyamet gününe kadar sürecek düşmanlık ve kin salıverdik. Onlar ne zaman savaş amacıyla bir ateş alevlendirdilerse Allah onu söndürmüştür. Yeryüzünde bozgunculuğa çalışırlar. Allah ise bozguncuları sevmez" (5: 64).

"Andolsun, insanlar içinde, mü'minlere en şiddetli düşman olarak yahudileri ve müşrikleri bulursun. Onlardan, iman edenlere sevgi bakımından en yakın olarak da: 'Hristiyanlarız' diyenleri bulursun. Bu, onlardan (birtakım) papaz ve rahiplerin olması ve onların gerçekte büyüklük taslamamaları nedeniyledir" (5: 82).

Yahudilerin temel özellikleri Kuran'da; Allah'ın ayetlerini inkâr etmeleri; kendilerinin Allah'ın oğulları, halkı, kutsal soyu, dostları ve peygamberin torunları olarak gördükleri için aşırı kibirlenmeleri; diğer insanları hem dinde hem de insanlıkta kendilerinden aşağı görmeleri; kendilerini efendi diğer ulusları köle olarak değerlendirmeleri; birçok kez dinlerinden dönüp putlara ve güce tapınmaları; Tanrı'ya insana ait özellikler olan cimrilik, kıskançlık, kötülük, hilekârlık vb. sıfatlar isnat etmeleri; ikiyüzlü olmaları; fitne, fücur ve kışkırtmalar ile insanları birbirlerine kırdırmaları veya inananlara saldırtmaları; meleklere düşmanlık yapmaları; Tanrıya çocuk isnat etmeleri; hasis, haris ve cimri olmaları ve insanlara bunu emretmeleri; sürekli yeryüzünde fesat çıkarmaları; korkak oldukları için güce tapınmaları; gerçek dinin ve cennetin yalnızca kendilerine ait olduğuna inanmaları; dünyevi değerlere, mülkiyete, zenginliğe, hayata düşkün olmaları; Tanrı kompleksleri içinde tekebbür etmeleri; kendilerine yasak edilen sihir, kehanet ve gayb işlerine yoğunlaşmaları; insanların mallarını haksız yere gasp etmeleri; tefecilik, komisyon, haraç, faiz ve tartıda haksızlık yapmaları; Tevrat'ın emirlerini işlerine geldiği gibi yorumlamaları; zenginlikleri ile övüne-

rek fakirleri aşağılamaları; hakikatten sürekli yüz çevirmeleri; kendilerine gönderilmiş olan Tevrat'a bile uymamaları; Allah'ı bırakıp kendi bilginlerini ve ruhbanlarını rab edinmeleri; sırf hasetlerinden ve mevki hırslarından dolayı Muhammed'i ve Kuranı inkâr etmeleri; Tevrat'ı tahrif ederek işlerine gelmeyen şeyleri çıkarıp işlerine gelen bazı eklemelerde bulunmaları; Allah'ın kendilerine verdiği nimetlere karşı nankörlük ederek taşkınlıkta bulunup her işte aşırıya kaçmaları; yaptıkları antlaşma ve sözlerine sadakat göstermemeleri şeklinde anlatılır.

> "Yoksa siz, gerçekten İbrahim'in, İsmail'in, İshak'ın, Yakub'un ve torunlarının yahudi veya hristiyan olduklarını mı söylüyorsunuz? De ki: 'Siz mi daha iyi biliyorsunuz, yoksa Allah mı? Allah'tan kendisinde olan bir şehadeti gizleyenden daha zalim olan kimdir? Allah, yaptıklarınızdan gafil değildir" (2: 140).

> "Kimi yahudiler, kelimeleri 'konuldukları yerlerden' saptırırlar ve dillerini eğip bükerek ve dine bir kin ve hınç besleyerek: 'Dinledik ve karşı geldik. İşit, -işitmez olası- ve 'Raina' bizi güt, bize bak' derler. Eğer onlar: 'İşittik ve itaat ettik, sen de işit ve 'Bizi gözet' deselerdi, elbette kendileri için daha hayırlı ve daha doğru olurdu. Fakat Allah, onları küfürleri dolayısıyla lanetlemiştir. Böylece onlar, az bir bölümü dışında, inanmazlar" (4: 46).

> "Yahudilerin yaptıkları zulüm ve birçok kişiyi Allah'ın yolundan alıkoymaları nedeniyle (önceleri) kendilerine helal kılınmış güzel şeyleri onlara haram kıldık" (4: 160).

> "Yahudi ve Hristiyanlar: 'Biz Allah'ın çocuklarıyız ve sevdikleriyiz' dedi. De ki: 'Peki, ne diye sizi günahlarınızdan dolayı azablandırıyor? Hayır, siz O'nun yarattığından birer beşersiniz. O, dilediğini bağışlar, dilediğini azaplandırır. Göklerin, yerin ve bunların arasındakilerin tümünün mülkü Allah'ındır. Son varış O'nadır" (5: 18).

İşte Muhammed Medine'de bulunan bu Yahudi topluluklarıyla (Beni Kaynuka, Beni Nadir ve Beni Kurayza) Musa'nın asası mirasıyla barış elini uzatmıştı. Muhammed, Medine'de onlarla "Medine Sözleşmesi" imzalayarak ahit almış, onlarla "Tek Ümmet" olma çağrısı ile barış ve kardeşlik üzerine antlaşma yapmıştı. Onlar da bu anlaşmaya uyacaklarına dair yemin etmiş, ahit vermiş, biat etmiş, söz kesmişlerdi. Bu yüzden Muhammed, Yahudilere karşı önceleri hahamları ve ileri gelenleriyle iyi niyetle görüşmeler yaparak ilişkileri geliştirmeye başladı. Onlara karşı iyilik, muhabbet ve sadakatle muamele etti. Başkan ve asillerini ziyaret edip dostluklar kurdu. Muhammed'in bu barışçıl muameleleri Yahudilerle iyi ve dostça münase-

betler kurulmasını sağladı. Fakat gittikçe daha çok insanın İslam'a girmesi ve Muhammed'in otoritesinin siyasi, sosyal ve dini bir lider olarak gittikçe kuvvetlenmesi nedeniyle ilişkiler bozulmaya başladı. Yahudiler onun artan güç ve kudretinden korkmaya başladılar ve İslam'ı kendilerinin bölgedeki üstünlüklerine potansiyel bir tehlike olarak gördüler.

Hicret'in ikinci yılında Müslümanların kıblesi Yahudilerin de kıblesi olan Kudüs'ten Mekke'ye çevrilince, Yahudiler Muhammed'e ve dinine açıkça saldırmaya başladılar. Bundan sonra artık, düşmanca faaliyetleri, Müslümanların düşmanlarıyla birlikte entrikalar çevirme şekline dönüştü ve Arap kabilelerini Medine'ye saldırıp yok etmeleri için kışkırtmaya başladılar. Yahudiler, Muhammed ile bir savunma-işbirliği anlaşması yapmış olmalarına rağmen, bu sırada da onlara karşı her türlü düşmanca faaliyete giriştiler. Medine Sözleşmesinin hiçbir maddesine riayet etmediler, fakat onun bütün nimetlerinden faydalandılar. Muhammed'in Yahudilere karşı izlediği genel politika uzlaşma, dostluk ve işbirliği temeline dayanıyordu. Fakat Muhammed, Yahudilerin yıkıcı faaliyetleri nedeniyle bunun imkânsız hale geldiğini görünce, Yahudilere karşı politikasının temel esaslarını değiştirmek mecburiyetinde kaldı. Tanrı Allah da sık sık onların Tanrı RAB'bi olarak onları yüceltmesini, onlara verdiği nimetleri, onların ihanetlerini ve özellikle de özelliklerini bir bir anlatarak Muhammed'in Yahudilere karşı izleyeceği politikaların ana hatlarını yukarıdaki ayetlerle belirlemiştir. Muhammed de "insanlar içinde inananlara en şiddetli düşman olarak müşriklerden" bile önce anılan bu topluluğa önce adalet, merhamet ve sadakat ilkesi ile bundan maraz doğduğunda ise kılıç ve savaş ilkesi ile karşılık vermiştir. Muhammed, anlamıştı ki, Yahudilerin düşmanlığından emin olmanın tek yolu onlarm kendi dostluğundan emin olmamaları idi.

Muhammed'in ahit yaptığı en güçlü kabile olan Beni Kaynuka Yahudileri Medine çevresinde otururdu ve özellikle savaş zamanında çok tehlikeli olurlardı. Müslümanlarla yaptıkları Medine sözleşmesi emrince dışarıdan saldırı olduğunda kanunen ve ahlaken Müslümanlara yardım etmeye ve Muhammed'in düşmanlarıyla savaş yapmaya mecburdular. Fakat Yahudiler daima düşmanca bir davranış içinde oldular. Her fırsatta Evs ve Hazrec kabileleri arasındaki eski düşmanlıkları hatırlatıp, Müslümanları birbirine düşürmeğe çalıştılar. Kendileri ehl-i kitab ve tek Allah inancında oldukları halde, "müşrikler, müminlerden daha doğru yolda" diyerek taciz ettiler. Sabahleyin Müslüman olmuş görünüp, akşam inkâr ederek Müslümanlarla alay ettiler. Muhammed ve Müslümanlar aleyhine şiirler yazdılar. Bu yüzden Müslümanlarla Medine'deki Yahudi kabileleri arasında yapılan va-

tandaşlık anlaşmasını ilk bozanlar bu Beni Kaynuka Yahudileri oldu. Müslümanlardan bir kadın, Kaynuka Yahudilerinden bir kuyumcunun dükkânında alış veriş ederken taciz ve saldırıya uğraması üzerine karşılıklı birer kişi öldürülmüş ama Yahudiler tekrar anlaşmayı kabul etmemişlerdi. Ayrıca Bedir Savaşı'nda Müslümanlara yardım edeceklerine antlaşmaya ihanet edip Medine münafıklarıyla ve Kureyş ile birlik olup Müslümanlara karşı entrikalar çevirerek arkadan vurmuşlardı. Bu ihanetlerin artması üzerine Muhammed, Bedir savaşı dönüşü Beni Kaynuka'yı muhasara etti. Kuşatma 15 gün sürdü. Beni Kaynukalılar diğer Yahudi kabileleri ve münafıklardan bekledikleri yardımı göremeyince, teslim olmaya mecbur oldular. Antlaşmayı, sözleşmeyi ve barışı bozdukları, birliğe ihanet ettikleri için öldürülmeleri gerekiyordu. Fakat Muhammed onların Medine'den çıkarılıp Şam'a sürgüne gönderdi.

Beni Nadir Yahudileri de Medine Sözleşmesini imzalamıştı. Fakat onlar da Uhud yenilgisini fırsat bilip Müslümanlara karşı düşmanca faaliyetler başlattılar ve münafıklarla birlikte entrikalar çevirip Kureyş ile gizli kapaklı işbirliği yaptılar. Tüm Medine halkını Muhammed'e karşı kışkırttılar. Beni Nadir Yahudileri Medine'ye iki saatlik bir mesafede oturuyorlardı. Medine Sözleşmesi gereği, Müslümanların ödedikleri diyete Yahudi kabilelerinin de katılması gerekiyordu ama bu tür yaşanan hiçbir paylaşıma katılmayı kabul etmediler ve sözleşmeye uymadılar. Sözleşmeyi kendilerine hatırlatmaya giden Muhammed'in teklifini kabul etmiş gibi görünerek daha önceden hazırladıkları suikast planını uyguladılar ve Muhammed'i öldürmek için tuzak kurdular. Muhammed'in üzerine evin çatısından bırakacakları büyük bir taşla O'nu ezerek öldürmek istediler. Bu planı anlayan Muhammed, oradan hızlıca ayrılıp Medine'ye döndü. Yahudilerin tuzağını inananlarla istişare etti ve savaş kararı verdi. Bu davranışlarıyla Beni Nadir anlaşmayı bozmuşlardı. Muhammed yine onların kalelerini kuşattıktan sonra teslim olmuşlar ve sürgüne gönderilmişlerdi. Fakat sürgünde tüm zenginliklerini feda ederek Mekkelileri ve bölge kabilelerini Hendek Savaşı'na kışkırttılar.

Muhammed ile Medine Sözleşmesi imzalayan üçüncü Yahudi kabilesi Beni Kurayza idi. Beni Kurayza, Medine sınırları içinde yaşıyordu ve bu nedenle özellikle savaş zamanında onların haince ve ayrılıkçı faaliyetleri son derece tehlikeli oluyordu. Hendek Savaşı'nda Beni Kurayza düşman tarafına geçti ve Medine içinden Müslümanlara saldırıp tehdit etmeye başladılar. Müslümanlarla birlikte Medine'yi savunmaları gerekirken, müşriklerle birlikte Müslümanlara karşı savaşa girdiler. Böylece sözleşmeye ihanet suçu işlediler. Hatta Muhammed hakkında çok çirkin sözler ve iftiralar söyleyerek düşmanlıklarını açıkça ilan ettiler. Hendek Savaşından sonra

Muhammed, Beni Kurayza üzerine sefer emri verdi ve bir aylık kuşatmadan sonra onları da teslim alarak Medine içindeki tüm Yahudi varlığına son verdi. Muhammed, Medine içindeki Yahudi varlığına ve düşmanlığına son verdikten sonra her savaş ve kuşatmada düşmanlarla işbirliği içinde kendisine saldıran çevredeki Hayber, Vadi'l-Kura, Fedek, Teyma ve Taif Yahudi kabilelerini de savaş ve sürgünler ile bertaraf etti.

Yahudi kabileler ile yapılan savaşların aynı zamanda Mekkeli müşrikler ile yapılan Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarıyla çakışması tesadüf değildir. Bu savaşların çoğunda Muhammed, kılıcını bile kınına sokmadan Yahudiler üzerine yürümek zorunda kalmıştır. Bunun iki asli nedeni vardır. Öncelikle Yahudiler Muhammed'e karşı Mekkelilerin savaş planlarının her aşamasında aktif olarak yer almışlardır. Onları savaşa kışkırtmak, destek vaatlerinde bulunmak, savaşa maddi destek vermek ve Muhammed'i arkadan vurmak konularında tam bir işbirliği içinde olmuşlardır. İkinci olarak ise Muhammed ile antlaşma ve görüşmelerinde ikiyüzlü davranarak onun güçlü olduğu zaman yanında, zayıf olduğu zaman da karşısında yer almışlardır. Her zaman ve şeraitte güce tapınma Tanrı kompleksi içinde güçlü olana tabi olmuşlar Muhammed'in zayıf anlarını da kollayıp arkadan vurmanın fırsatını değerlendirmişlerdir. Bu örnek olaylar, Yahudilerin Muhammed ve Müslümanlar karşısında daima sadakat duygularına riayet etmediklerini gösterir. Yahudiler; hedeflerine ulaştıracak her yolu mübah saymak; kimseyi kendilerine eşit görmedikleri için yaptıkları antlaşmaları kendiliğinden geçersiz saymak; kendilerini kutsal, seçkin ve günahsız bir halk olarak gördükleri için kibir, gurur ve şımarıklık içinde her türlü günahı meşru saymak; ahde vefa göstermemek; ihaneti doğal bir davranış kabul etmek; menfaatlerine dokunulmadığı sürece güçlü ile dost görünmek; aksi takdirde olabildiğince düşman kesilmek; antlaşma yapmalarına rağmen Müslümanların karşılaştığı en ufak zor durumdan dahi istifade etme yoluna gidip onlara tuzaklar ve hileler kurarak daha da büyük sıkıntılara sokmak; Muhammed'i öldürmeye teşebbüs etmek gibi davranışlar ile kendi kazdıkları kuyulara kendileri düşmüştür.

3. Münafıklar; Tanrı Kompleksinin İkiyüzlü Temsilcileri: "Allah'ı en çok kızdıran bu düşmanlar".

Tanrı Allah Kuran'da insanları inanç bakımından üç kısma ayırmıştır: dinine ve dini esaslara gönülden bağlanıp tasdik edenlere mümin/Müslüman, bu esasları inkâr edenlere kafir/müşrik ve imanla küfür arasında bocalayan, bu ikisinden birine dahil olamayan, içlerinden inkâr ettikleri halde çeşitli sebeplerle Müslüman görünen münafıklar. Kafir, İslam'a ve Müslümanla-

ra düşman olduğunu açıktan söylerken 'köstebek' anlamına gelen münafık, müminlerin arasında Müslüman tavrı sergileyip, gizli çalışmalarla İslam'ın gelişmesini engellemeye çalışmaktadır. Bu gayesine ulaşabilmek için de sürekli entrikalar çevirmekte, yalan ve iftira gibi her türlü yola başvurmaktadır. Bunun için münafıklar, sahip oldukları nitelikleri sebebiyle Muhammed'e ve İslam'a kâfirlerden daha çok zarar vermişlerdir. Kuran'da müstakil bir sureyle birlikte üç yüzden fazla ayetin münafıklardan bahsetmesi onların tehlikesinin boyutlarına işaret etmektedir. Bu sebeple Müslümanın imanını zayıflatan, İslam toplumunun birliğini bozan bir iç ve gizli düşman olarak münafığı ve özelliklerini bilmek, Muhammed ve müminler için hem kendilerini hem de dinlerini nifaktan koruma bakımından çok önemlidir.

Muhammed için Mekke dönemi, İslam'ın çok zor şartlar altında yaşandığı ve Müslümanların her türlü işkenceye maruz kaldıkları bir dönemdir. Mekke döneminde Müslüman olmak, pek çok dünya nimetlerinden ve müşrik toplumdaki saygınlıklarından feragat etmeyi gerektiriyordu. Müslümanların inandıkları için her türlü işkenceye maruz kaldığı, çıkar sağlamanın aksine çok büyük fedakârlıkların yapıldığı, dolayısıyla inanmadığı halde inandık diyerek ikiyüzlülük yapmak için şartların müsait olmadığı Mekke dönemine karşı, Medine dönemi, nifak hareketinin doğması ve gelişmesi bakımından daha elverişli idi. Muhammed, hicret ettiğinde Medine şehri, etnik açıdan Yahudiler ve Araplardan meydana geliyordu. Yahudiler, Beni Kaynuka, Beni Kureyza ve Beni Nadir kollarından, Araplar ise Evs ve Hazrec kabilelerinden oluşuyordu. Bu iki Arap kabile arasmda uzun zamandan beri kan davası ve savaşlar vardı. Kabile yapısına sahip Medine'de her kabile hukuki birlik oluşturuyor, bizzat kendi başkanları dışında hiçbir siyasi otorite tanımıyorlardı. Medine'de, Müşrik Araplar, Yahudiler ve çok az sayıda Hıristiyanlar vardı. Arapların büyük çoğunluğu müşrikti. Muhammed'in Medine'ye hicret edip devlet reisliğini elde etmesinden sonra İslam etkin bir güç haline gelmişti. İşte bu dönemde Müslümanların önceden bilmedikleri, inançları itibariyle farklı bir zümre ortaya çıktı. Bu insanlar gerçekten inanmıyorlar, fakat toplumdaki nüfuzlarını korumak, menfaatler elde etmek ya da Müslümanların gücünden korkmak gibi gerekçelerle Müslüman görünüyorlardı. Yeni teşekkül eden bu grup münafıklardı. Mekke'de içinden gelerek inanan insan, tehlikelere göğüs gererek inanıyor ve kimse korkusundan inanmış görünmüyordu. Müslümanlar orada zayıf, müşrikler güçlüydü. Fakat Medine'de Müslümanlar güçlü olduğundan, Evs ve Hazrec kabilelerinden inanmayanlar, kabileleri içinde tutunamıyor, İslam'a girmiş görünüyorlardı. İşte bu sebepten dolayı nifak hareketi başlamış oldu. Münafıkların ortaya çıkmasında temel sebep Mu-

hammed'in Medine'de kazandığı siyasi nüfuz ve kurduğu siyasi otoritedir. Bu yüzden münafıklar İslam'a değil güce ve otoriteye boyun eğiyorlardı.

Muhammed'e Medine'de ilk muhalefet edenler, siyasi sebeplerden dolayı İslam'ı zahiren kabul eden ve bunda çeşitli menfaatler bekleyen bu münafık kişilerdi. Onların başında da Muhammed gelmeden önce Medine'ye kral atanmak üzere olan hatta krallık tacının bile sipariş edildiği Abdullah b. Übeyy b. Selul vardı. Muhammed, Medine'ye gelince, Muhacir ve Ensar'dan olan bütün Müslümanlar O'nun etrafında toplanmışlardı. Bu durum reisliğe hazırlanan İbn Ubeyy'in siyasi nüfuzunu kaybetmesine yol açtı. Kavminin kendinden uzaklaşıp İslam'a girdiğini gören İbn Ubeyy, kin ve nifakını gizleyerek istemediği halde İslam'ı kabul etmiş göründü. Abdullah b. Ubeyy, Bedir harbinde Müslümanların müşriklerin liderlerini öldürdüğünü görünce, "bu, zafer ve galibiyetin Müslümanlara geçtiğini gösteren bir olaydır" diyerek adamlarıyla birlikte Muhammed'e biat etti. Fakat İslamiyet'in ortaya çıkışıyla Medine'de siyasi mevkiini kaybeden Abdullah b. Selul'ün ve taraftarlarının siyasi sahada teşkilatlanmaya ve çıkan her fırsatı değerlendirmeye çalıştıkları görülür. Bu konuda da tamamen Mekkeli müşrikler ve Medineli Yahudilerle oluşturulan gizli ortaklık/işbirliği, söylem ve eylem dayanışması içinde olmuşlardır.

Nifakı ortaya çıkaran sebeplerden en önemlisi Muhammed'in, Medine'ye gelmek suretiyle münafıklardan bazı kimselerin siyasi menfaatlerine zarar vermiş olmasıdır. Bu insanlar Muhammed'in nüfuzunu ve hâkimiyetini kaldıramamış, onur ve gururlarına yedirememiş, kıskanmış, ona karşı çevresiyle birlikte gizli gizli çeşitli komplolara girişmişlerdir. Fakat açıktan ise her geçen gün Müslümanların güçlendiğini gördükçe, siyasi sebeplerden dolayı İslamiyet'i görünüşte kabul edip çeşitli menfaatler beklemişlerdir. Tıpkı Yahudiler gibi Muhammed güçlüyken boyun eğmiş zayıfken isyan etmişlerdir. Muhammed'e değil gücüne iman etmişlerdir. Özellikle Müslümanların Bedir zaferiyle birlikte istemeyerek de olsa İslam'a girmiş göründüler: "inanmadıkları halde 'Allah'a ve ahiret gününe inandık' dediler" (2: 8). Bunların en büyük özellikleri her zaman güçlü ve hâkim olan taraftan görünmeleridir. Çünkü o dönem için güçlü olandan yana olmak ekonomik çıkar elde etmek demektir. Münafıklar ganimetlere ve mala karşı çok düşkün oldukları için her zaman savaş sırasında tarafsız, savaş sonrası ise kazanandan yana olmuşlardır. Yani her zaman kendilerinden yanadırlar. Bu yüzden birçok savaşa ganimet elde etmek arzusuyla katılmışlardır. Savaş neticesinde bir pay aldıklarında "bu iyi bir dindir" derler ama eğer ganimet almazlarsa dini ayıplarlar ve onu terk ederlerdi. Şayet ganimet

elde edebilecekleri bir savaştan (Hayber) menedilirlerse, kıskanıldıklarını öne sürerlerdi: "Eğer ganimetlerden kendilerine pay verilirse hoşlanırlar, onlardan kendilerine pay verilmezse hemen kızarlardı" (9: 58). Bu yüzden de münafığın mal hırsı, doyumsuzluğu, kanaatsizliği, güce tapınması, kabile içindeki itibarlarını koruma arzusu, çıkarcılık ve kabilecilik taassubu onları Müslüman görünmeye iten sebeplerdendir.

> "Münafıklar; kalben inkâr, lisanen iman ederler (2: 8); müminleri bırakır, kafirleri dost edinirler (4: 139); Allah'ı ve müminleri aldattığını sanırlar (2: 9); kendi kendilerini kandırır, anlayamazlar (2: 9); kalplerinde şüphe hastalığı vardır (2: 10); yalancıdırlar (2: 10, 63: 1); bozguncudurlar (2: 11); inananlara 'beyinsiz/sefih/aşağılık' derler (2: 13); inananlar yanında 'inandık', şeytanlarıyla baş başa kalınca da 'sizinleyiz' derler (2: 14); dine karşı alaycıdırlar (2: 14, 9: 64); azgınlık ve isyan içinde başıboş dolaşırlar (2: 15); hidayeti satar, sapıklığı satın alırlar (2: 16); fitnecidirler (2: 17); yanlışta inat ederler (2: 18); ölümden çok korkarlar (2: 19); ibadetlerde tembellik ve bahanecilik yaparlar (4: 142); gösterişe çok önem verirler (4: 142); iman-küfür arası gezinirler (4: 143); nimette inanlarla birlikte külfette ayrı olurlar (4: 141); gösteriş için mal harcarlar (2: 264); Muhammed'e ve müminlere karşı içleri kin, nefret, haset ve intikam güdüsüyle doludur (3: 118); inananların başarısına üzülüp kayıplarına sevinirler (3: 153); sabır ve tevekkül sahibi olamazlar (3: 154, 168); ağızlarıyla kalplerinde olmayan şeyleri konuşurlar, ikiyüzlülük yaparlar (3: 167); korkaktırlar (3: 175); cimridirler (3: 180), her emre itiraz ederler (4: 65); öğüt, nasihat ve hoşgörüden etkilenmezler (4: 66); savaşa gitmeyip bahane üretirler (4: 72); ahireti dünya karşılığı satarlar (4: 74); mazlumları koruma ve kurtarmak için mücadele etmezler (4: 75); Allah dan çok insanlardan korkarlar" (4: 77).

Her şeyden önce münafıklık bir kişilik ve karakter sorunudur. Bu durum dini algıdan öte tamamen insan doğasındaki ve ruhundaki Tanrı kompleksi ile ilgilidir. Güç ve çıkar merkezli her türlü ilişki biçiminde münafıklık yani bastırılmış Tanrı kompleksi vardır. Gücün olduğu her yer ve durum ikiyüzlülük yaratacağı için münafıklığı Tanrı kompleksi olgusundan ayırmak mümkün değildir. Münafıkların en önemli özeliği sağlam karakterli insanlar olmadıkları için Tanrı kompleksini kul kompleksine dönüştürmeleridir. İnanan her kişi tutarlı, sağlam karakterli ve iç ihtilafı olmayan kişidir. Münafık ise iman etmediğinden iç huzura ulaşamamış, şahsiyet açısından bir tutarlılık gösterememiş kimsedir. Böyle bir kimsenin dışı ile içi, inancıyla icraatı, diliyle kalbi birbirinden farklıdır: "Onlar ki inandılar, sonra inkâr ettiler; daha sonra yine inandılar, yine inkâr ettiler, sonra inkârları

arttı" (4: 37), "onlar arada yalpalayıp dururlar. Ne bunlara bağlanırlar ne de onlara (ne müminlere bağlanırlar ne de müşriklere)" (4: 43). Münafıkların ikiyüzlü olma nedenleri her zaman ve şartta çıkarlarını korumak istemeleridir. Çünkü münafıklar, çıkarlarına küçük bir zararın bile dokunmasını istemezler. Münafık kimse ancak çıkarı kadar Müslümandır. Münafıklar, savaşlarda; Müslümanlarla paylaşacakları bir ganimet veya mal, yakın bir dünya menfaati varsa ve kolay bir yolculuk olursa Muhammed'e tabi olurlar ve ganimetten pay almaya çalışırlardı. Bu yüzden de sürekli bir şüphe ve korku içinde hareket ederlerdi. Kılı kırk yararcasına ince hesaplar yapmanın doğurduğu ruh hali içinde tedirgin bir dünyada yaşarlardı. Bu korku ve tedirginlik onların açıkça ortaya çıkmalarına engel olduğu için kapalı ve gizli işler ve hileli düzenler kurarlardı. Tıpkı adını aldıkları "köstebek" gibi en küçük korkuda deliklerine girerlerdi: "Sizden olduklarına Allah'a yemin ediyorlar. Oysa onlar, sizden değiller, fakat onlar korkak bir topluluktur. Eğer sizden korunmak için sığınacak bir yer yahut gizlenecek mağaralar, ya da (köstebek gibi) sokulacak bir delik bulsalardı hemen oraya doğru koşarlardı" (9: 57). O kadar korkaktırlar ki, "onlar müminlerle toplu halde savaşmazlar, ancak müstahkem kaleler içinden veya duvarların arkasından savaşmak isterler" (59: 14). Münafıkların içinde bulunduğu huzursuz iç halleri, onları sürekli bir teyakkuz duyarlılığına sevk etmektedir. Bunun içindir ki "her işittikleri kuvvetli sesi kendi aleyhlerinde sanarak korku ile titrerler" (63: 4). İhanetlerini kendileri bildiği için herkesin de bildiği şüphesi içinde yaşarlar ve bu şüpheyi gidermek için de "kraldan çok kralcı" kesilirler: "Onları gördüğün zaman kalıpları hoşuna gider. Konuşurlarsa sözlerine kulak verirsin. Onlar sanki elbise giydirilmiş kereste gibidirler" (63: 4). Aslında onların korkusu gücün korkusudur: "Onlarm kalplerinde sizin korkunuz, Allah'ınkinden fazladır" (59: 13). Bu yüzden de münafıklar, mürtetlere (dinden çıkanlara) uygulanan cezalardan korunmak ve Müslümanların sahip olduğu imkânlardan istifade edebilmek için inkârlarını gizleme ihtiyacını hissetmişlerdir. Nifak perdesi altında inançsızlıklarını gizleyebilmek için de sık sık inandıklarını söylemişler ve Allah adına yeminler etmişlerdir. Bu nedenle de Muhammed'in ve inananların "gönlünü hoş etmek için onlara gelip 'inandık diyerek' Allah adına yemin etmişlerdir" (9: 62).

> "Münafıklar dünyaya ve dünyevi nimetlere çok düşkündürler (4: 77); iyilik yapmadıkları gibi insanları zulüm, kötülük ve günaha çağırırlar (4: 79); Muhammed'e sürekli hile ve tuzak kurarlar (4: 81); Kuran'ı eleştirip alay ederler (4: 82); inananlar arasında iftira ve korku haberleri yayarlar (4: 83); inananları aldatıp kandırarak aralarına kin ve nefret tohumları ekerek

onları birbirine düşürüp ihtilafa sokarak bölerler (4: 8); insanları doğru yoldan saptırmaya çalışırlar (4: 113); Allah'ın ayetleriyle alay ederler (4: 140); köle ile efendinin, soylu ile sıradanın, zengin ile fakirin, güçlü ile zayıfın eşit olmasını içlerine yediremezler ve karşı çıkarlar (4: 89); yalan söylerler ve müşrik ve Yahudiler ile işbirliği içinde inananlara ihanet ederler (5: 41); Muhammed'in ve Kuranın sözlerini çarpıtıp farklı anlamlar yükleyerek fitne çıkarırlar (5: 41); önyargılıdırlar (5: 41); antlaşma yaptıkları halde Muhammed'in ve Kuran'ın hakemliğini kabul etmezler (5: 43); günah, düşmanlık ve haram yemede yarışırlar (5: 62); zorluğa gelmezler (9: 42); sürekli yalan yere yemin ederler (9: 42); şüphe içinde bocalarlar (9: 45); bozgunculuk yapmak ve fitne çıkarmakta uzmandırlar (5: 47); müminlerin acısına sevinir, sevincine üzülürler, haset içinde kıvranırlar (5: 50); mal zaafı ve düşkünlüğü içindedirler (5: 58); izzet ve itibarı düşmanlarla ittifakta ararlar (9: 59): Muhammed'i beğenmeyip aşağılayarak ve alaya alarak sürekli hakir görerek eleştirirler (9: 61); Allah rızası yerine insanların rızasını öncelerler (9: 62); 'şaka yapıyoruz' bahanesiyle din, Allah ve Muhammed ile alay ederler (9: 65); kötülüğü emredip iyiliğe engel olurlar" (9: 67).

Münafıklığın asli sebeplerinden biri de kabileci kültürün doğurmuş olduğu taassuba dayalı birlik içinde dirlik ruhu idi. Medine'de de kabilecilik anlayışı çok güçlüydü. Kabile fertleri arasında körü körüne bir bağlılık ve dayanışma vardı ki buna "asabiyet" denirdi. Asabiyet söz konusu olduğunda her kişi kendi kavmini yardıma çağırır, bu çağrı üzerine orada hazır bulunan kişiler, kavimlerinden kendilerini çağıran kimseye zalim de olsa, mazlum da olsa icabet edip sorgusuz sualsiz destek olurlardı. Bu icabet ve destek, kişiler ve kabileler için en önemli itibar vesilelerinden biriydi. Aynı zamanda kabileler arası bu dayanışma, kabilenin her bir ferdi için önemli görevlerden sayılırdı. Kişiler, haklarını kabileleri aracılığıyla alırlardı. Savaş durumunda ve kişiler kavimlerini tahrik etmek istediklerinde "asabiyet"e davet ederlerdi. Muhammed'in Medine'ye gelmesiyle Evs ve Hazrec'in ileri gelenleri onun destekçileri olmuşlar, Medine sözleşmesindeki savunma ve yardımlaşma hususunda onunla anlaşma yapmışlardı. Otorite ve iktidarları engellenen inanmayan insanlar, Muhammed'e ve Medine'deki Müslümanlara karşı düşmanlıklarını açıkça ortaya koyamıyorlardı. Çünkü Muhammed'in yanında yer alan kimseler akrabaları ve kabilelerinin saygın insanları idi. O kimseler, akrabalık bağlarının etkisiyle Muhammed'e karşı duramıyorlardı. Bu durumda onlar için, İslam'a girmiş ve onun ilkelerini yerine getiriyor gibi görünmekten, planlarını ve tuzaklarını sinsice ortaya koymaktan başka çare yoktu. Muhammed ile katıldıkları savaşlarda bile

"kavmimin şerefi için savaştıklarını" ifade ederlerdi. Nitekim Muhammed öldüğünde ilk isyan edenler de bunlar olacaktı.

Kuran, Muhammed ve inananlar için en büyük tehlikenin bu münafıklar olduğunu çok sık tekrar eder. Gizli ve içten hesapları nedeniyle hem söylem hem de eylemleri ile en tehlikeli grubu oluşturan münafıkların özellikleri de Kuran'ın en önemli konuları arasındadır. Kuran'a göre münafıklar kuruntu, desise ve vesvese kaynaklı olarak büyük bir şüphe içindedirler: "Allah'a ve ahiret gününe inananlar; mallarıyla, canlarıyla cihat etmekten geri kalmaları için senden izin istemezler. Allah, korunanları bilir. Senden ancak Allah'a ve ahiret gününe iman etmeyenler, kalpleri şüpheye düşenler izin ister. Onlar şüpheleri içinde bocalayıp dururlar" (9: 44-45) ve "kuruntular içinde sürekli yanılıp aldanırlar" (57: 14). Bu kuruntu ve şüphelerinden dolayı "kalplerinde hastalık vardır" (2: 10). Kalplerindeki bu şüphe hastalığı o kadar doğalarına ve ruhlarına sirayet etmiştir ki "onların kalpleri parçalanmadıkça bu hastalıkları sürüp gidecektir" (9: 110).

Kuran, münafıkların gerçekten inanmamalarının nedeni olarak Tanrı kompleksi kaynaklarından olan kibir, gurur ve saygınlıklarını kaybetme korkusu olduğunu söyler. Münafıkların alaycı tavırları, kendilerinden başka bütün insanları küçük gören halleri onların da Tanrı kompleksi bir kibir içinde olduklarını göstermektedir. Münafıklar kendilerini toplumun seçkin tabakası, elit takımı, aydın kesimi gördüklerinden imanlarının ve din anlayışlarının da farklı olması gerektiği gibi bir saplantı içerisindedirler. Bunun da nedeni kendilerini "sefihler/aşağılıklar" olarak tanımladıkları inananlardan her bakımdan üstün görmeleridir: "Onlara, 'insanların inandıkları gibi siz de inanın' denildiğinde, 'biz de akılsız sefihler/aşağılıklar gibi mi iman edelim?' derler" (2: 13). Kendilerini Tanrı kompleksinin kaynakları olan ırk, soy, kabile, asalet, bilgi, zenginlik ve diğer üstünlüklerin yarattığı kibir ve gurur ile inananlardan daha yüce/üstün olduklarına inanırlar. O denli kibir içinde Tanrı kompleksi yaşarlar ki gururlarından dolayı adına yemin ettikleri Allah'tan korkmaya bile yanaşmazlar: "Ona: 'Allah'tan kork!' dense gururu, kendisini isyana sürükler" (2: 206).

Münafıkların Tanrı komplekslerinden kaynaklı kibir ve gururları o denli güçlüdür ki antlaşma yapmalarına rağmen Muhammed'in kararlarını ve hakemliğini dahi reddederler: "Onlar sana indirilene ve senden önce indirilene inandıklarını söylüyorlar ama işlerinde hakem olarak da tağuta (o azgın şeytana) başvurmak istiyorlar! Oysa kendilerine onu inkâr etmeleri emredilmişti. Şeytan da onları iyice saptırmak istiyor" (4: 60). Münafıklar Muhammed'i hakem kabul etmemekle beraber kibirleri yüzünden onun

dini ve ahlaki önderliğini de tanımamaktadırlar: "Onlara: 'gelin, Allah'ın elçisi sizin için mağfiret dilesin' dendiği zaman başlarını çevirirler ve onların, büyüklük taslayarak yüz çevirdiklerini görürsün" (63: 5). Münafıklar, Muhammed'e karşı kibirlenmekle kalmaz daha da ileri giderek O'na hakaretler edip alaya alırlar: "Onlardan kimi de gelip seni dinler. Fakat seni yanından çıktıkları zaman kendilerine bilgi verilmiş olanlara: 'Demin ne söyledi?' derler. Onlar Allah'ın kalplerini mühürlediği, keyiflerinin ardına düşmüş kimselerdir" (47: 16); "İçlerinden bazıları da Peygamber'i incitirler: 'O, (her söyleneni dinleyen) bir kulaktır.' derler. De ki, (O), sizin için hayır kulağıdır. Allah'a inanır, müminlere inanır. Sizden inananlar için de (O), bir rahmettir, Allah'ın elçisini alaya alarak incitenlere acı bir azap vardır"(9: 61).

Kişisel ve kolektif Tanrı kompleksi içindeki münafıkların her işleri riya ve gösteriştir. Münafıklar Allah'a ve ahiret gününe inanmadıkları için yaptıkları iyilik, ibadet ve yardımları gösteriş için ya da başkalarının övgüsünü kazanabilmek için yaparlar. Yaptıkları güzel işleri bile bu dünya için yapmaktadırlar. Çünkü Allah'a ve ahiret gününe inanmayan bu insanlar övünmekten ve halk arasında kibir satmaktan başka bir ödüle inanmazlar: "Bunlar mallarını insanlara gösteriş için verirler" (4: 38). Gösterişlerinin kaynağındaki bir başka sebep de münafıkların kadere iman konusunda da şüphe ve çelişki içinde olmalarıdır. Bedir ve Uhud savaşına katılanları vazgeçirmek isteyen münafıklar, "savaş hoş olmayan ölüme yol açar, bu yüzden savaştan sakınmak gerekir" derken savaşta şehit olanlar için de "bizim sözümüzü tutsalardı, öldürülmezlerdi" (3: 168) demişlerdi. Her türlü şart ve durumu kendi lehlerine çevirerek kendi içindeki şüphe ve ihanetlerine ortak aramaktadırlar. İhanetin kendine ortak arayan tek günah olmasının gerçekliği burada da geçerlidir: "Sana bir iyilik ulaşsa (bu) onların hoşuna gitmez ve eğer sana bir kötülük ulaşsa, 'Biz önceden (sefere katılmamakla) başımızın çaresine bakmışız' derler, sevinerek dönüp giderler" (9: 50-51). Münafıklar sık sık karasızlığa düşüp imanla küfür arasında bocalamaları sonucunda kendilerine karşı da güven hissini kaybederler. Bu durum da onları yavaş yavaş başkalarının tesiri altına sokar ve zamanla büsbütün bir ilke ve değer kaybına uğrarlar: "Bunlar şeytanlarıyla baş başa kaldıklarında da 'emin olun biz sizinle beraberiz' derler" (2: 14). Kendi ayakları üzerinde duramayan, ilke ve değer yönünde ahlaki bir erdemli duruş sergileyemeyen ve sürekli başkalarına ve özellikle de güce dayanma ve yaranma lüzumu hisseden münafıklar, güç nerede ise "onur ve izzeti" de orada aramaktadırlar: "O münafıklar müminlerin dışında kâfirleri dost edinirler. İzzet ve kuvveti onların yanında mı arıyorlar? Oysa bütün izzet ve kuvvet Allah'ındır" (4: 139).

Münafıklar, nifak kelimesinin anlamında bulunan "örtme, gizlenme" ve "yer altındaki canlının çıkış deliğini gizlemesi" eylemine uygun olarak, sürekli eylemlerini yalanla gizleme ve kendilerini yeminle mazur gösterme gayreti içindedirler. "Ağızlarıyla, kalplerinde olmayanı söyleyen" (5: 41) münafıklar sürekli bir yalancılık içindedirler. Bir yalanlarını örtmek için daha büyük bir yalan uydurarak kendilerine yalandan bir dünya inşa ederler: "Münafıklar sana geldikleri zaman, 'senin muhakkak Allah'ın elçisi olduğuna tanıklık ederiz' derler. Senin muhakkak kendisinin elçisi olduğunu Allah bilir ve Allah münafıkların yalancı olduklarına tanıklık eder" (63: 1). Münafıklar hayatlarını "aldatma" üzerine kurdukları için yalan onların asli tabiatı haline gelmiştir. Bu yüzden de "onlar verdikleri sözü yerine getirmekten geri durdukları gibi yalan söylemeyi de alışkanlık haline getirmişlerdir" (9: 77). Üstelik tanıklıklarını "Allah'ın adıyla şehadet ederiz" şeklinde yaparak yalanlarını Allah adına meşrulaştırırlar. Münafıklar, yalanlarını örtmek için yine yalan yere yemin ederek, sürekli yemini bir kalkan olarak kullanma alışkanlığı içindedirler. Münafıklar, sıklıkla ve gerekli gereksiz yere yemin ederler. Bununla da inkârlarını, kötü niyetlerini gizlemek ve karşı tarafta oluşacak muhtemel kuşkuları bertaraf etmek istemektedirler. Bu nedenle sürekli "yeminlerini kalkan yapıp Allah'ın yoluna engel olup" (58: 16) "inananların yanında ise Allah adıyla yemin ederek onlarla bir ve beraber olduklarını iddia ederler" (9: 56).

Münafıklar büyük bir Tanrı kompleksi ihtirası ve küçük bir kul kompleksi gerçeği içinde sıkışmış olmanın doğurduğu kin ve nefretle yalanlarını iftiraya dönüştürürler. Onlar suçluluk duygusunun saplantılı ruh hali içinde iftiracı insanlar olarak, Tanrı kompleksinden kul kompleksine düşmenin aşağılık duygusunun manevi baskısı altında ezilen, kininden, hasedinden ve kıskançlığından dolayı muhatabını sosyal konumundan düşürmek isteyen bir kişiliği temsil ederler. Muhatabını sosyal konumdan düşürmek suretiyle kendisi, üstünlüğe kavuşmak istemektedir. Muhammed ve inananlara iftira atarak onların zilleti üzerinden izzet devşirmeye çalışırlar. Bu konuda en önemli örnek Muhammed'in eşi Aişe'ye ahlak dışı ve namus dışı davranışlarda bulunduğu iftirasının atıldığı "İfk" olayıdır ki bu olayda inananlar arasında da çok ciddi ahlak sorunları ve çatışmaları çıkmıştır. Birçok konu ve olayda münafıklar, bu yalan ve iftiraları ile Müslümanların arasını açmak istemişler, dolayısıyla da İslam'ı zaafa uğratmayı amaçlamışlardır. "İnananların arasında şüphe ve ahlaksızlığın yayılmasını isteyen" (24: 18) ve "müminleri yapmadıkları şeylerle suçlayıp iftira eden" (33: 58) münafıklar böylece Müslüman toplumun en önemli değeri olan "adalet, merhamet ve sadakat" ilkelerine dayalı güven ve huzur iklimini altüst etmeye çalış-

mışlardır. İnananların elindeki en büyük güç ve silah olan "güven" duygusuna saldırmışlardır. Sık sık inananların huzurunda Muhammed'den mucize istemeleri, her şeyle alay etmeleri, kehanette bulunmasını talep etmeleri, kayıp eşyaların yerini sormaları, cennet, cehennem ve meleklerle ilgili anlamsız ve alaycı sorular sormaları, dillerini kılıç gibi kullanarak bilmeceli ve istihzalı sözler söylemeleri, Yahudi din adamlarıyla birlikte Musa ve İsa gibi mucizevi gösteriler yapmasını istemeleri hep bu güven ilkesini zedelemeye yöneliktir. Bu bağlamda en basit ve yaygın davranışları barış anlamında "selam" vermek yerine ölüm anlamında "sam" demeleri ve Muhammed'e sürekli zavallı, saf ve aciz anlamında "üzün" diye hitap etmeleridir (9: 61).

Münafıklar Medine sözleşmesinde geçen hükümlere biat etmelerine ve inananlarla bir olmalarına rağmen savaşlara gitmek konusunda isteksizlik yapıp başkalarını da vaz geçirmeye çalışmışlardır. Bedir ve Uhud savaşlarında yarı yoldan dönüp inananlara ihanet ederken Hendek savaşında da müşrik ve Yahudilerle birlikte olup inananlar hendek kazarken onlar da inananlara tuzaklar kazıyorlardı. Münafıkların davranış biçimleri ve ahlakları ile Yahudilerinki arasında tam bir benzerlik ve uyum vardı. Her ikisi de Muhammed güçlü iken itaatkâr, zayıf iken isyankâr idiler. Her ikisi de Muhammed güçlü iken sadakat, zayıf iken ihanet içinde idiler. Bu yüzden münafıklar da tıpkı Yahudiler gibi savaş zamanlarında çeşitli bahaneler ileri sürerek sözleşmelerine ihanet etmişlerdi. Bu, onların korkaklığından olduğu kadar aynı zamanda İslam'ın güçlenmesini istememek ve Müslümanları güç durumda bırakmak amacı da taşıyordu. Münafıklar, savaş hakkında bir ayet indirildiği zaman ilk tepkileri korku ve şaşkınlıktır: "Onlar, 'keşke bir sure inse' derler. Açık ve kesin hükümlü bir sure indiğinde ve içinde savaştan söz edildiğinde, kalplerinde çürüklük bulunanların sana, ölüm korkusu yüzünden baygınlık geçirmiş kimseler gibi baktığını görürsün" (47: 20). Münafıklar savaşı emreden ayet nazil olunca adeta sarsılmakta; sara nöbetine tutulmuş gibi gözleri korku ve baygınlık dolu bir şekilde Muhammed'e bakmaktadırlar. Korku adeta münafığın mizacıyla bütünleşmiştir. Müminlere ait her sesi kendi aleyhine sanmakta (63: 4) ve müminlerden Allah'tan daha fazla korkmaktadırlar (59: 13). Böyle korkak bir ruh haletine sahip olan münafığın savaş emri gelince başvuracağı ilk yol bir takım yalan ve bahaneler ile izin istemektir. Gücü, kuvveti ve zenginliği yerinde olan münafıklar, bu işi görmekten aciz olan kadınlarla beraber geride kalmayı savaşa tercih ederler: "Savaş izni geldiğinde 'bırak bizi, oturanlarla birlikte oturalım" (9: 86) veya "evlerimiz açıkta ve korumasız" diyerek Peygamber'den izin istiyorlardı; bunların istediği kaçmaktan başka bir şey değildi" (33: 13). Münafık savaşa

katılsa bile inananlara yük olmaktan başka bir işe de yaramıyorlardı: "Şayet onlar sizinle beraber sefere çıkmış olsalardı, size bozgunculuktan başka katkıları olmayacak ve sizi fitneye düşürmek için aranıza sokulacaklardı; içinizde onlara kulak asacak olanlar da vardır" (9: 47).

Münafığın Muhammed'e ve dinine yönelik inanç esaslarında şüphe ve tereddütle başlayan güven bunalımı aynı zamanda inkârı da beraberinde getirmektedir. Münafıklardan bir kısmı diliyle inandığını söylemesine rağmen hakikatte hiçbir zaman inanmamıştır. Bir kısmı ise kalplerindeki şüpheden dolayı müminler ile kâfirler arasında sürekli gidip gelmektedir. Münafık, nereye tabi olacağına karar verememekte, tutarsız bir kişilik sergileyerek neticede inkâra sürüklenmektedir. Münafıklar içinde yaşadığı Müslüman toplum içerisinde inkârını gizlediği için sürekli bir korku hali yaşamaktadır. Kalbinde gizlediği küfründen dolayı, inkârını açığa çıkaracak bir surenin inmesinden sürekli korkmaktadır. Hatta her sesi ve olayı aleyhine sanacak kadar korkak bir kişilik yapısına sahiptir. Münafığın diğer bir özelliği de kendini aşırı derecede beğenmesidir. Münafıklar içine düştüğü gurur ve kibirden dolayı Allah'tan korkmazlar ve O'na iman etmezler.

Münafığın diğer özelliklerinden biri de mala karşı çok düşkün olmasıdır. Dünyevi hırsı onu cimri bir hale getirmiştir. Savaşa katılmaz ama ganimet paylaşmaya gelince kendisine de pay verilmesini isteyerek bu konuda Muhammed'i ve müminleri incitecek sözler sarf etmektedirler. Münafıklar, menfaatlerini korumak ve yaptıkları kötülükleri gizlemek için sürekli yalana başvururlar. Muhammedi ve müminleri inandırabilmek için yalan yere yemini bir kalkan olarak kullanırlar. Münafıklar kaza ve kaderi Allah'ın belirlediğine inanmazlar. Allah yolunda savaştan kaçarak ölümden kurtulduklarını zannederler. Şehit olan müminler için 'bizi dinleseler di öldürülmezlerdi' diyerek Müslümanların düşüncelerini bozmaya çalışırlar. Münafıklar, Müslüman toplum içerisinde iftira ve spekülasyonlarıyla toplumun huzurunu bozmaya çalışırlar. Muhammed'e ve ailesine iftira ederek hem gizli emellerini gerçekleştirmek için uygun zemin hazırlamak hem de Muhammed'le Müslümanların arasını açmak isterler. Münafığın bir başka özelliği de dini ve manevi değerleri alaya almasıdır. Kuran ve müminlerle alay ederler. Muhammed'e lakap takarak itibarını zedelemek ve sözlerini tesirsiz hale getirmeye çalışırlar. Münafığın diğer bir özelliği de, İslam'ın inanç esaslarını hafife alması, İslam'ın önem verdiği ibadetleri yerine getirmede isteksiz davranmasıdır. Yaptıkları ibadetleri ise gösteriş için yaparlar. Allah yolunda harcama yapma konusunda cimri davranır ve sadakayı verirken ihtiyaç sahibine de eziyet ederler. Münafığın en belirgin

vasfı karakterinin bozuk olmasıdır. Münafığın, dışı ile içi, inancı ile yaşantısı dili ile kalbi sürekli çatışma halindedir. Münafık, psikolojik olarak kişiliği bozulmuş, hiçbir ilke ve değeri kalmamış, bunun neticesinde de kimliksiz bir hale gelmiştir:

> "Münafıklar açıkça günah işlemelerine rağmen utanmazlar (9: 67); küfür söyleyip söylemediğine yemin ederler (9: 74); intikam hırsıyla yanıp tutuşurlar (9: 74); tövbe etmeye yanaşmazlar (9: 74); söz, ahit ve antlaşmalarına ihanet ederler (9: 77); müminlerle alay ederler (9: 79); mal, evlat ve diğer dünyevi güç ve varlıklarla öğünüp şımarırlar (9: 85); bedevi bir cehalet ve zorbalıkla kabilecilik taassubu yaparlar (9: 97); zalimdirler (9: 109); yalan haberler yayarak toplum içinde fesat çıkarırlar (33: 60); hakemlikte adaleti değil çıkarlarını gözetirler (4: 60, 61); sıkıntılarda Allah'ı suçlayıp kaderi kabul etmeyip sabır ve tevekküle yanaşmazlar (4: 62); heva, heves ve ihtiraslarına (47: 16); her şeyi kuruntu yaparlar (47: 25); Muhammed'e ve inananlara karşı kin, nefret ve kıskançlıkları hal ve hareketlerine yansır (47: 30); müşrik ve Yahudilerle de işbirliği ve ittifak yaparlar ama onlara verdikleri söz ve yardım vaatlerine de ihanet ederler (59: 11); hakikat çıkarlarına olunca sevinip koşarak gelirler (24: 49); kalıpları ve görünüşleri hoş, sözleri düzgün, konuşmaları dinlenir ama içleri kofturlar (63: 4); pimpiriklidirler (63: 4); kendilerini aziz, inananları zelil görürler (63: 8); yasaklanan günahları işlemek ve düşmanlık yapmak için gizli konuşarak planlar yaparlar (58: 8); insanları aldatmak ve kandırmak için Allah adına yeminlerini kalkan edinirler" (58: 14).

Münafıkların her bir olay ve davranışı hakkında inen üç yüzden fazla ayetten ve yukarıdaki özelliklerinden de anlaşılacağı üzere Muhammed'in de diğer tüm peygamberler gibi mücadelesindeki en yoğun ve yaygın çatıştığı düşmanları bu münafık gruplar olmuştur. "Allah'ı en çok kızdıran bu düşmanlar" (4: 145) ismini aldıkları "köstebek" gibi inananların içinde yaşayıp müşrik ve Yahudilerle işbirliği içinde onlara bilgi taşımaları, savaşa teşvik etmeleri, inananları birbirine düşürmeleri ve onlar arasında hem Muhammed'e hem dine hem de birbirlerine güven duymalarını önlemeye çalışmaları onların en tehlikeli grup olduğunu gösterir. Diğer düşmanların tüm söylem ve eylemleri açık ve net iken onların tüm davranışlarının gizli ve müphem olması tehlikelerini bir kat daha arttırmaktadır ki bu nedenle Muhammed yüzlerce ciddi sorunla yüz yüze gelmiştir. Fakat Muhammed, Musa ve İsa'dan devraldığı "adalet, merhamet ve sadakat" misyonu gereği onlarla yine kendi yöntemleriyle mücadele etmiştir. Onları tecrit veya tedhiş etmeden merhamet ve sadakat değerleri üzerinden ilişkiler geliştirmiş-

tir. Fakat bu topluluğun zararlarından ne kendini ne dinini ne de inananları emin kılamamıştır. Onların en büyük sınavları bu topluluklarla olmuştur. Tüm anlatılanlardan ve Kuran'ın ayetlerinden çıkan durum ise onların her zaman ve her yerde bir köstebek gibi dinin altını oyup içini boşaltmaya çalışmaları olmuştur.

4. Tanrı Kompleksinin Evrensel Temsilcileri; Egemen Devletler: "Yeryüzünde fitne (Tanrı kompleksi) kalmayıncaya ve din yalnız Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın".

Muhammed, evrensel dini misyonunu önce Mekke'de kendi kabilesi daha sonra da Medine'deki Araplar, Yahudiler ve Hristiyanlara barış ve hoşgörü çerçevesinde anlatmaya çalıştı. Bir su damlası halkaları gibi genişleyen bir davet ve mücadele içinde tüm dünyaya misyonunu yaymaya çalıştı. Tanrı Allah'ın dinini tüm dünyaya yayması için ona verdiği "Ya Muhammed! De ki; doğrusu ben, göklerin ve yerin yegane maliki, kendisinden başka ilah olmayan; dirilten ve öldüren Allah'ın hepiniz için gönderdiği peygamberiyim" (7: 158) emri ile Muhammed tüm dünyaya barış üzerine davetler yaptı. Barış üzerine anlaşmayan, yapılan barışa ihanet eden veya kendisini ve dinini yok etmeye çalışanlar ile de kılıç ve savaş üzerine bir ilişki kurdu. Zaman İsa gibi "bir yanağına vuranlara öbür yanağını da dönmek" zamanı değil Musa gibi "sürekli savaş" zamanıydı. Muhammed'in evrensel misyonu da zaten "fitne kalmayıncaya ve din yalnız Allah'm oluncaya kadar savaşmaktı" (8: 39). Yeryüzünde Tanrı kompleksleri kalmayıncaya ve göklerin ve yerlerin hükümranı Tanrı Allah tek malik/melik/kral oluncaya kadar sürecek evrensel bir savaş:

> "Sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda savaşın (ancak) aşırı gitmeyin. Elbette Allah aşırı gidenleri sevmez" (2: 190).
>
> "Öyleyse kim size saldırırsa onun saldırdığı gibi siz de ona saldırın" (2: 194).
>
> "Ey iman edenler (düşmanlarınıza karşı) tedbirinizi alın da savaşa bölük bölük çıkın ya da topluca çıkın" (4: 71).
>
> "Öyleyse dünya hayatına karşılık ahireti satın alanlar Allah yolunda savaşsınlar; kim Allah yolunda savaşırken öldürülür ya da galip gelirse ona büyük bir ecir vereceğiz" (4: 74).
>
> "Size ne oluyor ki Allah yolunda ve: 'Rabbimiz bizi halkı zalim olan bu ülkeden çıkar bize katından bir veli (koruyucu sahib) gönder bize katından bir yardım eden yolla' diyen erkekler kadınlar ve çocuklardan zayıf bırakılmışlar adına savaşmıyorsunuz?" (4: 75).

"İman edenler Allah yolunda savaşırlar; inkâr edenler ise tağut yolunda savaşırlar öyleyse şeytanın dostlarıyla savaşın. Hiç şüphesiz şeytanın hileli-düzeni pek zayıftır" (4: 76)

"Artık sen Allah yolunda savaş kendinden başkasıyla yükümlü tutulmayacaksın. Müminleri hazırlayıp-teşvik et. Umulur ki Allah küfredenlerin ağır-baskılarını geri püskürtür. Allah 'kahredici baskısıyla' daha zorlu acı sonuçlandırmasıyla da daha zorludur" (4: 84).

Muhammed evrensel bir din ve misyon ile geldiği için en önemli amacı evrensel Tanrı kompleksini temsil eden dönemin büyük devlet ve imparatorlukları ile de "adalet, merhamet ve sadakat" üzerine ilişkiler geliştirmeye, onlara "gerçeği" müjdelemeye çalıştı. O gün için dünya üzerinde evrensel Tanrı kompleksi içinde bulunan Roma, Bizans, İran, Mısır, Hindistan, İskenderiye, Çin gibi egemen devletler vardı. Bu yönde de onlara önce barış mektupları, sonra barış elçileri, sonra barış antlaşmaları sundu. Tüm bunları kabul etmeyip onu yalanlayan veya yok etmek için seferberlik ilan eden düşmanlarla da savaştı. Bu yüzden Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicretinin ilk yılından itibaren ölümüne kadar geçen sürenin iki yılı hariç neredeyse savaş meydanlarında geçmiştir. O rahmet peygamberi olarak sadece söz, asa ve kalem değil savaş peygamberi olarak da kılıç kuşanmakla emir olunmuştu. Bu savaşlarda Muhammed'in bizzat katıldıkları gazve, kendisi katılmadığı halde yapılan seferlere de seriyye adı verildi. Bu gazve ve seriyyelerin bir kısmı Mekkeli müşriklerle, bir kısmı Yahudi kabileleriyle, bir kısmı da Mekke ve Medine dışmdaki Arap kabileleri ve büyük devletler ile yapılmıştır. Muhammed, yaklaşık otuz savaşı bizzat komuta etmiş, seksene yakın da seriyye birlikleri göndermiştir. Muhammed; Bedir, Uhud, Hendek, Beni Kureyza, Beni Mustalik, Hayber, Mekke'nin fethi, Huneyn ve Taif gibi on büyük savaşta da bizzat çarpışmaların içine girmiştir. Muhammed'in misyonu ister söz ister kılıç kuşanarak herkesin anlayacağı dil ile "göklerin ve yerin yegane maliki/kralı" olan Tanrı Allah'ın egemenlik iddiasını ve öğretilerini insanlara ilan etmekti. Tıpkı Musa ve İsa gibi:

"De ki: 'Ben, bana uyanlarla birlikte, kendimi Allah'a teslim ettim'. Ve kitap verilenlerle ümmilere de ki: 'Siz de teslim oldunuz mu?' Eğer teslim oldularsa, gerçekten hidayete ermişlerdir. Fakat yüz çevirdilerse, artık sana düşen yalnızca tebliğ etmektir. Allah, kulları hakkıyla görendir" (3: 20).

"Ey peygamber, Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer (bu görevini) yapmayacak olursan, O'nun elçiliğini tebliğ etmemiş olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır" (5: 67).

"Ya Muhammed! De ki; doğrusu ben, göklerin ve yerin yegâne maliki, kendisinden başka ilah olmayan; dirilten ve öldüren Allah'ın hepiniz için gönderdiği peygamberiyim" (7: 158).

"Elçimize düşen, ancak apaçık bir tebliğdir. Elçiye tebliğden başka (yükümlülük) yoktur" (5: 99)

"Size Rabbimin risaletini tebliğ ediyorum. (Ayrıca) Size öğüt veriyor ve sizin bilmediklerinizi ben Allah'tan biliyorum" (7: 62).

"Eğer yalanlarsanız, sizden önceki ümmetler de (elçilerin çağrısını) yalanlamışlardır. Elçiye düşen ise, yalnızca açık bir tebliğdir" (29: 18).

"Şayet onlar, sırt çevirecek olurlarsa, artık Biz seni onların üzerine bir gözetleyici olarak göndermiş değiliz. Sana düşen, yalnızca tebliğdir" (42: 48).

"Benim görevim, yalnızca Allah'tan olanı ve O'nun gönderdiklerini tebliğ etmektir. Kim Allah'a ve O'nun elçisine isyan ederse, içinde ebedi kalıcılar olmak üzere onun için cehennem ateşi vardır" (72: 23).

Muhammed, kendisinden önceki peygamberler gibi, sadece Arapların veya belli bir toplumun peygamberi değildir. O'nun peygamberliği evrenseldi. Bu sebeple İslam'ı her tarafa yayması, peygamberliğini bütün dünyaya duyurması gerekiyordu. Fakat fethe kadar Mekke müşrikleri buna imkân vermemişlerdi. Hudeybiye Anlaşması ile iki taraf arasında barış ve güvenlik sağlandı. Artık, İslam'ın yayılması için herkese ve her tarafa duyurma zamanı gelmişti. Büyük ve komşu devletlerin hükümdarlarıyla bazı Arap beyliklerine mektup ve elçi gönderdi: Bizans Kayser'i Hirakliyus'a, İran Kisra'sı Hüsrev Perviz'e, Habeşistan Necaşisi Ashame'ye, Mısır Mukavkısı Çüreyc'e, Gassan Emiri Haris b. Ebi Şemmer'e, Yemame Emiri Hevze'ye elçiler ve beraberinde mektuplar gönderdi:

"Allah'ın kulu ve Resulü Muhammed'den, Rum'un büyüğü Hirakl'e. Hidayet yoluna uyanlara selam olsun. Bundan sonra: Ben seni İslam'a ve onu yayma hizmetine davet ediyorum. Müslüman ol ki, selamete eresin, Allah da sana ecrini iki kat versin. Eğer kabul etmezsen, halkının vebali senin boynundadır".

"Allah'ın kulu ve Peygamberi Muhammed'den Fars'ın ulusu Kisra'ya. Hidayete uyanlara, Allah ve Resulüne iman edenlere, Allah'tan başka hiç bir ilah olmayıp O'nun bir tek olduğuna, ortağı ve benzeri bulunmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve rasulü olduğuna şehadet edenlere selam olsun. Ey Kisra! Seni Allah'ın dinine davet ediyorum. Çünkü ben, dirileri (Allah'ın azabıyla) uyarmak, kafirler üzerine o söz (azab) hak olmak için,

bütün insanlara Peygamber gönderildim. Ey Kisra! müslüman ol ki selamet bulasın. Eğer olmazsan, mecusilerin günahı boynuna olsun".

"Allah'ın Resulü Muhammed'den Habeş Meliki Necaşi'ye. Ey Melik, Müslüman ol. Ben, kendisinden başka ilah olmayan Allah'm sana olan nimetlerinden dolayı mesrurum, senin adına hamt ediyorum. Şehadet ederim ki, Meryem'in oğlu İsa, Allah'ın ruhu ve kelimesidir. O'nu hiç evlenmemiş, tertemiz ve çok iffetli bir hanım olan Meryem'e ilka etti. Böylece Meryem İsa'ya hamile oldu. Adem'i (anasız-babasız) kudretiyle yarattığı gibi, İsa'yı da (babasız) olarak ruhundan ve nefhinden yarattı. Ey Melik! Seni eşi ve benzeri olmayan tek bir Allah'a itaate, bana uymaya ve bana Allah'tan gelene imana davet ediyorum. Çünkü ben Allah'm Peygamberiyim. Seni ve askerlerini Allah'ın dinine çağırıyorum. Ben size tebliğ ve nasihat ettim. Nasihatimi kabul edin. Selam hidayete uyanlara".

"Allah'm kulu ve Resulü Muhammed'den Kıbti milletinin büyüğü Mukavkıs'a. Selam hidayet yoluna uyanlara. Ben, seni İslam dinine davet ediyorum. Müslüman ol ki selamete eresin, Allah da ecrini iki kat versin. Kabul etmez, yüz çevirirsen, Kıbt milletinin günahı boynuna olsun".

Muhammed, İslam'a davet için hükümdarlara elçilerle mektuplar gönderdiği sırada, Bizans'ın himayesinde bulunan Suriye'de Busra Emiri Şürahbil, gönderilen elçiyi öldürttü. Bir elçinin öldürülmesi, tarih boyunca bütün toplumlarda insanlığa ve hukuk kurallarına aykırı bir davranış sayıldığı gibi, gönderene de en büyük hakaret ve meydan okuma demekti. Bu sebeple Muhammed, üç bin kişilik bir kuvvet hazırlayarak yola çıkardı. Muhammed, Şürahbil ve maiyetinin İslam'a davet edilmesini, kabul etmezlerse savaşılmasını emretti. İslam ordusunun hareketini Şürahbil duydu ve Hristiyan Arap kabilelerinden ve Rumlardan oluşan 200 bin kişilik büyük bir ordu kurdu. İki taraf arasında gerek sayı, gerek silah ve teçhizat bakımından büyük bir fark vardı. Mute adı verilen bu savaşta bütün komutanlar şehit olunca Halit başa geçti ve orduyu yeniden tertipledi. Öndekileri arkaya, arkadakileri öne, sağdakileri sola, soldakileri sağa aldı. Böylece düşmana, yardım için yeni kuvvetler gelmiş intibaını verdi. Sabah olunca da ansızın şiddetli bir hücuma geçerek, düşmanı bozguna uğrattı. Bu fırsattan yararlanarak, askerini ustalıkla geri çekti. İslam ordusunu büyük bir felaketten kurtardı. Büyük bir kayba uğramadan Medine'ye döndü.

Muhammed, döneminin en büyük devletiyle böyle bir savaştan sonra yine döneminin en büyük ve savaşçı Arap kabilesi olan Hevazin ile savaştı. Mekke'nin fethinden sonra bu kabile büyük bir endişeye düşmüş savaşmazlarsa sıranın kendilerinde olduğuna karar vermişlerdi. Taif'teki büyük

kabileler ve etraftaki birçok kabile ile birleşerek 20 bin kişilik büyük bir kuvvetle Huneyn Vadisi'nde toplandılar. Bu harekâtı, ölüm-kalım savaşı sayıyorlardı. Bu sebeple kadınlarını, çocuklarını, bütün hayvanlarını ve kıymetli eşyalarını da beraberlerinde getirdiler. Ya savaşı kazanıp Muhammed'i ve dinini ortadan kaldıracaklar ya da bu uğurda bütün kabileler tüm fertleriyle birlikte öleceklerdi. Muhammed, Mekke'de şehrin idaresini düzenlemekle meşgulken tüm kabilelerin Huneyn'de toplandığını öğrendi ve 12 bin kişilik bir kuvvetle derhal düşmana karşı harekete geçti. İslam ordusu hem Mekke'nin fethinin verdiği gurur, hem de sayı, silah ve teçhizat bakımından çok güçlü olmasının kibri ile şımararak "artık bu ordu yenilmez" diyorlardı. Kendilerini kolektif Tanrı kompleksi esir almıştı. Bu savaş inananların güce, ihtişama, çoklukla övünmenin kibrine neden olan kişisel ve kolektif Tanrı komplekslerinden arınma savaşı idi. İki ordu Huneyn vadisinde karşılaştı. İslam ordusunun öncü kuvveti, sabah karanlığında pervasız ve tedbirsizce ilerlerken pusuya düştüler ve dağılıp geri çekildiler. Öncü kuvvetlerin geri çekilmesi gerideki birliklere de sirayet edince büyük bir panik içinde yenilmez sanılan ordu, daha savaş başlamadan dağılıp kaçmağa başladı. Muhammed'in herkese yaptıkları ahit ve biatleri hatırlatması üzerine kaçanların çoğu tekrar dönüp geldiler ve düşmana saldırıp onları hezimete uğrattılar: "Ey müminler, şüphesiz Allah size birçok savaşta olduğu gibi Huneyn gününde de yardım etti. O gün Çokluğunuz size gurur vermiş, böbürlendirmişti. Fakat bu çokluğun hiç bir faydası olmamış, yeryüzü bütün genişliği ile başınıza dar gelmişti. Sonra gerisin geriye dönüp kaçmıştınız. Bu hezimetten sonra Allah, Peygamberine ve mü'minlere sükûnet veren rahmetini indirdi, görmediğiniz askerler (melekler) gönderdi, inkâr edenleri azaba uğrattı. Kâfirlerin cezası işte budur" (9: 25-26). Düşmanlardan kaçanları Evtas ve Taif savaşlarıyla da tamamen yok ettiler.

Tanrı Allah, "bütün dinlerden üstün kılmak üzere, Peygamberini, hidayet ve hakikatin/gerçeğin dini ile göndermenin" (48: 28) gereği olarak dinini kısa sürede tüm Arabistan bölgesine yaymıştı. İslam'ın tüm bölgede aşırı derecede güçlenmesinden ve kendi dinlerini tehdit emesinden rahatsızlık duyan Hıristiyanlığın temsilcisi Bizans İmparatorluğu, Arabistan'ı işgal etmeye ve Muhammed ve dinini yok etmeye niyetlendi. Bunun için, Suriye'de ve Arabistan'ın kuzeyinde bulunan Hıristiyan Arapları ve Rumları, Müslümanlara karşı savaşa hazırlıyordu. Müslümanlığın Araplar arasında süratle yayılmağa başlaması, Hıristiyanların evrensel Tanrı kompleksi taassubunu körüklüyordu. Muhammed, Bizans'ın ani bir baskın ile geleceğine inanarak hemen Bizans'a karşı seferberlik ilan etti. Uzun bir yol, kuvvetli bir düşman, kurak ve aşarı sıcak bir mevsim vardı. Muhammed,

bütün kabilelere ve Mekke'ye haber gönderip gönüllü savaşçıların Medine'de toplanmalarını emretti. Münafıklar ilk anda yan çizdiler. Akla, hayale gelmedik bahaneler uydurup sefere katılmamak için izin istediler. Bunlarla da kalmayıp sefere katılacak müminleri caydırmaya çalıştılar. Tebük savaşı aslında düşmanla savaştan öte inananların kendi doğalarındaki ve ruhlarındaki ve kendi aralarındaki nifak unsurlarını barındıran Tanrı kompleksleri ile savaş seferberliği idi. Tıpkı Tevrat'ta geçen İsrail halkının vaat edilmiş topraklara yolculuğu ve Talut ile Calut arasındaki savaş gibi. Tebük savaşı "yol amaçtır" üzerine bina edilmiş ve yola çıkma, yolculuk yapma, yol durumu ve yolculuk sonu ile onlarca Tanrı kompleksi örneklerini içinde barındıran bir süreçtir:

> "Ey iman edenler, ne oldu ki size Allah yolunda savaşa kuşanın denildiği zaman yer(iniz)de ağırlaşıp kaldınız? Ahiretten (cayıp) dünya hayatına mı razı oldunuz? Ama ahirettekine (göre) bu dünya hayatının yararı pek azdır. Eğer savaşa kuşanıp çıkmazsanız, O sizi pek acı bir azapla azaplandıracak ve yerinize bir başka topluluğu getirip değiştirecektir. Siz O'na hiçbir şeyle zarar veremezsiniz. Allah her şeye güç yetirendir" (9: 38-39).

> "Diğerleri günahlarını itiraf ettiler onlar salih bir ameli bir başka kötüyle karıştırmışlardır. Umulur ki Allah tevbelerini kabul eder. Hiç şüphesiz Allah bağışlayandır esirgeyendir" (9: 102).

> "Ant olsun Allah Peygamberin Muhacirlerin ve Ensarın üzerine tevbe ihsan etti. Ki onlar -içlerinde bir bölümünün kalbi nerdeyse kaymak üzereyken- ona güçlük saatinde tabi oldular. Sonra onların tevbelerini kabul etti. Çünkü O onlara (karşı) çok şefkatlidir çok esirgeyicidir. (Savaştan) Geri bırakılan üç (kişiyi) de (bağışladı). Öyle ki bütün genişliğine rağmen yeryüzü onlara dar gelmişti nefisleri de kendilerine dar (sıkıntılı) gelmişti ve O'nun dışında (yine) Allah'tan başka bir sığmacak olmadığını iyice anladılar. Sonra tevbe etsinler diye onların tevbesini kabul etti. Şüphesiz Allah (yalnızca) O tevbeleri kabul edendir esirgeyendir" (9: 117-118).

Tebük seferi öncesi yaşanan tüm bu Tanrı kompleksi sorunlarına rağmen kısa zamanda 30 bin kişilik büyük bir ordu toplandı. Uzun ve meşakkatli bir yolculuktan sonra Tebük'e varıldı. Fakat gerek Bizans, gerekse Arap kabilelerinde hiç bir harekete rastlanmadı. 30 bin kişilik İslam ordusu Hıristiyan Arap kabilelerini sindirmişti. İslam ordusunun kuvvet ve azameti gösterilmiş maksat hâsıl olmuştu. Bu yüzden daha fazla ileriye gitmeğe lüzum görülmedi. Tebük'te 20 gün kaldıktan sonra Medine'ye döndüler. Bu savaş Muhammed'in bizzat katıldığı en son gazvedir. Tebük seferinde savaş olmamış, fakat pek çok güçlük yenilerek kuvvetli bir ordu

hazırlanmış, döneminin en büyük devletlerinden olan Bizans imparatorluğuna meydan okurcasına, askeri ve siyasi büyük başarılar elde edilmiştir. Muhammed, dönemin en güçlü devleti olan Bizans'a ölümünden çok kısa bir süre önce hasta yatağında da büyük bir ordu ile savaşma emri verdi ki bu onun inananlara verdiği son emir oldu. Muhammed'in ölüm döşeğinde verdiği bu emir aslında kendisinden sonra yaşayacak inananlara bıraktığı en büyük mesajdı. Küçük bir çölde doğan İslam'ın evrensel egemenlik iddiasının ve idealinin göstergesi idi. Muhammed, ölüm döşeğinde evrensel misyonunun istikbal ve yücelmesini ilgilendiren tedbirler alıyor ve gerekli teşebbüslerde bulunuyordu. Çünkü Bizans, İslam için hala büyük tehlike hüviyetini koruyordu. Bu yüzden Muhammed'in son emri, yeryüzünün evrensel Tanrı kompleksi temsilcisi Bizans'a ve tüm evrensel Tanrı komplekslerine karşı sürekli seferberlik ve savaş ilam olmuştur.

"Fitne kalmayıncaya ve dinin hepsi Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın. Şayet vazgeçecek olurlarsa şüphesiz Allah yaptıklarını görendir" (8: 39).

"Onlara karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet ve besili atlar hazırlayın. Bununla Allah'ın düşmanı ve sizin düşmanınızı ve bunların dışında sizin bilmeyip Allah'ın bildiği diğer (düşmanları) korkutup caydırasınız" (8: 60).

"Ey Peygamber kafirlere ve münafıklara karşı savaş ve onlara karşı sert ve caydırıcı davran"(66:9).

"Ey Peygamber müminleri savaşa karşı hazırlayıp-teşvik et. Eğer içinizde sabreden yirmi (kişi) bulunursa iki yüz (kişiyi) mağlup edebilirler. Ve eğer içinizden yüz (sabırlı kişi) bulunursa kâfirlerden binini yener. Çünkü onlar (gerçeği) kavramayan bir topluluktur" (8: 65).

"Onlarla savaşın. Allah onları sizin ellerinizle azaplandırsın hor ve aşağılık kılsın ve onlara karşı size zafer versin müminler topluluğunun göğsünü şifaya kavuştursun" (9: 14).

"Kendilerine kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe inanmayan Allah'ın ve Resulünün haram kıldığını haram tanımayan ve hak dini (İslam'ı) din edinmeyenlerle küçük düşürülüp cizyeyi kendi elleriyle verinceye kadar savaşın" (9: 29).

"Allah sizinle din konusunda savaşmayan sizi yurtlarınızdan sürüp çıkarmayanlara iyilik yapmanızdan ve onlara adaletli davranmanızdan sizi sakındırmaz. Çünkü Allah adalet yapanları sever" (60: 8).

Böylece Mekke'de doğup Medine'de büyüyen, Hudeybiye Barış Anlaşmasından sonra tüm bölgede yayılan, Mekke'nin fethinden sonra da her taraftan Arap kabilelerinin topluca biatleriyle güçlenen İslam, çok kısa zamanda Arabistan'm tamamına hâkim oldu. Sayıları çok az Yahudi ve Hristiyan'dan başka yarımadada İslam'ı kabul etmeyen kabile kalmadı: "İşte bu günden sonra kâfirler dininizi yok etmekten ümitlerini kestiler. Artık onlardan korkmayın, benden korkun. Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim. Size nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı seçtim" (5: 3). Tanrı Allah bu son buyruğuyla hem düşmanlar karşısında İslam'ın hâkimiyetini, hem dinini emirler/vahiy, güç ve davet açısından tamamladığını, hem de görevini tamamlamış olan Muhammed'i yanma alma vaktinin geldiğini inananlarına ilan etti.

G. İNANAN 'İNSAN' ve DOĞASINDAKİ TANRI KOMPLEKSLERİ

Muhammed, hem Musa gibi evrensel değerlerini tüm insanlığa ulaştırabilecek bir toplum hem de İsa gibi insanları İslam'ın ve Kuran'ın öğretisine uymaya çağıracak öğrenciler yetiştirmek istedi. Yaşanan her bir olayı bu topluluğun imtihanı için bir vesile saydı. Muhammed, itikat, ibadet ve muamelata yani Tanrı ile insan ilişkilerinden insanlar arası ilişkilere kadar çok geniş bir emirler ve yasaklar dünyası içerisinde kendi müminler topluluğunu inşa etmeye çalıştı. Dinini kendisinden sonra da yüceltecek havariler yetiştirdi. Muhammed, "şüphesiz sen, pek büyük bir ahlak üzerindesin" (68: 4) diyen Tanrı Allah'ın bildirdiği şekilde ideal ve ahlaki bir mümin topluluğu kurdu.

Tanrı Allah, Musa ve İsa'ya yaptığı gibi bu ideal toplum için de ideal mümin tipi belirledi: "Müminler yalnızca Allah'a inanacak, yalnızca ona ibadet edecek ve yalnızca ondan korkup sakınacaklar" (10: 104); "Allah'ı her şeyin üzerinde tutacaklar" (2: 165); "Allah'tan başka ilah aramayacaklar" (6: 19); "Allah'a hiçbir şeyi ortak/şirk koşmayacaklar" (5: 72); "hiçbir kuşkuya kapılmadan iman edecekler" (49: 15); "gaybe iman edecekler" (2: 3); "her şeyin Allah'tan olduğuna inanacaklar" (9: 51); "tek amaçları Allah'ın rızası olacak" (2: 265); "Allah'ın emirlerine kesin ve gönülden boyun eğecekler" (3: 199); "Allah'a güvenip dayanacaklar ve yardımın ancak Allah'tan olduğuna inanacaklar" (9: 129); "Kuran'a kuvvetle bağlanacaklar" (6: 92); "Allah'a asla nankörlük etmeyecekler" (27: 40); "kıyamet ve ahiret gününe kesin olarak inanacaklar" (42: 7); "gelecek endişesi taşımayacaklar" (2: 268); "kadere tam iman edip zorluklar imanlarından döndüremeyecek" (57: 22-23); "Allah'ın dinini her yerde tebliğ edecekler" (33: 39); "gizli yada

açık infak edip zekatı gereği gibi verecekler" (13: 22); "sözlerine, biatlerine ve emanetlere riayet edecekler" (70: 32); "insanlara iyiliği emredip kötülükten alıkoyacaklar" (3: 114); "hoşgörülü ve bağışlayıcı olacaklar" (2: 263); her işte ve her hükümde adaletli olacaklar" (4: 58); "sabırlı ve tevekküllü olacaklar" (16: 42); tevazu ve alçakgönüllülük içinde yaşayacaklar" (32: 15); "yalan ve yapmayacakları şeyleri söylemeyecekler" (61: 2-3); "yoksulları, kimsesizleri, yetimleri, düşkünleri, çaresizleri koruyup gözetecekler" (76: 8); "zulme, günaha ve suça destek olmayacaklar" (60: 1); "barıştırıcı ve uzlaştırıcı olacaklar" (4: 114); "insanların arkalarından konuşmayacak ve kusur araştırmayacaklar" (49: 11-12); "anne babaya, akrabalara ve komşulara iyi davranacaklar" (4: 36); "Allah'ın verdiği nimetlere şükredip evladı, parayı, malı, canı, ilmi, zamanı vs. Allah yolunda harcayacaklar"; "insanlara sevgi, saygı ve merhametle davranacaklar"; "bollukta ve darlıkta cömertlik yapacaklar"; "ahlaklı ve hayalı yaşayacaklar"; "elinden ve dilinden kimseye zarar gelmeyecek" (13: 20,251); "güvenilir insan olacaklar" (26: 178); "kötülüğe en güzel şekilde iyilikle karşılık verecekler" (23: 96); "küfür, zina, faiz, kumar, içki vb." (5: 90-91) gibi davranışlardan kendilerine koruyacaklar. Bunlara benzer yüzlerce özellik ile inşa edilmeye çalışılan ideal mümin toplumunun karşısındaki en büyük düşman da yine Tanrı kompleksi idi. İster kişisel, ister kolektif, isterse evrensel Tanrı kompleksleri olsun onlar da müminler için cazip şeylerdi. Tıpkı Musa ve İsa gibi Muhammed'in toplumu için de sınav bu Tanrı komplekslerinden kurtulmak ve ideal bir toplum kurmaktı.

Muhammed'in ideal bir toplum kurmak için savaşması gerektiği ilk düşman birer insan olmaları nedeniyle müminlerin doğalarından ve ruhlarından kaynaklı kişisel Tanrı kompleksleri idi. İkinci büyük sorun ise kabileciliğin, bedevi kültürün, atalar dininin kısaca İslam'da cahiliyye olarak adlandırılan İslam öncesi dönemin kolektif/yerel Tanrı komplekslerinin zaman zaman ortaya çıkma ve geçmişe dönme özlemlerinin varlığı idi. Üçüncü düşman ise evrensel Tanrı kompleksi olan kibir ve güç ile başka insanların ve toplumların kaderine hükmetme ihtirasıydı. Bu ihtirasın müminlerin güçlü ve üstün dönemlerinde ortaya çıktığı ve bununla sınava tabi tutuldukları Kuran'da sık sık anlatılır.

1. Tanrı Kompleksinin Kişisel/Nefsi Kaynakları: "Kendi hevasının/nefsinin ihtiraslarını ilah (Tanrı kompleksi) edinenler".

Kuran, müminleri başlarına gelecek imtihanlar konusunda önceki kavimler ve onlara gönderilen peygamberler aracılığıyla sık sık uyardı. Adem'den

İsa'ya kadar her peygamberin yüz yüze geldiği Tanrı kompleksi modellerini onlara anlatarak uyarmaya çalıştı. Özellikle Musa ve kavmine geniş yer vererek onların da aynı Tanrı komplekslerine düşmemeleri için ikazlarda bulundu. Tanrı Allah, diğer milletler gibi Muhammed'in inananlarını da "korku, açlık, mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltmekle" (2: 155), "kitap verilenlerden ve şirk koşmakta olanlardan birçok eziyet görmekle" (3: 186), "şer ve hayırla, kötülük ve iyilikle" (21: 35), "bazısını bazısıyla" (6: 53) ve "kimini kimine göre derecelerle üstün kılarak" (6: 165) imtihan etti. Yoksa evrensel kutsal yasa gereği "insanlar sadece iman ettik demekle sınanmadan bırakılmazdı" (29: 2-3). Bu imtihanda sınanılan şeyler insanların doğalarındaki ve ruhlarındaki Tanrı kompleksi idi. Tanrı ile şeytanın insanları imtihan etme konusunda üzerinde anlaştığı bu sınav insanlığın son sınavıydı. Bu yüzden müminlerin kişisel Tanrı kompleksleri açısından bu sınavdaki en büyük düşmanı doğalarındaki ve ruhlarındaki kompleksleri ortaya çıkarmakla mahir şeytandı. Şeytan, tüm insanlığı olduğu gibi bu son milleti de "yoldan çıkarmak için aynı yola koyulmuştu":

> "Ey iman edenler, hepiniz topluca 'barış ve güvenliğe' girin ve şeytanın adımlarını izlemeyin. Çünkü o, size apaçık bir düşmandır" (2: 208).
>
> "Şeytan, sizi fakirlikle korkutuyor ve size çirkin hayâsızlığı emrediyor. Allah ise, size kendisinden bağışlama ve bol ihsan (fazl) vadediyor" (2: 268).
>
> "Ve onlar, mallarını insanlara gösteriş olsun diye infak ederler, Allah'a ve ahiret gününe de inanmazlar. Şeytan, kime arkadaş olursa, artık ne kötü bir arkadaştır o" (4: 38).
>
> "Ey iman edenler, içki, kumar, dikili taşlar ve fal okları ancak şeytanın işlerinden olan pisliklerdir. Öyleyse bunlardan kaçının; umulur ki kurtuluşa erersiniz. Gerçekten şeytan, içki ve kumarla aranıza düşmanlık ve kin düşürmek, sizi, Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçtiniz değil mi?" (5: 90-91).
>
> "İş hükme bağlanıp-bitince, şeytan der ki: 'Doğrusu, Allah, size gerçek olan vadi vaat etti, ben de size vaatte bulundum, fakat size yalan söyledim" (14: 22).
>
> "Kullarıma, sözün en güzel olanını söylemelerini söyle. Çünkü şeytan aralarını açıp bozmaktadır. Şüphesiz şeytan insanın açıkça bir düşmanıdır" (17: 53).
>
> "Ey adem oğulları, ben size ant vermedim mi ki: Şeytana kulluk etmeyin, çünkü, o, sizin için apaçık bir düşmandır" (36: 60).

"Şüphesiz, kendilerine hidayet açıkça belli olduktan sonra, gerisin geri (küfre) dönenleri, şeytan kışkırtmış ve uzun emellere kaptırmıştır" (47: 25).

Şeytan görevi olan insanlardaki Tanrı kompleksini ortaya çıkarmak için onların doğalarındaki "ölümsüzlük ve mutlak iktidar" ihtirasını tahrik etti. Bunun için tıpkı kendisinin yaptığı ve Adem'e yaptırdığı gibi "kibirlenmek" yeterli idi. Bu yüzden Şeytan insanlara; "haram ve kirli şeylerin yenmesini"; "çatışma ve güvensizlik içinde olunmasını", "fakirlikten ve gelecekten korkulmasını", "çirkin hayasızlıklar yapılmasını"; "intikam ve kötülükler yapılmasını", "eşlerin, kardeşlerin, baba-oğulun birbirine düşman olmasını", "her ibadetin insanlara gösteriş olsun diye yapılmasını", "içki, kumar, dikili taşlar ve fal okları ile insanların arasına düşmanlık ve kin düşürülmesini ve ibadetlerden alıkonmasını", "çeşitli kışkırtma, vesvese ve iğvalar ile günaha sürüklenilmesini", "insanlara amellerini çekici göstererek kibirlenmesini", "güç ve üstünlük ile övünülmesini", "atalar dinine sadık kalınmasını", "yalan vaatlerle insanların kandırılmasını", "mal ve serveti saçıp savurulmasını, israf, lüks, gösteriş ve ihtişama yönelinmesini", "kötü sözlerle insanların aralarını açıp düşmanlık sokulmasını", "insanları tahrik edip birbirleri üzerine kışkırtarak sürekli savaşların olmasını", "din ve Allah hakkında bilgisi olmaksızın tartışıp durulmasını", "Allah'ın ayetlerinin çarpıtılmasını", "gerçeğin ters yüz edilmesini, günahlara düşkün olunmasını, yalancılıkta yarışılmasını", "dünya hayatının güzelliğiyle oyalanılmasını", "uzun emeller, arzular ve ihtiraslar peşinde koşulmasını" emrederek onların doğalarındaki ve ruhlarındaki Tanrı komplekslerini ortaya çıkartıp kibir ile "Tanrı gibi" olmalarını sağladı. Şeytan, inananların kalbine giden bir yol mutlaka buldu. Çünkü Tanrı Allah, "insanı bir zaaftan yaratmıştı" (30: 54) ve şeytan da bu zaafın Tanrı kompleksi olduğunu tarihi tecrübeleriyle çok iyi bilmekteydi.

"Onlardan güç yetirdiklerini sesinle sarsıntıya uğrat, atlıların ve yayalarınla onların üstüne yaygarayı kopar, mallarda ve çocuklarda onlara ortak ol ve onlara çeşitli vaatlerde bulun.' Şeytan, onlara aldatmadan başka bir şey vadetmez. 'Benim kullarım; senin onlar üzerinde hiçbir zorlayıcı gücün (hâkimiyetin) yoktur.' Vekil olarak Rabbin yeter" (17: 64-65).

"İnsanlardan kimi, Allah hakkında bilgisi olmaksızın tartışır durur ve her azgın-kaypak şeytanının peşine düşer. Ona yazılmıştır: 'Kim onu veli edinirse, şüphesiz o (şeytan) onu şaşırtıp-saptırır ve onu çılgın ateşin azabına yöneltir" (22: 3-4).

"Biz senden önce hiçbir Resul ve Nebi göndermiş olmayalım ki, o bir dilekte bulunduğu zaman, şeytan, onun dilediğine (bir kuşku veya sapma unsuru) katıp bırakmış olmasın" (22: 52-53).

"Ey iman edenler, şeytanın adımlarına uymayın. Kim şeytanın adımlarına uyarsa, (bilsin ki) gerçekten o (şeytan) çirkin utanmazlıkları ve kötülüğü emreder" (24: 21)

"Şeytanların kimlere inmekte olduklarını size haber vereyim mi? Onlar, 'gerçeği ters yüz eden,' günaha düşkün olan her yalancıya inerler. Bunlar (şeytanlara) kulak verirler ve çoğu yalan söylemektedirler" (26: 221-223).

"Ey insanlar, hiç şüphesiz Allah'm vaadi haktır; öyleyse dünya hayatı sizi aldatmasm ve aldatıcı(lar) da, sizi Allah ile (Allah'm adını kullanarak) aldatmasm. Gerçek şu ki, şeytan sizin düşmanınızdır, öyleyse siz de onu düşman edinin. O, kendi grubunu, ancak çılgınca yanan ateşin halkından olmağa çağırır" (35: 5-6).

İnsandaki Tanrı kompleksi zaafını ortaya çıkaran bir başka kişisel Tanrı kompleksi kaynağı da insanın doğasmda var olan "nefis"tir. Bu o denli önemli bir kaynaktır ki "insanlar üzerinizdeki tek sınanma yükümlülüğü de kendi nefisleri" (5: 105) olmuştu. Çünkü "gerçekten de nefis, var gücüyle kötülüğü emredendir" (12: 53):

"Allah'ın kullarından, dilediğine kendi fazlından (peygamberliği) indirmesini 'kıskanarak ve hakka baş kaldırarak' Allah'm indirdiklerini tanımamakla, nefislerini ne kötü şeye karşılık sattılar. Böylelikle gazab üstüne gazaba uğradılar" (2: 90).

"Ey iman edenler, üzerinizdeki (yükümlülük) kendi nefislerinizdir. Siz doğru yola erişirseniz, sapan size zarar veremez. Tümünüzün dönüşü Allah'adır. O, size yaptıklarınızı haber verecektir" (5: 105).

"Dinlerini bir oyun ve eğlence (konusu) edinenleri ve dünya hayatı kendilerini mağrur kılanları bırak. Onunla (Kur'an'la) hatırlat ki, bir nefis, kendi kazandıklarıyla helake düşmesin" (6: 70).

"Nefis, Rabbimin kendisini esirgediği dışında var gücüyle kötülüğü emredendir. Şüphesiz, benim Rabbim, bağışlayandır, esirgeyendir" (12: 53).

"O'nun (insanın) önünden ve arkasmdan izleyenleri vardır, onu Allah'ın emriyle gözetip-korumaktadırlar. Gerçekten Allah, kendi nefis (öz) lerinde olanı değiştirip bozuncaya kadar, bir toplulukta olanı değiştirip bozmaz" (13: 11).

"Her ümmet içinde kendi nefislerinden onların üzerine bir şahit getirdiğimiz gün, seni de onlar üzerinde bir şahit olarak getireceğiz" (16: 89).

"Kendi nefsinin zalimi olarak (böylece) bağına girdi (ve): 'Bunun sonsuza kadar kuruyup yok olacağını sanmıyorum' diyerek kibirlendi" (18: 35).

İnsanların doğalarında "ölümsüzlük ve mutlak iktidar arzusunu" temsil eden Tanrı kompleksi olan nefis potansiyel bir kötülük kaynağıdır. Tıpkı şeytan gibi "nefis de, var gücüyle kötülüğü emreder" (12: 53). Nefis, insanlara: "peygamberliğin Muhammed'e indirilmesini kıskanarak ve hakka baş kaldırarak reddetmeyi", "doğalarındaki kıskançlıktan dolayı imandan sonra inkâra dönmeyi"; "şaşırtıp doğru yoldan saptırmayı", "çirkin bir hayasızlık içinde yaşamayı", "gizli bir kin ve nefretle inananları birbirine düşürmeyi", "hayata hoşa giden ve zevk veren değerler gözüyle bakmayı", "inkâra sapanlarla dostluklar kurmayı", "kıyamet ve ahireti yalanlamayı", "dünya zevkleriyle uğraşmayı", "dinlerini oyun ve eğlence konusu edinmelerini ve dünya hayatının kendilerini mağrur kılmasını", "dünya hayatı ile avunmayı", "Allah'ın ayetlerini eğip bükerek değiştirip şüphe yaratmayı", "kendi nefislerini Muhammed'in ve inananların nefsine tercih etmelerini", "kabilevi, ulusal, dini vb. kolektif nefse uymalarını", "iftiralara inanıp onları yaymalarını"; "kibirlenmelerini", "putları Tanrı edinmelerini", "Kabil ve Yusuf'un kardeşleri gibi kardeşini, Yahudiler gibi peygamberlerini öldürmelerini", "Karun gibi mal, mülk ve servetle gururlanıp kibirlenmeyi", "Samiri gibi altın buzağı yapıp tapınmayı", "Firavun gibi Tanrılık iddia etmeyi", "bütün günahların güzel ve süslü olduğunu", "dinin emirleri konusunda kuruntulu vesveseler sahibi olmayı", "heva, ihtiras ve tutkular ile insanlara hükmetmeyi" emreder. İnsan doğasındaki ve ruhundaki bu potansiyel Tanrı kompleksi kaynağı olan nefis insanların ve özellikle de inananların kıskançlık, kibir, gurur, üstünlük ihtirası gibi arzuları ile ortaya çıkmaktadır. Müminler, Medine döneminde savaştan kaçmaktan peygamberin hanımlarına iftira etmeye, atalar dinindeki zevklere özenmekten kabile asabiyetine, münafıklara inanmaktan ganimet için orduya ihanete, mülk tutkusundan üstünlük iddiasına, bilgisizce tartışmaktan kan davası gütmeye, bilgi tekebbüründen çoklukla övünmeye, mal-mülk biriktirme sevdasından gösteriş için ibadet yapmaya, yalan yere yemin etmekten faiz yemeye kadar birçok konuda sınanmışlardır.

İnananların kişisel Tanrı komplekslerine karşı imtihan edilmelerinin iki asli unsuru olan şeytan ve nefis onların doğalarındaki "Adem kompleksine" yani "ölümsüzlük ve mutlak iktidar" arzusuna yönelik tahrik ve teşviklerde bulunmuşlardır. Şeytan ve nefsin biri dışarıdan diğeri ise içeriden inananların doğalarındaki Tanrı kompleksini ortaya çıkarmalarının ilk yolu onları "hevalarının" tutsağı haline getirmektir ki, heva dünyevi bir beklenti ile ilahi beklentileri satmaktır. Tanrı kompleksinin kaynağı olarak da insanın "kendi hevasını ilah edinmesidir". Bu durum sadece inananlar için değil bizzat Muhammed için de geçerlidir: "Sen onların dinlerine uymadıkça,

Yahudi ve Hıristiyanlar senden kesinlikle hoşnut olacak değillerdir. Eğer sana gelen bunca ilimden sonra onların hevalarına uyacak olursan, senin için Allah'tan ne bir dost vardır, ne de bir yardımcı vardır" (2: 120):

> "Ey iman edenler, kendiniz, anne-babanız ve yakınlarınız aleyhine bile olsa, Allah için şahidler olarak adaleti ayakta tutun. (Onlar) ister zengin olsun, ister fakir olsun; çünkü Allah onlara daha yakındır. Öyleyse adaletten dönüp heva (tutkuları)nıza uymayın. Eğer dilinizi eğip büker (sözü geveler) ya da yüz çevirirseniz, şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan haberi olandır" (4: 135).

> "Gerçekten çoğu, bir ilim olmaksınız kendi heva (istek ve tutku)larıyla (kimilerini) saptırıyorlar" (6: 119).

> "Eğer hak, onların heva (istek ve tutku)larına uyacak olsaydı hiç tartışmasız, gökler, yer ve bunların içinde olan herkes (ve herşey) bozulmaya uğrardı. Hayır, biz onlara kendi şan ve şeref (zikir)lerini getirmiş bulunuyoruz, fakat onlar kendi zikirlerinden yüz çeviriyorlar" (23: 71).

> "Hayır, zulmedenler, hiçbir bilgiye dayanmaksızın kendi heva (istek ve tutku)larına uymuşlardır. Allah'ın saptırdığını kim hidayete erdirebilir? Onların hiçbir yardımcıları yoktur" (30: 29).

> "Şimdi Rabbinden apaçık bir belge üzerinde bulunan kimse, kötü ameli kendisine 'süslü ve çekici gösterilmiş' ve kendi heva (istek ve tutku)larına uyan kimseler gibi midir?" (47: 14).

> "Yalanladılar ve kendi heva (istek ve tutku)larına uydular; oysa her iş sonunda kendi amacına varıp karar kılacaktır" (54: 3).

Kuran, insanların "kendi hevasını ilah edinmesini" kişisel Tanrı kompleksi olarak tanımlar ve bu konuda yüzlerce örneklerle bu durumu açıklar. "Kendi hevasını ilah edinmenin" sebebi olarak da "dünya hayatının çekici kılınması" (2: 212), "kadınlara, oğullara, kantar kantar yığılmış altın ve gümüşe, salma güzel atlara, hayvanlara ve ekinlere duyulan tutkulu şehvetin insanlara 'süslü ve çekici' kılınması" (3: 14), "dünyada iktidar olmayı, güç, ihtişam ve malların arzulanır kılınması" (10: 88) gösterilir. Bu arzuların kökeninde de insanın "ölümsüzlük" ihtirasının doğurduğu "uzun emellere kendini kaptırması" (47: 25) anlatılır. Uzun emel ise "dünya nimetlerine" (21: 3), "güce, mülkiyete ve gösterişe" (89: 20), "çokluk ve çoğunluk olma gibi üstünlük ile kibirlenmeye" (102: 1) tutku, şehvet ve ihtirasla bağlanmaktan kaynaklanmaktadır. Bu imtihan nedeniyle "kadınlara, oğullara,

kantar kantar yığılmış altın ve gümüşe, salma güzel atlara, hayvanlara ve ekinlere duyulan tutkulu şehvet insanlara 'süslü ve çekici' kılındı. Bunlar, dünya hayatının metaıdır" (3: 14). Dünya hayatının metalarına tutku ile bağlanmak Tanrı Allah ve öğretilerine karşı şüphe duyulmasına neden olur. "Kalpleri kuşkuya kapılanlar ise kuşkularında kararsızlığa düşerek" (9: 45) yoldan çıkarlar. Oysa gerçek "mümin olanlar, ancak o kimselerdir ki, onlar, Allah'a ve Resûlü'ne iman ettiler, sonra hiçbir kuşkuya kapılmadan Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad ettiler. İşte onlar, sadık (doğru) olanların ta kendileridir" (49: 15).

İnsanlardaki Tanrı kompleksinin bir başka kaynağı ise doğalarında var olan aceleciliktir. "Aceleden yaratılmış" (21: 37) olan "insanlar gerçekten de çok acelecidirler" (17: 11). Bu yüzden insanlar "iyilikten önce kötülük konusunda acele davranarak" (27: 46) hakkında bilgisi olmadıkları şüpheli şeylerin peşinde koşmaktadırlar. Oysa nefislerinin emrettiği bencilliğe ve ihtirasa karşı sürekli iyilik ve merhamet ile davranmaları emir olunmuştur (4: 128). "Gerçekten de insan, 'bencil ve haris' olarak yaratıldığı" (70: 19); insanların "doğaları kıskançlığa ve bencil tutkulara hazır (elverişli) kılındığı" (4: 128); "korku ve gelecek endişesi ile bencilleştiği" (33: 19) için "çoğunluğu tuğyanları ve inkârları içinde şaşkınca dolaşır bir durumdadırlar" (7: 186).

İnsanlar Tanrı komplekslerinden kaynaklanan bu azgınlıkları ile "kıskançlık ve nefret içinde inatla gerçeğe direndiler" (67: 21). Tanrı kompleksi onları "gerçeklere karşı 'keskin bir inatçı' yaptı" (74: 16). Bu yüzden de insanlar dinlerine karşı "alaycı ve aşağılayıcı" tavırlara yöneldiler. Yaptıkları ibadetleri dahi "insanlara karşı gösteriş olsun" (2: 264) veya "minnet etmek" (49: 17) için yaptılar. Dünya nimetlerini ihtiyaç sahiplerine vermek yerine "cimrilikte bulunup diğer insanlara da cimriliği emrettiler" (4: 37). Tanrı komplekslerinin kibri içinde "insanların mallarını haksızlıkla yiyip altını ve gümüşü biriktirip" (9: 34) onlarla gösteriş yaptılar. "Hiç durmaksızın mal ve servet toplayıp yığdılar" (70: 18) ama ihtiyaç sahiplerine ve yoksullara vermediler, vermeyi de teşvik etmediler" (107: 3). Tanrı kompleksleri içinde yeryüzünü ifsat ettiler ama "biz yalnızca ıslah edicileriz" (2: 11) dediler. "Düzene konulup ıslah edilmesinden sonra yeryüzünde bozgunculuk (fesad) çıkardılar" (7: 56). Sosyal ve ticari hayatlarında "ölçüyü ve tartıyı" da ifsat ettiler. "İnsanların kendi ellerinin kazandığı dolayısıyla, karada ve denizde bile fesad ortaya çıktı" (30: 41). Bunun nedeni "kendilerine verilen şeylerle kibre kapılıp şımarmaları" (6: 44) idi. İnsanlar "güç, iktidar ve refahtan şımarıp azıtarak, insanlara gösteriş yaparak" (8: 47) Firavun ve Karun gibi yaşamayı (28: 76) Tanrı Allah'ın öğretisine uymaya tercih ettiler.

Tanrı kompleksine kapılan insanlar, kendi dinleri olan "kabileciliği", "atalar dinini" ve "soyu kutsayıp tapınmayı" insanlara zorla kabul ettirdiler (48: 26) ve "yapmadıkları şeyler nedeniyle övülmekten hoşlanandılar" (3: 188). İnsanlar Tanrı kompleksinin doğurduğu üstünlük iddiası ile "birbirlerine kötülük ve zarar vermeye çalışıp kin, buğuz ve düşmanlıkla" (3: 118) yaşayıp, Tanrı kompleksinin doruk noktası olan "mütekebbir zorbalık" (40: 35) düzenleri kurdular ve "en büyük mütekebbir olan Firavun'a" (44: 31) bile rahmet okutacak zulümler yaptılar. "Zalim ve nankör" (14: 34) olan insan tıpkı "kendileri gibi nankör olan şeytanın kardeşleri oldular" (17: 27). Şeytanı Tanrı kompleksine iten "inatçılık ve kibirlilik" (2: 34) onların da doğası oldu. Tanrı kompleksleri ürünü kibirleri yüzünden insanlar "gurur içinde günaha sürüklenip" (2: 206) "istikbar" (7: 48) içinde ve gururla salınıp kasılarak (22: 9) müstazafları (zayıf bırakılanları) (7: 76) da doğru yoldan uzaklaştırdılar. İnsanlardaki Tanrı komplekslerinin kaynağı olan bu kibrin ve "azgınlığın/isyanın asıl sebebi insanın kendini müstağni (hiçbir şeye ihtiyacı olmadığını sanması) görmesidir" (96: 6-7). Tekrar hatırlamak gerekir ki "insanlar tek bir ümmetti. Tanrı Allah, müjdeciler ve uyarıcılar olarak peygamberler gönderdi ve beraberlerinde, insanların anlaşmazlığa düştükleri şeyler konusunda, aralarında hüküm vermek üzere hak kitaplar indirdi. Oysa insanlar kendilerine apaçık ayetler geldikten sonra, birbirlerine karşı olan 'azgınlık ve kıskançlıkları' yüzünden anlaşmazlığa düştüler" (2: 213). Onları da doğalarında var olan Tanrı kompleksi esir aldı.

Muhammed, Tanrı Allah'ın bu uyarı ve tavsiyelerini kendi topluluğuna kendisi de örnek olarak bir bir anlattı. Musa ve İsa'dan devraldığı Tanrı kompleksleriyle savaş bayrağını yeryüzünün her köşesinde yükseltmeye çalıştı. Fakat mesaisinin çoğunluğunu yukarıda aktarılan ayetler ışığında en büyük düşman ilan ettiği kişisel Tanrı komplekslerine ayırdı. Şeytan ve nefsin el ele vererek insanları nasıl bir kibir ve zulüm dünyasına sevk ettiğini görerek onlara ve onların yarattığı Tanrı komplekslerine savaş açtı. İnsanlarm kendi doğalarındaki ve ruhlarındaki kişisel Tanrı komplekslerini yenmeden kolektif/yerel ve evrensel Tanrı komplekslerini yenmenin bir anlamı olmadığını keşfetti. Mesele bir Tanrı kompleksinin gidip yerine daha takvalısının gelmesi değil yeryüzünde Tanrı kompleksi fitnesinin tamamen kaldırılması idi.

Muhammed kendisinden önceki tüm peygamberler gibi, "fitne (Tanrı kompleksi ürünleri) kalmayıncaya ve din yalnız Allah'ın oluncaya kadar" (8: 39) her türlü Tanrı kompleksine karşı savaşmakla görevlendirilmişti. Bu savaşın en çetin yaşandığı alan da insanların tıpkı Şeytan ve Adem gibi ki-

bir ve iktidar ihtirası ile kendi nefislerini Tanrı ilan edip "Tanrı gibi" olmaya çalıştıkları kişisel Tanrı kompleksi alanı idi. Bu yüzden Muhammed, en büyük ve en zorlu sefer olan Tebük savaşı dönüşü ordusunun "bundan daha büyük savaş mı olur?" itirazlarına rağmen "artık küçük savaştan büyük savaşa (nefis/kişisel Tanrı kompleksleri) dönüyoruz!" diyerek kişisel Tanrı kompleksleri ile olan mücadelenin ne denli asli ve önemli olduğunu ilan etmiştir. Bu gerekçe ile insanlığa bir müjde ve merhamet kaynağı olarak gelen Muhammed kendisine inananlara Kuran diliyle: "yeryüzü üzerinde alçak gönüllü olarak yürümelerini" (25: 63), "sadece Allah'a tevekkül etmelerini" (3: 160), "her türlü nimete de külfete de sabredip sabırda yarışmalarını" (3: 200), "mala olan sevgilerine rağmen, onu yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışa, isteyip dilenene ve kölelere (özgürlükleri için) vermelerini" (2: 177), "bollukta da darlıkta da infak etmeleri, öfkelerini yenmeleri ve insanlar üzerindeki haklarından bile bağışlayıp vaz geçmelerini" (3: 134), "sürekli merhamet üzere olup iyilik yaparak kendini Allah'a teslim etmelerini" (4: 125), "kendilerine yapılan kötülükleri bağışlamalarını" (4: 149), "söz, ahit, biat ve sözleşmelerine sadık kalmalarını" (5: 13), "insanlara karşı affedici ve hoşgörülü olmalarını" (24: 22), "sadece Allah'ın rızasını arayıp kazanmak amacıyla nefislerini ve onun arzularını satmalarını" (2: 207) emrederek her türlü kişisel Tanrı komplekslerinden arınmalarının yollarını öğretti.

Tanrı Allah ve Muhammed yeryüzündeki tüm Tanrı komplekslerinin kaynağını kurutmak amacıyla dinlerinin merkezine "kul hakkı" kavramını sokmuşlardır. Öyle ki çoğu yer ve zamanda Tanrı Allah'a şirk koşmakla eş tutulan bu kavram affedilmeyecek tek günah olarak anılmıştır. Kul hakkını affetme yetkisini Tanrı Allah bile kendisinde görmemektedir. Kul hakkı hiçbir kategorik ayrım yapmaksızm tüm insanların can, mal, namus ve manevi değerler gibi dokunulmazlıklarına yönelik gasp, taciz, tecavüz ve haksızlıkların ortaya çıkardığı haktır. İnsanın beden, düşünce, emek, inanç, kişilik, onur ve tercihlerini kapsayan kişisel haklarına yönelik her türlü tecavüz ve haksızlık lanetlenmiştir. Kul hakkından kaynaklanan günahların Tanrı Allah tarafından bağışlanması söz konusu değildir. Tanrı Allah, insanlarm tüm günahlarını bağışlarken kul hakkını ancak haksızlığa maruz kalan kulların kendi aralarında helalleşmeleri şartına bağlamıştır. Muhammed, kul hakkını "insanlarm elinden ve dilinden zarar görmemek", "insanların bedenlerinin ve mallarının diğer insanların korkularından emin olunması" şeklinde tanımlamakla yetinmemiş "bir insanın başka bir insanı rencide edecek bir bakış atması veya korkutacak bir şey yapması" şeklinde kapsamını genişletmiştir.

Kul hakkı yalnızca birinin malını gasp etmek, namusunu kirletmek, hakkını ödememek, tercihlerine saygısızlık yapmak veya öldürmek gibi maddi şeylerle sınırlı olmayıp yalan söylemek, emanete ihanet etmek, sözünde durmamak, gıybet etmek, su-i zanda bulunmak, iftira etmek, kalp kırmak, onuru sarsacak kelimeler kullanmak, hoşa gitmeyecek şakalar yapmak gibi günlük hayatta çok karşılaşılan manevi taciz ve tecavüzleri de kapsar. Bu konuda Muhammed: "Üzerinde kul hakkı olan ölmeden önce mutlaka ödesin veya helâlleşsin! Çünkü ahirette, altının ve malın değeri olmaz. O gün, kul hakkı ödeninceye kadar kimse cennete giremez"; "Kul hakkına zulmetmekten kaçının, zira zulüm kıyamet günü sahibini saran karanlıklar olacaktır. Kul hakkı yeme hırsı insanları birbirinin kanlarını dökmeye, haramları helal saymaya kadar sevk eder"; "Kim bir karış kadar yere zulmederek sahip çıkmak isterse yedi kat yerler boğazına geçirilir"; "Kimin yanında bir insanın vakarını sarsan hususta veya değeri olan bir şeyden zulüm ile elde edilmiş bir hak varsa altın ve gümüşün olmayacağı kıyamet günü gelmeden önce bu dünyada iken ödesin. Allah kendi haklarını dilerse bağışlar ama asla kul hakkını bağışlamaz"; "Kim bir kişinin hakkını, misvak ağacından kesilmiş küçük bir dal bile olsa, alırsa Allah ona cehennemi vacip, cenneti haram kılar"; "Müflis parasını, malını kaybederek iflas etmiş kişi değildir. Hayır asıl müflis kıyamet günü namaz, oruç, zekat, sadaka vesaire sevabıyla birlikte gelip de ama 'şuna sövdü, şuna iftira attı, şunun kalbini kırdı, şunun malına zarar verdi, şunun hakkını yedi, şunun ırzına, namusuna, canına zarar verdi' diye amel defterine yazılmış kimsedir. Eğer o kul diğer kulların borcunu ödeyemezse bu günahlarla birlikte cehenneme girer" demektedir.

Tanrı komplekslerini ortadan kaldırmak konusunda kul hakkına bu denli aşırı vurgu yapan Muhammed, vefatından bir gün önce insanları mescide toplayarak aynı hukuku kendisi için de işletmiştir: "Ey insanlar! Artık aranızdan ayrılma vaktim geldi. Beni artık aranızda ve bu makamda bulamayacaksınız. Bakın ben kimin sırtına kamçı vurmuşsam, işte sırtım gelsin vursun. Kimin malını almışsam gelsin alsın. Her kimin namus ve şerefine dil uzatmışsam işte benim namus ve şerefim, gelsin ondan öcünü alsın. Ben ona düşmanlık ederim diye asla çekinmesin. Çünkü bu benim yapabileceğim bir şey değildir. Şunu biliniz ki benim sevdiğim kişi bende hakkı varsa hakkını alan kişidir. Böylelikle ben, nefsim rahat ve huzur içinde Rabbime kavuşmuş olurum".

Tanrı Allah ve Muhammed'in hukukunda kul hakkı sadece insanları kapsamaz. Kul hakkı aynı zamanda yeryüzündeki tüm canlı ve cansız var-

lıklara yönelik bir adalet hukukunu içerir. Bu konuda Muhammed: "insanlardan biri hakkı olmaksızın bir şeyi alır veya bir şeyin hukukunu çiğnerse kıyamet günü onu yüklenerek Allah'ın huzuruna varır. Sizden birinizin bağıran deveyi, böğüren sığırı, meleyen koyunu bunların hangisini yüklenerek Allah'ın huzuruna çıkacağını bilemem. Kıyamet gününde haklar, mutlaka sahiplerine verilecektir; öyle ki boynuzsuz koyun için boynuzlu koyundan kısas alınacaktır". Tüm bu kul hakkı vurguları Tanrı Allah ve Muhammed'in yeryüzündeki tüm Tanrı kompleksi kaynaklarını kurutmaya yönelik söylemleri idi. Muhammed'in tüm eylemlerinin kaynağı da bu söylemdi. Yeryüzündeki tüm canlıları birbirine eşitleyen bu kul hakkı söylemi ilk başta üstünlük ve kibir üzerine inşa edilen Tanrı kompleksleri yok etmek amacı gütmektedir. Ötekinden üstün olduğu iddiasını ötekinin kul hakkını çiğnemek olarak ilan eden bu anlayış "boynuzsuz koyun için boynuzlu koyundan kısas alınacak" bir evrensel düzen inşa etmeye yönelmiştir.

2. İnananların Doğasındaki ve Ruhundaki 'Cahiliye' Tortuları: "Yoksa siz hala cahiliye hükmünü mü arıyorsunuz?".

Muhammed'in misyonu gereği bu denli önemli olan kişisel Tanrı kompleksleri ile mücadele etmesinden sonra savaşması gereken ikinci Tanrı kompleksi kaynağı ise inananların sosyal, dini, ekonomik ve ahlaki alanda halen tortularını ve etkilerini üzerinden atamadıkları kolektif/yerel/geleneksel Tanrı kompleksleri idi. Muhammed kendi yeni dinini adalet, bilgi ve hikmet üzerine inşa ederken eski yerel/kolektif Tanrı kompleksi kültürünü de "cahiliyye" olarak nitelendirdi. Aslında O'na göre savaş insanların cehalete, dogmatizme, sömürü ve zulme dayalı eski geleneksel kültür ile bilgi, adalet, bölüşüm, hikmet ve erdeme dayalı yeni medeniyet kültürü arasında idi. Bu yüzden hutbe, vaaz ve nasihatlerinde sık sık cahiliyeye ait geleneksel ilke, değer ve davranışları ayaklarının altında ezmekte olduğuna vurgu yapmıştır. Fakat binlerce yılın yerel geleneksel kültürünü ve bedeviliğin kolektif Tanrı kompleksini kısa bir sürede "tabula rasa" yapması da çok zordu. Bu yüzden tabileri bazen zorluk zamanlarında bazen de güçlü zamanlarında "ona açıklamadıkları cahiliyye dönemi arzularını içlerinde gizli tutuyorlar ve sadece kendi canlarının derdine düşüp Allah'a karşı haksız yere cahiliyye zanniyla zanlara kapılarak; 'bu işten bize ne fayda var ki?' diyorlardı" (3: 154).

Muhammed'e göre insanların doğasındaki kişisel, kolektif ve evrensel Tanrı kompleksinin iki asli kaynağı vardır: Vehim ve vehin. Muhammed, kendi inananlarını bekleyen tehditlerin altını çizmek için "sizi iki şey helak edecektir: Vehin ve Vehim" diyerek onları uyarmaktadır. "Siz o günlerde

düşmanlarınızdan fevkalâde çok olmanıza rağmen kalbinizdeki vehin yani 'dünya sevgisi ve ölüm korkusu' nedeniyle helak olacaksınız" diyen Muhammed, inananları bekleyen kişisel Tanrı kompleksi kaynağı olan "dünya sevgisi" konusunda uyarılarda bulunur. Onun ikinci ve asli uyarısı da yani vehnin kaynağındaki Tanrı kompleksi doğası tehdit unsuru ise vehim'dir. Vehim, insanların kendinde olmayan bir nitelik veya nicelik değeri hakkında "var olduğu zannı içerisinde güç ve hak iddiası" içinde bulunmasıdır. Kesinliği belli olmayan ancak gerçek olma olasılığı düşük olan bilgi-düşünce-inanç hakkında "kesin inançlılık" sergileme; bir güç ve hak iddiası ile evhama kapılıp şüphe ve kuruntu içinde iktidar peşinde koşma; hakikatin sadece kendi lehine ve çıkarına olan şüphe ve tereddüt taraflarına inanıp gerçeği gizleyerek adalet ve hukuk yozlaştırması içine girmek; hakikat tutulması içinde zanna meyletmek; bir nesne, bir bilgi, bir olay, bir fiil, bir kişi, bir kolektivite veya bir kurumun nitelikleri ve nicelikleri hakkında bilgi eksikliği içinde fikir sahibi olup kesin hükümler ile kıyaslamalar ve yargılamalar içinde bulunmak; gelecekte olabilecek bir ihtimal ve hayaller şüphesi içinde (komplo sendromu) bu gün üzerinde ve hakkında tasarrufta ve tasallutta bulunmak; gerçekte var olmayan bir şeyin var olduğuna, ya da vuku bulmamış bir şeyin vuku bulmuş olduğuna veyâhut vuku bulması ihtimâli az olan bir şeyin mutlaka vuku bulacağına şeksiz şüphesiz inanmak ve bu inancı kendine dâvâ kılmak hastalığına düçar olmak; bilgi sahibi olmadıkları hâlde hadlerini aşıp vehimlerini mutlak bilgi zannetmek; bilgiyi güç aracı yapmak ve güçlülerin hizmetine sunmak; kendi vehimlerini gerçeğin ta kendisi diye başka insanlara tekebbür içinde empoze etmeye çalışmak vehme dayalı Tanrı kompleksi kaynaklarıdır ki cehalete dayalı cahiliyye kültürünün en asli özelliğidir.

İnananlar, düşmanlarının sık sık başvurduğu bu cahiliyye dönemi adetlerine/kültürüne geri dönüş, kabile taassubuna uymaya davet veya cahiliyye dönemi hukukunu hakem yapma tekliflerine de zaman zaman meyledip "inkâr edenlerin taassup, kabile hamiyeti ve cahiliyenin 'soy koruyuculuğu' kışkırtmalarına yönelmeleri olmuş ama birçok konuda Allah; elçisinin ve müminlerin üzerine layık ve ehil oldukları zaman '(kalbi teskin eden) güven ve yatışma duygusunu' indirmiş ve onları 'takva sözü' üzerinde 'kararlılıkla ayakta tutmuştur" (48: 26). Fakat bilgi, hak/gerçek ve hikmet üzerine inşa edilen yeni düzenin ortaya çıkarttığı birçok özgürlük, eşitlik ve adalete dayalı sorun karşısında bazı inananlar eski düzeni arzulamaya, o düzende var olan güç, itibar ve iktidarlarını özlemeye ve hatta o düzeninin hüküm ve yasalarıyla yaşamaya dahi yönelmek istemişlerdir. Bu durumun ve tutumun şaşkınlığı içinde Tanrı Allah da onları "hala cahiliye hükmü-

nü mü arıyorlar? Kesin bilgiyle inanan bir topluluk için hükmü, Allah'tan daha güzel olan kimdir?" (5: 50) yönünde uyarılarda bulunmuştur. Onların yerel/kolektif Tanrı kompleksi olan cahiliyye kültürünün bu dini ve geleneksel değerlere dönüş arzusu ile beraber özellikle sosyal ve ahlaki alandaki bedevi geleneklerini sürdürme istekleri veya onlardan kopamama sorunları da çok sık Tanrı Allah tarafından eleştirilmiş "en güzel ahlak olarak" getirdiği yeni dininin değerlerini onlara vaaz etmiştir. Öyle ki Tanrı Allah, bedevilik kültürünün sosyal ve ahlaki değer ve ilkeler açısından geriliğini ve yabanıllığını yeni dininin medeniyet inşasındaki "en şiddetli inkâr ve nifak" tehdidi olarak sık sık dile getirmiştir:

"Bedeviler inkâr ve nifak bakımından daha şiddetlidir. Allah'ın elçisine indirdiği sınırları bilmemeye de onlar daha 'yatkın ve elverişlidir.' Allah bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir" (9: 97).

> "Bedevilerden öyleleri vardır ki, infak ettiğini bir cereme sayar ve sizi felaketlerin sarıvermesini bekler. Kötü felaket onları sarsın. Allah işitendir, bilendir" (9: 98).
>
> "Çevrenizdeki bedevilerden münafık olanlar vardır ve Medine halkından da nifakı alışkanlığa çevirmiş olanlar vardır. Sen onları bilmezsin, biz onları biliriz. Biz onları iki kere azaplandıracağız, sonra onlar büyük bir azaba döndürülecekler" (9: 101).
>
> "Medine halkına ve çevresindeki bedevilere, Allah'm elçisinden geri kalmaları, kendi nefislerini onun nefsine tercih etmeleri yakışmaz" (9: 120).
>
> "Onlar (münafıklar, düşman) birliklerinin gitmediklerini sanıyorlardı. Eğer (askeri) birlikler gelecek olsa, çölde bedevi-Araplar arasmda olup sizin haberlerinizi (oradan) sormayı cidden arzu ediyorlardı. Fakat içinizde olsalardı ancak pek az savaşırlardı" (33: 20).
>
> "Bedevilerden geride bırakılanlar, sana diyecekler ki: 'Bizi mallarımız ve ailelerimiz meşgul etti. Bundan dolayı bizim için mağfiret dile.' Onlar, kalplerinde olmayan şeyi dilleriyle söylüyorlar. De ki: 'Şimdi Allah, size bir zarar isteyecek ya da bir yarar dileyecek olsa, sizin için Allah'a karşı kim herhangi bir şeyle güç yetirebilir? Hayır, Allah yaptıklarınızı haber alandır" (48: 11).

Tanrı Allah yerel/kolektif geleneksel Tanrı kompleksi kaynağı olan cahiliyye kültürünün sosyal ve ahlaki boyutunu oluşturan bedeviliği yeni medeniyet dininin "sınırlarını bilmemeye yatkın ve elverişli" bir kültür iklimi olduğu için "inkâr ve nifak bakımından en şiddetli" düşman olarak

ilan ettikten sonra onun medenilik yolundaki sosyal ve ahlaki zaaflarına yani Tanrı kompleksine neden olabilecek özelliklerini sıralar. Bedevi kültür iklimi içindeki Tanrı kompleksi kişilik; "yaptığı ibadetleri caka satmak, gösteriş yapmak ve cereme saymak" üzerine bina ederek "her yaptığı ibadet için dünyevi bir fayda" ummaktadır. Bu bedevi kişilik; "fitne ve nifakı alışkanlık haline getirmiş", "kendi nefislerini Muhammed'in ve inananların nefsine tercih etmiş", "barış zamanı kahramanlık cakası satıp savaş zamanı bin bir yalan ve bahaneler ile savaştan kaçmış" bir tipoloji olarak tasvir edilir. Tanrı Allah, bedevi kişiliği özellikle adabı muaşerat ve muamelat denen medeni insan ilişkilerinden yoksun bir kabalık sembolü olarak tanımlayarak cehalet ve köylülük üzerine kurulu bu ahlakı medenileştirmeye çalışır. Bu bedevi kişilik özelliklerini: "sürekli tez canlılık ve kabalık ile Allah'm ve Peygamberinin önüne geçmek"; kaba saba ve yüksek sesle konuşarak "seslerini, Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmek"; "birbirine bağırarak konuştukları gibi, Peygamber'e de yüksek sesle bağırmak"; nezaket kurallarını çiğneyerek kapıyı çalıp izin istemeden evlere girip "odaların arkasından peygambere bağırmak"; kendilerini karşısındaki yerine koyarak davranmaya "aklı ermemek"; her işte sabırsızlanıp "aculluk etmek"; "kendilerine bir fasık haber getirincé haberin doğruluğunu araştırmadan acelece karar verip bilmeyerek bir topluluğa zarar verip sonra da yaptığına pişman olmak"; "başka toplulukları alaya almak"; Şeytan kompleksi içinde "kendilerini herkesten daha iyi ve daha hayırlı zannetmek"; sürekli "birbirini karalamak"; "birbirlerini kötü lakaplarla çağırmak"; "insanlar hakkında kötü zanda bulunmak"; "birbirinin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmak"; "birbirlerinin gıybetini yapmak"; "takvaları ile değil kabileleri ile övünmeye devam etmek"; "İslam'ın gücüne ve nimetlerine teslim oldukları halde iman ettik diyerek ikiyüzlü davranmak"; "sürekli şüphe içinde dinde eksiklikler aramak"; "tüm cehaletlerine rağmen Allah'a dinini öğretme cüretinde bulunarak dinde boşluklar yaratmak"; "sürekli Müslüman olmalarını bir lütufta bulunmuş gibi peygambere hatırlatıp minnet ederek imanlarını başa kakmak" şeklinde eleştirerek medeniyet, ahlak, bilgi, hikmet ve merhamet değerleri ile terbiye etmeye çalışır:

> "Ey iman edenler! Allah'm ve Peygamberinin önüne geçmeyin. Ey iman edenler! Seslerinizi, Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin. Birbirinize bağırdığınız gibi, Peygamber'e yüksek sesle bağırmaym, yoksa siz farkına varmadan işlediklerıniz boşa gider. (Ey Muhammed!) Odaların arkasından sana bağıranların çoğu aklı ermeyen kimselerdir. Onlar, sen yanlarına çıkıncaya kadar sabretselerdi, elbette kendileri için daha iyi olurdu. Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. Ey iman edenler!

Size bir fasık bir haber getirirse, bilmeyerek bir topluluğa zarar verip yaptığınıza pişman olmamak için o haberin doğruluğunu araştırın. Ey iman edenler! Bir topluluk bir diğerini alaya almasın. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da diğer kadınları alaya almasın. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Birbirinizi karalamayın, birbirinizi (kötü) lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fasıklık ne kötü bir namdır! Kim de tövbe etmezse, işte onlar zâlimlerin ta kendileridir. Ey iman edenler! Zannın birçoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın. Herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz! Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah tövbeyi çok kabul edendir, çok merhamet edendir. Ey insanlar! Şüphe yok ki, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerli olanınız, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdar olandır. Bedeviler 'İman ettik' dediler. De ki: 'İman etmediniz fakat boyun eğdik' deyin. Henüz iman kalplerinize girmedi. (Ey Muhammed!) De ki: 'Siz Allah'a dininizi mi öğretiyorsunuz? Oysa Allah, göklerdeki ve yerdeki her şeyi bilir. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir'. Müslüman olmalarını bir lütufta bulunmuş gibi sana hatırlatıp minnet ediyorlar (başa kakıyorlar). De ki: 'Müslüman olmanızı bir lütuf gibi bana hatırlatıp durmayın. Tam tersine eğer doğru kimselerseniz sizi imana erdirmesinden dolayı Allah size lütufta bulunmuştur" (49: 1-17).

Yerel/kolektif Tanrı kompleksi olan cahiliyye kültürünün yeni medeniyet dininin tanrısı Allah yerine ikame ettikleri "Tanrı gibi" değerleri "atalar"dır. Atalara "Tanrı gibi" tapınma kültürü en kadim inançlardandır. Bunun en önemli nedeni mevcut egemen düzenin mütekebbirlerinin iktidarının meşruiyetinin ve sürekliliğinin kaynağını herkesin kabul edebileceği ortak bir değere dayandırma arzusudur. Kabileci bedevi kültür, kendisini tarihsel bir kökene/meşruiyete dayandırma sorununu atalar kültü yaratarak çözümler. Bu kültün yarattığı egemen gelenek, egemenlerin iktidarına bir tarihsellik ve süreklilik kazandırır. Atalar geleneği, ortak bir tarihsel miras, iktidarın devamlılığı, ahlaki birlik, dini, sosyal, siyasal ve ekonomik hiyerarşi gibi temel bağlaşmaların ortak kabulünü ifade eder. Kabilecilik kültürü içinde gelenek, egemen iktidarın toplumsal rıza alanında onanmasının tarihsel dinamiklerini gösterir. Aile, soy, Tanrı, ülke, kabile, ulus en eski ve en güçlü geleneksel bağlardır. Gelenek, toplumsal hayatta insanların ortak tercihlerini, birlik ve beraberliğin kültürel bağlarını ve sözleşmeleri kapsar. Tüm bu unsurlar, toplumda kendisini meşruiyet olarak ifade eder. İnsan hayatı-

nın toplumsal kurulması birçok temel bağlaşmadan oluşur ki insan bunlarla kendisine kimlik yaratır: din, tarihsel bilinç, kültür, ırk, yurtseverlik, aile veya soy gibi. Bu yüzden atalar dini "ezeli geçmişin ebedi iktidarını" ifade ederken, toplumun hatırlanamayacak kadar eski uyma ve kabul etme alışkanlıklarının kutsallaştırdığı ilkeler üzerine kurulur. Atalardan kaynaklı bu gelenek, hem yeni bir iktidar kuruluşu hem de buna uygun toplum inşası için ortak bir mirasa dayanmanın zorunluluğu üzerine doğmuştur. Gelenek ile geçmiş bugüne getirilir ve geleceğin de aynı süreklilik ile korunması sağlanır ve bu sürekliliğe ve tarihsel bir mirasa dayanmayan iktidar ve meşruiyet iddiasının toplumsal kabul görmesi engellenir. Bu nedenle bedevi ve kabileci atalar dini, eski toplumu sürdürmek ama ona bağımlı yeni bir toplum yaratmak için geçmişin kahramanlık anılarını canlandırma, ortak bir tarihsel miras yaratma, ortak bir şuur ve kültür oluşturma yoluyla toplumsal rızayı, toplumsal uyumu ve kabileci gurur ve taassubu geliştirmeye çalışır. Bu taassubun yeni dini medeniyet ikliminde yaşamını sürdürmesinin nedeni de bu kolektif Tanrı kompleksidir. Özellikle ortak atalar ve ortak tanrılar/putlar bu kolektiviteyi güçlendiren unsurlardır. "Hem gelenek hem atalar hem de mallar ve evlatlar bakımından çoğunlukta" (34: 35) ve üstün olmanın kibri bu kültürü besleyen ana damardır. Bu yüzden Tanrı Allah, Muhammed'i ve inananları cahiliyenin övünç kaynağı olan "mallarına ve evlatlarına imrenmelerinden men edip" (9: 85) "kendilerini denemek için yararlandırdığı dünya hayatının süsüne ve gücüne gözlerini dikmemelerini" (20: 131) emredip kendi tekliği ve gücü karşısında "Tanrı gibi" durarak meydan okuyan bu kadim ve güçlü geleneğe savaş ilan etmiştir:

> "Ne zaman onlara: 'Allah'm indirdiklerine uyun' denilse, onlar: 'Hayır, biz, atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye (geleneğe) uyarız' derler. (Peki) Ya atalarının aklı bir şeye ermez ve doğru yolu da bulamamış idiyseler?" (2: 170).

> "İbadetlerinizi bitirdiğinizde, artık cahiliye döneminde atalarınızı andığınız gibi, hatta ondan da kuvvetli bir anma ile Allah'ı anın. İnsanlardan öylesi vardır ki: 'Rabbimiz, bize dünyada ver' der; onun ahirette nasibi yoktur" (2: 200).

> "Onlar, 'çirkin bir hayasızlık' işlediklerinde: 'biz atalarımızı bunun üzerinde bulduk. Allah bunu bize emretti' derler. De ki: 'Şüphesiz Allah, 'çirkin hayasızlıkları' emretmez. Bilmediğiniz bir şeyi Allah'a karşı mı söylüyorsunuz?" (7: 28).

> "Ya da: 'Bizden önce ancak atalarımız şirk koşmuştu, biz ise onlardan sonra gelme bir kuşağız; işleri batıl olanların yaptıklarından dolayı bizi helak mi edeceksin?' demememiz için" (7: 173).

"Biz atalarımızı bunlara tapıyor bulduk' dediler" (21: 53).

"Hayır' dediler. 'Biz atalarımızı böyle yaparlarken bulduk" (26: 74).

"Onlara; 'Allah'ın indirdiklerine uyun' denildiğinde, derler ki; 'Hayır, biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye uyarız.' Şayet şeytan, onları çılgınca yanan ateşin azabına çağırmışsa da mı (buna uyacaklar)?" (31: 21).

Demişti ki: 'Ben size atalarınızı üstünde bulduğunuz şeyden daha doğru olanını getirmiş olsam da mı?' Onlar da demişlerdi ki: 'Biz, kendisiyle gönderildiğiniz şeye kafir olanlarız" (43: 24).

"O müşrikler kendi dinlerini fırkalara ayırmış ve kendileri de parça parça olmuşlardır ki her grup kendi elindekiyle övünüp kibirlenip sevinç duymaktadır" (30: 32).

Tanrı Allah, yerel/kolektif Tanrı kompleksi olan cahiliyye kültürünün bu kabileci yapısını her türlü fanatizmin, dogmatizmin, taassubun ve kesin inançlılığın kaynağı olarak sunar ve lanetler. Çünkü Tanrı Allah bilmektedir ki Tanrı kompleksi bir kişi veya kişiliğin tek ve mutlak hakikatin kendi uhdesinde temsil edildiği iddiası üzerine kurulur. Bu iddianın en yoğun ve yaygın yaşandığı alan da kabileci atalar kültüne tapınmaya ve taassuba dayalı bedevi cahiliyye kültürüdür. Bu kültür, akıl, bilgi ve hikmet yerine keyfilik, taassup ve bağnazlığa dayandığı için "ne zaman onlara 'üstünde bulduğunuz şeyden daha doğru olan' 'Allah'ın indirdiklerine uyun' denilse, onlar hiç sorgulamaksızın 'hayır, biz, atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye (dine, kültüre, geleneğe) uyarız", "biz atalarımızı tapıyor bulduğumuz şeye taparız", "atalarımızı üzerinde bulduğumuz şey bize yeter' derler". Tıpkı Musa ve İsa'ya dendiği gibi. Yaptıkları her türlü günah, zulüm ve "çirkin hayasızca davranışları' 'biz atalarımızı bunun üzerinde bulduk. Allah bunu bize emretti' diyerek" meşrulaştırırlar. Daha da ileri giderek "kendi dinlerini fırkalara ayırmış ve kendileri de parça parça olmuşlardır ki her grup kendi elindekiyle övünüp kibirlenip sevinç duymaktadırlar". Bu yüzden Tanrı Allah, tüm insanlığa hitap ederek "biz, sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizle tanışmanız için sizi halklar ve kabileler (şeklinde) kıldık. Şüphesiz Allah katında sizin en üstün (kerim) olanınız (ırk ya da soyca değil) takvaca en ileride olanınızdır" (49: 13) demektedir. Aslında bu ifade ile daha önce soyca ve ırkça üstün kılındığı iddiasındaki İsrail halkını da tüm insanlıkla eşitlemiş olmaktadır. Bu Tanrının ilahi medeniyet yolculuğundaki büyük devrimlerinden biridir. Tanrı Allah sadece yerel/kolektif Tanrı kompleksi kaynağı cahiliyye kültürünü değil o kültürü besleyen diğer kişisel Tanrı kompleksleri konusunda da inananları uyarır:

"De ki: 'Eğer babalarınız, çocuklarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, aşiretiniz, kazandığınız mallar, az kar getireceğinden korktuğunuz ticaret ve hoşunuza giden evler, sizlere Allah'tan, O'nun Resulünden ve O'nun yolunda cihat etmekten daha sevimli ise, artık Allah'ın emri gelinceye kadar bekleyedurun. Allah, fasıklar topluluğunu doğru yola iletmez" (9: 24).

İslam ile tanışmadan önce özellikle Arap yarımadası putların yaygın olduğu bir bölgeydi. Hübel, Lat, Menat ve Uzza adlı putlara büyük saygı duyuluyordu. Adem'den itibaren insanlar, yaradılış gereği sürekli bir ilah arayışının içerisinde olmuştur. Semavi dinlerin ortaya çıktığı Ortadoğu bölgesi de bu arayışın en fazla yaşandığı coğrafya idi. Bazı kavimler kalplerindeki bu ilah anlayışını somut olarak ortaya çıkarmanın kolay yolunu bulmuş, kendilerine taş veya benzeri maddelerden putlar yapmışlardı. Kimileri bunlara ilahlık atfederken kimileri de Allah'a ulaşmanın en kısa yolu nazarıyla baktı. Arap Yarımadası, putların yaygın olarak görüldüğü bir bölgeydi. Araplar, özellikle Hübel, Lat, Menat ve Uzza adlı putlara çok saygı duyuyordu. Cahiliye döneminin sembol putlarından olan Hübel, Arapların kutsallık atfettikleri 360 putun içinde en büyüğüydü. Hübel ismi İbranice "Ha-Ba'l" kelimelerinden türeyip "Tanrı gibi" anlamına gelmektedir. Kırmızı akikten insan şeklindeki bu put, Mekkeli müşrikler tarafından "fal okları" ile insanların falına/kaderine bakıp kehanetlerde bulunmak için tapılıyordu. Lat, Hicaz bölgesinde saygı duyulan diğer putlardan biriydi. Lat kelimesi tanrıça anlamına gelen "el-ilahe" kelimesinden türetilmiştir. Lat, beyaz bir taştı. Müşrikler bu taş için kurbanlar kesiyor, hediyeler sunarak etrafında kadın erkek tavaf ediyordu. Mekke şehrinin üç baş tanrıçasından biri de Uzza adlı puttu. Uzza kelimesi tanrının aziz sıfatının dişili olan "azize"den gelmektedir. Yunanlılara ait tanrıçaların bu coğrafyadaki yansımasıdır. Cahiliye devrinde Kureyşliler, Uzzayı sık sık ziyaret eder, hediyeler getirir ve kurbanlar adayarak dua ederdi. Araplar için Lat ve Uzza ile birlikte, Menat adlı put da tanrının kızlarından biri olarak kabul ediliyordu. Siyah bir kaya parçası olan Menat'a ait bir ev, hediyelerin konulması için ayrılmış bir oda ve bu evde görevli bir de bekçi bulunuyordu. Menat, "ölüm, kader, talih" anlamlarına gelmektedir. Menat'ın görevi ise yağmur yağdırmak ve insanların doğacak ve ölecek kişiler için taleplerini karşılamaktı.

Tüm bu putlar Tanrıya ait bir gücün temsilcisi olarak "Tanrı gibi" misyon görmekte idi. Yerel/kolektif Tanrı kompleksinin din inancı Tanrı Allah ile birlikte atalarının kültlerini temsil eden "Lat, Uzza ve üçüncü put olan Menat" (53: 19-20) gibi bir takım totem ve putlara tapınmaktı. Bu konuda tam da İsrail halkı gibi düşünüp "bunlar Allah katında bizim şefaatçileri-

mizdir" (10: 18), "Allah dileseydi ne biz şirk koşardık, ne atalarımız ve hiçbir şeyi de haram kılmazdık" (6: 148) diyorlardı. Bu konuda "iftira ederek ona kızlarından, oğullarından, peygamberlerden, rahiplerden, din adamlarından, meleklerden, cinlerden, şeytanlardan, doğadaki canlı ve cansız varlıklardan" ortaklar ve putlar yaratıyorlardı (4: 48, 6: 41, 6: 80, 9: 31). Böylece dinlerinin ve Tanrılarının üstünlüğüyle gururlanıp kibirlenerek "Allah ve Resulü bize boş bir aldanıştan başka bir şey vaat etmiyor" (33: 12) diyerek "dinlerini bir oyun ve eğlence konusu edinip dünya hayatının mağrur mütekebbirleri" (6: 70) oluyorlardı. Cahiliyeye ait "şüpheler içinde kuruntularla kendilerini yanıltıp aldatıyorlar" (57: 14), "Allah'a ve elçisine isyan edip onların sınırlarını aşıyor" (4: 14) ve Tanrı kompleksi içinde "büyüklük taslayıp böbürleniyorlardı" (4: 36). Tanrı Allah ve dini konusundaki bedevi taassup ve gurur içinde her türlü "ihaneti ve nankörlüğü" (22: 38) yapıp "dini emir ve öğretiler hakkında peygamberle çekişip tartışıyorlar" (3: 61), "kaş göz hareketleriyle alay ediyorlar" (104: 1) ve sürekli "hileli tuzaklarla intikam alma hesapları" (54: 44) güdüyorlardı. Yeni medeniyet dinini yok etmek için "hileli düzenler kuruyorlar" (3: 120), "insanları tehdit, iftira ve ödüllerle doğru yoldan ve gerçeklerden alıkoymak için gece-gündüz hileli düzenler kurup Allah'ı inkâr etmelerini ve O'na eşler koşmalarını emrediyorlar" (34: 33) ve "inanmayacakları halde insanlarda şüphe oluşturmak için peygamberden sürekli mucizeler istiyorlardı" (6: 109). Tanrı komplekslerini arkasına gizlemek için yarattıkları putlarının hiyerarşik "Tanrı gibi" düzenlerinin ve o düzenin sağladığı ayrıcalıklarının yok olmaması için direniyorlardı.

> "Allah katından yanlarında olan Tevratı doğrulayan bir Kitap geldiği zaman, -ki bundan önce inkâr edenlere karşı fetih istiyorlardı- işte bilip-tanıdıkları gelince, onu inkâr ettiler. Artık Allah'ın laneti kâfirlerin üzerinedir" (2: 89).

> "Gerçekten, apaçık belgelerden indirdiklerimizi ve insanlar için Kitapta açıkladığımız hidayeti gizlemekte olanlar; işte onlara, hem Allah lanet eder, hem de (bütün) lanet ediciler" (2: 159).

> "Şüphesiz, inkâr edip kâfir olarak ölenler, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti bunların üzerinedir" (2: 161).

> "Onların kendi sözlerini bozmaları, Allah'ın ayetlerine karşı inkâra sapmaları, peygamberleri haksız yere öldürmeleri ve: 'Kalplerimiz örtülüdür' demeleri nedeniyle onları lanetledik. Onların azı dışında inanmazlar" (4: 155).

"Sözleşmelerini bozmaları nedeniyle, onları lanetledik ve kalplerini kaskatı kıldık" (5: 13).

"İsrail oğullarından inkâr edenlere, Davud ve Meryem oğlu İsa diliyle lanet edilmiştir. Bu, isyan etmeleri ve haddi aşmaları nedeniyledir" (5: 78).

"Gerçek şu ki, Allah'a ve elçisine eziyet edenler; Allah, onlara dünyada ve ahirette lanet etmiş ve onlar için aşağılatıcı bir azap hazırlanmıştır" (33: 57).

Yerel/kolektif Tanrı kompleksi içindeki bu bedevi cahiliyye kültürü "kesin bilgi yerine yalanlar ve şüpheler üzerine kuruluydu" (5: 50). Bu yüzden "Resulleri kendilerine apaçık belgeler getirdiği zaman, onlar, yanlarında olan ilimden dolayı sevinip böbürlendiler" (40: 83). Cahiliyye tam da "bilgisizliğin kuşatması altında gerçeklerden habersiz" (51: 11) ama mutlak bilgi sahibi imişçesine yaşamak kültürüdür. Bu kültür "o insanlara kendilerine gerçek bilgi geldikten sonra bile yalnızca aralarındaki 'tecavüz, haksızlık ve kıskançlık' dolayısıyla ayrılıklara bölünme" (42: 14) taassubu kazandırdı. Bu yüzden de "hiçbir bilgisi, yol göstericisi ve aydınlatıcı kitabı olmaksızın Allah hakkında tartışıp durmak" (22: 8); "hiçbir bilgiye dayanmaksızın kendi heva, istek ve tutkularına uymak" (30: 29); "bilgisizce Allah'ın yolundan saptırmak ve onu bir eğlence konusu edinmek için sözün 'boş ve amaçsız olanını' satın almak" (31: 6); "bilgisi ile kibirlenip elde ettiği nimetler karşısmda isyan ederek 'bunlar bana ancak bir bilgim dolayısıyla verildi" (39: 49) diyerek nankörlük etmek bu kültürün asli Tanrı kompleksi özellikleri yansımasıdır. Bu nedenle yani "mutlak bilgi iddiasındaki cehalet" (16: 62) içinde "bilgin dini yöneticileri ve yüksek bilginleri dahi, halkı günah söylemelerinden ve haram yiyiciliklerinden sakındırma" (5: 63) görevlerini yapmadılar. Tıpkı Levililer gibi. Bu yetmezmiş gibi "tek olan bir ilaha ibadet etmekten başka bir şeyle emrolunmadıkları halde Allah'ı bırakıp bilginlerini ve rahiplerini ilahlar edindiler" (9: 31). Sonunda kişisel ve kolektif Tanrı kompleksleri birleşerek mutlak "bir bilgi iddiası üzerine kendilerinde kibir yaratarak kendi hevalarını ilah edindiler" (45: 23). Tanrı Allah asla affetmeyeceğini bildirdiği (4: 48) bu şirk ve puta tapıcılığı ve bu cahiliyye kültürü ve geleneği içinde yerel/kolektif Tanrı komplekslerini lanetler, tıpkı Musa ve İsa'nın Tanrı RAB'bi gibi.

3. Tüm Tanrı Komplekslerine Karşı Ahlaki Uyarılar; Yol Azığı: "Ey insanlar, gelin ve topluca barış ve güven dinine girin".

Tanrı Allah, hem dini hem de ahlaki açıdan kendi medeniyet yoluna büyük bir tehdit ve düşman olarak gördüğü bu yerel/kolektif Tanrı kompleksinin ürünü cahiliyye kültüründen kendi topluluğunu arındırmak ve karşılaşa-

cakları bu tortularla mücadele etmelerini sağlamak için onlara uyarılarda bulunur. Tanrı Allah, ilk olarak tüm insanlığa evrensel bir çağrı yaparak adını "Barış" (İslam) koyduğu dinine davet eder: "Hiç şüphesiz, Allah katında din, İslam'dır. (3: 19)". Daha sonra ise tüm inananlarını "şeytanın egemenliğini izlemeyip topluca 'barış ve güven dinine girmeye" (2: 208) çağırır. Böylece Tanrı Allah insanlar arasında yerel/kolektif Tanrı komplekslerinin hiyerarşik düzenini kaldırarak insanların eşitliği üzerine kurulu evrensel bir değer inşa eder ve bu değer çerçevesinde inananlara evrensel olarak "iyiliği emretme ve kötülükten sakındırma" (3: 110) misyonu yükler. Bu misyonla birlikte de Adem'den Muhammed'e kadar "adalet, merhamet ve sadakat" ilkeleri üzerinde evrimleştirdiği "dinini kemale erdirip insanlar üzerindeki nimetini tamamlar" (5: 3).

Tanrı Allah binlerce yıllık birikimin doğurduğu tecrübeleri ışığında yeni dininin inananlarını daha önce inanmış olan toplulukların (ehli kitap) düştüğü yerel/kolektif Tanrı kompleksleri konusunda da sık sık uyararak onlar gibi olmamalarını emreder: "sadece kendileri için değil tüm insanlık için rahmet ve merhamet talep etmek" (2: 105); "yerel/kolektif Tanrı kompleksi içinde insanları değil sadece gerçek Tanrı Allah'ı ilah ve rab kabul etmek" (3: 64); "kolektif nefsi ihtiraslara kapılmamak" (3: 69); "hakkı batıl ile örtmeyip bilinen hakikatleri gizlememek" (3: 71); "her türlü emanete sadakat gösterip yerel/kolektif Tanrı komplekslerinin kaynağı olan ırk, soy, güç, bilgi, zenginlik, iktidar, itibar ayrımları ile zayıflara üstünlük taslayarak kibir içinde zulüm yapmamak, kendilerini mutlak bilgi sahibi zannedip diğer insanları aşağılamamak" (3: 75); "hakikatlerden ve Allah yolundan onda bir çarpıklık bulmaya yeltenerek insanları çevirmeye çalışmamak" (3: 99); "gerçekleri ve Allah'ın ayetlerini az bir değere satarak geçinmemek, geçimlerini din veya dindarlık pazarlayarak yapmamak" (3: 199); "şüphe, kuruntu ve vesveseler ile hareket etmemek" (4: 123); "mucizelerin yarattığı büyüye değil gerçeğin bilgisine inanmak" (4: 153); "peygamber dahi olsa hiç kimseyi kul kompleksi içinde Tanrı veya Tanrının çocuğu ilan etmemek, hiç kimseyi kutsayarak Tanrılaştırmamak" (4: 171); "insanların mukadderatına hükmetme iddiası ile Tanrı gibi ilahlaşmış yönetici ve liderlere (tağutlara) tapınmamak" (5: 60); "hiçbir iş ve hükmünde aşırılığa, bağnazlığa ve dogmatizme kaçmadan mutedil bir ümmet olmak" (5: 66); "bilgi ile kibirlenip Tanrı kompleksine kapılarak tuğyana ve inkâra yönelmemek" (5: 68); "haksız yere din konusunda aşırı gitmemek ve daha önce sapmış, birçoğunu saptırmış ve dümdüz yoldan kaymış Tanrı kompleksi içindeki toplulukların hevalarına (istek ve tutkularına) uymamak" (5: 77); "her konuda insanlarla en güzel tarz olan adalet, merhamet ve sadakat üzere mücadele

etmek" (29: 46); "başka ulusların topraklarına, yurtlarına, mallarına ve insanlarına mirasçı kılındığında adaletle hükmetmek" (33: 27); "onur, erdem ve iktidarın yalnızca Allah katında ve Allah için olduğuna inanmak" (57: 29); "korku değil güven üzerine bir medeniyet inşa etmek" (59: 2); "başka topluluklarla yapılan ahit ve sözleşmelere ihanet etmemek" (59: 11); "kendilerine apaçık belgeler geldikten sonra fırkalara ayrılmamak" (98: 4). Çünkü Tanrı Allah'a göre, gerçek geldikten ve bilindikten sonra yerel/kolektif Tanrı kompleksinin doğurduğu kibir ve nankörlük içinde inkâr edip insanları kolektif değerler ve kategorik ayrımlar üzerinden "fırkalara ayıranlar yaratılmışların en kötüleridir" (98: 6).

Tanrı Allah, inananlarını yerel/kolektif Tanrı komplekslerine karşı uyarırken daha önceki toplulukların kıssalarını detaylıca anlatarak dersler çıkarmalarını ister. Önceki toplulukları helak eden en asli ortak unsur olarak da kolektif Tanrı kompleksinin kaynakları olan Adem kompleksinin yani "ölümsüzlük ve mutlak iktidar arzusunun" ve şeytan kompleksinin yani "ötekinden daha üstün/hayırlı olma iddiası kibrinin" doğurduğu komplekslere dikkat çeker. Özellikle inananları "yeryüzünde yerleştirip iktidar sahibi kıldığında marufu (iyilik ve adalet) emretmek ve münkerden (kötülük ve zulüm) sakındırmak misyonu" (22: 41) yani adaletle hükmetmek konusunda uyarır. İnananları "yeryüzünde insanları doğru yola iletip yönelten önderler kılıp" (32: 24) "yeryüzündeki zalim yönetimler tarafından zayıf bırakılmışları korumak" (28: 5) ve "bizi halkı zalim olan bu ülkeden çıkar, bize katından bir veli (koruyucu sahip) gönder, bize katından bir yardım eden yolla diyerek feryat eden erkekler, kadınlar ve çocuklardan zayıf bırakılmışlar adına mücadele etmek" (4: 75) sorumluluğu yükler. Kolektif Tanrı kompleksinin ürünü olarak "iktidarın bozuculuğuna ve mutlak iktidarın mutlaka bozuculuğuna" inanan Tanrı Allah "kendisine inananlardan öncekileri nasıl 'güç ve iktidar sahibi' kıldıysa, onları da yeryüzünde 'güç ve iktidar sahibi' kılacak, kendileri için seçip beğendiği dinlerini kendilerine yerleşik kılıp sağlamlaştıracak ve onları korkularından sonra güvenliğe çevirecektir" (24: 55) ki insanlar arasında da korku ile değil güven ile iktidar kurup hükmedip adaletle yönetebilsinler. Çünkü Tanrı Allah kolektif Tanrı kompleksinin panzehrinin adalet olduğunu çok iyi bilmektedir ki inananlara göklerin egemenliğinin yeryüzü iktidarını emanet ettiğinde de onlara "emanetleri ehline (liyakate) teslim etmelerini ve insanlar arasında hükmettiklerinde adaletle hükmetmelerini" (4: 58), "kendileri, anne-babaları ve yakınlarının aleyhine (düşmanlarının lehine) bile olsa, Allah için şahitler olarak adaleti ayakta tutmalarını, adaletten dönüp hevalarına (kolektif Tanrı komplekslerine) uymamalarını, gerçeği değiştirmek için dillerini

ve gerçekleri eğip bükmemelerini, her ne pahasına olursa olsun adaletten ve hakkaniyetten yüz çevirmemelerini" (4: 135), "her ne şart altında olursa olsun adil şahitler olarak, Allah için, hakkı ayakta tutmalarını, (kolektif Tanrı kompleksinden kaynaklı olarak) başka bir topluluğa olan kinlerinin onları adaletten asla alıkoymamasını" (5: 8) emreder.

Tanrı Allah inananlarını kolektif Tanrı komplekslerinden korumak için kadim "adalet, merhamet ve sadakat" ilkelerini formüle eder. Adaletten sonra her iş ve konuda sadakatin önemini vurgulayan Tanrı Allah inananlarına "ahitlerine sadakat göstermekte aşırı titiz davranmayı" (3: 76), "akitlerini yerine getirmeyi" (5: 1), "sözleşmelerini bozmamalarını" (5: 13), "verdikleri sözleri bozmamalarını" (13: 20), "yeminlerini bozmamalarını" (16: 91), "kendilerine verilen emanetlere ve verdikleri ahitlere harfiyen riayet etmelerini" (70: 32), "biatlerini bozmamalarını" (48: 10), "emanete ihanet etmemelerini" (3: 161), "her iş ve konuda ölçüyü ve tartıyı doğru olarak yapmalarını" (6: 152), "insanların eşyasını değerden düşürüp eksiltmemelerini" (11: 85), "ölçtüklerinde ölçüyü tam tutmalarını ve dosdoğru bir tartıyla tartmalarını" (17: 35) emrettikten sonra bu kıstaslara uymamaları halinde önceki kolektif Tanrı kompleksine kapılan toplumlar gibi "lanetleneceklerini" (5: 13) bildirir.

Tanrı Allah, inananlarını daha önceki toplulukların kolektif Tanrı kompleksi içinde bozulmalarının önemli bir başka nedenini de ihtiyaç için yaratılmış mülkiyetin iktidara, itibara ve ihtişama dönüştürme tutkusu olduğunu belirtir. Mülkiyetin Adem kompleksinde "ölümsüzlük ve mutlak iktidar ihtirasını", şeytan kompleksinde ise "üstünlük kibrinin" kaynağı olduğunu dile getirir. İnsanların doğalarındaki ve ruhlarındaki "kadınlara, oğullara, kantar kantar yığılmış altın ve gümüşe, salma güzel atlara, hayvanlara ve ekinlere duyulan tutkulu şehvetin imtihan için 'süslü ve çekici' kılındığını ve bunların dünya hayatının metaları" (3: 14) ve "dünya hayatının ise ancak bir oyun, eğlence türünden tutkulu bir oyalanma, bir süs, insanlar arasında bir övünme süresi ve konusu, mal ve çocuklarda bir çoğalma tutkusu" (57: 20) olduğunu ifade eden Tanrı Allah tüm bu iktidar kaynaklarının bozuculuğu yerine "infak, tevazu, hayırda yarışmak" (28: 60), "ahirete yatırım yapmak, affetmek ve rıza arayışında bulunmak" (57: 20) için kullanılmasını emreder. İnsanların "mülklerinin ve çocuklarınız ancak bir fitne (imtihan konusu) (8: 28) olduğunu belirterek "insanların birbirinin mallarını haksızlıkla yememelerini, bile bile günahla insanların mallarından bir bölümünü ayırmalarını ve adaleti engellemek için onları rüşvet olarak hâkimlere aktarmamalarını" (2: 188), "varlıkları ile şımarıp bozgunculuk yapmama-

larını" (17: 16), "varlık içinde şımarıp yoksulları aşağılamamalarını" (56: 45) ve "erdemli bir şekilde varlıklı olanların yoksullara vermekte eksiltme yapmamalarını ve insanlara karşı kibir ve şımarma yerine affedici ve hoşgörülü olmalarını" (24: 22) emreder. İstisnasız dünyaya ait her şeyin bir imtihan vesilesi olduğunu belirten Tanrı Allah inananlarına "her imtihanda 'Ben/Biz' ve 'Benim/Bizim' olanların aslında tamamen Allah'a ait" (2: 156) olduğu bilinci içinde olmalarını tavsiye eder.

Tanrı Allah, inananların doğasında ve kolektif cahiliyye geleneğinde var olan her türlü kategorik farkhhkları üstünlük kabul edip insanların birbirleri üzerinde tanrısal ve kutsal bir sosyal, siyasal, ekonomik ve dini iktidar yaratmasını da Yahudi geleneğinden örnekler vererek reddeder. Özellikle insanların, halkın veya bir kolektivitenin "Reaya"/sürü kabul edilip de o topluluğunun çoban misyonu verilen bir insan/lider/şef/önder/bilgili/güçlü tarafından yönetilmesini reddeder: "Yahudilerden öyleleri var ki, (kelimeleri yerlerinden kaydırıp) tahrif ederek onları anlamlarından uzaklaştırırlar. Dillerini eğip bükerek ve dine saldırarak 'Râ'inâ' derler. Hâlbuki onlar, "İşittik ve itaat ettik; dinle ve bize bak" deselerdi, bu kendileri için daha hayırlı ve daha doğru olurdu. Fakat Allah, küfürleri yüzünden kendilerini lânetlemiştir. Bu yüzden pek az iman ederler" (4: 46). Tanrı Allah, inananların peygamberlerine bile cahiliye geleneğinin organizmacı hiyerarşik sürü/kul kompleksi içinde kendilerini gütmesine ve kendilerine sürü muamelesi yapıp onların aklını ve iradesini yönetmesine müsaade etmez. Muhammed de onlar gibi "Allah'ın bir kuludur" ve sosyal, siyasi ve ekonomik tüm ilişkilerde aralarında tam bir eşitlik hukuku vardır: "Ey iman edenler! 'Râ'inâ' (bizi güt, bize çobanlık yap) demeyin, 'unzurnâ' (bize de bak)" deyin" (2: 104). Kul kompleksine alışmış bir kültürün peygamberlerini Tanrı kompleksi içinde değerlendirmelerine bile tahammül etmeyen bir reddiye ile Tanrı Allah, kendi inananlarını uyarmaktadır.

Tanrı Allah inananlarında daha önceki toplulukların kolektif Tanrı kompleksi içinde çeşitli kategorik ayrımlarla birbirlerini üstünlük iddiaları ile fırkalara bölmemeleri gerektiğini emreder. Tanrı Allah inananlarına yeni medenilik dininden önce onların kabileci bedevi cahiliyye dönemindeki "birlerinin düşmanları olduklarını" hatırlatıp onları birbirlerine kardeş kılarak "kendi ipine hep beraber sımsıkı sarılmaya ve dağılıp, parçalanıp ayrılmamaya çağırır" (3: 103). Eski cahiliyye döneminin kabileci kültürü içinde bedevi bir ahlakla sürekli "çekişip birbirlerine düştüklerinde çözülüp yılgınlaşacakları ve güçlerini tüketecekleri" (8: 46) uyarısını yaptıktan sonra onları "birbirlerine kenetlenmiş bir binanın tuğlaları gibi birbirle-

rine bağlanmaya" (61: 4) çağırır. Bu bağlılıklarını bozacak unsurlar olan "müminleri bırakıp kâfirleri dost (veli) edinmemelerini, güç, itibar, erdem, değer ve onuru (izzeti) onların yanında aramamalarını" (4: 139), "kendi nefislerini peygamber ve müminlerin nefislerinden üstün tutmalarını" (33: 6), "aralarında çekiştikleri şeylerde peygamberi hakem kılıp sonra onun verdiği hükme, içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın, tam bir teslimiyetle teslim olmalarını" (4: 65), "insanlara kaba ve katı yürekli davranmak yerine rahmet ve merhametle davranmalarını" (3: 159), "ortak işlerini kendi aralarında şura ile yapmalarını" (42: 38), "birbirlerinin kardeşleri olduğu için her hangi bir anlaşmazlıkta kardeşlerinin arasını bulup düzeltmelerini" (49: 10), "dinde zorlama (ve baskı) yapmamalarını" (2: 256), "insanlara lisan-ı sıdk (doğruluk dili) ile davranmalarını" (26: 84), "insanlara karşı güzel söz, yumuşak davranış ve bağışlama içinde olmalarını" (2: 263), "insanlara hatta azmış Firavuna bile (20: 44) sözlerin en güzel olanını söylemelerini" (17: 53), "insanların hatalarını hoş görüp affedici olmalarını, kendilerine zulüm yapanlara bile iyilik yapmalarını" (5: 13), "insanları ayırt etmeksizin herkese güzel davranışlarla yaklaşılmasını" (15: 85), "onurlu ve erdemli olmalarını" (24: 22), "insanların kusurlarını örtüp bağışlamalarını" (64: 14), "her zaman iyilikte bulunup korku değil güven üzerine ilişki kurmalarını" (2: 112), "izzetli olmalarını" (63: 8), "her iş ve ilişkilerinde vicdani değerlerini öne almalarını", "şefkat ve merhametli olup" (57: 27) "birbirlerine de sürekli sabrı ve merhameti tavsiye etmelerini" (90: 17) emretti.

H. YENİ DİNİN YENİ KAVRAMSAL DÜNYASI: KİŞİSEL, KOLEKTİF VE EVRENSEL TANRI KOMPLEKSLERİNİN EZELİ ve EBEDİ ÖRNEKLERİ

Tanrı Allah ve Muhammed, evrensel bir din ve medeniyet getirmiş olmanın gereği olarak bir gün dinlerinin ve onu temsil eden inananların tüm dünyada egemen olma gücüne ve imkânına ulaşacakları müjdesini de sık sık veriyorlardı. Fakat önemli olan bu egemenliğin "nasıllığı" değil "niçinliği" idi. Bu yüzden de Kuran aracılığıyla sürekli evrensel Tanrı komplekslerine karşı uyarılarda bulunuyorlardı. Kuran evrensel Tanrı kompleksi konusundaki sorunları hem geçmiş milletlerin tekebbür ve isyanları hem de bazı örnek kişi ve kurumların prototipi üzerinden açıklamaya çalışıyordu. Bu yüzden isimlerden ziyade evrensel Tanrı kompleksinin özelliklerine ve kaynaklarına vurgu yapıyor ve inananları "güç ve iktidar" ile sınandıklarında bu hastalıklara düşmemeleri konusunda uyarıyordu. Kuran belki yüzlerce evrensel Tanrı kompleksi özelliğinden bahsetmesine rağmen bu özellikleri birer "ideal tip" olarak üç kişi/kurum şahsında evrensel kavramlara ve alanlara taşıyordu: Firavun, Karun ve Belam.

Tanrı Allah, hem Adem'den Muhammed'e kadar ezeli ve ebedi Tanrı ve Tanrı gibiler arasındaki mücadelelerin sürekliliğini, hem Musa, İsa ve Muhammed'in ortak evrensel misyon sürekliliğini, hem de gelecekte inananların karşılaşacağı Tanrı komplekslerinin özelliklerini anlatmak amacıyla Firavun, Karun ve Belam gibi ideal tipleri örnek verir. Evrensel Tanrı kompleksinin kaynağı olarak iktidarı ve yönetimi hedeflemiş siyasal sistemler egemen düzenini devam ettirebilmek için bu üçlü sacayağı üzerine inşa olunmuşlardır. Bu üç sacayağından biri eksik olduğunda o siyasal sistemin devamı oldukça zor olmuştur. Belli bir zaman sonra yok olmaya başlamışlardır. Bu üçlü sacayağında; iktidarı, egemen gücü ve evrensel Tanrı kompleksini temsil eden kişi/kurum Firavun olmuşken; bu evrensel Tanrı kompleksi sisteminin mal, mülkiyet, para gücünü temsil eden kişilik/kurum Karun; bu sistemin sosyal, dini ve ahlaki boyutunu yani halkın inançları üzerinde tahakküm sağlayan, onları yönlendiren, insanların dini inançlarını pasifize eden veya başka alanlara kanalize eden kişilik/kurum olarak da Belam örneği verilmiştir. Evrensel egemenlik tarihi boyunca isimleri başka ama özellikleri aynı olan bu Tanrı kompleksleri yeryüzü kötülük düzenlerinin ortak yöneticileri olmuşlardır. Bu kurulu düzenin içerisinde egemen iktidara boyun eğmeyip uyumsuzluk gösterenler egemen güç tarafından hemen yok edilmişlerdir. Musa, İsa ve Muhammed'in hikâyelerindeki ortak yan da işte bu düzenlere meydan okuma iradesidir. Kendilerini "Tanrı gibi" gören bu güçlere karşı her üçü de gerçek "Tanrı RAB" adına savaş vermişlerdir.

1. Mutlak, En, Tek Üstün Egemen; Tanrı Kompleksinin Siyasal Sembolü; Firavun: "O bir müstekbir".

Evrensel Tanrı kompleksinin baş temsilcisi Firavun; gücün, zorbalığın, Tiranlığın sembolüdür. Firavun, iktidarını elinde tutabilmek için her yola başvurur. Saltanatının sürmesi için ne yapmak gerekiyorsa onu yapar. O açıkça iddia ederek yeryüzünde "Tanrı" olmak ister. Yeryüzünde zenginliğin ve mülkiyetin Tanrısı olma iddiasındaki Karun ise varlık ile şımarmanın ve kibrin sembolüdür. Onun için ise önemli olan kazanmak ve biriktirmektir. Kazancının nereden geldiği, nereye gittiği onun için önemli değildir. O başkalarının alın terinden kazanır, aldatır, kandırır. Karun'la Firavun el eledir. Karun, Firavunu serveti ile destekler, çünkü servetinin varlığı ve geleceği Firavun'un egemenliğinin sürekliliğindedir. Aynı şekilde Firavun'un saltanatı da Karun'un servetine dayanır; çünkü insanlar arasmdaki hiyerarşik yapının ve kul kompleksinin sürekliliği sadece mülkiyet ilişkisi tarafından beslenir. Her ikisinin iktidarının ve mülkiyetinin meşrulaştırılması ve halk

nezdinde kabul edilmesinin sağlanması için ise dini ve hukuki gerekçelere ihtiyaç vardır. İşte bu iki zulüm ve kibir egemenliğine dini ve hukuki meşruiyet sağlayan kaynak/kişi/kurum da Belam'dır. Bu yüzden evrensel "adalet, merhamet ve sadakat" misyonuna sahip Kuran, inananlarını bu üçlü evrensel "zulüm, terör ve ihanet" amaçlı Tanrı komplekslerine karşı uyarılarda bulunur. Kuran, önemine binaen evrensel Tanrı kompleksinin baş temsilcisi olan Firavuna iki yüze yakın ayette yer verir: "İnanan bir toplum için gerçek bir örneklik olmak üzere, Musa ve Firavun'un haberlerini" (28: 3) insanlara uyarı olarak anlatır:

> "Tıpkı Firavun ailesi ve onlardan öncekilerin gidiş tarzı gibi. Ayetlerimizi yalanladılar böylece Allah, günahları nedeniyle onları yakalayıverdi" (3: 11).
>
> "Firavun'a git çünkü o azmış bulunuyor" (20: 24).
>
> "Hani senin Rabbin Musa'ya seslenmişti: 'Zulmetmekte olan kavme git" (26: 10).
>
> "Firavun, Musa'ya şöyle dedi: 'Seni biz küçük bir çocuk olarak alıp aramızda büyütmedik mi? Sen ömrünün nice yıllarını aramızda geçirdin. "(Böyle iken) sen o yaptığın işi yaptın (adam öldürdün). Sen nankörlerdensin" (26: 18-19).
>
> Mü'min olan bir kavim için hak olmak üzere, Musa ve Firavun'un haberinden (bir bölümünü) sana okuyacağız. (28: 3).
>
> "Gerçek şu ki, Firavun yeryüzünde (Mısır'da) büyüklenmiş ve oranın halkını birtakım fırkalara ayırıp bölmüştü; onlardan bir bölümünü güçten düşürüyor, erkek çocuklarını boğazlayıp, kadınlarını diri bırakıyordu. Çünkü o bozgunculardandı" (28: 4).
>
> "Firavun dedi ki: 'Ey önde gelenler, sizin için benden başka ilah olduğunu bilmiyorum. Ey Haman, çamurun üstünde bir ateş yak da, bana yüksekçe bir kule inşa et, belki Musa'nın ilahına çıkarım, çünkü gerçekten ben onu yalancılardan (biri) sanıyorum". O ve askerleri, yeryüzünde haksız yere büyüklendiler ve gerçekten bize döndürülmeyeceklerini sandılar. (28: 38-39).
>
> "Firavun'a git; çünkü o azdı" (79: 17).
>
> "Ve kazıklar sahibi Firavun" (89: 10).

Musa'nın mücadele ettiği evrensel Tanrı kompleksi temsilcisi Firavun yine evrensel bir kişilik/kurum olarak Kuran tarafından evrensel bir örnek

kavramsallığa dönüştürülür ve inananlara ibret/örnek olarak gösterilir: "Firavun'a git, çünkü o azmıştır. De ki: '(Nasıl,) tezkiyeye/arınmaya gönlün var mı? Seni Rabbine (O'nu bilmeğe) ileteyim de O'ndan korkasın' (Musa gitti, Allah'ın emrini Fir'avn'a duyurdu.) Ona büyük mucizeyi (asanın ejderha oluşu mucizesini) gösterdi. Fakat o, (Musa'yı) yalanladı, karşı geldi. Sonra sırtını döndü, koşmağa başladı (Musa'nın getirdiklerini iptal etmek için bütün gücüyle çalışmaya koyuldu). (Adamlarını) topladı, (onlara) bağırdı: 'Ben sizin en yüce rabbinizim!' dedi. Allah da onu, (sonrakilere ve öncekilere ibret olacak biçimde) ahiret ve dünya azabıyla yakaladı. Şüphesiz bunda (Allah'tan) korkacak kimse için ibret vardır" (79: 17-26). Firavun, Musa aracılığı ile gelen mucizeleri sihir diyerek inkâr etmiş ve onu ve İsrail halkını ülkedeki kendi iktidarına tehdit olarak sunup yönetimi ele geçirmeye çalışmakla suçlamış ve önce onları köleleştirmekle sonra da yok etmekle uğraşmıştır. Evrensel Tanrı kompleksi örneklerinin hepsinde ortak olduğu gibi beşeri alanın üzerine çıkıp haddi aşarak ilahi alanın sınırlarına tecavüz edip insanların özgürlüklerini kısıtlamak, gerekirse insanları öldürmek, hayatlarına müdahale edip düzenlemek ve mukadderatlarını belirlemek özelliklerinin tamamı Firavun'un şahsında en üst tekebbür örneği olarak tecessüm eder. Bu nedenle Firavun kendi egemenliğine tehdit olarak gördüğü herkesi önce yok etmeyi amaçlar: "Firavun dedi ki: Oğullarını öldürerek yok ederiz, kadınlarını da sağ bırakırız ve hiç şüpheniz olmasın ki, biz onların üstünde kahir hükümranlarız" (28: 4). Bu aslında evrensel Tanrı komplekslerinin ortak özelliği olan soykırım yapmaktan başka bir şey değildir. Hem Musa'nın dünyaya geleceği sırada hem de Musa zamanındaki Firavun döneminde İsrail oğullarının çoğalmamaları için yapılan bu uygulama büyük bir işkence, katliam ve soykırım olarak tarihteki örneklik yerini almıştır: "Sizi dayanılmaz işkencelere uğrattıklarında, Firavun ailesinin elinden kurtardığımızı hatırlayın. Onlar, kadınlarınızı diri bırakıp erkek çocuklarınızı boğazlıyorlardı" (2: 49).

> "Sizi dayanılmaz işkencelere uğrattıklarında, Firavun ailesinin elinden kurtardığımızı hatırlayın. Onlar, kadınlarınızı diri bırakıp erkek çocuklarınızı boğazlıyorlardı. Bunda sizin için, Rabbinizden büyük bir imtihan vardı. Ve sizin için denizi ikiye yarıp sizi kurtardığımızı ve Firavun'un adamlarını gözlerinizin önünde boğduğumuzu hatırlayın" (2: 49-50).
>
> "Sonra bunların ardından Firavun'a ve onun önde gelen çevresine Musa'yı ve Harun'u ayetlerimizle gönderdik. Fakat onlar, büyüklendiler. Onlar suçlu-günahkâr bir kavimdi". Onlara katımızdan hak geldiği zaman, dediler ki: 'Bu, kuşkusuz apaçık bir büyüdür'. Musa: 'Size hak geldiğinde

(böyle) mi söylersiniz? Bu bir büyü müdür? Oysa büyücüler kurtuluşa ermezler' dedi. Onlar: 'Siz ikiniz, bizi atalarımızı üzerinde bulduğumuz (yol) dan çevirmek ve yeryüzünde büyüklük sizin olsun diye mi bize geldiniz? Biz, sizin ikinize inanacak değiliz' dediler. Sonunda Musa'ya kendi kavminin bir zürriyetinden (gençlerinden) başka -Firavun ve önde gelen çevresinin kendilerini belalara çarptırmaları korkusuyla- iman eden olmadı. Çünkü, Firavun gerçekten yeryüzünde büyüklenen bir zorba ve gerçekten ölçüyü taşıranlardandı. Musa dedi ki: 'Rabbimiz, şüphesiz Sen Firavun'a ve önde gelen çevresine dünya hayatında bir çekicilik (güç ihtişam) ve mallar verdin. Rabbimiz, Senin yolundan saptırmaları için (mi?) Rabbimiz, mallarını yerin dibine geçir ve onların kalblerinin üzerini şiddetle bağla; onlar acı azabı görecekleri zamana kadar iman etmeyecekler" (10: 75-88).

Firavun kaynaklı evrensel Tanrı kompleksi sistemleri aynı zamanda korku siyaseti, korku yönetimi, korku egemenliği ve korku hiyerarşisi düzenleridir: "Firavun ve kavminin kendilerine işkence etmesinden korkuya düştükleri için kavminden bir grup gençten başka kimse Musa'ya iman etmedi. Çünkü Firavun yeryüzünde kibir ile tanrılık iddia eden ve haddi aşanlardan idi" (10: 83). Güven değil de korku siyasetini insanların doğaları ve ruhlarına sindirerek egemen olan Firavun, halkı sadece bedenlerine sahip olarak köleleştirmekle yetinmeyip aynı zamanda akıl ve ruhlarına da hâkim olarak kullaştırmak istemektedir. Bu yüzden Firavun egemenliği altında yaşayan halk, emek ve mülkiyet özgürlüğüne sahip olmadıkları gibi düşünce ve inanç özgürlüğüne de sahip olmayıp büyük bir korku ve endişe içinde yaşamaktaydılar. Bu büyük korkunun neticesinde yukarıda belirtildiği üzere Musa'ya gerçekten inananların sayısı da oldukça az olmuştur. Musa'ya inanan kimselerin sayıca az olmalarının sebebi, Firavun'un kendisine muhalefet eden kimselere dehşetli işkenceler ve katliamlar uygulamasıdır. Firavun, uyguladığı bu cezalarla da Musa'ya inananları dinlerinden döndürmeye çalışmış hatta insanların başka bir düşünceye veya dine inanıp inanmama yetkisini dahi kendi uhdesine almıştır: "Firavun: 'Ben size izin vermeden önce O'na iman ettiniz öyle mi? Mutlaka bu, halkı buradan sürüp-çıkarmak amacıyla şehirde planladığınız bir tuzaktır. Öyleyse siz buna karşılık ne yapacağımı bileceksiniz" (7: 123).

"Sonra bunların (peygamberlerin) ardından Musa'yı ayetlerimizle Firavun'a ve önde gelen çevresine gönderdik; onlar ona (ayetlerimize) haksızlık ettiler. İşte bozgunculuk çıkaranların nasıl bir sona uğradıklarına bir bak". "Musa dedi ki: 'Ey Firavun gerçekten ben alemlerin Rabbinden (gönderilme) bir elçiyim'. (Firavun) Dedi ki: 'Eğer gerçekten bir ayet ge-

tirmişsen ve doğru sözlülerden isen bu durumda onu getir (bakalım)'. Firavun kavminin önde gelenleri Musa için dediler ki: 'Bu gerçekten bilgin bir büyücüdür'. 'Sizi topraklarınızdan sürüp-çıkarmak istiyor... Firavun: 'Ben size izin vermeden önce O'na iman ettiniz öyle mi? Mutlaka bu, halkı burdan sürüp-çıkarmak amacıyla şehirde planladığınız bir tuzaktır. Öyleyse siz (buna karşılık ne yapacağımı) bileceksiniz.' 'Muhakkak ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve hepinizi idam edeceğim'. (Onlar da:) 'Biz de şüphesiz Rabbimize döneceğiz' dediler. 'Oysa sen yalnızca bize geldiğinde Rabbimizin ayetlerine inanmamızdan başka bir nedenle bizden intikam almıyorsun. Rabbimiz üstümüze sabır yağdır ve bizi Müslüman olarak öldür'. Firavun kavminin önde gelenleri dediler ki: 'Musa ve kavmini bu toprakta (Mısır'da) bozgunculuk çıkarmaları seni ve ilahlarını terketmeleri için mi (serbest) bırakacaksm?' (Firavun) Dedi ki: 'Erkek çocuklarını öldüreceğiz ve kadınlarını sağ bırakacağız. Hiç şüphesiz biz onlara karşı kahir bir üstünlüğe sahibiz'... Bunun üzerine biz de ayrı ayrı mucizeler (ayetler) olarak, üzerlerine tufan çekirge buğday güvesi kurbağa ve kan musallat kıldık. Yine büyüklük tasladılar ve suçlu-günahkâr bir kavim oldular. Başlarına iğrenç bir azap çökünce dediler ki: 'Ey Musa Rabbine -sana verdiği ahid adına- bizim için dua et. Eğer bu iğrenç azabı üzerimizden çekip-giderirsen, andolsun sana iman edeceğiz ve İsrailoğullarını seninle göndereceğiz'. Ne zaman ki onların erişebilecekleri bir süreye kadar, o iğrenç azabı çekip-giderdik onlar yine andlarını bozdular. Biz de onlardan intikam aldık ve ayetlerimizi yalanlamaları ve onlardan habersizmişler (gibi) olmaları nedeniyle onları suda boğduk" (7: 103-137).

Firavun, Tanrı kompleksinin kaynağı olan "Tanrı gibi" olma iddiası aşamasını geçip bizzat Tanrılık iddiasında bulunmuştur. İnsanlara "sizin en yüce rabbiniz benim!" (79: 24) diyecek kadar kibre ve isyana yönelmiştir. Firavun'a, "Ben sizin en büyük tanrınızım" dedirten duygu, insanın doğasındaki ve ruhundaki üstünlük, yetkinlik ve muktedir olma isteğinin ürünüdür. Tanrı kompleksi kul kompleksi olmadan var olamayacağı için de sürekli insanları fakirlik ve zulüm ile yönetiyor, kurduğu hiyerarşik düzeni korku ve tehdit ile sürdürüyordu. Fakat Firavun, hastalık derecesinde kendisini tanrı konumunda gördüğü ve inandığı halde (28: 38; 26: 29) büyücü rahiplerden medet ummuş, sadece yönetimde etkin olacakları vaadi ile değil ama aynı zamanda büyü yapmaları konusunda da onlara baskı uygulayarak (20: 73) Musa'ya karşı mücadeleye girişmiştir. Firavun aslmda büyücü rahiplere inanmamasına rağmen halkın gözünde Musa'yı sihirbaz gibi göstermek için sihirbazları gayrete getirmeye ve Musa karşısında bu büyücülerin galip gelebilmelerini temin etmeye hatta bunun için de onlara

egemenliği altında mevki ve makam vaat etmeye yönelmiştir (26: 40,42). Ancak yaptıkları büyülerin işe yaramadığını gören ve gözleri gerçeğe açılan rahipler, Musa'nın getirdiği mucizelerin Tanrı RAB katından olduğunu anlamış ve iman etmişlerdir. Firavun bu defa iman eden sihirbazlara zulüm ve işkence yolunu seçmiştir: "Firavun dedi ki: Demek siz, benden izin almadan ona iman ettiniz! Şüphe yok ki bu, yerleşik Kıpti zümresini yurtlarından sürmek için, sizin şehirde beraberce planladığınız, gizli bir oyundur. Ama yakında bileceksiniz başınıza gelecekleri!" (7: 123). Böylece Musa'nın öğretilerine olduğu gibi, onu tasdik eden sihirbazların imanları hakkında da şüpheler uydurup ortaya atmakta ve kamuoyunun zihnini bulandırmaktadır. Bu nedenle kavminin, Musa'ya inanmalarına engel olsun diye, o anda halkın aklına çeşitli şüpheler koymaya çalışmıştır. Yaymaya çalıştığı şüpheler ise Musa ile sihirbazların maksatlarının, güya aralarındaki anlaşmaya göre, hâkim unsurların ülkeden çıkarılacağını, rejimin değiştirileceğini ve hâkimiyetlerinin sona erdirileceğini öne sürmek olmuştur.

Firavun, hem zulmedebilmek hem de zulme dayalı saltanatını devam ettirebilmek için, halkı birbirine yakın veya zıt çeşitli grup ve hiziplere ayırarak yönetmekte idi. Böylece toplumdaki muhalefet duygusunu, bu hizipler ve gruplar arasındaki sürtüşmelere kanalize etmekte, neticede o toplumdaki mevcut muhalefet potansiyelini, birbirlerine düşürüp savaştırarak pasif hale getirmekteydi: "Firavun, Mısır toprağında gerçekten azmış, halkını çeşitli sınıflara bölmüştü. Onlardan güçsüzleştirdiği sınıfın oğullarını boğazlıyor, kızlarını ise sağ bırakıyordu. Firavun kesin bir şekilde çokça fesat çıkaran bozgunculardandı" (28: 4). Firavun sadece toplumsal hiyerarşi ile değil aynı zamanda insanlar arasındaki kulluk ve kölelik hiyerarşisi ile de piramidal bir düzen kurmuştu. Tanrı kompleksinin yaşayabilmesi için kulluk kompleksi üzerine kurulu bir sosyal, siyasal, dini ve ekonomik düzen kurulması gerektiğinin bilinciyle "Firavun halkını küçümsedi, onlar da ona itaat ettiler. Doğrusu onlar yoldan iyice çıkmış bir toplum idi" (43: 54).

Firavun, kendisini tüm insanlardan daha üstün, daha güçlü ve daha önemli biri olarak görmekte, kendisini Tanrı olarak değerlendirmekteydi. Bu Tanrı olma durumunu sürdürebilmek için sürekli diğer insanları ezme, suçlama ve aşağılama ile hareket ediyordu. İnsan doğasını ve o doğadaki kul kompleksi yanını çok iyi bilen birisi olan Firavun, halkı ne kadar aşağılarsa o kadar yüceleceğinin fakında olarak "halkını küçümsedikçe halkı da ona itaat etti". Bu kulluk kompleksini sürdürebilmek için Firavun aynı zamanda Tanrılar hiyerarşisi yarattı. Mısırlılar hem siyasal hem dinsel hem de sosyal hayatlarını düzenleyen binden fazla tanrı yarattılar. Diğer

kültürlerin tanrıları gibi Mısır tanrıları da kendilerini yaratan insanların amaçlarına, arzularına ve korkularından korunmalarına hizmet ettiler. Tıpkı diğer medeniyetlerde olduğu gibi Mısırlılar için hayat ve evren birbiri ile karşıtlıklardan oluşan bir ikilik düzeniydi. İkilik düzeninin tanrıları da birbiriyle çatışan ve egemenlik kurmak isteyen ikili tanrılardı. Tanrılar arasında da büyük bir hiyerarşik düzen ve bürokratik yapı vardı. Mısırlılar aynı hiyerarşik ve bürokratik düzeni piramit mükemmelliğinde yeryüzünde de gerçekleştirdiler. Çeşitli asil soylar ve kabileler kendi tanrılarının ve doğal olarak da kendi iktidarlarının egemenliği için tıpkı tanrılar gibi savaştılar. En büyük savaş da en büyük tanrı kabul edilen korku ve ölümü temsil eden Osiris'in (ölüler diyarının efendisi) altında yer alan Set ve Horus'un savaşıdır. Böylece her iki tanrı çatışması bir yandan korku, şiddet ve kaosu (Set) diğer yandan da güven ve düzeni (Horus) kişiselleştiriyordu. Bu kişiselleştirmede "yeryüzü tanrısı/Tanrının oğlu" olan Firavun da yine güven ve düzenin temsilcisi tanrı-kral olarak ortaya çıkıyordu. Firavun bu çok katmanlı ve aşırı hiyerarşik bürokrasi ortamında tanrılar ile uyrukları arasındaki ilişkiyi sağlıyordu. Bu bürokratik yapının tüm dünyevi ilişkilerini ise tapınaklara bakmakla görevli ruhban sınıfı ve din bürokrasisi üstlenmişti. Korku hemen arkasından iktidarı yaratmış ve iktidar da korkuya dayanan bir tanrılar ve insanlar hiyerarşini ve bürokrasisini yaratmıştı. Bu yüzden Firavun ve dini bürokratik egemenler insanları kendileri için değil sahip oldukları bu dinsel hiyerarşik düzenin devamı için desteklemelerini istiyordu: "Firavun'un halkının din bürokratları: 'Ne yapıyorsun, seni ve senin tanrılarını terk etsinler, ülkede bozgunculuk yapsınlar diye Musa ile inananlarını kendi hallerine mi bırakacaksın?' dediler" (7: 127).

Firavun, sadece halkını değil aynı zamanda gerçekleri de aşağılıyor ve alaya alıyordu: "Musa, ayetlerimizle onlara gidince onlar alay edip gülmeye koyuldular" (43: 46–47). Tüm Tanrı komplekslerinin ortak özelliği olan mutlakı ve kutsalı yalnızca kendilerinin temsil ettiğine olan inanç gereği Firavun da, kendisini yüceltmek için gerçekleri küçümsemek veya onlarla alay etmek yoluna gidiyordu. Musa, İsa ve Muhammed'e yapılan bu tür aşağılama ve alay etme davranışlarının ortak amacı, diğer insanlara göre kendilerinin en üstün niteliklere sahip olduklarını ve gerçeğin tek temsilcisinin kendileri olduğunu ispat etmektir. Bu ispat gücü aşağılama ve alay ile büyük bir propaganda gücüne dönüştüğü için de halk gerçeğe değil güce tapmaya yönelmektedir. Bu yüzden gerçeği temsil etme iddiası aynı zamanda ötekini aşağılamak ve alaya almak ile basitçe yanlışlanabilen bir güç gösterisidir. Halk da zaten gerçeğe değil güce tapma eğilimindedir: "Firavun halkını küçümsedi, onlar da ona itaat ettiler. Doğrusu onlar yoldan iyice

çıkmış bir toplum idi" (43: 54). Toplumun güce doğal olarak da güç gösterisi olan ihtişama tapınma doğasını çok iyi bilen ve bu nedenle de Kuran'da "güç/ihtişam/azamet/hâkimiyet/ordu sahibi" (89: 10) olarak anılan Firavun, insanların boyun eğmesini sağlamak için muhteşem tapınaklar, piramitler ve binalar yaptırmıştır. Firavun idaresinin en belirgin özelliklerinden birisi de kutsallaştırmaya çalıştıkları kendi mezarları yani piramitlerdir. Bu piramitlerin yanı sıra, yukarıya doğru incelerek yükselen ve tepesinde küçük birer piramit örneği bulunan dikilitaşlar da şehirlere Firavunların hâkimiyet alameti olarak dikilmiştir. Öyle ki bu kuleler ile daha önce Tanrı kompleksi kaynağı olarak ifade edilen Babil kulelerindeki gibi ihtişama tapınmaya yönelinmiş ve Tanrı RAB'be meydan okunmuştur: "Firavun dedi ki: 'Ey benim danışmanlarım ve devlet adamlarım! Ben sizin benden başka bir ilahınız olduğunu bilmiyorum. Haman! Haydi, benim için tuğla ocağını tutuştur, balçığı pişir, fazlaca tuğla imal ettirip benim için öyle yüksek bir kule yap ki, belki de onun vasıtasıyla yükselip Musa'nın Tanrısını görürüm! Aslında, ben onun yalancının biri olduğu görüşündeyim!" (28: 38).

Tanrı Allah, önemine binaen Firavun'un şahsında evrensel Tanrı kompleksinin kişisel kaynaklarını da sıralamaktadır. Tanrı kompleksi açısından en dikkat çeken kişisel özellik olarak ise "mihnet ettirme" duygusu gelmektedir: "Firavun, Musa'ya şöyle dedi: 'Seni biz küçük bir çocuk olarak alıp aramızda büyütmedik mi? Sen ömrünün nice yıllarını aramızda geçirdin. (Böyle iken) sen o yaptığın işi yaptın (adam öldürdün). Sen nankörlerdensin" (26: 18-19). Evrensel Tanrı komplekslerinde ortak olan bu "mihnet ettirme" durumu yapılan bir iyilik, yardım ve destek karşılığında karşıdaki kişinin sadakatini ve itaatini satın alma arzusudur. Yapılan iyiliğinin karşısında yapana borçlu olarak boyun eğmektir. Firavun, Musa'ya yaptığı iyilikleri hatırlatarak kendisine "nankörlük" etmeyip itaat etmesini beklemektedir. Daha önce Musa'nın kavminde, İsa'nın halkında ve bedevilerin Muhammed'e davranışlarında karşılaşılan bu mihnet ettirme kompleksi en genel Tanrı kompleksi kaynaklarındandır. Tanrının "Rahman ve Rahim" sıfatlarını kendilerinde gören "Tanrı gibi" insanlar yaptıkları iyilik ve yardımları başa kakınç yaparak iyilikleri karşılığında insanlardan mutlak itaat ve sadakat beklemektedirler. Bunun adı mihnet iktidarıdır. Firavun bu mihnet iktidarını sadece Musa değil tüm halkı üzerinde talep etme hakkını kendinde görmektedir. Tanrının "Rahman ve Rahim" özelliğinin kendinde olduğu iddiasının ürünü olarak mihnet iktidarından doğan bu Tanrı kompleksi hayatta en çok rastlanan komplekslerden biridir. Ülkesini düşmandan veya krizden kurtaran liderler, insanlara yol gösteren önderler, halkını düşmanlardan koruyan askerler, halkına hizmet götüren idareciler,

astlarına görev yükleyen üst yöneticiler, insanlara aş ve işveren iş adamları, insanlara eğitim vererek katkı sağlayan öğretmenler, insanları doğru yola hidayet eden din adamları ve hepsinden daha yoğun ve yaygın olarak saçlarını çocukları için süpürge eden anneler ve yemeyip yediren, giymeyip giydiren babalar bu mihnet iktidarından kaynaklı olarak Tanrı kompleksi içindedirler. Bu Tanrı kompleksinin insan doğasındaki ve ruhundaki tam karşılığı "ben olmasaydım!" kaprisidir.

Tanrı, Firavun ve tabilerinin Tanrı komplekslerinden arınmaları için Musa aracılığıyla çeşitli mucizeler ile onları kurtarmaya çalışmıştır. Fakat Tanrı kompleksinin kaynağı olan "daha üstün" olma ihtirası nedeniyle tüm bu mucizeler inanmayı değil kibrin kat be kat artmasına neden olmuştur. Tanrı, Firavun ve çevresini düşünüp ibret alsın diye, onları senelerce kuraklık, kıtlık, tufan, çekirge, kan, haşerat, kurbağa istilası ve ürün azlığı ile sınamıştır. Fakat yine de Firavun ve çevresi Tanrı komplekslerinde inat edip inkârlarına devam edip büyüklük taslamayı sürdürmüş, sınamaların doğurduğu sıkıntıların tek sebebi olarak Musa ve ona inananları görmüş ve onları uğursuzlukla suçlamışlardır. Ancak Firavun ve çevresi her sıkıntıda da Musa'ya müracaat ederek, üzerlerindeki maddi ve manevi felaketleri gidermesi için Tanrısına dua etmesini istemişlerdir. Bununla kalmamış, maruz oldukları felaket şayet uzaklaşır ve refaha kavuşurlarsa inananlardan olacaklarına da söz vermişlerdir. Ancak her defasında sözlerinden dönmüşler, arkasından da yok edilmişlerdir (7: 130–136).

Tanrı Allah, Firavun örnekliğinde inananlarını evrensel Tanrı kompleksinin sebepleri ve sonuçları ile uyarmaktadır. Firavun örnekliğinde evrensel Tanrı kompleksi; bir kişinin gerçek Tanrıyı reddedip kendini ilahlaştırması ve halkını ikna veya baskıyla kendisine tapınmaya zorlaması; kendisinden başka tanrı olup olmadığını anlamak için yüksek kule yaptırıp tanrı ile savaşacak kadar kibirlenilmesi; halkını küçümsemesi; halkını parçalara ayırıp her bir parçayı diğerlerine düşman yaparak birbirleri ile savaştırması; zayıfları ezmesi; tanrının gökyüzü ve yeryüzü hâkimiyetini reddetmesi; insanlar üzerinde ilahlık ve rab'lık iddia etmesi; kendisinden başka itaat edilecek, kanun koyacak, yönetecek güç tanımaması; kendisini iktidar ve mülkün tek hâkimi sayması; fakirlik ve korku ile halkı yönetmesi; tüm halkı rızıklandıran güç olarak kendine bağımlı kölelere dönüştürmesi; mucizeler gördüğü halde "bu sihirdir" deyip inkâr etmesi; halkı aç iken kendisinin zenginlik, lüks, ihtişam ve servet içerisinde yüzmesi gösterilmektedir. Tanrı Allah Kuranda inananların Firavun gibi evrensel Tanrı kompleksine düşmemeleri konusunda da uyararak onun şahsında Tanrı kompleksi özelliklerini tek tek sıralamaktadır:

Evrensel Tanrı kompleksi bağlamında Firavun, "kendi gücüne kimsenin erişemeyeceğine inanan" (10: 83); "gücüne ve servetine şükredeceğine nankörlük yapan" (10: 88); "yaptığı iyilikleri başa kakan" (26: 18) "kibirlenerek azgınlık yapan" (20: 24); "alaycı ve aşağılayıcı olan" (26: 25-26; 43: 52); "verdiği sözünde durmayan, sağlam bir karaktere sahip olmayan" (7: 134); "nefsini ilah edinen ve onun yolunda her şeyi kurban etmeye hazır olan bir zorba olarak halkını büyük zulümlere maruz bırakan" (2: 45); "kendisini rab olarak görerek ilahlık iddiasına karşı çıkan herkesi yok etmeye çalışan" (7: 123-124); "iktidar ve otoritesini sarsacak en ufak harekete veya itiraza bile tahammül edemeyen" (26: 29); "halkı ardından sürükleyebilmek için güç, itibar ve ihtişam gösterisi ve söylevleri veren" (45: 29); "egemenliğinin kudretini ve azametini mazlumların acziyetine dayandıran" (44: 31); "Tanrı kompleksini sürdürmek için kul kompleksi yaratan" (26: 56); "halkını kast sistemi ile sınıflara ayırıp birbirine düşüren, o sınıfları güçsüz düşürmek için oğullarını boğazlamakta, kızlarını diri bırakmakta olan" (28: 4); "kızdığı kişileri kazığa bağlayarak işkence eden" (89: 10); "azgın bir zorba olan" (44: 31); "halkını hiyerarşik bir korku ve zulüm toplumuna dönüştüren" (26: 10); "kendine itiraz edenleri yalancı, sihirbaz ve deli diyerek itham edip halkın gözünde aşağılayan" (26: 27); "mucizeleri yalanlayan" (26: 31); "peygambere inanan toplulukların oğullarının öldürülmesini, kadınlarının sağ bırakılmasını emreden" (40: 25); "peygamberi öldürmeye kalkışan" (40: 26-35) bir "müstekbirdir" (29: 39).

Tanrı Allah, Musa, İsa ve Muhammed aracılığıyla ilan ettiği "adalet, merhamet ve sadakat" yolu üzerindeki en büyük tehdit olarak "zulüm, terör ve ihanete" dayalı bu evrensel Tanrı kompleksini anlatır. Firavun örnekliğinde kendi inananlarına inanç esaslarını ve amaçlarını hatırlatır. Ne ve nasıl olmamaları gerektiğinden yola çıkarak gerçeğin ilkelerini sunar. Ellerine güç ve iktidar geçtiğinde evrensel Tanrı komplekslerine kapılarak "Tanrı gibi" olmaya çalışan "Firavun gibi" olmamayı emreder. Evrensel Tanrı komplekslerin her zaman ve mekâna içkin evrensel özelliklerini anlatarak onlardan korunma yollarını öğretir. Çünkü Musa için Firavun, İsa için Yahudi bilginleri ve Roma yöneticileri ne ise Muhammed ve inananları içinde Mekke ekabiri, Medine Yahudileri ve evrensel egemen devletlerin yöneticileri de aynı hükümde idi. Tanrı ile Tanrı kompleksleri mücadelesinde isimlerin ve yerlerin öneminden çok özelliklerin değeri vardır. Çünkü evrensel Tanrı kompleksine sahip egemen düzenler her zaman ve her yerde varlıklarını ancak zulüm ve zorbalıklarla sürdürebilirler. "Adalet, merhamet ve sadakat" ilkelerinin bu tür düzenler için hiçbir anlamı ve değeri yoktur. Toplumsal, siyasal, dini ve ekonomik her şey bu hiyerarşik zulüm düzeninin

korunması ve sürdürülmesi amacına uygun biçimde düzenlenir. Tıpkı Firavun'un Mısır'ındaki gibi toplum, çeşitli sınıflara bölünür; özellikle düzen için tehlikeli görülen unsurlar baskı ve zulümlerle zayıf düşürülür; gerektiğinde zararlı görülen toplulukların çocukların öldürülmesi için soykırım gibi yöntemlere dahi başvurulur. Musa, İsa ve Muhammed'in ortak misyonu gibi maruz kaldıkları zulümlerdeki itham ve işkence ortaklığının nedeni de budur. Üçünün de maruz kaldığı psikolojik baskı, daveti etkisiz kılacak karşı propaganda, suçlama, hapis ve öldürme tehditleri ve uygulamaları, çeşitli baskılar, işkenceler ve nihayet soykırım gibi zulümler ortaktır.

Tanrı Allah tıpkı Tanrı RAB gibi Firavun örnekliğinde evrensel Tanrı komplekslerine dikkat çekerek inananlarının düşmemesi gereken "kendini müstağni görüp istikbara kapılma", "daha üstün/hayırlı olduğunu iddia etme" ve "ölümsüzlük ve mutlak iktidar ihtirası içinde olma" kompleksleri konusunda sebep-sonuç ilişkisi bağlamında uyarılarda bulunur. Çünkü Firavun'un temsil ettiği evrensel Tanrı kompleksi her zaman ve her yerde mevcuttur. Herhangi bir kişi veya zaman dilimiyle sınırlı olmadığı gibi, yeryüzünün herhangi bir bölgesine de özgü değildir. O bir düşünce ve yaşam tarzıdır. Tanrı kompleksinin psikolojik boyutunda da görüldüğü gibi sıradan, basit ve günlük bir olay ve olguda olabileceği gibi siyasal, toplumsal, dini ve ekonomik bir düzen, hukuk sistemi, yönetim biçimi, kişilik karakteri ve bir ahlak yapısı olarak da var olabilir. Güce, ihtişama, lidere, iktidara, mülkiyete tapınmanın olduğu, kategorik ayrımlarla üstünlük iddiasının bulunduğu, insanlar üzerinde tahakkümün yapıldığı, ast-üst, zengin-fakir, aziz-zelil, güçlü-zayıf, bilgili-cahil vb. ayrımlarının yapıldığı, ihtiyacın iktidara dönüştürüldüğü her yerde ve her ilişkide bu kompleks var olabilir. Tanrı Allah'ın uyardığı gibi: "insan tuğyan eder (Firavun gibi Tanrı kompleksine kapılır), ne zaman kendini müstağni (yeterli/üstün) görürse" (96: 6-7).

2. Bilgi ve Paranın Tekebbür Üzerinden Tahakkümü; Tanrı Kompleksinin Mülkiyet/Ekonomik Sembolü; Karun: "O zenginliği ile şımararak azgınlaştı ve 'bu zenginlik bende olan bir bilgi dolayısıyla bana verilmiştir' dedi".

Tanrı Allah, mutlak siyasi iktidar sahibi olarak evrensel Tanrı kompleksinin baş temsilcisi Firavundan sonra mülkiyet iktidarı açısından da Tanrı kompleksine örnek olarak Karun'u anlatarak inananları uyarır. Aslında önemli olan Karun'un ismi değil onun temsil ettiği evrensel misyondur. Karun sadece tarihte yaşanmış bir olay değil bir insanlık durumudur. Musa'nın kavminden olan ve onun zamanında yaşamış bulunan Karun, kendisine

çok mal-mülk verilen bir kişidir. Karun, elindeki malıyla gururlanmış, onu harcanması gerekli yerlere harcamamış, bununla da yetinmeyip, malın gerçek sahibini de unutma gafletine düşerek, bu güç ve üstünlüğün "kendi bilgi ve becerisi sayesinde olduğu" Tanrı kompleksi iddiası ile kibirlenmiştir:

> "Gerçek şu ki Karun Musa'nın kavmindendi ancak onlara karşı azgınlaştı. Biz ona öyle hazineler vermiştik ki anahtarları birlikte (taşımaya) davranan güçlü bir topluluğa ağır geliyordu. Hani kavmi ona demişti ki: 'Şımararak sevinme çünkü Allah şımararak sevince kapılanları sevmez.' 'Allah'ın sana verdiğiyle ahiret yurdunu ara dünyadan da kendi payını (nasibini) unutma. Allah'ın sana ihsan ettiği gibi sen de ihsanda bulun ve yeryüzünde bozgunculuk arama. Çünkü Allah bozgunculuk yapanları sevmez.' Dedi ki: 'Bu bende olan bir bilgi dolayısıyla bana verilmiştir.' Bilmez mi ki gerçekten Allah kendisinden önceki nesillerden kuvvet bakımından kendisinden daha güçlü ve insan-sayısı bakımından daha çok olan kimseleri yıkıma uğratmıştır. Suçlu-günahkârlardan kendi günahları sorulmaz. Böylelikle kendi ihtişamlı-süsü içinde kavminin karşısına çıktı. Dünya hayatını istemekte olanlar: 'Ah keşke Karun'a verilenin bir benzeri bizim de olsaydı. Gerçekten o büyük bir pay sahibidir' dediler. Kendilerine ilim verilenler ise: 'Yazıklar olsun size Allah'ın sevabı iman eden ve salih amellerde bulunan kimse için daha hayırlıdır; buna da sabredenlerden başkası kavuşturulmaz' dediler. Sonunda onu da konağını da yerin dibine geçirdik. Böylece Allah'a karşı ona yardım edecek bir topluluğu olmadı. Ve o kendi kendine yardım edebileceklerden de değildi. Dün onun yerinde olmayı dileyenler sabahladıklarında: 'Vay demek ki Allah kullarından dilediğinin rızkını genişletip-yaymakta ve kısıp-daraltmaktadır. Eğer Allah bize lütfetmiş olmasaydı bizi de şüphesiz batırırdı. Vay demek gerçekten inkâr edenler felah bulamaz' demeye başladılar. İşte ahiret yurdu; biz onu yeryüzünde büyüklenmeyenlere ve bozgunculuk yapmak istemeyenlere (armağan) kılarız. (Güzel) Sonuç takva sahiplerinindir" (28: 76-83).

Tanrı Allah, elindeki mülkiyet iktidarı ile kibirlenerek Tanrı kompleksine kapılan Karun örneği ile insan doğasındaki "ölümsüzlük ve mutlak iktidar ihtirasının" yani Adem kompleksinin ve herhangi bir değer ile diğer insanlardan "daha üstün/hayırlı" olma iddiasının yani şeytan kompleksinin yansımasını anlatmaktadır. Çünkü her insanda Karun doğası vardır. Sorun sadece zaman ve imkân meselesidir. Tanrı Allah, Karun örnekliğinde evrensel Tanrı kompleksinin mülkiyet iktidarının doğurduğu kibirlenme doğasını terbiye etme amacı güder. Bu yüzden de "insanın sahip olduğu şeylerle övünmesini, onları kendinden bilmesini, mülkiyet iktidarından

dolayı Tanrıya karşı şükür etmemesini, başka insanlara üstünlük taslamamasını, o mülkü iyilik için kullanmasını" emreder: "Servetine güvenip şımarma, böbürlenme!". İnsana verilen veya verilmeyen her şey onun doğasındaki Tanrı kompleksinin sınanmasının bir aracıdır. İnsan zenginlik, güç, güzellik, soy-sop, evlat, ilim, mevki-makam, itibar gibi sahip kılındığı birtakım şeylerin asıl kaynağını unutup, bunları kendisinin öz malı olarak görme yanılgısına düşüp "kendini müstağni görürse" Tanrı kompleksine kapılır. Tanrının malik, melik, azim, aziz ve kebir sıfatlarını kendinde görerek "Tanrı gibi" olmaya yönelen bu Tanrı kompleksi ile de insan kendini üstün görme, başkalarına karşı üstünlük taslama, böbürlenme ve gururlanma, onlara karşı saldırgan bir tavır alma, haklarına tecavüz etme gibi zulümlere yönelir.

Karun'un mülkiyete dayalı iktidar ve ihtişam zenginliği ile sadece kendisi değil aynı zamanda kavmi de sınanmıştır. Karun mülkiyetiyle övünmekle test edilirken kavmi de ona öykünmekle test edilmiştir. İsrail oğulları, Karun'a bakışta ikiye ayrılmışlardır. Bir kısmı Tanrı RAB'be inanmış ve onun vereceği şeyleri tercih etmiştir. Bu yüzden Karun'un elindeki zenginliğe ve güce aldanmamış ve onun gibi olmak istememişlerdir. Aksine onun kibirli olmasını, haksızlık ve bozgunculuk yapmasını eleştirmiş, malını RAB için, RAB yolunda ve RAB'bin kulları için kullanmasını istemişlerdir. Diğer bir kısmı ise, Karun'un elindeki iktidar ve ihtişama öykünerek ve "kıyaslama yaparak" kendilerinde de olmasma tamah etmişlerdir. Karun, malının ve zenginliğin verdiği güç ile şımarıp kibirlenerek kendini müstağni görüp isyan etmiştir. Bu kibir ve isyan da kendisini gerçeği görmek ve insanların öğütlerini dinlemekten alıkoymuştur. Mal nimetinden dolayı Tanrıya şükretmesi, onu iyilik, yararlı ve helal yollarda kullanması gerektiğini söylediklerinde, malın Tanrı RAB'bin emaneti olduğunu hatırlattıklarında, onlara "ben bunu sahip olduğum bilgi sebebiyle elde ettim" diyerek mülkiyet ve bilgi birlikteliğinin ürünü olarak en tehlikeli kibir olan Tanrı kompleksine ulaşmıştır.

Mülkiyetin kazandırdığı iktidar ve ihtişam kibri ve gösterişi içinde halkının karşısına çıkmış, gücünü tekebbür ve gururlanmak için kullanmış, ihtişamı ile fakirlerin ruhunu ve doğasını bozmuş ve zenginliği ile de gözlerini kamaştırmıştır. Onu gördüklerinde keşke sendromu içinde "keşke Karun'a verilenin benzeri bize de verilse, şüphesiz o çok büyük bir varlık sahibidir" demişlerdir. Tanrı kompleksinin kaynaklarından olan ve İsrail halkının çok sık kullandığı "keşke" sendromu bu nimetler için de gösterilerek insanların tuğyanı artmıştır. Fakat İsrail oğullarının her iki kısmının gözü önünde yer yarılmış, Karun'u ve mallarını yutmuştur. Karun kendisine yardım edecek

ve savunacak kimse bulamamış, malları ve hazineleri kendisine yarar sağlamamıştır. Karun'un ve malının başına gelenleri gören İsrail oğullarından sabır ve sebat sahibi olanların imanı artmış, daha dün Karun gibi olmak isteyen "keşke" grubu gerçeği anlayarak onun gibi olmadıkları için Tanrıya şükretmişlerdir: "Demek ki Allah, rızkı kullarından dilediğine bol veriyor, dilediğine de az. Eğer Allah bize lütfetmiş olmasaydı, bizi de yerin dibine geçirirdi. Demek ki inkârcılar başarıya eremezler".

Tanrı Allah, "şüphesiz Musa'yı açık belgeler ve mucizelerimizle Firavun'a, Haman'a ve Karun'a gönderdik. Bu, yalancı bir sihirbazdır, dediler" ifadesi ile siyasi iktidarı temsil eden Firavun'u, bürokratik ve askeri iktidarı temsil eden Haman'ı ve mülkiyetin iktidar ve ihtişamını temsil eden Karun'u birlikte anarak Tanrı kompleksleri arasındaki ilişkilerin kökenine de vurgu yapmaktadır. Karun'un, Firavun yanında edindiği konum ve zenginlik, onu kendi kavmine karşı azgın ve küstah yapmıştır. Musa'yı inkâr ettiği gibi, İsrail oğullarına gösteriş yaparak onları dünya hayatına özendirmeye çalışmıştır. Kendi ihanetine ortaklar yaratmıştır. Karun'un sapmasının temel nedeni, "kendisinde bir bilgi bulunduğuna" inanması, yani kendisinin diğer insanlardan üstün olduğunu düşünerek kibirlenmesidir. Ancak Karun'un büyüklenmesi kendisine yarar değil zarar getirmiştir. Çünkü Karun'un kibirlenmesine ve cahillerin de ona özenmesine neden olan malı ve mülkü, Tanrı RAB helak etmiştir: "Karun'u, Firavun'u ve Haman'ı da yıkıma uğrattık. Musa onlara apaçık delillerle gelmişti, ancak yeryüzünde büyüklendiler. Oysa onlar (azaptan kurtulup) geçecek değillerdi" (29: 39). Karun örneği, inananlara mal ve mülk dolayısıyla kibirlenen veya kendisini diğer insanlardan daha bilgili veya akıllı görerek büyüklenen insanların Tanrı katında kesinlikle isyankâr addedildiklerini göstermektedir. Tanrı Allah, Karun örneğinde inananlara dünyanın geçici iktidarına ve bu iktidara sahip olan muktedirlere imrenmemek gerektiğini tavsiye eder.

3. Kutsalın Gölgesinde Kutsala Karşı; Tanrı Kompleksinin Dini Sembolü; Belam ve Samiri: "Onlar (Tanrı adıyla Tanrı kompleksine kapılarak) yeryüzünde büyüklendiler".

Tanrı Allah, evrensel bir din ve medeniyet getirmiş olmanın gereği olarak bir gün dinlerinin ve onu temsil eden inananların tüm dünyada egemen olma gücüne ve imkânına ulaşacakları düşüncesiyle onları karşılaşacakları evrensel Tanrı kompleksleri konusunda uyarıyordu. Siyasi iktidar ve güç açısından Firavun, mülkiyet iktidarı ve ihtişamı açısından Karun örneklerinde olduğu gibi dini bilgi ve toplumsal itibar açısından da Belam örneğini vererek onları uyarmaya devam ediyordu:

> "Kendisine ayetlerimizi verdiğimiz halde, onlardan sıyrılıp da şeytanın kendisini peşine taktığı, bu yüzden de azgınlardan olan kimsenin haberini onlara anlat. Dileseydik o ayetlerle onu elbette yüceltirdik. Fakat o, dünyaya saplanıp kaldı da kendi heva ve hevesine uydu. Onun durumu köpeğin durumu gibidir: Üzerine varsan da dilini sarkıtıp solur; kendi haline bıraksan da dilini sarkıtıp solur. İşte bu, ayetlerimizi yalanlayan toplumun durumudur. Şimdi onlara bu olayları anlat ki düşünsünler" (7: 175-176).

Tanrı Allah, bir takım dini ilimlere ve kutsal değerlere vakıf oldukları halde dünya varlığına meylederek şeytana tabi olan, o nimetlere nankörlük ederek elden çıkaran ihtiras ve kibir ile yolunu şaşıranları Belam örnekliği ile anlatır. Belam, yine Musa döneminde yaşamış olan ilim ve dini itibar sahibi olup Tanrı nezdinde duası kabul olan birisiydi. Tevrat'ta da geçtiği gibi Musa, Belam'ın bulunduğu şehre yönelmiş ve oranın halkı ile savaşmıştı. Bunun üzerine onlar, Belam'dan, Musa'ya beddua etmesini istediler. Belam, önce beddua etmekten kaçındıysa da kavminin ve kralının nimet, itibar ve zenginlik teklifleri ile ısrarı neticesinde beddua etmiştir. Böylece şeytana uymuş ilim ve itibardan da yoksun kalarak inkâra yönelmiştir.

Bu örnek üzerinden Belam, sırf dünyevi çıkar ve hesaplar için Tanrının dinini bozan, tahrif eden bir ilim ve din adamını, zalim yöneticilere yaranmak maksadıyla Tanrının hükümlerini çiğneyen ve asıl gayesinden saptıran kimseleri temsil etmektedir. Bu prototip, bilgisi, ilmi, becerisi ve her türlü öğreti ve yeteneğini adalet değil de zulüm yolunda kullanan her zamanın, her mekânın ve her iktidarın adamı olan kişilikler için kullanılır. O kişilik için önemli olan gerçek değil çıkar, adalet değil iktidar, doğruluk değil makam olmaktadır ve elindeki tüm bilgi, değer ve ilkeyi bu amaçlar uğruna satabilmektedir. İlminin gereği olarak gerçeğin ve doğrunun değil güç ve iktidarın hizmetindedir. Bu kişilik zalim yöneticilerin zulümlerine din adına meşruiyet bulmakta, edindiği bilgileri gerçeği çarpıtmak ve gizlemek için kullanmakta, zalim yöneticilerin eylemlerine gerekçeler üretmekte, onların haksızlıklarına hak kılıfları uydurmakta, halkın karşı koyma eğiliminin başladığı zaman ve yerlerde ise, edinmiş bulunduğu bilginin sağladığı güç, mevki ve saygınlığa dayanarak bu karşı koyuşu törpüleme ya da kanalize etme yoluyla tehlikesiz hale dönüştürmekte, bu yaptıkları karşılığında da zalimlerden övgü, mevki ve zenginlik devşirmektedir. Her türlü dini bilgiyi en derin anlamlarıyla bilmenin kibri ile insanları aşağılamakta, bilgi ve itibarı ile ezmekte, insanlara tepeden bakmakta, dünyevi menfaat ve çıkarları için dinini ve ilmini satmakta, bilgi yerine heva ve

hevesine tabi olarak hakkı batıl ile karıştırmakta, rızık endişesi ve dünya nimetlerine aşırı bağlılıkla doyumsuzluk göstermekte, izzet ve itibarı yeryüzü egemenleri nezdinde aramakta, hakikati söyleyenlere kraldan çok kralcı kesilerek çanağım dolduranlara minnet gösterisinde bulunmak için "köpek gibi havlayarak" saldırmakta, makam-mevkii hırsı, aşırı emel, dünya malına düşkünlük, açgözlülük, zalimin her türlü söz ve hareketlerini körü körüne desteklemektedir.

Belam, Firavunun siyasi sermayesini ve Karun un ekonomik sermayesini insanları, Tanrı adına aldatarak meşrulaştıran ve koruyan bir sosyal ve dini sermaye sembolüdür. O, Tanrı ile Tanrı adına savaşan bir komplekstir. En büyük düşmanının Tanrı olmasının nedeni ise Tanrının insanları hiçbir konuda diğerden daha üstün, daha kutsal veya daha itibarlı kılmayıp herkesi kendi nezdinde eşitlemesidir. Bilginin doğurduğu Tanrı kompleksinde ise "bilgi güçtür" veya güçlüler bilgilenmelidir ya da bilgililer güçlenmelidir anlayışı hâkimdir. Belam'a bu üstünlük gücünü ve bilgi kibrini Tanrı vermeyince "Tanrı gibi" davranarak bu gücü kendisine verecek olan Tanrı komplekslerine sığınmaktadır. Böylece Tanrı komplekslerini de Tanrılaştırarak insanları din adına kullaşmaya çağırmaktadır. Bu amaçla insanların aklına, ahlakına, zihnine ve düşüncelerine hükmederek dini kaynaklı alıntılarla inkâr edilmesi güç gerekçeler üreterek onların kulluğunu meşrulaştırmaktadır. Her şeyin Tanrının kaderi ve yazgısı olduğu iddiası ile mevcut zulüm düzenlerine ram olmalarını sağlamaktadır. O, zalim egemenlerin dini fetva makamı olarak onlara hizmet etmektedir. "Köpek gibi" çanağına kim yemek koyarsa onu korur, onun için havlar, bunun karşılığında da egemenlerden karşılıklı yardım ve bedel bekler: "Allah'ın indirdiği kitaptan bir şeyler gizleyip de bunun karşılığında maddi veya manevi bir bedel alanlar yok mu? İşte onlar karınlarına ateşten başka bir şey doldurmazlar. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmaz, onları temize de çıkarmaz. Onlar için elem verici bir azap vardır". (2: 174).

Kuran, kendilerini bilgi ve din konusunda üstünlük kibri içinde görerek, kendilerine "Allah'ın velileri" şeklinde imtiyazlı bir konum yaratan din adamları sınıfını lanetleyerek onlara "kitap yüklü eşekler" diye hitap eder. Bu hitabın nedeni ise onların mutlak bilgi iddiasına dayanan "ayrıcalık kibri"dir. Onlar, Kitap yanlarında olduğu halde halktan koparak Allah'ın seçilmiş özel kulları (velileri) olduklarını sanmakta ve Kitap üzerine tekel oluşturarak kendi dışındakileri "ümmi" (halktan/avamdan) diye aşağılamaktadırlar. Oysaki Kitap bu türden tabakalaşma, sınıflaşma ve halktan ayrılmaları ortadan kaldırmak (tevhid; birlik, eşitlik) için gelmiştir. "Zalim-

lerin Alimleri" olarak ifade edilen bu din adamları için din sadece zalimler nezdinde iktidar ve itibar kazanma aracına dönüşmüştür. Kutsal bilgiyi elinde bulundurmak artık onlar için iktidar, mal ve statü elde etmenin aracından başka bir şey değildir.

Kur'an'da "din adamı" karakterleri "Ruhbân", "Ahbâr", "Hâmân" ve "Rabbâniyyûn" diye anılarak şiddetli eleştiriler yöneltilir: "Rahipliğe gelince, onu onlar uydurdular. Biz onlara böyle bir şey emretmedik. Allah'ın rızasını aramak amacıyla böyle yaptılar, fakat gereğini de yerine getirmediler. Biz de içlerinden iman etmiş olanlara mükâfatlarını verdik, ama çoğu yoldan çıkmıştı" (57: 27); "Onlardan birçoğunun günah, saldırganlık ve haram yiyicilikte birbirleriyle yarıştıklarını görürsün. Yaptıkları ne berbat bir şey! Bari ruhbanları ve hahamları onları günahkârca sözlerden ve haram yiyicilikten alıkoysaydılar. Yaptıkları ne kötü bir iş!" (5: 62-63); "Hahamların ve rahiplerin birçoğu, insanların mallarını hem haksızlıkla yiyor hem de onları Allah yolundan alıkoyuyorlar. Altını ve gümüşü biriktirip de Allah yolunda infak etmeyenleri acı bir azabın beklediğini haber ver." (9: 34); "Rabbe adanmış olanlar ve din âlimleri de Allah'ın kitabını korumakla sorumlu ve ona tanık olmaları dolayısıyla onunla hüküm verirlerdi. Artık insanlardan korkmayın, benden korkun ve benim ayetlerimi üç beş kuruş para için satmayın" (5: 44). Bu ayetlerde isim, yer ve zaman belirtmeden "karakter" (tipleme) üzerinde durarak: ayetleri çok iyi bildiği halde ilmiyle amel etmeyen; şeytana uyarak azan; güç ve iktidar (dünya) hırsı gözünü kör etmiş; heva ve hevesine kapılmış; köpekler gibi gerçeği değil de yedikleri kabın sahibini savunan her türlü "din ve ilim adamı" eleştirilir. Ayetleri çok iyi bilmesi dini metinlere ve ilahiyata vakıf olduğunu, ilmiyle amel etmemesi bunları "fazilete ve erdeme" değil servet, makam, mevki ve şöhrete dönüştürmeyi çok iyi becerdiğini, Şeytana uyarak azması sahip olduklarıyla haddi aşıp küstahlaştığını, dünya hırsının gözünü kör etmesi hırsının aklının önüne geçtiğini, heva ve hevesine kapılması arzu ve isteklerine gem vuramadığını, köpek doğalı olması da bağlandığı egemenin kapısından halkı aşağıladığı ve egemenin iktidarını din ile meşrulaştırdığını ifade eder.

Belam örnekliğinde, çıkarı için Allah'ın ayetleri ile insanları aldatan, Allah'ın ayetlerini bir bilinç değil bilgi kaynağı olarak gören, ayetlerden ahlak ve erdem değil kuru bilgi çıkaran bir tip tasvir edilir. Bu tipoloji, ayetleri iman ettikleri için değil meslek icabı okurlar; Allah'ın kitabını hayat değil tapmak kitabı olarak algılarlar; zalim egemenlerin sofrasından kalkmazlar; onlara dalkavukluk ederek din hizmeti sunarlar; esas işleri egemen otoriteye dinî gerekçe bulmaktır; Allah'ın ayetlerini iyi bilirler ancak bilincinden

yoksundurlar; bilgiyi bir erdem değil güç vesilesi olarak görürler ve ilâhî bilgiyi de bu güce ulaşmak için isterler; asli dertleri "Tanrı ile/için" olmak değil "Tanrı gibi" olmaktır; Tanrıya (Yahve/RAB/Allah) değil güce ve paraya taparlar; Allah'a da gücü ve para kazandırması için taparlar; güce taptıkları için güç kimdeyse onun köpeği olurlar; egemene hizmeti ve güçlüye sadakati köpekliklerinin şerefi olarak görüler. Bu yüzden onların tapınakları egemenlerin saraylarının bahçesine yapılmıştır. Onlar tıpkı kendileri gibi dinlerini de müştemilat haline dönüştürmüşlerdir. Bu nedenle Musa "Tapınakları yok eden", İsa "tapmağı basan peygamber", Muhammed de "tapınak yıkan peygamber" olarak tarihe geçmiştir. Çünkü tapınaklar Musa zamanında Firavun, İsa zamanında Roma, Muhammed zamanında da Bizans adına/için müştemilattık yapıp halkları din adına egemenlere hizmete çağırıyorlardı. Bunu yapanların ortak adı da Belam olarak tasvir edilmiştir.

Belam gibi bilgi ve toplumsal itibarını kullanarak Tanrı kompleksine kapılmaya bir örnek de yine Musa kavminden olan Samiri'dir. Musa, dini buyruklar almak için Tanrı RAB'bin yanına çıkıp kırk gün gelmeyince, elindeki bilgi ve tecrübe birikimi ile İsrail halkına tıpkı Mısırlılarınki gibi buzağı suretinde bir Tanrı yapıp tapmalarını sağlayan tıpkı Belam gibi bilge bir Tanrı kompleksi örneğidir Samiri:

> "Dedi ki: 'Biz senden sonra kavmini denedik Samiri onları şaşırtıp-saptırdı. Bunun üzerine Musa kavmine oldukça kızgın üzgün olarak döndü. Dedi ki: 'Ey kavmim Rabbiniz size güzel bir vaadde bulunmadı mı? Size (verilen) söz (ya da süre) pek uzun mu geldi? Yoksa Rabbinizden üzerinize kaçınılmaz bir gazabın inmesini mi istediniz de bana verdiğiniz sözden caydınız?'. Dediler ki: 'Biz sana verdiğimiz sözden kendiliğimizden dönmedik ancak o kavmin (Mısır halkının) süs eşyalarından birtakım yükler yüklenmiştik onları (ateşe) attık böylece Samiri de attı'. Böylece onlara böğüren bir buzağı heykeli döküp çıkardı 'İşte sizin ve ilahınız Musa'nın ilahı budur; fakat (Musa) unuttu' dediler. Demişlerdi ki: 'Musa bize geri gelinceye kadar buzağıya karşı bel büküp önünde eğilmekten kesinlikle ayrılmayacağız'. Musa geri dönünce: dedi ki: 'Ya senin amacın nedir ey Samiri?'. Dedi ki: 'Ben onların görmediklerini gördüm, (bilmediklerin bildim). Böylece elçinin izinden bir avuç alıp atıverdim; böylelikle bana bunu nefsim hoşa giden (bir şey) gösterdi'. Dedi ki: 'Haydi çekip git artık senin hayatta (hakkettiğin ceza: 'Bana dokunulmasın') deyip yerinmendir.' Ve şüphesiz senin için kendisinden asla kaçınamayacağın (azab dolu) bir buluşma zamanı vardır. Üstüne kapanıp bel bükerek önünde eğildiğin ilahına bir bak; biz onu mutlaka yakacağız sonra darmadağın edip denizde

savuracağız. Sizin ilahınız yalnızca Allah'tır ki O'nun dışında ilah yoktur. O ilim bakımından her şeyi kuşatmıştır" (20: 85-98).

Bu uyarılarla birlikte Tanrı Allah, inananların dini ve ilmi üstünlük iddiası ve kibir ile Belam ve Samiri gibi evrensel Tanrı kompleksine düşmemeleri için ikazlarda da bulunur: "Allah'ın ayetlerini az bir paha karşılığında satmamak" (2: 41), "hakkı gizlememek ve hakka batılı karıştırmamak" (2: 42), "iyiliği/marufu ve doğru olanları başkalarına emredip kendileri yapmamak" (2: 44), "kitabı istedikleri gibi yorumlayarak tahrif etmemek" (2: 75), "kendi hevalarından yazdıklarını, söylediklerini ve yaptıklarını 'bu Allah katındandır' diyerek Allaha izafe etmemek" (2: 79), "kitabın işine gelen kısımlarını kabul edip işine gelmediğinde ise reddetmemek" (2: 85), "gerçek bilgi ve ayetleri duruma göre gizlememek" (2: 159), "dini makam ve ilimlerini kullanarak insanların mallarını yolsuzlukla yiyerek zulüm yapmamak" (9: 34), "sadece bilmekle yetinip inanca ve eyleme dökmemek" (9: 5).

I. BAŞLANGICIN SONU, SONUN BAŞLANGACI: MUHAMMED'İN 'VEDA'SI

Tanrı Allah, evrensel bir medeniyet inşa edecek olan inananlarını Firavun, Haman, Karun, Belam ve Samiri gibi evrensel Tanrı kompleksleri örnekliğinde uyarmakla kalmaz aym zamanda bir tarafında kendisinin yer aldığı "hak" yani gerçek yolu, karşı tarafta şeytanın öncülük edip insanları Tanrı kompleksleri ile bozduğu "batıl" yani yalan/sahte yolu olduğundan bahsederek Adem'den Muhammed'e uzanan bir ezeli ve ebedi savaşın gerçekliğini ve sürekliliğini anlatır. Tanrı Allah'a göre insanlık tarihi hak-batıl savaşıdır. "Adalet, merhamet ve sadakat" ilkeleri ile donanmış hakikatin yolu ve "zulüm, terör ve ihanet" ilkeleri kuşanmış batılın yolu.

1. Tanrı Komplekslerine/Batıla Karşı Ezeli ve Ebedi Kadim Mücadele Geleneği; Hak; Gerçeğin Hukuku: "Hakkı/gerçeği batıl ile örtmeyin ve hakkı gizlemeyin. Kaldı ki siz gerçeği de biliyorsunuz".

Tanrı Allah hak-batıl savaşının tarihsel ve evrensel bir durum olduğunu inananlara anlatmak ve kendi inançlarına tarihsel kaynak ve süreklilik kazandırmak için Adem'den itibaren gönderdiği peygamberlerinin hak için batıla karşı verdikleri mücadelelerden bahseder. Tanrı Allah "tek bir ümmet olduklarında da ayrı ayrı topluluklar olduklarında da insanlara aralarında hak ile hüküm vermek üzere müjdeciler ve uyarıcılar olarak peygamberler göndermiş" ama "insanlar hak apaçık geldikten sonra, birbirlerine karşı olan 'azgınlık ve kıskançlıkları' yüzünden anlaşmazlığa düşerek" hakkı ve

onu temsil eden peygamberleri yalanladılar, alaya aldılar, kovdular ve öldürdüler. Şeytan'ın liderliğini yaptığı ve insanların heva ve heveslerini ilah edinerek Tanrı kompleksi içinde batıl yollara saptığı cephe de yine tarih boyunca "hakkı batıl ile geçersiz kılmak için mücadele etti". Hatta her kavim peygamberlerini yalanlayarak onlara karşı savaş ilan etti. Muhammed'den önce birçok kavim "gerçeği yalanlamış batılı temsil eden her ümmet, kendi elçilerini susturmak veya öldürmek için yakalamaya yeltenmiş, hakkı, onunla yürürlükten kaldırmak için, 'batıla dayanarak' mücadeleye girişmişlerdir". İşte Tanrı Allah, Muhammed'i de bu hak yolunun halkaları olan Musa ve İsa'dan sonra "Tevrat ve İncil'i doğrulayıcı ve müjdeci ve uyarıcı olarak hak ile göndermişti". Çünkü Tanrı Allah'ın kutsal yasası gereği "hiç bir ümmet yoktur ki içinde bir uyarıcı gelip geçmiş olmasın".

"İnsanlar tek bir ümmetti. Allah, müjdeciler ve uyarıcılar olarak peygamberler gönderdi ve beraberlerinde, insanlarm anlaşmazlığa düştükleri şeyler konusunda, aralarında hüküm vermek üzere hak kitaplar indirdi. Oysa kendilerine apaçık ayetler geldikten sonra, birbirlerine karşı olan 'azgınlık ve kıskançlıkları' yüzünden anlaşmazlığa düştüler" (2/213).

"Biz elçileri, müjde vericiler ve uyarıcılar olmak dışında (başka bir amaçla) göndermeyiz. İnkâr edenler ise, hakkı batıl ile geçersiz kılmak için mücadele ediyorlar" (18/56)

"Kendilerinden önce Nuh kavmi de yalanladı ve kendilerinden sonra (sayısı çok) fırkalar da. Her ümmet, kendi elçilerini (susturmak için) yakalamaya yeltendi. Hakkı, onunla yürürlükten kaldırmak için, 'batıla dayanarak' mücadeleye giriştiler. Ben de onları yakalayıverdim. Artık Benim cezalandırmam nasılmış?" (40/5).

"Şüphesiz biz seni, hak ile bir müjde verici ve bir uyarıcı olarak gönderdik. Hiç bir ümmet yoktur ki, içinde bir uyarıcı gelip geçmiş olmasın" (35/24).

"O, sana Kitabı Hak ve kendinden öncekileri doğrulayıcı olarak indirdi. O, Tevrat'ı ve İncil'i de indirmişti" (3/3).

"Hakkı batıl ile örtmeyin ve hakkı gizlemeyin. Kaldı ki siz gerçeği biliyorsunuz" (2/42).

"Allah'ın kullarından, dilediğine kendi fazlından (peygamberliği) indirmesini 'kıskanarak ve hakka başkaldırarak' Allah'ın indirdiklerini tanımamakla, nefislerini ne kötü şeye karşılık sattılar". (2/90)

Tanrı Allah hak-batıl savaşında inananların daha önceki ümmetler gibi bozulmaması ve evrensel Tanrı komplekslerine yönelmemesi için o ümmetlerin kendilerini helaka sürükleyen davranışlarını da tek tek sıralar. Evrensel Tanrı kompleksinin yolu olan batıl, hakkı yok etmek için "hakkı batıl ile örtmeye", "gerçeği bildiği halde hakkı gizlemeye", "erdem yerine çıkara yönelmeye", "hakka başkaldırmaya", "nefislerini kuşatan azgınlık ve kıskançlık ile gerçeği yalanlamaya", "heva ve nefislerine uymaya", "hakka inananları şüphe, tehdit veya aldatma ile gerçek yoldan döndürmeye", "zanlarına uymaya", "hakkı değiştirip kendi hevalarına uygun hale dönüştürmeye", "insanların ve doğanın doğasını bozmaya", "şan ve şerefi hakta değil batılda aramaya", "hak lehlerinde ise ona boyun eğmeye aleyhlerinde ise onu reddetmeye" çalışmaktadır. Bu duruma karşı hak yoluna inananlar "Allah'ın hakkın ta kendisi olduğunu ve O'nun dışında, onların taptıklarının ise batılın ta kendisi olduğunu bilerek" hareket edip "insanlar arasında adaletle hükmetmek", "haktan sapıp kendinin ve diğer insanların heva ve heveslerine uymamak", "her zaman ve her yerde insanları hakka yöneltip iletmek", "insanlara adaleti, hakkı ve merhameti tavsiye etmek", "hak ile adaleti ayakta tutmak", "her yerde, her şartta, her zamanda ve herkese karşı adil şahitler olarak hakkı temsil etmek", "hak ve adalet konusunda sevgi, saygı, nefret gibi duygulara asla yer vermemek" zorundadırlar. Yoksa hak kılığına girmiş bir batıl dünyanın temsilcileri olup önceki ümmetler gibi helaka ve hüsrana uğrayacaklardır (103: 1-3).

> "Kitap Ehlinden çoğu, kendilerine hak apaçık belli olduktan sonra, nefislerini kuşatan kıskançlıktan dolayı, imanınızdan sonra sizi inkâra döndürmek arzusunu duydular" (2/109).
>
> "Şüphesiz biz seni bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak, hak ile gönderdik" (2/119).
>
> "Ey Kitap Ehli, neden hakkı batıl ile örtüyor ve bildiğiniz halde hakkı gizliyorsunuz?" (3/71).
>
> "Ey iman edenler, adil şahitler olarak, Allah için, hakkı ayakta tutun. Bir topluluğa olan kininiz, sizi adaletten alıkoymasın. Adalet yapın. O, takvaya daha yakındır. Allah'tan korkup-sakının. Şüphesiz Allah, yapmakta olduklarınızdan haberi olandır" (5/8).
>
> "Onların çoğunluğu zandan başkasına uymaz. Gerçekten zan ise, haktan hiç bir şeyi sağlayamaz" (10/36).
>
> "De ki: Hak geldi, batıl yok oldu. Hiç şüphesiz batıl yok olucudur" (17/81).

"Allah, hakkın ta kendisidir. O'nun dışında, onların taptıkları ise, şüphesiz batılın ta kendisidir" (22/62).

"Eğer hak, onların hevalarına uyacak olsaydı hiç tartışmasız, gökler, yer ve bunların içinde olan herkes (ve her şey) bozulmaya uğrardı. Hayır, biz onlara kendi şan ve şereflerini getirmiş bulunuyoruz, fakat onlar kendi zikirlerinden yüz çeviriyorlar" (23/71).

Tanrı Allah, hak-batıl savaşının tarihsel ve evrensel yasalarını belirledikten sonra inananların batıl yol olan evrensel Tanrı komplekslerine yönelmemeleri için de evrensel kurallarını belirler. Bu kurallar evrensel Tanrı kompleksine neden olan davranışlar ve bundan kurtulup hakkı temsil etmenin yolları olarak açıklanır. Tanrı Allah'a göre liderliğini şeytanın yaptığı batıl yolun evrensel Tanrı kompleksinin asli kaynağı/sebebi tekebbür/büyüklük taslamaktır. Evrensel Tanrı kompleksi bağlamında tekebbür/büyüklük taslamak ise yeryüzünde bir iktidar veya güç elde edildiğinde hakka ve adalete başkaldırmak ve bozgunculuk yapmaktır. Tüm bu evrensel Tanrı komplekslerinin batıl yol olarak sonucu da yeryüzünde zulmün hâkim olmasıdır. Evrensel Tanrı kompleksinin önderi şeytan iken kaynağı da kibirdir:

"Ve meleklere: 'Adem'e secde edin' dedik. İblis hariç (hepsi) secde ettiler. O ise, diretti ve kibirlendi, (böylece) kafirlerden oldu" (2: 34).

"Onların batıla sapmaları gerçekte büyüklük taslamamaları nedeniyledir" (5: 82).

"Şüphesiz ayetlerimizi yalanlayanlar ve onlara karşı büyüklenenler, onlar için göğün kapıları açılmaz ve halat (ya da deve) iğnenin deliğinden geçinceye kadar cennete girmezler. Biz suçlu-günahkârları işte böyle cezalandırırız" (7: 40).

"Kavminin önde gelenlerinden büyüklük taslayanlar (müstekbirler), içlerinden iman edip de onlarca zayıf bırakılanlara (müstaz'aflara) dediler ki: 'Biz de, gerçekten sizin inandığınızı tanımayanlarız" (7: 76).

"Yeryüzünde kibirlenip böbürlenerek yürüme; çünkü sen ne yeri yarabilirsin, ne dağlara boyca ulaşabilirsin" (17: 37).

"İşte ahiret yurdu; biz onu, yeryüzünde büyüklenmeyenlere ve bozgunculuk yapmak istemeyenlere (armağan) kılarız. (Güzel) Sonuç takva sahiplerinindir" (28: 83).

"Ad (kavmin)e gelince; onlar yeryüzünde haksız yere büyüklendiler ve dediler ki: 'Kuvvet bakımından bizden daha üstünü kimmiş?' Onlar,

gerçekten kendilerini yaratan Allah'ı görmediler mi? O, kuvvet bakımından kendilerinden daha üstündür. Oysa onlar, bizim ayetlerimizi (bilerek) inkâr ediyorlardı" (41: 15).

"Doğrusu ben, onları bağışlaman için her davet edişimde, onlar parmaklarını kulaklarına tıkadılar, örtülerini başlarına çektiler ve büyüklük tasladıkça büyüklük gösterip-direttiler" (71: 7).

Tanrı Allah, inananların daha önceki müstekbir kişi, kurum ve topluluklar gibi ırk, soy, güç, iktidar, bilgi, zenginlik, üstünlük gibi nedenlerle kibre düşmemelerini emreder. Tanrı Allah "yeryüzünde en nefret ettiği şeyin kibir" olduğunu belirterek hem Şeytan, Firavun, Karun, Haman, Belam ve Samiri gibi kişisel örneklerle, hem Ad, Semud, Nuh, Salih, İsrail gibi kavimlerin kolektif kibir örnekleriyle hem de her yerde ve her zamanda yaşanacak sıradan insanların müstekbirlik örneklerini aşırı vurgularla uyarır. Çünkü kibir beraberinde başkaldırı/isyan ve bozuculuk getirerek insanların ve doğanın doğasını bozacak bir yeryüzü zulüm egemenliğine neden olmaktadır. Tanrı Allah'a göre; kibir bozar mutlak kibir mutlaka bozar, kibir insanı bozar mutlak kibir ise yeryüzünde hâkim olduğu her şeyi bozar:

"Şeytan dedi ki: 'Rabbim, beni kışkırttığın şeye karşılık, ant olsun, ben de yeryüzünde onlara, sana başkaldırmayı ve dünya tutkularını süsleyip çekici göstereceğim ve onların tümünü mutlaka kışkırtıp saptıracağım" (15: 39).

"Hiç şüphesiz din, Allah katında İslam'dır. Kitap verilenler, ancak kendilerine ilim geldikten sonra, aralarındaki 'kıskançlık ve hakka başkaldırma' (bağy) yüzünden ayrılığa düştüler" (3: 19).

"Onlar, kendisinden sakındırıldıkları şeyi yapmada ısrar edip başkaldırdılar" (7: 166).

"Allah'a ve Resulüne karşı (onların koydukları sınırları tanımayıp kendileri sınır koymaya kalkışmakla) başkaldıranlar, kendilerinden öncekilerin alçaltılması gibi alçaltılmışlardır" (58: 5).

"Ki (bunlar) Allah'ın ahdini, onu kesin olarak onayladıktan sonra bozarlar, Allah'ın kendisiyle birleştirilmesini emrettiği şeyi keserler ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarırlar" (2: 27).

"O zalim (Tanrı kompleksi), yeryüzünde iktidarı ele aldığında yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya, ekini ve nesli helak etmeye çaba harcar. Allah ise, bozgunculuğu sevmez" (2: 205).

"Düzene konulup ıslah edilmesinden sonra yeryüzünde bozgunculuk (fesat) çıkarmayın" (7: 56).

"İnkar edenler birbirlerinin velileridir. Eğer siz bunu yapmazsanız (birbirinize yardım etmez ve dost olmazsanız) yeryüzünde bir fitne ve büyük bir bozgunculuk (fesat) olur" (8: 73).

"Ey kavmim, ölçüyü, tartıyı ve adaleti gözeterek tam tutun ve insanların eşyasını değerden düşürüp eksiltmeyin ve yeryüzünde bozguncular olarak karışıklık çıkarmayın" (11: 85).

"Biz, bir ülkeyi helak etmek istediğimiz zaman, onun 'varlık ve güç sahibi önde gelenlerine' emrederiz, böylelikle onlar onda bozgunculuk çıkarırlar. Artık onun üzerine söz hak olur da, onu kökünden darmadağın ederiz" (17: 16).

"Ki o zalimler, yeryüzünde bozgunculuk çıkarıyor ve dirlik-düzenlik kurmuyorlar (ıslah etmiyorlar)" (26: 152).

Tanrı Allah, Musa, İsa ve Muhammed aracılığıyla ilan ettiği hak yolunun "adalet, merhamet ve sadakat" ilkelerinin karşısında evrensel Tanrı kompleksinin batıl yolunun "zulüm, zorbalık/bozgunculuk ve ihanet" ilkelerini açıklayıp inanları yeryüzü egemenliğinde en fazla zulümden kaçınmalarını emreder. Zulmü evrensel olarak hiçbir kategorik ayrım yapmaksızın tüm insanların "kul hakkının" çiğnenmesi olarak ilan eder ve kendisine şirk koşulması yani kendi hakkının çiğnenmesiyle eş değerde tutar. Evrensel Tanrı kompleksinin kaynağı olan kibrin başkaldırı/isyan ve bozgunculuk ile zulme kaynaklık edeceğini ve kim yaparsa yapsın, kime yapılırsa yapılsın zulmün küfürden daha tehlikeli olduğunu vurgular ve inananları uyarır:

"Zulmedenlerin yardımcıları yoktur" (2: 270).

"Kim haddi aşıp insanlara zulmederse biz onu ateşe göndeririz" (4: 30).

"Zulme sapan kavimden başkası yıkıma uğramaz" (6: 47).

"Zulmeden toplulukla beraber olma/oturma" (6: 68).

"Ve sizlerden yalnızca zulmedenlere isabet etmekle kalmayan (aynı zamanda zulme rıza gösterenlere de isabet edecek olan) bir fitneden korkup sakının" (8: 25).

"Ant olsun, sizden önceki nesilleri, resulleri kendilerine apaçık deliller getirdiği halde, zulmettikleri ve iman etmeyecek oldukları için yıkıma uğrattık" (10: 13).

"Zulmedenlere eğilim göstermeyin, yoksa size ateş dokunur" (11: 113).

"Zulmedenler, içinde bulundukları refahın peşine düştüler. Onlar, suçlu günahkârlardı" (11: 116).

"Zulmedenler ise ancak inkârda ayak direttiler" (17: 99).

"İşte ülkeler ve onların halkları, zulmettikleri zaman onları yıkıma uğrattık" (18: 59).

"Zulmeden kavimlere lanet/yıkım olsun" (23: 41).

"Ancak zulmedenler başka onlar asla bağışlanmayacaktır" (27: 11).

"Zulmedenlerden başkası, bizim ayetlerimizi inkâr etmez" (29: 49).

"Hayır, zulmedenler, hiçbir bilgiye dayanmaksızın kendi hevalarına uymuşlardır" (30: 29).

"Zulmedenler, birbirlerine aldatmadan başkasını vadetmezler" (35: 40).

"Hak yolu, ancak insanlara zulmeden ve yeryüzünde haksız yere 'tecavüz ve haksızlıkta bulunanların' aleyhinedir" (42: 42).

"Böylece biz kazandıkları dolayısıyla zalimlerin bir kısmını bir kısmının başına geçiririz" (6: 129)

"Allah zalimleri sevmez" (42: 40).

Tanrı Allah, evrensel Tanrı kompleksinin kaynağı kibrin ve onun neden olduğu başkaldırı, bozgunculuk ve zulüm konusunda inananları uyardıktan sonra onlara yeryüzü egemenliğinde orta yolu yani insan, hayat ve doğaya karşı dengeli olmayı bunun için de "barış, merhamet ve adalet" ilkeleri üzerine yaşamayı emreder. Tanrı Allah bu son kuşak hak yolu temsilcilerine yeryüzünde iktidar vererek "tüm insanlara (adalet, merhamet ve sadakat üzere) şahit ve örnek olmaları için orta bir ümmet kılarak" (2: 143) "erdem değerleri üzerinde hayırlarda yarışmak" (35: 32) ve "insanlara iyiliği emredip kötülükten sakındırmak" (3: 110) misyonlarını yükler. Onların yeryüzü iktidarlarının asli nedeni "tüm insanlığı barış ve güven" (2: 208) içinde tutup tüm yeryüzünü "barış yurdu" (10: 25) haline dönüştürmektir. Bunun için de yeryüzünde iktidar olduklarında evrensel Tanrı kompleksinin zulüm yöntemlerine kaymayıp "insanlar arasında hükmettiklerinde adaletle hükmetmek, emanetleri/görevleri ehline (hak edenlere) teslim etmek" (4: 58), "kendileri, anne-babaları ve yakınlarının aleyhine bile olsa, hakkın şahitleri olarak adaleti ayakta tutmak, adaletten dönüp hevalarına uymamak, şahitlik yaparken veya hüküm verirken gerçeği eğip bükmemek, sözü gevelememek, gerçekten yüz çevirmemek" (4: 135), "her zaman ve her şartta adil şahitler olarak hüküm verip hakkı ve hakkaniyeti ayakta tutmak, bir topluluğa olan kinlerinin adaletten alıkoymasına izin vermemek" (5: 8), "yalana kulak tutmamak, haram yememek", "tüm iş ve ilişkilerde tartıyı

adaletle tutup doğrultmak ve tartıyı noksan tutmamak" (55: 9) gerektiğini vurguladı. Tanrı Allah tarihsel ve evrensel mücadelesi gereği "tüm peygamberlerini insanlar arasında adaleti ayakta tutmaları için gönderdi ve bunun için de apaçık belgeler, kitaplar ve mizanı indirdi" (57: 25). Çünkü Tanrı kompleksi sahibi "zalimleri sevmeyen" (42: 40) Tanrı Allah, "adaletle hükmedenleri sevmektedir" (5: 42).

2. Kabileci Bedevi Geleneğe Karşı Evrensel Medenilik Yolu; 'Yol Amaçtır': "Hepiniz Adem'in çocuklarısınız, Adem ise topraktandır. Topraktan geldik yine ona döneceğiz".

Muhammed, Mekke'nin kabileci bedevi kolektif Tanrı kompleksinin hâkim olduğu bir ortamda doğdu. O'nun hayatı, ilkeleri ve yönlendirmeleri temelinde medeniydi. Muhammed tüm Tanrı komplekslerine meydan okuyarak evrensel eşitlik değerleri üzerinde yeni bir medeniyet inşa etti. Böylece kabileci bedevilik akımına ve birçok temel konuda onun eğilimlerine karşı koydu. Bu durum güçlü bir şekilde Muhammed'in kişisel, kolektif ve evrensel Tanrı komplekslerinin kaynağı olan kabile asabiyetine karşı savaşında, fertler arasında kan bağı yerine ahlak, ilke, hukuk, akide ve imana dayanan yeni bir bağ oluşturmasında ortaya çıktı. Medenilik akımı İslam, kan davası, güç, gasp, kabilecilik, otlak ve su için savaş düşüncesini adalet, kul hakkı, eşitlik, merhamet ve sadakat gibi ilkeler ve din uğruna cihat, ümmeti savunmak ve mazlum insanlığı himaye etmek için düzenli mücadele düşüncesiyle değiştirdi. Kolektif ve evrensel Tanrı komplekslerinden daha önemli ve öncelikli olarak "büyük savaş" dediği kişisel Tanrı kompleksleri (insanın nefsini ve hevasını ilah edinmesi) ile mücadele etti. Bu anlayışla, kabile sınırlarını aşarak, amaçları diğer bütün amaçların üzerinde olan önce kabileler üstü bir "orta ümmet" oluşturmaya sonra da tüm insanlığa yönelik yeryüzü adalet egemenliği kurmaya yöneldi. Kabile, sosyal bir birim olarak kalmakla beraber Muhammed, onu evrensel ilke ve değerler ile tüm insanlığı kapsayan ümmet içinde eritmeye çalıştı. Muhammed, Tanrı Allah'ın binlerce yıllık birikimin doğurduğu tecrübeleri ışığında yeni dininin inananlarını daha önce inanmış olan toplulukların düştüğü Tanrı kompleksleri konusunda son kez veda haccında 'Veda Hutbesi' ile uyararak onlar gibi olmamaları için hak yolun yol işaretlerini netleştirdi:

> "Ey insanlar! Sözümü iyi dinleyiniz! Bilmiyorum, belki bu seneden sonra sizinle burada bir daha buluşamayacağım. İnsanlar! Bugünleriniz nasıl mukaddes bir gün ise, bu aylarınız nasıl mukaddes bir ay ise, bu şehriniz (Mekke) nasıl mübarek bir şehir ise, canlarınız, mallarınız, namuslarınız da öyle mukaddestir, her türlü tecavüzden korunmuştur.

Ashabım! Muhakkak Rabbinize kavuşacaksınız. O'da sizi yaptıklarınızdan dolayı sorguya çekecektir. Sakin benden sonra eski cahiliyye sapıklıklarına dönmeyiniz ve birbirinizin boynunu vurmayınız! Bu vasiyetimi, burada bulunanlar, bulunmayanlara ulaştırsın. Olabilir ki, burada bulunan kimse bunları daha iyi anlayan birisine ulaştırmış olur.

Ashabım! Kimin yanında bir emanet varsa, onu hemen sahibine versin. Biliniz ki, faizin her çeşidi kaldırılmıştır. Allah böyle hükmetmiştir. Ne zulmediniz, ne de zulme uğrayınız.

Ashabım! Dikkat ediniz, cahiliyeden kalma bütün adetler kaldırılmıştır, ayağımın altındadır. Cahiliye devrinde güdülen kan davaları da tamamen kaldırılmıştır".

Muhammed'in Veda Hutbesinde de ifade ettiği ilkeler, yeni dinin mücadele ettiği kişisel, kolektif ve evrensel Tanrı komplekslerine son meydan okuma niteliğindeydi. Muhammed, "tüm insanların canlarının, mallarının, namuslarının kutsal ve her türlü tecavüzden korunmuş" olduğunu ve "insanın nefsinin ve şeytanın en büyük düşmanları" olduğunu ilan ederken kişisel Tanrı komplekslerinin kaynaklarına; "cahiliyye adetlerinin ve geleneklerine geri dönme arzusunun, emanetlere riayet etmemenin, faiz, zina, cinayet, miras yeme, kan davası gibi eski uygulamalara yönelinmesinin, kadınların, kölelerin ve diğer toplumsal grupların haklarına tecavüz edilmesinin, inananların birbirinin kardeşliği dışında başka dayanışmalar aramasının" kolektif Tanrı komplekslerinin kaynakları olduğunu ve ırk, dil, din, kabile, güç, bilgi vb. ile insanlar arasında üstünlük iddia edilmesinin ise evrensel Tanrı komplekslerinin kaynakları olduğunu tekrar vurgular ve tüm insanları uyarır. Muhammed'in Veda Hutbesinde sık sık "Ey insanlar!" ifadesini kullanmasının nedeni de bu evrensel misyon iddiasıdır. Özellikle "azası kesik siyahi bir köle başınıza emir olarak tayin edilse, onu dinleyiniz ve itaat ediniz" ifadesi ile tüm Tanrı kompleksleri kaynaklarını "ayakları altında çiğnemektedir". Çünkü Muhammed'in medenilik yolu ile kolektif Tanrı komplekslerinin kabileci bedevilik yolu arasındaki mücadele hayata ve mülke bakış açıları ile olduğu kadar tarihsel, kabilesel ve ekonomik iktidar çatışması ile de yakından ilgilidir. Bu iki geleneğin çatışmasındaki tarihsel arka plana inildiğinde medenilik ile bedevilik, evrensellik ile kabilecilik, adalet ile güç arasındaki çatışmanın kaynaklarına da ulaşılır.

Evrensel medenilik yolunun lideri Muhammed, gelenek ve kabile düşüncesinin ve güce dayalı keyfi gelenek uygulamaların yerini tutmak üzere adalet ve hukuk düşüncesini yerleştirdi. Kabile dışındaki otorite bedevilere yabancı gelen bir düşünceydi. Onlar kabile geleneği dışında herhangi bir

kanun tanımazlardı. Oysa Muhammed, otoritenin yalnız Allah'a ait olduğunu, otoritenin ancak onun adıyla var olabileceğini belirterek, yönetimin adaleti gerçekleştirmeyi ve insanlığın evrensel değerlerini korumayı hedeflemesi gerektiğini açıkladı. Yönetim şekli ise, uygulama şekli topluma terk edilen ve toplumsal meşruiyeti ve konsensüsü hedefleyen toplumsal sözleşmelere dayalı Şura ve istişare ilkeleri idi. Muhammed, adalet için hukuk ilkesini yerleştirdi. Hukuku genel kanun yaparak, her şeyin üzerinde olduğunu ilan etti. Çünkü o, ilahi ve doğal (maruf) bir kanundu. Siyasi iktidarı da, belli bir toprak parçası üzerinde yükselen politik bir kurum olarak değil temelde sosyal bir organizasyon, yani hiçbir kategorik ayrıma (din, dil, ırk, kabile, güç, zenginlik, bilgi) dayanmayan insan merkezli yönetim olarak kabul etti.

Muhammed, medenilik yolunun en önemli ilkesi olarak eşitlik konusunu da ciddiye aldı. Bu yüzden sosyal konularla da yakından ilgilendi. İnsanlar arasındaki tüm kategorik ayrımları ve üstünlük iddialarını reddedip üstünlük ölçüsü takvayı temel aldı. Bu da İslam'da sosyal gelişime etki eden ilkelerden biri olacaktı. Zayıfların, özellikle çocuk, köle, fakir ve kadınların karşılaştıkları haksızlık ve adaletsizliklere karşı durumlarını düzeltmeye yöneldi. Mirasta haklarını garanti altına aldı, haksız nikah çeşitlerini ilga etti ve evliliği iki taraf arasında bir anlaşma olarak kabul etti. Kan davası hakkını akrabalardan alarak, toplumun sorumluluğu olarak vazetti, başka bir deyişle onu kan davasmdan hukuki bir cezaya dönüştürdü. Ekonomik alanda ise, maddi sıkıntıyı, farklılaşmayı hafifletmeye, sömürüyü yok etmeye yöneldi. Karşılıksız gelir ve toplumsal sömürünün kaynağı olan faizi şiddetle yasakladı. Fakirin yararına olmak üzere zekatı emretti, sadaka ve infak konusunda ısrar etti, emeğe saygıyı ve alın terini kutsadı. Ekonomik temerküze ve zengin sınıf yaratmaya kaynaklık edeceği için "gümüş ve altın stokunu yasaklayıp", "zenginliğin, iktidarın ve kaynakların bir zümre elinde dolaşımını zulmün kaynağı olarak" lanetledi. Medeni olmanın ve insani erdemliliğin ölçüsü olarak ahlakı yüceltti. Onun için ahlak cahiliyeden kopuşun temeli ve ıslahatın direğiydi. Vefakarlık, emanet, doğruluk, verilen sözü tutma, iyiliği emir kötülüğü nehiy, zulümle savaş, insanlığın çıkarlarını fert çıkarlarının önüne geçirme, zayıflara merhamet ve muhtaçlara yardım konusunda ısrar etti. Medenilik yolunun en önemli yöntemi olarak da Muhammed, değişime ve teşri'ye tedrüc ilkesini sokarak gelişme mefhumunu kabul etti. Bu ise, bedeviliği ayakta tutan ve onu destekleyen statüko ve Mekke'de kökleşen çıkarlarla çelişen bir tavırdı. Medine'ye hicret ettikten sonra inananlar arasında muahat'a (kardeşlik) diğer topluluklar için de anayasa yapmaya (Medine Sözleşmesi) başladı, bu ilk

sosyo-politik düzenlemeydi. Aslında muahat ve sözleşme kültürü Araplar tarafından bilinen şeylerdi. Ama O, bunu kişisel ve asabiyete dayalı bir olgu olmaktan çıkarıp genelleştirdi, kabileler arasında yaygın olduğu gibi kan unsurundan soyutlayarak hukuki ve insani bir temele oturttu.

İslam daveti yayıldı ama İslam'a girenlerin itici güçleri değişikti. Kimisi hidayet ve imanla, kimisi ayrıcalıklardan faydalanmak için, kimisi gücünden korkarak daveti kabul etti. Bunun yanında yeni davetin anlaşılması için zamana ihtiyaç vardı. Aynı şekilde, güç ve önemi duruma göre değişebilse de eskisinin zayıflatıp yok olmadan önce yeniyle çatışması ve bu çatışmanın etkilerinin genel hayatta ortaya çıkması kaçınılmazdı. Daha Muhammed döneminde çatışma başlamıştı ve bu çatışma ölümünden sonra da bu iki temel akım arasında cereyan etti: Bedevi (Kabileci) akım ve Medeni (Evrensel) akım. Bedevi kültür hala atalarına saygı besleme ve geleneği yüceltme anlayışıyla hareket ediyordu. Din, önemli bir kişisel inanç olmasa da hayatlarını ve ilişkilerini düzenleyen büyük bir toplumsal bağ idi. Muhammed, din bağıyla bağlı, akidenin bileştirdiği, diğer insanlardan ayrı tek bir ümmet oluşturdu. Fert olmak bir kabileye üye olmaktan daha güçlü bir etken oldu. Bu da kabilevi esaslarla bağdaşmadığı için medenilik tamamen içselleştirilemedi. Boyun eğilen, takip edilen yasalar da Kuran ve Resulün sünnetiydi, kabile gelenek ve göreneği değil. Böylece öç düşüncesi medeni bir cezaya dönüştü. Savaşı ve barışı da kişisel sorunlarla olmaktan çıkarıp ümmetin ortak sorumluluğuna bıraktı. Muhammed bu nüfuza rağmen merkezi ve otoriter bir idare kurmadı. Aksine kabilelere varlıklarını sürdürme imkânı tanıyarak İslam'ın ilkelerini yaymak, öşür ve zekatı toplamak üzere onları sistem içerisinde eritti. Bütün bunlar kabileciliği tedrici olarak yok etmek ve meşruiyet, temsil ve bölüşüm alanlarındaki etkinliğini ortadan kaldırmak için atılan sağlam adımlardı. Fakat bu yeni davetin kök salabilmesi, nüfuz edebilmesi için süre çok kısaydı[10]. Muhammed, yeni getirdiği dinin kemale ermesinden sonra ümmetine Veda Hutbesinde getirdiği dinin temel felsefesini ve kendisinden sonra karşılaşacakları Tanrı kompleksleri ve siyasal krizleri de tek tek açıkladı:

> "Ey insanlar! Muhakkak ki, şeytan şu toprağınızda kendisine tapınmaktan tamamen ümidini kesmiştir. Fakat siz bunun dışında ufak tefek işlerinizde ona uyarsanız, bu da onu memnun edecektir. Dininizi korumak için bunlardan da sakınınız.

[10] Aziz Duri, İlk Dönem İslam Tarihi, Çev: Hayrettin Yücesoy, Endülüs Yay., İstanbul, 1991, s. 79-81.

Ey insanlar! Kadınların haklarını gözetmenizi ve bu hususta Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları, Allah'ın emaneti olarak aldınız ve onların namusunu kendinize Allah'ın emriyle helal kıldınız. Sizin kadınlar üzerinde hakkınız, kadınların da sizin üzerinizde hakkı vardır.

Ey müminler! Size iki emanet bırakıyorum, onlara sarılıp uydukça yolunuzu hiç şaşırmazsınız. O emanetler, Allah'ın kitabı Kuran ve peygamberin sünnetidir.

Müminler! Sözümü iyi dinleyiniz ve iyi belleyiniz! Müslüman Müslüman'ın kardeşidir ve böylece bütün Müslümanlar kardeştirler. Bir Müslüman'a kardeşinin kanı da, malı da helal olmaz. Fakat malını gönül hoşluğu ile vermişse o başkadır.

Ey insanlar! Hak her hak sahibine hakkını vermiştir. Her insanın mirastan hissesini ayırmıştır. Mirasçıya vasiyet etmeye lüzum yoktur. Çocuk kimin döşeğinde doğmuşsa ona aittir. Zina eden kimse için mahrumiyet vardır.

Ey insanlar! Rabbiniz birdir. Babanız da birdir. Hepiniz Adem'in çocuklarısınız, Adem ise topraktandır. Arabın Arap olmayana, Arap olmayanın da Arap üzerine üstünlüğü olmadığı gibi; kırmızı tenlinin siyah üzerine, siyahın da kırmızı tenli üzerinde bir üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takvada, Allah'tan korkmaktadır. Allah yanında en kıymetli olanınız O'ndan en çok korkanınızdır. Azası kesik siyahi bir köle başınıza emir olarak tayin edilse, sizi Allah'm kitabi ile idare ederse, onu dinleyiniz ve itaat ediniz. Kimse kendi suçundan başkası ile suçlanamaz. Baba, oğlunun suçu üzerine, oğlu da babasının suçu üzerine suçlanamaz.

Dikkat ediniz! Şu dört şeyi kesinlikle yapmayacaksınız: Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayacaksınız, Allah'ın haram ve dokunulmaz kıldığı canı, haksız yere öldürmeyeceksiniz, zina etmeyeceksiniz, hırsızlık yapmayacaksınız"[11].

O'nun evrensel misyonu meşruiyet, temsil ve bölüşüm açısından ortaya çıkan evrensel Tanrı kompleksleri ile mücadele idi. Bu yüzden Muhammed, Veda Hutbesinde sık sık ümmetinden ziyade insanlar diye hitap ederek evrensel bir söylem ortaya koymuştur. Çağrısının muhatabı her ne kadar Müslümanlar olsa da hedef kitle tüm insanlık olduğu açıktır. "Ey İnsanlar! Bugünleriniz nasıl mukaddes bir gün ise, bu aylarınız nasıl mukaddes bir ay ise, bu şehriniz nasıl mübarek bir şehir ise, canlarınız, mallarınız, na-

[11] http://www.diyanet.gov.tr/turkish/hutbe/vedahutbesi.asp,28. 12.12.

muslarınız da öyle mukaddestir, her türlü tecavüzden korunmuştur", "Ey insanlar! Kadınların haklarını gözetmenizi ve bu hususta Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim", ifadeleri ile insanın doğuştan getirdiği temel haklara atıfta bulunmuş ve can, mülkiyet, namus ve kadın haklarından bahsederek evrensel bir misyon ve doğal hukuk vizyonunu ortaya koymuştur. "Ey insanlar! Cenabı Hak her hak sahibine hakkını vermiştir. Her insanın mirastan hissesini ayırmıştır. Mirasçıya vasiyet etmeye lüzum yoktur. Çocuk kimin döşeğinde doğmuşsa ona aittir. Zina eden kimse için mahrumiyet vardır" ifadesi ile de doğal haklar teorisini güçlendirmiş ve sisteminin merkezine Hak ve Adalet ilkelerini yerleştirmiştir. "Kimse kendi suçundan başkası ile suçlanamaz. Baba, oğlunun suçu üzerine, oğlu da babasının suçu üzerine suçlanamaz" ifadeleri ile de töre, kan, kabile bağlarının dışında insan olgusunun evrensel hukuk normu olduğunu belirtmiştir. İnsanın bir birey olarak sorumluluk ve ceza ehliyetini tüm kategorik belirleyicilerden bağımsız ele almıştır. Yine Muhammed aynı hutbede çok sık tekrarlayarak; "Bir Müslüman'a kardeşinin kanı da, malı da helal olmaz. Fakat malını gönül hoşluğu ile vermişse o başkadır" ve "Dikkat ediniz! Şu dört şeyi kesinlikle yapmayacaksınız: Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayacaksınız; Allah'ın haram ve dokunulmaz kıldığı canı haksız yere öldürmeyeceksiniz; Zina etmeyeceksiniz; Hırsızlık yapmayacaksınız" sözleriyle hukuksal sisteminin temel ilkelerini inşa etmiş ve sisteminin meşruiyet kaynağı olarak temel hakları savunmuştur. Tüm bu meşruiyet düzeninin uygulanması ve korunması için de insanların keyfi davranışlarına değil bir hukuk metni ve anayasa olarak Kuranı ve teamül hukuku olarak da kendi yasalarını meşruiyet kaynağı ilan etmiştir; "Ey müminler! Size iki emanet bırakıyorum, onlara sarılıp uydukça yolunuzu hiç şaşırmazsınız. O emanetler, Allah'ın kitabı Kuran ve Peygamberin sünnetidir".

Muhammed, yine kimlik ve temsil açısından da tüm insanları hedef almış ve "Ey insanlar! Rabbiniz birdir. Babanız da birdir. Hepiniz Adem'in çocuklarısınız, Adem ise topraktandır. Arabın Arap olmayana, Arap olmayanın da Arap üzerine üstünlüğü olmadığı gibi; kırmızı tenlinin siyah üzerine, siyahın da kırmızı tenli üzerinde bir üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takvadadır" diyerek Tanrı komplekslerine kaynaklık edecek tüm kategorik ayrımların ve üstünlük iddialarının yerine insan merkezli bir söylem geliştirmiş, her türlü ayrımı ve ayrıcalığı sisteminden dışlamıştır. İnsan dışındaki hiçbir kategorik ayrımı sistemine dahil etmemiştir ki takva da ancak Allah ile kul ilişkisini belirleyen bir değerdi. Takvalı olma iddiası bile takvaya aykırıdır. Bu sistemin özü tüm yaklaşımların asli ve öncelikli olgusunun insan kimliği olduğudur. İnsan dışında hiçbir kimlik bu siste-

min siyasal ve hukuksal yapısına müdahil edilemez. Müslümanlar arasındaki hukuk ise buna artı olarak kardeşliğin de eklenmesidir; "Müminler! Müslüman Müslüman'ın kardeşidir ve böylece bütün Müslümanlar kardeştirler". Muhammed, tarihsel ve toplumsal olarak da sistemini iki temel ayrım üzerine oturtur. Kendisi ile başlayan düzene "yeni", önceki düzene ise "eski/cahiliyye" ifadelerini kullanarak getirdiği anlayışın değişimi ve yenilenmeyi ifade eden bir evrensel medeniyet inşası olduğunu ifade eder. Yeniyi, adalet, hakkaniyet, eşitlik, merhamet, sadakat, güven, medenilik ve hukuk kavramları ile ifade ederken eskiyi şeytana uyma, sapkınlık, gücün hâkimiyeti, bedevilik, köylülük, cahiliye ve keyfilik olarak tanımlar. Veda hutbesinde bu ikili ayrıma sık sık dikkat çeker: "Ashabım! Sakın benden sonra eski sapıklıklara dönmeyiniz ve birbirinizin boynunu vurmayınız", "Ashabım! Dikkat ediniz, cahiliyeden kalma bütün adetler kaldırılmıştır, ayağımın altındadır. Cahiliye devrinde güdülen kan davaları da tamamen kaldırılmıştır".

Muhammed'in Veda hutbesinde de vurguladığı gibi onun medeni yolu ile bedevi cahiliyye yolu arasındaki en önemli çatışma kaynağı mülk ve onun işlevi ile ilgilidir. Tanrı Allah ve Muhammed'in hemen hemen her söylemi tamamen bölüşüm konusuna odaklanmış ve bu konudaki haksızlık, zulüm ve aşırılık üzerine kurulu cahiliye geleneğini yıkmaya çalışmıştır. Tanrı Allah ve Muhammed'in itikat, ibadet ve muamelata yönelik hiçbir iddiası yoktur ki bu bölüşüm sorununu merkeze almış olmasın ki Mekke ve Medine Tanrı komplekslerinin Muhammed'e şiddetle karşı çıkmasının özünde de bu bölüşüm sorunu vardır. Çünkü Muhammed çok iyi bilmekteydi ki, tüm Tanrı komplekslerinin kaynağı olan cahiliyedeki sosyal, siyasal ve ekonomik kast, bölüşüm ve sınıf sistemi yerle bir olmadan eşitlik, adalet ve adil bölüşüm üzerine kurulu yeni medeniyet inşa edilemezdi. Bu yüzden Muhammed, davet sırasında ekonomik farklılıklarla mücadele etmiş, haksız kazancı, mal biriktirmeyi, altın, gümüş stoklamayı, lüks yaşamayı, fakir, öksüz ve yetimi gözetmemeyi, infak, sadaka ve zekat vermemeyi lanetlemiştir. Özellikle, gasp ve faiz ile Mekke toplumunda ona bağlı olarak oluşan toplumsal ve ekonomik politikayı birinci planda fakirlerin ve zayıfların durumlarını düzeltmeye yöneltmişti. Muhammed'in belirlediği serbest seçim, şura, düşünce özgürlüğü, ahlaki sorumluluk, adalet, liyakat, emanet olarak halkın mülkiyetine sadakat, kanun egemenliği, hak ve statü konusunda tam eşitlik ilkeleri hep bu amaca yöneliktir. Çünkü yeryüzünde Habil-Kabil'den beri insanlığın asli sorunu bu iktidar ve mülkiyet sorunu idi. Tüm peygamberlerle de devam eden bu iki çatışma sürekliliği; evrensellik-yerellik, insan-kabile, kardeşlik-asabiyet, hukuk-töre, hukukun

üstünlüğü-üstünlerin hukuku, birey-kitle, insan-köle, farklılık-hemcilik, olmak-sahip olmak, ihtiyaç-iktidar, adalet-güç, ikna-baskı, ahlak-çıkar, düzen-kaos, özgürlük-kölelik, eşitlik-hiyerarşi, konsensüs-otorite, meşruiyet-keyfilik, adil bölüşüm-ekonomik temerküz ikilemleri ile gelenekselleşti. Evrensel hak ve batıl savaşı da bu ikilikler üzerine oturdu.

Muhammed, kişisel, kolektif ve evrensel Tanrı komplekslerinin kaynağını oluşturan "daha üstün olma" ve "ölümsüzlük arzusu ve mutlak iktidar ihtirasının" özünde öteki insanların bedeni, aklı, ahlakı, hayatı ve kaderi üzerinde muktedir olma kibrinin asli rol aldığını ve bunu besleyen en önemli olgunun "mülkiyetin iktidarı" ve onun üzerinden de "iktidarın mülkiyeti" olduğunu çok iyi biliyordu. Bu nedenle Muhammed tüm hayatı boyunca yaptığı gibi son hutbesinde de Adem'i sürgüne düşüren "ebedi hayat ve sonsuz iktidar" vaatleri konusunda Ademoğullarını uyarır ve kişisel, kolektif ve evrensel Tanrı komplekslerinin en büyük kaynağı olduğuna inandığı mülkiyet iktidarını ve ondan kaynaklı olarak iktidar mülkiyetini yok etmeye çalışır. "Ben yalnız bölüştürücüyüm" diyen Muhammed, mülkiyet iktidarını ve iktidar mülkiyetini tıpkı İsa gibi çok ağır ithamlarla eleştirir: "Üç şey ortaktır: Su, ateş, mera. Bunlardan alınacak bedel de haramdır"; "Şu Uhud dağı kadar dinarım (altınım) olsa evimde üç gece bırakmak istemem"; " Onlar zarardadır! Onlar mal yığanlardır!"; "Her ümmet için bir fitne vardır, benim ümmetimin fitnesi de maldır"; "İnsanoğlu malım malım der. Halbuki âdemoğlunun yiyip tükettiği, giyip eskittiği ve sağlığında tasadduk edip gönderdiğinden başka sahibi olduğu neyi var?"; "Altına tapanlara lanet olsun! Gümüşe tapanlara lanet olsun!"; "Altın ve gümüş biriktirenler kahrolsun!"; "Bir sürüye salman iki aç kurdun sürüye verdiği zarar, kişinin mal hırsıyla dinine verdiği zarardan daha fazla değildir"; "Size eski kavimlerin hastalığı sirayet etti: Bu, mal hasedi ve buğzudur. O dini kazıyıcıdır"; "Cennette benimle olmanız için dünyada bir yolcunun azığı kadarı ile kifâyet edin. Bir elbiseye yama vurmadan eskimiş saymayın"; "Yoksullar cennete, zenginlerden kırk bahar önce girecekler"; "Mallarınızdan tüm canlılara infak ediniz. Zira insanların yırtıcı hayvanların ve kuşların yediği mallarınız sebebiyle size ecir verilecektir. Herkes bahçesini çeviren duvarları yıkarak insanların ve hayvanların geçebileceği geçitler yapsın"; "Gerçekten de bu altın ve gümüş sizden önce gelen milletleri helak etti. Cimrilik, hırs ve övünmeden kaçınmadığınız takdirde bunlar sizin de helak sebebiniz olur"; "Zenginlik fitnesinin şerrinden ve yoksulluk fitnesinin şerrinden Allah'a sığınırım".

Bu sözlerinin de gösterdiği gibi Muhammed, "adalet, merhamet ve sadakat" ilkeleri üzerine kurduğu sistemini bozacak en büyük tehdidin top-

lumsal, siyasal, hukuki, idari ve ekonomik imtiyazların ve rantların paylaşımından kaynaklanacağının farkındadır. Bu yüzden de, yeni medeniyetinde imtiyazlı hiçbir soy, sınıf, ırk, kurum, kabile, kişi, aile vb. gibi kategorik ayrıma ve ayrımcılığa izin vermemiştir. Çünkü tüm bunlar ortadan kaldırmak için geldiği eski cahiliyye Tanrı kompleksi düzeninin ilkeleridir. Bu yüzden, "eşitlik ve adalet" ilkeleri çerçevesinde "emaneti ehline vermek", "kişiler arası yapılan sözleşmelere sadakat göstermek", "mal dolaşımının ayrıcalıklı sınıf yaratmasını engellemek", zengin-fakir, efendi-köle vb. sınıfsal ayrımları tedricen yok etmek, dinsel ve siyasi otoriteyi keyfi kullanmamak, toplumun emaneti olan malı, mülkü ve idari görevleri bir sınıfın, grubun veya soyun iktidar temerküzü aracına dönüşmemesini sağlamaya çalışmıştır. Muhammed'in getirdiği ve merkezinde adalet olan yeni medeniyet yolu, çok güçlü, yoğun ve yaygın bir şekilde cahili ve bedevi geleneğe geçici olarak üstün olmuştur. Geçici olarak, çünkü geleneğin çok güçlü tarihsel ve kültürel normları toplumsal hafızanın derinliklerinde ve insanların kişisel Tanrı komplekslerinde varlığını sürdürmüştür. Sadece tekrar hâkimiyete ele geçireceği günün şartlarının olgunlaşmasını beklemiştir. Muhammed, cahiliye olarak adlandırdığı bu gelenek ile asla uzlaşmamış, ona ait tüm alanlara kendi paradigmasını ikame etmeye çalışmıştır. Bu nedenle yeni bir medeniyet ve toplum yaratmak için cahiliyyeye ait tüm değer ve ilkeleri sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel ve ahlaki alandan dışlayarak "ayakları altında çiğnemiştir".

Medeni ve bedevi gelenek arasındaki çatışmada en dikkat çeken Tanrı kompleksi sorunu temsil yani siyasal sistemin nasıl ve kim tarafından yönetileceğidir. Muhammed'in inşa ettiği medenilik yolunun yönetimde adalet, liyakat, şura ve konsensüs ilkelerinin karşısında yer alan bedevi gelenek soy, güç, keyfilik ve saltanat ilkeleri ile hareket ediyordu. Bu bedevi anlayış yönetimde eşitlik, toplumsal rıza ve konsensüs ilkelerini kabul eden bir temsil sistemini değil tamamen bir ailenin despotizmini simgeleyen elitizmi savunuyordu. Elitizm, bir alile, bir soy, bir sınıf veya bir kesimin çeşitli özellikleriyle diğerlerinden üstün olduğunu iddia eden bir azınlık iktidarını anlatan kolektif ve evrensel Tanrı kompleksi kaynağı idi. Bu üstünlük sadece yönetimde ayrıcalığı değil aynı zamanda ekonomideki servet dağılımındaki eşitsizliği, entelektüel ve moral yetenek üstünlüğünü ve tüm bunların dağılımındaki hiyerarşiyi de ifade eder. Hiyerarşik toplumsal yapı ve güç ilişkileri bu meşruiyet yansımasının temelini ve yönetim anlayışının zorbalığını da oluşturmaktadır. Çünkü bu hiyerarşik sistemin en tepesinde "Tanrı gibi" yönetici, tek bir kişinin mutlak ve keyfi iktidarını temsil etmeye başlar ki onun üzerinde hesap vereceği bir hukuki, siyasi, ahlaki veya gele-

neksel bir otorite de yoktur. Bu elitist ve hiyerarşik bedevi sistemi, temelde ve kabaca yöneten ve yönetilen olmak üzere iki sınıf inşa eder ve yönetilenlerin yöneticiler üzerindeki hiçbir hakkını, vesayetini veya emanetini kabul etmez. Bu ilkelere dayanan kolektif ve evrensel Tanrı komplekslerinin ilk yarattığı şey de doğal olarak kul kompleksleri olmaktadır.

Muhammed, kul kompleksi sorununu çözmek için "tüm insanların eşit" olduğunu ilan ettikten sonra, insanlar arasındaki hukuki, siyasi ve idari temsil işlerinde de bu eşitliğe riayet edilmesini ve toplumun ortak sorunlarının çözümünde toplumdan emanet alınan yönetim yetkisinin hiçbir ayrım gözetmeksizin ehline verilmesini emreder. Hatta bu konuya verdiği önemi çok dikkat çekici bir üslupla ifade edip, "Azası kesik siyahi bir köle başınıza emir olarak tayin edilse, onu dinleyiniz ve itaat ediniz" vurgusunu yaparak tüm insanları hukuki ve siyasi olarak eşit kıldıktan sonra yönetimde de tüm insanların eşitliğini savunur ve emir ve amir seçimini halkın tespitine bırakır. Burada yönetimin meşruiyetini ve ona itaat edilmesini iki ilkeye bağlamıştır: halk tarafından tayin edilmesi ve "Allah'ın kitabı ile idare etmesi". Birincisi temsil ve katılımda adaleti, ikincisi ise meşruiyette adalet ilkesini esas alır. Fakat Muhammed sonrası inananlar arasındaki ayrımlar, iktidar kavgaları ve savaşlar çoğunlukla bu cahiliyye geleneğinin uzantısı olan kolektif Tanrı kompleksinin temsili, seçimi ve kaynağı üzerinden yaşandı. Muhammed'in son emri olan "büyük bir ordu kurup Mekke ve Medine'nin kabilevi elitlerini bir kölesini oğlunun emri ve komutası altında savaşa göndermek" kararı bile kendisinden sonraki yönetim felsefesinin, ilkelerinin ve yönteminin işaretlerini veriyordu. Fakat Mekke elitleri, Medine elitleri veya Muhammed'in soyunun kutsal elitleri mülkiyetin iktidarı ve iktidarın mülkiyeti için uzun süren savaşlara tutuştular. Muhammed'in "azası kesik bir köle" emrine rağmen tıpkı daha önceki toplulukların "üstünlük, kibir, kıskançlık" gerekçeleriyle fırkalara bölündüğü gibi fırkalara, mezheplere ve devletlere bölündüler ve herkes kendi yolunun mutlak doğruluğu iddiası ile kendi fırkasını "süslü, haklı ve meşru" gördü. Fırkalarını yerel/kolektif Tanrı kompleksinin tezahürü olan kişi kültü ve kabile kültürü esasına göre tanzim ederek Kureyşliler, Haşimiler, Emeviler, Abbasiler, Fatımiler, Ehli Beyt, Seyyitler vb. şeklinde meşrulaştırdılar ve birbirleriyle aym iddialar ile yani "daha üstün/hayırlı olmak" ve "ölümsüzlük ve mutlak iktidar ihtirası" ile savaştılar. İnananlar arasındaki tüm çatışma ve savaşların neredeyse tamamı bu yerel/kolektif Tanrı kompleksi gerekçelerle yapıldı. Mutlak bilgi, kutsal soy, emanete ehil olmak ve gerçeği temsil etmek gibi 'liyakatleri' sadece kendisinin hak ettiği iddiası ile her topluluk ötekiyle savaşmayı meşru kıldı. Muhammed, kabileci geleneğe karşı çölün kumları üzerine köpükten

emirler yazmıştı. Fakat köpük gitmiş su kalmış, su gitmiş kum kalmıştır. Yine kazanan her zamanki gibi bedevi kabileci çöllerin gelenek kumları olmuştur.

Mumammed, Musa ve İsa'dan miras aldığı ezeli ve ebedi kutsal yasalar olan "adalet, merhamet ve sadakat" ilkeleri üzerinde, yeni toplumuna bu kutsal yasa geleneği ile (Musa ve İsa) ortak bir tarihsel miras yaratma, ortak bir şuur ve kültür oluşturma yoluyla toplumsal uyumu ve insani onuru geliştirmeye çalışmıştır. Bu yeni bir medeniyet, yeni bir tarih yazımı ve yeni bir evrensel "toplum kurum"udur. Muhammed bunu zora, baskıya ve tepeden inme değiştirme yasalarına dayanmadan yapmaya çalışmıştır. Onun temel ilkesi meşruiyet, adalet ve konsensüs oldu. Ayrıca bir yönetimin çözmesi gereken üç kriz alanı olan meşruiyet, temsil ve bölüşüm alanlarında da hukuk, insan, liyakat, adalet ve hakkaniyet ilkelerini ikame etmiştir. Zorbalığa karşı adalet, cehalete karşı bilgelik, lüks ve ihtişama karşı tevazu ve yardımlaşma, mala ve mülke tapınma yerine hakkaniyet ve liyakat, güce karşı hak, hiyerarşiye ve her türlü ayrımcılığa karşı eşitlik, kula kulluğa, Tanrı ve kul komplekslerine karşı da özgürlük ilkelerini getirmiştir. Tam da bu yüzden "başında taç bulunan hiçbir imparator kendi eliyle yamanmış bir hırka giyen bu adam kadar saygı görmemiştir. Çünkü o, hayatın ve eşyanın ruhuna nüfuz eden bir hakikat, adalet, özgürlük ve eşitlik savunucusuydu". Tüm bu değişiklikler bütünü insanların benimsemiş oldukları bağlılık odağının kabileden topluma, keyfilikten hukuka, hiyerarşiden eşitliğe, "yerel"den "evrensel"e doğru bir yükselmenin göstergesi idi.

Muhammed, Tanrı Allah'm kişisel, kolektif ve evrensel Tanrı komplekslerine karşı inşa ettiği evrensel medenilik yolunu sabır ile aşama aşama döşediği bu ilkeler üzerine kurdu. Ne acelecilik gösterip aşırı yıkıcı ne de uzlaşmacılık gösterip aşırı uyumcu bir yol tuttu. Muhammed, kendisine "zulüm, terör ve ihanet" ile davranarak savaşanlarla dahi "adalet, merhamet ve sadakat" değerlerinin yol göstericiliğinde "en adil ve en güzel şekilde" mücadele etti. Tanrı Allah'ın Adem'le başlayan İbrahim, Musa ve İsa ile devam eden batıla/Tanrı komplekslerine karşı hak mücadelesindeki metodolojinin asli ilkelerini istikrarlı bir şekilde tavizsiz olarak sürdürdü. Barış için "elini uzatıp bir adım atana kollarını açıp koşarak giderken" ahit ve sözleşmelerini çiğneyip kılıç kuşananlara karşı "tüm peygamberler gibi giydiği zırhını çıkartmamak üzere" herkesten önce savaş meydanlarına koştu. Ne insanların kişisel ne kabilelerin kolektif ne de yeryüzü devletlerinin evrensel Tanrı komplekslerinin kaynağı olarak hiçbir gücün "nefsine, hevasına, tekebbürüne, tahakkümüne ve ihtirasına" boyun eğmedi. "Emro-

lunduğu gibi dosdoğru olarak" "yeryüzünde hiçbir fitne (Tanrı kompleksi) kalmayıncaya kadar onlarla savaştı". Her türlü iktidar ve ihtişam tekliflerine (Tanrı kompleksi) ve "sınamalarına" karşı tıpkı varisi olduğu Musa ve İsa'nın duruşuyla "bir elime güneşi, öbür elime ayı dahi verseler asla mücadelemden vazgeçmem" tutarlılığı ile direndi. Her türlü kişisel, kolektif ve evrensel Tanrı kompleksi zaafları ve esneklik arayışlarına karşı "kızım Fatıma dahi olsa!" kararlılığı ile tavizsiz bir direnç sergiledi. Her türlü zulüm tehditlerine karşı da "sabır ve tevekkül" silahlarıyla mücadele etti. Sonuçta inandığı dinini insanların kişisel dünyasından kralların evrensel dünyasına kadar genişletti.

Muhammed, Tanrı Allah'ın insanlar arasında her türlü Tanrı komplekslerini kaldırarak insanların onuru, erdemi, hukuku, özgürlüğü ve eşitliği üzerine kurulu evrensel bir ahlaki düzen inşa edip bu değerler çerçevesinde insanlara evrensel olarak "iyiliği emretme ve kötülükten sakındırma" (3: 110) misyonunu tamamladı. Tanrı Allah, bu son misyonla birlikte de Adem'den Muhammed'e kadar "adalet, merhamet ve sadakat" ilkeleri üzerinde evrimleştirdiği "dinini kemale erdirip insanlar üzerindeki nimetini tamamladı" (5: 3). Sıra tamamlanmış bu nimeti tamamlanmamış doğasında her türlü nimete karşı "sadakat" ve "nankörlük" ikilemleri ile evrensel dilemmaya dönüştürebilme yeteneğine sahip insanın hak-batıl, gerçek-yalan, ışık-karanlık, özgürlük-kölelik, hukuk-keyfilik, eşitlik-hiyerarşi ile inşa edeceği adalet ve zulüm arasındaki "insanlık mücadelesine" gelmiştir.

SONUÇ

"İsa, Rabb'e ibadet ettiğinde havarileri gelip dediler: 'Ey muallim, bilmek istediğimiz bir şey var: Tevbekâr değildir dediğiniz Şeytan'la nasıl konuştuğunuz'. İsa cevap verdi: "Bakın, söylüyorum size, düştüğünü bildiğimden Şeytan'a karşı merhametim vardı ve günaha ittiği insan cinsine karşı da merhametim vardı. Bu nedenle, Tanrı RAB için ibadet edip oruç tuttum ve Şeytana merhamet etmesini için ona yalvardım'. Tanrı RAB cevap verdi: 'Ey İsa, bak O'nu bağışlayacağım. Yalnızca O'na, 'Rabbim, ben günah işledim, bana merhamet et' dedirt, o zaman O'nu bağışlayacak ve ilk durumuna iade edeceğim'. Bunun üzerine ben de onlar arasında barışı çoktan gerçekleştirdiğime inanarak, çok sevindim ve bu nedenle Şeytan'ı çağırdım ve gelip dedi: 'Senin için ne yapmam gerek ey İsa?'. Cevap verdim: 'Kendin için yapacaksın, ey Şeytan, çünkü senin hizmetlerini sevmiyorum, ama seni iyiliğin için çağırdım'. Şeytan cevapladı: 'Sen benim hizmetlerimi arzulamıyorsan, ben de seninkileri arzulamıyorum. Çünkü ben senden daha üstün ve daha soyluyum. Bu bakımdan, sen bana hizmet edecek değerde değilsin, sen çamursun, halbuki ben ruhum'. Ben de ona 'Bunları bırakalım. Söyle bana, ilk iyiliğine, ilk güzelliğine ve ilk durumuna dönmen iyi olmaz mı? Melek Mikâil'in Hüküm Günü'nde sana Tanrının kılıcıyla yüz bin defa vuracağını ve her vuruşun sana on cehennem azabı vereceğini bilmelisin' dedim. Şeytan cevapladı: 'O gün kimin daha çok şey yapabileceğini göreceğiz. Ben kesinlikle yanıma pek çok melek ve Tanrı RAB'bi ta'ciz edecek en güçlü ve en üstün puta tapıcıları alacağım ve O, pis bir çamur parçası uğruna beni sürgün etmekle ne büyük bir hata işlemiş olduğunu bilecektir'. Sonra ona tekrar dedim ki: 'Ey şeytan, sen zihnen sakat ve ruhen bozuksun ve bu yüzden ne dediğini bilmiyorsun'.

> Sonra, Şeytan alay eder biçimde başını sallayarak dedi ki: 'Gel şimdi, benimle Tanrı RAB arasında bu barışı yapalım; sen madem zihnen sağlamsın, ne yapılması gerekiyor söyle ey İsa'. Cevap verdim: 'Yalnızca iki sözün söylenmesi gerekli'. Şeytan cevapladı: 'Hangi iki sözlerin?'. Cevap verdim: Söylenmesi gereken o iki söz şunlardır: Günah işledim; bana merhamet et'. Sonra şeytan dedi ki: 'Bu iki sözün söylenmesini kabul ediyorum. Eğer Tanrı RAB bu sözleri bana söyleyecek olursa, ben şimdi bu barışı seve seve yapacağım'. Bu cevabın ürpertisi içinde ona 'şimdi defol buradan ey mel'un, sen bütün zulüm ve günahların habis yazarısın'. Bunun üzerine Şeytan çığlık atarak ayrıldı. Şimdi zihninizde düşünüp tartarak söyleyin bakalım o böyle bir kibirle nasıl merhamet görecek?' Havariler: 'Asla, Rab, çünkü o tevbekâr değildir' diyerek cevap verdiler" (Barnabas: 51).

Tevrat, İncil ve Kuran'ın "Adalet, Merhamet ve Sadakat" üzerine inşa ettiği ve Musa, İsa ve Muhammed'in şahsında tecessüm ettiği ilke ve değerler kul/köle komplekslerinden arınıp Tanrı komplekslerine meydan okunması yönünde sadece tabilerine değil tüm insanlığa yol azığı oldular. İnsanın kul olmak ve Tanrı olmak arasında yaşadığı tüm bu evrensel yol hikâyesinde Adem'den Muhammed'e tüm peygamberler ve onların takipçileri hak-batıl, adalet-zulüm, aydınlık-karanlık gibi ikili çatışma yollarında Şeytan kompleksi içindeki "Tanrı gibi" olma iddiasındaki Tanrı komplekslerine karşı Tanrının yanında birinci değerlerden yana savaşım verdiler. Hepsinde ortak değer zulme karşı adalet, köleliğe karşı özgürlük ve karanlığa karşı ışık/aydınlık yolunu savunmaktı. İbrahim'in "bütün dünyayı yargılayan adil olmalı", Musa'nın "adaletle ve dürüstlükle yargılamak gerekir"; İsa'nın "ne mutlu, adalet, barış ve merhamet için mücadele ederken zulüm görenlere ki 'Göklerin Egemenliği' onlarındır" ve Muhammed'in "Adalet en güzel ahlaktır ve ben güzel ahlakı tamamlamak için geldim" sözlerini de bu kadim geleneğin halkaları olarak okumak gerekir.

Tevrat'ta Tanrı RAB, "gerçekten bilge ve anlayışlı bir halk olmak için" şart koştuğu "Adalet ve Kutsallık Yasaları" ve "Adalet ve Doğruluk İlkelerinin" hepsinde ortak yasalar "adalet, merhamet, erdem, doğruluk, sadakat ve barış" değerlerini inananlarının "kulak vermesi ve uyması gereken kurallar ve ilkeler" olarak ilan eder ve onlara "kutsal olun, çünkü ben Tanrınız RAB kutsalım" (Tevrat, Levililer, 19: 1) buyurur. İncil'de ise Tanrı RAB "Kutsal Yasa'nın en önemli yönleri/ilkeleri olan adalet, merhamet ve sadakati ihmal edenleri" (Matta, 23: 1-39) şiddetle lanetler ve "Kutsal olanı köpeklere vermeyin. İncilerinizi domuzların önüne atmayın. Yoksa bunları ayaklarıyla çiğnedikten sonra dönüp sizi parçalayabilirler" (Matta, 7:

6) uyarısında bulunur. Kuran'da ise Tanrı Allah "Şüphesiz ki Allah, size adaleti, ihsanı (iyilik ve merhameti), yakınlara vermeyi (sadakatli davranmayı) emredip sizi ahlaksız davranışlardan, inkâr üzere ihanet etmekten ve zorbalıktan (Tanrı komplekslerinden) men eder" (Kuran, 16: 90) emri ile evrensel geleneğin ortak ilklerini ilan eder. Başta adalet ilkesi olmak üzere merhamete, onura, erdeme, barışa ve ihsana dayalı "Kutsal Yasa" geleneği üç misyonda da ortaktır. Her üç kaynağın ortak söylemi "merhamet etmeyene merhamet edilmeyecektir" düsturudur.

Musa'nın "Kendinizi başkalarının yerine koyup öyle davranın" sözü, İsa'nın "İnsanların size nasıl davranmasını istiyorsanız, siz de onlara öyle davranın" emri ve Muhammed'in "Kendinize yapılmasını istemediğiniz şeyleri başkalarına yapmayın" kuralları ortak evrensel değerler olarak aynı kutsal yasa kaynağının ürünüdür. O ortak kaynağın "önce SÖZ vardı" dediği ortak SÖZ de bu yasa idi. Çünkü önce de sonra da sadece "Yeryüzü Egemenliğinin Kralları" Tanrı komplekslerine karşı 'Göklerin Egemenliğinin Kralı' Tanrı RAB'in aydınlığı müjdeleyen şu sözleri vardır: "Tanrı, 'Işık olsun' diye buyurdu ve ışık oldu. Tanrı ışığın iyi olduğunu gördü ve onu karanlıktan ayırdı" (Tevrat, Yaratılış, 1: 3-4); "Başlangıçta Söz vardı. Söz Tanrı ile birlikteydi ve Söz Tanrı'ydı. Başlangıçta O, Tanrı'yla birlikteydi. Her şey O'nun aracılığıyla var oldu, var olan hiçbir şey O'nsuz olmadı. Yaşam O'ndaydı ve yaşam insanların ışığıydı. Işık karanlıkta parlar ve karanlık onu alt edememiştir" (İncil, Yuhanna, 1: 1-5); "İnsanları karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için onlara merhamet eden; apaçık ayetlerini okuyan peygamberler gönderen (Kuran, 65: 11) Allah, inananların dostudur ve onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. İnanmayanların dostları ise (kişisel, kolektif ve evrensel Tanrı komplekslerinin ortak adı olan) Tağut'tur. O da onları aydınlıktan karanlıklara sürüklemektedir (Kuran, 2: 257). Hiç karanlıkla aydınlık bir olur mu?" (Kuran, 13: 16). Bu nedenle Tanrı komplekslerinin amacı "önce SÖZ vardı" ilkesini "sonra da söz vardı" ilkesi ile dönüştürüp Tanrının "önceliğini" kendilerinin "sonralığı" ile değiştirmektir. İlahi nomosun önceliğini beşeri logosun sonralığı/mutlaklığı ile değiştirmektir ve yeryüzü egemenliğinin yasalarından "SÖZ"ü dışlamaktır. Tanrı komplekslerinin insanların kaderi üzerindeki kadiri mutlak muktedir olmak adına her zaman son sözü söyleyen olma ihtirasının kaynağı da burasıdır.

Tanrı RAB, Adem'in ortak insani dönüşüm geleneğinden Muhammed'e kadar tüm insanlığı uyarıcı peygamberler gönderdi. Hatta bu ezeli ve ebedi kadim gelenek zincirinin halkalarını birbirine ve hepsini de Muhammed'e bağlamak için Kuran'da onların isimlerini hem tek tek hem de defaatle tek-

rarlayarak kutsal geleneğinin sürekliliğini ilan etti. Tevrat, İncil ve Kuran'ın ortak kadim gelenek sürekliliği için ortak peygamber atalarını ortak örneklik misyonları bağlamında defaatle vurguladı. Kuran'da Adem 25, Nuh 43, Hud 10, İbrahim 69, Lut 27, İsmail 12, İshak 15, Yakup 16, Yusuf 27, Musa 136, Harun 20, Davud 16, Süleyman 17, Zekeriyya 7, Yahya 5, İsa 25, Muhammed 4 kez ismen anılarak bu kutsal kadim geleneğin sürekliliği insanlığa ilan edildi. Tevrat, İncil ve Kuran'ı da birbirinin tekamüli bağları olarak ilan ederek Musa, İsa ve Muhammed'i İsa'nın aracı diliyle birbirine kopmaz bir sıkılıkla bağladı: "Hani, Meryem oğlu İsa, 'Ey İsrailoğulları! Şüphesiz ben, Allah'ın size, benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek, Ahmed adında bir peygamberi müjdeleyici olarak gönderdiği peygamberiyim' demişti. Fakat O onlara apaçık mucizeleri getirince, 'Bu, apaçık bir sihirdir' dediler" (Kuran, 61: 6).

Tanrı RAB, İbrahim'in ortak evrensel gerçeklik misyonundan itibaren "onların arkalarından da başka nesiller yarattı. Sonra arka arkaya peygamberlerini gönderdi. Her ümmete kendi peygamberi geldikçe, onu yalanladılar. Sonra Mûsâ ve kardeşi Hârûn'u mucizeleriyle ve apaçık delillerle Firavun ve ileri gelenlerine peygamber olarak gönderdi. Onlar da tıpkı öncekiler gibi büyüklük tasladılar (kişisel Tanrı komplekslerine kapıldılar) ve kendilerini büyük görüp böbürlenen bir topluluk (kolektif Tanrı kompleksi) oldular ve 'kavimleri bize kul köle iken (kul kompleksi içinde iken), bizim gibi iki insana mı inanacağız' diyerek ikisini de yalanladılar. Tanrı Allah, insanlar hidayete ersinler diye Mûsâ'ya Kitab'ı (Tevrat'ı) verdi. Meryem oğlu İsa'yı ve annesini de büyük bir mucize kıldı. O, bütün peygamberlere ortak olarak şöyle dedi: 'Ey peygamberler! Temiz şeylerden yiyiniz ve iyi ameller işleyiniz. Şüphesiz bu din, tek bir din olarak sizin dininizdir. Ben de sizin tek Rabbinizim. Öyle ise bana karşı gelmekten sakının'. Fakat insanlar ise, (bu tek din, tek Rab inancını kişisel, kolektif ve evrensel Tanrı komplekslerine tehdit görerek) bu tek dini ve dinin ortak öğreti, kutsal yasa ve işlerini kendi aralarında parça parça ettiler. Sonuçta ise her bir dini grup (kolektif Tanrı kompleksleri) kendinde bulunan (dini, Tanrıyı, kitabı, peygamberi ötekilerden daha üstün görüp) o din ile sevinmeye (övünmeye, kibirlenmeye)" (Kuran, 23: 42-53) devam ettiler. İsa'yı Musa'dan, Muhammed'i İsa'dan, üçünü İbrahim'den ve hepsini de ortak Rableri olan Tanrı RAB'den koparttılar. Kendi Tanrı komplekslerinin sürekliliği için ortak kutsal yasanın, öğretinin ve geleneğin sürekliliğini yok ettiler. Nesiller arasındaki kul komplekslerinden azade olmak için Tanrı komplekslerine karşı yürütülen isyan mücadelesinin ortak bayrağını kendi sancaklarıyla değiştirip kuşaklar arası "adalet, merhamet ve sadakat" ilkelerine dayalı

ortak mücadele gelenek ve birikim bağlarını ve kaynaklarını birbirinden koparıp yok ettiler.

Dini/kolektif Tanrı kompleksleri tüm bu ortak amaçları kendi Tanrı komplekslerinin ortak araçları kılmakta ittifak ettiler. Tıpkı kişisel Tanrı kompleksinin sembolü Firavun'un "halkını parçalara ayırıp her bir parçayı diğerlerine düşman yaparak birbirleri ile savaştırması" gibi "bu tek dini ve dinin ortak öğreti, kutsal yasa ve işlerini kendi aralarında lime lime, parça parça ettiler. Sonuçta ise her bir dini grup (diğerlerini ötekileştirip) kendinde bulunan o din (eksik parça) ile sevinmek (övünmek, kibirlenmek)" yasasında ittifak ederek kendi kolektif Tanrı kompleksleri ile evrensel Tanrı kompleksi olmak savaşına girmekte ittifak ettiler. Ancak böyle bir savaş aracılığıyla kendi kişisel Tanrı komplekslerini tatmin edecek kul kompleksleri hiyerarşik düzeninin sürdürülebilirliğinde ortak karar kıldılar. Böylece de insanlık olarak "başlangıçta ortak olan tek bir SÖZ"ün bitip Şeytan kompleksinin ürettiği tekebbürün ürünü olan Tanrı kompleksinin kibir dünyasının SÖZ'leşme "sonuna" gelmiş oldular. Ben, en, tek, mutlak ve 'üstün insan' Tanrı komplekslerinin önündeki en büyük engeli de ortadan kaldırdılar: "Tanrı öldü". Aralarında yaptıkları barış sözleşmelerinde bile ötekilerine üstünlük kibrinin doğurduğu gurur nedeniyle, İsa'nın aracı olduğu Tanrı ile Şeytan arasında yaşanan barış SÖZleşmesi görüşme tutanaklarından farklı hiçbir sonuç üretemediler. SÖZ ile başlayan "önce"yi aynı SÖZ ile "Sonuç"landırmadılar. İnsanlar kendilerine verilen SÖZ'e uyup ilk Adem gibi tövbe etmek yerine Şeytan gibi tehditler içinde Tanrıyı tövbeye çağırdılar. Tanrı nezdinde göklerin egemenliği altında değil Tanrı komplekslerinin yeryüzü egemenliğinin tekebbürü ve tahakkümü altında takdim edilmeyi, takdir edilmeyi, tasdik edilmeyi, takdis edilmeyi, taltif edilmeyi ve tebrik edilmeyi tercih ettiler. Tüm bunlara da kendi kölelik ve kulluk komplekslerini efendilerinin ise Tanrı komplekslerini tahkim ve tatmin etmekçe ulaştılar.

Tüm bu kişisel, dini/yerel/kolektif ve evrensel Tanrı kompleksleri çatışması içinde insanlık halen kutsal yasaların "adalet, merhamet ve sadakat" ilkelerine dayanan evrensel medeniyet nosyonunu kaybetmiş bir insanlık onuru ve ötekine zor ve zorbalıkla dayatılmış mutlak iyiliklerin baskısı ile örselenmiş insanlık olurunun bunalımlarıyla boğuşuyor. İnananlar, etnik, ideolojik, mezhebi ve dinsel kimliklere yapılan karşılıklı baskıların tükettiği güven ve meşruiyet krizleriyle uğraşıyor. Kazananın asla olmayacağı bu çatışmaların her zaman kaybedeninin insanlığın kadim medeniyet birikimleri, ortak kutsal yasa gelenekleri, ahlakilik paradigması ve sosyal-siyasal

sermayeyi oluşturan güven teamülleri olduğu görülüyor. Medeniyet ve insanlık, ötekini yok etmek için üretilen teknik ilerlemelerin evrenselleşmesi ile öteki ile barış içinde birlikte yaşamanın ahlaki ürünleri olan "adalet, merhamet ve sadakat" ilkelerinin yokluğunun doğurduğu Bedevileşme/yerelleşme/kolektif Tanrı kompleksleri arasında boğuluyor. Bunun ürünü olarak da insanlık adına birbirine benzeyen dinler, mezhepler, devletler, medeniyetler, kabileler, kentler ve mahalleler ortaya çıkıyor. Evrenden evrenselliğin ve dünyadan bu ortak medeniyet ilkelerinin kaybolması sorunu tam da tarih ve medeniyetin tek bir medeniyet kaynağı ve sahipliğinin iddia edildiği evrensel Tanrı kompleksi değerinde evrensel ittifak edilmesi üzerine başladı.

Her bir din, medeniyet, kolektivite veya kabile Tanrı kompleksi içinde mutlak doğrunun ve medeniyeti mutlak temsil etmenin tekliği inancının; medeniyetin ve hakikatin yegane temsilcisinin tek olduğu düşüncesinin; öteki veya alternatif medeniyet algılamalarının kategorik olarak kötü ve düşman ilan edilmesinin; medeniyeti, evrensel bir hegemonik değer olarak ilan edip ötekileri buna itaate mecbur bırakılmasının; barış yerine savaşın bir diyalog türü olarak dayatılmasının; insanlığın kültürel ve yerel farklılıklarına saygı yerine tek kültürlülüğün hâkim kılınmasını evrensel bir değer olarak kabul etti. Ortak Tanrıları ve ortak ataları İbrahim'in "evrensel adalet" ilkesini her bir din kendi yeryüzü egemenliği için sadece kendisinin temsil ettiğini iddia etti. "Haklıyı, haksızı aynı kefeye koyarak haksızm yanında haklıyı da öldürdüler. Bütün dünyayı kendi ön yargılarıyla yargılayıp zalim oldular". "Doğru söylüyorsam neden vuruyorsunuz, yalan söylüyorsam neden doğrusunu söyleyip beni düzeltmiyorsunuz?" yakarışlarına bile tahammül etmediler. Üstelik tüm bunları "Yaş ağaçlara yaptılar". Böylece de her yerde kolektif ve evrensel Tanrı kompleksi kabileciliğin kişisel Tanrı kompleksleri aracılığıyla yarattığı ve etrafını çitlerle çevirdiği kul kompleksleri düzenleri olan devletlerinin diliyle yeryüzünde kendi egemenliklerini her biri de kendisi gibi olan ötekilere ilan ettiler.

Evrensel bir medeniyet anlayışı ancak kutsal yasaların ortak ilkeleri olan "adalet, merhamet ve sadakat" değerleri üzerinden inşa edilecek evrensel bir insanlık nosyonu üzerine kurulabilir. Oysa evrenselin yerine inşa edilen kolektiviteler/devletler/uluslar, onların egemen kültürünü temsil eden kabileler ve onların yerel kurucu araçları "Tanrı gibi" önderler bu nosyonu insanlık algısı yerine insan(lığ)ın kategorik ayrımları (ırk, din, dil, mezhep, ülke, ideoloji) üzerine kurdu. İnançların, geleneklerin, kültürlerin, eylemlerin ve kurumların evrensel gerçekleri, özellikleri ve etkileri de bu ayrım-

ların ve söylemin içinde eritilip yok edildi. Medeniyet, insan olmanın yeterliği yerine tüm bu kategorik ayrımların gerekirliği/zorunluluğu üzerine inşa edildi ve her bir ayrım kendisini ancak öteki ayrıma rağmen ve karşı gerçekleştireceği inancına mahkûm oldu. Oysa medeniyet bir sorun çözme yöntemidir. Medeniyet, insanlık onuruna "herkes", insanlık oluruna "bizler", insanlık durumuna "kardeşler" diye bakmayı zorunlu kılar. Ve insan olmanın önüne hiçbir kategorik ayrımı ve "kişiliği" geçirmez. Çünkü medeniyet İsa'nın da ifa de ettiği gibi "bir nasıllık inşası değil bir niçinlik yöntemidir" ve usül esasa mukaddemdir. Bu yüzdendir ki insanlık yatay olarak (techne) evrenselliği yaşarken dikey olarak (etik) kabileciliği yaşamaktadır. Medeniyet nosyonunun doğasında var olan medeni olmak tam da var olan bu kategorik farklılıkları kabul ederek ondan daha aşkın ve üstün bir insanlık aşamasına geçişi anlatır. Tıpkı Musa, İsa ve Muhammed'in yaptığı ortak mücadele geleneği ve değerleri gibi.

Musa, İsa ve Muhammed'in yaptığı ortak mücadele geleneği ve değerleri üzerinden unutmamak gerekir ki, biz kul kompleksleri için, tekebbürünü kibri ile ifşa eden Şeytan kompleksleri her zaman tekebbürünü tevazu ile gizleyen Tanrı komplekslerinden "daha" üstündür. "En" üstün olanlar ise hayatlarında "daha" ve "en" kıyaslamalarına yer vermeyenler olsa gerektir. Çünkü "başkalarını sevmeyenin kendini sevmekle lanetleneceği"; "kendini yücelten herkesin alçaltılıp kendini alçaltan herkesin ise yüceltileceği"; "kıyaslayanların kıyaslanmakla lanetleneceği"; "ötekini yargılayanların ötekini nasıl ve hangi ölçekle yargılarsa aynı şekilde yargılanacağı"; "kendine yapılmasını istemediği şeyi ötekilere yapanların zalimlerden olacağı"; "adalet, merhamet ve sadakat ortak değerleri üzerinde ve üzerinden kimlik, hayat, kolektivite ve evrensellik inşa etmeyenlerin göklerin egemenliğine sahip/layık olamayacağı"; onların kişisel, kolektif ve evrensel Tanrı kompleksi için, içinde ve altında sürgün edilmişlik ruhu ve doğası ile yaşamaya mecbur ve mahkûm oldukları "yazılmıştır".

Bu "yazgı"ya isyan edip meydan okuyan insanlar, ilk Adem gibi doğalarındaki "üstünlük tutkusu", "mutlak bilgi arzusu" ve "ölümsüzlük hırsı" ile "Meyvelerin Efendisi"ne ulaşmak ve son Adem gibi "mutlak iktidar ihtirası", "başkalarının mukadderatına muktedir olma tutkusu" ve "doğalarındaki zaafları Tanrı gibi mükemmellikle giderme tekebbürü" ile ihtirasların efendisine sahip olmak için "kendini yüceltip öteki olan herkesi ve her şeyi alçaltma" dilemmasını sürdürdüler. Sonuçta ilk Adem ile başlayan "İlahi Tragedya"yı son Adem ile "İlahi Komedya"ya dönüştürdüler. Keşke...

KAYNAKÇA

Ahmet Güç, Çeşitli Dinlerde ve İslam'da Kurban, Düşünce Kitabevi, İstanbul, 2003.

Aziz Duri, İlk Dönem İslam Tarihi, Çev: Hayrettin Yücesoy, Endülüs Yayınları, İstanbul, 1991.

Diyanet İşleri Başkanlığı, Peygamberimizin Hayatı: http://www.diyanet.gov.tr/turkish/basiliyayin/web_kitap.asp?yid=1

Ercan Çitlioğlu, "Küresel Güvenlik", http://busam.bahcesehir.edu.tr/konferansdosya/kureselguvenlik/06.05.2011.

Halis Çetin, Korku Siyaseti ve Siyaset Korkusu, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.

http://tr.wikipedia.org.

http://www.ahikirsehir.com/medine-sozlesmesi-ve-insan-haklari-evrensel-beyannamesinin-karsilastirmasi.html, 10.12.2012.

http://www.diyanet.gov.tr/turkish/hutbe/vedahutbesi.asp, 28. 12.12.

http://www.hristiyan.net/kilisetarihi.htm.

http://www.sevivon.com/pages/tarih.html.

http://www.sorularlaislamiyet.com/qna/13257/medine-vesikasi.html,10.12.2012.

İzzet Derveze; Kuran'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı, Yöneliş Yayınları, İstanbul, 1989.

Kutsal Kitap, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul, 2008.

Nermin Öztürk, "İlahi Dinlerde Yemin, Keffaret ve Kurban", NE Üniversitesi, İlahiyat Dergisi, 2002, Sayı 13.

Salih Suruç, Peygamberimizin Hayatı, Nesil Yayınları, İstanbul, 2011.

Tahir Göroğlu, "Habil ve Kabil'in Kurbanları", Star, Açık Görüş, 28.10.2012.

Thomas Cosmades, http://www.incilturk.com/thomas_cosmades/adem_peygamber.htm.

DİZİN

Adem, 1, 2, 3, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 23, 24, 96, 109, 113, 146, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 166, 167, 168, 170, 172, 173, 179, 182, 183, 184, 185, 186, 193, 196, 199, 207, 209, 229, 255, 263, 282, 283, 294, 295, 296, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 309, 311, 317, 323, 331, 376, 402, 408, 409, 412, 413, 424, 427, 428, 429, 432, 444, 451, 454, 457, 462, 463, 465, ,468, 469, 472, 473, 474, 475, 477

Ademoğulları, 19, 158, 465

Aden, 1, 2, 14, 15, 16, 17, 20, 157, 184

Adler, 8

Amor, 53, 137

Amorlular, 40,87, 88, 117, 119, 133, 134, 136

Anadolu, 28

Angarya, 40, 48, 56

Antlaşma Sandığı, 82, 94, 106, 147

Arap, 28, 289, 290, 291, 292, 332, 335, 342, 343, 348, 349, 352, 371, 375, 377, 379, 380, 385, 388, 389, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 419, 424, 425, 460, 462, 463

Arınma, 64, 65, 66, 86, 95, 96, 105, 115, 120, 127, 135, 158, 159, 160, 161, 162, 166, 171, 175, 179, 182, 208, 213, 238, 253, 270, 271, 286, 403, 415, 434, 440

Asabiyet, 291, 392, 411, 458

Atalar Dini/225, 246, 247, 259, 271, 274, 292, 319, 328, 336, 337, 407, 409, 411, 414, 422

Atina, 28

Aydın Despotizmi, 18

Azamet, 19, 23, 322, 324, 405, 439, 441

Babil, 22, 23, 50, 51, 65, 114, 326, 439

Batıl, 162, 190, 350, 373, 423, 427, 447, 451, 452, 453, 454, 464, 468, 469, 472

Bedevi, 290, 291, 312, 313, 314, 335, 419, 420, 421, 422, 423, 425, 426, 431, 440, 457, 458, 459, 460, 461, 463, 464, 466, 467, 476

Bedir, 371, 372, 373, 374, 386, 387, 389, 394, 396, 400

Belam, 274, 433, 446, 447, 449, 450, 451, 454

Beni Kaynuka, 348, 379, 384, 385, 386, 388

Beni Kurayza, 348, 375, 379, 384, 386, 388

Beni Nadir, 348, 379, 380, 384, 386, 388

Benlik, 8, 10, 35, 161, 162, 210, 263, 314

Beytlehem, 169, 226, 259

Biat, 341, 342, 343, 344, 347, 376, 378, 385, 389, 396, 403, 406, 407, 415, 429

Bizans, 286, 287, 400, 401, 402, 404, 405, 449

Boykot, 335, 336, 338, 338, 341

Bölüşüm, 39, 99, 100, 106, 108, 110, 132, 188, 205, 417, 461, 462, 464, 468

Buzağı, 84, 85, 86, 129, 287, 310, 316, 317, 411, 450

Cahiliye, 326, 350, 378, 417, 418, 419, 422, 423, 424, 425, 430, 458, 460, 463, 464, 466

Calut, 404

Cebrail, 325

Celile, 170, 176, 191, 193, 199, 218, 226, 227, 259, 260, 278

Cemaat, 8, 36, 68, 82, 83, 84, 87, 88, 91, 92, 100, 110, 111, 121, 122, 123, 125, 127, 129, 130, 132, 135, 142, 145, 146, 177, 181, 220, 240, 241, 258, 266, 268, 269, 291, 311, 312, 314, 352, 362

Cemiyet, 8, 291

Çin, 31, 50

Davut, 164, 169, 192, 199, 217, 218, 226, 227, 235, 242, 243, 259, 382

Despotluk,17

Dikenli Tel, 271, 336

Diktatör,39

Dilemma, 2, 3, 9, 11, 71, 83, 115, 118, 159, 274, 332, 469, 477

Dogma, 129, 220, 250, 257, 423, 428

Ebu Cehil, 329, 371

Ebu Leheb, 328, 329, 342

Ebu Süfyan, 329, 374, 375, 377

Edom, 72, 116, 117, 120

Efendi-Köle, 144, 171, 286, 465

Efod, 82

Ehli Kitab, 348

Elazar, 116, 131, 132

Elit, 8, 53, 106, 138, 220, 264, 393, 467

Ensar, 349, 389, 404

Entelektüel Elitizm, 18

Eski Ahit, 13, 156, 219

Evrensel Tanrı Kompleksi, 8, 14, 22, 39, 55, 74, 93, 124, 127, 135, 168, 182, 216, 221, 230, 232, 233, 246, 247, 248, 249, 277, 286, 310, 350, 356, 360, 364, 400, 404, 405, 407, 418, 432, 433, 434, 435, 439, 441, 442, 443, 444,450, 452, 453, 454, 456, 457, 466, 468, 475, 476, 477

Ferisiler, 168, 171, 178, 179, 192, 197, 198, 199, 200, 206, 211, 212, 213, 214, 216, 219, 220, 221, 222, 223, 225, 226, 227, 233, 235, 236, 237, 239, 240, 241, 242, 244, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 258, 262, 266, 267, 268, 269, 274, 280

Fısıh, 61, 62, 87, 90, 92, 93, 94, 209, 253, 272, 275, 278

Firavun13, 31, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 45, 46, 47, 48, 49, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 76, 77, 79, 95, 99, 115, 127, 128, 129, 135, 144, 153, 186, 246, 248, 250, 251, 259, 316, 317, 330, 411, 414, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 445, 446, 447, 449, 451, 454, 474, 475

Freud, 8

Gomora, 23, 24, 152, 238

Göklerin Egemenliği, 7, 156, 159, 161, 162, 163, 167, 168, 170, 171, 172, 173, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 184, 187, 189, 190, 194, 195, 197, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 210, 211, 222, 223, 234, 235, 237, 238, 239,

240, 244, 246, 255, 275, 280, 281, 282, 283, 284, 286, 288, 310, 323, 347, 356, 359, 360, 363, 429, 472, 473, 475, 477

Gönüllü Kulluk, 4, 110, 111, 127, 129, 247

Habil, 13, 19, 20, 29, 63, 64, 99, 157, 160, 182, 222, 244, 245, 252, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 464

Hacer, 293

Halife, 283, 294, 295, 296, 301, 315, 320, 324

Haman, 434, 439, 445, 446, 451, 454

Hanifler, 289

Harun, 13, 41, 42, 43, 47, 48, 49, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 74, 77, 78, 85, 86, 92, 99, 100, 101, 102, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 114, 115, 116, 128, 131, 132, 134, 140, 145, 167, 172, 174, 435, 474

Haşimoğulları, 335

Hatice,325

Havva, 13, 14, 16, 18, 20, 24, 96, 109, 156, 157, 158, 160, 161, 209, 301, 302, 303

Hendek Savaşı, 376, 377, 386, 387, 398

Hicret, 341, 344, 345, 346, 347, 349, 352, 364, 370, 377, 378, 381, 385, 388, 400, 460

Hijyen, 54, 122, 144

Himaye, 354, 355, 356, 357, 358, 362, 377, 458

Hirodes, 169, 170, 172, 239, 243

Hiyerarşi, 2, 10, 17, 19, 27, 45, 51, 52, 53, 54, 57, 68, 71, 78, 79, 82, 92, 93, 100, 106, 107, 114, 122, 126, 127, 132, 135, 137, 138, 142, 148, 193, 208, 214, 215, 216, 218, 224, 232, 240, 241, 247, 250, 251, 262, 266, 278, 279, 280, 287, 288, 291, 303, 327, 349, 350, 356, 422, 425, 427, 430, 433, 435, 437, 438, 441, 442, 464, 466, 468, 469, 475

Horgörü, 205, 262

Hoşgörü, 98, 129, 162, 205, 213, 236, 257, 361, 381, 390, 399, 407, 415, 430

Hudeybiye Anlaşması, 377, 401

İblis, 7, 50, 51, 157, 172, 173, 174, 175, 185, 196, 197, 199, 229, 231, 295, 296, 454

İbrahim, 13, 21, 24, 27, 28, 30, 31, 37, 40, 41, 56, 57, 63, 84, 86, 90, 109, 133, 152, 167, 171, 219, 224, 230, 231, 252, 273, 289, 293, 306, 312, 343, 359, 381, 382, 384, 468, 472, 474, 476

İbrani, 39, 47, 51, 58, 60, 325, 348, 380, 424

İdea, 7, 8, 9, 21, 29, 34, 55, 68, 81, 123, 160, 173, 250, 269, 273, 277, 304, 305, 307, 355, 358, 359, 405, 406, 407, 432

İdeal Tip, 55, 432

İdeoloji, 4, 7, 8, 24, 25, 34, 35, 53, 312, 475, 476

İhtiras, 2, 3, 10, 11, 16, 19, 21, 22, 23, 36, 108, 114, 118, 194, 199, 204, 207, 208, 209, 216, 217, 221, 232, 262, 266, 268, 280, 298, 301, 304, 307, 309, 310, 311, 317, 318, 322, 323, 327, 350, 351, 352, 360, 364, 395, 398, 407, 408, 409,

411, 413, 415, 427, 430, 440, 442, 444, 446, 464, 467, 468, 473, 477

İhtişam, 19, 26, 56, 58, 64, 68, 78, 99, 124, 130, 174, 184, 208, 228, 247, 250, 256, 303, 310, 314, 322, 323, 324, 331, 332, 360, 377, 403, 409, 413, 429, 435, 439, 441, 443, 444, 445, 446, 468

İktidar, 2,3, 7, 8, 9, 10, 11, 16, 19, 20, 21, 23, 27, 28, 31, 32, 33, 34, 35, 38, 39, 40, 49, 52, 53, 54, 55, 56, 58, 60, 61, 67, 68, 70, 73, 74, 78, 99, 100, 106, 111, 113, 114, 115, 129, 135, 137, 138, 157, 174, 175, 176, 183, 184, 185, 188, 190, 205, 209, 214, 216, 217, 221, 223, 225, 227, 232, 238, 240, 241, 242, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 256, 257, 258, 259, 262, 267, 270, 271, 272, 274, 275, 276, 277, 278, 280, 286, 287, 291, 298, 301, 302, 303, 305, 306, 307, 308, 312, 317, 319, 322, 323, 327, 331, 332, 335, 351, 364, 376, 378, 393, 409, 411, 412, 413, 414, 415, 418, 419, 422, 427, 428, 429, 430, 432, 433, 434, 438, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 453, 454, 455, 457, 459, 460, 464, 465, 466, 467, 468, 475

İlk Günah, 13, 96, 155, 156, 160, 161, 162, 168, 170, 281, 301, 305, 317

İnsan Doğası, 3, 5, 9, 10, 13, 14, 18, 49, 96, 155, 161, 196, 208, 210, 214, 298, 317, 390, 411, 438, 440, 444

İsa, 3, 4, 7, 14, 45, 96, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 163, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 292, 293, 294, 313, 316, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 335, 339, 340, 343, 344, 347, 351, 359, 360, 362, 372, 382, 396, 399, 400, 402, 406, 407, 408, 414, 424, 426, 427, 432, 439, 440, 442, 449, 451, 456, 456, 467, 468, 471, 472, 473, 472, 473, 475

İshak, 27, 30, 37, 40, 41, 56, 57, 63, 84, 86, 90, 133, 152, 293, 330, 384, 472

İsmail Oğulları, 293, 381

İsrail Oğulları, 13, 40, 46, 47, 65, 73, 76, 77, 81, 96, 134, 219, 310, 311, 379, 380, 381, 382, 426, 434, 444, 445, 446

İstisnai Hal, 16, 17, 114, 302

Jarusalem, 351,

Kâbe, 289, 292, 326, 327, 335, 348, 377, 378

Kabil, 166, 202, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 411

Kabilecilik, 286, 291, 312, 314, 335, 341, 367, 371, 390, 392, 398, 421, 457, 458

Kâhinler, 13, 47, 66, 80, 82, 90, 91, 93, 96, 116, 119, 132, 133, 147, 165, 166, 167, 168, 169, 198, 199, 219, 225, 226,

237, 252, 253, 255, 256, 272, 276, 277, 278, 279, 284, 332, 379

Karizma, 34, 35, 36, 37, 41

Karun, 186, 274, 325, 411, 413, 431, 432, 442, 443, 444, 445, 447, 450, 454

Kayin, 13, 20, 21, 23, 29, 99, 157, 167, 172, 199, 217, 244, 254

Kenan, 37, 38, 40, 57, 63, 66, 87, 88, 89, 91, 101, 104, 106, 116, 117, 133, 135

Kısas, 355, 417

Kıyas, 23, 36, 197, 198, 199, 200, 201, 206, 260, 261, 292, 297, 318, 418, 444, 475

Kilise, 32, 288

Kimlik, 34, 44, 54, 101, 103, 122, 124, 126, 260, 277, 298, 306, 357, 398, 422, 462, 473

Kişisel Tanrı Kompleksi, 14, 22, 47, 48, 115, 124, 134, 182, 194, 195, 196, 197, 199, 200, 201, 202, 203, 206, 216, 228, 247, 304, 309, 311, 328, 415, 418

Kolektif Nefis, 312, 314

Kolektif Tanrı Kompleksi, 13, 14, 30, 45, 46, 47, 73, 108, 113, 114, 115, 134, 147, 148, 198, 206, 207, 212, 216, 217, 218, 219, 230, 231, 232, 240, 245, 258, 262, 291, 311, 312, 334, 337, 349, 379, 380, 394, 403, 417, 419, 421, 422, 423, 424, 426, 428, 439, 457, 466

Kolektivite, 8, 22, 44, 46, 108, 257, 258, 264, 266, 312, 335, 356, 422, 430, 474, 475

Konformizm, 115, 247

Kölelik, 13, 37, 38, 39, 40, 74, 76, 78, 89, 102, 104, 110,111, 124, 126, 127, 129, 130, 162, 163, 164, 71, 185, 186, 204, 216, 231, 246, 247, 248, 249, 250, 273, 317, 350, 437, 464, 467

Kudüs, 66, 169, 170, 217, 218, 222, 225, 236, 245, 246, 313, 385

Kul Kompleksi, 9, 16,i 67, 68, 70, 17, 74, 114, 147, 198, 211, 214, 215, 223, 246, 247, 249, 250, 251, 252, 264, 266, 268, 273, 350, 390, 395, 427, 430, 432, 436, 437, 441, 466, 472

Kurban, 13, 27, 28, 29, 30, 33, 47, 48, 51, 55, 59, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 83, 54, 85, 86, 87, 88, 90, 91, 94, 96, 105, 120, 121, 124, 125, 150, 152, 161, 162, 165, 166, 181, 197, 206, 207, 216, 228, 250, 259, 266, 277, 282, 293, 304, 305, 306, 376, 424, 441

Kureyş, 290, 324, 3358, 348, 352, 353, 355, 356, 371, 374, 377, 378, 386, 424, 466

Kült, 33, 34, 466

Lat, 290, 424

Leviathan, 25, 26, 55, 87, 92

Levililer, 13, 65, 66, 85, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 96, 107, 108, 109, 110, 147, 148, 167, 188, 220, 261, 274, 426, 470

Luka, 7, 172, 173, 184, 191, 192, 193, 198, 199, 202, 207, 208, 209, 218, 226, 228, 233, 235, 236, 238, 240, 242, 256, 272, 276, 278, 279, 280, 281, 282

Lut 23, 24, 167, 310, 472

Malaki, 165, 166, 167

Mamon, 182, 203, 204, 208, 210

Markos, 7, 171, 173, 184, 191, 192, 218, 221, 226, 228, 235, 236, 240, 242, 256, 272, 276, 279, 282, 283

Matta, 4, 7, 11, 157, 159, 168, 169, 170, 171, 173, 176, 178, 181, 182, 184, 185, 187, 189, 191, 192, 195, 197, 198, 202, 204, 207, 209, 215, 217, 218, 219, 222, 224, 225, 226, 235, 236, 237, 238, 240, 242, 253, 254, 255, 256, 267, 272, 276, 279, 282, 285, 470

McDougall, 8

Medine, 313, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 352, 353, 354, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 370, 371, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 381, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 392, 396, 399, 400, 402, 404, 406, 411, 419, 441, 459, 463, 466

Mekke, 289, 293, 324, 326, 327, 328, 329, 331, 333, 335, 336, 337, 338, 341, 342, 343, 344, 346, 347, 348, 349, 350, 352, 353, 364, 365, 368, 370, 371, 374, 375, 377, 378, 379, 385, 386, 387, 388, 389, 399, 400, 401, 402, 103, 404, 406, 424, 441, 457, 459, 463, 466

Meryem, 158, 163,168, 169, 236, 313, 324, 382, 402, 426, 472

Mesih, 155, 156, 158, 159, 160, 161, 168, 169, 170, 171, 191, 219, 224, 226, 227, 228, 242, 245, 255, 256, 259, 272, 275, 278, 282, 283, 324, 380

Meşruiyet, 23, 26, 31, 32, 33, 35, 37, 43, 46, 62, 81, 94, 201, 209, 216, 223, 224, 225, 226, 227, 230, 232, 248, 253, 254, 270, 271, 275, 278, 304, 308, 337, 421, 422, 433, 446, 459, 460, 461, 462, 464, 465, 466, 467, 473

Mezopotamya, 28, 50, 51, 66, 286, 349

Mısır, 13, 28, 29, 31, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 46, 47, 48, 49, 51, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 65, 66, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 88, 89, 90, 91, 92, 95, 97, 98, 99, 101, 102, 104, 105, 109, 110 ,111, 112, 114, 115, 117, 119, 120, 124, 126, 127, 128, 129, 132, 133, 134, 135, 136, 141, 142, 144, 153, 163, 164, 170, 286, 317, 326, 349, 400, 401, 433, 436, 437, 438, 442, 449

Midyan, 40, 78, 79, 119, 120, 125, 126, 131

Misyon, 10, 26, 33, 34, 35, 36, 41, 42, 53, 54, 81, 95, 115, 116, 123, 132, 137, 138, 140, 142, 155, 156, 159, 163, 169, 170, 171, 173, 174, 175, 176, 177, 179, 181, 184, 188, 189, 191, 193, 205, 206,

219, 229, 232, 234, 237, 239, 241, 245, 247, 248, 250, 252, 255, 259, 261, 270, 271, 275, 278, 281, 283, 285, 286, 287, 289, 294, 297, 312, 323, 326, 334, 335, 336, 349, 359, 398, 399, 400, 405, 417, 424, 427, 428, 430, 432, 433, 442, 456, 458, 461, 462, 468, 471, 472

Mitoloji, 28, 33, 34, 45, 51, 54, 62, 66

Muahat, 349, 459, 460

Muhacir, 343, 349, 389, 404

Muhammed, 3, 4, 285, 286, 289, 290, 292, 293, 294, 309, 312, 313, 314, 315, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346,

347,349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 362, 363, 364, 366, 367, 368, 370, 372, 373, 374, 376, 377, 378, 381, 382, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 411, 414, 415, 416, 417, 418, 420, 421, 422, 427, 430, 431, 432, 438, 439, 441, 442, 449, 450, 451, 455, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 470, 471, 472, 475

Musa, 3, 4, 13, 14, 21, 29, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 47, 48, 49, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 65, 69, 70, 71, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 114, 115, 116, 117, 118, 121, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 139, 140, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 151, 152, 153, 155, 163, 164, 167, 168, 169, 174, 175, 176, 190, 193, 199, 200, 203, 214, 218, 219, 223, 224, 227, 230, 235, 243, 244, 246, 247, 248, 249, 250, 252, 254, 265,266, 270, 273, 281, 282, 284, 285, 286, 287, 288, 292, 293, 294, 313, 316, 317, 323, 324, 325, 328, 329, 330, 331, 332, 338, 340, 343, 347, 351, 352, 359, 370, 376, 382, 384, 396, 398, 399, 400, 406, 407, 408, 414, 423, 426, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 445, 446, 449, 451, 455, 467, 468, 470, 471, 472, 475

Mülkiyet, 40, 46,108, 137, 138, 162, 184, 185, 186, 205, 211,213,243, 246, 288, 295, 305, 306, 322, 350, 351, 373, 383, 412, 429, 432, 135, 442, 443, 444, 445, 462, 463, 465, 466

Mümin, 44, 45, 190, 321, 330, 339, 343, 344, 346, 352, 353, 354, 355, 357, 366, 370, 371, 372, 374, 375, 378, 387, 388, 390, 391, 392, 394, 395, 396, 397, 398, 400, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 411, 413, 418, 431, 461, 462, 463

Münafık, 221, 347, 364, 375, 376, 378, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398,404, 405, 411, 419

Müşrik, 316, 326, 328, 329, 331, 335, 337, 338, 340, 341, 342, 344, 345, 349, 352, 355, 357, 358, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 373, 374, 375, 378, 379, 381, 382, 383, 385, 386, 387, 388, 389, 391, 392, 396, 398, 400, 401, 423, 424

Nasıra, 170, 176, 177, 218, 261, 269, 270, 284

Nefis=300 , 304, 308, 309, 311, 312, 313, 314, 322, 334, 338, 346, 369, 373, 374, 381, 404, 410, 411, 413, 415, 419, 420, 431, 451, 452

Nostalji=110, 111,

Nuh=13, 21, 22, 23, 63, 64, 167, 311, 451, 454, 472,

On Buyruk=14, 80, 133, 142, 143, 281, 283,

Orijin=33, 62,

Osiris=31, 46, 47, 52, 438,

Otorite=17, 32, 33, 34, 35, 36, 46, 48, 63, 73, 74, 95, 110, 138, 220, 221, 245,

247, 250, 257, 258, 259, 260, 265, 270, 271, 272, 275, 298, 321, 336, 348, 349, 351, 358, 385, 388, 389, 392, 441, 448, 458, 459, 460, 464, 465, 466,

Otoriter Kişilik=36, 257,

Önyargı=236, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 264, 268, 392,

Öteki=8, 30, 35, 39, 42, 44, 54, 55, 63, 87, 88, 104, 110, 114, 115, 121, 122, 123, 124, 161, 162, 163, 205, 220, 227, 241, 242, 247, 257, 258, 259, 260, 266, 268, 270, 271, 272, 273, 274, 277, 293, 297, 298, 305, 307, 309, 312, 313, 314, 319, 333, 335, 336, 337, 350, 356, 362, 417, 428, 438, 464, 466, 472, 473, 474, 475,

Parti=8, 172, 299, 312,

Pilatus=233, 256, 272, 274, 275, 276, 277, 278, 279

Polis= 31, 32, 307,

Pozitivizm: 18,

Put:67, 81, 85, 87, 88, 90, 134, 140, 141, 142, 143, 144, 151, 162, 181, 208, 219, 221, 286, 289, 290, 299, 300, 313, 316, 327, 328, 329, 331, 333, 342, 350, 365, 378, 379, 383, 411, 422, 424, 425, 426, 469,

Ritüel:28, 31, 32, 33, 34, 42, 44, 48, 54, 62, 65, 66, 91, 96, 113, 120, 121, 144, 220, 247, 279, 289,

Roma:52, 155, 158, 168, 169, 171, 172, 175, 178, 190, 219, 221, 225, 226, 227, 234, 235, 239, 243, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 269, 277, 284, 286, 287, 307, 349, 400, 441, 449,

Samiri:274, 310, 411, 445, 449, 450,

Sara:293, 396,

Savaş:3, 7, 19, 25, 26, 32, 39, 41, 43, 44, 45, 47, 49, 50, 52, 54, 55, 56, 57, 58, 60, 61, 65, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 77, 78, 79, 84, 86, 88, 89, 90, 92, 94, 95, 96, 97, 101, 106, 108, 111, 112, 117, 122, 123, 124, 125, 126, 134, 135, 136, 138, 141, 156, 161, 163, 164, 168, 169, 172, 178, 179, 180, 190, 193, 200, 202, 205, 212, 214, 216, 220, 234, 235, 237, 238, 239, 240, 241, 246, 249, 252, 255, 259, 265, 273, 274, 281, 286, 288, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 298, 299, 300, 303, 304, 305, 309, 310, 311, 312, 314, 323, 326, 328, 331, 333, 336, 341, 344, 346, 347, 348, 349, 351, 353, 354, 358, 359, 362, 363, 364, 370, 371, 372, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 383, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 396, 397, 398, 399, 400, 402, 403, 404, 407, 409, 411, 114, 417, 419, 422, 432, 437, 440, 450, 452, 457, 459, 460, 464, 466, 467, 470, 473, 474, 478,

Seküler:31, 33, 34, 41, 43, 45, 62,

Sembol:41, 42, 43, 44, 45, 52, 55, 57, 64, 67, 95, 115, 124, 134, 208, 209, 241, 242, 258, 271, 306, 322, 336, 337, 420 424, 432, 442, 445, 447

Sembolik İnşa:41, 42,

Sezar:233, 234, 239, 240, 243, 278,

Sınıf: 8, 35, 39, 43, 44, 52, 53, 107, 108, 109, 110, 116, 138, 147, 148, 171, 178, 214, 243, 260, 286, 287, 288, 313, 329, 335, 347, 349, 350, 351, 360, 437, 438, 441, 442, 447, 459, 463, 465,

Simge:29, 42, 43, 44, 45, 52, 66, 84, 87, 88, 95, 129, 143, 144, 145,161, 241, 271, 336,

Sina Dağı:80, 84, 87, 88, 89, 90, 141,

Siyaset:4, 8, 19, 29,49, 52, 53, 54, 55, 56, 58, 94, 137, 138, 276, 277, 288, 336, 435,

Sodom:23, 24, 152, 238, 239,

Son Buyruk:281, 283,

Soykırım: 39, 122, 251, 259, 335, 434, 442,

Söylem:10, 24, 40, 41, 43, 53, 76, 94, 95, 105, 114, 121, 136, 138, 181, 190, 195, 196, 212, 215, 218, 231, 232, 233, 237, 241, 242, 248, 251, 261, 264, 268, 270, 271, 277, 285, 286, 305, 314, 326, 336, 368, 375, 376, 380, 389, 393, 295, 396, 398, 417, 461, 462, 463, 471,

Söz:7, 10, 18, 22, 26, 27, 28, 29, 32, 35, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 48, 50, 53, 60, 63, 73, 76, 80, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 90, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 105, 106, 110, 119, 120, 121, 123,130, 131, 132, 133, 139, 141, 142, 143, 146, 147, 149, 150, 153, 155, 156, 158, 164, 165, 166, 168, 169, 170, 173, 176, 178, 179, 180, 181, 187, 188, 191, 193, 194, 195, 197, 198, 202, 207, 208, 213, 215, 219, 220, 221, 224, 225, 226, 229, 230, 231, 232, 234, 235, 237, 238, 240, 242, 246, 247, 249, 250, 253, 260, 261, 264, 265, 273, 278, 282, 283, 285, 292, 294, 297, 298, 300, 301, 311, 324, 326, 328, 330, 331, 333, 334, 341, 342, 345 347, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 365, 366, 367, 368, 370, 373, 375, 376, 380, 382, 384, 385, 386, 391, 392, 394, 395, 396,397, 398, 400, 401, 407, 408, 409, 412, 415, 416, 418,421, 425, 426, 428, 429, 431, 436, 440, 441, 447, 448, 449, 455, 456, 457, 459, 460, 461, 462, 464, 465, 467, 470, 471, 473,

Spartan, 94, 95, 112, 123

Sunak=27, 53, 64, 78, 82, 84, 87, 88, 137, 143, 144, 222, 243, 245, 255

Sümer=50, 51, 66, 326,

Şebat Günü=76

Şeytan, 7, 14, 26, 44, 54, 55, 124, 156, 157, 159, 160, 161, 162, 163, 171, 172, 173, 174, 175, 180, 183, 184, 186, 190, 193, 194, 196, 203, 217, 225, 229, 233, 234, 235, 238, 243, 244, 255, 256, 271, 275, 286, 293, 294, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 322, 323, 324, 331, 337, 362, 369, 371, 373, 374, 390, 393, 395, 400, 408, 409, 410, 411, 414, 420, 423, 425, 427, 428, 429, 443, 446, 448, 450, 451, 453, 454, 458, 460, 463, 469, 470, 473, 475,

Şirk, 23, 134, 299, 300, 333, 338, 341, 342, 365, 406, 408, 415, 422, 425, 426, 455,

Taassup, 423, 425,

Tahakküm, 2, 5, 9, 17, 22, 23, 30, 46, 69, 70, 81, 135, 156, 162, 163, 168, 174, 184, 193, 198, 200, 202, 205, 229, 232, 240, 244, 250, 270, 274, 287, 288, 294, 303, 306, 307, 311, 314, 315, 319, 321, 329, 333, 336, 350, 356, 362, 364, 432, 442, 467, 473,

Tanrı Gibi=1, 2, 3, 4, 8, 9, 10, 11, 14,

15, 17, 18, 19, 20, 21, 25, 27, 35, 38, 42, 44, 45, 46, 47, 48, 56, 57, 60, 67, 68, 71, 73, 85, 96, 99, 123, 125, 128, 156, 158, 160, 162, 173, 175, 186, 192, 196, 200, 203, 232, 236, 240, 258, 261, 269, 274, 293, 294, 295, 304,307, 309, 315, 320, 321, 322, 323, 330, 331, 333, 334, 362, 378, 409, 415, 421, 422, 424, 425, 427, 432, 436, 439, 441, 444, 447, 449, 465, 470, 474, 475

TanrıKompleksi=2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 30, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 55, 56, 58, 60, 61, 67, 68, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 77, 78, 79, 89, 92, 93, 96, 98, 99, 100, 108, 109, 110, 111, 113, 114, 115, 118, 124, 127, 129, 134, 135, 136, 137, 139, 144, 147, 148, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 168, 169, 172, 173, 174, 178, 179, 182, 183, 184, 185, 186, 188, 190, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 206, 207, 208, 210, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 230, 232, 233, 234, 237, 238, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 254, 256, 258, 259, 260, 261, 262, 267, 272, 273, 275, 277, 278, 285, 286, 287, 289, 290, 291, 294, 295, 296, 297, 298, 300, 301, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 314, 315, 316, 317, 318, 320, 322, 324, 325, 327, 328, 329, 331, 333, 334, 337, 340, 341, 349, 350, 351, 355, 356, 357, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 369, 373, 379, 380, 382, 387, 390, 393, 394, 395, 399, 400, 403, 404, 405, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 417, 418, 419, 420, 421,422, 423, 424, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 447, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 465, 466, 468, 472, 473, 474, 475

Tanrı Para=205, 208, 210, 211, 214, 217

Tanrı Parçacığı=2, 5, 15, 305, 315,

Tanrı-İnsan=4, 13, 53,137

Tanrı-Kral=31, 51, 52, 438

Tanrının Halkı=41, 42, 44, 45, 48, 56, 60, 70, 71, 73, 74, 76, 77, 78, 85, 88, 108, 113, 133, 177,

Tanrının Oğulları=45, 46, 47, 96, 179

Tebük Savaşı=404, 415,

Tecessüs=36, 223, 269

Tecrit=31, 62, 83, 100, 113, 122, 195, 222, 234, 257, 271, 307, 334, 335, 336, 337, 340, 341, 398

Tekebbür=4, 5, 17, 19, 23, 46, 68, 135, 159, 162, 163, 174, 180, 223, 232, 261, 262, 303, 308, 312, 319, 325, 334, 350, 362, 364, 369, 383, 411, 418, 431, 434, 442, 444, 453, 467, 473, 475

Temerküz=38, 39, 459, 464, 465,

Temsil= 20, 29, 32, 34, 35, 36, 38, 44, 45, 46, 47, 50, 51, 52, 53, 54, 56, 67, 68, 79, 80, 83, 92, 99, 100, 106, 107, 108, 114, 122, 123, 127, 128, 130, 131, 135, 137, 139, 158, 161, 173, 188, 198, 201, 203, 206, 211, 216, 219, 220, 221, 222, 224, 225, 226, 227, 230, 232, 233, 240, 242, 244, 245, 246, 249, 251, 252, 257, 259, 261, 262, 264, 273, 274, 277, 287,

295, 296, 302, 306, 307, **328, 329**, 355, 357, 362, 364, 378, 379, **387**, 395, 399, **400**, 403, 405, **411, 423, 424**, 431, 432, 433, 438, 442, **445, 446**, 451, 452, 453, 456, 460, 461, **462, 465, 466**, 474

Terör, 52, 190, 244, 245, 252, 273, 275, 276, 278, 281, 287, 293, 296, 312, 330, 333, 334, 347, 353, 363, 433, 441, 450, 467

Uhud, 373, 374, 376, 386, 387, 394, 396, 400, 464

Uzza, 28, 290, 424

Ümmet, 8, 313, 329, 350, 351, 353, 358, 362, 384, 401, 410, 414, 427, 450, 451, 452, 456, 457, 460, 461, 464, 472

Vaftiz, 67, 170, 171, 195, 219, 234, 237, 282, 283, 285, 286, 288

Vahiy, 23, 35, 53, 138, 159, 324, 325, 406

Veda Hutbesi, 457, 458, 460, 461, 463

Vergi, 28, 32, 171, 172, 181, 197, 198, 199, 214, 239, 243, 278

Vücut Avcılığı, 271, 336,

Yahudi, 13, 44, 45, 46, 51, 64, 65, 66, 67, 69, 94, 95, 96, 114, 115, 169, 170, 189, 193, 206, 209, 214, 216, 219, 220, 221, 224, 225, 226, 227, 231, 233, 239, 241, 242, 244, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 257, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 267, 268, 269, 270, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 281, 284, 288, 313, 316, 324, 326, 329, 332, 342, 347, 348, 349, 352, 354, 355, 356, 357, 358, 360, 361, 368, 375, 378, 379, 380, 381 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 392, 396, 398, 399, 400, 406, 411, 412, 430, 441,

Yahve, 57, 72, 73, 74, 78, 81, 85, 87, 88, 96, 129, 139, 140, 141, 142, 143, 190, 449

Yahya, 165, 170, 171, 172, 237, 472,

Yakup, 30, 34, 36, 37, 40, 41, 47, 56, 57, 80, 90, 99, 119, 120, 133, 149, 150, 152, 166, 167, 176, 236, 293, 472

Yasa Yapıcı=81,

Yasak Meyve=14, 19, 96, 114, 145, 160, 186, 209, 303, 321

Yeryüzü Egemenliği=11, 47, 81, 114, 173, 174, 178, 179, 180, 183, 190, 203, 205, 208, 209, 210, 211, 213, 214, 215, 217, 223, 228, 229, 231, 232, 246, 258, 265, 273, 280, 288, 289, 293, 296, 310, 323, 333, 334, 347, 455, 456, 471, 473, 474

Yeşu=77, 78, 97, 102, 105, 106, 131, 132, 136, 139, 148, 149, 150, 155, 163, 164,

Yuhanna=172, 173, 176, 177, 192, 193, 200, 201, 210, 215, 217, 218, 224, 226, 227, 228, 230, 232, 233, 256, 272, 276, 278, 279, 281, 282, 283, 284, 471

Yunan=28, 31, 32, 52, 66, 307, 349, 424,

Yusuf=13, 37, 38, 39, 99, 167, 168, 170, 236, 279, 310, 378, 411, 472

Yüksek Kurul=180, 201, 202, 226, 227 ,256

Zekeriya=165, 170, 222, 245

İnsanlığın en büyük sorunu insandır. İnsanın en büyük sorunu ise insanlığıdır. İlk Adem'den son Adem'e kadar insanın ve insanlığın tarihi, insanın doğasına Tanrı tarafından üflenen 'Tanrının insanı' olmak ile 'Tanrı-İnsan' olmak arasındaki evrensel dilemmanın hem kendi içinde hem de insanlar arasındaki çatışmasından başka bir şey değildir. Bu bağlamda ilk Adem ile son Adem arasında hiçbir fark yoktur. Tek fark sadece bu Tanrı kompleksi kaynaklarını tatmin etme şekli ve araçlarıdır. Tanrı kompleksi, her bir insanın doğasındaki Tanrı parçacığı ile kendinden daha zayıf gördüğü diğer bir insana bilgi, servet, kutsallık, iyilik ve güç gibi üstünlük iddiaları ile tanrılık yapmak arzusunun evrensel hiyerarşik kodu oldu. Bu hiyerarşik kod Tanrıdan başka herkesin tanrısının olduğu bir dünya yarattı. Tanrı kompleksi, mutlak bilgiye ve mutlak iktidara sahip olduğuna kesin bir inançlılık ve sabit bir fikirlilik içinde ikna olmuş bir evrensel insanlık durumu oldu. Bu insanlık durumu bir kişide tecessüm ettiğinde kişisel; topluluk, toplum, grup, parti, cemiyet, cemaat, mezhep, sınıf, elit, ulus-millet-ümmet gibi bir kolektivitede ortaya çıktığında kolektif ve bir din, ideoloji ve devlet eliyle tüm dünyaya nizam vermeye yöneldiğinde ise evrensel Tanrı kompleksi olarak ortaya çıktı. Tanrı kompleksi, kişisel, kolektif ve evrensel anlamda eşitsiz tüm insan ilişkilerinde karşılaşılan bir hayat felsefesi olarak dünyamıza egemen oldu. İnsan, Tanrı olamamanın yokluğunu 'Tanrı gibi' olmanın varlığıyla aşmaya çalıştı. İnsan, bir tarafında beşeri yoksunluğu, diğer tarafında tanrısal gücü; bir tarafında mutlak yokluk, diğer tarafında mutlak varlık iradesi ile 'Tanrı gibi olduğuna inanma' inancı ile kendine kullar aradı. İnsanlar, Tanrının yazgısını ve verdiği hükümleri beğenmeyerek kişisel, kolektif ve evrensel yazgıları kendilerine tanrı yaptılar. Musa'yı dinlemeyip 'haddi aştılar'; İsa'nın uyarılarına kulak asmayıp 'Tanrı RAB'bi bırakıp Tanrı Paraya tapındılar'; Muhammed'i reddedip 'birbirlerini Tanrı ilan ettiler'. Bir Tanrı yerine binlerce Tanrı kompleksine kulluk ettiler. Tanrılar hiyerarşisinin yanına kullar hiyerarşisini, Tanrı komplekslerinin yanına kul komplekslerini eklediler.

Beş ciltlik eserinin bu ilk bölümünde Halis Çetin, Musa, İsa ve Muhammed'in kaderi üzerinden Tevrat, İncil ve Kuran'daki insanlığın mukadderatını etkileyen kişisel, kolektif ve evrensel Tanrı kompleksi sorununu analiz etmektedir. Tanrı kompleksi sorunsalını birinci muhatapları olan 'Tanrı' ve 'İnsan' gözüyle ve diliyle anlatan tek ve asli kaynaklar 'Tanrı' tarafı için kutsal kitaplar ve 'İnsan' tarafı için de kutsalın yorumları, eleştirileri, meydan okumaları, isyanları, itaatleri, hayata yansıyan tarihsel veya sıradan ilişkileri olduğu gerekçesiyle Çetin, kutsal yazılardaki dini, edebi ve siyasi yorumları, tarihi kişilik ve kurumları, günlük hayata yansıyan sıradanlık örneklerini bu sorunun gerçekliğine 'Işık' tutan kaynaklar olarak yorumlamaktadır. Bu 'Işık'a en fazla ihtiyaç duyduğumuz bir çağ ve zamanda.

Kadim Yayınları : 68
Siyaset : 33

ISBN 978-975-9000-53-0
9 789759 000530